PROCOPII CAESARIENSIS

# ANECDOTA

SIVE

# HISTORIA ARCANA

GRAECE

RECOGNOVIT EMENDAVIT LACUNAS SUPPLEVIT INTERPRETATIONEM LATINAM NICOLAI ALEMANNI EIUSDEMQUE, CLAUDII MALTRETI, PAULI REINHARDI, IOANNIS TOUPII ET ALIORUM ANNOTATIONES CRITICAS ET HISTORICAS SUASQUE ANIMADVERSIONES ADIECIT

Johann Konrad
IO. CONRADUS ORELLIUS
PAROCHUS AD TEMPLUM SPIRITUS SANCTI ET COLLEGII CAROLINI TURICENSIS CANONICUS.

ACCEDUNT
DESCRIPTIONES PESTIS ET FAMIS
EX EIUSDEM
PROCOPII
LIBRIS DE BELLIS EXCERPTAE.

LIPSIAE
SUMPTIBUS C. H. F. HARTMANNI.
MDCCCXXVII.

# NICOLAI ALEMANNI DE PROCOPIO ET ARCANA EIUS HISTORIA IUDICIUM.

De Iustiniano Imperatore deque rebus ab illo gestis ea vulgo est hominum opinio, ut quidquid secus affirmes, quam de eo fama percrebuit, suspicione id carere minime videatur. Quare non ambigo, multos, qui hanc historiam lecturi sunt, statim dubitaturos, num vera illa sit, aut saltem ab odio sincera et a malevolentia penitus integra.

Quamquam enim in confesso sit apud omnes, neque ulla defendi excusatione queat Iustiniani de Christo sententia plane perversa, et ad religionis dogmata definienda, ecclesiasticasque sanciendas leges effusa licentia, et in Romanos pontifices Agapetum atque Vigilium, aliosque praesules saevitia: duo tamen illa huius historiae summa capita nullus temere credat; ita moribus incompositum eum principem, qui terrarum orbem sanctissimis legibus temperavit; itaque reipublicae perniciosum, qui tot urbes, regna, provincias atque regiones imperio Romano restituit, exteras ac barbaras gentes aut omnino delevit aut repressit aut denique in societatem populi Romani adiunxit. Sane post Constantini tempora imperium Romanum paene corruens ita sustinuit Iustinianus, ut cum antiquis imperatoribus merito comparari possit.

Enimvero harum rerum duarum splendor in Iustiniano sic enituit, ut quidquid culpae vel criminis in illo

fuit, ea sit occultatum claritate. De partis quidem victoriis imperioque Romano propagato nihil hic attinet dicere, quum sola modo reliqua illorum memoria sit. Constitutiones autem ab eo sapientissime conditae, vel veterum imperatorum leges uno in Codice ordine distributae, vel antiquorum sapientum responsa ex immensa congerie summa studiorum facilitate ac brevitate digesta, vel haec eadem ad institutionis modum enucleata, eam Iustiniano gloriam pepererunt, ut undecim iam et amplius hominum aetates eandem quasi per manus acceperint, foverint et magis ac magis amplificaverint. Nec sane facilius Iustiniano quicquam fuit, quam vel hanc solum ob rem gloriae ac nominis laude reliquos omnes Romanos principes infra se ponere, quum illi pro suorum quisque facinorum praestantia in Romana republica velut in theatro alius alio vel humiliore vel editiore loco titulos nomenque sibi statuisse videantur; ipse vero, qui Romanis legibus suum praefixit, eminentissimum locum atque aeternum invenerit.

Quamobrem in tanto publici favoris applausu sinistri de eo rumores paene siluerunt, ac tanta gloriae ac temporis diuturnitate omnis de illo ingrata memoria exolevit. Exolevit autem tum apud alios, tum apud eos praesertim, qui quum dies noctesque assidui cum Iustiniano sint, eam de illius iustitia, temperantia, pietate, innocentia conceperunt animo opinionem, quae non rebus ab eo gestis, ad quas parum fortassis attendunt animum, respondeat, sed quae latis ab eo legibus conveniat; in quibus nihil fere est, quod non ad absolutam virtutis normam scriptum inveniant, et quasi in imagine suis coloribus expressum contemplentur. Neque ipsis quidem aliter de Iustiniano sentire praestat, cuius commentationem non minimum suorum esse studiorum ornamentum putant. Scilicet iurisconsultos Procopii haec offendet historia, nec tamen omnes passim, ut arbitror, sed eos dumtaxat, qui minus antiqua litterarum monumenta pertractarint. Nam etsi modo in magna priscae historiae penuria tenebrisque versemur, multique rerum a Iustiniano gestarum scriptores desiderentur, nempe illi Procopii aequales, Hesychios Milesius, Ioannes Lydus, Theophanes Byzantius, Menander Protector, Paulus Florus, Ioannes Antiochenus, Plutarchus Iustiniano a secretis, et alii plerique; supersunt tamen Graeci Latinique eiusdem aetatis

graves historici, qui Procopio dant praeclarissimum in iis quae narrat testimonium; quamquam principum obtrectationibus sui quisque periculi formidine abstinere soleat. Evagrius Epiphaneus Scholasticus detestatur Iustiniani profundam avaritiam; rerum alienarum rapinas, subiectorum cuiusvis ordinis vexationes, quas et longe diversis artibus ille comminiscebatur, et impudentissimis nonnunquam meretricibus administris in ditissimos quosque parabat. Addit, magistratus, praefecturas officiaque ab eodem pretio divendita: ecclesias, nosocomia, monasteria et alia id genus aedificia ex privatorum exuviis ab illo excitata. Venetorum ita fovisse factionem affirmat, ut Prasinos impune contrucidandos iis permitteret, eorumque licentia caedibus, rapinis, incendiis omnia compleret: magistratus vero, qui in Venetos egissent ex lege, capite damnaret. Nempe haec summa est eorum, quae Procopius in hac historia prosequitur: quamobrem Evagrii Scholastici verba hic ideo praeterimus, ut in ipso huiusce libri limine argumenti loco opportunius extent. Maiestatem Romanae reipublicae paene labefactatam initio quidem suae dominationis non minima cum laude Iustinianus, ut dixi, sustentavit. Verum ubi consenuit, adeo illi vires animusque defecit, ut, quemadmodum scribit Menander, non Persis modo, sed Hunnis, Abaribus, Saracenis, Cortiguris aliisque barbarorum populis tributarium fecerit imperium Romanum. Hesychius Milesius Iustiniani levitatem derisit, qui adulanti Triboniano fore crederet, ut in coelum vivus surriperetur. De illius fraudibus atque fallaciis uberius quam Procopius scripsit Agathias Myrrhinaeus; nam et artes et epistolarum exempla profert, quibus Hunnorum ducibus ad invidiam et odia excitatis, et ad civilia bella crudelissimo dissidio inflammatis, eam gentem penitus abolevit. Nec siluit patrimoniorum et haereditatum rapinas aeque in superstites liberos atque in demortuos parentes, crudeles, iniustas, impias. Quare Iustinus successor apud Corippum,

*— — Vivus patri qui substitit haeres,*
*Thesauros fidis privatos ferre ministris*
*Imperat.* — — — —

Nam Corippus Africanus tam improvidus est Iustiniani atque Iustini adulator, quam levis poeta; in alterius enim laudibus exultans, alterius in vituperationem labitur incautus vel potius adductus veritate. Gregorius Turo-

nensis Iustiniani avaritiam a lectissima matrona Iuliana Anicia delusam luculenta narratione commemorat. Vitalianum V. C. Romanae militiae magistrum, Iustiniani factione interemptum narrat Victor Tunnunensis.

Is ipse et Liberatus Africanus memoriae prodiderunt eiusdem in universum ecclesiasticum ordinem, in episcopos Orientis et Africae, in Romanos pontifices saevitiam et immanitatem. Contra, Iustinianus sic Constantinopolitanorum patriarcharum fastui ac supercilio blanditus est, ut Ioannes Scholasticus Cappadox, Iustiniano, a quo plurimum diligebatur, rempublicam administrante, primum Oecumenici nomen sibi arrogarit, idemque ratum gratumque primus omnium Orientis Imperatorum habuerit, atque suis Constitutionibus Iustinianus inscripserit. Quamobrem Epiphanius, qui Ioanni successit, quidquid in Romanos pontifices ausus et ipse foret, ita sibi facilem Iustinianum futurum, ab eoque sibi adeo nihil fore timendum intelligebat, ut Ioanni ecclesiae Romanae pontifici Byzantium appellenti loco cedere noluerit, vixque tandem (ut Marcellinus Iustiniani cancellarius refert ac Theophanes explicat) dextrum ecclesiae solium pontifici Romano aegre concesserit. Denique quod Constantinopolitani et Chalcedonensis concilii duobus illis ab ecclesiae Romanae adversariis decantatis Canonibus Byzantiorum praesulum loci praerogativa semper titubaverit, sua fulcire sanctione stabilireque nixus est Iustinianus.

Mitto quae iidem isti auctores, ac nominatim Evagrius, Victor ac Liberatus, habent de Iustiniani coniuge Theodora: neque enim hic operae pretium est quaerere Procopio testes, cum nullum tam inauditum, tam exsecrandum piaculum fingi animo possit, quin graviora molita sit perditissima femina, et re ipsa perpetrarit in rempublicam, in senatum, in magistratus, in plebem, in Deum; quippe Dei filium absolute passum fuisse edicto pronunciavit, et hanc exegit vi a Catholicis fidem, scriptamque manu approbationem. Chalcedonense concilium de medio tollendum, quoad vixit, summo studio curavit. Ecclesiis praefecit, quibus favebat, haereticos; minis exagitavit Agapetum Romanum pontificem, Vigilium per urbem Byzantium fune raptavit; exilio, morte Sylverium affecit. Tam infaustum ecclesiae Catholicae monstrum Cardinalis Baronius non ex Procopio, quem plane vidisse se negat, sed ex veterum scriptorum hi-

storiis ita repraesentavit: *Tanta haec mala ordita est pessima femina* (Theodora), *quae altera Eva serpenti obaudiens facta est viro malorum omnium causa, novaque Dalila Sampsonis eius vires dolosa arte enervare laborans, Herodias altera sanctissimorum virorum sitiens sanguinem, petulansque summi sacerdotis ancilla Petri negationem solicitans: sed parum sit ipsam huiuscemodi sugillasse nominibus, quae reliquas impietate feminas antecelluit: accipiat potius nomen ab inferis, quod furiis fabulae indiderunt, femina furens Alecto potius vel Megaera aut Tisiphone, nuncupanda, civis inferni, amica Daemonum, satanico agitata spiritu, oestro percita diabolico, initaeque summo labore nimica concordiae, pacisque redemptae sanguine martyrum et sudoribus confessorum partae fugatrix.*

Idem Baronius haec de Iustiniano Imperatore; *Opera ipsa, quae hinc abeuntem secuta sunt Iustinianum, adversus eum hactenus clamant in chartis, nempe iuge bellum ecclesiasticum, quod (exule facta, quam reperit, pace) iugiter enutrivit, decedensque reliquit accensum; sacrilegiorum immensitas, quum saepe in Christos Domini sanctos Episcopos violentas manus iniecit, ut inter alios in Vigilium Romanum pontificem, et Eutychium sanctissimum Constantinopolitanum antistitem; crudelitas insuper in cives innoxios ab Evagrio superius deplorata et avaritia ab eodem pressius sugillata, ut omittamus reliqua. Quam autem mortuus ante horrendum maiestatis divinae tribunal sententiam acceperit; etsi non sit hominis iudicare, opinari tamen si cui licet, facilius est invenire, qui Evagrii de eius condemnatione velit sequi sententiam, quem iure sciat praerogativa temporis; quum quae scripsit, inspexerit, historicis reliquis esse praeferendum, qui longe post Iustiniani tempora res ab eo gestas scripsere: quum praesertim in eandem proculdubio abiisse sententiam Procopius eiusdem temporis, luculentus historicus visus sit, dum quem ante saepe laudaret, postea scripto volumine, tam ipsum quam Theodoram coniugem, recantans palinodium, magnopere vituperavit, ut apud Suidam notatum habetur.* Haec modo de Iustiniano et Theodora summatim; complura vero alia fusius in Notis ad singula quaeque Procopii loca confirmanda in medium adducemus. Hic testes dumtaxat certissimos, id est oculatos, qui eadem illa Iustiniani aetate vixerunt, satis

sit produxisse, ex quorum apprime comperta testataque fide iudicium Baronius pronunciavit.

Quamquam et posteriorum historicorum testimonium non minoris momenti in hac Procopii causa censeri debeat; quum uti synchroni, sic etiam isti Iustiniani ac Theodorae flagitiorum et improbitatum non hauserint ex Procopio notitiam. Nam aequalibus quidem tam exploratum est, ignotum hunc librum fuisse, quam nulla re alia, nisi eodem suppresso, salvam sibi Procopius vitam fore putabat. Sane quum Evagrius illustrium Iustiniani factorum expositionem instituit, singulis quibusque capitibus editam iam tum Procopii historiam laudat, et longas ex ea narrationes excerpit, auctoris nomine summa cum laude memorato; non item ubi refert Iustiniani Theodoraeque facinora; imo pleraque hoc libro a Procopio praetermissa narrat et eorum, quae ab eo hic nonnunquam incuriose scribuntur, ipse loca, tempora, virorum nomina occasionesque rerum gestarum insuper explicat; ut plane hinc intelligamus non ex Procopii hoc fonte illa derivata fuisse. Sane in paucorum manus hoc volumen olim pervenisse probavit diligentia doctorum virorum, qui, dum hanc nos editionem parabamus, certatim viro amplissimo Scipioni Cardinali S. Susannae E. R. bibliothecario in insignioribus bibliothecis hunc librum frustra perquisiverunt. Posteriores autem historici, si quidem ipsis huius copia libelli fuisset, ea minime commisissent, quae ex hac historia in illorum monumentis nunc emendanda occurrunt. Horum sane video neminem, qui operis huiusce meminerit, praeter unum Nicephorum Callisti; is vero neque argumentum, neque titulum recte certeque nobis explicat, tantum abest ut commentarium ipsum aliquando legerit. Unus Suidas ante aliquot secula bonam eius partem ac fere luculentiorem decerpsit, quam ex eius Collectaneis hinc inde recollectam unum in locum ad nostras Censorias Notas coniecimus, ut argumento sit eandem Ἀνεκδότων Procopii editionem esse, quam et Suidas habuit et nos hac demum aetate vulgamus. Hunc quidem posteriores historici librum non viderunt; quotus tamen quisque illorum est, qui traditam quasi per manus de Iustiniani flagitiis historiam non repetat atque confirmet? Quaedam narrarunt Theophanes, Isaurus vir sanctus, auctor Chronici Alexandrini, Ioannes Antiochenus, Suidas; nonnulla Anastasius Bibliothecarius, Pau-

lus Diaconus, Aimoinus; pleraque Ioannes Zonaras, Georgius Cedrenus, Nicephorus Callisti, Ephraemius aliique Chronicorum auctores. Quorum omnium narrationes eorum maxime testimonio innituntur, qui Procopio aequales fuere, atque eadem quae ille de Iustiniano scripserunt, scilicet Hesychius Milesius, Agathias Myrrhinaeus, Menander Protector, Evagrius Scholasticus, Ioannes Epiphaniensis, Cyrillus Scythopolitanus, Theophilus Iustiniani praeceptor, Innocentius Maronianus, Eustathius Byzantius et ex Latinis Victor Tunnunensis, Flavius Cresconius Corippus, Gregorius Turonensis, Liberatus Afer, Facundus Hermianensis, aliique complures, quorum testimonia in Notis historicis, prout res ipsa postulabit, in medium afferemus.

Sed non est cur tantopere historicorum testimonium licet aequalium hic urgeamus, quum domi testes, iique locupletissimi non desint, qui ab hac historia falsitatem procul abesse fidem faciant, Iustinianus ipse, Iustinus avunculus, iuniorque alter sororis Iustiniani filius Iustinus. Nam hic quidem, exstincto Iustiniano, dirisque Venetorum Prasinorumque seditionibus adhuc fluctuante imperio Romano, populorum in circo atque theatro, strictis mucronibus, gladiatorum vel potius hostium more in sese funestissimo spectaculo irruentium tumultus qua voce compescere aliquando voluit, eadem Iustinianum malorum omnium prodidit auctorem. *Heus,* inquit, *cives, reipublicae calamitatum sit denique modus! Vobis obiisse, Veneti, Iustinianum; Prasini vobis superesse scitis.* Sic illos, Iustiniani desperato favore, coërcuit, hos autem, eiusdem crudelitatem interminatus, deterruit. Hac Iustini voce altera huius historiae pars, quae de Prasinis agit ac Venetis, satis comprobatur. De altera vero, quae infamissimam Theodorae educationem, vitam moresque continet (quam uti nos vertere sine rubore, sine stomacho non potuimus, ita neque lecturos alios putamus) si quis dubitet, extat hodieque Iustini Senioris constitutio, qua mulierum abiectarum principibus viris permittuntur connubia. Illud hac lege Iustinus egit, ne Iustinianus sororis filius, qui Theodoram vilissimum scortum deperibat, eiusque coniugio ut frui posset flagitabat, imperio et quacumque alia dignitate hoc ipso prohiberetur. Illud etiam eadem illa lege apertissime testatum posteritati reliquit, e scena Theodoram fuisse: ex omnibus enim abiectis mulierculis, quae a

principum virorum matrimonio lege Constantiniana excludebantur, scenicas tantummodo ea constitutione Iustinus complectitur. E scena igitur Theodora quum fuerit, quidquid flagitii, quidquid obscoenitatis de illa commemores, nihil credet nimium, qui credet.

Tertiam huius historiae partem, quae est de Iustiniani criminibus, ipsemet comprobat Iustinianus; licet autem haec ille nec singillatim nec aperte fateatur, tamen rerum a se fere omnium male factarum originem non solum non celat, sed etiam serio profitetur. *Haec*, inquit, *omnia apud nos cogitantes* ET HIC QUOQUE *participem consilii sumpsimus eam, quae a Deo data est nobis, piissimam coniugem.* Felicem plane Iustinianum eiusque principatum scriptores omnes fortunatissimum futurum fuisse affirmant, nisi Theodoram consiliorum rerumque gerendarum participem habuisset. Deinde sua Iustinianus facinora prioribus octo illis historiae Procopii libris omnino visus est confirmasse, quos iam tum ab auctore vulgatos imperatoris consensu universae per imperium Romanum gentes (ut est libro ultimo) lectitabant. Quare nemini mirum videbitur, si ad historiam ἀνέκδοτον asserendam, hic et in notis probationes ex reliquis Procopii libris petamus, quum nullam tam veram, tamque fidelem de Iustiniano historiam invenire liceat, quam cui calculum ille album adiecerit, quamque subiectorum manibus totos septem ac decem fere annos pervolutari tam ambitiose viderit, ut aucto honoribus ac dignitatibus (uti statim dicemus) auctore, eidem novorum de suis aedificiis cudendorum librorum curam demandarit. In ea igitur tam prolixa historia adeo sobrie, ne dicam ieiune, Iustiniani laudes Procopius delibavit; contra vero tam copiosa sparsit eiusdem semina vituperationum, ut neque ibi per adulationem, neque hic per calumniam egisse posteritati videri possit; imo fidem universae historiae ea dicendi libertate conciliasse, quam suo Iustinianus suffragio et auctoritate probaverit.

Lector, si vacas, hunc postremum cum reliquis committe Procopii libris, pluraque et graviora quam hic habeantur Iustiniani crimina in illis invenies, pleraque etiam fusius et maiore apparatu explicata; crudelitatem, avaritiam, infidum animum in amicos, datam hostibus fidem ac violatam, in probos odium, amorem in improbos, ius humanum atque divinum, denique omnia ad Theodorae imperium atque libidinem temperata: haec

in illis libris ruptim indicare non piget. Ioannem Cappadocem praefectum praetorio, a Theodora privatas iniurias persequente falso perduellionis accusatum liberare Iustinianus non audet, submissis vero clam nuntiis de Augustae insidiis certiorem facit: tandem urgente femina hominem crimine, cuius quidem insimulabatur, vacuum, sibi vero unice gratum atque amicissimum exilio et bonorum proscriptione damnat, ab exilio, nisi extincta Theodora, insontem revocare non ausus. Inita pace cum Chosroë, Alamundarum et Hunnos ad bellum Persis inferendum spe et pretio sollicitat, idque in gravem imperii Romani perniciem. Militem per urbes praesidiarium negatis diu stipendiis ad defectionem impellit. Praeter urbanos ac domesticos in castris duos habuit insignes suae avaritiae ministros, Ioannem quaestorem exercitus, qui ut sumptibus parceret Imperatoris, pane sordido ingentem militum multitudinem impune necavit; et Alexandrum Forficulam, cuius odio milites rem de industria male gerere in Italia pergebant. Propter avaritiam Logothetas ibidem instituit; et Romae omnes honorum gradus abolevit. Sceleratissimos quosque semper ad dignitates ac magistratus evexit, inter hos Acacium, cui post caesum Amazaspem Armeniae imperium concessit; et Ioannem Zibum, qui ut Colchi ad Chosroëm deficerent auctor fuit. Haec aliaque complura in historia, quam Iustiniano legendam Procopius tradidit, eodemque vivo publicavit.

Neque posteaquam ii commentarii emissi atque multorum calumniis et obtrectationibus, ut ferme accidit, expositi sunt, offensioni aliquando Iustiniano fuerunt, vel crearunt auctori periculum: imo non diu post octavum Procopius librum edidit, in quo ab insectandis notandisque Iustiniani criminibus nihilo magis quam antea abstinuit. Nam iterum stipendia militibus negata inculcat, iterum neglectos belli apparatus commemorat, iterum Iustiniani prodigentiam in excipiendo fastuosissimo barbaro Isdiguna Persarum regis legato vituperat; addit hic vero eas domum retulisse ab Iustiniano divitias, quibus opulentissimos quosque Persarum facile deinde superarit. Praeter haec rem Romanorum sub Iustiniano eo loci venisse dicit, ut Persis tributum quotannis penderetur, Hunnis vero in fines Romanorum perpetuo excurrentibus magnificentissima munera per singulos annos darentur. Denique intempestiva reorum indulgentia,

praesertim ducum exercitus, magnopere Iustinianum obfuisse reipublicae. *Εἰώθει γὰρ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐπιχωρεῖν τὰ πολλὰ τοῖς ἄρχουσιν ἁμαρτάνουσι, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔς τε τὴν δίαιταν καὶ τὴν πολιτείαν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον παρανομοῦντες ἡλίσκοντο. Consueverat enim,* inquit, *Iustinianus imperator ut plurimum crimina ignoscere ducibus exercitus delinquentibus: atque haec causa erat, quamobrem illi quum in disciplinam militarem, tum in rempublicam gravissime peccare deprehenderentur.* Verum ne singula numerando modum excedere videamur, historiam *ἀνέκδοτον* et priores illos libros, quos Iustiniano Procopius obtulerat, ita concinnasse videtur, ut nihil fere in hac sit, quod ex illis Iustiniani ipsius confessione probare non possis.

Ita sane, inquies, at nemo est, qui non videat huius historiae acerbitatem, quae ut malevolentiam subolet, ita veritati detrahere iure potest. Nam primo quidem nonnulla Iustiniani facta deteriorem in partem accepta animum minime sanum, nedum benevolum scriptoris ostendunt. Deinde documenta studiose conquisita, quibus persuasum sit, semihomines furias Iustinianum ac Theodoram fuisse, praeter odium, habent etiam nescio quid levitatis. Tertio, quum decretas a Iustiniano in haereticos capitis poenas Procopius damnat, in scirpo quaerere nodum videtur, ni forte cum haereticis et ipse sentiebat.

De odio quidem, atque malevolentia vetus suspicio est, qua omnes fere laborant historici, qui veritatem liberius profitentur. Et in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt, quam laudanda; tum si laudaveris, parcus; si culpaveris; nimius fuisse dicaris: quamvis illud plenissime, hoc strictissime feceris. Sed auctoris notitiam habeamus ante necesse est, quam hic de illo quidquam statuamus. Procopius Caesarea Palaestinae, quae illi patria fuit, sub Anastasio imperatore Byzantium venit, ubi vir omnis generis litteraturae summaeque prudentiae facile in se principum oculos convertit. Nam Iustinus senior difficillimo reipublicae tempore, Persis bello praevalentibus, Belisario Procopium a consiliis dedit. Iustinianus vero in Africana et Italica expeditione nunquam a Belisarii latere divelli Procopium passus est; cuius fide atque consilio non minus quam armis ac virtute Belisarii Romanos fines prolatari atque stabiliri sentiebat: dumque Belisarius ex Africa recens subiugata in Orientem evocatur, Procopius Carthagine apud Solomo-

nem designatum ducem exercitus subsistere iussus est, ad firmandum in ea provincia tenerum adhuc imperium et rebellionibus opportunum. In Perside, in Italia, Romae, Neapoli, Syracusis quae gesserit, ipse quidem memoravit; at eā per occasionem temperateque dicta licet minus insignia et pauca videantur, parta tamen gloria in rempublicam Procopii merita declarat; nam illustrium dignitatem adeptus, et in senatum cooptatus est. Post editam vero integram historiam (eam, quae tot Iustiniani crimina continet) ad summum Romani senatus locum, id est urbanam praefecturam, anno Iustiniani quinto et trigesimo pervenit: quo ferme etiam tempore absolvit opus *ἀνέκδοτον*.

Ergo in homine cordato, tantis honoribus et dignitatibus aucto, quis facile repererit adversus principes beneficentissimos Iustinum et Iustinianum malevolentiam? Ego certe nisi dicendi scribendique licentiam non video, qua ut insigni Procopius fuit, ita non ab Iustiniano solum, sed etiam ab amicis, quorum in historia mentio incidisset, eam plene sibi dari atque concedi statim in exordio postulavit. *Πρέπειν ἡγεῖτο ῥητορικῇ μὲν δεινότητα, ποιητικῇ δὲ μυθοποιΐαν, συγγραφῇ ἀλήθειαν· ταῦτά τοι οὐδὲ τῶν οἱ ἐς ἄγαν ἐπιτηδείων τὰ μοχθηρὰ ἀπεκρύψατο, ἀλλὰ τὰ πᾶσι ξυνενεχθέντα ἕκαστα ἀκριβολογούμενος ξυνεγράψατο εἴτε εὖ εἴτε ἄλλῃ πῃ αὐτοῖς εἴργασται. Ratus decere oratores quidem eloquentiam, poëtas vero fabulas et historicos veritatem. Quamobrem ne amicissimorum quidem peccata occultavit, sed quae cuique accidissent, sive illa pro dignitate sive secus ab iis patrata fuerint, summa diligentia conscripsit.* Eam licentiam vel Procopii auctoritati in senatu clarissimae vel ingenio eius plane censorio concessam fuisse, quum ex editis ab eo libris publicoque tunc receptis applausu liquet, tum quia Iustiniani rerum scriptores, Agathias Myrrhinaeus et Ioannes Epiphaniensis, suos commentarios ad Mauritium usque imperatorem, ut Evagrius est auctor, occuluerunt. Quamquam illi si quid in Iustinianum scripserunt, id quam modestissime cautissimeque fecerunt, atque in reliquos imperii Romani proceres, quam pro illorum improbitate morum levius egerunt. At Procopius liberrime praefecti praetorio impietatem obiurgat, Triboniani quaestoris avaritiam arguit, Arethae ducis ingenium subdolum et infidum vituperat, militum legiones, oppida et urbes numerat, quae vel omnino abolitae vel hostibus praedae fuerunt ob foedissimam

Bessae, Acacii, Ioannis Zibi et alterius quaestoris exercitus, atque Psallidii pecuniae cupiditatem; Veri temulentiam accusat, Sergii fastum ac mollitiem, Maximini ignaviam nullamque rei militaris peritiam. Artabanem coniurationis, Arsacem proditionis crimine, etsi Iustinianus ob generis claritatem obsolverit, Procopius tamen neutri etiamnum superstiti aeternae poenam infamiae condonavit. Quid de Belisario dicam, ad cuius unius laudes tota respexisse historia videtur? semel in Italia ignaviter ille rem gessit, haec una Procopio libere de illo scribendi ampla fuit occasio: *Βελισσάριος μὲν τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον οὐδενὶ κόσμῳ ἴει, γῆς μὲν τῆς Ἰταλῶν πεντάετες οὐδαμῇ ἐπιβὰς, οὐδέ πη ὁδῷ ἰέναι ἐνταῦθα ἰσχύσας, ἀλλὰ φυγῇ κεκρυμμένῃ ἐχόμενος πάντα τοῦτον τὸν χρόνον ἔκ τε ὀχυρώματος ἐπιθαλασσίου τινὸς ἐς ἄλλο ἐπὶ τῆς παραλίας ὀχύρωμα διηνεκὲς ναυτιλλόμενος, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀδεέστερον τοὺς πολεμίους τετύχηκε ῥώμην τε αὐτὴν ἀνδραποδίσαι, καὶ τὰ ἄλλα ὡς εἰπεῖν ἅπαντα. Τότε δὲ καὶ Περυσίαν πόλιν, ἣ πρώτη ἐν Τούσκοις οὖσα ἐτύγχανε, πικρότατα πολιορκουμένην κατέλιπεν, ἥπερ αὐτοῦ ὁδῷ ἰόντος κατάκρας ἑάλω. Belisarius nullo decoro Byzantium discessit, quum quinque totos annos nunquam in Italia pedes figere potuerit, neque certis itineribus progredi, sed toto hoc tempore clanculum fugitans ab uno maritimo praesidio ab aliud classe devehebatur; unde tanto securius hostes et Romam et caetera omnia subiugarunt. Perusiam vero primariam Tusciae civitatem dira cinctam obsidione reliquit, quae illo Byzantium contendente capta est.* Haec in primarios senatores et imperii Romani proceres summa sibi necessitudine coniunctos Procopius, ipsis vivis, evulgavit. Quae sane scribendi severitas quemadmodum magnam veritatis laudem eius historiae conciliat, ita omnem removet simultatis suspicionem obiurgationis et censurae gravitas; quae tantum ab odio et maledicentia distat, quantum violatae reipublicae querelas iustumque dolorem et communis damni castigationem spectare videtur. Quod non solum in prooemio *τῶν Ἀνεκδότων* auctor ingenue profitetur; sed ipsa etiam re praestitit, quum ea dumtaxat de Iustiniano commemoraverit, quae publicae rei damno, et in subditorum perniciem peccavit; illaque ipsa foeda narratio de turpissima Theodorae vita eo pertineat, ut quantum augustissimam imperii Romani maiestatem exsecrandis nuptiis primus violaverit dehonestaveritque Iustinianus, clarius intelligas.

Quod autem Iustinianum ac Theodoram semihomines furias auctor appellet, est qui credat, monstra poëtarum narrare Procopium, atque ita suam in imperatorem evomere acerbitatem voluisse? Erit de hac re in Notis historicis opportunior locus.

Quod denique poenam in haereticos capitalem a Iustiniano constitutam non probet, non tam odii, quam pravae de religione sententiae suspicionem movet atque confirmat. Illud in Procopio saepe miratus sum, quod de nostrae religionis mysteriis ita dicat, ut ab iis modo alienus, nonnunquam recte sentire videatur. Quamquam Hesychium Milesium et Ioannem Lydum aequales Procopii, qui eadem ambiguitate luserunt, Photius atque Suidas gentilium impietate damnarint. Sane non rara fuit istiusmodi hominum turba Iustiniani tempore, et quidem in aula imperatoria (ut in Notis historicis dicam) officiis ac dignitatibus insignis. Sed ex hac plane Procopium eximo, quod non solum hic, sed etiam in Aedificiorum libris gentilium sacrificia et libamina et, ut ipse loquitur, ἀθείαν τε καὶ πολιτείαν detestetur, et libro Persicorum primo Ioannem Cappadocem gentilitiae superstitionis damnet; certe Iustinianus de sacris a se excitatis aedificiis historiam Procopio gentili nunquam commisisset. Haereticos autem et Samaritas, qui Caesareae Palaestinae frequentes admodum erant, prorsus aversatur. Demum in libris aedificiorum Iustiniani aperte Christianorum fidem non semel profitetur. Quamobrem ad eos se composuisse videtur, quos Politicos appellant; sed longe verius haeresium omnium sentinas prorsusque atheos appellarent; qui licet in speciem Catholici videantur nullique sectae nominatim addicti sint, privatis tamen rationibus vel reipublicae commodis Christianam religionem pietatemque metiuntur, neque de Deo quid sentias, quidve doceas, si res ita ferat, vehementer laborant; haereticos autem et astrologos aliasque eiusmodi Catholicae fidei pestes, prout e re ac tranquillitate publica esse illis videtur, ita recipiunt et insectantur. Quod de haereticis et astrologis dico, habes hic in Ἀνεκδότοις. De Deo autem libro Gotthorum primo haec est Procopii sententia, qui cuique pro libidine de Deo credere permittendum potius existimat, quam reipublicae procellas videre, quibus tum Romanum imperium ob nonnullas de fide quaestiones iactabatur. Πρέσβεις ἐκ Βυζαντίου παρὰ τὸν Ῥώμης ἀρχιερέα ἦκον

ὅ τε τῆς Ἐφέσου ἱερεὺς Ὑπάτιος καὶ Δημήτριος τῶν ἐν Μακεδόσι Φιλίππων δόξης ἕνεκεν, ἣν Χριστιανοὶ ἐν σφίσιν αὐτοῖς ἀντιλέγουσιν ἀμφιγνοοῦντες. Τὰ δὲ ἀντιλεγόμενα ἐγὼ ἐξεπιστάμενος ὡς ἥκιστα ἐπιμνησθήσομαι· ἀπονοίας γὰρ μανιώδους τινὸς ἡγοῦμαι εἶναι διερευνᾶσθαι τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν ὁποία ποτέ ἐστιν. Ἀνθρώπῳ γὰρ οὐδὲ τὰ ἀνθρώπεια εἰς τὸ ἀκριβὲς οἶμαι καταληπτὰ, μή τί γε δὴ τὰ εἰς Θεοῦ φύσιν ἥκοντα. Ἐμοὶ μὲν ταῦτα ἀκινδύνως σεσιωπήσθω μόνῳ τῷ μὴ ἀπιστῆσαι τετιμημένα. Ἐγὼ γὰρ ἂν οὐδὲν ἄλλο περὶ Θεοῦ ὁτιοῦν εἴποιμι, ἢ ὅτι ἀγαθός τε παντάπασιν εἴη, καὶ σύμπαντα ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῇ αὐτοῦ ἔχει. λεγέτω δὲ ὥς πη ἕκαστος γινώσκειν ὑπὲρ αὐτῶν οἴεται καὶ ἱερεὺς καὶ ἰδιώτης. *Legati ad Romanum pontificem Byzantio venerunt Hypatius, Ephesiorum antistes, ac Demetrius Philippensium, qui sunt in Macedonia, nimirum de ea quaestione acturi, in qua dubiis sententiis inter se Christiani dissentiunt. Eam controversiam etsi probe ipse teneam, minime tamen commemorabo, quod vesanam esse putem insaniam, Dei quae sit natura disquirere; nam humana haec ipsa, nedum Dei naturam, perfecte assequi mortales haudquaquam existimo. Quare tutius haec ego silentio praeteribo, sola tantum credulitate veneratus. Siquidem de Deo nihil ipse praeterea affirmaverim, nisi quod bonus omni ex parte sit, resque universas sua potentia complectatur. De hisce vero controversiis ita quisque vel sacerdos vel privatus homo loquatur, quemadmodum illi sentire libuerit.* De Deo autem atque fortuna nonnunquam permittere videtur optionem, utrum malit quisque defendere vel casu res humanas et fortunae temerario impetu ferri, vel Dei providentia gubernari. Qua in re gentilium saepe nomina usurpat, quod libro secundo belli Vandalici antiquus censor ad marginem ita reprehendit: Οὐκ ὀρθῶς παρεισφέρεις τῇ τῶν Χριστιανῶν πίστει δαιμόνιον καὶ τύχην καὶ εἱμαρμένην. *Non recte Christianae ingeris religioni Genium et fortunam ac fatum.* Et in margine Codicis Vaticani manuscripti ad perversam illam de Deo vocem legitur: Σημείωσαι εἰ ὀρθόδοξός ἐστιν ὁ συγγραφεύς. *Nota num orthodoxus sit auctor.* Quemadmodum ergo Procopii historia ex his, quae hic disputavimus, fidem habet indubitatam; ita quae ipse de religione scribit, nullam auctoritatem habere jure censemus.

# ALEMANNI PRAEFATIO.

Pars haec historiarum Procopii Caesariensis, quam tibi fruendam, Lector, proponimus, mole licet exigua et ordine postrema sit; erit tamen minime iniucunda quum ipsa per sese, tum quia primum in lucem nunc prodit, atque tibi ab auctore lucubrata videtur. Quam enim aequalibus ille suis *ἀνέκδοτον*, abditam esse voluit, solique posteritati destinavit, tibi ex posteris omnibus haec modo conceditur. Plena prorsusque incorrupta ut tibi concederetur, nos pro virili parte adnisi quidem sumus; verum consueta est et bene vetus Procopii commentariorum iniqua illa conditio, ut nullam eorum partem ab omni vel hominum vel temporis iniuria teneamus immunem. Leonardus Aretinus Procopii libros de bello Gotthico primus omnium publicavit; sed ludum eruditus ille vir lusit nobis plane illiberalem. Nam suppressa Graeca historia, et auctoris nomine dissimulato, Latinam quam ipse ex Graeca fecerat, tanquam e variis scriptoribus a se decerptam, de bello Italico praenotat, et Iuliano Caesarino nuncupatam in publicum emittit. Eandem Graece scriptam Blondus Flavius industria primum sua Italiam habuisse memorat; sed is, quum in historia Procopii modo desideret, quae hodie nos minime desideramus, modo ea carpat, quae in vulgatis editionibus bene habere videmus: antiquas Blondi membranas vel interpretem, quem ille nactus est, fraudi eidem fuisse nemo non dicat; cum ea ipse nota carere facile possit, qui se linguae Graecae prorsus imperitum fatetur. Christophorus Persona, qui aegre simulationem Leonardi tulit, auctoris integro nomine eandem historiam vertit quidem e Graeco, multis tamen partibus diminutam et paene laceram dedit. Post illos Raphaël Volaterranus reliquos de bello Persico et Vandalico libros Latine vulgavit: sed nihilo meliore quam Christophorus codice usus est. Certe neuter, licet Vaticanae bibliothecae uterque praefectus, versionem ex codice hausit Vaticano; quem plenissimum video et omni ex parte integrum

atque emendatissimum, ut ex alio fonte eas illorum virorum interpretationes manasse non dubitem. Libros de Iustiniani Aedificiis quales Arnoldus Vesaliensis habuerit, ipsa eius docet interpretatio; de qua et Volaterrani atque Personae versionibus, quam bene sensa scriptoris exprimant, aliorum esto iudicium. Graeca denique Procopii editio Augustana, quae ex multis antiquis manu descriptis libris emendata et aucta, omnibus creditur numeris absoluta, tam longe a primae scriptionis fide, quam a Vaticani codicis integritate abesse videtur, ut persuadere tibi vix possis, quantum ex hoc illa locupletari queat. Utinam in eodem volumine, et ex eadem librarii manu, et hunc illarum postremum historiarum libellum haberemus: sed quemadmodum octo illis ab auctore libris in vulgus emissis, nomus hic ad odium Iustiniani Theodoraeque vitandum, semper in angulo caute delituit; ita deinde seorsim ab amanuensibus descriptus est atque ad posteritatem pervenit. De cuius casibus atque sinistra fortuna quid loquar? Duo eius exempla servat Vaticana bibliotheca; alterum ex altero derivatum, utrumque in principio mutilum, multisque passim hiatibus deforme. Ex his quod est antiquius etiam fine decurtatum est; recentius vero, licet tumultuaria scriptione exaratum, extremam nobis partem ab interitu conservavit; qui, praeter hanc accessionem, nulla nobis in re usui fuit. Sic in brevissima historia tot loci dubii, obscuri, deplorati manserunt. Quamobrem saepe inter interpretandum duos illos celebres ἀνεκδότων Procopii codices expetivimus, Ioannis Lascaris alterum Constantinopoli ad Laurentium Medicem adlatum, quem deinde (ut fama est) Catharina Medices regina in Gallias asportavit, et Galli hodie in exteris bibliothecis requirunt. Alterum Ioannis Vincentii Pinelli, quem ante aliquot annos, praeter hosce Vaticanos, unicum (quod ego sciam) habuit Italia; sed hic, ut accepimus, in navigatione Neapolitana naufragium fecit. Ex eo tamen quaedam a Petro Pithoeo et Guido Pancirolo Pinelli familiaribus excerpta fragmenta, maris et undarum discrimen evaserunt. Sed, quae nec librariorum incuria est, nec temporis aut maris iniuria, haec quam tenemus non uno in loco manca videtur historia, in qua multa narraturum se quidem auctor pollicetur, et tamen promissum non facit. Quibus passim defectibus ita hic hiat commentarius, ut per hasce veluti rimas Procopium paene

furtim scribentem deprehendas, et festinatione vel metu memoria turbatum interdum agnoscas. Accedit, quod annum secundum et trigesimum principatus Iustiniani narratio haec non excedit, ille vero quadragesimum attigit. Denique illa, ἅπαν γὰρ ἐς αὐτὴν ἡ Θεοδώρα ἠγριαίνετο καὶ ἐσεσήρει: et illa, μήτηρ δὲ τῶν τινὸς ἐν θυμέλῃ πεπορνευμένων, narrationum particulae sunt, quas olim Suidianus codex habebat, hic Vaticanus non habet.

De huius porro libri ordine, deque tempore quo scriptus est, sic habeto. Reliquos octo historiae libros ipse vivens Procopius emisit ac Iustiniano legendos tradidit: imo septem illi primi, nempe duo de Persico bello, de Vandalico totidem ac tres de Gotthico, ut ipsemet affirmat, ἤδη ἐξενεχθέντες πανταχόθι δεδήλωντο τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, *iam evulgati in universo Romanorum imperio noti erant.* Quoto vero quisque anno editus fuerit, certum non est; duo haec tantum habeo explorata. Ante obitum Theodorae, id est ante annum secundum et vigesimum Iustiniani, Persica Vandalicaque bella et bonam Gotthicorum partem Procopium absolvisse; nam in iis Amalasunthae structas insidias a Theodora, ob eius metum tacuisse, indicat in hoc commentario. Praeterea, septem priores libros ante annum Iustiniani sextum et vigesimum divulgatos fuisse. Idque auctor memorat initio libri octavi, quem anno Iustiniani septimo et vigesimo commentabatur. Caeterum octavus ille perperam inscribitur de bello Gotthico: complectitur enim quae cum Persis, Vandalis et Gotthis, post edita priora volumina, Romanis contigissent; quae quod γράμμασι τοῖς ἐς τὸ πᾶν δεδηλωμένοις οὐκέτι εἶχον τὰ ἐπιγενόμενα ἐναρμόζειν, *monumentis iam omnino in publicum datis addere, haud amplius commodum esse* videret Procopius, in octavum illa omnia librum coniecit, qui ob id historia quaedam σύμμικτος, *miscella,* vel ut ipse ait, ποικίλη, *varia,* est. Hic liber editus eodem fere quo scriptus est anno, septimo scilicet et vigesimo Iustiniani. Post hanc universam historiam licet animo Procopius moliretur Ἀνέκδοτα, ut ultimo libro declarat: tamen abstinuit, idque operis reiecit in annum secundum et trigesimum Iustiniani, quod hic saepius repetit, eodemque anno absolvit, totumque septennium, id est ad obitum Imperatoris, ac diutius abditum atque reconditum habuit. Ex his corrigas aliorum et Nicephori perversam Procopii librorum partitionem; de quibus Photii sententiam atque censuram in Bibliotheca desideramus.

Nostra vero translatio sententiis quidem ad Graecae historiae fidem, verbis et modis ad Latinam consuetudinem aptis composita est. Id genus interpretandi cum Hieronymo, atque universa antiquitate optimum puto; et si historiam interpreteris, id maxime convenire censeo: denique si cuius alterius scriptoris, Procopii certe stylus hoc in primis requirere semper visus est mihi, cuius formam dicendi si spectes, ea sophisticis compta est lenociniis, Atticisque leporibus ad ostentationem instructa, a quo orationis habitu Latina gravitas praesertim in historia quam abhorreat, nemo nescit. Operae pretium non est omnia recensere; sed nihil gestum, factumque Procopius dicit, nisi per suam illam perpetuam periphrasin, ut statim in fronte legis, τόδε γενέσθαι ξυνηνέχθη, ξυνέβη, ξυνέπεσε, τετύχηκε. Nec minus offendunt in tam claro scriptore orationis illae particulae, quae passim redundant, potius ad levem quendam ornatum sophistis exquisitae, quam ad historicam gravitatem. Praeterea scatet eius oratio frequentissimis transitionibus, et epilogis ad brevissimas quasque narratiunculas. Huc accedunt illa, quae Asiatico dicendi genere vel non opportune inculcat vel longiore verborum ambitu dilatat. Quaedam etiam esse in hac historia video, quae (ut in scriptis ἀνεκδότοις plerumque accidit, et de suis affirmat Tullius) minus perpolita limataque sint: sane in hoc brevissimo libello sexcenties repetitam habes illam vocem λητζομαι, ne dicam de aliis; quae omnia si Latina modestia et gravitate a me temperata sunt, aequi bonique id consulat lector, cui ut fidam dare historiam fuit animus, ita non ineptam curavimus interpretationem.

Nostras in calce libri Notas addidimus, easque duplices: censorias, quibus Graecum contextum mendis emaculatum, quoad fieri potuit, nitidiorem legeres; historicas, quibus universam de Iustiniano historiam illustratam et confirmatam haberes. Denique in hoc libello ne testimonium antiquitatis fidemque desiderares, Suidiani et Vaticani codicis collationem hinc inde decerptam adiecimus; nam ex priscis omnibus, ut alibi dixi, unus Suidas hanc legit historiam, quod etiam ex hisce veterum auctorum, qui Procopii eiusque librorum meminerunt, testimoniis obiter intelligere potes.

## LECTORI
## IO. CASP. ORELLIUS.

Praematura morte antiquitatis disciplinis, amicisque tam candidam animam perpetuo desiderio prosequentibus ereptus huius libri editor, ipse, quae fortasse in animo habebat, supplementa parare non potuit, neque errores corrigere, nec adiungere, ut solebat scriptoribus a se curatis, notitiam, quam dicunt, literariam. Haec tamen quum facile e Fabricio vel Schoellio peti queat, nemo magnopere eam requiret. Mihi vero nimiis iam negotiis distento, dum in Cicerone et Inscriptionibus Latinis edendis elaboro, in tanta argumenti diversitate, Procopio etiam operam aliquam impendere omnino non licuit; ne attentius quidem perlegere optimi patruelis adnotationes eo consilio, ut quidpiam vel emendarem, vel adderem, vel investigarem saltem errores ab operis commissos nunc vacabat. In eo igitur substiti, quod officium ipsum postulare videbatur, ut repeti curarem breve illud cognati et amici elogium, quod primis post eius obitum diebus inserueram Chronicis Helveticis menstruis, Octob. MDCCCXXVI., subiungeremque accuratum indicem omnium Scriptorum Graecorum Latinorumque ab eo per viginti hos annos magna cum sedulitate ac sollertia illustratorum. Ipsam autem Procopii historiam arcanam, renovatam iam editione unicuique facile para-

bili, priorumque interpretum curas nova cum accessione complectentem, ab omnibus iis, quorum interest nosse tempora illa Iustinianea, in primis a iureconsultis, libenter exceptum iri confido; nec praetereundum arbitror, philologos quoque, propter Thucydidis maxime imitationem in hoc scriptore nequaquam contemnendo ubique elucentem, fructum aliquem capturos esse ex attentiori eiusdem lectione. Vale. Scribebam Turici Kalendis Aprilibus. MDCCCXXVII.

# NEKROLOG.

Den 25. October starb im 56sten Altersjahre Johann Konrad von Orelli, Prediger an der H. Geistkirche und Chorherr. Seine gelehrte Bildung verdankte er hauptsächlich Steinbrücheln, Hottingern und Usteri *), jenen hochverdienten Männern, welche in den letzten Decennien des verflossenen Jahrhunderts das geistige Leben in Zürich mannigfaltig anregten und aufrecht erhielten. Diese waren es auch, welche ihm eine entschiedene Vorliebe für die Philologie einflössten, ob er gleich die theologische Laufbahn einschlug. Eine Deutsche Universität zu beziehn — damals bei uns noch etwas seltenes — war ihm nicht vergönnt. Als Ersatz dafür suchte er sich ämsig dasjenige anzueignen, was seine Altersgenossen auf solchen eingeerndet hatten. So z. B. machte er sich ausführliche Auszüge aus vielen dem unsterblichen F. A. Wolf nachgeschriebenen Vorträgen über alte Literaturgeschichte, Homer, Aristophanes und Cicero. Wie man nun früherhin am Zürcherischen Gymnasium von unten auf diente, zuerst irgend eine zweystündige Professur erhielt, dann mit Leichtigkeit aus einem Fache ins andere hinüberschreitend, entweder bis zu den acht- und eilfstündigen, und endlich zum Kanonikate fortrückte, oder auch den Predigerberuf ergriff, so begann er — der Philolog — mit der Lehrstelle des Naturrechts und der Ethik. Dieses Fach liess ihm hinlängliche Musse zur Fortsetzung seiner Lieblingsstudien. Allein nach einigen Jahren fügte es sein Lebensloos so, dass er das Diakonat an der H. Geistkirche übernahm. Da dasselbe mit vielen Predigergeschäften und mit einer ausgedehnten Seelsorge verbunden ist, so

*) Leben und Charakterzüge Leonhard Usteris, weiland Professor der Theologie und Chorherrn. Als Neujahrstück der Gesellschaft auf der Chorherrnstube für 1824.

konnte er eine geraume Zeit hindurch der Alterthumswissenschaft nur wenige Freistunden wiedmen. Doch gab er auch in diesem Abschnitte seines Lebens Balde und Nikolaus Damascenus heraus. Ein edles Pflichtgefühl besiegte den angebornen Trieb, und er leistete gewissenhaft alles, was von ihm als Seelsorger verlangt werden mochte, als Prediger mehr noch. Dieses Mehr setzen wir hauptsächlich darein, dass er allem aufbot, um sich sorgfältig fortzubilden, und nicht nur sich gleich zu bleiben, sondern unablässig anzufrischen und zu erneuen. Dazu verhalfen ihm seine unausgesetzten Studien der grossen Muster des Alterthums, der Französischen Kanzelredner, und der Deutschen Classiker. Aeusserlich zu glänzen war ihm wegen einer gewissen Beschränktheit des Organs nicht vergönnt: desto mehr wurde der innere, rednerische Werth seiner Vorträge von denjenigen anerkannt, welche dieselben theils handschriftlich — sie wurden sämmtlich einem zahlreichen Lesezirkel mitgetheilt — theils einzeln gedruckt, wie z. B. noch letzthin die treffliche Predigt über den Fall Misolonghi's, und in einer gedoppelten Auswahl (1803 und 1810) zu Gesicht bekamen. Als er in die erste Predigerstelle vorrückte und das damit verbundene Kanonikat erhielt (1810), fand er nun mehr Musse, mit gelehrten Arbeiten öffentlich aufzutreten. In Folge eines durchaus richtigen Gefühls dessen, was er in dem jetzigen Standpunkte der Philologie zu leisten vermöge, unternahm er die Herausgabe einer Reihe alter Schriftsteller, welche von der Mehrzahl vernachlässigt, doch dem genauen Forscher wichtig und unentbehrlich sind, wie jeder noch so unbedeutend scheinende Rest des Alterthums, dessen grosses Ganze aus unzähligen Bruchstücken zusammengesetzt werden muss. Hierbey nahm seine rastlose Thätigkeit eine dreyfache Richtung: erstens die philologischen Kirchenväter; hätte er mehr äussere Unterstützung gefunden, so beabsichtigte er die Bearbeitung der sämmtlichen Apologeten des Christenthums; so freylich musste er bei Arnobius stehen bleiben, welches sich wohl als das umfassendste, verdienstlichste seiner Werke betrachten lässt; dann erneuerte er weniger bekannte Historiker, Nikolaus Damascenus, Memnon, Aeneas den Taktiker, Philo Byzantius, Hesychius Illustris, Sanchuniathon, als nachgelassenes Werk des Prokopius Geheimgeschichte Justinians; endlich Philosophen und Gnomiker, wie die Briefe der Sokratiker, zwei Bände

Opuscula sententiosa, die Fragmente des Publius Syrus; *Sallustius* den Philosophen von den Göttern, welchem er in den Anmerkungen eine Chrestomathie aus den Neu-Platonikern beygab, ganz dazu geeignet den Liebhaber in das Studium ihres Systems einzuleiten: endlich den Alexander Aphrodisiensis, über das Schicksal, nebst den meisten früher von *Grotius*, bey Anlass der Arminianischen Streitigkeiten, gesammelten Abhandlungen der Alten über denselben schwierigen Gegenstand. Im Poetischen gab er, durch Herder's Terpsichore veranlasst, eine geschmackvolle Blumenlese aus dem tiefsten und phantasiereichsten der neuern Lateinischen Lyriker, Jakob Balde. Mit diesen zahlreichen Arbeiten — in welchen sich alle Leistungen der frühern Herausgeber mit mannigfaltigen Nachträgen und eigenen Berichtigungen vereint finden, hat Orelli eine stets merklicher werdende Lücke in der alten Literatur wieder für Ein Jahrhundert, bey manchem der obgenannten vielleicht noch auf längere Zeit hin, lobenswerth ergänzt. Wahrhaft ehrwürdig erscheint uns das seltene Beyspiel, wie ein geistig thätiger Mann dem Predigerberufe Genüge leisten, und beyneben in literarischer Hinsicht nicht Unbedeutendes leisten kann, wenn er nur will. Unstreitig waren die meisten seiner Unternehmungen mehr mühevoll, als genussreich; allein die dabey angewandte Anstrengung selbst, oft auch bey den ethischen und philosophischen Schriftstellern der mit der christlichen Asketik mehr und minder verwandte Inhalt, gewährte ihm selbst ächten Geistesgenuss, und den höchsten Lohn, besonders da schon der Natur dieser Arbeiten gemäss, nicht einmal alle Liebhaber der Alterthumswissenschaft, geschweige denn ein grösseres Publicum, lebhaftern Antheil daran nehmen konnten. Durch diese vielseitige Thätigkeit bleibt sein Name unter den Philologen unvergänglich, so wie seine Wirksamkeit als Seelsorger, die Reinheit und Milde seines Charakters ihm ein dauerndes Andenken in dem Gemüthe seiner nähern Freunde und seiner Mitbürger sichert. Die Trauer über seinen allzufrühen Hinschied äusserte sich auf eine rührende Weise bey seiner Bestattung, an welcher alle Bürger Zürich's aus wohlwollender Achtung Theil nahmen. So oft fühlt man erst bey dem Verluste eines solchen Mannes dessen ganzen — hier so vielseitigen — Werth.

# INDEX
## SCRIPTORUM A IO. CONRADO ORELLIO
CANONICO TURICENSI
## EDITORUM.

1) Nicolai Damasceni Historiarum excerpta et fragmenta, quae supersunt, Graece cum versione Latina duplici *Henr. Valesii* et *Hug. Grotii*, notis integris *H. Valesii* aliorumque et suis, illustravit *Io. Conr. Orellius*. Lipsiae, typis *Weidmanni*. 1804. 8.

2) Iacobi Balde e Soc. Iesu Carmina selecta ed. et notis illustravit *I. C. O.* Turici, apud *Orellium, Fuesslinum et Soc.* 1805. 8.

3) Supplementum editionis Lipsiensis Nicolai Damasceni, continens annott. et emendatt. *D. Corai*, *Fr. Creuzeri*, *Io. Schweighaeuseri*, *H. Bremii*, *I. Ochsneri* et al., quibus suas adscripsit *I. C. O.* Accedunt Theodori Metochitae Capita II. de Rep. Cyrenaeorum et Carthaginiensium. Lips., *Weidmann.* 1811. 8.

4) *Ἰσαίου λόγος περὶ Μενεκλέους κλήρου* mit erklärenden deutschen Anmerkungen von *H. Bremi* und *I. C. v. O.* als Anhang zu Isocrates *περὶ τῆς ἀντιδόσεως* cet. Zürich, *Orell.* 1814. 8. — Eadem oratio graece, cum notis brevibus criticis annexa editioni minori Isocratis *π. τ. ἀ.* Ibid. eod.

5) Socratis et Socraticorum, Pythagorae et Pythagoreorum Epistolae, quae feruntur, graece ad fidem Cod. Helmstad. recensuit, notis *Allatii*, *Stanleii*, *Olearii*, *Hemsterhusii*, *Valckenarii*, *Koenii*, *Wyttenbachii*, *Ch. Wolfii*, *H. Bremii* aliorumque et suis illustravit, versionem Latinam emendatiorem, *Allatii*,

*Pearsoni*, *Olearii*, *Bentleii*, *Meinersii* de Epp. Socraticis dissertatt. et iudicia adiecit *I. C. O.* Lipsiae, *Weidmann*. 1815. 8.

6) Memnonis *Heracleotae* Historiarum Heracleae Ponti Excerpta servata a *Photio*, Graece, cum versione Latina *L. Rhodomanni*, accedunt scriptorum Heracleotarum Nymphidis, Promathidae et Domitii Callistrati fragmenta; veterum historicorum loca de rebus Heracleae Ponti, et Chionis Heracleotae Epistolae, Graece cum vers. Lat. *Io. Caselii*. Omnia collegit, disposuit, recognovit, notis priorum interpretum integris, aliorumque et suis illustravit *I. C. O.* Addita est *Io. Casp. Orellii* epistola critica in Epp. Socraticas. Lipsiae, *Weidmann*. 1816. 8.

7) Arnobii Afri Disputationum adversus gentes Libri VII. recognovit, notis priorum interpretum selectis aliorumque et suis illustravit *I. C. O.* Lipsiae, *Vogel*. 1816. II Tomi. 8.

8) Philonis Byzantini libellus de VII orbis spectaculis Graece cum versione Latina *Dom. Salvagnii*, *Boessii* et *Leonis Allatii*, recognovit, notis *L. Allatii*, *Fr. I. Bastii*, aliorumque et suis illustravit, aliorum veterum scriptorum de VII spectaculis testimonia, fragmenta Callinici Sophistae, et Adriani Tyrii adiecit *I. C. O.* Lipsiae, *Vogel*. 1816. 8.

9) Appendix editionis Lipsiensis Arnobii Afri, continens varias virorum doct. emendatt. et annotatt. in hac ed. omissas, cum suarum annotatt. additamentis ed. *I. C. O.* Lipsiae, *Vogel*. 1817. 8.

10) Aeneae Taciti Commentarius de toleranda obsidione, Graece et Latine, ad codd. Paris. et Mediceum recensuit, notis *Is. Casauboni*, *Iac. Gronovii*, *G. H. C. Koesii*, *Casp. Orellii* suas addidit *I. C. O.* Lips., *Weidmann*. 1818. 8.

11) Iac. Balde Carmina selecta. Ed. secunda auctior et emendatior. Turici, *Orellius*. 1818. 8.

12) Epicuri fragmenta librorum II et XI de Natura, in voluminibus papyraceis ex Herculano erutis reperta, probabiliter restituta, Latine versa, scholiis et commentariis illustrata a *Carolo Rosinio* ex Tomo II. voluminum Herculanensium emendatius edidit, suasque annotationes adspersit *I. C. O.* Lips., *Vogel*. 1818. 8.

13) Opuscula Graecorum veterum sententiosa et moralia Tom. I. sive Demophili, Democratis, Secundi et Sexti Pythagorei sententiae morales Graece et Lat. Democratem ad Cod. Palat. recognovit, plurimis sententiis Socraticis et Pythagoricis auxit. Pythagoreorum aureum carmen et symbola, Democriti philosophi fragmenta, VII Graeciae sapientum et Anacharsidis sententias, Porphyrii Epistolam ad uxorem Marcellam, Nili Ascetae sententias Christianas aliaque opuscula minora adiecit, notis priorum editorum aliorumque suas addidit *I. C. O.* Lipsiae, *Weidmann.* 1819. 8.

14) Polemonis Laodicensis Sophistae laudationes II funebres in Cynaegirum et Callimachum, Graece; textum recognovit, paraphrasin Latinam *P. Possini,* eiusdemque et H. Stephani notas integras suasque et *I. Casp. Orellii* animadversiones nonnullas adiecit *I. C. O.* Lipsiae, *Reclam.* 1819. 8.

15) Lesbonactis Sophistae declamationes II. Graece et Latine, recognovit, annotatione *G. Canteri, H. Stephani, I. I. Reiskii, Fr. Iacobsii* aliorumque et suas adiecit *I. C. O.* Ibid. apud eundem. 1820. 8.

16) Hesychii Milesii Opuscula duo, quae supersunt I. de hominibus doctrina claris. II. de originibus urbis Constantinopolitanae, et Cardinalis Bessarionis epistola de educandis filiis Io. Palaeologi lingua Graeca vulgari scripta; Graece et Lat. recognovit, notis *Iunii, Stephani, Meursii, Lambecii, Cuperi, Bastii* aliorumque et suis illustravit *I. C. O.* cet. Lipsiae, *Weidmann.* 1820. 8.

17) Sallustii philosophi libellus de diis et mundo, Graece et Lat. emendatius edidit, notis *L. Holstenii* et *Th. Galei* integris, *Formeyi* autem selectis, aliorumque et suis, necnon locis e scriptis Platonicorum excerptis illustravit *I. C. O.* Turici, *Orellius.* 1821. 8.

18) Opuscula Graecorum veterum sententiosa et moralia. Tomus II. Isocratis Paraenesis ad Demonicum. Cynicorum Antisthenis, Diogenis, Cratetis cet. Sententiae, Aristippi, Bionis et al. Apophthegmata. Incerti Sophistae Dorici dissertatt. V. Archytae fragm. quae supersunt. Pythagoreorum fragm. moralia. Eusebii philosophi fragm. Amphilochii Epistola ad Seleucum, Nili Ascetae tractatus de VIII.

vitiis, omnia collegit *I. C. O.* cet. Lips., *Weidmann.* 1821. 8.

19) Publii Syri Mimi et aliorum sententiae, cum D. Laberii prologo et fragmentis moralibus. Accedunt sententiae variorum collectae per *G. Fabricium*, nec non *Ioach. Camerarii* et *Iani Anysii* sententiae, *Ios. Scaligeri* iambi gnomici et *M. A. Mureti* institutio puerilis. Publium Syrum et *Laberium* recensuit, versionem Graecam *Ios. Scaligeri* adiecit, notis variorum illustravit, animadverss. *Io. Casp. Orellii* suasque adiecit *I. C. O.* Lipsiae, *Fr. Fleischer.* 1822. 8.

20) Supplementum editionis sententiarum Publii Syri et *D. Laberii* continens emendatt. et annotatt. *F. H. Bothii* et Censoris Heidelbergensis, nec non sententias novas plus quam CCC a *Bothio* collectas, edidit et suarum notarum additamenta inseruit *I. C. O.* Lips., apud. eund. 1824. 8.

21) Alexandri Aphrodisiensis, Ammonii Hermiae F., Plotini Bardesanis Syri et Georgii Gemisti Plethonis de Fato quae supersunt, Graece ad Codd. Mss., editionum, versionum fidem recensuit, interpret. Lat. *H. Grotii* et aliorum emendatiorem, varietatem lect. et notas adiecit *I. C. O.* Insertae sunt animadversiones *I. Casp. Orellii.* Turici, *Orellius.* 1824. 8.

22) Sanchoniathonis Berytii quae feruntur fragmenta de Cosmogonia et theologia Phoenicum, Graece versa a Philone Byblio, servata ab Eusebio de praeparat. evangel. Lib. I. Graece et Lat. recognovit, emendavit, notis selectis *Scaligeri*, *Bocharti*, *G. I. Vossii*, *Cumberlandi*, aliorumque, suisque animadverss. illustravit *I. C. O.* Lipsiae, *Hinrichs.* 1826. 8.

23) Procopii Historia arcana cet.

## Opera postuma.

24) Sancti Ambrosii, Episcopi Mediolanensis, de officiis ministrorum Libri III. Ad optimarum editionum fidem recensuit, varietate lectionis praecipua, notis selectis Patrum Benedictinorum Parisiensium e congregatione S. Mauri, aliorumque et suis animadversionibus illustravit *Io. Conradus Orellius.*

25) Libellus scholasticus continens sententiarum moralium auctores et collectores Graecos minores, Demo-

phili similitudines et sententias Pythagoricas, Sexti Pythagorei sententias, Democratis vel potius Democriti philosophi sententias recensitas ad fidem Cod. Heidelbergensis, VII Sapientum apophthegmata ex tribus antiquis collectionibus, Metrodori et Plutarchi sententias, nec non Nili Ascetae et martyris praecepta Christiana. Graece denuo recensuit et brevi adnotatione instruxit *Io. Conradus Orellius.* Editio minor, cui nova accedunt S. Gregorii Theologi Episcopi Nazianzeni tetrasticha, disticha et monosticha sententiosa, et alia quaedam carmina moralia.

# ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΑ.

## PROCOPII

## HISTORIA ARCANA.

# ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ
## ΚΑΙΣΑΡΕΩΣ ΙΛΛΟΥΣΤΡΙΟΥ
# ΑΝΕΚΔΟΤΑ
εἴτ' οὖν
## Ἐννάτη τῶν ἱστοριῶν βίβλος.

---

Ὅσα μὲν οὖν Ῥωμαίων τῷ γένει ἔν τε πολέμοις ἄχρι δεῦρο ξυνηνέχθη γενέσθαι, τῇδέ μοι δεδιήγηται, ᾗπερ δυνατὸν ἐγεγόνει τῶν πράξεων τὰς δηλώσεις ἁπάσας ἐπὶ καιρῶν τε καὶ χωρίων ἐπιτηδείων ἁρμοσαμένῳ· τὰ δὲ δὴ ἐνθάδε [1]) οὐκ ἔτι μοι τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ξυγκείσεται· ἐπεὶ ἐνταῦθα γεγράψεται πάντα, ὁπόσα δὴ τετύχηκε γενέσθαι πανταχόθι τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. αἴτιον δὲ, ὅτι οὐχ οἷόντε [2]) ἦν περιόντων ἔτι τῶν αὐτὰ εἰργασμένων, ὅτῳ δεῖ ἀναγράφεσθαι τρόπῳ [3]), οὔτε γὰρ διαλαθεῖν πλήθει τῶν κατασκόπων οἷόντε ἦν, οὔτε φωραθέντα μὴ ἀπολωλέναι θανάτῳ οἰκτίστῳ [4])· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν συγγενῶν τοῖς γε οἰκειοτάτοις τὸ θαῤῥεῖν εἶχον. ἀλλὰ καὶ πολλῶν τῶν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις εἰρημένων ἀποκρύψασθαι τὰς αἰτίας ἠναγκάσθην. Τὰ τότε δ' οὖν τέως ἀπόῤῥητα μείναντα, καὶ τῶν ἔμπροσθεν δεδηλωμένων ἐνταῦθά μοι τοῦ λόγου τὰς αἰτίας σημῆναι δεήσει. Ἀλλά μοι εἰς ἀγώνισιν ἑτέραν ἰόντι χαλεπήν τινα καὶ δεινῶς ἄμαχον τῶν Ἰουστινιανῷ τε καὶ Θεοδώρᾳ βε-

# PROCOPII CAESARIENSIS V. I.

# ANECDOTA

## sive Arcana Historia.

Interprete Nicolao Alemanno.

Romanae genti quae ad hunc ferme diem in bellicis expeditionibus accidere, ita plane narravi, ut rerum gestarum eventus suis quique temporibus ac locis, quoad eius fieri potuit, disponerentur. Nunc reliqua haud libet simili ratione distinguere; cum in hunc locum coniicere sit animus, quae sparsim in ditione Romana contigere. Huiusce vero consilii eam habeo causam, quod illa scribere qua maxime ratione oportuisset, nequaquam expedire tum mihi videbatur, cum etiamnum superstites forent qui ea perpetrassent. Certe latere ipse diutius non potuissem exploratores passim dispositos, neque supplicio crudelissimo non interire, si deprehensus fuissem: quando nec sanguine propinquis fidere tuto poteram. Quin et multorum, quae in superioribus libris memoriae prodidi, silere causas coactus sum. Quare meum erit officium in hac parte historiae, cum res silentio suppressas hactenus, tum earum, quae prius vulgata sunt, causas edere. Sed aliud, molestum sane ac difficillimum repugnat; nimirum Iustiniani vita ac Theodorae, ad quam

βιωμένων βαμβαίνειν τε καὶ ἀναποδίζειν [5]) ξυμβαίνει· ὅτι δή μοι ταῦτα ἐν τῷ παρόντι γεγράψεται τὰ μήτε πιστὰ, μήτε εἰκότα φανησόμενα τοῖς ὄπισθεν γενησομένοις. ἄλλως τε ὁπηνίκα ἐπὶ μέγα ῥεύσας ὁ χρόνος παλαιοτέραν τὴν ἀκοὴν ἀπεργάσεται, δέδοικα μὴ καὶ μυθολογίας ἀποίσομαι δόξαν κἂν τοῖς τραγῳδιδασκάλοις τετάξομαι. ἐκείνῳ μέντοι τὸ θαῤῥεῖν ἔχων, οὐκ ἀποδειλιάσω τὸν ὄγκον τοῦ ἔργου, ὥς μοι οὐκ ἀμαρτύρητος ὁ λόγος ἐστίν. Οἱ γὰρ νῦν ἄνθρωποι δαημονέστατοι [6]) μάρτυρες τῶν πράξεων ὄντες, ἀξιόχρεῳ παράπομποι ἐς τὸν ἔπειτα χρόνον τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν πίστεως ἔσονται. Καί τοι με ἄλλο τι ἐς λόγον τόνδε ὀργῶντα [7]) πολλάκις ἐπὶ πλεῖστον ἀνεχαίτισε [8]) χρόνον· ἐδόξασα γὰρ τοῖς ἐς τὸ ἔπειτα γενησομένοις ἀσύμφορον ἔσεσθαι τοῦτό γε· ἐπεὶ τῶν ἔργων τὰ πονηρότατα μάλιστα ξυνοίσει ἄγνωτα χρόνῳ τῷ ὑστέρῳ εἶναι, ἢ τοῖς τυράννοις ἐς ἀκοὴν ἥκοντα ζηλωτὰ γίνεσθαι· τῶν γὰρ κρατούντων ἀεὶ τοῖς πλείστοις εὔπορος ὑπὸ ἀμαθίας ἡ ἐς τῶν προγεγενημένων τὰ κακὰ μίμησις, καὶ πρὸς τὰ ἡμαρτημένα τοῖς παλαιοτέροις ῥᾷόν τε καὶ ἀπονώτερον ἐσαεὶ τρέπονται. Ἀλλά με ὕστερον ἐς τῶνδε τῶν ἔργων τὴν ἱστορίαν τοῦτο ἤνεγκεν, ὅτι δὴ τοῖς ἐς τὸ ἔπειτα τυραννήσουσιν ἔνδηλον ἔσται, ᾧ μάλιστα μὲν καὶ τὴν τίσιν τῶν ἁμαρτανομένων περιελθεῖν οὐκ ἀπεικὸς εἴη, ὅπερ καὶ τοῖσδε τοῖς ἀνθρώποις ξυνηνέχθη παθεῖν [9]). Ἔπειτα δὲ καὶ ἀνάγραπτοι αὐτῶν αἱ πράξεις καὶ οἱ τρόποι ἐσαεὶ ἔσονται· ἀπ' αὐτοῦ τε ἴσως ὀκνηρότερον παρανομήσουσιν. Τίς γὰρ ἂν Σεμιράμιδος ἀκόλαστον βίον, ἢ τὴν Σαρδαναπάλου καὶ Νέρωνος μανίαν τῶν ἐπιγινομένων ἀνθρώπων ἔγνω, εἰ μὴ τοῖς τότε γεγραφόσι τὰ μνημεῖα ταῦτ' ἐλέλειπτο; ἄλλως τε καὶ τοῖς τὰ ὅμοια πεισομένοις ἂν οὕτω τύχοι πρὸς τῶν τυράννων, οὐκ ἀκερδὴς αὕτη παντάπασιν ἡ ἀκοὴ ἔσται· παραμυθεῖσθαι γὰρ οἱ δυστυχοῦντες εἰώθασι τῷ μὴ μόνοις σφίσι τὰ δεινὰ ξυμπεσεῖν. Διά τοι ταῦτα πρῶτα μὲν ὅσα Βελισαρίῳ μοχθηρὰ εἴργασται, ἐρεῖν ἔρχομαι, ὕστερον δὲ καὶ ὅσα Ἰουστινιανῷ τε καὶ Θεοδώρᾳ μοχθηρὰ εἴργασται, ἐγὼ δηλώσω.

animum appellens, tremo longissimeque retrahor hac cogitatione, ea me scripturum quae nec fide digna nec verisimilia posteris videbuntur. Ac maxime cum harum rerum historiae longinquus temporis lapsus magnam vetustatem attulerit, vereor ne famam fabulatoris referam et recitatoribus tragoediarum annumerer. At rursus me illud confirmat vetatque absterreri gravitate materiae, quod nonnisi testata narro. Nam qui hodie vivunt, certissimi actorum testes satis habent auctoritatis, ut fidem, quam illa habent, in consequens aevum producant. Quanquam et quiddam aliud me ad haec literis mandanda saepe impulsum diutissime repressit. Ea nempe haud in rem fore posteritati censebam: cum multo magis expediat futuro tempore ignorari improbissime facta, quam, ubi ad tyrannorum aures pervenerint, imitanda illis videri. Eorum enim, qui rerum potiuntur, plerisque expedita via est ad sequenda stulte malorum vitia: atque illi facilius promptiusque ad prava priscorum facinora dilabi solent. Me vero ad eas res historia prodendas induxit, quod qui tyrannidem in posterum exercebunt, facile sibi horum hominum exemplo persuadere poterunt, quae ipsos etiam malefactorum maneat animadversio. Deinde fortasse veriti, ne vita moresque sui aeternae posteriorum memoriae tradantur, haud ita ad peccandum praecipites erunt. Quotus enim quisque hominum, qui deinde vixerunt, perditam Semiramidis vitam, vel Sardanapali aut Neronis dementiam nosset, nisi haec historiis commendata fuissent? In primis, si qui forte iis, quae hic narrantur, similia a tyrannis olim patientur, illis non omnino inutile erit ista audire. Solent enim miseri eo se consolari, quod non soli sint, quibus acciderint calamitates. Quamobrem primo quidem quae Belisario flagitiose commissa, deinde quae Iustinianus et Theodora scelerate gesserunt, ego narrabo.

## A.

Ἦν τῷ Βελισαρίῳ γυνή, ἧς δὴ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθην, πάππου μὲν καὶ πατρὸς ἡνιόχων, ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ Θεσσαλονίκῃ τὸ ἔργον τοῦτο ἐνδειξαμένων· μητρὸς δὲ τῶν τινος τῶν ἐν θυμέλῃ[1]) πεπορνευμένων· αὕτη τὰ πρότερα μάχλον[2]) τινὰ βιώσασα βίον, καὶ τὸν τρόπον ἐξεῤῥωγυῖα[3]), φαρμακεῦσί τε πατρῴοις[4]) πολλὰ ὡμιλικυῖα, καὶ τὴν μάθησιν τῶν οἱ ἀναγκαίων[5]) ποιησαμένη, ἐγγυητὴ[6]) ὕστερον Βελισαρίῳ γυνὴ γέγονε, μήτηρ ἤδη παίδων γενομένη πολλῶν[7]). Εὐθὺς μὲν οὖν ἠξίου μοιχεύτρια τὸ ἐξῆς εἶναι· ξυγκαλύπτειν μὲν τοὔργον τοῦτο ἐν σπουδῇ εἶχεν, ἐγκαταδυομένη τοῖς οἰκείοις ἐπιτηδεύμασιν[8]), οὐδὲ τοῦ ξυνοικοῦντος δειμαίνουσα δέος (οὔτε γὰρ αἰδῶ τινα ἔργου ὁτουοῦν ἔλαβε[9]) πώποτε), ἀλλὰ τὴν ἐκ τῆς βασιλίδος ὑποπτεύουσα τίσιν· λίαν γὰρ εἰς αὐτὴν ἡ Θεοδώρα ἠγριαίνετο καὶ ἐμεμήνει[10]). Ἐπεὶ δὲ αὐτὴν ἐν τοῖς οἱ ἀναγκαιοτάτοις ὑπουργήσασα χειροήθη πεποίηται, πρῶτα μὲν Σιλβέριον διαχρησαμένη τρόπῳ, ὥσπερ ἐν τοῖς ὄπισθεν λόγοις εἰρήσεται, ὕστερον δὲ Ἰωάννην κατεργασαμένη τὸν Καππαδόκην, ὥσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐῤῥήθη, ἐνταῦθα δὴ ἀδεέστερόν[11]) τε καὶ οὐκ ἔτι ἀποκρυπτομένη[12]) ἅπαντα ἐξαμαρτάνειν οὐδαμῇ ἀπηξίου.

Ἦν δέ τις νεανίας ἐκ Θρᾴκης ἐν τῇ Βελισαρίου οἰκίᾳ Θεοδόσιος τοὔνομα, δόξης γεγονὼς ἐκ πατέρων Εὐνομιανῶν καλουμένων[13]). Τοῦτον, ἡνίκα ἐς Λιβύην ἀποπλεῖν ἔμελλεν, ἔλουσε[14]) μὲν ὁ Βελισάριος τὸ θεῖον λουτρόν, καὶ χερσὶν ἀνελόμενος ἐνθένδε οἰκείαις[15]), εἰσποιητὸν ἐποιήσατο ξὺν τῇ γυναικὶ παῖδα, ᾗπερ εἰσποιεῖσθαι Χριστιανοῖς νόμος. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἡ Ἀντωνίνα τὸν Θεοδόσιον, ἅτε παῖδα ὄντα ἱερῷ λόγῳ, ἠγάπα τε ὡς τὸ εἰκὸς, κἀν τοῖς μάλιστα ἐπιμελομένη ὑφ' αὐτὴν εἶχεν, εἶθ' ὕστε-

## CAPUT I.

*Antoniae genus et educatio. Belisario nupta dedit se adulteriis. Caede Silverii Papae Theodoram Augustam sibi conciliat. Eius flagitia cum Theodosio adolescente. Deprehenditur a Belisario: in delatores saevit: Photium filium suum insidiis petit. Theodosius fit Ephesi monachus.*

Belisarii coniux, de qua feci in superioribus libris mentionem, avum quidem et patrem aurigas habuit, hanc artem Byzantii et Thessalonicae professos; matrem vero ex earum numero, quae in thymele prostituunt pudicitiam. Ac prius illa vitae genus secuta impurissimum, cum veneficiis patriis versata diu, et apprime edocta quae ad res ipsius maxime faciebant, desponsa deinde Belisario fuit, cum iam multam sobolem suscepisset. Extemplo autem eam libido pepulit, ut in posterum esset adultera. Cumque in studia illa sese immergeret, factum quidem occulere nitebatur, non quod vereretur maritum: nam ipsam nullius unquam flagitii puduit, sed ne ab Augusta male multaretur: etenim Theodora in illam animo exasperata odio furebat. Postea vero quam Augustam mitigavit obsequio, et opera illi in summi momenti coeptis impensa, primum quidem vita eo modo, de quo postea, erepta Silverio, dein autem Ioanni Cappadoci illata, ut supra dixi [1]), pernicie, intemperantius palamque peccare nihilipensi habuit.

Adolescens nomine Theodosius [2]), parentibus, qui cum Eunomianis sentirent, in Thracia natus, domi apud Belisarium versabatur: quem ipse iamiam in Africam transmissurus, divino lavacro lustratum suis exceperat manibus, et una cum uxore sua filium adoptaverat, quo Christiani more consueverunt liberos adsciscere [3]). Ex eo Theodosium Antonina [4]), quippe sacro ritu filium, amare, ut par erat, omnemque eius curam suscipere, dictoque audientem habere. Deinde vero ea navigatione

ρον αὐτοῦ ἐρασθεῖσα ἐκτόπως [16]) ἐν τῷ διάπλῳ τούτῳ, καὶ κατακορὴς γεγονυῖα τῷ πάθει [17]), ἀπεσείετο μὲν θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων δέος τε καὶ αἰδῶ ξύμπασαν. ἐμίγνυτο δὲ αὐτῷ τὰ μὲν πρῶτα ἐν παραβύστῳ [18]), τελευτῶσα δὲ καὶ οἰκετῶν καὶ θεραπαινίδων παρόντων. κάτοχος γὰρ ἤδη τῷ πόθῳ τούτῳ γεγενημένη, καὶ διαφανῶς ἐρωτόληπτος οὖσα, οὐδὲν ἔτι τοῦ ἔργου κώλυμα ἔβλεπε. καί ποτε ὁ Βελισσάριος, ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ τὴν πρᾶξιν λαβὼν ἐν Καρχηδόνι, ἐξηπάτητο πρὸς τῆς γυναικὸς ἑκών γε εἶναι. ὁ μὲν γὰρ ἄμφω ἐν δωματείῳ καταγείῳ εὑρὼν ἐμεμήνει· ἡ δὲ οὔτε ἀποδειλιάσασα, οὔτε καταδυσαμένη τῷ ἔργῳ τούτῳ, ἐνταῦθα, ἔφη, τῶν λαφύρων τὰ τιμιώτατα σὺν τῷ νεανίᾳ κρύψουσα ἦλθον, ὡς μὴ ἐς βασιλέα ἔκπυστα [19]) γένηται. ἡ μὲν οὖν ταῦτα σκηπτομένη εἶπεν. ὁ δὲ ἀναπεισθῆναι δόξας ἀφῆκε, καίπερ τῷ Θεοδοσίῳ ἐκλελυμένον τὸν ἱμάντα ὁρῶν τὸν ἀμφὶ τὰ αἰδοῖα τὰς ἀναξυρίδας [20]) ξυνδέοντα. ἔρωτι γὰρ τῆς ἀνθρώπου ἀναγκασθεὶς, ἐβούλετό οἱ τὴν τῶν οἰκείων ὀφθαλμῶν θέαν ὡς ἥκιστα ἀληθίζεσθαι [21]). τῆς δὲ μαχλοσύνης ἀεὶ προϊούσης ἐς κακὸν ἄφατον, οἱ μὲν ἄλλοι θεώμενοι τὰ πραττόμενα ἐν σιωπῇ εἶχον. δούλη δέ τις Μακεδονία ὄνομα ἐν Συρακούσαις ἡνίκα Σικελίας ἐκράτησε Βελισσάριος, ὅρκοις δεινοτάτοις τὸν δεσπότην καταλαβοῦσα, μήποτε αὐτὴν τῇ κεκτημένῃ [22]) καταπροήσεσθαι [23]), πάντα αὐτῷ λόγον ἐξήνεγκε, δύο παιδάρια πρὸς μαρτυρίαν παρασχομένη, οἷς δὴ τὰ ἀμφὶ τὸν κοιτῶνα [24]) ὑπηρετεῖν ἐπιμελὲς ἦν. ταῦτα μαθὼν Βελισσάριος τῶν οἱ ἑπομένων τινὶ τὸν Θεοδόσιον ἐκέλευσε διαχειρίσασθαι [25]). ὁ δὲ προμαθὼν εἰς Ἔφεσον φεύγει. τῶν γὰρ ἑπομένων οἱ πλεῖστοι, τῷ ἀβεβαίῳ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γνώμης ἡγμένοι, ἀρέσκειν τὴν γυναῖκα μᾶλλον ἐν σπουδῇ εἶχον, ἢ τῷ ἀνδρὶ δοκεῖν εὐνοϊκῶς ἔχειν. οἵ γε καὶ τὰ σφίσιν ἐπικείμενα τότε ἀμφ᾽ αὐτῷ προὔδοσαν [26]). Κωνσταντῖνος δὲ, Βελισσάριον ὁρῶν περιώδυνον γεγονότα τοῖς ξυμπεσοῦσι, τά τε ἄλλα συνήλγει καὶ τοῦτο ἐπεῖπεν, ὡς ἐγώ τε θᾶσσον ἂν τὴν γυναῖκα ἢ τὸν νεανίαν κατειργασάμην. ὅπερ Ἀντωνίνα μαθοῦσα κεκρυμμένως αὐτῷ ἐχαλέπαινεν, ὅπως ἔγκοτα ἐνδεί-

in incredibilem adolescentis amorem incidit; quo penitus imbuta, omnem abiecit divinarum humanarumque legum formidinem ac verecundiam. Cum eo principio quidem clanculum consuevit; denique inspectantibus etiam vernulis et ancillis; nam nihil suae libidini impedimento esse putavit, quando perdite amore capta, eo iam palam duceretur. Ipse Belisarius aliquando apud Carthaginem manifesto rem deprehendit; verum ab uxore delusus est non invitus. Nam ille subterraneo in cubiculo cum ambos una comperisset, pene furentis in modum commotus est. Antonina eam ob rem nec expavit nec vitavit conspectum; sed, huc, inquit, in latebris pretiosissima quaeque spoliorum cum adolescentulo reconditura veni, ne qua istorum fama ad Caesarem perveniret. Isthaec illa quidem simulavit; hic autem rem et facile dissimulavit et sibi persuaderi passus est, licet Theodosio ligulam, quae circa pudenda subnectit femoralia, solutam observasset. Nam mulieris victus benevolentia maluit, vera non esse credere, quae sibi oculorum etiam fide probarentur. Ita in dies gliscente in incredibile malum lascivia, caeteri quidem silentio flagitium inspectarunt; famula vero Macedonia nomine, post debellatam a Belisario Siciliam, Syracusis hero sanctissimi iurisiurandi fide primum obstricto, ne unquam Antoninae proderetur, totam ei fabulam detexit, datis praeterea testibus duobus a cubiculo famulis. Re comperta, Belisarius quibusdam ex stipatoribus suis necem imperat Theodosii; ille, detectis insidiis, Ephesum aufugit. Nam assectatores ingenii Belisarii mobilitate inducti malebant uxori gratum facere, quam videri benevolentiam mariti aucupari. Quamobrem iussa contra Theodosium eidem prodidere. Constantinus [5]) hoc rerum casu vehementer Belisarii moerentis vicem condoluit, atque illud dictitavit: Ego mulieri citius interitum quam adolescenti parassem. Hoc audito Antonina animo penitus abdito illi succensuit, ut eo gravius in eum acerbitatem evomeret. Nam

ξηται τὸ εἰς αὐτὸν ἔχθος [27])· ἦν γὰρ σκορπιώδης [28]) τε καὶ ὀργὴν σκοτεινή. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον ἢ μαγγανεύσασα ἢ θωπεύσασα πείθει τὸν ἄνδρα, ὡς οὐχ ὑγιὲς τὸ κατηγόρημα τὸ ταύτης γένοιτο· καὶ ὃς Θεοδόσιον μὲν μελλήσει οὐδεμιᾷ μετεπέμψατο, Μακεδονίαν δὲ καὶ τὰ παιδία τῇ γυναικὶ ἐκδοῦναι ὑπέστη. οὓς δὴ ἅπαντας πρῶτα τὰς γλώττας, ὥσπερ λέγουσιν, ἀποτεμοῦσα, εἶτα κατὰ βραχὺ κρεουργήσασα καὶ θυλακίοις ἐμβεβλημένη, ἐς τὴν θάλατταν ὀκνήσει οὐδεμιᾷ ἔῤῥιψε, τῶν τινὸς οἰκετῶν Εὐγενίου ὄνομα ὑπουργήσαντός οἱ ἐς ἅπαν τὸ ἄγος, ᾧ δὴ καὶ τὸ ἐς Σιλβέριον εἴργασται μίασμα. καὶ Κωνσταντῖνον δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον Βελισσάριος τῇ γυναικὶ ἀναπεισθεὶς κτείνει· τὰ γὰρ ἀμφὶ τῷ Πραισιδίῳ [29]) καὶ τοῖς ξιφιδίοις τηνικάδε ξυνηνέχθη γενέσθαι, ἅπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις δεδήλωται. μέλλοντος γὰρ τοῦ ἀνθρώπου ἀφίεσθαι, οὐ πρότερον ἀνῆκεν ἡ Ἀντωνίνα, ἕως αὐτὸν τοῦ λόγου ἐτίσατο, οὗπερ ἐγὼ ἀρτίως ἐμνήσθην. καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔχθος μέγα περιεβάλλετο ὁ Βελισσάριος ἔκ τε βασιλέως καὶ τῶν ἐν Ῥωμαίοις λογίμων ἁπάντων. ταῦτα μὲν οὖν τῇδε κεχώρηκε. Θεοδόσιος δὲ οὐκ ἔφη ἐς Ἰταλίαν ἀφίξεσθαι οἷός τε εἶναι, ἵνα δὴ τότε [30]) διατριβὴν εἶχον Βελισσάριός τε καὶ Ἀντωνίνα, ἢν μὴ Φώτιος ἐκποδὼν γένηται· ὁ γὰρ Φώτιος πρόχειρος μὲν φύσει ἐς τὸ δάκνεσθαι ἦν, ἤν τις αὐτοῦ παρ' ὁτῳοῦν δύνηται μᾶλλον [31]). ἐν μέντοι τοῖς ἀμφὶ Θεοδοσίῳ καὶ δικαίως ἀποπνίγεσθαί οἱ ξυνέβαινεν, ὅτι δὴ αὐτὸς μὲν καίπερ υἱὸς ὢν ἐν οὐδενὶ ἐγίγνετο λόγῳ, ὁ δὲ δυνάμει τε πολλῇ ἐχρῆτο, καὶ χρήματα μεγάλα περιεβάλλετο. λέγουσι γὰρ αὐτὸν ἐκ Καρχηδόνος τε καὶ Ῥαβέννης ἐς ἑκατὸν κεντηνάρια [32]) ἐξ ἀμφοῖν παλατίοιν συλήσαντα ἔχειν, ἐπεὶ καὶ μόνῳ κατ' ἐξουσίαν διαχειρίσαι ταῦτα ξυνέβη. ἡ δὲ Ἀντωνίνα ἐπεὶ τὴν Θεοδοσίου γνώμην ἔμαθεν, οὐ πρότερον ἀνῆκεν ἐνεδρεύουσά τε τὸν παῖδα καὶ φονίοις τισὶν ἐπιβουλαῖς αὐτὸν μετιοῦσα, ἕως καταπράξασθαι ἴσχυσεν αὐτὸν μὲν ἐνθένδε [33]) ἀπαλλαγέντα ἐς Βυζάντιον ὁδῷ ἰέναι, οὐκέτι φέρειν τὰς ἐνέδρας οἷόντε ὄντα, τὸν δὲ Θεοδόσιον ἐς τὴν Ἰταλίαν παρ' αὐτὴν ἥκειν. οὗ δὴ κατακόρως τῆς τε τοῦ ἐρωμένου διατριβῆς καὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς εὐη-

erat ad indignationem tegendam et animi virus exerendum comparata. Non ita multo post aut veneficiis aut blandis verborum illecebris falso in se conflatam accusationem persuadet coniugi. Ille nihil moratus Theodosium accersit; Macedoniam vero famulam ambosque pueros uxori se dediturum pollicetur; quos Antonina linguis, ut fertur, primum resectis et membratim concisos, sacculis ad extremum inclusos in altum illico demergit. Fuit illi minister sceleris quidam ex famulis Eugenius nomine, qui et commissi [6]) contra Silverium piaculi satelles fuerat. Tandem Constantinum etiam suasu coniugis e medio sustulit Belisarius. Nam quae de sicis Praesidioque [7]) prioribus libris narravimus, eo ferme tempore contigerunt. Ubi enim Constantinus iniuriarum in Belisarium et Praesidium erat absolvendus, non prius destitit Antonina, quam eius vocis, cuius paulo ante memini, ab illo poenas exegisset. Quamobrem magnam Belisarius cum Imperatoris tum Romanorum procerum in se concitavit invidiam. Theodosius in Italiam (ubi tum Belisarius et Antonina degebant) se minime venturum respondit, nisi Photius [8]) inde longius amandaretur. Nam ea erat natura Photius, ut valde aegro ferret animo, si quis apud aliquem videretur se esse potior. Igitur secundis Theodosii rebus contabescere ille quidem non sine causa videbatur, cum, etsi filius, nullo haberetur loco; contra vero Theodosius multum polleret ingentibusque afflueret opibus. Nam ea fama erat, ex aerariis Carthaginis et Ravennae ad decem millia pondo auri [9]) eum depeculatum fuisse, cum sine collega summaque autoritate eas illi pertractare pecunias obvenisset. Interea dum Antonina Theodosii percepit animum, non antea desiit adversus filium ex insidiis agere et arte pene parricidali eum circumvenire, donec obtinuit, ut is excederet tot insidiis ferendis impar, Byzantiumque contenderet; Theodosius vero ad se in Italiam veniret, ubi et amasii consuetudine et coniugis fatuitate abunde iam oblectata,

θείας ἀπωναμένη, χρόνῳ ὕστερον ξὺν ἀμφοῖν ἐς Βυζάντιον ἦκεν. ἔνθα δὴ Θεοδόσιος ἐδεδίσσετο τῷ συνειδέναι [34]) καὶ ἔστρεφεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν· λήσειν γὰρ ἐς τὸ παντελὲς οὐδαμῇ ᾤετο, ἐπεὶ τὴν γυναῖκα ἑώρα οὐκέτι τὸ πάθος ἐγκρυφιάζειν οἷάν τε οὖσαν, οὐδὲ κεκρυμμένως ἐξεῤῥωγέναι [35]), ἀλλὰ διαῤῥήδην μοιχαλίδα εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι [36]) ὡς ἥκιστα ἀπαξιοῦσαν [37]). διὸ δὴ αὖθις ἐς τὴν Ἔφεσον ἀφικόμενος, καὶ ἀποθριξάμενος ἧπερ εἴθισται, ἐνέγραψεν εἰς τοὺς μοναχοὺς καλουμένους αὐτόν. Τότε δὴ κατάκρας [38]) ἐμάνη, καὶ τὴν ἐσθῆτα ξὺν τῇ διαίτῃ ἐς τρόπον μεταβαλοῦσα τὸν πένθιμον, περιῄει συχνὰ κατὰ τὴν οἰκίαν κωκύουσα, ὀλογυγῇ τε κεχρημένη ὠλοφύρετο οὐκ ἀπολελειμμένου τἀνδρὸς, ὁποῖον αὐτῇ ἀγαθὸν ὠλώλει, ὡς πιστὸν, ὡς εὔχαριν, ὡς εὐνοϊκὸν, ὡς δραστήριον [39])· τελευτῶσα δὲ καὶ τὸν ἄνδρα ἐς ταύτας δὴ ἐπαγαγομένη τὰς ὀλοφύρσεις ἐκάθισεν. ἔκαμε γοῦν ὁ ταλαίπωρος τὸν ποθεινὸν ἀνακαλῶν Θεοδόσιον. ὕστερον καὶ ἐς βασιλέα ἐλθὼν, αὐτόν τε καὶ τὴν βασιλίδα ἱκετεύων, ἀνέπεισε Θεοδόσιον μεταπέμψασθαι, ἅτε ἀναγκαῖον αὐτῷ κατὰ τὴν οἰκίαν ὄντα τε καὶ ἐσόμενον. ἀλλὰ Θεοδόσιος ἀπεῖπε μηδαμῇ ἐνθένδε ἰέναι, ὡς ἀσφαλέστατα ἐμπεδώσειν ἰσχυρισάμενος τὸ τῶν μοναχῶν ἐπιτήδευμα. ἦν δὲ ἄρα ὁ λόγος κατάπλαστος, ὅπως, ἐπειδὰν τάχιστα Βελισσάριος ἐκ Βυζαντίου ἀποδημοίη, αὐτὸς παρὰ τὴν Ἀντωνίναν ἀφίκηται λάθρα. ὅπερ οὖν καὶ ἐγένετο.

## B.

Αὐτίκα γὰρ Βελισσάριος μὲν ὡς Χοσρόῃ πολεμήσων ξὺν τῷ Φωτίῳ ἐστέλλετο. Ἀντωνίνα δὲ αὐτοῦ ἔμεινεν οὐκ εἰωθὸς αὐτῇ πρότερον τοῦτό γε· τοῦ γὰρ μὴ καταμόνας τὸν ἄνθρωπον καθιστάμενον ἐν αὐτῷ τε γενέσθαι [1]) καὶ τῶν ἐκείνης μαγγανευμάτων ὀλιγωροῦντα φρονῆσαί τι ἀμφ' αὐτῇ τῶν δεόντων, πανταχόσε τῆς γῆς ξὺν αὐτῷ στέλλε-

tandem utroque comite Byzantium appulit. Hic vero coepit Theodosius conscientia perterreri et in diversas partes agitare consilium. Nam latere demum posse minime sibi persuadebat, cum foeminam nequire amplius occultare libidinem cerneret, sed effracto iam aperte animo diffluere, nec ferre graviter publicam adulterii opinionem atque infamiam. Quamobrem Ephesum repetit, comaque, sicut fieri consuevit, detonsa [10], in albo monachorum conscribi voluit. Tum vero Antonina prorsus insanire, veste victusque ratione prae se ferre moestitiam, identidem circumire domum lacrymans, eiulansque, illud lamentari marito etiamnum superstite, amissam viri optimi fidem, gratiam, benevolentiam, industriam; denique coniugem ipsum in easdem ita pertrahere lamentationes, ut impigre ille quidem elaboraret, quo adamatus revocaretur Theodosius. Tandem Caesarem adit et Augustam, a quibus ut ille accersatur supplex demum impetrat, quippe qui sibi non in praesentia solum, sed et in posterum domi futurus esset pernecessarius. At inde negat se abiturum Theodosius, affirmatque esse iam animo ad monachorum institutum penitus confirmato. Haec tamen ita simulavit, ut, cum primum Byzantio discederet Belisarius, ipse clam (ut et factum est) Antoninam conveniret.

## CAPUT II.

*Belisarius adversus Chosroem mittitur. Photium privignum suum hortatur ad necem Theodosii ad Antoninam reversi. Res Orientis et in his culpa Belisarii. Ex Epistola Theodorae Augustae ansam Chosroes carpendi Romanos arripit.*

Interea cum Photio Belisarius adversus Chosroem [1] mittitur in expeditionem; Antonina, praeter morem pristinum, Byzantii subsistit: summopere enim curavit Belisario se comitem adiungendam, quo ille cumque terrarum pergeret, verita ne, ubi solus esset, ad mentem ipse rediret, suisque neglectis praestigiis, de se opportunum

σθαι ἐπιμελὲς οἱ ἐγένετο· ὅπως δὲ καὶ αὖθις Θεοδοσίῳ πα-
ρὰ Ἀντωνίναν ἐσιτητὰ εἴη[2]), Φώτιον ἐκποδὼν οἱ γενέσθαι
ἐν βουλῇ ἐποιεῖτο. πείθει τοίνυν τῶν Βελισσαρίῳ ἑπομένων
τινὰς ἐρεσχελεῖν τε αὐτὸν ἐσαεὶ καὶ προπηλακίζειν, οὐδένα
ἀνιέντας καιρόν. αὐτή τε γὰρ γράφουσα ἐς ἡμέραν σχεδόν
τι ἑκάστην, διέβαλλέ τε διηνεκὲς καὶ ἐπὶ τῷ παιδὶ πάντα [3])
ἐκίνει. οἷς δὴ ὁ νεανίας ἀναγκασθεὶς διαβόλως ἔγνω τῇ
μητρὶ χρῆσθαι, ἥκοντά τε τινὰ ἐκ Βυζαντίου, ὃς δὴ ἀπήγ-
γελε [4]) Θεοδόσιον λάθρα ξὺν Ἀντωνίνῃ [5]) διατριβὴν
ἔχειν, παρὰ Βελισσάριον εὐθὺς εἰσάγει, φράζειν ἐπιστείλας
τὸν πάντα λόγον. ἅπερ ἐπεὶ ὁ Βελισσάριος ἔγνω ὀξὺ θυμω-
θεὶς ὑπερφυῶς, παρὰ τοῦ Φωτίου πόδας [6]) ἐπὶ στόμα
πίπτει, καὶ αὐτοῦ ἐδεῖτο τιμωρεῖν αὐτῷ πάσχοντι ὑφ' ὧν
ἥκιστα χρῆν ἀνόσια ἔργα. „ὦ παῖ, λέγων, γλυκύτατε, πά-
„τέρα μὲν τὸν σὸν ὅστις ποτὲ ἦν οὐδαμῇ οἶσθα, ἐπεί σε
„ὑπὸ τιτθοῦ [7]) τρεφόμενον ἔτι καταλιπὼν ξυνεμετρήσατο
„τὸν ἑαυτοῦ βίον [8]). οὐ μὴν οὐδὲ τοῦ τῶν αὐτοῦ ὤνησαι·
„ἦν γὰρ τὰ ἐς τὴν οὐσίαν οὐ λίαν εὐδαίμων. ὑπ' ἐμοὶ δὲ
„καίπερ ὄντι πατρῳῷ τραφεὶς, τήν τε ἡλικίαν τηλικοῦτόσδε
„ἧς, ὡς σὸν εἶναι ἀμύνειν ἀδικουμένῳ μοι ἐς τὰ μάλιστα,
„ἔς τε ὑπάτων ἀξίωμα ἥκεις καὶ πλούτου περιβέβλησαι
„τοσόνδε χρῆμα, ὥστε πατήρ τε καὶ μήτηρ καὶ τὸ ξυγγε-
„νὲς ἅπαν ἔγωγε καλοίμην ἄν, ὦ γενναῖε, καὶ εἴην δικαίως·
„οὐχ αἵματι γὰρ, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις εἰώθασι δῆτα σταθμᾶ-
„σθαι τὴν ἐς ἀλλήλους στοργὴν ἄνθρωποι [9]). Ὥρα σοὶ [10])
„τοίνυν μὴ περιιδεῖν ἐμὲ μὲν πρὸς τῇ τῆς οἰκίας διαφθορᾷ
„καὶ χρημάτων ἐστερημένον πλῆθος τοσούτων, τὴν δὲ
„μητέρα τὴν σὴν αἶσχος ἀναδουμένην [11]) οὕτω δὴ μέγα
„πρὸς πάντων ἀνθρώπων. ἐνθυμοῦ [12]) τε ὡς αἱ τῶν γυναι-
„κῶν ἁμαρτάδες [13]) οὐκ ἐπὶ τοὺς ἄνδρας ἵενται μόνον,
„ἀλλὰ καὶ παίδων ἅπτονται μᾶλλον, οὓς γε καὶ δόξαν τινὰ
„φέρεσθαι ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον συμβήσεται, ὡς φύσει τὸν
„τρόπον [14]) ταῖς γειναμέναις ἐοίκασιν. οὑτωσί τε λογίζου
„περὶ ἐμοῦ, ὡς ἐγὼ τὴν γυναῖκα τὴν ἐμαυτοῦ πάνυ μὲν
„φιλῶ, καὶ ἤν μοι τίσασθαι τὸν διαφθορέα τῆς οἰκίας ἐξῇ,
„οὐδὲν αὐτὴν ἐργάσομαι φαῦλον, περιόντος δὲ Θεοδοσίου
„ταύτῃ τὸ ἔγκλημα ἐπιχωρεῖν οὐκ ἂν δυναίμην.“ Ταῦτα

aliquod iniret consilium. Igitur Theodosio ut ad se veniendi omnis pateret aditus, Photium de medio tollere molitur, suadetque nonnullis ex Belisarii stipatoribus, ne quem diem intermittant, quin eum provocent probrisque insectentur; ipsa vero quotidianis fere litteris filium apud omnes traducebat, omnium in filium commovebat animos. Quare adolescens in matrem parare delationem denique cogitur. Ergo nescio quem Byzantio advenientem ad Belisarium introducit, qui Theodosii Antoninaeque consuetudinem referat, et quemadmodum rem totam prosequatur, ipse praescribit. Quae cum Belisarius accepisset, vehementi admodum incensus ira, ad Photii pedes procumbit, imploratque, ut se velit ulcisci tanta lacessitum, a quibus minime deberet, flagitiorum impietate. „Et, o fili, inquit, suavissime, patrem tu quidem „tuum quis fuerit ignoras; nam te adhuc nutrix alebat, „cum ille cessisset e vita; eius te nihil iuverunt fortunae, „quae perexiguae valde fuere; apud me vero licet vitri„cum educatus, ad id iam aetatis pervenisti, ut tuarum „sit virium mihi praesto esse summis iniuriis affecto. Ad „consularem te dignitatem evexi [a]) et opibus amplissi„mis cumulavi, ut parens et genitrix, et quidquid est „propinquitatis, ego sim tibi ac iure a te appeller. Non „enim sanguinis nomine, sed rerum declaratione metiri „homines mutuam benevolentiam solent. Haec ergo tua „est occasio, si et me quidem non abiicis, omnibus for„tunis ad ipsam etiam familiae eversionem periclitantem; „et parentem tuam in tantum dedecus apud omnes mor„tales incurrentem. Illud apud animum tuum reputa, foe„minarum flagitia non solum in coniuges derivari; sed „ad liberos multo magis pertingere, quos notam diutur„nae turpitudinis ferre contingit, quasi maternam labem „natura referant. De me vero sic habeto, Antoninam uxo„rem a me plurimum diligi, quam nullo affecerim malo, „modo meae domus pestem ulcisci liceat: at vero Theo„dosio superstite, crimen huic haud possim condonare.“

ἀκούσας ὁ Φώτιος ὑπηρετήσειν μὲν ὡμολόγει ἐς ἅπαντα· δεδιέναι[15] δὲ μή τι λάβοι ἐνθένδε κακὸν, τὸ θαρσεῖν ἐπὶ τῷ ἀβεβαίῳ τῆς Βελισσαρίου γνώμης, τά γε ἐς τὴν γυναῖκα οὐ σφόδρα ἔχων[16]. ἄλλα τε γὰρ αὐτὸν πολλὰ καὶ τὸ Μακεδονίας δυσωπεῖν[17] πάθος. διὸ δὴ ἄμφω ἅπαντας[18] ἀλλήλοις ὠμοσάτην, ὅσοι δὴ ἐν Χριστιανοῖς δεινότατοι ὅρκοι εἰσί τε καὶ ὀνομάζονται, μήποτε ἀλλήλων καταπροήσεσθαι ἄχρι τῶν ἐς τὸν ὄλεθρον φερόντων κινδύνων[19]. Ἐν μὲν οὖν τῷ παρόντι τῷ ἔργῳ ἐγχειρεῖν ἔδοξε σφίσιν ἀξύμφορον εἶναι, ὁπηνίκα δὲ Ἀντωνίνα ἐκ Βυζαντίου ἀφίκηται, ἐς δὲ τὴν Ἔφεσον Θεοδόσιος ἴοι, τηνικάδε τοῦ χρόνου Φώτιον ἐν τῇ Ἐφέσῳ γενόμενον Θεοδόσιόν τε καὶ τὰ χρήματα οὐδενὶ πόνῳ χειρώσασθαι[20]. Τότε μὲν οὖν αὐτοί τε τὴν ἐσβολὴν παντὶ τῷ στρατῷ ἐς τὴν Περσίδα πεποίηνται χώραν, ἀμφί τε Ἰωάννῃ τῷ Καππαδόκῃ ἐν Βυζαντίῳ ξυνηνέχθη γενέσθαι, ἅπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις δεδήλωται. ἔνθα δὴ τοῦτό μοι τῷ δέει σεσιώπηται μόνον, ὅτι γε οὐκ εἰκῇ τού γε Ἰωάννην, καὶ τὴν αὐτοῦ παῖδα[21] ἡ Ἀντωνίνα ἐξηπατήκει· ἀλλ' ὅρκων αὐτοὺς πλήθει, ὧνπερ οὐδὲν φοβερώτερον ἔν γε Χριστιανοῖς εἶναι δοκεῖ, πιστωσαμένη, μηδεμιᾷ δολερᾷ γνώμῃ ἐς αὐτοὺς χρῆσθαι. ταῦτά τε διαπεπραγμένη, καὶ πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῇ τῆς βασιλίδος θαῤῥοῦσα φιλίᾳ, Θεοδόσιον μὲν ἐς Ἔφεσον στέλλει, αὐτὴ δὲ μηδὲν ὑποτοπάζουσα ἐναντίωμα ἐπὶ τὴν ἕω κομίζεται. Ἄρτι δὲ Βελισσαρίῳ τὸ Ἰσαυρῶν[22] φρούριον ἑλόντι, ὁδῷ ἰοῦσα πρός του ἀγγέλλεται. καὶ ὃς τἄλλα πάντα ἐν οὐδενὶ λόγῳ πεποιημένος ὀπίσω ὑπῆγε τὸ στράτευμα· ξυνηνέχθη γὰρ, ἧπέρ μοι τὰ πρότερα δεδιήγηται, καὶ ἕτερα ἄττα ἐν τῷ στρατοπέδῳ γενέσθαι, ἅπερ αὐτὸν ἐς τὴν ἀναχώρησιν ὥρμα· τοῦτο μέντοι πολλῷ ἔτι θᾶσσον ἐνταῦθα ἀνῆγεν. Ἀλλ' ὅπερ τοῦδε τοῦ λόγου ἀρχόμενος εἶπον, οὔ μοι ἀκίνδυνον τηνικάδε τοῦ χρόνου ἔδοξεν εἶναι τὰς αἰτίας τῶν πεπραγμένων ἁπάσας εἰπεῖν. Ἔγκλημά τε ἀπ' αὐτοῦ ἐγένετο Βελισσαρίῳ πρὸς πάντων Ῥωμαίων, ὅτι δὴ τῆς πολιτείας τὰ καιριώτατα[23] αὐτὸς περὶ ἐλάσσονος πραγμάτων τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν πεποίηται. ἀρχὴν μὲν γὰρ τῷ τῆς γυναικὸς πάθει ἐχόμενος, ὡς ἀπωτάτω γενέ-

Haec Photius cum audisset, suam in omnibus operam spondet. Verum sibi malum timet, si levi et inconstanti Belisarii animo fidat, praesertim infensa sibi Antonina; aliis enim permultis deterrebatur, et in primis Macedoniae famulae casu. Quare summa quae apud Christianos est et habetur iuramenti religione mutuo sibi polliciti sunt, nunquam se deserturos invicem, etiamsi vitae supremum discrimen subeundum foret. Visum est tamen, id se tum aggredi citra periculum minime posse: cunctandum vero ad Antoninae usque Byzantio discessum et Ephesum Theodosii reditum; qua data opportunitate, Photius eo se venturum ait, nulloque labore Theodosium eiusque pecunias captum iri. Ac tum illi quidem in agrum Persicum omnibus copiis invadunt. Byzantii vero contigere, quae aliis huius historiae libris de Ioanne Cappadoce narrata sunt [3]); in quibus id a me solum caute praetermissum, quod non inconsulto Ioannem eiusque filiam Antonina decepit; sed posteaquam data iterum atque iterum iuramenti fide (qua nihil apud Christianos formidolosius) iisdem sancte spopondisset, nihil se dolo malo in eos acturam. His peractis, Augustaeque plurimum amicitiae confisa, Theodosium Ephesum dimittit, ipsa vero nihil adversi suspicata in Orientem proficiscitur. Nuper Isauranum praesidium Belisarius occupaverat, cum ei Antoninam adventare a quodam nunciatur. Quare caeteris omnibus posthabitis, e vestigio referre pedem militi imperat. Forte et alia, ut antea narravi, in exercitu causa fuit, [4]) quamobrem vasa conclamarentur; sed Antoninae adventus eo citius maturavit recessum. Hasce causas rerum singulas ante hoc quidem temporis aperire, ut initio praefatus sum, haud tutum mihi visum fuit. Porro ex eo tempore Belisarius male apud populum Romanum audiit, quod summis reipublicae negotiis domestica priora duxisset. Nam iniuria coniugis graviter op-

σθαι γῆς τῆς Ῥωμαίων οὐδαμῇ ἤθελεν, ὅπως ἐπειδὰν τάχιστα πύθηται τὴν γυναῖκα ἐκ Βυζαντίου ἥκειν, ἀναστρέψας αὐτίκα δὴ μάλα καταλαβεῖν τε καὶ τίσασθαι οἷόστε εἴη. διὸ δὴ τοὺς μὲν ἀμφὶ Ἀρέθαν Τίγριν ποταμὸν διαβαίνειν ἐκέλευσεν, οἵ γε οὐδὲν ὅτι καὶ λόγου ἄξιον διαπεπραγμένοι ἐπ᾽ οἴκου ἀπεκομίσθησαν. αὐτὸς δὲ οὐδὲ ὥρας ὁδῷ ἀπολελεῖφθαι ὅρων τῶν Ῥωμαίων ἐν σπουδῇ εἶχε· φρούριον γὰρ τὸ Ἰσαυρῶν διὰ μὲν πόλεως Νισίβιδος ἰόντι πλέον ὁδῷ ἡμέρας εὐζώνῳ ἀνδρὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὁρίων διέχει, ἑτέρωθι δὲ τούτου δὴ τοῦ μέτρου ξυμβαίνει τὸ μεταξὺ εἶναι. καίτοι εἰ παντὶ τῷ στρατῷ Τίγριν ποταμὸν διαβῆναι καταρχὰς ἤθελεν, οἶμαι ἂν αὐτὸν ξύμπαντα ληΐσασθαι τὰ ἐπὶ Ἀσσυρίας χωρία, καὶ μέχρι ἐς Κτησιφῶντα πόλιν οὐδενὸς τὸ παράπαν ἀντιστατοῦντος σφίσιν[24]) ἀφῖχθαι, καὶ τούς τε Ἀντιοχέων αἰχμαλώτους, ὅσοι τε Ῥωμαίων ἄλλοι ἐνταῦθα ὄντες ἐτύγχανον, διασωσάμενον ἐπανήκειν ἐς τὰ πάτρια ἤδη[25]). ἔπειτα δὲ καὶ Χοσρόῃ αἰτιώτατος γέγονεν ἀδεέστερον ἐπ᾽ οἴκου ἀποκομίζεσθαι ἐκ τῆς Κολχίδος. ὅν τινα δὲ τρόπον τετύχηκε τοῦτο, αὐτίκα δηλώσαιμι. ἡνίκα Χοσρόης ὁ Καβάδου εἰς γῆν ἐμβαλὼν τὴν Κολχίδα τά τε ἄλλα διεπράξατο, ἅπερ μοι ἔμπροσθεν δεδιήγηται, καὶ Πέτραν εἷλε, πολλοὺς τοῦ Μήδων στρατοῦ διεφθάρθαι ξυνέβη τῷ τε πολέμῳ καὶ ταῖς δυσχωρίαις (δύσοδός τε γάρ, ὥσπερ μοι εἴρηται, ἡ Λαζική ἐστι καὶ ὅλως κρημνώδης), καὶ μὴν καὶ λιμοῦ[26]) ἐπιπεσόντος σφίσι, τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ ἀπολωλέναι ξυνέπεσε, πολλοὺς δὲ αὐτῶν καὶ τῶν ἀναγκαίων τῇ ἀπορίᾳ διεφθάρθαι ξυνέβη. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ τινὲς ἐκ γῆς τῆς Περσίδος ἐνταῦθα ἐπιχωριάζοντες ἤγγελλον, ὡς Ναβέδην μὲν Βελισσάριος ἀμφὶ πόλιν Νίσιβιν μάχῃ νικήσας πρόσω χωροίη· πολιορκίᾳ δὲ τὸ Ἰσαυρανῶν ἑλὼν φρούριον, Πληοχάμην[27]) τε καὶ Περσῶν ἱππεῖς ὀκτακοσίους δορυαλώτους πεποίηται. στράτευμα δὲ ἄλλο Ῥωμαίων ξύν γε Ἀρέθᾳ τῷ Σαρακηνῶν ἄρχοντι πέμψειεν, ὅπερ διαβὰν ποταμὸν Τίγριν ξύμπαντα ληϊσάσθαι τὰ ἐκείνῃ χωρία, πρότερον ἀδῄωτα ὄντα. Ἐτύγχανε δὲ καὶ στράτευμα Οὔννων ἐπὶ Ἀρμενίους τοὺς Ῥωμαίων κατηκόους ὁ Χοσρόης στείλας, ὅπως τῇ ἐς

pressus aegre ferebat a finibus Romanae ditionis longius discedere, quo paratior esset ad ulciscendum Theodosium, cum primum Antoninam venisse Byzantio accepisset. Quare Aretham iubet [5]) cum militari manu Tigrim traiicere, qui re infecta nulla cum laude ad castra regreditur: ipse ne vel unius horae via a finitimis Romanorum locis abesset, in primis studuit: licet Isauranum illud praesidium ab agris limitaneis amplius non distaret quam itinere, quod uno die expedito viro eunti Nisibi conficeretur; nam aliunde via est ferme dimidio brevior. Caeterum si cum omnibus initio copiis Tigridis ripas superasset, haud dubito futurum fuisse, ut tota Assyriorum provincia ab eo diriperetur, et ad usque Ctesiphontem urbem nullo impedimento perveniretur; Antiocheni vero et quicumque Romani captivi liberarentur, antequam in patriam concederet. Simul et Chosroae domum ex Colchide remeandi omnem opportunitatem fecit et securitatem; id autem quemadmodum evenerit, statim narrabo. Chosroe Cabadae filio in Colchidem irrumpente, captaque Petra, iisque gestis, quae a me supra declarata sunt, magnam Persicus miles cladem accepit; qua armorum conflictu; qua regionis asperitate ob scopulos, ut dixi, praeruptosque montes vix perviae; qua pestilentia, quae bonam exercitus partem depascebatur; qua denique necessariorum penuria. Interim ex Perside quidam nunciatum veniunt, Belisarium ad urbem Nisiben, acie devicto Nabeda, progressionem facere; Isaurano praesidio obsidione capto, Bleschamem et octingentos Persarum equites captivos ducere. Praeterea exercitu Romanorum alio cum Aretha Saracenorum duce immisso, Tigrim fluvium transgressum, totamque illam provinciam nullis antea incursionibus labefactatam depopulari. Insuper Hunnorum agmen, quod in Armenos Romanae subiectos ditioni Chosroes

αὐτοὺς ἀσχολίᾳ μηδεμία τοῖς ταύτῃ Ῥωμαίοις τῶν ἐν Λαζικῇ πρασσομένων αἴσθησις γένηται. τούτους τε τοὺς βαρβάρους ἀπήγγελλον ἕτεροι Βαλεριανῷ καὶ Ῥωμαίοις ὑπαντιάσασιν ἐς χεῖρας ἐλθόντας, παραπολὺ αὐτῶν ἡσσηθέντας τῇ μάχῃ, ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀπολωλέναι. ἅπερ οἱ Πέρσαι ἀκούσαντες καὶ κακοπαθείᾳ μὲν τῇ ἐν Λαζοῖς κεκακωμένοι, δεδιότες δὲ μή τινι ἐν τῇ ἀπορίᾳ ἐντυχόντες πολεμίων στρατῷ ἐν κρημνοῖς καὶ χωρίοις λοχμώδεσιν ἅπαντες οὐδενὶ κόσμῳ διαφθαροῖεν, περιδεεῖς ἀμφί τε παισὶ καὶ γυναιξὶ καὶ τῇ πατρίδι γεγενημένοι, εἴ τι καθαρὸν ἦν ἐν τῷ Μήδων στρατῷ[28]), Χοσρόῃ ἐλοιδοροῦντο ἐπικαλοῦντες ὡς ἔς τε τοὺς ὅρκους ἠσεβηκὼς καὶ τὰ κοινὰ νόμιμα πάντων ἀνθρώπων, ἐσβάλοι μὲν ἐν σπονδαῖς[29]) ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν οὐδενὶ προσῆκον, ἀδικοίη δὲ πολιτείαν ἀρχαίαν τε καὶ ἀξιωτάτην πασῶν μάλιστα, ἧς τῷ πολέμῳ περιεῖναι οὐκ ἂν δύναιτο· ἔμελλον δὲ νεωτέροις ἐγχειρεῖν πράγμασιν. οἷς δὴ ὁ Χοσρόης ξυνταραχθεὶς, εὕρετο τοῦ κακοῦ ἴασιν τήνδε· γράμματα γὰρ αὐτοῖς ἀνελέξατο, ἅπερ ἔναγχος ἡ βασιλὶς τῷ Ζαβεργάνῃ ἐτύγχανε γράψασα. ἐδήλου δὲ ἡ γραφὴ τάδε. „ὅπως σε, ὦ Ζαβεργάνη, „διὰ σπουδῆς ἔχω, εὔνουν σε οἰομένη τοῖς ἡμετέροις πρά„γμασιν εἶναι, οἶσθα ἐπὶ πρεσβείᾳ οὐ πολλῷ πρότερον ἐς „ἡμᾶς ἀφιγμένος. οὐκοῦν πράττοις ἂν εἰκότα τῇ δόξῃ, ἣν „ἐπὶ σοὶ ἔχω, εἴγε βασιλέα Χοσρόην εἰρηναῖα πείθοις ἐς „πολιτείαν τὴν ἡμετέραν βούλεσθαι[30])· οὕτω γάρ σοι ἀγαθὰ „μεγάλα πρὸς ἀνδρὸς ἀναδέχομαι τοῦ μοῦ ἔσεσθαι, ὅς γε „οὐδὲν ἂν, ὅ, τι καὶ ἄνευ γνώμης τῆς ἐμῆς πράξειεν.“ Ταῦτα ὁ Χοσρόης ἀναλεξάμενος, ὀνειδίσας τε Περσῶν τοῖς λογίοις, εἰ πολιτείαν οἴονται εἶναι, ἣν γυνὴ διοικεῖται, τὴν τῶν ἀνδρῶν ὁρμὴν ἀναστέλλειν ἔσχεν. ἀλλὰ καὶ ὡς ξὺν δέει πολλῷ ἐνθένδε ἀπῄει, τοὺς ἀμφὶ Βελισσάριον οἰόμενος σφίσιν ἐμποδὼν στήσεσθαι· οὐδενὸς δέ οἱ τῶν πολεμίων ὑπαντιάσαντος, ἄσμενος ἐς γῆν τὴν οἰκίαν ἀπεκομίσθη.

expedierit (ut eo contendente Romano milite, quid ipse in Colchide moliretur, minus attenderet), in Valerianum et Romanos incidisse, consertisque manibus infelici proelio pugnasse pene ad internecionem. His auditis, Persae iam fere confecti Lazicae regionis iniquitate, veriti ne in tanta rerum difficultate obviam factis hostibus omnes, quicumque incolumes superessent, in abruptis cautibus saltibusque sylvosis cum dedecore, cum liberorum et coniugum ac patriae iactura interirent (praesertim cum ab omni purus vacuusque morbo non esset Persarum exercitus), Chosroae conviciari et neglecti iurisiurandi religionem violatique communis gentium iuris impietatem obiicere; quodque foedere cum Romanis confirmata societate, deinde non iusto bello in illorum agrum excurrat, rempublicam denique laedat antiquitate ac dignitate omnium praestantissimam, quam nec superare pugnando possit. Iamque milites ad res novas tentandas erecto animo erant; id vero Chosroes cum vereretur, malo medicinam excogitavit, relectis Augustae litteris, recens ad Zaberganem [6]) in hanc ferme sententiam datis. „Quo simus in te, Zabergane, studio, quod nostris te re„bus favere non dubitemus, vel tum intelligere potuisti, „cum apud nos legationem nuper obires. Quare meae de „te opinioni factis plane respondebis, si Chosroae regi, ut „amico erga rem nostram publicam sit animo, persuaseris. „Quod si effeceris, recipio fore, ut amplissima in te mei „coniugis extent beneficia; qui meo absque arbitrio nihil „omnino gerit.“ His lectis, mirari dicebat Chosroes Persarum primoribus, si rempublicam existimarent, cui foemina moderaretur: atque ita quidem virorum impetum potuit cohibere. Veritus tamen ne via sibi praecluderetur a Belisario, inde castra movit, cumque nullum obvium habuisset hostem, sospes denique in patriam concessit.

## Γ.

Γενόμενος δὲ ὁ Βελισσάριος ἐς γῆν τῶν Ῥωμαίων, εὑρίσκει τὴν γυναῖκα ἐκ Βυζαντίου ἀφικομένην. καὶ αὐτὴν μὲν ἐν ἀτιμίᾳ ἐφύλασσε, πολλάκις τε διαχειρίσασθαι αὐτὴν ἐγχειρήσας ἐμαλθακίσθη· ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔρωτος ἡσσηθεὶς διαπύρου [1]) τινός. φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ μαγγανείαις πρὸς τῆς γυναικὸς καταλαμβανόμενον ἐν τῷ παραυτίκα ἐκλύεσθαι. Φώτιος δὲ κάτοικος [2]) ἐς τὴν Ἔφεσον στέλλεται, τῶν τινὰ εὐνούχων Καλίγονον ὄνομα προαγωγὸν τῆς κεκτημένης [3]) ὄντα δεσμεύσας τε καὶ ξὺν αὐτῷ ἔχων. ὅσπερ αὐτῷ αἰκιζόμενος ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ ἅπαντα ἐξήνεγκε τὰ ἀπόῤῥητα. καὶ Θεοδόσιος μὲν προμαθὼν ἐς τὸ ἱερὸν Ἰωάννου καταφεύγει τοῦ ἀποστόλου, ὅπερ ἐνταῦθα ἁγιώτατόν τε ἐπιεικῶς [4]) καὶ ἔντιμόν ἐστιν. Ἀνδρέας δὲ ὁ τῆς Ἐφέσου ἀρχιερεὺς, χρήμασίν οἱ ἀναπεισθεὶς, τὸν ἄνθρωπον ἐνεχείρισεν. ἐν τούτῳ ἡ Θεοδώρα ἀμφὶ τῇ Ἀντωνίνῃ δειμαίνουσα, ἠκηκόει γὰρ ὅσα δὴ αὐτῇ ξυνεπεπτώκει, Βελισσάριον ξὺν αὐτῇ ἐς Βυζάντιον μεταπέμπεται· Φώτιος δὲ ταῦτα ἀκούσας Θεοδόσιον μὲν ἐς Κίλικας πέμπει, οὗ δὴ οἱ δορυφόροι τε καὶ ὑπασπισταὶ διαχειμάζοντες ἔτυχον· τοῖς παραπόμποις ἐπιστείλας, λαθραιότατα μὲν τὸν ἄνδρα τοῦτον διακομίζειν, ἐς Κίλικας δὲ ἀφικομένους κεκρυμμένως ἐς τὰ μάλιστα [5]) ἐν φυλακῇ ἔχειν, μηδεμίαν αἴσθησιν παρεχομένους ὅποι γῆς εἴη. αὐτὸς δὲ ξύν τε Καλιγόνῳ καὶ τοῖς Θεοδοσίου χρήμασιν ἁδροῖς τισὶν οὖσιν ἐς Βυζάντιον ἦλθεν. ἐνταῦθα ἡ βασιλὶς ἐπίδειξιν πεποίηται ἐς πάντας ἀνθρώπους, ὅτι δὴ χάριτας φονίους εἰδείη καὶ μείζοσί τε καὶ μιαρωτέροις ἀμείβεσθαι δώροις [6]). Ἀντωνίνα μὲν γὰρ ἔνθα οἱ ἔναγχος Ἰωάννην τὸν Καππαδόκην ἐχθρὸν ἐνεδρεύσασα προὔδωκεν, αὐτὴ δὲ πλῆθος ἐκείνῃ ἐγχειρίσασα ἀν-

## CAPUT III.

*Antoninam Belisarius in custodiam dat. Theodosius Antoninae amasius in templum confugit. Belisarius Byzantium revocatur. Photius Theodosium in vincula coniicit. Theodora in amicos Belisarii saevit: Theodosium senatorem ad praesepium damnat: Antoninae Theodosium amasium reddit. Photium habet in carcere: asylum violat. Elabitur Photius monitu Zachariae prophetae in somnis visi. Fit monachus.*

Ergo Belisarius, Romanos iam fines ingressus, uxorem Byzantio venisse reperit, quam nullo honore in custodiis habuit, saepeque conficere aggressus relanguit, amore, ut equidem reor, mulieris ardenti retardatus. Sed alia fama est, eum a foemina praestigiis praeoccupatum, statim animo et viribus enervari solitum. Tum Photius velut lymphatus Ephesum provolat, Caligono eunucho nimirum Antoninae lenone astricto vinculis secum abducto, qui flagris in via caesus arcana omnia prodidit. Haec ubi praesensit Theodosius, in Ioannis Apostoli templum [1]) confugit, quod Ephesi veneratione sanctissimum habetur; verum pecunia corruptus Andreas urbis antistes [2]) illum Photio dedidit in potestatem. Inter haec malum Antoninae verita ex iis, quae de illa acceperat Theodora, Belisarium una atque illam Byzantium accivit. Quibus Photius auditis in Ciliciam Theodosium abigit, ubi hastatos atque scutatos milites suos hiemare iusserat, illud satellitibus praecipiens, ut hominem quam occultissime ducant, apud Cilicas vero clam dent in custodiam, nullique mortalium, ubi terrarum sit ille, significent. Ipse cum Caligono et amplissimis Theodosii fortunis Byzantium ire pergit. Hic sane Theodora documentum apud omnes homines statuere voluit; nempe sanguinariam referre Antoninae gratiam, immo maioribus atque scelestioribus obsequiis compensare. Nam illa paulo ante Ioannem Cappadocem ex insidiis Imperatrici tradiderat, ipsa vero magnam illi virorum manum, quos et insontes pere-

δρῶν ἀνεγκλήτως ἀνῄρηκε. τῶν γὰρ Βελισσαρίῳ καὶ Φωτίῳ ἐπιτηδείων τινῶν μὲν τὰ σώματα αἰκισαμένη καὶ τοῦτο μόνον ἐπικαλέσασα, ὅτι ἐς τὼ ἄνδρε τούτω εὐνοϊκῶς ἔχοιεν, οὕτω διέθετο, ὥστε αὐτοῖς ἐς ὅ τί ποτε ἡ τύχη ἐτελεύτα, οὔπω νῦν ἴσμεν. ἄλλους δὲ φυγῇ ἐζημίωσε, ταὐτὸ τοῦτο ἐπενεγκοῦσα. ἕνα μέντοι τῶν Φωτίῳ ἐς τὴν Ἔφεσον ἐπισπομένων, Θεοδόσιον ὄνομα, καίπερ ἐς ἀξίωμα βουλῆς [7]) ἥκοντα, τὴν οὐσίαν ἀφελομένη, ἐν δωματείῳ καταγείῳ τε καὶ ὅλως ζοφώδει ἔστησεν ἐπὶ φάτνης τινὸς βρόχον οἱ τοῦ τραχήλου ἀναψαμένη εἰς τοσόνδε βραχὺ, ὥστε αὐτῷ δὴ [8]) ἐντετάσθαι καὶ χαλαρὸν μηδαμῇ εἶναι. ἑστηκὼς ἀμέλει διηνεκὲς ἐπὶ ταύτης δὴ τῆς φάτνης ὁ τάλας ἤσθιέ τε καὶ ὕπνου ᾑρεῖτο καὶ τὰς ἄλλας ἤνυεν ἁπάσας τῆς φύσεως χρείας, ἄλλο τέ οἱ οὐδὲν ἐς τὸ τοῖς ὄνοις εἰκάζεσθαι ὅτι μὴ βρωμᾶσθαι [9]) ἐλέλειπτο. Χρόνος δὲ τῷ ἀνθρώπῳ οὐχ ἥσσων ἢ μηνῶν τεσσάρων ἐν ταύτῃ τῇ διαίτῃ ἐτρίβη· ἕως μελαγχολίας νόσῳ ἁλοὺς μανείς τε ἐκτόπως, καὶ οὕτω δὴ ταύτης τῆς εἱρκτῆς ἀφεθεὶς, εἶτα ἀπέθανεν. καὶ Βελισσάριον οὔ τι ἑκούσιον Ἀντωνίνῃ τῇ γυναικὶ καταλλαγῆναι ἠνάγκασε. Φώτιον δὲ αἰκισμοῖς τε ἄλλοις ἀνδραποδώδεσι περιβαλοῦσα, καὶ ξάνασα κατά τε τῶν ὤμων καὶ τοῦ νώτου πολλὰς, ἐκλέγειν ἐκέλευεν, ὅποι ποτὲ γῆς Θεοδόσιός τε καὶ ὁ προαγωγὸς εἴη. ὁ δὲ καίπερ ὑπὸ τῆς βασάνου κατατεινόμενος, τὰ ὀμωμοσμένα ἐμπεδοῦν ἔγνω, ἀνὴρ νοσώδης μὲν καὶ ἀνειμένος γεγονὼς πρότερον, ἐς δὲ τὴν ἀμφὶ τὸ σῶμα θεραπείαν ἐσπουδακὼς ὕβρεώς τε γενόμενος ἢ ταλαιπωρίας τινὸς ἄπειρος [10])· οὐδὲν γοῦν αὐτὸς τῶν Βελισσαρίου κεκρυμμένων ἐξεῖπεν. Ὕστερον μέντοι ἅπαντα τὰ τέως ἀπόῤῥητα ἐς φῶς ἐληλούθει. καὶ Καλλίγονον μὲν ἤδ' ἐνταῦθα εὑροῦσα τῇδε παρέδωκε· τὸν δὲ Θεοδόσιον μετακαλέσασα ἐς Βυζάντιον, ἐπειδὴ ἀφίκετο, εὐθὺς μὲν κρύπτει ἐν παλατίῳ, τῇ δὲ ὑστεραίᾳ μεταπεμψαμένη Ἀντωνίναν, ὦ φιλτάτη πατρικία, ἔφη, μάργαρον [11]) ἐς χεῖρας τὰς ἐμὰς τῇ προτεραίᾳ ἐμπέπτωκεν, οἷον οὐδείς ποτ' ἀνθρώπων εἶδεν· καὶ σοὶ βουλομένῃ οὐκ ἂν φθονήσαιμι τοῦ θεάματος τούτου, ἀλλ' ἐπιδείξω. καὶ ἡ μὲν οὐ ξυνιεῖσα τοῦ πρασσομένου, τὸν μάργαρόν οἱ ἐπιδεῖξαι,

mit. Nam ex Belisarii atque Photii necessariis alios hoc vel solo nomine, quod cum illis intercederet consuetudo, ita verberibus accepit, ut, quo tandem eorum calamitates evaserint, incertum hodieque sit. Alios vero, quibus eorumdem hominum amicitiam crimini vertit, exilio mulctavit. Theodosium quendam Senatorii ordinis virum, qui Ephesii comitem itineris se Photio dederat, omnibus privatum bonis, in ergastulo subterraneo ac penitus inculto tenebris ad praesepium stitit, tam brevi fune collo devinctum, semper ut corpus intenderet, remittere vero minime posset. Ergo miser ad illud praesepium iugiter consistens, cibum quietemque carpebat ac reliquis naturae parebat necessitatibus; cui quidem ut asinum referret, nihil omnino nisi rudere relinquebatur. Quaternis totis mensibus eam homo vitam exegit, cum in furorem actus, prorsusque a mente alienatus, carcere dein emissus, mox interiit. Belisarium vel invitum ac renitentem in pristinam cum Antonina coniuge redire gratiam adegit. Photium humeris ac dorso ceu mancipium flagellis male acceptum edicere iussit, ubinam Theodosius ageret, ubi leno? Ille supplicio dire confectus licet (homo quippe valetudinarius et infirmis antea viribus, curaeque corporis studens et omnium iniuriarum insolens atque calamitatum), tamen iusiurandum conservare maluit, quam arcana Belisarii prodere; quanquam haec omnia in lucem tandem venere. Nam Theodora Caligonum nacta restituit Antoninae; Theodosium vero Byzantium evocatum in regia occulte habuit; accita autem postridie Antonina: O amicissima Patricia, inquit, gemma in manus incidit pridie mihi, qualem vidisse neminem puto mortalium; si ulla te eius videndae cupiditas tangit, hoc tibi spectaculum ego non inviderim, sed ultro ostenderim. Antonina rem non assecuta, gemma ut sibi indicaretur, etiam atque etiam flagitabat. Illa ex cuiusdam eunuchi cubiculo apprehensum manu producit Theo-

πολλὰ ἐλιπάρει. ἥδε τὸν Θεοδόσιον ἐξ οἰκιδίου τῶν τινὸς εὐνούχων ἐξαγαγοῦσα ἐπέδειξεν. Ἀντωνίνα δὲ τὰ μὲν πρῶτα περιχαρὴς ἄγαν γεγονυῖα, ὑφ' ἡδονῆς ἀχανὴς[12]) ἔμεινε, χάριτάς τέ οἱ δεδρακέναι ὡμολόγει πολλὰς, σώτειράν τε καὶ εὐεργέτιν ἀποκαλοῦσα καὶ δέσποιναν ὄντως. τοῦτον δὲ τὸν Θεοδόσιον ἡ βασιλὶς κατασχοῦσα ἐν παλατίῳ τρυφῆς τε καὶ τῆς ἄλλης εὐπαθείας ἠξίου, στρατηγόν τε ἠπείλησε Ῥωμαίοις αὐτὸν οὐκ εἰς μακρὰν καταστήσεσθαι, ἀλλά τις προτερήσασα δίκη νόσῳ ἁλόντα δυσεντερίας ἐξ ἀνθρώπων αὐτὸν ἀφανίζει. Ἦν δὲ οἰκίδια τῇ Θεοδώρᾳ ἀπόκρυφα μὲν καὶ ὅλως λεληθότα, ζοφώδη τε καὶ ἀγείτοντα, ἔνθα δὴ οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας δήλωσις γίνεται. ἐνταῦθα τὸν Φώτιον ἐπὶ χρόνου μῆκος καθείρξασα ἐτήρει. ὅθεν δὴ αὐτῷ ξυνέβη τις τύχη, οὐχ ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ δὶς διαφυγόντι ἀπαλλαγῆναι. καὶ τὰ μὲν πρῶτα καταφυγὼν εἰς τὸν ναὸν τῆς θεοτόκου, ὃς παρὰ Βυζαντίοις[13]) ἁγιώτατος ἐστί τε καὶ ὠνόμασθη, περὶ τὴν ἱερὰν τράπεζαν[14]) ἱκέτης καθῆστο. ἐντεῦθέν τε αὐτὸν ἀναστήσασα βίᾳ τῇ πάσῃ καθεῖρξεν αὖθις. τὸ δὲ δὴ δεύτερον ἐς τῆς Σοφίας τὸ ἱερὸν[15]) ἥκων, ἐς αὐτήν που τὴν θείαν δεξαμενὴν[16]) ἐξαπιναίως ἐκάθισεν, ἥνπερ μάλιστα πάντων νενομίκασιν Χριστιανοὶ σέβειν. ἀλλὰ κἀνθένδεν ἐφέλκειν αὐτὸν ἡ γυνὴ ἴσχυσεν· χωρίον γὰρ ἀβέβηλον πώποτε ἀνέφαπτον αὐτῇ οὐδὲν γέγονεν, ἀλλ' αὐτῇ βιάζεσθαι τὰ ἱερὰ ξύμπαντα οὐδὲν πρᾶγμα ἐδόκει εἶναι. καὶ ξὺν τῷ δήμῳ οἱ τῶν Χριστιανῶν ἱερεῖς καταπεπληγμένοι τῷ δέει ἐξίσταντο καὶ ἐνεχώρουν αὐτῇ ἅπαντα[17]). Τριῶν μὲν οὖν αὐτῷ ἐνιαυτῶν χρόνος ἐν ταύτῃ τῇ διαίτῃ[18]) ἐτρίβη, ὕστερον δὲ ὁ προφήτης αὐτῷ Ζαχαρίας ἐπιστὰς ὄναρ, ὅρκοις φασὶν ἐκέλευε φεύγειν, συλλήψεσθαί οἱ ἐν τῷ ἔργῳ τῷδε ὁμολογήσας. ταύτῃ τε τῇ ὄψει ἀναπεισθεὶς, ἀνέστη τε ἐνθένδε καὶ διαλαθὼν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἦλθε, μυρίων μὲν αὐτὸν διερευνωμένων ἀνθρώπων, οὐδενὸς δὲ τὸν νεανίαν καίπερ ἐντυχόντα ὁρῶντος. οὗ δὴ ἀποθριξάμενός τε καὶ τῶν μοναχῶν καλουμένων τὸ σχῆμα περιβαλλόμενος τὴν ἐκ Θεοδώρας κόλασιν διαφυγεῖν ἔσχε. Βελισσάριος δὲ τὰ ὀμωμοσμένα ἠλογηκὼς, τιμωρεῖν τε οὐδαμῇ τούτῳ ἑλόμενος

dosium. Protinus Antonina summo oppressa gaudio stupefacta haesit: utque recepit sese, immortales Augustae gratias egit, servatricem et beneficentissimam compellavit ac vere dominam. Imperatrix Theodosium in palatio continens, omnibus refecit deliciis et oblectamentis recreavit, illud interminata, brevi se Theodosium exercitus ducem Romanis daturam. Sed plane antevertit ultio divina, quae illum intestinorum difficultate correptum e vivis subduxit. Erant Theodorae reconditae, abstrusae nullisque finitimae habitationibus custodiae, usque adeo tetrae, ut inde nullum diei vel noctis indicium discernere potuisses; vinctum in his Photium diu detinuit. Sed nescio quo casu semel atque iterum inde aufugiendi facta illi est opportunitas. Tum primum in Deiparae templo [3]), quod Byzantiis sanctissimum est ac nominatur, ad sacram aram supplex consistit: eum inde per vim ac scelus avulsum custodia rursus includit. Secundo deinde inopinato se abdit in sacrum Sophiae templi emissarium [4]), cuius summa Christianis ritu solemni religio est: verum inde etiam eum abstrahere illa non exhorruit, cui nullus tam sanctus visus est locus, quem non violarit; quin pro nihilo duxit vim omnibus inferre sacris [5]). Ac licet tum populus et sacerdotum ordo facinus exhorrescerent ac detestarentur, ei tamen omnia concesserunt. Tertium iam annum agebat Photius in eo squalore, cum ecce per quietem visus Zacharias propheta [6]) illi est, qui fugam imperaret praesidiumque sancte polliceretur; quo visu fretus, inde clam erupit, cumque innumeros propemodum persecutores praesens latuisset, tandem Hierosolymam pervenit: ubi detonsa caesarie, sumtoque monachorum habitu [7]), Theodorae potuit evadere carnificinam. Cui cum Belisarius iniustissimis afflicto calamitatibus ire suppetias neglexisset, contra quam sacramenti fide,

πάσχοντι, ὥσπερ ἐῤῥήθη, ἀνόσια ἔργα, ἐς πάντα οἱ λοιπὸν τὰ ἐπιτηδεύματα πολέμια τὰ πρὸς τοῦ θεοῦ ὡς τὸ εἰκὸς εὗρεν· εὐθὺς γὰρ ἐπί τε Μήδους καὶ Χοσρόην σταλεὶς, τὸ τρίτον ἐσβαλόντας ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν, κακότητα ὦφλε [19]). καίτοι ἐδόκει τι λόγου ἄξιον διαπεπρᾶχθαι, τὸν πόλεμον ἐνθένδε ἀποσεισάμενος. ἀλλ' ἐπεὶ Χοσρόης Εὐφράτην διαβὰς ποταμὸν Καλλίνικον [20]) πόλιν πολυάνθρωπον οὐδενὸς ἀμυνομένου εἷλε, μυριάδας ἠνδραπόδισε Ῥωμαίων πολλάς. Βελισσάριος δὲ οὐδὲ ὅσον ἐπισπέσθαι τοῖς πολεμίοις ἐν σπουδῇ ἔσχε, δόξαν ἀπήνεγκεν ὡς δυοῖν θάτερον, ἢ ἐθελοκακήσας ἢ ἀποδειλιάσας αὐτοῦ ἔμεινεν.

## Δ.

Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον καί τι ἕτερον αὐτῷ ἐπιπεσεῖν ξυνηνέχθη τοιόνδε. ὁ μὲν λοιμὸς, οὗπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθην, ἐπενέμετο τοὺς ἐν Βυζαντίῳ ἀνθρώπους. βασιλεῖ δὲ Ἰουστινιανῷ χαλεπώτατα νοσῆσαι ξυνέβη, ὥστε καὶ ἐλέγετο ὅτι ἀπολώλει. Τοῦτον δὲ τὸν λόγον παραγαγοῦσα ἡ φήμη διεκόμισεν ἄχρι ἐς τὸ Ῥωμαίων στρατόπεδον. ἐνταῦθα ἔλεγον τῶν ἀρχόντων τινὲς, ὡς ἢν βασιλέα Ῥωμαῖοι ἕτερόν τινα ἐν Βυζαντίῳ καταστήσωνται σφίσιν, οὐ μήποτε αὐτοὶ ἐπιστρέψωσιν. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον βασιλεῖ μὲν ῥαῖσαι ξυνέβη, τοῖς δὲ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἄρχουσι διαβόλοις ἐπ' ἀλλήλοις γενέσθαι. Πέτρος τε γὰρ ὁ στρατηγὸς καὶ Ἰωάννης, ὅνπερ ἐπίκλησιν φαγᾶν ἐκάλουν, Βελισσαρίου τε καὶ Βούζου ἐκεῖνα λεγόντων ἰσχυρίζοντο ἀκηκοέναι, ἅπερ μοι ἀρτίως δεδήλωται. ταῦτά γε ἡ βασιλὶς Θεοδώρα ἐπικαλέσασα ἐφ' ἑαυτῇ τοῖς ἀνθρώποις εἰρῆσθαι, μεστὴ (θυμοῦ) ἐγεγόνει [1]). ἅπαντας οὖν εὐθὺς μετακαλέσασα ἐς Βυζάντιον, ζήτησίν τε τοῦ λόγου τούτου ποιησαμένη, τὸν Βούζην μετεπέμψατο εἰς

ut dixi, promiserat, omnibus deinde suis in rebus merito infensum habuit divinum numen. Nam paulo post adversum Persas et Chosroem tertio iam in provincias Romanorum grassantes ducere iussus exercitum, quamquam inde cum laude hostem abegerit, sceleris tamen notam subivit. Cum etenim Chosroem, qui Euphrate transmisso urbe frequentissima Callinico omnibus destituta praesidiis potitus erat, infinita Romanorum multitudine in suam potestatem redacta, Belisarius insequi nihil curaverit, sed in castris se continuerit, suspicionem de se excitavit, quasi vel rem de industria male gereret vel ignaviter hostibus concederet.

## CAPUT IV.

*Ob prolatam temere vocem, aegrotante Iustiniano Buzes in carcerem subterraneum coniicitur. Exauctoratus Belisarius, indigna passum tandem Theodora Antoninae condonat, Ioannina Belisarii filia Anastatio spondetur, infelix. Fortuna nihil aliud nisi divina providentia.*

Illud quoque sub idem tempus ei contigit. Cum lues Byzantiorum depasceretur multitudinem, ut superioribus libris meminimus, Iustinianus Imperator morbo difficillimo laborabat [1]), ut iam interiisse etiam diceretur. Fama vulgi rumoribus exagitata ad castra pervasit militemque Romanum. Hic vero dictitare ex praefectis nonnulli: si populus Romanus Byzantii permitteretur Caesarem pronunciare, fore omnino, ut ipsi in castris perpetuo versarentur. Nec ita multo post e morbo recreari coepit Imperator; tum vero duces exercitus deferunt alius alium, et Belisarii atque Buzae eam fuisse vocem, quam modo dixi, Petrus et Ioannes Helluo [2]) asseverabant. Haec ab iis de se dici [3]) interpretata Theodora, ira efferbuit, iussitque omnes extemplo adesse Byzantii. Dicti authoribus pervestigatis Buzem repente accersit [4]) in gynaeceum, sicuti de re

τὴν γυναικωνῖτιν ἐξαπιναίως, ὥς τι αὐτῷ κοινολογησομένη τῶν ἄγαν σπουδαίων. Ἦν δέ τι οἴκημα ἐν παλατίῳ κατάγειον, ἀσφαλές τε καὶ λαβυρινθῶδες καὶ οἷον Ταρτάρῳ εἰκάζεσθαι, ἵνα δὴ τοὺς προσκεκρουκότας ὡς τὰ πολλὰ καθείρξασα ἐντηρῇ. καὶ ὁ Βούζης οὖν ἐς τὸ βάραθρον τοῦτο ἐμβέβληται, ἐνταῦθά τε ἀνὴρ ἐξ ὑπάτων γενόμενος, ἄγνωστος ἀεὶ τοῦ παρόντος καιροῦ ἔμεινεν· οὔτε γὰρ αὐτὸς ἐν σκότῳ καθήμενος διαγινώσκειν οἷόστε ἐγεγόνει, πότερον ἡμέρα ἢ νύκτωρ εἴη, οὔτε ἄλλῳ τῳ ἐντυχεῖν· ἄνθρωπος γάρ, ὅσπερ οἱ ἐς ἡμέραν ἑκάστην τὰ σιτία ἐῤῥίπτει, ὥσπερ τι θηρίον θηρίῳ, ἄφωνος ἀφώνῳ ὡμίλει. καὶ πᾶσι μὲν τετελευτηκέναι εὐθὺς ἔδοξε, λόγον μέντοι ἢ μνήμην ποιεῖσθαι αὐτοῦ οὐδεὶς ἐτόλμα[2]). ἐνιαυτοῖν δὲ δυοῖν ὕστερον πρὸς μησὶ τέσσαρσι οἰκτησαμένη τὸν ἄνδρα ἀφῆκε. καὶ ὃς ὥσπερ ἀναβεβιωκὼς ἅπασιν ὤφθη· ξυνέβη τε τῷ ἀνθρώπῳ ἐνθένδε ἀεὶ ἀμβλυώττειν τε καὶ τὸ ἄλλο σῶμα νοσώδει εἶναι. Τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ τῷ Βούζῃ τῇδε ἐχώρησε. Βελισσάριον δὲ βασιλεύς, καίπερ οὐδενὸς τῶν κατηγορουμένων ἁλόντα, ἐγκειμένης τῆς βασιλίδος παραλύσας ἧς εἶχεν ἀρχῆς, Μαρτῖνον ἀντ' αὐτοῦ τῆς ἑῴας στρατηγὸν κατεστήσατο, τούς τε Βελισσαρίου δορυφόρους τε καὶ ὑπασπιστάς, καὶ τῶν οἰκετῶν εἴ τι ἐν πολέμῳ δόκιμον ἦν, τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῶν ἐν παλατίῳ εὐνούχων τισὶν ἐπέστειλε διαδάσασθαι. οἱ δὲ κλήρους ἐπ' ἐκείνοις ἐμβεβλημένοι, αὐτοῖς ὅπλοις ἅπαντας ἐν σφίσιν αὐτοῖς διενείμαντο, ὥς ποι κατατυχεῖν ἑκάστῳ συνέβη. καὶ τῶν φίλων δὲ καὶ ἄλλως αὐτῷ τὰ πρότερα ὑπουργηκότων πολλοῖς ἀπεῖπε[3]) παρὰ Βελισσαρίῳ μηκέτι ἰέναι. καὶ περιήρχετο πικρὸν θέαμα καὶ ἄπιστος ὄψις, Βελισσάριος ἰδιώτης ἐν Βυζαντίῳ, σχεδόν τι μόνος σύννους[4]) ἀεὶ καὶ σκυθρωπὸς καὶ τὸν ἐξ ἐπιβουλῆς ὀῤῥωδῶν θάνατον. μαθοῦσα δὲ ἡ βασιλὶς πολλά οἱ ἐπὶ τῆς ἕω χρήματα εἶναι, πέμψασα τῶν ἐν παλατίῳ εὐνούχων τινὰ κεκόμισται πάντα. Ἐτύγχανε δὲ Ἀντωνίνα, ὥς μοι εἴρηται, τῷ μὲν ἀνδρὶ διάφορος γεγενημένη, τῇ δὲ βασιλίδι φιλτάτη καὶ ἀναγκαιοτάτη τυγχάνουσα ἐν τοῖς μάλιστα, ἅτε Ἰωάννην ἔναγχος κατεργασαμένη τὸν Καππαδόκην.

quaqiam graviori cum eo communicatura. Caeterum in regia erat subterraneus ac tutissimus carcer, ad quem ibatur per longos anfractus, Tartaro similem diceres. Ergo in hoc ubi vinciebantur, qui illi offensioni fuissent, Buzem habuit; scilicet vir consularis in eam sentinam deturbatus, longo tempore delituit, nulla de eo certa fama; nam diei noctisque vicissitudines nullo poterat vel ipse in tenebris iacens indicio distinguere vel ab alio resciscere; quippe cum in dies singulos qui ei, veluti ferae cuipiam belluae, pastum obiectabat, mutus iuberetur illuc penetrare. Interiisse iam putabatur, eiusque memoriam sermonibus usurpare nullus plane audebat; cum uno atque altero anno et quaternis praeterea mensibus elapsis, inde (aliquam fortasse commovens miserationem) emissus, quasi redivivus ab omnibus circumspectabatur; ex eoque coepit tempore caecutire, ac reliquo corpore adversa semper uti valetudine. Itaque Buzae cecidit res. Belisarium autem, nulli licet crimini cuius insimularetur obnoxium, Augusta tamen instante Imperator exautoravit [5]), Martino eius loco exercitus Orientis duce designato. Praeterea scutatos hastatosque milites ac reliquum Belisarii satellitium [6]) rei bellicae peritum quibusdam aulae primatibus et eunuchis concessit, qui coniectis sortibus eos vel sic armatos inter se partirentur. Denique amicis, qui pridem Belisario praesto fuissent, interdicit illius consuetudinem. Miserum sane et acerbum spectaculum, etsi visum, haud tamen facile creditu, Belisarium hominem iam privatum urbem obire solum, nunquam non cogitabundum ac tristem, sibi timentem insidias caedemque. Sed et Augusta magnam pecuniae vim, quam in Oriente Belisario servari audierat, Eunucho quopiam ex regiis destinato, curavit convehendam. Haec Imperatrix in gratiam Antoninae Belisario quidem infensae, summo autem sibi amore et necessitudine devinctae, ob nuperam Ioannis Cappadocis ruinam curavit eo consilio, ut, si quando illa vide-

διὸ δὴ χαρίσασθαι ἡ βασιλὶς τῇ Ἀντωνίνῃ βουλευσαμένη ἅπαντα ἔπραττεν, ὅπως ἐξαιτήσασθαί τε τὸν ἄνδρα ἡ γυνὴ καὶ ἀπὸ ξυμφορῶν τηλικῶνδε ῥύσασθαι δόξειε. ταύτῃ τε οὐ μόνον τῷ ταλαιπώρῳ ἐς τὸ παντελὲς καταλλαγῆναι συμβήσεται[5]), ἀλλὰ καὶ διαῤῥήδην αὐτὸν ἅτε πρὸς αὐτῆς διασεσωσμένον αἰχμάλωτον ἀναρπάσασθαι. ἐγένετο δὲ ὧδε. ἦλθε μέν ποτε Βελισσάριος πρωῒ ἐς παλάτιον, ᾗπερ εἰώθει, ξὺν ἀνθρώποις οἰκτροῖς τε καὶ ὀλίγοις τισίν. οὐκ εὐμενῶς δὲ πειρασάμενος βασιλέως τε καὶ τῆς βασιλίδος, ἀλλὰ καὶ περιυβρισμένος ἐνταῦθα ὑπ' ἀνδρῶν μοχθηρῶν τε καὶ ἀγελαίων[6]), οἴκαδε ἀμφὶ δείλην ὀψίαν ἀπιὼν ᾤχετο, συχνά τε περιστρεφόμενος ἐν τῇ ἀναχωρήσει ταύτῃ καὶ πανταχόσε περισκοπούμενος, ὁπόθεν ποτὲ προσιόντας αὐτῷ τοὺς ἀπολλύντας ἴδοι. ξὺν ταύτῃ τε τῇ ὀῤῥωδίᾳ εἰς τὸ δωμάτιον ἀναβὰς, ἐπὶ τῆς στιβάδος καθῆστο μόνος, γενναῖον μὲν οὐδὲν ἐννοῶν, οὐδὲ ὅτι ἀνὴρ ἐγεγόνει ἐν μνήμῃ ἔχων, ἱδρῶν δὲ ἀεὶ καὶ ἰλιγγιῶν καὶ ξὺν τρόμῳ πολλῷ ἀπορούμενος, φόβοις τε ἀνδραποδώδεσι καὶ μερίμναις ἀποκναιόμενος φιλοψύχοις τε καὶ ὅλως ἀνάνδροις. Ἀντωνίνα δὲ ἅτε οὐδὲ τὰ πρασσόμενα ὅλως ἐπισταμένη, οὐδέ τι τῶν ἐσομένων καραδοκοῦσα, περιπάτους ἐνταῦθα ἐποιεῖτο συχνοὺς, ὀξυρεγμίαν[7]) σκηπτομένη· ἔτι γὰρ εἰς ἀλλήλους ὑπόπτως εἶχον. Μεταξὺ δέ τις ἐκ παλατίου, Κουαδράτος ὄνομα, ἧκεν ἤδη δεδυκότος ἡλίου, τήν τε αὔλειον ὑπερβὰς ἐξαπιναίως παρὰ τὴν ἀνδρωνῖτιδα ἔστη θύραν, φάσκων πρὸς τῆς βασιλίδος ἐνταῦθα ἐστάλθαι. ὅπερ ἐπεὶ Βελισσάριος ἤκουσε, χεῖρας καὶ πόδας ἐπὶ στιβάδος ἑλκύσας[8]), ὕπτιος ἔκειτο, πρὸς τὴν ἀναίρεσιν ἑτοιμότατος· οὕτως ἅπαν αὐτὸν τὸ ἀῤῥενωπὸν ἀπολελοίπει. οὔπω τοίνυν ὁ Κουαδράτος παρ' αὐτὸν εἰσελθὼν, γράμματά οἱ τῆς βασιλίδος ἐπέδειξεν. ἐδήλου δὲ ἡ γραφὴ τάδε. Ἃ μὲν εἰργάσω ἡμᾶς, ὦ βέλτιστε, οἶσθα. ἐγὼ δὲ πολλὰ ὀφείλουσα τῇ σῇ γυναικὶ, ταύτης δὴ[9]) τὰ ἐγκλήματά σοι ἀφεῖναι ξύμπαντα ἔγνωκα, ἐκείνῃ τὴν σὴν δωρουμένη ψυχήν. τὸ μὲν οὖν ἔνθεν σοι τὸ θαρσεῖν ὑπέρ τε τῆς σωτηρίας καὶ τῶν χρημάτων περίεστιν. ὁποῖος δὲ σὺ πρὸς αὐτὴν ἔσῃ,

retur reum coniugem sibi deposcere et e tantis aerumnis posse vindicare, iam vir ille omnino afflictissimus non modo simultatem cum Antonina deponeret, sed palam quasi servatum mancipium velut per triumphum traheretur. Quod ita peractum est. Mane Belisarius, ut illi mos erat, in regiam venit, famulis stipatus perpaucis, atque iis abiectis et sordidis. Convento Caesare et Augusta, nullamque in illis expertus erga se animi benevolentiam, quin accepta inibi contumelia ab hominibus vilissimis atque nefariis, sub vesperam se domum recepit, in via identidem sese convertens et huc atque illuc circumspectans, sicunde videret in se irruentes ad caedem sicarios: conscenso cubiculo tremebundus in toro consedit solus, nihil animo versans, quod virum fortem deceret, qualem et se fuisse penitus obliviscebatur: sed aestuare ad sudorem, tremefactus animi pendere, perculsus metu, anxiaque sollicitudine mortem ignaviter vereri. Antonina rei prorsus ignara, quam nec fingere animo sibi facile poterat, forte ibidem obambulabat cruditatem causata, ut graviorem mariti suspicionem averteret; cum ecce post solis occasum e regia Quadratus, superato vestibulo, ostio repente cubiculi adstitit, missus, ut aiebat, ab Imperatrice. Hoc audito Belisarius, pedibus atque manibus resolutis, in torum decidit resupinus, ad necem paratissimus; adeo omni prorsus animi fortitudine destituebatur. Quadratus adhuc subsistens Augustae litteras manu praeferebat, in hanc ferme sententiam scriptas: In nos quae commiseris, praeclare vir, non ignoras; sed quod ego plurimum debeam uxori tuae, est cur eius causa tua tibi crimina condonem, illi tuam vitam concedam; per eam sit tibi in posterum de salute deque fortunis bene sperare. Sed in Antoninam te qualem ostenderis, rebus ipsis te nobis declaraturum

διὰ τῶν πραχθησομένων εἰσόμεθα. ταῦτα ἐπεὶ Βελισσάριος ἀνελέξατο, ἅμα μὲν ὑφ' ἡδονῆς ἐπὶ μέγα ἀρθεὶς, ἅμα δὲ καὶ τῷ παρόντι ἐπίδειξιν ἐθέλων ποιεῖσθαι τῆς γνώμης, ἀναστὰς εὐθὺς παρὰ τοὺς γυναικὸς πόδας ἐπὶ στόμα πίπτει· καὶ χειρὶ μὲν ἑκατέρᾳ περιλαβὼν αὐτῆς ἄμφω τὰς κνήμας, τὴν δὲ γλῶσσαν ἀεὶ τῶν ταρσῶν τῆς γυναικὸς μεταβιβάζων, τοῦ μὲν βίου καὶ τῆς σωτηρίας αἰτίαν ἐκάλει, ἀνδράποδον δὲ αὐτῆς τὸ ἐνθένδε πιστὸν ὡμολόγει καὶ οὐκ ἀνὴρ ἔσεσθαι. καὶ τῶν χρημάτων δὲ ἡ βασιλὶς ἐς τριάκοντα χρυσοῦ κεντηνάρια τῷ βασιλεῖ δοῦσα, τἄλλα Βελισσαρίῳ ἀπέδοτο. Τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ Βελισσαρίῳ τῷ στρατηγῷ τῇδε κεχωρήκει, ᾧπερ ἡ τύχη οὐ πολλῷ πρότερον Γελίμερά τε καὶ Οὐίττιγιν δορυαλώτους παρεδεδώκει, ἐκ παλαιοῦ δὲ Ἰουστινιανόν τε καὶ Θεοδώραν πλοῦτος ὁ τούτου τοῦ ἀνδρὸς [10]) ἀκριβῶς ἔκνιζεν, ὑπέρογκός τε ὢν καὶ βασιλικῆς αὐλῆς ἄξιος. ἔφασκόν τε ὡς τῶν δημοσίων χρημάτων Γελίμερός τε καὶ Οὐιττίγιδος τὸ πλεῖστον ἀποκρυψάμενος λάθρα ἔτυχε, μοῖραν δὲ αὐτῶν βραχεῖάν τέ τινα καὶ οὐδαμῇ ἀξιόλογον βασιλεῖ ἔδωκε. πόνους δὲ τοὺς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἔξωθεν τὴν βλασφημίαν διαριθμούμενοι, ἅμα δὲ καὶ σκῆψιν ἀξιόχρεων ἐπ' αὐτῷ οὐδεμίαν κεκομισμένοι, ἡσυχῇ ἔμενον. τότε δὲ ἡ βασιλὶς αὐτοῦ λαβομένη κατωῤῥωδηκότος τε καὶ ἀποδειλιάσαντος ὅλως, πράξει μιᾷ διεπράξατο ξυμπάσης αὐτοῦ τῆς οὐσίας κυρία γενέσθαι· ἐς κῆδος γὰρ ἀλλήλοις ξυνηλθέτην εὐθὺς Ἰωαννίνα τε ἡ Βελισσαρίου θυγάτηρ, ἧσπερ μόνης ἐγεγόνει πατὴρ, Ἀναστασίῳ τῷ τῆς βασιλίδος θυγατριδῷ μνηστὴ γέγονε. Βελισσάριος μὲν οὖν ἀρχήν τε ἀπολαβεῖν τὴν οἰκείαν ἠξίου, καὶ στρατηγὸς τῆς ἑῴας ἀποδειχθεὶς, πάλιν ἐπὶ Χόσρόην καὶ Μήδοις ἐξηγήσεσθαι τῷ Ῥωμαίων στρατῷ. Ἀντωνίνα δὲ οὐδαμῶς εἴα [11]), περιυβρίσθαι ἐν τοῖς ἐκείνῃ χωρίοις πρὸς αὐτοῦ ἔφασκεν, ἅπερ οὐκέτι τὸ λοιπὸν ὄψεσθαι. διὸ δὴ Βελισσάριος, ἄρχων τῶν βασιλικῶν καταστὰς ἱπποκόμων, ἐς τὴν Ἰταλίαν τὸ δεύτερον ἐστάλη, ὁμολογήσας βασιλεῖ, ὥς φασι, χρήματα μήποτε αὐτὸν ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ αἰτήσειν, ἀλλὰ ξύμπασαν αὐτὸς τὴν τοῦ πολέμου παρασκευὴν

scito. Haec ubi perlegit Belisarius, gestire prae laetitia vehementer coepit, suique animi testem Quadratum etiamnum praesentem sibi parare cupiens; repente ad coniugis pedes effusus, manibus tibias prehensat, modo hunc modo illum pedem osculatur, salutis illam appellans authorem; se non maritum, immo mancipium fidele in posterum ait censendum fore. Caeterum Augusta de illa pecuniarum copia ad tria millia auri pondo impartita Caesari, reliqua Belisario permisit; cui sic ista contigere, quemadmodum Gelimerae ac Vittigi, quos illi fortuna paulo ante subiugarat. Iam inde a multo tempore Iustinianum ac Theodoram graviter pungebat huius viri divitiarum vis immensa et Imperatorio prorsus aerario digna; conquerebantur vero publicarum Gelimerae Vittigisque 7) pecuniarum partem maximam alicubi penitus ab eo retrusam, minimam vero ac nullius fere ponderis Imperatori delatam. Verum id tacite tulerunt, simul recensitis viri rebus praeclare gestis, simul veriti aliorum obtrectationes, praesertim cum idoneam adversus eum praetendere causam non possent. At ubi trepidantem illum Augusta deprehendit et animum penitus despondentem, uno effecit conatu, ut omnium eius fortunarum adiret possessionem contracta statim affinitate. Nam Ioanninam Belisarii filiam, quae una illi fuit, Anastasio ex filia nepoti 8) spondendam curat. Interim Belisarius ut in antiquum restituatur dignitatis gradum petit, utque Imperator in Oriente designatus adversus Chosroem et Persam militem Romanum ducat. Antonina reclamat, provinciasque minime se illas prospecturam dicit, in quibus ab eo gravissimis affecta fuisset iniuriis. Quare Belisarius Imperatoris stabulo praefectus secundo in Italiam mittitur, ea, ut fertur, data Caesari conditione, nullas ut eo bello pecunias peteret, sed aere suo id

χρήμασιν οἰκείοις ποιήσασθαι. πάντες μὲν οὖν ὑπετόπαζον τά τε ἀμφὶ τῇ γυναικὶ ταύτῃ, ἧπερ ἐῤῥήθη, Βελισσάριον διοικήσασθαι καὶ βασιλεῖ ταῦτα ὁμολογῆσαι ἀμφὶ τῷ πολέμῳ, ἀπαλλαξείοντα[12]) τῆς ἐν Βυζαντίῳ διατριβῆς· ἐπειδάν τε τάχιστα τοῦ τῆς πόλεως περιβόλου ἐκτὸς γένηται, ἁρπάσασθαί τε αὐτίκα τὰ ὅπλα καί τι γενναῖον καὶ ἀνδρὶ πρέπον ἐπί τε τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς βιασαμένοις φρονῆσαι. Αὐτὸς δὲ πάντα τὰ ξυμπεσόντα ἐν ἀλογίᾳ πεποιημένος, ὅρκων τε τῶν Φωτίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδείοις ὀμωμοσμένων ἐν λήθῃ τε πολλῇ καὶ ὀλιγωρίᾳ γενόμενος, εἵπετο τῇ γυναικὶ, καταστὰς ἐκτόπως εἰς αὐτὴν ἐρωτόληπτος, καὶ ταῦτα ἑξήκοντα ἤδη γεγονυῖαν ἔτη. Ἐπειδὴ μέντοι ἐν Ἰταλίᾳ ἐγένετο, εἰς ἡμέραν ἑκάστην ἀπ' ἐναντίας αὐτῷ τὰ πράγματα ἐχώρει, ἐπεί οἱ διαῤῥήδην τὰ ἐκ θεοῦ πολέμια ἦν. πρῶτον μέν γε τὰ τῷ στρατηγῷ τούτῳ ἐν τοῖς ξυμπίπτουσιν ἐπί τε Θευδάτου καὶ Οὐίττιγιν βουλευόμενα, καίπερ οὐκ ἐπιτηδείως τοῖς πρασσομένοις δοκοῦντα ἔχειν, ἐς ξύμφορον ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐτελεύτα τέλος. ἐν δὲ τῷ ὑστέρῳ δόξαν μὲν ἀπήνεγκεν, ὅτι δὴ τὰ βελτίω βεβούλευται, ἅτε καὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον τόνδε πραγμάτων γεγονὼς ἔμπειρος, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀποβαίνουσι κακοτυχοῦντι τὰ πολλὰ ἐς ἀβουλίας δόκησιν αὐτῷ ἀπεκρίθη. οὕτως ἄρα οὐκ ἀνθρώπων βουλαῖς, ἀλλὰ τῇ ἐκ θεοῦ ῥοπῇ πρυτανεύεται[13]) τὰ ἀνθρώπεια· ὃ δὴ τύχην εἰώθασι καλεῖν ἄνθρωποι, οὐκ εἰδότες ὅτου δὴ ἕνεκα ταύτῃ πρόεισι[14]) τὰ ξυμβαίνοντα, εἴπερ[15]) αὐτοῖς ἔνδηλα γίνεται· τῷ γὰρ ἀλόγῳ δοκοῦντι εἶναι φιλεῖ τὸ τῆς τύχης ὄνομα προσχωρεῖν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὥς πῃ ἑκάστῳ φίλον ταύτῃ δοκείτω.

## E.

Βελισσάριος δὲ τὸ δεύτερον ἐν Ἰταλίᾳ γενόμενος, αἴσχιστα ἐνθένδε ἀπήλλαξε· τῆς μὲν γὰρ γῆς ἐς πεντάετες ἀπο-

apparatum agitatumque conficeret. Ita cum Caesare pacisci Belisarium et cum Antonina coniuge rem omnem compositam habere, alii quidem suspicabantur, ut qui exire Byzantio discuperet, quo pede maris elato arriperet arma et strenue aliquid suaque virtute dignum faceret in coniugem, et qui se acerbo casu oppressissent. Verum ille, iis quae accidissent neglectis, et sacramenti, quo Photio ac reliquis familiaribus tenebatur, per summam oblitus iniuriam, totus ab Antonina pendebat, cuius licet annos natae sexaginta ardebat amore flagrantissimo. In Italiam ubi pervenit, infelices rerum eventus, quandoquidem divino numine adverso, in dies coepit experiri. Primo quidem bello contra Theodatum et Vittigem, quae pro re nata cepit consilia, licet minime opportuna rebus viderentur, ad exitus tamen plerumque felices deducta sunt. Secundo vero illa demum fuit aliorum de eo sententia, optime quidem consultare, utpote qui Italici belli administrandi experimentum haberet; at rebus ut plurimum male sic recidentibus, minime sani consilii opinionem movit confirmavitque. Sane res mortalium [9]) non humana ratione, sed a Deo quibusdam veluti momentis gubernantur; etsi fortunam ii vocare consuerunt, qui licet rerum eventus teneant, minime tamen causas, quibus res ipsae ita feruntur; fitque ut quod carere ratione videtur, e vestigio fortunae nomen consequatur. Verum quisque, ut libet, de his ita sentiat.

## CAPUT V.

*Avaritia Belisarii in Italia, ab eo Iohannes se abalienat. Italiam Belisarius afflictam relinquit. Theodora nuptiarum conciliatrix turpissima. Belisarius uxorius. Sergii perfidia ac crudelitas in legatos. Salomo Pegasum, a quo pie monebatur, occidit: ab Imperatore absolutus a Deo plectitur.*

Post secundam ergo Belisarius in Italiam expeditionem turpissime inde reducitur [1]), cum e navigiis in ter-

βῆναι οὐδαμῆ ἴσχυσεν, ὥσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐῤῥήθη, ὅτι μὴ ἔνθα δὴ ὀχύρωμα ἦν [1]) ναυτιλλόμενος δὲ πάντα τοῦτον τὸν χρόνον τὰ ἐπιθαλάσσια περιήει [2]). Τωτίλας [3]) δὲ λυσσῶν αὐτὸν ἔξω τείχους λαβεῖν, οὐ μέντοι εὗρεν, ἐπεὶ ὀῤῥωδίᾳ πολλῇ αὐτός τε καὶ ξύμπας ὁ Ῥωμαίων στρατὸς εἴχετο. διὸ δὴ οὔτε τῶν ἀπολωλότων τι ἀνεσώσατο, ἀλλὰ καὶ Ῥώμην προσαπώλεσε καὶ τἄλλα ὡς εἰπεῖν ἅπαντα. Ἐγένετο δὲ φιλοχρήματος ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ πάντων μάλιστα, καὶ κέρδους αἰσχροῦ ἐπιμελητὴς ἀκριβέστατος, ἅτε οὐδὲν ἐκ βασιλέως κεκομισμένος, Ἰταλοὺς ἀμέλει σχεδὸν πάντας, οἵπερ ᾤκοντο ἐπὶ Ῥαβέννης καὶ Σικελίας, καὶ εἴ του ἄλλου κατατυχεῖν ἐν ἐξουσίᾳ ἔσχεν, ἐληΐσατο οὐδενὶ κόσμῳ λογισμοὺς δῆθεν τῶν βεβιωμένων καταπραττόμενος. οὕτω γοῦν καὶ Ἡρωδιανὸν μετιὼν, χρήματα ᾔτει, ἅπαντα τῷ ἀνθρώπῳ ἐπανασείων. οἷς δὴ ἐκεῖνος ἀχθόμενος ἀπετάξατο μὲν τῷ Ῥωμαίων στρατῷ, αὐτὸν δὲ εὐθὺς ξύν τε τοῖς ἑπομένοις καὶ τῷ Σπολετίῳ [4]) Τωτίλᾳ καὶ Γότθοις ἐνέδωκεν. ὅπως δὲ αὐτῷ τε καὶ Ἰωάννῃ τῷ Βιταλιανοῦ ἀδελφιδῷ [5]) διχοστατῆσαι συνέβη, ὅπερ τὰ Ῥωμαίων πράγματα μάλιστα ἔσφηλεν, αὐτίκα δηλώσω. ἐς τοῦτο ἀπεχθείας Γερμανῷ ἡ βασιλὶς ἦλθεν ἐπιδηλότατόν τε ἅπασι τὸ ἔχθος ἐποίει, ὥστε αὐτῷ κηδεύειν, καίπερ βασιλέως ἀνεψιῷ ὄντι, ἐτόλμα οὐδείς· ἄνυμφοί τε αὐτῷ οἱ παῖδες γεγόνασι, μέχρις αὐτὴ ἐβίου [6])· ἥ τε θυγάτηρ αὐτῷ Ἰουστίνα ἐπὶ ὀκτωκαίδεκα ἔτη ἡβήσασα ἔτι ἀνυμέναιος ἦν. διά τοι τοῦτο, ἡνίκα Ἰωάννης πρὸς Βελισσαρίου [7]) σταλεὶς ἀφίκετο ἐς Βυζάντιον, ἐς λόγους αὐτῷ καταστῆναι ὁ Γερμανὸς ἀμφὶ τῇ κηδείᾳ ἠνάγκαστο. καὶ ταῦτα λίαν ἀπὸ τῆς ἀξίας τῆς αὐτοῦ ὄντι. ἐπεί τε τὸ πρᾶγμα ἤρεσκεν ἄμφω, ὅρκοις ἀλλήλοις ἔγνωσαν δεινοτάτοις καταλαβεῖν, ἦ μὴν τὸ κῆδος ἐπιτελέσειν δυνάμει τῇ πάσῃ, ἐπεὶ αὐτοῖν ἑκάτερος τὸ θαρσεῖν ἐπὶ θατέρῳ ὡς ἥκιστα εἶχεν· ὁ μὲν τὸ ξυνειδέναι ὅτι δὴ τῶν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ὀρέγοιτο, ὁ δὲ κηδεστοῦ ἀπορούμενος. Ἡ δὲ οὐκ ἔχουσα τίς γένηται [8]), διὰ πάσης ὁδοῦ ἰοῦσα, ἑκάτερον μετιέναι μηχανῇ πάσῃ οὐκ ἀπηξίου, ὅπως ἂν τὰ πραττόμενα μηχανῇ τῇ πάσῃ

ram descendere, ut supra memoravi, quinquennium totum nequiverit, nisi ubi locus erat munitus, sed perpetuo maritimam oram classe legeret. Certe licet insane Totilas cuperet, minime tamen illum cum toto Romanorum exercitu timore perculsum in aciem deducere potuit. Quare afflictas Italiae res non restituit; quin Romam etiam, et si quae alia reliqua erant, de manibus insuper amisit. Nihil ex aerario Caesaris ad hoc bellum illi fuit; proinde hoc tempore profunda laboravit avaritia, omneque studium ad turpe compendium convertit. Sic Italos fere omnes, Ravennates, Siculosque indigenas expilavit, et si quos alios fortuna in eius potestatem coniecisset; a quibus nescio quo iure anteactae vitae cogitationum poenas exegit [2]. Sic in Herodianum animadversurus, pecunias petiit, minas omnes intendens; quarum ille pertaesus dictum Romanis sacramentum exuens, cum suis cohortibus seque et Spoletum Totilae Gotthisque dedidit. Libet hic narrare causam, quamobrem a Belisario alieno esse animo coeperit Ioannes Vitaliani [3] ex sorore nepos, ingenti sane damno rei Romanorum publicae. Tantum in Germanum Augusta gerebat odium, tamque omnibus manifestum, ut nullus cum illo, licet Imperatoris fratris filio [4], connubia iungere [5] auderet. Nam eius liberi, quoad illa vixit, nullas nuptias adepti sunt. Iustina vero filia octavum iam et decimum agebat annum, neque dum tamen nuptiarum solemnia celebrarat. Ergo cum Ioanne a Belisario Byzantium legato verba Germanus de ineunda affinitate habere cogitur, quamvis dignitate longe inferiore. Id postquam utrique placuit, visum est iureiurando se mutuo sanctissimo devincire, ut conficiendis nuptiis pro virili uterque studeret. Nam inter se graviter diffidebant; ille quod maiora quam pro dignitate ambiret, hic quod alterius affinitatem desperaret. Augusta, impotenti haec animo ferens, utrumque omnibus circumveniendum curavit artibus, ut rebus inferret impe-

διακωλύοι. ἐπεὶ δὲ αὐτοῖν καίπερ πολλὰ δεδιξαμένη ἀναπείθειν οὐδ' ἕτερον ἔσχε, διαῤῥήδην ἀπόλλειν [9]) τὸν Ἰωάννην ἠπείλησε, καὶ ἀπ' αὐτοῦ Ἰωάννης αὖθις ἐς Ἰταλίαν σταλεὶς, οὐδαμῇ ξυμμῖξαι Βελισσαρίῳ ἐτόλμησε, τὴν ἐξ Ἀντωνίνης ἐπιβουλὴν δείσας, ἕως Ἀντωνίνα ἐς Βυζάντιον ἦλθε· τήν τε γὰρ βασιλίδα ταύτην ἐπιστεῖλαι τὸν αὐτοῦ φόνον, οὐκ ἀπὸ τοῦ εἰκότος ἄν τις ὑπώπτευσε. καὶ τὸν Ἀντωνίνης σταθμωμένῳ τρόπον ἅπαντά τε Βελισσάριον ἐνδιδόναι τῇ γυναικὶ ἐπισταμένῳ [10]), δέος [11]) ἐγίνετο μέγα, καὶ τὸν ἐσῄει [12]). τοῦτο γοῦν Ῥωμαίοις τὰ πράγματα καὶ πρότερον ἐπὶ θατέρου σκέλους ἑστῶτα προσουδίζει χαμαί. Βελισσαρίῳ μὲν οὖν ὁ Γοτθικὸς πόλεμος τῇδε ἐχώρησεν. ἀπογνοὺς δὲ βασιλέως ἐδεῖτο, ὅπως οἱ ἐξῇ ἐνθένδε ὅτι τάχιστα ἀπαλλαγῆναι· καὶ ἐπεὶ ἐνδεχόμενον βασιλέα τὴν δέησιν ἔγνω, ἄσμενος εὐθὺς ἀπιὼν ᾤχετο, χαίρειν πολλὰ τῷ τε Ῥωμαίων στρατῷ καὶ Ἰταλοῖς φράσας· καὶ τὰ μὲν πλεῖστα ὑποχείρια τοῖς πολεμίοις ἀπολιπὼν, Περυσίαν δὲ πικρότατα πολιορκίᾳ πιεζομένην· ἥπερ ἔτι [13]) αὐτοῦ ὁδῷ ἰέντος κατάκρας ἁλοῦσα, ἐς πᾶσαν κακοῦ ἰδέαν ἦλθεν, ᾗπέρ μοι πρότερον δεδιήγηται. ξυνηνέχθη δὲ καὶ κατὰ τὴν οἰκίαν τύχης ἐναντίωμα ξυμπεσεῖν τοιόνδε. Θεοδώρα ἡ βασιλὶς τῆς Βελισσαρίου παιδὸς ἐξεργάζεσθαι τὴν ἐγγύην ἐπειγομένη τῷ θυγατριδῷ [14]), συχνὰ γράφουσα τοὺς γειναμένους τὴν κόρην ἠνώχλει. οἱ δὲ τὸ κῆδος ἀναδυόμενοι, ἀπετίθεντο μὲν ἐς παρουσίαν τὴν σφετέραν τὸν γάμον, μεταπεμπομένης δὲ αὐτοὺς ἐς τὸ Βυζάντιον τῆς βασιλίδος, ἀδύνατοι εἶναι ἀπαλλάσσεσθαι τὰ νῦν ἐξ Ἰταλίας ἐσκήπτοντο. ἡ δὲ γλιχομένη μὲν κύριον τὸν θυγατριδοῦν τοῦ Βελισσαρίου καταστήσεσθαι πλούτου, ᾔδει γὰρ ἐπίκληρον ἐσομένην τὴν παῖδα, οὐκ ὄντος Βελισσαρίῳ ἑτέρου τοῦ γόνου, ἐπὶ μέντοι τῇ Ἀντωνίνης γνώμῃ θαρσεῖν οὐδαμῇ ἔχουσα, δειμαίνουσά τε μὴ μετὰ τὴν τοῦ βίου καταστροφὴν οὐ φανεῖσα πιστὴ ἐς τὸν αὐτῆς οἶκον, καίπερ αὐτῆς οὕτω φιλανθρώπου ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τυχοῦσα, διασπάσηται τὰ ξυγκείμενα, ἐργάζεται ἀνόσιον ἔργον· τῷ γὰρ μειρακίῳ τὴν παιδίσκην ξυνοικίζει οὐδενὶ νόμῳ. φασὶ

dimentum. Cum autem neutrum vel minis gravissimis abducere ab instituto posset, Ioanni palam periculum capitis ostentavit. Post haec Ioannes in Italiam redire iussus, a Belisarii consuetudine abstinuit, donec Byzantium Antonina discederet, cuius apprime cavebat insidias. Namque illi ab Augusta suam imperatam necem, haud vana visa fuit suspicio, si quis et Antoninae mores perpendisset, et Belisarium nosset omnia coniugi indulgentem. Quare ut magna haec erat formido, sic ea vehementer Ioannis subivit animum. Hinc ergo res Romanorum, altero veluti innixae pede, ad terram penitus collapsae ruina sunt. Sic bello Gotthico procedente, Belisarius re desperata, ut sibi quam primum ex Italia decedendi facultas fiat, Principem rogat; quo preces admittente, alacer e vestigio abit, Romanum militem Italiamque valere iubens; quam maiore ex parte sub hostium potestate et Perusiam dira obsidione reliquit oppressam; quae, dum ipse in suscepto itinere est, expugnata, in omnia, ut supra narravimus, mala devenit. Sed domi suae hoc interim Belisarius tulit infortunium. Theodora Augusta Belisarii filiae nuptias Anastasio nepoti perficere maturabat [6], ut et frequenter datis epistolis parentibus esset molestiae. Illi vitandi connubii causa in reditum nuptias reiiciunt; accersiti vero Byzantium, tunc ex Italia proficisci non posse praetexunt. Verum haec intelligens haud dubio puellam (nullis praeterea Belisario liberis) adituram haereditatem, bonorum Belisarii possessionem peroptat Anastasio. Antoninae tamen nihil fidit ingenio; quin etiam veretur, ne, ubi natura sibi vitae finem fecerit, benevolentiam, quam summis in rebus experta esset, et erga suam domum fidem abiiciat rescindatque pactiones. Ea re factum impium aggreditur puellamque contra ius fasque ephebo contubernio iungit,

δὲ ὡς καὶ πλησιάσαι οὔτι ἑκουσίαν ἠνάγκασε κρύβδην [15]), οὕτω τε διαπεπαρθενευμένῃ τὸν ὑμέναιον τῇ κόρῃ ξυστῆναι, τοῦ μὴ βασιλέα πρασσόμενα διακωλῦσαι. τοῦ μέντοι ἔργου ἐξειργασμένου, ἔρωτι ἀλλήλοιν διαπύρῳ τινὶ ὅ τε Ἀναστάσιος καὶ ἡ παῖς εἴχοντο. καὶ χρόνος σφίσιν οὐχ ἧσσον ἢ ὀκτὼ μηνῶν ἐν ταύτῃ τῇ διαίτῃ ἐτρίβη. ἡνίκα δὲ Ἀντωνίνα τῆς βασιλίδος ἀπογενομένης ἐς Βυζάντιον ἦλθεν, ἐπελάθετο μὲν ἐθελουσία, ὧν ἐκείνη ἔναγχος ἐς αὐτὴν εἴργαστο· ὡς ἥκιστα δὲ ὑπολογισαμένη, ὡς ἣν τῷ ἑτέρῳ ἡ παῖς αὐτῇ ξυνοικίζοιτο πεπορνευμένη τὰ πρότερα ἔσται, τὸν Θεοδώρας ἔκγονον κηδεστὴν ἀτιμάζει, τήν τε παῖδα ὡς μάλιστα ἀκουσίαν βιασαμένη ἀνδρὸς τοῦ ἐρωμένου ἀπέστησε. μεγάλην τε ἀγνωμοσύνης ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ἀπηνέγκατο δόξαν εἰς πάντας ἀνθρώπους· ἥκοντά τε οὐδενὶ πόνῳ ἀναπείθει τὸν ἄνδρα τοῦ ἄγους αὐτῇ μεταλαχεῖν τοῦδε. ὥστε διαῤῥήδην τηνικάδε ὁ τοῦ ἀνθρώπου τρόπος ἐλήλεγκται. καί τοι διομωσάμενος Φωτίῳ τε καὶ τῶν ἐπιτηδείων τισὶ πρότερον, καὶ τὰ ὀμωμοσμένα οὐδαμῇ ἐμπεδώσας, συγγνώμης ἐτύγχανε πρὸς πάντων ἀνθρώπων· αἴτιον γὰρ τοῦ ἀπίστου τἀνδρὸς [16]) οὐ τὴν γυναικοκράτειαν, ἀλλὰ τὸ ἐκ τῆς βασιλίδος ὑπώπτευον εἶναι. ἐπεὶ καὶ Θεοδώρας ἀπογενομένης, ὥσπερ μοι εἴρηται, οὐδὲ Φωτίου οὐδὲ ἄλλου του τῶν οἱ ἀναγκαίων λόγος γεγένητο, ἀλλ' αὐτῷ δέσποινα μὲν ἡ γυνὴ ἐφαίνετο οὖσα, κύριος δὲ Καλλίγονος ὁ προαγωγὸς ἦν, τότε δὴ ἀπογνόντες αὐτοῦ ἅπαντες ἐχλεύαζόν τε διαθρυλλοῦντες, καὶ ἅτε ἄνοιαν ὀφλισκάνοντι ἐλοιδοροῦντο. τὰ μὲν οὖν ἡμαρτημένα Βελισσαρίῳ ἀπαρακαλύπτως εἰπεῖν, ταύτῃ πῇ ἔχει. τὰ δὲ Σεργίῳ τῷ Βάκχου παιδὶ ἐπὶ Λιβύης ἡμαρτημένα διαρκῶς μὲν ἐν λόγοις μοι τοῖς ἐπιτηδείοις δεδήλωται, ὃς δὴ αἰτιώτατος γέγονε Ῥωμαίοις ἐνταῦθα διαφθαρῆναι τὰ πράγματα, τά τε πρὸς Λευαθὰς [17]) αὐτῷ πρὸς τῶν εὐαγγελίων ὀμωμοσμένα ἐν ἀλογίᾳ πεποιημένος καὶ τοὺς ὀγδοήκοντα πρέσβεις οὐδενὶ λόγῳ διαχρησάμενος. τοσοῦτον δέ μοι τὰ νῦν ἐντιθέναι τῷ λόγῳ δεήσει, ὡς οὔτε νῷ δολερῷ οἱ ἄνδρες οὗτοι παρὰ Σέργιον ἦλθον, οὔτε τινὰ σκῆψιν ὁ Σέργιος ὑποψίας περὶ αὐτοὺς εἶχεν,

non sine rumore per vim prostratae clanculum pudicitiae, ut sponsalibus illato puellae vitio confirmatis, Princeps esse rebus impedimento non posset. Hoc facto nihilominus octo mensibus Anastasius puellaque eodem usi contubernio amore mutuo iam tenebantur, eoque ardentissimo. Extincta Imperatrice [7]), ubi Byzantium appulit Antonina, sciens prudensque in se nuper gestorum simulat oblivionem, nullamve reputans infamiam stupri, si filiam nuptui sic alteri collocaret, spreto desponso Theodorae nepote, filiam sane invitam ab eius amore per vim abducit. Quam quidem ob rem apud omnes magnam retulit improbitatis opinionem; venientem vero ex Italia coniugem in partem tanti sceleris trahit nullo negotio. Et quidem ingenium Belisarii aperte tandem deprehensum tum est. Nam quod pridem Photio nonnullisque necessariis promissi fidem non praestiterit, facile veniam apud omnes invenit, qui nunquam suspicarentur coniugis dominatu, sed Imperatricis formidine fidem labefactatam: verum ea, ut dixi, defuncta, cum nullam Photii, nullam familiarium rationem duceret, sed coniugem eiusque lenonem Caligonum imperitantes haberet: tunc enimvero contemni ab omnibus et veluti demens subsannari. Haec quidem, ut libere dicam, peccavit Belisarius. Quae autem Sergius Bacchi filius [8]) commisit in Africa, iam satis opportuno loco narrata sunt: eius enim causa res male gesta Romanis in ea provincia; Levathis iurata fides, conceptis ad Evangelia verbis, et violata tamen; trucidati nulla ratione octoginta legati, qui (quod mox praeterea dicendum) nec dolo malo ad Sergium proficiscerentur, nec ullus esset suspicioni locus; apparatis

ἀλλ' ἀδιώμοτος ἐπὶ θοίνην καλέσας τοὺς ἄνδρας διεχρήσατο οὐδενὶ κόσμῳ. ἀφ' οὗ δὴ Σολόμωνι καὶ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ καὶ Λίβυσι πᾶσι διεφθάρθαι ξυνέβη· δι' αὐτὸν γὰρ, ἄλλως τε καὶ Σολόμωνος τετελευτηκότος, ὥσπερ μοι εἴρηται, οὐδέ τις ἄρχων οὐδέ τις στρατιώτης ἐς πολέμου κίνδυνον ἰέναι ἠξίου. μάλιστα δὲ πάντων Ἰωάννης ὁ Σισινιόλου τῷ ἐς αὐτὸν ἔχθει[18]) ἀπομαχόμενος ἦν, ἕως Ἀρεόβινθος ἐς Λιβύην ἀφίκετο. ἦν γὰρ ὁ Σέργιος μαλθακὸς μὲν καὶ ἀπόλεμος, τὸ δὲ ἦθος καὶ τὴν ἡλικίαν κομιδῆ νέος, φθόνῳ τε καὶ ἀλαζονείᾳ ἐς ὑπερβολὴν ἐχόμενος ἐς πάντας ἀνθρώπους, τεθρυμμένος τε τὴν δίαιταν[19]) καὶ τὰς γνάθους φυσσῶν. ἀλλ' ἐπεὶ τῆς Ἀντωνίνης τῆς Βελισσαρίου γυναικὸς ἐγγόνης ἐτύγχανε μνηστὴρ γεγονὼς, τίσιν τινὰ ἐς αὐτὸν ἡ βασιλὶς ἐξενεγκεῖν ἢ παραλύειν τῆς ἀρχῆς οὐδαμῆ ἤθελε, καίπερ ἐνδελεχέστατα διαφθειρομένην Λιβύην ὁρῶσα. ἐπεὶ καὶ Σολόμωνα τὸν Σεργίου ἀδελφὸν τοῦ Πηγασίου φόνου αὐτή τε καὶ βασιλεὺς ἀθῷον ἀφῆκεν. ὅτι δὲ τοῦτό ἐστιν, αὐτίκα δηλώσω. Ἐπειδὴ ὁ Πηγάσιος τὸν Σολόμωνα πρὸς τῶν Λευαθῶν ὠνήσατο, καὶ οἱ βάρβαροι ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν, ὁ μὲν Σολομὼν ξύν τε Πηγασίῳ τῷ ἐωνημένῳ καὶ στρατιώταις ὀλίγοις τισὶν εἰς Καρχηδόνα ἐστέλλετο, ἐν δὲ τῇ ὁδῷ ταύτῃ λαβὼν ὁ Πηγάσιος ὅ,τι δὴ ἀδικοῦντα Σολόμωνα, χρῆναί οἱ ἔφασκεν ἐν μνήμῃ εἶναι, ὡς αὐτὸν ἔναγχος ἐκ τῶν πολεμίων ὁ θεὸς ῥύσαιτο. ὁ δὲ χαλεπήνας, ὅτι δή οἱ ἅτε δορυαλώτῳ ὠνείδισε, τὸν Πηγάσιον εὐθὺς ἔκτεινε, ταῦτά τε σῶστρα τῷ ἀνθρώπῳ ἀπέδωκεν. ἐπειδή τε ὁ Σολομὼν ἐς Βυζάντιον ἦλθε, καθαρὸν αὐτὸν βασιλεὺς τοῦ φόνου ἐποίει, ἅτε προδότην ἀνελόντα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, γράμματά τε αὐτῷ ἐδίδου τὴν ὑπὲρ τούτων ἀσφάλειαν παρεχόμενος. καὶ ὁ μὲν Σολομὼν οὕτω τὴν τίσιν διαφυγὼν ἐπὶ τὴν ἑῴαν ἄσμενος ᾔει, τήν τε πατρίδα καὶ γένος τὸ κατὰ τὴν οἰκίαν ὀψόμενος. ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ τίσις ἐν ταύτῃ τῇ ὁδῷ καταλαβοῦσα ἐξ ἀνθρώπων αὐτὸν ἀφανίζει. τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ Σολομῶνι καὶ Πηγασίῳ τῇδε ἐχώρησεν.

tamen epulis acceptos, neglecto sacramento, per scelus interfecit; quae fuit origo non modo Solomonis ducis, sed Romanorum etiam et Africanorum interitus. Extincto Solomone, cum duces alii tum milites pugnae discrimina detrectarunt, omniumque maxime Ioannes Sisinioli, qui ad Areobynthi [9]) usque in Africam adventum proelio abstinuit, nempe in Sergium odio, quodque is esset imbellis et delicatus, ac ut aetate prorsus iuvenili, sic etiam moribus; invidia et petulantia in omnes homines effusissimus, molli fractoque cultu et buccis ad superbiam inflatis. Verum quod Antoninae Belisarii coniugis neptem sibi desponderat, in eum animadvertere nunquam Augusta voluit, nec imperio spoliare, quamquam properante ruina Africam collabantem videret. Quin et iuniorem Sergii fratrem Solomonem interempti Pegasii crimine liberavit ipsa et Imperator. Id uti se habuit, paucis expedio. Posteaquam Levathis pro Solomone pretium solvit Pegasius, reductis domum barbaris, ipse cum Pegasio, a quo redemptus fuerat, et parva militum manu, petebat Carthaginem. Quo in itinere manifestum flagitii Solomonem monet Pegasius, meminisset nuper se divinitus ereptum ab hostibus: ille indigne ferens obiectam sibi quasi mancipio libertatem, repente Pegasium interimit, illud vitae servatae praemium rependens. Ut vero Byzantium venit, ab Imperatore caedis absolvitur, tanquam ipse morte perdiderit perduellem imperii Romani; scriptoque accipit indemnitatem. Ubi supplicium ille sic evasit, patriam propinquosque revisurus in Orientem alacer properavit; sed divina ultione persequente, in itinere decessit e vita. Ita haec de Pegasio et Solomone gesta.

## ΣΤ.

Οἵτινες δὲ ἀνθρώπων Ἰουστινιανός τε καὶ Θεοδώρα ἤστην, τρόπῳ τε ὅτῳ διεσπάσαντο τὰ Ῥωμαίων πράγματα, ἐρῶν ἔρχομαι. Λέοντος ἐν Βυζαντίῳ τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντος, γεωργοὶ νεανίαι τρεῖς, Ἰλλυριοὶ γένος, Ζίμαρχός τε καὶ Διτύβιστος καὶ Ἰουστῖνος ὁ ἐκ Βεδεριανῆς, πράγμασιν ἐνδελεχέστατα τοῖς ἀπὸ τῆς πενίας [1]) οἴκοι μαχόμενοι τούτων τε ἀπαλλαξείοντες, ἐπὶ τῷ στρατεύεσθαι ὥρμησαν. καὶ πεζῇ βαδίζοντες ἐς Βυζάντιον ᾔεσαν, σισύρας [2]) ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοὶ φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν ὅτι μὴ διπύρους ἄρτους [3]) οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο. ταχθέντας τε ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις βασιλεὺς αὐτοὺς ἐς τοῦ παλατίου τὴν φυλακὴν ἐπεξελέξατο· κάλλιστοι γὰρ ἅπαντες τὰ σώματα ἦσαν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀναστασίῳ τὴν βασιλείαν παραλαβόντι πόλεμος πρὸς τὸ Ἰσαύρων ἔθνος ὅπλα ἐπ' αὐτὸν ἀραμένους κατέστη [4]) στρατιάν τε λόγου ἀξίαν ἐπ' αὐτοὺς ἔπεμψεν, ἧσπερ Ἰωάννης ἡγεῖτο, ἐπίκλησιν κυρτός. οὗτος Ἰωάννης τὸν Ἰουστῖνον [5]) ἁμαρτάδος τινὸς ἕνεκα ἐν δεσμωτηρίῳ καθεῖρξεν, ἡμέρᾳ τε τῇ ἐπιούσῃ ἐξ ἀνθρώπων αὐτὸν ἀφίειν [6]) ἔμελλεν, εἰ μή τις μεταξὺ ἐπιγενομένη ὄψις ὀνείρου ἐκώλυσεν. ἔφη γάρ οἱ ἐν ὀνείρῳ ὁ στρατηγὸς ἐντυχεῖν τινὰ παμμεγέθη τε τὸ σῶμα καὶ τἄλλα κρείσσω ἢ ἀνθρώπῳ εἰκάζεσθαι. καὶ τὸν μὲν οἱ ἐπισκῆψαι μεθεῖναι τὸν ἄνδρα, ὅνπερ καθείρξας ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐτύγχανεν. αὐτὸν δὲ τοῦ ὕπνου ἐξαναστάντα ἐν ἀλογίᾳ τὴν τοῦ ὀνείρου ὄψιν ποιήσασθαι· ἐπιλαβούσης δὲ καὶ ἑτέρας νυκτὸς, ἐδόκει μένειν ἐν τῷ ὀνείρῳ καὶ αὖθις τῶν λόγων ἀκούειν, ὧνπερ ἠκηκόει τὸ πρότερον, ἐπιτελέσαι δὲ τὰ ἐπιτεταγμένα οὐδ' ὣς βεβουλῆσθαι· τρίτον τέ οἱ ἐπιστᾶσαν τὴν τοῦ ὀνείρου ὄψιν ἀπειλῆσαι μὲν τὰ ἀνήκεστα, ἢν μὴ τὰ ἐπηγγελμένα ποιῇ· ἐπειπεῖν τε ὡς

## CAPUT VI.

*Iustini senioris genus et patria. Cum esset Praetorianus, mortem evasit, Ioanne in somniis monito, ne illum occideret. Praetorianis ab Anastasio praeficitur. Fit Imperator, quamvis analphabetus. Nova subscribendi ars. Lupicina Iustini uxor. Iustiniani ingenium. Auctor caedis Amantii ac Vitaliani.*

Venio nunc ad Iustinianum et Theodoram, dicturus quid hominum uterque fuerint, quibusve modis rem Romanam afflixerint. Byzantii Leo summam habebat imperii, cum tres in Illyria nati [1]) exercendisque agris assueti [2]) adolescentes, Zimarchus, Ditybistus et Iustinus [3]), cuius Bederiana patria fuit [4]), summae qua domi premebantur egestatis vitandae causa, militiam sequuntur, pedibusque Byzantium veniunt, reiectis post terga sagis, in quibus praeter secundarios panes nihil eis quod reconderent ex re domestica fuit. Numeris militaribus inscripti [5]) ab Imperatore, utpote egregia corporis forma conspicui, ad regiae custodiam seliguntur. Imperio deinde potitus Anastasius, in Isauros, qui arma sumpserant, florentissimum immittit exercitum, quem Ioannes Gibbus ductavit. Is Iustinum criminis reum [6]) includit carcere, postridie statim capite plectendum. Verum, ut dux ille narrare solebat [7]), a proposito deterretur, viso per quietem sibi, qui proceritate ac reliquo corporis habitu praestantius quid homine prae se ferret, iuberetque dimitti quem pridie tradidisset custodiae. Ille somno excitus non magni ducit quae in somno visa forent, nocteque insequente iisdem in quiete visis et auditis ac nihilominus neglectis, tertio ab eadem illa specie atrocioribus minis exagitatur, ut dicto pareat: Nam hoc, inquit, homine huiusque propinquis opus cum primis erit, quando ira

αὐτοῦ τε τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ξυγγενείας χρέος οἱ μέγα ὀργισθησομένῳ ἐς χρόνον τὸν ὄπισθεν εἴη. τότε μὲν οὖν οὕτως Ἰουστίνῳ περιεῖναι ξυνέβη. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἐς μέγα δυνάμεως οὗτος Ἰουστῖνος ἐχώρησεν. ἄρχοντα γὰρ αὐτὸν Ἀναστάσιος βασιλεὺς κατεστήσατο τῶν ἐν παλατίῳ φυλάκων, ἐπειδή τε ὁ βασιλεὺς ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο, αὐτὸς τῇ τῆς ἀρχῆς δυνάμει τὴν βασιλείαν παρέλαβε, τυμβογέρων[7] μὲν γεγονὼς ἤδη, ἀμάθητος δὲ γραμμάτων ἁπάντων, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον ἀναλφάβητος ὤν, οὐ γεγονὸς ἐν Ῥωμαίοις πρότερον τοῦτό γε· εἰθισμένου δὲ γράμματα οἰκεῖα τοῖς βιβλίοις ἐντιθέναι τὸν βασιλέα, ὅσα ἂν ἐπαγγέλλοντος αὐτοῦ γίνοιτο· αὐτὸς μέντοι οὔτε ἐπήγγελλεν οὔτε τοῖς πρασσομένοις ξυνεπίστασθαι οἷόστε ἦν. ὃς δὲ παρεδρεύειν αὐτῷ ἔλαχεν ἀρχὴν τὴν τοῦ καλουμένου κοιαίστορος Πρόκλος ὄνομα, αὐτὸς δὴ αὐτονόμῳ γνώμῃ ἅπαντα ἔπρασσεν. ὅπως δὲ μαρτυρίαν τῆς βασιλέως χειρὸς ἔχοιεν οἷς ἐπίκειται[8] τὸ ἔργον τοῦτο, ἐπενοήθη τάδε. ξύλῳ εἰργασμένῳ βραχεῖ ἐγκολάψαντες μορφήν τινα γραμμάτων τεττάρων, ἅπερ ἀναγνῶναι τῇ Λατίνων φωνῇ δύναται, γραφίδα τε βαφῇ βάψαντες, ᾗ βασιλεῖς γράφειν εἰώθασιν, ἐνεχειρίζοντο τῷ βασιλεῖ τούτῳ. καὶ τὸ ξύλον, οὗπερ ἐμνήσθην, τῷ βιβλίῳ ἐνθέμενοι, λαβόμενοί τε τῆς βασιλέως χειρὸς, περιῆγον μὲν ξὺν τῇ γραφίδι ἐς τὸν τεττάρων γραμμάτων τὸν τύπον, ἐς πάσας τε τὰς τοῦ ξύλου αὐτὴν περιελίξαντες ἐντομὰς, οὕτω δὴ ἀπηλλάσσοντο, τοιαῦτα βασιλέως γράμματα φέροντες. τὰ μὲν ἀμφὶ τῷ Ἰουστίνῳ ταύτῃ Ῥωμαίοις εἶχε. γυναικὶ δὲ ὄνομα Λουππικίνῃ ξυνῴκει. αὕτη δὲ δούλη τε καὶ βάρβαρος οὖσα, τοῦ πρόσθεν αὐτὴν ἐωνημένου παλλακὴ γέγονε. καὶ αὐτὴ μὲν ξὺν Ἰουστίνῳ ἐπὶ βίου δυσμαῖς τὴν βασιλείαν ἔσχεν. Ἰουστῖνος μὲν οὖν οὔτε τι πονηρὸν τοὺς ὑπηκόους ἐργάζεσθαι οὔτε ἀγαθὸν ἴσχυεν· εὐηθείᾳ γὰρ πολλῇ εἴχετο, ἄγλωττός τε παντάπασιν ὢν καὶ ἀγροικιζόμενος μάλιστα. ἀδελφιδοῦς δὲ αὐτῷ Ἰουστινιανὸς νέος ὢν ἔτι διῳκεῖτο τὴν ἀρχὴν ξύμπασαν, καὶ γέγονε Ῥωμαίοις ξυμφορῶν αἴτιος, οἵας τε καὶ ὅσας ἐς τὸν ἅπαντα αἰῶνα οὐδείς που πρότερον ἀκοῇ ἔλαβεν. ἔς τε

mihi mox concitabitur. Sic mortem evadere Iustino contigit. Tempore deinde procedente, magnam is consequitur potentiam, Praetorianis militibus praefectus [8]) ab Anastasio Principe: qui ubi fato concessit, ea fretus Iustinus praefectura capessivit imperium, senex iam licet capularis [9]) et, quod Romanis antehac non evenit, adeo litterarum expers et, quod dicitur, analphabetus [10]), ut cum sui soleat nominis apices libellis indere Princeps, cum quid imperat faciundum, ipse neque imperare neque compos esse posset rerum gerendarum, sed Proclus [11]), qui officio quaestoris fungebatur eique assidebat, omnia faceret pro arbitrio. Verum ut aliquod Imperatoris manus extaret argumentum, a magistratu, qui id muneris habet [12]), excogitatum hoc est. Tabellae ligneae perpolitae formam quatuor litterarum [13]), quae legi Latine possent [14]), incidendam curant, eaque libello imposita, calamus colore imbutus, quo scribere mos est Imperatoribus [15]), huic Principi tradebatur in manum, quam alii prehensantes ducebant circumagebantque calamum per quatuor illas litterarum formas, nempe singulas tabellae incisuras, atque ita demum iis ab Imperatore litteris reportatis recedebant. Is quidem Romanis erat Iustinus. Coniux vero, cui nomen Lupicinae [16]) fuit, serva eaque barbara, sui pellex emptoris Iustini et ad usque vitae exitum imperii socia. Neque malo subiectis neque bono esse Iustinus quidem potuit, insignis homo stoliditatis [17]), summa cum infantia summaque cum rusticitate coniunctae. At eius sororis filius Iustinianus [18]), aetate adhuc iunior [19]) et qui summam moderabatur imperii [20]), is demum fuit Romanis tot tantorumque malorum autor, quot et quanta audita non sunt ex omni superiorum aetatum

γὰρ ἀνθρώπων ἄδικον φόνον καὶ χρημάτων ἁρπαγὴν ἀλλοτρίων ῥᾷστα ἐχώρει. καὶ οὐδὲν ἦν αὐτῷ μυριάδας πολλὰς ἐξ ἀνθρώπων [9]) ἀφανισθῆναι, καίπερ αὐτῷ αἰτίαν οὐδεμίαν παρασχομένων, καὶ φυλάσσειν μὲν τῶν καθεσταμένων [10]) οὐδὲν ἠξίου, ἅπαντα δὲ νεοχμοῦν [11]) ἐσαεὶ ἤθελε· καὶ τὸ ξύμπαν εἰπεῖν, μέγιστος δὴ οὗτος διαφθορεὺς τῶν εὖ καθεστώτων. τὸν μὲν οὖν λοιμὸν, ὅσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐῤῥήθη, καίπερ ἐπισκήψαντα εἰς τὴν γῆν ξύμπασαν διέφυγον ἄνθρωποι, οὐχ ἧσσους ἢ ὅσοις [12]) διαφθαρῆναι τετύχηκεν, ἢ οὐδαμῆ τῇ νόσῳ ἁλόντες ἢ περιγενόμενοι [13]), ἐπειδὴ σφίσιν ἁλῶναι ξυνέβη. ἄνδρα δὲ τοῦτον διαφυγεῖν ἀνθρώπῳ γε ὄντι τῶν πάντων Ῥωμαίων οὐδενὶ ξυνηνέχθη· ἀλλ' ὥσπερ τι ἄλλο ἐξ οὐρανοῦ πάθος ὅλῳ τῷ γένει ἐπεισπεσὸν, ἀνέπαφον οὐδένα παντελῶς εἴασε. τοὺς μὲν γὰρ ἔκτενεν οὐδενὶ λόγῳ, τοὺς δὲ πενίᾳ μαχομένους ἀφεὶς ἀθλιωτέρους τῶν τετελευτηκότων εἰργάζετο, εὐχομένους τὰ παρόντα σφίσι διαλῦσαι θανάτῳ οἰκτίστῳ· τινῶν μέντοι ξὺν τοῖς χρήμασι καὶ τὰς ψυχὰς εἷλεν. ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἦν αὐτῷ μόνην καταλῦσαι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, Λιβύης τε καὶ Ἰταλίας οὐκ ἄλλου του ἕνεκα πεποιῆσθαι τὴν ἐπικράτησιν ἴσχυσεν, ἢ ὥστε ξὺν τοῖς πρότερον ὑφ' αὐτῷ οὖσι διολέσαι τοὺς ταύτῃ ἀνθρώπους. οὔπω γοῦν δεκαταῖος εἰς τὴν δύναμιν γεγονὼς Ἀμάντιον τῶν ἐν παλατίῳ εὐνούχων ἄρχοντα ξὺν ἑτέροις τισὶν ἐξ αἰτίας οὐδεμιᾶς ἔκτεινεν, ἄλλο οὐδὲν τῷ ἀνθρώπῳ ἐπενεγκὼν, πλήν γε δὴ ὅτι ἐς Ἰωάννην τὸν τῆς πόλεως ἀρχιερέα λόγον τινὰ προπετῆ εἴποι. καὶ ἀπ' αὐτοῦ φοβερώτερος γέγονε ἀνθρώπων ἁπάντων. αὐτίκα [14]) δὲ καὶ Βιταλιανὸν τὸν τύραννον μετεπέμψατο, ᾧ δὴ τὰ πιστὰ πρότερον ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας παρέσχετο, διαλαχὼν αὐτῷ καὶ τῶν ἐν Χριστιανοῖς μυστηρίων [15]). ὀλίγῳ τε ὕστερον ἐξ ὑποψίας αὐτῷ προσκεκρουκότα ξὺν τοῖς ἐπιτηδείοις ἐν παλατίῳ λόγῳ οὐδενὶ διεχρήσατο, πίστεις οὕτω δεινοτάτας ἐμπεδῶσαι οὐδαμῇ ἀξιώσας.

memoria. Facile prorumpebat in opum alienarum rapinas, in caedes, sic ut pro nihilo duceret innumeram perdere omnis criminis insontem multitudinem. Statuta servare nequaquam illi animus; contra semper rebus studere novis et, uno verbo, bene constitutis pestem importare funestissimam. Luem illam, quam superioribus libris in totum fere terrarum orbem pervasisse narravimus, pauciores homines vel non conceptam effugere contigit, vel conceptam depellere, quam ea perire. At Iustinianum evitavit nemo Romanorum omnium, qui velut e coelo immissa pernicies ac labes nullum non infecit, alios nefarie de medio sustulit; aliis vitam dira afflictandam egestate condonans, perditis miseriores effecit, qui vel crudelissimo supplicio tantis malis solvi cuperent; aliorum demum nec fortunis parcere nec vitae libuit. Non illi satis Romanum imperium evertisse; ad subiugandam Africam et Italiam vires convertit, ut cum subiectis sibi provinciis illas etiam gentes unum in exitium deturbaret [21]). Vix decimus dies abierat ex quo cum potestate fuit, et Amantium eunuchorum aulae principem [22]) nonnullis cum aliis interfecit, in crimen illum ea tantum re ducens, quod nescio quam vocem petulantius in Ioannem iactarit urbis antistitem [23]); ex quo omnium hominum evasit formidolosissimus. Illico vocatum mittit Vitalianum tyrannum [24]) fide publica impunitate promissa et una susceptis Christianorum mysteriis. Paulo deinde post, dato suspicioni atque offensioni loco [25]), eum ac necessarios in aula impie contrucidavit [26]), nihil veritus fidem fallere tam formidandam.

## Z.

Τοῦ δὲ δήμου ἐκ παλαιοῦ ἐς μοίρας δύο διεστηκότος, ὥσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐῤῥήθη, μίαν αὐτὸς τὴν Βένετον ἑταιρισάμενος, ἥ οἱ καὶ τὸ πρότερον κατεσπουδασμένη ἐτύγχανε, ξυγχεῖν τε καὶ συνταράξαι ἅπαντα ἴσχυσε· καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐς γόνυ ἐλθεῖν [1]) Ῥωμαίοις τὴν πολιτείαν πεποίηκεν. οὐχ ἅπαντες δὲ οἱ Βένετοι ἐπισπέσθαι τῇ τοῦδε ἀνδρὸς γνώμῃ ἔγνωσαν, ἀλλ' ὅσοι στασιῶται ὄντες ἐτύγχανον. καὶ αὐτοὶ μέντοι προϊόντος ἤδη τοῦ δεινοῦ [2]) σωφρονέστατοι ἔδοξαν εἶναι ἀνθρώπων ἁπάντων· ἐνδεεστέρως γὰρ ἢ κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἡμάρτανον. οὐ μὴν οὐδὲ τῶν Πρασίνων οἱ στασιῶται ἡσυχῇ ἔμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔπρασσον ἀεὶ τὰ ἐγκλήματα, ἐς ὅσον σφίσι δυνατὰ ἐγεγόνει, καίπερ καταμόνας διηνεκὲς κολαζόμενοι. ὅπερ αὐτοὺς ἐς τὸ θρασύνεσθαι πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἐσαεὶ ἦγεν· ἀδικούμενοι γὰρ εἰώθασιν ἐς ἀπόνοιαν τρέπεσθαι ἄνθρωποι [3]). τότε οὖν τοὺς Βενέτους αὐτοῦ ῥιπίζοντός τε καὶ διαφανῶς ἐρεθίζοντος, ἅπασα κατάκρας ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ ἐκινήθη, ὥσπερ σεισμοῦ ἢ κατακλυσμοῦ ἐπιπεσόντος ἢ πόλεως ἑκάστης πρὸς τῶν πολεμίων ἁλούσης. πάντα γὰρ ἐν ἅπασι ξυνεταράχθη καὶ οὐδὲν ὑφ' ἑαυτοῦ τὸ λοιπὸν ἔμεινεν, ἀλλ' οἵ τε νόμοι καὶ ὁ τῆς πολιτείας κόσμος ξυγχύσεως ἐπιγενομένης ἐς πᾶν τοὐναντίον ἐχώρησαν. καὶ πρῶτα μὲν τοῖς στασιώταις τὰ ἐς τὴν κόμην [4]) ἐς νεώτερόν τινα μετεβέβλητο [5]) τρόπον· ἀπεκείροντο γὰρ αὐτὴν [6]) οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις. τοῦ μὲν γὰρ μύστακος καὶ τοῦ γενείου οὐδαμῇ ἥπτοντο, ἀλλ' αὐτοῖς κατακομᾶν [7]) ἐπὶ πλεῖστον, ὥσπερ οἱ Πέρσαι ἐσαεὶ ἤθελον. τῶν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ τριχῶν τὰ ἔμπροσθεν ἄχρι ἐς τοὺς κροτάφους ἀποτεμόμενοι [8]), τὰ ὄπισθεν ἀποκρέμασθαι σφίσιν ἐπὶ μακρότατον λόγῳ οὐδενὶ εἴων, ὥσπερ οἱ Μασσαγέται· διὸ δὴ καὶ Οὐνικὸν [9]) τὸ τοιοῦτον εἶδος ἐκάλουν. ἔπειτα δὲ τὰ ἐς τὰ ἱμάτια εὐπάρυφοι ἠξίουν εἶναι ἅπαντες, κομπω-

## CAPUT VII.

*Factionum circi licentia egregie describitur. Novitas in cultu corporis. Latrocinia ac caedes. Exarmatae leges. Libido vaga. Uxoris mira in maritum fides. Iustiniani reprehensio.*

Cum pridem duae populi, ut diximus, factiones essent [1], conciliata sibi altera Venetorum, cuius iam antea studia acquisierat, ita miscere omnia potuit ac perturbare, ut exinde rem Romanorum publicam inclinatam labefactarit; licet Venetorum seditiosi quique duntaxat illius libidini obtemperarent, qui tamen gliscente calamitate, omnium mortalium moderatissimi habiti sunt, quod data peccandi potestate parcius abuterentur. Ex Prasinis vicissim qui seditiones agitarent, haud sese continuerunt, sed ut sibi facultas fuit, ita facinora perpetrarunt, quamquam identidem occultis affecti suppliciis; ex quibus quotidie nihilominus sumerent maiores spiritus. Nam usu venit, ut iniuriis lacessiti ad maiora flagitia traducant animum. Ergo proritatis tum ab eo concitatisque palam Venetis [2], universum convulsum suis sedibus est Romanum imperium, quasi ab hostibus vastatae urbes vel terrae quodam motu prostratae vel eluvione oppressae; nam omnia passim concussa locoque dimota, iura, leges ac totus reipublicae status susque deque tracta sunt. Factiosi statim comere caesariem ac novo quodam et Romanis alieno cultu recidere; nam mento et alis intonsis, quae Persarum more prolixe lubebat promittere, sinciput capillitio ad tempora usque nudarunt, coma ad occipitium permissa, ut Massagetae solent [3]), nulla lege diffluere; quare et hunc habitum Hunnicum appellavere. Omnes sibi curarunt vestes arte laboratas, iisque quam pro dignitate splendidioribus amiciebantur,

δευτέραν ἢ κατὰ τὴν ἑκάστου ἀξίαν ἐνδιδυσκόμενοι τὴν ἐσθῆτα· κτᾶσθαι γὰρ αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα ἐξ οὐ προσηκόντων παρῆν· τοῦ δὲ χιτῶνος τὸ ἀμφὶ τὼ χεῖρε μέρος [10]) τὰ μὲν ἐς τὸν καρπὸν ξυνήει σφίσιν ἐν στενῷ μάλιστα δέ· τὰ δὲ ἐνθένδε ἄχρι ἐς ὦμον ἑκάτερον ἐς ἄφατόν τι εὔρους διεκέχυτο χρῆμα [11]). ὁσάκις τε ἡ χεὶρ αὐτοῖς σείοιτο ἀναβοῶσιν ἐν τοῖς θεάτροις τε καὶ ἱπποδρομίοις ἢ ἐγκελευομένοις ᾗπερ εἰώθει, ἐς ὕψος αὐτοῖς τοῦτο τὸ μέρος ἀτεχνῶς ᾔρετο, αἴσθησιν παρεχόμενον τοῖς ἀνοήτοις [12]), ὅτι δὴ αὐτοῖς οὕτω καλόν τε τὸ σῶμα καὶ ἁδρὸν [13]) εἴη ἄν, ὥστε δεῖν γε αὐτοῖς πρὸς τῶν τοιούτων ἱματίων καλύπτεσθαι, οὐκ ἐννοοῦσιν ὅτι δὴ αὐτοῖς τῷ τῆς ἐσθῆτος ἠραιωμένῳ [14]) τε καὶ κενῷ πολλῷ ἔτι μᾶλλον τὸ τοῦ σώματος ἐξίτηλον διελεγχθῇ [15]). αἱ ἐπωμίδες δὲ [16]) καὶ ἀναξυρίδες καὶ τῶν ὑποδημάτων τὰ πλεῖστα ἐς τῶν Οὔννων τό τε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀπεκέκριτο σφίσιν. ἐσιδηροφόρουν δὲ νύκτωρ μὲν τὰ πρῶτα ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἅπαντες σχεδὸν, ἐν δέ γε ἡμέρᾳ ξιφίδια περὶ τὸν μηρὸν δίστομα ὑπὸ τῷ ἱματίῳ ἀποκρυψάμενοι, ξυνιστάμενοί τε κατὰ συμμορίας ἐπειδὰν συσκοτάζοι, ἐλωποδύτουν τοὺς ἐπιεικεστέρους ἔν τε ὅλῃ ἀγορᾷ κἂν τοῖς στενωποῖς, ἀφαιρούμενοι [17]) τούς παραπεπτωκότας τά τε ἱμάτια, ζώνας τε καὶ περόνας χρυσᾶς καὶ εἴ τι ἄλλο ἐν χερσὶν ἔχοιεν· τινὰς δὲ πρὸς τῇ ἁρπαγῇ καὶ κτείνειν ἠξίουν, ὅπως μηδενὶ τὰ ξυμπεσόντα σφίσιν ἀναγγείλωσιν. οἷς δὴ ἅπαντες καὶ τῶν Βενέτων οἱ μὴ στασιῶται μάλιστα ἤχθοντο. ἐπεὶ δὲ οὐδὲ αὐτοὶ ἀπαθεῖς ἔμενον, καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ χαλκαῖς τὸ λοιπὸν ζώναις τε καὶ περόναις καὶ ἱματίοις πολλῷ ἐλασσόνως ἢ κατὰ τὴν ἀξίαν ὡς πλεῖστοι ἐχρῶντο, ὅπως δὴ μὴ τῷ φιλοκάλῳ ἀπόλωνται· καὶ οὔπω δεδυκότος ἡλίου εἰς τὰς οἰκίας ἀναχωροῦντες ἐκρύπτοντο. μηκυνομένου δὲ τοῦ κακοῦ καὶ οὐδεμιᾶς ἐπιστροφῆς ἐς τοὺς ἡμαρτηκότας πρὸς τῆς τῷ δήμῳ ἐφεστώσης ἀρχῆς γινομένης, ἐπὶ μέγα τὸ τῶν ἀνδρῶν θράσος ἐσαεὶ ᾔρετο· ἁμαρτία γὰρ παῤῥησίας ἀξιωθεῖσα ἐπ᾽ ἄπειρον φύρεσθαι πέφυκεν, ἐπεὶ καὶ κολαζόμενα τὰ ἐγκλήματα φιλεῖ οὐκ ἐς τὸ παντελὲς ἀποκόπτεσθαι· φύσει γὰρ οἱ πλεῖστοι ἐς τὸ ἁμαρτάνειν εὐπετῶς τρέπονται. Τὰ

quas iniquis sibi praedis poterant comparare. Vestis manicae ad volam strictissime coibant; inde vero ad humeros in miram amplitudinem diffundebantur. Cum autem in theatro vel circo intenta manu vociferarentur vel alios, ut fit, incitarent [4]), ea potissimum vestimenti pars exerebatur, ut bardis opinionem afferrent, tam plena fortique esse se corporis habitudine, ut illo egeret vestium amictu; neque viderunt tumida et inani veste tanto magis sui corporis prodendam tenuitatem. Humeralia, tibialia et pleraque calceamentorum genera Hunnorum ad ritus nomenque usurparunt. Antehac armati fere omnes [5]) noctu palam incedebant, interdiu ancipitibus ad femur sicis sub veste occultis. Prima nocte in turmas coacti, vel aperto foro vel angiportis obsessis, obvios quosque innoxios viros depraedabantur, palliis, baltheis aureisque detractis fibulis, et quidquid esset prae manibus; suppilatos iam alios caedebant, ne cui referrent, quae sibi accidissent. Passim haec omnes graviter tulerunt; et Venetorum quisquis seditionibus abstineret. Ut vero nec ipsi abibant impunes, exinde plerique aereis fibulis baltheisque uti coeperunt, nec non vestibus longe quam pro dignitate vilioribus, ne vitae insidiaretur ornatus, et ante solis occasum domum se recipiebant et contutabantur. Hoc malo latius serpente neque sontibus ab urbis praefecto coercitis, magis ac magis illis in dies animus addebatur. Nam facta peccandi licentia latius scelera propagantur, quod et funditus recidi suppliciis non possint, et in ea naturae quodam impetu plerique rapiantur. Venetorum ita se res habuere; con-

μὲν οὖν τῶν Βενέτων ἐφέρετο τῇδε, τῶν δὲ ἀντιστασιωτῶν οἱ μὲν εἰς τὴν ἐκείνων ἀπέκλινον μοῖραν, ἐπιθυμίᾳ τοῦ ξυναμαρτάνοντος δήμου δοῦναι τὴν δίκην· οἱ δὲ φυγῇ ἐχόμενοι ἐς ἑτέρας τινὰς ἐλάνθανον χώρας· πολλοὶ δὲ καὶ αὐτοῦ καταλαμβανόμενοι διεφθείροντο πρὸς τῶν ἐναντίων, ἢ πρὸς τῆς ἀρχῆς κολαζόμενοι. καὶ ἄλλοι δὲ νεανίαι πολλοὶ ἐς ταύτην δὴ τὴν ἑταιρείαν ξυνέῤῥεον, οὐδὲ πώποτε πρότερον περὶ ταῦτα ἐσπουδακότες, ἀλλὰ δυνάμεώς τε καὶ ὕβρεως ἐξουσίᾳ ἐνταῦθα ἠγμένοι. οὐ γάρ ἐστιν οὐδὲν μίασμα ὑπὸ ἀνθρώπων ὠνομασμένον, ὅπερ οὐχ ἡμαρτήθη τε ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ τιμωρίας ἐκτὸς ἔμεινε. Πρῶτον μὲν οὖν σφῶν τοὺς ἀντιστασιώτας διέφθειρον, προϊόντες δὲ καὶ τοὺς οὐδὲν προσκεκρουκότας αὐτοῖς διέφθειρον. πολλοὶ δὲ καὶ χρήμασιν αὐτοὺς ἀναπείσαντες, ἀπεδείκνυον τοὺς σφετέρους ἐχθρούς· οὕσπερ ἐκεῖνοι διεχρῶντο εὐθὺς, ὄνομα μὲν Πρασίνων αὐτοῖς ἐπενεγκόντες, ἀγνῶτας δὲ σφίσι παντάπασιν ὄντας. καὶ ταῦτα οὐκ ἐν σκότῳ ἤδη ἢ ἐν παραβύστῳ[19]) ἐγένετο, ἀλλ' ἐν ἅπασι μὲν τῆς ἡμέρας καιροῖς, ἐν ἑκάστῳ δὲ τῆς πόλεως χώρῳ, ἀνδράσι τοῖς λογιμωτάτοις τῶν πρασσομένων ἂν οὕτω τύχοι ἐν ὀφθαλμοῖς ὄντων. οὐδὲν γὰρ ἐπικαλύπτειν ἐδέοντο τὰ ἐγκλήματα, ἐπεί τοι αὐτοῖς οὐκ ἐπέκειτο κολάσεως δέος, ἀλλά τις προσῆν καὶ φιλοτιμίας ἀξίωσις, ἰσχύος τε καὶ ἀνδρείας ἐμποιουμένοις ἐπίδειξιν, ὅτι δὴ πληγῇ μιᾷ τῶν τινὰ παραπεπτωκότων γυμνὸν ἔκτεινον. ἐλπίς τε οὐδενὶ τοῦ ἔτι βιώσεσθαι ἐν τῷ τῆς διαίτης σφαλερῷ ἔμενε· πάντες γὰρ ἐγκεῖσθαι σφίσι τὸν θάνατον τῷ περιδεεῖς εἶναι ὑπώπτευον, καὶ οὐδὲ τόπος τις ὀχυρὸς οὐδὲ καιρὸς ἐχέγγυός τινι ἐς τὴν σωτηρίαν ἔδοξεν εἶναι, ἐπεὶ κἂν τοῖς τῶν ἱερῶν τιμιωτάτοις κἂν ταῖς πανηγύρεσι λόγῳ οὐδενὶ διεφθείροντο. πίστις τε οὐδεμία πρός τε τῶν φίλων καὶ τῶν ξυγγενῶν ἔτι ἐλέλειπτο· πολλοὶ γὰρ καὶ τῇ τῶν οἰκειοτάτων ἐπιβουλῇ ἔθνησκον. ζήτησις μέντοι οὐδεμία τῶν πεπραγμένων ἐγίνετο, ἀλλὰ τὰ πάθη ἀπροσδόκητα πᾶσιν ἔπιπτεν, καὶ τοῖς πεπτωκόσιν οὐδεὶς ἤμυνε. Νόμου δὲ τινος ἢ συμβολαίου δύναμίς τις ἐν τῷ βεβαίῳ τῆς τάξεως οὐκέτι ἐλέλειπτο, ἀλλ' ἐπὶ τὸ βιαιότερον ἅπαντα τετραμ-

trariae vero factionis popularium alii discesserunt in illorum partes libidine vindicandarum in plebe offensionum; pars fuga lapsi alicubi delituerunt; complures comprehensi vel ab adversariis vel a magistratu suppliciis adigebantur ad necem. Demum frequens civitatis pubes in eandem confluit societatem, non quidem iis pridem addicta studiis, sed ad ea sequenda vel viribus inflammata vel flagitiosa licentia allecta. Nam nullum est hominibus notum piaculum, quod non hoc tempore patratum et inultum relictum sit. Principio quidem in adversae factionis homines desaevierunt; deinde in eos etiam, qui se nunquam offendissent. A multis pecunia corrupti, eorum inimicos, accepto indicio, morte mactarunt, Prasinorum causam iis affingentes, quos omnino ignorarent. Neque haec amplius in obscuro vel clam patrata sunt, sed horis diei singulis et quolibet urbis loco, et virorum etiam primatum, si quando id accidisset, in oculis. Neque enim occultato erat opus, quidquid perpetrassent, ubi nulla esset poenae formido. Quin et occasio parandae gloriae et ostentandae fortitudinis esse videbatur, obvium quemque inermem uno ictu conficere. In quo sane rerum discrimine nemo sibi spem vitae fecit; sed mors imminere ex ipso terrore credebatur, praesertim cum nullus videretur ad salutem vel tutus locus vel tempus opportunum, sed in augustioribus quibusque templis interque celebritates ac religiones nulla lege iugularentur. Nulla vel apud amicos vel propinquos iam reliqua fides, cum et maxime necessariorum insidiis plerique interirent. Nulla maleficiorum fuit inquisitio, sed inopinatis quique calamitatibus oppressi sunt, et oppressis nemo esse auxilio potuit. Nullus legum et conventionum vigor certusve locus superfuit, sed

μένα ξυνεταράχθη. τυραννίδι τε ἦν πολιτεία ἐμφερὴς μάλιστα, οὐ καθεστώσῃ μέντοι γε, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην τε ἀμειβομένῃ καὶ ἀεὶ ἀρχομένῃ. τῶν τε ἀρχόντων αἱ γνῶμαι ὥσπερ ἐκπεπληγμέναις ἐῴκεσαν, ἑνὸς ἀνδρὸς φόβῳ δεδουλωμέναι[20]) τὸ φρόνημα, οἵ τε δικάζοντες τὰς ὑπὲρ τῶν ἀντιλεγομένων ποιούμενοι γνώμας τὰς ψήφους ἐδίδοσαν, οὐχ ᾗπερ αὐτοῖς ἐδόκει δίκαιά τε καὶ νόμιμα εἶναι, ἀλλ' ὥσπερ τῶν διαφερομένων ἑκάστῳ τὰ ἐκ τῶν στασιωτῶν[21]) δυσμενῆ τε καὶ φίλα ἐτύγχανεν ὄντα. δικαστῇ ὀλιγωρηκότι τῆς ἐκείνων προῤῥήσεως θάνατος ἡ ζημία ἐκέκριτο. καὶ πολλοὶ μὲν δανεισταὶ τὰ γραμματεῖα τοῖς ὠφληκόσι ξὺν βίᾳ πολλῇ οὐδὲν τοῦ ὀφλήματος κεκομισμένοι ἀπέδοντο, πολλοὶ δὲ οὔτι ἑκούσιοι ἐλευθέρους τοὺς οἰκέτας ἀφῆκαν. φασὶ δὲ καὶ γυναῖκας τινὰς, πολλὰ ὧν οὐκ ἐβούλοντο, τοῖς αὐτῶν δούλοις ἀναγκασθῆναι. ἤδη δὲ παῖδες οὐκ ἀφανῶν ἀνδρῶν τούτοις δὴ τοῖς νεανίαις ἀναμιχθέντες, τοὺς πατέρας ἠνάγκαζον ἄλλα τε πολλὰ οὔτι ἐθελουσίους ποιεῖν καὶ τὰ χρήματα σφίσι προΐεσθαι. πολλοὶ δὲ καὶ ἀκούσιοι παῖδες τοῖς στασιώταις ἐς κοίτην ἀνοσίαν οὐκ ἀγνοούντων ἠναγκάσθησαν τῶν πατέρων ἐλθεῖν, καὶ γυναιξὶ μέντοι ἀνδράσι ξυνοικούσαις ταὐτὸν τούτῳ ξυνέβη παθεῖν. καὶ λέγεται γυνὴ, μὴ κόσμον περιβεβλημένη πολὺν, πλεῖν μὲν σὺν τῷ ἀνδρὶ ἐπὶ τὸ προάστειον τὸ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ· ἐντυχόντων δὲ σφίσιν ἐν τῷ διάπλῳ τούτῳ τῶν στασιωτῶν, καὶ τοῦ μὲν ἀνδρὸς αὐτὴν ξὺν ἀπειλῇ ἀφαιρουμένων, ἐς δὲ ἄκατον[22]) τὴν οἰκείαν ἐμβιβασάντων, ἐσελθεῖν μὲν ἐς τὴν ἄκατον ξὺν τοῖς νεανίαις, ἐγκελευσαμένη τῷ ἀνδρὶ λάθρα θαρσεῖν τε καὶ μηδὲν ἐπ' αὐτῇ δεδιέναι φαῦλον· οὐ γάρ τοι ξυμβήσεσθαι ἐς τὸ σῶμα αὐτῇ ὑβρισθῆναι· ἔτι δὲ τοῦ ἀνδρὸς ξὺν πένθει μεγάλῳ ἐς αὐτὴν βλέποντος, ἔς τε τὴν θάλασσαν καθεῖναι τὸ σῶμα καὶ αὐτίκα μάλα ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι. Τοιαῦτα μὲν ἦν τὰ τούτοις δὴ τότε τοῖς στασιώταις ἐν Βυζαντίῳ τετολμημένα, ἧσσον δὲ ταῦτα τοὺς παραπεπτωκότας ἠνία[23]) ἢ τὰ πρὸς Ἰουστινιανοῦ ἐς τὴν πολιτείαν ἁμαρτηθέντα· ἐπεὶ τοῖς παρὰ τῶν κακουργούντων πεπονθόσι τὰ χαλεπώτατα μέρος ἀφαιρεῖται τὸ πλεῖστον τῆς

perturbate perque vim omnia decernebantur. Respublica degeneraverat in quoddam genus tyrannidis, inconstantis quidem ac versatilis, sed novo semper principio erumpentis. Principes perculsi animis et unius hominis terrore visi sunt in servitutem adacti. Iudices in sententiis de rebus controversis pronunciandis non ad legum praescripta, sed ut factiosi erga litigatorum quemque vel bono essent animo vel malo, ferebant calculum. Nam iussa Venetorum spernere erat iudici capitale. Ita plerique creditores compulsi sunt syngrapham debitoribus reddere, fraudati pecunia. Libertate alii donare servos, mancipiorum cupiditatibus parere mulieres vel repugnantes coactae sunt. Iam vero et civium liberi non obscuro loco nati, huius iuventutis studia sectantes, cum pleraque alia tum pecunias extorserunt ab invitis parentibus. Impuberes filii vel reluctantes pati coacti sunt sceleratos factiosorum concubitus, non insciis parentibus; neque immunes hac violentia nuptae foeminae [6]). Mulieri haud diviti mundo ornatae, quae cum marito in adversae orae suburbanum navigio vehebatur, factiosos istos occurrisse ferunt, qui minaciter a viro abstractam in suam cymbam eam inducerent. Conscendentem illam coniugi iussisse tacite bono esse animo, nihilque indigne de se vereri. Nam in hoc corpus, inquit, nullam scias me labem admissuram. Ergo marito graviter indolente et in coniugem etiamnum prospectante, in altum illa sese demisit moxque interiit. Haec quae Byzantii turbulenti homines tunc ausi sunt, minus offensorum anxerunt animos, quam quae Iustinianus commisit in rempublicam. Nam miserum in modum afflictis contracti pars maxima doloris minuitur, cum apud magistratum

διὰ τῶν ἔξω ἐμβάσης ἀνίας[24]) τὸ προσδοκᾶν ἀεὶ τὴν πρὸς τῶν νόμων τε καὶ τῆς ἀρχῆς τίσιν. ἐν γὰρ τῷ πρὸς τὰ μέλλοντα εὐέλπιδες εἶναι ῥᾷόν τε καὶ απονώτερον τὰ παρόντα σφίσι φέρουσιν ἄνθρωποι, βιαζόμενοι δὲ πρὸς τῆς τῇ πολιτείᾳ ἐφεστώσης ἀρχῆς τοῖς τε ξυμπεσοῦσιν ἔτι μᾶλλον ὡς τὸ εἰκὸς περιαλγοῦσι καὶ ἐς τὴν ἀπόγνωσιν τῷ ἀπροσδοκήτῳ τῆς τιμωρίας ἐς ἀεὶ τρέπονται. ἡμάρτανε δὲ οὐχ ὅτι μόνον προσποιεῖσθαι τοὺς κακουμένους ἥκιστα ἤθελεν, ἀλλ' ὅτι προστάτης τῶν στασιωτῶν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς [25]) καθίστασθαι οὐδαμῇ ἀπηξίου, χρήματά τε μεγάλα τοῖς νεανίαις τούτοις προΐετο, καὶ πολλοὺς μὲν ἀμφ' αὐτὸν εἶχε, τινὰς δὲ αὐτῶν ἔς τε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ ἄλλα ἀξιώματα καλεῖν ἐδικαίου.

## H.

Ταῦτα μὲν οὖν ἔν τε Βυζαντίῳ ἐπράττετο καὶ πόλει ἑκάστῃ· ὥσπερ γὰρ ἄλλο τι νόσημα, ἐνθένδε ἀρξάμενον τὸ κακὸν πανταχοῦ ἐπέσκηψεν τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. βασιλεῖ δὲ τῶν πρασσομένων ἥκιστα ἔμελλεν, ἐπεὶ οὐδέ τις αἴσθησίς τῷ ἀνθρώπῳ ἐγένετο, καίπερ αὐτόπτῃ[1]) τῶν δρωμένων ἐν τοῖς ἱπποδρομίοις ἀεὶ γινομένῳ· ἠλίθιός[2]) τε γὰρ ὑπερφυῶς ἦν καὶ νωθεῖ ὄνῳ ἐμφερὴς [3]) μάλιστα, καὶ οἷος τῷ τὸν χαλινὸν ἕλκοντι ἕπεσθαι[4]), συχνὰ οἱ σειομένων τῶν ὤτων. Ἰουστινιανὸς ταῦτά τε ἔπρασσε καὶ ξύμπαντα τἆλλα ἐκύκα[5]), ὅσπερ ἐπειδὴ τάχιστα ἐπελάβετο τῆς τοῦ θείου ἀρχῆς, χρήματα μὲν τὰ δημόσια εὐθὺς καταναλοῦν κόσμῳ οὐδενὶ ἐν σπουδῇ εἶχεν, ἅτε αὐτῶν κύριος γεγονώς. Οὔννων γὰρ τοῖς ἀεὶ προστυγχάνουσι πλεῖστα ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ[6]) προΐετο. ἐξ οὗ δὴ ἐφόδοις ἀποκεῖσθαι συχναῖς ξυνέβαινε Ῥωμαίων τὴν γῆν· ἀπογευσάμενοι γὰρ οἱ βάρβαροι οὗτοι Ῥωμαίου πλούτου, μεθίεσθαι οὐκέτι ἠνείχοντο τῆς ἐνταῦθα φερούσης ὁδοῦ. πολλὰ δὲ ῥίπτειν καὶ ἐς θαλαττίους οἰκοδομίας τινὰς ἠξίου, βιαζό-

et legum vindices aliqua ultionis spes relinquitur in nefarios. Nam spe quamdiu bona sustentatur animus, fit ut praesentia mala facilius perferant homines: contra cum opprimuntur a Principe, penes quem publica res est, eo sane gravius aerumnas sentiunt, et desperata ultione, sibi tandem ipsi desperant. Peccavit, inquam, Iustinianus non modo quod afflictorum minime querelas admitteret, sed etiam quod in ore atque oculis omnium sua studia factiosae iuventuti et quidem volenti animo profiteretur, iisque magnas elargiretur opes [7]) et complures eorum haberet assectatores ac nonnullos ad magistratus et dignitates vocaret.

## CAPUT VIII.

*Iustinianus asino similis. Insanas moles in mari substruit: pecuniae quaerendae viam init iniustam: forma corporis Domitianum refert. De statua Domitiani historia parum hactenus nota. Iustiniani mores sane pessimi.*

Ista quemadmodum Byzantii, sic et singulis in municipiis gesta sunt. Siquidem id mali, tanquam ibi concepta pestis, in universum deinde Romanum invasit imperium, nihil id Caesare curante, cum neque eorum sensum aliquem acciperet, quae se spectante in circo fierent [1]). Nam mire stolidus fuit [2]), et lento quam simillimus asino [3]), capistro facile trahendus, cui et aures subinde agitarentur. Haec dum Iustinianus negligeret, reliqua omnia perturbavit. Simulatque capessivit avunculi principatum, id omni studio, nulla dignitate egit, ut publicum aerarium, quo iam potiebatur, exhauriret. Nam Hunnos, qui saepius ad se adventarent [4]), praeter impensas magnis etiam largitionibus auxit. Unde Romanorum provinciae frequentibus barbarorum expositae sunt incursionibus; qui ad Romanas opes, quas semel delibassent, redibant, ab iisque divelli se non patiebantur. Libuit ei magnum pecuniarum pondus marinis substructionum molibus [5]) de-

μενος τὰ τῶν κυμάτων ἐσαεὶ ῥόθιον· ἐκ γὰρ τῆς ἠϊόνος ταῖς τῶν λίθων ἐπιβολαῖς ἐπίπροσθεν ἵει φιλονείκως ταῖς ἐκ τοῦ Πόντου ἐπιῤῥοαῖς. καὶ καθάπερ ἐξουσίᾳ πλούτου [7]) πρὸς τὴν τῆς θαλάττης ἀντιφιλοτιμούμενος [8]) δύναμιν, τάς τε τῶν Ῥωμαίων ἰδίας ἑκάστων οὐσίας ἐκ πάσης γῆς ἐς αὐτὸν ἤγειρε, τοῖς μὲν ὅτι δὴ ἔγκλημα οὐχ ἁμαρτηθὲν [9]) ἐπικαλέσας, τῶν δὲ καὶ τὴν γνώμην ἅτε αὐτὸν δεδωρημένων τερατευσάμενος. πολλοὶ δὲ φόνων τε καὶ ἄλλων ἐγκλημάτων τοιούτων ἁλόντες, εἶτα ἐξιστάμενοι [10]) αὐτῷ τῶν πάντων χρημάτων, διέφυγον ὧν ἥμαρτον μὴ δοῦναι τὴν δίκην. ἕτεροι δὲ χωρίων οὐ δέον τοῖς πέλας τινῶν ἂν οὕτω τύχοι ἀμφισβητοῦντες, ἐπεὶ καταδιαιτήσασθαι τῶν ἀντιδίκων οὐδαμῇ εἶχον τοῦ νόμου σφίσιν ἀντιστατοῦντος, οἱ δὲ τούτοις δὴ τοῖς ἀντιλεγομένοις αὐτὸν δωρησάμενοι ἀπηλλάσσοντο, αὐτοὶ δὲ χάριτι ἀζημίῳ κερδάναντες τὸ γνώριμοι γεγονέναι τῷ ἀνδρὶ τούτῳ, τρόπῳ δὲ παρανομωτάτῳ καταδικάσασθαι τῶν ἀντιδίκων ἰσχύσαντες. Οὐκ ἀπὸ δὲ καιροῦ ἡγοῦμαι εἶναι καὶ τὸ εἶδος τούτου δὴ τοῦ ἀνθρώπου σημῆναι. τὸ μὲν οὖν σῶμα οὔτε μακρὸς οὔτε κολοβὸς ἄγαν, ἀλλὰ μέτριος ἦν, οὐ μέντοι ἰσχνὸς, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ εὔσαρκος. τὴν δὲ δὴ ὄψιν στρογγύλος τε καὶ οὐκ ἄμορφος· ἐπυῤῥία [11]) γὰρ καὶ δυοῖν ἡμέραιν ἀπόσιτος ὤν. ὅπως δὲ ἅπαν αὐτοῦ τὸ εἶδος συλλήβδην σημήνω, Δομετιανῷ τῷ Οὐεσπασιανοῦ παιδὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐμφερέστερος ἦν, οὗπερ Ῥωμαῖοι τῆς κακοτροπίας ἐς τοσόνδε ἀπώναντο [12]), ὥστε οὐδὲ κρεουργήσαντες ὅλον ἐκλῦσαι τὴν ἐς αὐτὸν ὀργὴν ἔγνωσαν, ἀλλὰ δόγμα ἐγεγόνει τῆς συγκλήτου βουλῆς μηδὲ ὄνομα τοῦ βασιλέως τούτου ἐν γράμμασιν εἶναι, μηδ' εἰκόνα ἡντιναοῦν αὐτοῦ διασώζεσθαι. τότε γοῦν ὄνομα τοῦτο πανταχόσε ἐπὶ τῶν τῆς Ῥώμης γραμμάτων καὶ εἴπου ἄλλῃ τοῦτο γεγράφθαι ξυνέβη ἐγκεκολαμμένον ἰδεῖν μεταξὺ τῶν ἄλλων πάρεστι μόνον. καί τις αὐτῷ εἰκὼν οὐδαμῇ φαίνεται οὖσα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, ὅτι μὴ χαλκῆ μία ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. ἦν τῷ Δομετιανῷ γυνὴ ἐλευθέριος καὶ ἄλλως κοσμία, καὶ οὐδὲ αὐτὴ κακόν τι οὐδένα εἰργάσατο πώποτε τῶν πάντων ἀνθρώπων, οὐδέ τις αὐτῇ τῶν τοῦ ἀνδρὸς πράξεων ἤρεσκε. διόπερ

mergere ad fluctuum amoliendam vim; et magnorum lapidum obicibus contra Ponti confluentis impetum ire pertinacius, et quodam divitiarum conatu maris violentiae quaesita gloria obluctari. Privatas Romanorum substantias undecunque sibi contraxit, his quidem vanis obiectis criminibus, ab aliis dono sibi destinatas fortunas inepte commemorans. Plerique parricidiorum et eiusmodi scelerum rei poenas evasuri, omnibus ei bonis cesserunt. Alii cum vicinis nullo iure, ut fit, de praediis iudicio contendentes, postquam secundis legibus causam in adversarios obtinere actores iniqui non poterant, in rem Caesaris litem verterunt, id saltem consecuti, quod nullo damno ei fierent noti gratique, deinde iniquissimo iure adversarios oppressissent. Haud ab re esse puto, huius hominis formae ducere lineamenta [6]). Corpore neque procero fuit neque pusillo nimis, sed quo staturam iustam non excederet; neque omnino gracili, sed succi moderate pleno; vultu tereti, nec invenusto, quippe qui post biduum ruberet ieiunus; eius species, ut verbo statuam, Domitianum Vespasiani filium plurimum referebat; cuius morum improbitatem sic experti sunt Romani, ut neque post laniatum odium in eum concoxerint, sed senatusconsulto cautum sit, ne Domitiani nomen titulis consignatum vel statua ulla extaret. Certe Romae vel alibi nominis illius inscriptionem videre non est, nisi insculptum sicubi fuerit cum Principibus aliis; signum vero nusquam gentium apparet in orbe Romano, praeter unum aeneum hac de causa positum. Erat Domitiano [8]) libera et alioqui honesta coniux, quae nemini aliquando hominum molestiae vel fraudi fuerit et mariti scelera nunquam probaverit. Haec tum, quod

αὐτὴν ἄγαν ἀγαπωμένην ἡ βουλὴ τότε μεταπεμψαμένη, αἰτεῖσθαι ὅ,τι ἂν αὐτῇ βουλομένῃ εἴη[13]) ἐκέλευεν. ἡ δὲ τοῦτο μόνον ἱκέτευε, τό τε Δομετιανοῦ σῶμα λαβοῦσα θάψαι καὶ μίαν αὐτῷ ἀναθεῖναι εἰκόνα χαλκῆν, ὅποι ἂν[14]) ἐθέλοι. καὶ ἡ μὲν βουλὴ ξυνεχώρει ταῦτα. ἡ δὲ γυνὴ τῆς ἀπανθρωπίας τῶν τὸν ἄνδρα κρεουργησάντων ἀπαλεῖψαι βουλομένη[15]) μνημεῖα τῷ ὄπισθεν χρόνῳ ὑπενόει τάδε· τὰ Δομετιανοῦ συλλεξαμένη κρέα, ξυνθεῖσά τε αὐτὰ ἐς τὸ ἀκριβὲς, καὶ ἐναρμοσαμένη ἐς ἄλληλα, κατέῤῥαψε μὲν τὸ σῶμα ὅλον, τοῖς δὲ πλάσταις ἐνδειξαμένη ἐν εἰκόνι χαλκῇ τὸ πάθος ἀπομιμεῖσθαι τοῦτο ἐκέλευεν. Οἱ μὲν οὖν τεχνῖται τὴν εἰκόνα εὐθὺς ἐποίουν. λαβοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ἔστησεν ἐπὶ τῆς εἰς τὸ Καπετώλιον φερούσης ἀνόδου ἐν δεξιᾷ, ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐνταῦθα ἰόντι, εἶδός τε τὸ Δομετιανοῦ καὶ τὸ πάθος δηλοῦσαν ἐς τόδε τοῦ χρόνου. Εἰκάσειεν ἄν τις τό τε ἄλλο Ἰουστινιανοῦ σῶμα καὶ τὴν ὄψιν αὐτὴν καὶ τὰ τοῦ προσώπου ἅπαντα ἤδη ἐν ταύτῃ τῇ εἰκόνι διαφανῶς εἶναι. τὸ μὲν οὖν εἶδος τοιοῦτός τις ἦν. τὸν δὲ τρόπον ἐς μὲν τὸ ἀκριβὲς οὐκ ἂν φράσαιμι· ἦν γὰρ οὗτος ἀνὴρ κακοῦργός τε καὶ εὐπαράγωγος, ὃν δὴ μωροκακοήθη[16]) καλοῦσιν. οὔτε αὐτὸς ἀληθιζόμενος τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἀλλὰ νῷ δολερῷ ἅπαντα ἐσαεὶ καὶ λέγων καὶ πράττων, καὶ τοῖς ἐξαπατᾶν ἐθέλουσιν ὑποκείμενος οὐδενὶ πόνῳ, καί τις ἀήθης κρᾶσις ἐν αὐτῷ ἐπεφύκει, ἔκ τε ἀνοίας καὶ κακοτροπίας ξυγκεκραμένη. καὶ τάχα τοῦτο ἦν ὥσπερ ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις τῶν τις ἐκ τοῦ περιπάτους φιλοσόφων ἀπεφθέγξατο. ὡς καὶ τὰ ἐναντιώτατα ἐν ἀνθρώπου φύσει ξυμβαίνει εἶναι, ὥσπερ ἐν τῶν χρωμάτων τῇ μίξει. Γράφω μέντοι ὧν μοι ἐφικέσθαι δυνατὸν γέγονεν. ἦν τοίνυν ὁ βασιλεὺς οὗτος εἴρων[17]), δολερὸς, κατάπλαστος, σκότιος ὀργὴν[18]), διπλοῦς, ἄνθρωπος δεινὸς, ὑποκρίνασθαι γνώμην τελεώτατος, καὶ δάκρυα οὐχ ὑφ' ἡδονῆς τινὸς ἢ πάθους ἐκφέρων, ἀλλὰ τεχνάζων ἐπὶ καιροῦ κατὰ τὸ τῆς χρείας παρὸν, ψευδόμενος ἐσαεὶ, οὐκ εἰκῇ μέντοι, ἀλλὰ καὶ γράμματα καὶ ὅρκους δεινοτάτους ἐπὶ τοῖς ξυγκειμένοις πεποιημένος, καὶ ταῦτα πρὸς τοὺς κατηκόους τοὺς αὐτοῦ. ἀνεχώρει δὲ τῶν τε ὡμολογη-

plurimum diligeretur, in senatum accita, petere quidquid liberet, iubebatur. Illa rogat dumtaxat, ut Domitiani corpus condere, eidemque vel unam ex aere statuam, ubi sibi videretur, locare liceret. Permisit haec senatus. Foemina, ut crudelitatis lanionum mariti posteris monumentum relinqueret, hoc excogitavit. Conquisitis Domitiani frustis, apteque inter se coactis compactisque, sic illum in unum cadaver coagmentatum statuariis ostentat, utque ex aere ducant id spectaculum imperat. Statuam illico fudere artifices; quam illa ad clivum statuit Capitolinum, dextrorsum ex foro euntibus; ea vero ad hanc aetatem Domitiani et vultum et fortunam refert. Est in hac imagine perspicue contemplari Iustiniani corporis habitum et oris effigiem, ac reliqui vultus simulacra sensusque. Species quidem haec Iustiniano fuit; qui autem eidem mores, frustra nitar, si dicere velim exquisite. Erat hic homo iuxta malignus et deceptu facilis; cuiusmodi ingenium fatuum pravumque appellamus. Nam adeuntibus omnia mente mala, nihil aut re aut verbis praeferebat veri; ipse nihilominus fraudibus passim omnium expositus [9]). Insolente hoc fatuae perditaeque mentis temperamento is sane fuit. Nimirum hoc illud est, quod nescio quis Peripateticorum olim affirmavit, sicuti in colorum temperie, ita et hominum natura comparatum esse, ut in utrisque maxime contraria conveniant. Ut igitur scribam quae penitus discernere potui, fuit hic Princeps usque adeo veri dissimulator, ut fraudum tegendarum et obscure ferendae indignationis, versuteque agendi et occultandae animi sententiae esset absolutissimus artifex. Non laetitia vel dolore illi opus ad lacrymas, arte iam paratas pro opportunitate et occasione rei praesentis. Mendaciis fallebat [10]) etsi semper, non tamen fortuito, sed confectis tabulis, dataque verbis religiosissimis fide, de quibus esset conventum

μένων καὶ ὁμωμοσμένων εὐθὺς, ὥσπερ τῶν ἀνδραπόδων τὰ χείριστα, δέει τῶν ἐγκειμένων σφίσι βασάνων, διώμοτα εἰς τὴν ὁμολογίαν ἠγμένα[19]). φίλος ἀβέβαιος, ἐχθρὸς ἄσπονδος, φόνων τε καὶ χρημάτων διάπυρος ἐραστὴς, δύσερις τε καὶ νεωτεροποιὸς, μάλιστα ἐς μὲν τὰ κακὰ εὐπαράγωγος, ἐς δὲ τὰ ἀγαθὰ οὐδεμιᾷ ξυμβουλῇ[20]) ἥκων, ἐπινοῆσαι μὲν τὰ φαῦλα καὶ ἐπιτελέσαι ὀξύς· τῶν δὲ δὴ ἀγαθῶν καὶ αὐτὴν που τὴν ἀκοὴν ἁλμυρὰν εἶναι οἰόμενος. πῶς ἄν τις τῶν Ἰουστινιανοῦ τρόπων ἐφικέσθαι τῷ λόγῳ δυνατὸς εἴη; Ταῦτά τε καὶ πολλὰ ἔτι μείζω κακὰ οὐ κατὰ ἄνθρωπον ἔχων ἐφαίνετο, ἀλλὰ πᾶσαν ἡ φύσις ἐδόκει τὴν κακοτροπίαν ἀφελομένη τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐν τῇ τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς καταθέσθαι ψυχῇ. ἦν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐς μὲν τὰς διαβολὰς εὔκολος ἄγαν[21]), ἐς δὲ τὰς τιμωρίας ὀξύς· οὐ γάρ τι πώποτε διερευνησάμενος ἔκρινεν, ἀλλὰ ἀκούσας τοῦ διαβάλλοντος τὴν γνῶσιν εὐθὺς ἐξενεγκεῖν ἔγνω. ἔγραφέ τε γράμματα οὐδεμιᾷ ὀκνήσει, χωρίων τε ἁλώσεις καὶ πόλεων ἐμπρησμοὺς καὶ ὅλων ἐθνῶν ἀνδραποδισμοὺς ἐξ αἰτίας οὐδεμιᾶς ἔχοντα· ὥστε εἴ τις ἄνωθεν ἅπαντα τὰ Ῥωμαίοις ξυνενεχθέντα[22]) σταθμώμενος ἀντισηκοῦν αὐτὰ τούτοις ἐθέλει, δοκεῖ μοι ἂν πλείω φόνον εὑρέσθαι ἀνθρώπων πρὸς τοῦ ἀνδρὸς τοῦδε ξυμβάντα, ἢ ἐν τῷ ἄλλῳ παντὶ αἰῶνι γεγενῆσθαι τετύχηκε. τῶν δὲ ἄλλων χρημάτων ἐς μὲν τὴν ἀναίσθητον κτῆσιν ἀοκνότατος ἦν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ σκῆψιν ἠξίου τινὰ παραπέτασμα τοῦ δικαίου περιβεβλημένος τῶν οὐ προσηκόντων ἐπιβατεύειν. γενομένων δὲ οἰκείων, ἑτοιμότατος ἦν ἀλογίστῳ φιλοτιμίᾳ περιφρονεῖν τε καὶ τοῖς βαρβάροις προΐεσθαι οὐδενὶ λόγῳ· καὶ τὸ ξύμπαν εἰπεῖν, χρήματα οὔτε αὐτὸς εἶχεν, οὐδὲ ἄλλων τινὰ ἔχειν τῶν ἁπάντων εἴα, ὥσπερ οὐ φιλοχρηματίας ἡσσώμενος, ἀλλὰ φθόνῳ ἐς τοὺς ταῦτα κεκτημένους ἐχόμενος. ἐξοικίσας οὖν ῥᾷστα τὸν πλοῦτον ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς, πενίας δημιουργὸς ἅπασι γέγονεν.

etiam cum subditis: tum vero a conditionibus et sacramento recedebat non secus ac vilissima mancipia, quae periura tandem ad conventiones adiguntur parati supplicii formidine. Inconstans amicis fuit et inimicis inexorabilis. Aurum ardentissime sitivit [11]) et sanguinem [12]). Contentionum rerumque novarum studiosissimus. Ad scelera perfacile, ad optima nullis suasionibus commoveri poterat. Acer in comminiscendis perpetrandisque facinoribus, honesti vero vel nomen illi insuave. His atque plurimis aliis laboravit vitiis ultra modum humanae pravitatis, quam a singulis hominibus elicitam in illius coniecisse animum natura visa est. Nam praeterea delationes facillime admisit et irrogavit poenas. Nunquam cognita causa iudicavit, sed audito delatore, actutum sententiam tulit, litterisque confectis temere decrevit locorum excidia, urbium incendia, populorum direptiones. Quare si quis inde a principio repetere casus Romanorum singulos cumque his velit committere, mea quidem sententia longe plures inveniet factas ab hoc homine caedes, quam ex omni ante acto tempore. In privatorum mutas fortunas praecipiti aviditate ferebatur, neque aliquam iuris speciem praetexuit rapinis bonorum; quae cum in aere suo fuissent, iam nihili ducebat, sed insana munificentia [13]) nullaque ratione barbaris effundebat. Et ut paucis absolvam, neque illi erant pecuniae, neque ut aliis essent permisit; quasi non avaritia solum eas appeteret, sed etiam possessorum invidia. Sic tota Romanorum ditione facile divitiis exhausta, egestatis omnibus autor fuit.

## Θ.

Ἰουστινιανῷ μὲν οὖν τὰ ἐς τὸν τρόπον, ὅσα γε ἡμᾶς δύνασθαι φράσαι, τῇδέ πη εἶχεν. ἔγημε δὲ γυναῖκα, ἣ ὅντινα τρόπον γενομένη τε καὶ τραφεῖσα, καὶ τῷδε τῷ ἀνθρώπῳ ἐς γάμον ξυναφθεῖσα πρόῤῥιζον Ῥωμαίοις τὴν πολιτείαν ἐξέτριψεν, ἐγὼ δηλώσω. Ἀκάκιός τις ἦν ἐν Βυζαντίῳ θηριοκόμος τῶν ἐν κυνηγεσίῳ θηρίων, μοίρας Πρασίνων, ὅνπερ ἀρκτοτρόφον καλοῦσιν. οὗτος ὁ ἀνὴρ Ἀναστασίου τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντος ἐτελεύτησε νόσῳ, παίδων οἱ ἀπολελειμμένων τριῶν θήλεος γένους, Κομιτοῦς τε καὶ Θεοδώρας καὶ Ἀναστασίας, ὧν ἡ πρεσβυτάτη οὔπω ἑπταέτης γεγονυῖα ἐτύγχανεν. ἡ δὲ γυνὴ ἐκπεσοῦσα ἑτέρῳ ἀνδρὶ ἐς κοίτην ἦλθεν, ὃς δὴ ξὺν αὐτῇ τῶν τε κατὰ τὴν οἰκίαν καὶ τοῦ ἔργου τούτου ἐπιμελήσεσθαι τὸ λοιπὸν ἔμελλεν. ὁ δὲ τῶν Πρασίνων ὀρχηστὴς Ἀστέριος ὄνομα, χρήμασι πρὸς ἑτέρου ἀναπεισθεὶς, τούτους μὲν τῆς τιμῆς ταύτης ἀπέστησε, τὸν δέ οἱ τὰ χρήματα δόντα ἐς αὐτὴν ἀντικατέστησεν οὐδενὶ πόνῳ· τοῖς γὰρ ὀρχησταῖς τὰ τοιαῦτα ἐξῆν διοικεῖσθαι κατ' ἐξουσίαν ᾗ βούλοιντο [1]). Ἐπεὶ δὲ τὸν δῆμον ξύμπαντα ἡ γυνὴ ἐν κυνηγεσίῳ ἀγηγερμένον εἶδε, στέμματα ταῖς παισὶν ἔν τε τῇ κεφαλῇ καὶ ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἐνθεμένη, ἐς τὴν ἱκετείαν ἐκάθισεν. ἀλλ' οἱ Πράσινοι μὲν προσίεσθαι τὴν ἱκετείαν οὐδαμῇ ἔγνωσαν, Βένετοι δὲ αὐτὰς ἐπὶ ταύτης δὴ κατεστήσαντο τῆς τιμῆς, ἐπεὶ ὁ θηριοκόμος ἐτετελευτήκει καὶ αὐτοῖς ἔναγχος [2]). Ἐπεὶ δὲ τὰ παιδία ταῦτα ἐς ἥβην ἦλθε, καθῆκεν αὐτὰ ἐπὶ τῆς ἐνταῦθα σκηνῆς αὐτίκα ἡ μήτηρ, ἐπεὶ εὐπρεπεῖς τὴν ὄψιν ἦσαν, οὐ μέντοι ὑπὸ χρόνον τὸν αὐτὸν ἁπάσας, ἀλλ' ὡς ἑκάστη ἔδοξέν οἱ ἐς τὸ ἔργον τοῦτο ὡραία εἶναι. Ἡ μὲν οὖν πρώτη Κομιτὼ ἤδη ἐν ταῖς καθ' αὑτὴν ἑταίραις λαμπρὰ ἐγεγόνει. Θεοδώρα δὲ ἡ μετ' ἐκείνην, χιτωνίσκον χειριδωτὸν [3]) ἀμπεχομένη δούλῳ

## CAPUT IX.

*Theodorae genus obscurissimum, turpis educatio: infamis corporis quaestus. Amasia Iustiniani. Theodotus Cucurbitinus iniquissime habitus. Uxor Iustini non sinit Iustiniano nubere Theodoram. Iustini lege Senatoribus connubia cum scenicis ac meretricibus permissa. Quo die ad imperium accitus Iustinianus.*

Hoc Iustinianus erat ingenio, si tamen verbis illud assecuti sumus. Uxorem is habuit, cuius mox ortum dicam et educationem, et quomodo huic viro iuncta matrimonio, Romanorum funditus everterit rempublicam. Acacius quidam erat Byzantii [1]) bestiis ad amphitheatrales Prasinorum venationes [2]) alendis praefectus, quem vocant ursarium [3]). Hic Anastasio Principe morbo periit, tribus foemellis relictis, Comitona [4]), Theodora et Anastasia, quarum natu maior vix septimum annum attigerat. Mater orbata viro, alterius torum quaesivit, qui secum in posterum et domesticam et eiusdem muneris curam susciperet. Verum Asterius orchestrae Prasinorum magister, ab alio pecunia praeoccupatus, hos excedere officio voluit, aeris largitore in locum nullo obice cooptato. Nam isthaec orchestrarum magistris pro arbitratu disponere licebat. At mater ubi frequentem populum ad venationes aliquando confluentem vidit, impositis puellarum capitibus manibusque coronis [5]), eas publice supplicaturas exposuit. Prasini abiiciendam plane supplicationem decernunt. Veneti nuper et ipsi bestiarum altore destituti, eas muneri praeficiunt. Quas mater, ut erat quaeque viripotens, omnes alioqui forma elegantes immittebat in scenam; non quidem sub idem tempus, sed ut singulae rei videbantur opportunae. Comitona natu maior insignis iam inter aequales erat prostibulas. Theodora, quae illam aetate proxime sequebatur, manuleata, ut servulae

παιδὶ πρέποντα, τά τε ἄλλα ὑπηρετοῦσα εἵπετο καὶ τὸ βάθρον ἐπὶ τῶν ὤμων ἀεὶ ἔφερεν, ἐφ' οὗπερ ἐκείνη ἐν τοῖς ξυλλόγοις καθῆσθαι εἰώθει. Τέως μὲν οὖν ἄωρος [4]) οὖσα Θεοδώρα ἐς κοίτην ἀνδρὶ ξυνιέναι οὐδαμῆ εἶχεν, οὐδὲ οἷα γυνὴ μίγνυσθαι, ἥδε τοῖς κακοδαιμονοῦσιν ἀνδρείοις τινὰ μισητείαν [5]) ἀνεμίσγετο, καὶ ταῦτα δούλοις, ὅσοι τοῖς κεκτημένοις ἑπόμενοι ἐς τὸ θέατρον, πάρεργον τῆς οὔσης αὐτοῖς εὐκαιρίας τὸν ὄλεθρον τοῦτον εἰργάζοντο ἔν τε μαστροπείᾳ πολύν τινα χρόνον. Ἐπὶ ταύτῃ δὲ παρὰ φύσιν ἐργασίᾳ τοῦ σώματος διατριβὴν εἶχε. Ἐπειδὴ δὲ τάχιστα ἔς τε τὴν ἥβην ἀφίκετο καὶ ὡραία ἦν ἤδη, εἰς τὰς ἐπὶ σκηνῆς [6]) καθῆκεν αὐτὴν, ἑταίρα τε εὐθὺς ἐγεγόνει, οἵαν περ οἱ πάλαι ἄνθρωποι ἐκάλουν πεζήν. οὐ γὰρ αὐλήτρια οὔτε ψάλτρια ἦν, οὐ μὴν οὐδὲ τὰ ἐς τὴν ὀρχήστραν αὐτῇ ἤσκητο, ἀλλὰ τὴν ὥραν τοῖς ἀεὶ περιπίπτουσιν ἀπεδίδοτο μόνον ἐκ παντὸς ἐργαζομένη τοῦ σώματος. εἶτα τοῖς μίμοις τὰ ἐς τὸ θέατρον πάντα ὡμίλει, καὶ τῶν ἐνταῦθα ἐπιτηδευμάτων μετεῖχεν αὐτοῖς, γελωτοποιοῖς τισὶν βωμολοχίαις ὑπηρετοῦσα· ἦν γὰρ ἀστεία [7]) διαφερόντως καὶ σκώπτρια. ἀπόβλεπτός τε ἐκ τοῦ ἔργου εὐθὺς ἐγενόνει· οὐ γάρ τινος αἰδοῦς τῇ ἀνθρώπῳ μετῆν, ἢ διατραπεῖσάν τις αὐτὴν πώποτε εἶδεν, ἀλλ' ἐς ἀναισχύντους ὑπουργίας οὐδεμιᾷ ὀκνήσει ἐχώρει. καὶ τοιαύτη τις ἦν, οἵα ῥαπιζομένη μέν τε καὶ κατὰ κόῤῥης πατασσομένη χαριεντίζειν τε καὶ μέγιστα ἀνακαγχάζειν, ἀποδυσαμένη τε τὰ πρόσω καὶ τὰ ὀπίσω τοῖς ἐντυγχάνουσι γυμνὰ ἐπιδεῖξαι, ἃ τοῖς ἀνδράσι θέμις ἄδηλά τε καὶ ἀφανῆ εἶναι· ἔς τε τοὺς ἐραστὰς ἐχλευάζετο βλακεύουσα, καὶ νεωτέραις ἀεὶ τῶν μίξεων ἐνδιαθρυπτομένη ἐπιτεχνήσεσι παραστήσασθαι τὰς τῶν ἀκολάστων ψυχὰς ἐς ἀεὶ ἴσχυεν. Ἐπεὶ οὐδὲ πειρᾶσθαι πρὸς τούτων ἐντυγχανόντων ἠξίου, ἀλλ' ἀνάπαλιν αὐτὴ γελοιάζουσά τε καὶ βωμολόχως ἰσχιάζουσα [8]) τοὺς παραπεπτωκότας ἅπαντας, ἄλλως τε καὶ ἀγενείους ὄντας ἐπείρα. Ἥσσων γὰρ τῆς ἡδονῆς οὕτως ἁπάσης οὐδαμῆ γέγονεν, ἐπεὶ καὶ ἐς ξυναγώγιμον δεῖπνον πολλάκις ἐλθοῦσα, σὺν νεανίαις δέκα ἢ τούτων πλείοσι, ἰσχύϊ τε σώματος ἀκμάζουσι λίαν καὶ τοῦ λαγνεύειν πεποιημένοις ἔργον, ξυνεκοιτάζε-

solent, induta tunicula ei omnia ministravit, humerisque subsellium detulit [6]), cui illa insideret in circulis. Tunc adhuc immatura Theodora neque viro in matrimonium collocari neque ut mulier copulari poterat; foedo tamen interim more cum infamibus paediconibus miscebatur, iisque servis, qui heros in theatrum secuti, obiter, dum per tempus licebat, huic pesti (libidini impurae) operam dabant. Neque parum temporis in hoc praepostero sui corporis ministerio apud lenones posuit. Ut primum vero ad aetatis florem et maturitatem pervenit, scenae destinatur a matre, statimque inter prostibulas habetur [7]), quas veteres vocarunt planipedes. Neque enim tibicina fuit vel cantatrix aut orcheatrae habuit usum, sed uti quisque obvius fuit, copiam illi fecit suae pulchritudinis toto plane corpore. Deinde mimis in theatro [8]) ad omnia se praebuit ministram sociamque studiorum, et ridicularum quarundam fabularum actricem. Nam erat apprime cum dicacitate faceta; quamobrem statim omnium in se convertit oculos, praesertim cum nihil in ea verecundum, nihil aliquando pudens appareret, sed in quemvis impudicum morem facile prolaberetur. Sic autem erat comparata, ut inflictas alapas [9]) tumentibus genis [10]) excipiens lepide quereretur, ac tum fuse cachinnos tolleret, exutisque vestibus adversas aversasque corporis partes, quas viris ignotas et occultas esse decet, obviis quibusdam nudas ostendebat. Cum amatoribus vero ludebat in delicias effusa, novisque semper libidinum inventis intemperantium animos perpetuo callebat detinere. Quippe se ab invisentibus sollicitari non requirebat, quin prior arridens, coxasque procaciter motans, advenientes omnes, praesertim adhuc imberbes aggrediebatur. Quae largius enim quam illa voluptatibus indulserit, mulier nunquam fuit; siquidem interdum cum decem aut amplius adolescentibus, robore corporis admodum florentibus et notae circa opus fortitudinis, ad coenam collatitiam veniens, cum sin-

το μὲν τὴν νύκτα ὅλην τοῖς συνδείπνοις ἅπασιν. Ἐπεὶ δὲ παρὰ τὸ ἔργον τοῦτο ἀπείποιεν, ἥδε παρὰ τοὺς ἐκείνων οἰκέτας ἰοῦσα, τριάκοντα ὄντας ἂν οὕτω τύχοι, ξυνεδυάζετο μὲν τούτων ἑκάστῳ· κόρον δὲ οὐδὲ ὣς ταύτης μὲν τῆς μισητείας, καί ποτε ἐς τῶν τινὸς ἐπιφανῶν οἰκίαν ἐλθοῦσα, μεταξὺ τοῦ ποτὲ θεωμένων αὐτὴν, ὥς φασι, ξυμποτῶν ἁπάντων, εἰς τὸ προὔχον τῆς κλίνης ἀμφὶ τὰ πρὸς τῶν ποδῶν ἀνασυράσασά τε τὰ ἱμάτια οὐδενὶ κόσμῳ, οὐκ ἀπηξίωσε τὴν ἀκολασίαν ἐπιδείκνυσθαι. Ἡ δὲ κἀκ τριῶν τρυπημάτων [9]) ἐργαζομένη, ἐνεκάλει τῇ φύσει δυσφορουμένη, ὅτι δὴ μὴ καὶ τοὺς τιτθοὺς αὐτῇ εὐρύτερον ἢ νῦν εἰσι τρυπῴη, ὅπως δυνατὴ εἴη καὶ ἐκείνῃ ἐργάζεσθαι. Καὶ συχνὰ μὲν ἐκύει, πάντα δὲ σχεδὸν τεχνάζουσα ἐξαμβλίσκειν εὐθὺς ἴσχυε. Πολλάκις δὲ καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ ὑπὸ θεατῇ παντὶ τῷ δήμῳ ἀπεδύσατό τε καὶ γυμνὴ διὰ μέσου ἐγένετο ἀμφὶ τὰ αἰδοῖα καὶ τοὺς βουβῶνας διάζωμα ἔχουσα μόνον, οὐχ ὅτι μέν τοι ᾐσχύνετο καὶ ταῦτα τῷ δήμῳ δεικνύναι, ἀλλ' ὅτι ἐνταῦθα γυμνῷ παντάπασιν περιέναι οὐδὲν ἔξεστιν, ὅτι μὴ ἀμφὶ τοὺς βουβῶνας διάζωμα ἔχοντι. Οὕτω μέντοι τοῦ σχήματος ἔχουσα, ἀναπεπτωκυῖά τε ἐν τῷ ἐδάφει ὑπτία ἔκειτο· θῆτες δέ τινες, οἷσδε τὸ ἔργον τόδε ἐνέκειτο, κριθὰς αὐτῇ ὑπὲρ τῶν αἰδοίων ἔῤῥιπτον, ἃς δὴ οἱ χῆνες, οἳ ἐς τοῦτο παρεσκευασμένοι ἐτύγχανον, τοῖς στόμασιν ἐνθένδε κατὰ μίαν ἀνελόμενοι ἐσθίον. Ἡ δὲ οὐχ ὅτι ἐρυθριῶσα ἐξανίστατο, ἀλλὰ καὶ φιλοτιμουμένη ἐπὶ ταύτῃ τῇ πράξει ἐῴκει· ἦν γὰρ οὐκ ἀναίσχυντος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναισχυντοποιὸς πάντων μάλιστα· πολλάκις δὲ καὶ ἀποδυσαμένη σὺν τοῖς μίμοις ἐν μέσῳ εἱστήκει, λορδουμένη τε καὶ τὰ ὀπίσω ἀποκοντῶσα [10]), τοῖς δὲ διάπειραν αὐτῆς ἔχουσι καὶ τοῖς οὔπω πεπλησιακόσι τὰ ἐκ τῆς παλαίστρας τῆς αὐτῇ εἰωθυίας βρενθυομένη [11]). Οὕτω δὲ ἀκολάστως ἐς τὸ σῶμα αὐτῆς ὕβριζεν, ὥστε τὴν αἰδῶ [12]) οὐκ ἐν τῇ τῆς φύσεως χώρᾳ κατὰ ταὐτὰ ταῖς ἄλλαις γυναιξὶν, ἀλλ' ἐν τῷ προσώπῳ ἔχειν ἐδόκει. Οἱ μὲν οὖν πλησιάζοντες ἔνδηλοι ἀπ' αὐτοῦ ἦσαν, ὅτι δὴ οὐ κατὰ νόμον τῆς φύσεως τὰς μίξεις ποιοῦντες. ὅσοι δὲ αὐτῇ ἐν ἀγορᾷ τῶν ἐπιεικεστέρων ἐντύχοιεν, ἀποκλινόμενοι σπουδῇ

gulis convivis per totam noctem concumbebat, et cum universi labori succumberent, ad eorum famulos triginta plerumque numero accedens, experiebatur unumquemque, nec ideo ipsam huiuscemodi voluptatis satietas capiebat. Domum aliquando cuiusdam e proceribus ingressa, inter coenandum, spectantibus eam, ut fertur, convivis omnibus in spondam lecti, se reclinans ima tunica nullo pudore circumsubducta libidinem suum prodere non dubitavit. Sed et triplici aditu Venerem excipiens de natura querebatur aegre ferens, quod papillos ipsi laxius non aperuisset, ut et illuc nimirum virum posset admittere. Ac saepius quidem concepit, verum foetus pene omnes continuo medicamentis abegit. Frequenter ipso in theatro, spectante coram universo populo, vestes exuit et nuda in medio apparuit, subligaculo tantum circa inguina pubemque praecincta, non quod et haec populo vereretur ostendere, sed quia nemini omnino illic prodire nudo liceat, qui subligaculum circa inguina non habeat. Hoc itaque habitu procumbens solo, iacebat resupina; tum quidam servi, quibus hoc negotium incumbebat, verendis ipsius hordei grana superiniiciebant, quae anseres ad id parati rostris inde singulatim excerpentes comedebant. At illa nedum erubescens exsurgeret, affectare potius eo facinore gloriam videbatur: erat enim non impudens solum, sed et impudentiae artifex omnium maxima. Nonnunquam enim nudata cum mimis in medio stetit curvata et pone quasi conto traiecta, quas familiaris sibi palaestrae artes, tam apud illos, quibus aliquis cum ea usus, quam quibus nullus, ambitiose venditabat. Tanta denique licentia suo ipsius corpore illudebat, ut turpitudinem in propria naturae sede, sicut aliae mulieres, sed in ipso vultu habere videretur. Qui vero cum ea consueverant, ex eo agnoscebantur, quod congressionum modos adhiberet naturae legibus non consentaneos. Quare vitae sanioris homines quicumque obviam illam habuissent in

ὑπεχώρουν, μή του[13]) τῶν ἱματίων τῆς ἀνθρώπου ἁψάμενοι μεταλαχεῖν τοῦ μιάσματος τούτου δόξειαν· ἦν γὰρ τοῖς ὁρῶσιν ἄλλως τε καὶ ἀρχομένης ἡμέρας[14]) βλάσφημος οἰωνός. ἐς μέντοι τὰς συνθεατρίας ἀγριώτατα εἰώθει ἐσαεὶ σκορπιαίνεσθαι[15])· βασκανίᾳ γὰρ πολλῇ εἴχετο. Ἐκηβόλῳ δὲ ὕστερον Τυρίῳ ἀνδρί, τὴν ἀρχὴν παραλαβόντι Πενταπόλεως, ἐς τὰ αἴσχιστα ὑπηρετήσουσα εἵπετο, ἀλλά τι τῷ ἀνθρώπῳ προσκεκρουκυῖα ἐνθένδε ὅτι τάχιστα ἀπηλαύνετο. διὸ δὴ αὐτῇ ἀπορεῖσθαι τῶν ἀναγκαίων ξυνέπεσεν, ἅπερ τὸ λοιπὸν ἐπορίζετο τὴν ἐς σῶμα παρανομίαν, ᾗπερ εἴθιστο ἐργαζομένη. Ἐς μὲν οὖν Ἀλεξάνδρειαν τὰ πρῶτα ἧκεν· ἔπειτα δὲ πᾶσαν τὴν ἕω περιελθοῦσα ἐς Βυζάντιον ἐπανῆκεν, ἐργασίᾳ χρωμένη ἐν πόλει ἑκάστῃ, ἥν γε ὀνομάζοντι οἶμαι ἀνθρώπῳ οὐκ ἄν ποτε ἵλεως ὁ θεὸς εἴη, ὥσπερ οὐκ ἀνεχομένου τοῦ δαίμονος χῶρόν τινα τῆς Θεοδώρας ἀκολασίας ἀγνῶτα εἶναι. Οὕτω μὲν τετέχθαι τε τῇδε τῇ γυναικὶ καὶ τετράφθαι ξυνέβη, καὶ ὑπὲρ δημοσίους πολλὰς διαβόητον γεγενῆσθαι[16]) καὶ ἐς πάντας ἀνθρώπους. ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο ἐς Βυζάντιον αὖθις, ἠράσθη αὐτῆς Ἰουστινιανὸς ἔρωτα ἐξαίσιον οἷον, καὶ τὰ πρῶτα ἐπλησίαζεν ὡς ἐρωμένῃ, καίπερ αὐτὴν ἀναγαγὼν ἐς τὸ τῶν πατρικίων ἀξίωμα. δύναμιν τοίνυν ἐξαισίαν τινὰ καὶ χρήματα ἐπιεικῶς μεγάλα περιβαλέσθαι ἡ Θεοδώρα εὐθὺς ἴσχυσε. πάντων γὰρ ἥδιστον τῷ ἀνθρώπῳ ἐφαίνετο, ὃ δὴ ξυμβαίνειν τοῖς ἐκτόπως ἐρῶσι φιλεῖ, χάριτάς τε πάσας καὶ χρήματα πάντα τῇ ἐρωμένῃ χαρίζεσθαι, ἐγίνετό τε ἡ πολυτέλεια[17]) τοῦ ἔρωτος τοῦδε ὑπέκκαυμα. Ξὺν αὐτῇ τοίνυν πολλῷ ἔτι μᾶλλον τὸν δῆμον διέφθειρεν, οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλ' ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. ἄμφω γὰρ μοίρας τῆς Βενέτων ἐκ παλαιοῦ ὄντες, ἐν πολλῇ ἐξουσίᾳ τούτοις δὴ τοῖς στασιώταις τὰ ἐς τὴν πολιτείαν ἔθεντο πράγματα. χρόνῳ δὲ πολλῷ ὕστερον τὸ πλεῖστον τοῦ κακοῦ ἐλελωφήκει τρόπῳ τοιῷδε. Ἰουστινιανῷ ἐν ἡμέραις πολλαῖς νοσῆσαι ξυνέβη, ἐν δὲ τῇ νόσῳ ταύτῃ ἐς τόσον κινδύνου ἀφίκετο, ὥστε καὶ ἐλέχθη ὅτι δὴ ἀποθάνοι. Οἱ μέντοι στασιῶται ταῦτα ἅπερ ἐῤῥήθη ἡμάρτανον, καί τινα Ὑπάτιον οὐκ ἀφανῆ ἄνδρα δι' ἡμέρας ἐν τῷ τῆς Σοφίας

foro, vitabundi se subduxerunt, ne vestium contactu tantum scelus in se derivatum putaretur. Quin prima luce, quibus in conspectum venisset, habebatur avis infausta. In mulierculas eiusdem theatri [12]) ut se truculentius gereret, livida malevolentia usque stimulabatur. Post haec cum Pentapolis praefecto [13]) Hecebolo Tyrio in eam provinciam venit, scilicet illius voluptatibus servitura; sed in viri offensionem incidens, illinc e vestigio exturbatur; eoque necessariorum egestate pressa, sibi haec suppeditare cogitur ex consueta corporis prostitutione. Alexandriam primum appellit, Oriente deinde toto peragrato, Byzantium reducitur [14]), eam ubique artem exercens, quam ne nominet quidem, Deum habere qui sibi propitium velit. Sic certe Daemones curarunt, ut nullus esset Theodorianae vacuus impudicitiae locus. Ita nasci et educari hanc foeminam contigit, et multarum fieri meretricum apud omnes mortales longe celeberrimam [15]). Ut vero Byzantium rediit, ingenti eius amore exarsit Iustinianus. Et primo cum ea tanquam amasia versabatur, licet ad patriciam dignitatem evecta [16]). Fuit haec statim Theodorae (qua nullum Iustiniano delicium erat suavius) ad magnam autoritatem, et opes sane ingentes via facilis: ita ut ille (quod perdite amantibus usu venit) omnibus indulgeret amicae votis divitiisque potiundis; qua rerum affluentia amori addebantur faces. Hac socia perdendis populis usus est Iustinianus non modo Byzantii, sed ubique locorum Romani imperii, praesertim cum iam antea Venetae uterque factionis [17]) esset, atque in horum hominum seditiosorum potestatem rempublicam plane coniecissent; licet hoc malum residere post diu nonnihil coeperit hoc eventu. Morbo Iustinianus urgebatur [18]) diuturno et periculoso, quo extinctum iam illum fama volabat. Interim a seditiosis ea facinorose committebantur, quae iam commemoravi, et in Sophiae templo Hypatius vir minime obscurus interdiu obtrun-

ἱερῷ διεχρήσαντο. ἐξειργασμένου δὲ τοῦ κακοῦντος ἔργου[18]), ταραχὴ ἐς βασιλέα ἦλθε. τῶν τε ἀμφ' αὐτὸν ἕκαστος, ἐπεὶ τῆς Ἰουστινιανοῦ ἀπουσίας ἐλάβετο, τὴν τῶν πεπραγμένων ἀτοπίαν[19]) ἐπὶ μέγα αἴρειν ἐν σπουδῇ ἐποιεῖτο, καταλέγων ἐξ ἀρχῆς ἅπαντα, ὅσα δὴ γενέσθαι τετύχηκε. τότε δὴ ὁ βασιλεὺς τῷ τῆς πόλεως ἐπάρχῳ ἐπέστειλε[20]) τῶν πεπραγμένων ἁπάντων ποιεῖσθαι τὰς τίσεις. ἦν δὲ οὗτος ὁ ἀνὴρ Θεόδοτος ὄνομα, ὅνπερ κολοκύνθιον ἐπίκλησιν ἐκάλουν. καὶ ὁ διερευνώμενος ἅπαντας, πολλοὺς μὲν τῶν κακούργων ἑλεῖν τε καὶ διαχρήσασθαι νόμῳ ἴσχυσε, πολλοὶ δὲ καὶ διαλαθόντες ἐσώθησαν· μεταξὺ γὰρ ἐπιαπολέσθαι αὐτοὺς πράγμασι Ῥωμαίων[21]) ἔδει. ὁ δὲ παράδοξον διασωθεὶς σωτηρίαν, καὶ τὸν Θεόδοτον κτεῖναι ἅτε φαρμακέα καὶ μάγον εὐθὺς ἐνεχείρει. ἐπεὶ δὲ οὐκ εἶχεν ὅτῳ ποτὲ χρώμενος τὸν ἄνθρωπον διαφθείρειε, τῶν οἱ ἐπιτηδείων τινὰς πικρότατα αἰκισάμενος, ἠνάγκαζε λόγους ὡς ἥκιστα ὑγιεῖς ἐπ' αὐτῷ φθέγγεσθαι. Πάντων δὲ οἱ ἐκποδὼν ἱσταμένων καὶ σιωπῇ τὴν ἐς τὸν Θεόδοτον ὀδυρομένων ἐπιβουλὴν, μόνος ὁ Πρόκλος τὴν τοῦ καλουμένου κοιαίστορος[22]) ἔχων ἀρχὴν καθαρὸν ἀπέφαινε τοῦ ἐγκλήματος εἶναι τὸν ἄνθρωπον καὶ θανάτου οὐδαμῇ ἄξιον. διὸ δὴ Θεόδοτος ἐς τὰ Ἱεροσόλυμα βασιλέως κομίζεται γνώμῃ. γνοὺς δὲ ἥκειν τινὰς ἐνταῦθα, οἵπερ αὐτὸν διαφθείρουσιν, ἐν τῷ ἱερῷ ἦν κρυπτόμενος τὸν ἅπαντα χρόνον· οὕτω τε διαβιοὺς ἐτελεύτησε. τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ Θεόδοτον ταύτῃ πῃ ἔσχεν. Οἱ δὲ στασιῶται σωφρονέστατοι τὸ ἐντεῦθεν ἐγένοντο ἀνθρώπων ἁπάντων· οὐ γὰρ ἔτι τὰ τοιαῦτα ἐξαμαρτάνειν ἠνείχοντο, καίπερ σφίσι παρὸν ἀδεέστερον τῇ ἐς τὴν δίαιταν παρανομίᾳ χρῆσθαι. τεκμήριον δὲ, ὀλίγων γάρ τινων ὕστερον τόλμαν τὴν ὁμοίαν ἐνδειξαμένων, τίσις οὐδεμία ἐς αὐτοὺς γέγονεν. οἱ γὰρ τοῦ κολάζειν τὴν ἐξουσίαν ἀεὶ ἔχοντες παῤῥησίαν τοῦ διαλανθάνειν τοῖς τὰ δεινὰ εἰργασμένοις παρείχοντο, ταύτῃ αὐτοὺς τῇ ξυγχωρήσει ἐς τὸ τοῖς νόμοις ἐπεμβαίνειν ἐνάγοντες. Ἕως μὲν οὖν ἡ βασιλὶς περιῆν ἔτι, γυναῖκα ἐγγυητὴν Ἰουστινιανὸς τὴν Θεοδώραν ποιήσασθαι οὐδεμιᾷ μηχανῇ εἶχεν. ἐν τούτῳ γὰρ μόνον ἀπεναντίας αὐτῷ ἐχώρει, καί-

catur. Quo facto scelere excitatae turbae et ad Imperatorem delatae: nam quisque occasionem absentis Caesaris [19]) nactus factorum in se et in alios flagitiorum atrocitates efferre, a capite quaecumque patrata essent recensere. Tum de his omnibus vindicandis praefecto urbis Theodoto Cucurbitino [20]) scribit Imperator. Ille facinorosis hominibus perquisitis, captisque nonnullis, egit ex lege; aliis vitae consulentibus recessu ac latebris, quos dein cum Romana republica maneret interitus. Caesar ut ex morbo miro sane casu convaluit [21]), Theodotum ipsum perdere tentat, quasi praestigiarum et veneficii reum; sed nulla ex causa homini perniciem inveniens, quosdam ex familiaribus dire caesos impellit ad falsas illius delationes [22]). Ergo reliquo senatu illi contra nihil dicente, sed apud se deplorante paratas Theodoto insidias, unus Proclus quaestor insontem illum pronunciat, nec morte puniendum. Quare Theodotus decreto Caesaris Hierosolymam deportatus; qui summissos illuc audiens ad suam necem sicarios, quoad vixit, in templo delituit, ac diem obivit. Res Theodoti sic habuere. Verum seditiosi omnium moderatissimi in posterum evaserunt, qui iam ab eiusmodi flagitiis temperarent, quamquam impotentissima dominatione audacius abuti possent. Nam paulo post in nonnullos, qui eadem capitalia ausi fuissent, nihil animadversum, quod puniendis reis praefecti facultatem latendi facerent sceleratis, eosque ad insultandum legibus indulgentia provocarent. Quamdiu superfuit Euphemia Imperatrix, nullis artibus ut sibi Theodora desponderetur pervincere potuit Iustinianus; in hoc enim illa plane repugnavit [23]), cui in rebus caetero-

περ ἀντισταυοῦσα τῶν ἄλλων οὐδέν. πονηρίας μὲν γὰρ ἡ γυνὴ ἀποτάτω οὖσα ἐτύγχανε, ἄγροικος δὲ ἦν κομιδῆ καὶ βάρβαρος γένος ὥσπερ μοι εἴρηται, ἀντιλαβέσθαι δὲ ἀρετῆς οὐδαμῆ ἴσχυσεν, ἀλλ' ἀπειροτάτη οὖσα διατετέλεκε τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν πραγμάτων, ἥ γε οὐδὲ ξὺν τῷ ὀνόματι τῷ αὐτῆς ἰδίῳ, ἅτε καταγελάστῳ ὄντι, ἐς παλάτιον ἦλθεν, ἀλλ' Εὐφημία ἐπικληθεῖσα· χρόνῳ δὲ ὕστερον τῇ βασιλίδι μὲν ἀπογενέσθαι ξυνέπεσεν. ὁ δὲ ἠλιθιάζων τε καὶ κομιδῆ ἐσχατογέρων γενόμενος, πρὸς τῶν ἀρχομένων γέλωτα ὤφλεν, ὀλιγωρίᾳ τε πολλῇ ἐς αὐτὸν ἐχόμενοι ἅπαντες, ἅτε τῶν πρασσομένων οὐ ξυνιέντος ὑπερεώρων. Ἰουστινιανὸν δὲ ξὺν δέει πολλῷ ἐθεράπευον· κυκῶν γὰρ ἀεὶ καὶ ξυνταράσσων, ἀνεσόβει ἐφεξῆς ἅπαντας. τότε δὴ τὴν ἐγγύην πρὸς τὴν Θεοδώραν ἐνεχείρει ποιεῖν. ἀδύνατον δὲ ὂν ἄνδρα ἐς ἀξίωμα βουλῆς ἥκοντα ἑταίρᾳ γυναικὶ ξυνοικίζεσθαι, νόμοις[23]) ἄνωθεν τοῖς παλαιοτάτοις ἀπόῤῥηθὲν, λῦσαί τε τοὺς νόμους τὸν βασιλέα νόμῳ ἑτέρῳ ἠνάγκασε καὶ τὸ ἐνθένδε ἅτε γαμετῇ τῇ Θεοδώρᾳ ξυνῴκησε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι βάσιμον κατεστήσατο τὴν πρὸς ἑταίρας ἐγγύην. τυραννῶν τε αὐτίκα ἐπεβάτευε τῆς τοῦ αὐτοκράτορος τιμῆς, προσχήματι συμπεπλασμένῳ τῆς πράξεως ἐπικαλύπτων τὸ βίαιον. ἀνεῖπον γὰρ αὐτὸν βασιλέα ξὺν τῷ θείῳ τῶν Ῥωμαίων, εἴ τι δόκιμον ἦν, δειμάτων περιουσίᾳ ἐπὶ ταύτην ἠγμένοι τὴν ψῆφον. παρέλαβον τοίνυν τὴν βασιλείαν Ἰουστινιανός τε καὶ Θεοδώρα πρότερον τῆς ἑορτῆς ἡμέραις τρισὶν, ὅτε δὴ οὔτε ἀσπάσασθαί[24]) τινα οὔτε εἰρηναῖα προσειπεῖν ἔξεστιν. ἡμέραις δὲ οὐ πολλαῖς ὕστερον Ἰουστῖνος μὲν ἐτελεύτησε νόσῳ, τῇ ἀρχῇ ἐπιβιοὺς ἔτη ἐννέα, μόνος δὲ Ἰουστινιανὸς ξὺν τῇ Θεοδώρᾳ τὴν βασιλείαν ἔσχεν.

## I.

Οὕτω γοῦν ἡ Θεοδώρα, ὥσπερ ἐῤῥήθη, τεχθεῖσά τε καὶ τεθραμμένη καὶ παιδευθεῖσα ἐς βασιλείας ἀξίωμα τρόπῳ οὐδενὶ ἐμποδισθεῖσα ἦλθεν· οὐδὲ γὰρ τῷ γήμαντι ὕβρεώς τις οἴησις γέγονεν, εἴ οἱ παρὸν ἐκ πάσης ἀπολεξαμένῳ τῆς

quin omnibus indulgeret. Nam procul foemina ab omni aberat improbitate, sed ut genere barbara, quemadmodum memoravi, sic plane moribus fuit ineptis ac rudibus, ut nullam sit adepta virtutem et reipublicae penitus fuerit imperita. Certe in regiam cum suo nomine sane ignominioso [24]) non venit, sed Euphemia est appellata. Haec non ita multo post excedit e vita [25]). Iustinus summa senectute confectus [26]), pene sensus expers rebusque agendis ineptus, deridiculo iam subditis erat atque despectui; Iustiniano vero dissoluta licentia reliquos nullo discrimine cohibenti pavidis omnes studiis obsequebantur. Tum is cum Theodora moliri nuptias aggreditur; nam cum viris senatoriis [27]) (quod prisca lege cautum est) uxorem ducere meretricem non liceat, ille Principem adigit ad legem nova constitutione evertendam [28]); et exinde Theodorae matrimonio iungitur, aditu reliquis ad meretricia connubia patefacto. Iam tum affectare imperium et exercere tyrannidem occoepit, rei gerundae specie obtecta violentia. Cum avunculo Romanorum Caesar consalutatur [29]), si tamen bono id iure factum; nam metu ac minis senatus populusque perterritus in eam impellitur sententiam [30]). Suscepere dominationem Iustinianus ac Theodora tertio ante festum Paschatis die [31]), quando scilicet nulli dicere salutem vel pacem fas est [32]). Paucis post diebus morbo Iustinus absumptus est [33]), annis in principatu novem exactis [34]); solusque Iustinianus imperavit cum Theodora [35]).

## CAPUT X.

*Autoris iudicium de Iustiniani matrimonio cum Theodora. Quae forma corporis Theodorae. Eius consensio cum Iustiniano.*

Hoc loco nata, sic alta educataque Theodora ad imperii fastigium nullo negotio pervenit; quod eius matrimonii nihil Iustinianum puduerit, cui plane copia fuisset ex universa Romanorum ditione coniugem sibi

Ῥωμαίων ἀρχῆς, γαμετὴν γυναῖκα ποιήσασθαι τὴν πασῶν γυναικῶν μάλιστα εὖ τε γεγονυῖαν[1]) καὶ τροφῆς κορυφαίου[2]) μεταλαχοῦσαν, τοῦ τε αἰδεῖσθαι οὐκ ἀμελέτητον γεγενημένην καὶ σωφροσύνῃ ξυνῳκισμένην, πρὸς δὲ τῷ κάλλει ὑπερφυᾶ καὶ παρθένον τινὰ καὶ τὸ δὴ λεγόμενον ὀρθοτίτθιον[3]) οὖσαν. ὁ δὲ τὸ κοινὸν ἄγος ἁπάντων ἀνθρώπων αὐτοῦ ἴδιον πεποιῆσθαι οὐκ ἀπηξίου, ἐπ' οὐδενὶ τῶν προδεδηλωμένων καταδυόμενος[4]), καὶ γυναικὶ πλησιάζειν ἄλλα τε[5]) περιβεβλημένῃ μεγάλα μιάσματα καὶ παιδοκτονίας πολλὰς ἐθελουσίων ἀμβλώσεων. Ἄλλο τέ[6]) μοι ἐνδεῖν ἤθους περιμνημονεῦσαι τοῦδε τοῦ ἀνθρώπου, οὐδ' ὁτιοῦν οἶμαι· ἅπαντα γὰρ αὐτοῦ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη οὗτος ἂν ἀξιόχρεως ὁ γάμος σημῆναι διαρκῶς εἴη, ἑρμηνεύς τε καὶ μάρτυς τοῦ τρόπου καὶ λογογράφος γινόμενος, ἐπεὶ ὅστις ἀλογήσας τὴν ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων αἰσχύνην οὐκ ἀπαξιοῖ τοῖς ἐντυγχάνουσι βδελυρὸς φαίνεσθαι, τούτῳ δὴ οὐδεμία παρανομίας ἀταρπὸς ἄβατος, ἀλλὰ τὴν ἀναίδειαν ἀεὶ τοῦ μετώπου προβεβλημένος, ῥᾷστά τε καὶ οὐδενὶ πόνῳ ἐς τῶν πράξεων τὰς μιαρωτάτας χωρεῖ. Οὐ μὴν οὐδέ τις ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς τὸ αἶσχος τοῦτο ἀναδουμένην τὴν πολιτείαν ὁρῶν, δυσφορεῖσθαί τε καὶ τὴν πρᾶξιν ἀπειπεῖν ἔγνω, καίπερ αὐτὴν ἅπαντες ἴσα θεῷ προσκυνήσοντες. ἀλλ' οὐδέ τις ἱερεὺς δεινοπαθῶν ἔνδηλος γέγονε, καὶ ταῦτα δέσποιναν αὐτὴν προσερεῖν μέλλοντες, καὶ ὁ πρότερον αὐτῆς θεατὴς δῆμος δοῦλος εὐθὺς οὐδενὶ κόσμῳ αὐτῆς εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι ὑπτίαις ἐδικαίου χερσίν. οὐδέ τις στρατιώτης ἠγριώτο, εἰ τοὺς ἐν τοῖς στρατοπέδοις κινδύνους ὑπὲρ τῶν τῆς Θεοδώρας πραγμάτων ὑφίστασθαι μέλλοι. οὐδέ τις αὐτῇ ἄλλος ἀπήντησε τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ πάντες οἶμαι τῷ ταῦτα οὕτως δεδόσθαι κεκλιμένοι ἀνεχώρησαν συμπεραίνεσθαι τὸ μίασμα τοῦτο, ὥσπερ τῆς τύχης ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεως πεποιημένης, ἤδη ἅπαντα πρυτανευούσης τὰ ἀνθρώπεια, ὡς ἥκιστα μέλλει, οὐδὲ ὅπως ἂν τὰ πραττόμενα εἰκότως εἴη, οὐδὲ ὅπως ἂν ταῦτα κατὰ λόγον τοῖς ἀνθρώποις γεγενῆσθαι δοκῇ. ἐπαίρει γοῦν τινὰ ἐξαπιναίως ἀλογίστῳ τινὶ ἐξουσίᾳ ἐς ὕψος μέγα, ᾧπερ ἐναντιώματα μὲν πολλὰ ξυμπεπλέχθαι δοκεῖ. ἀντιστατοῖ δὲ πα-

eligere mulierem prae omnibus nobili natam genere summoque loco educatam, colendo pudori assuetam, pudicitia insignem, forma perquam elegantissimam, corpore virginem, omnibusque, ut dicitur, numeris absolutam; ipse tamen commune mortalium dehonestamentum suum facere maluit: cui neque illa omnia pudori essent, neque in amplexus venire foeminae aliis commaculatae sceleribus, et tot parricidiis infantium ultro abortibus egestorum. Sane Iustiniani ingenio declarando nihil deesse iam reor, quando vel hoc unum coniugium eius animi affectus satis indicare possit, et mores aperire contestarique. Nam qui male factis admittere dedecus non veretur, neque gravate fert aliorum ob id execrationem, hic demum nullam interclusam sibi viam putat ad scelera; quin vultum induens audacem, facile iam in teterrima quaeque ruit flagitia. Nullus ex senatu, qui reipublicae videret eam labem inferri, prohibendam censuit rem detestabilem [1]), iamiam Theodoram quasi deam veneraturus. Nullus antistitum [2]) graviter affici visus est, qui eam dominam esset compellaturus [3]). Et qui pridem in theatro populi Theodorae fuerant spectatores, eius se tanquam servitia supinis manibus per dedecus profitebantur. Nec miles ea re truculentior, scilicet pro Theodora belli discrimen in posterum aditurus; nemo denique mortalium repugnavit. Quod vero id, uti reor, ita decretum esset, conficiendo flagitio omnes concessere: visaque tum est quodammodo fortuna vires ostentasse, quod ita mortalium rebus moderetur, ut opus non sit aliqua gerendis rebus convenientia vel ut e consilio factae hominibus videantur, quando temeraria potentia repente ad summum ipsa fastigium possit evehere, quod multis habeatur difficultatibus implicatum; nec quicquam rerum omnium ei obviam obsistat, sed

ῥᾴ τι ἔργον τῶν πάντων οὐδὲν, ἀλλ' ἄγεται μηχανῇ πάσῃ ὅπη ποτὲ αὐτῇ διατέτακται, ἁπάντων ἑτοίμως ἐξισταμένων τε καὶ ὑποχωρούντων προϊούσῃ τῇ τύχῃ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅπῃ τῷ θεῷ φίλον, ταύτῃ ἐχέτω τε καὶ λεγέσθω. Ἡ δὲ Θεοδώρα εὐπρόσωπος μὲν ἦν καὶ εὔχαρις ἄλλως, κολοβὸς δὲ καὶ ὠρακιῶσα [8]), οὐ παντάπασι μὲν, ἀλλ' ὅσον ὑπόχλωρος εἶναι, γοργόν τε καὶ συνεστραμμένον ἀεὶ βλέπουσα. τῶν δὲ δὴ αὐτῇ βεβιωμένων ἐν τῇ θυμέλῃ τὰ μὲν πλεῖστα λέγοντι οὐκ ἂν ὁ πᾶς αἰὼν ἐπαρκέσῃ, ὀλίγα δὲ ἄττα ἐν τοῖς ὄπισθεν λόγοις ἀπολεξάμενος τοῦ τῆς γυναικὸς τρόπου τοῖς ἐπιγενησομένοις ὅλην ἂν πεποιῆσθαι τὴν δήλωσιν ἱκανὸς εἴην. νῦν δὲ αὐτῆς καὶ τἀνδρὸς τὰ πεπραγμένα ἐν ὀλίγῳ δηλωτέον ἡμῖν, ἐπεὶ οὐδέ τι ἀλλήλοιν χωρὶς ἐς τὴν δίαιταν ἐπραξάτην. χρόνον μὲν γὰρ πολὺν ἔδοξαν ἅπασι ταῖς γνώμαις ἀεὶ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι καταντικρὺ ἀλλήλοιν ἰέναι, ὕστερον μέντοι ἐξεπίτηδες αὐτοῖν ξυμπεπλάσθαι ἡ δόκησις αὕτη ἐγνώσθη, τοῦ μὴ ξυμφρονήσαντας τοὺς κατηκόους σφίσιν ἐπαναστῆναι, ἀλλὰ διεστάναι τὰς γνώμας ἐπ' αὐτοὺς ἅπασι. πρῶτα μὲν οὖν τοὺς Χριστιανοὺς διαναστήσαντες καὶ τὴν ἐναντίαν ἔν γε τοῖς ἀντιλεγομένοις σκηπτομένω ἀλλήλοιν ἰέναι, διεσπάσαντο οὕτως ἅπαντας, ὥσπερ μοι λελέξεται οὐ πολλῷ ὕστερον· ἔπειτα δὲ τοὺς στασιώτας διείλοντο. καὶ ἡ μὲν δυνάμει τῇ πάσῃ μεταποιεῖσθαι τῶν Βενέτων ἐπλάσσετο, καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῖς ἐπὶ τοὺς ἀντιστασιώτας ἀναπετάσασα, ἐνεδίδου κόσμῳ ἐν οὐδενὶ ἁμαρτάνειν τε καὶ βιάζεσθαι τὰ ἀνήκεστα. ὁ δὲ ὥσπερ ἀγανακτοῦντι μὲν καὶ ἀποσκύζοντι λάθρα ἐῴκει, κελεύσεσι δὲ [10]) τῇ γυναικὶ ἀντιστατεῖν οὐχ οἵῳ τε ὄντι. πολλάκις δὲ καὶ μεταμπισχόμενοι τὴν τοῦ δύνασθαι δόξαν σφίσιν αὐτοῖς τὴν ἐναντίαν· ὁ μὲν γὰρ τοὺς Βενέτους οἷα ἐξαμαρτάνοντας κολάζειν ἠξίου, ἡ δὲ τῷ λόγῳ χαλεπαίνουσα ἐδυσφορεῖτο ὅτι δὴ οὐχ ἑκοῦσα τἀνδρὸς ἡσσηθείη. τῶν μέντοι Βενέτων οἱ στασιῶται, ὥσπερ μοι εἴρηται, σωφρονέστατοι ἔδοξαν εἶναι· τοὺς γὰρ πέλας βιάζεσθαι ὅσα ἐξῆν οὐδαμῇ ἐδικαίουν, ἔν τε ταῖς περὶ τὰς δίκας φιλονεικίαις ἐδόκει μὲν ἑκάτερος ἑνὶ τῶν διαφορῶν [11]) ἀμύνειν, νικᾶν δὲ αὐτοῖν τὸν λόγῳ τῷ ἀδίκῳ ξυνιστάμενον ἐπά-

obices molita feratur quo illi cumque constitutum est, omnesque properanti fortunae assurgant decedantque via. Verum haec nonnisi ad Dei providentiam facta dictaque credantur. Erat Theodora venusta facie [4]), et alioqui pergrata, statura brevi, pallore suffusa modico ac temperato, acribus oculis, et huc atque illuc incitato aspectu. Res ab ea gestas in scena si quis singillatim dicere velit, prius illum tempus deficiat. Sed paucis illis, quae supra delibavimus, satis indicatos posteris reor huiusce foeminae mores. Nunc vero summam habeamus rerum ab ea coniugeque gestarum; nam illis in re gerenda nihil non in communi actitatum [5]); licet diu multumque omnibus opinionem fecerint, quasi in diversas irent sententias et contraria studia: nam deprehensum est demum, ex industria hanc illos speciem simulationis induisse, ne subditi, communicatis consiliis, seditionem agitarent, quandiu de illis opinio esset in ambiguo. Principio quidem simulatis his ex adverso studiis [6]) Christianos inter se quaestionibus [7]), ut paulo post dicam [8]), concitatos, deinde vero factionum populares distraxerunt. Theodora summa contentione studere Venetis dissimulavit, licentia in adversarios permissa per vim ac scelus quidquid liberet atrocissime peccandi. Iustinianus id graviter ferre et indignari, et coniugem in officio continere vel ipsis iussionibus non posse simulabat. Contra nonnunquam hoc alter sumpsit specimen autoritatis: nam ille Venetorum facinora punienda decernebet; haec in speciem succensere, et iniquo animo se delusam a marito dictitare. Verum, ut dixi, Veneti omnium moderatissimi visi sunt, cum minus quam pro facta licentia vim aliis inferrent. In causis forensibus alter alteri litigatorum per simulationem favit, quorum illum obtinere causam necesse erat, qui

ναγκες ἦν, οὕτω δὲ τὰ πλεῖστα χρημάτων αὐτοὺς τῶν ἀντιλεγομένων ληΐζεσθαι. πολλοὺς μὲν οὖν ὅδε ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τοῖς αὐτῷ καταλέγων ἐπιτηδείοις ἐς τὴν ἐξουσίαν ἀνεβίβαζε τοῦ βιάζεσθαί τε καὶ εἰς τὴν πολιτείαν ἐξαμαρτάνειν ἃ βούλοιντο. ἐπειδὰν δὲ πλούτου τι χρῆμα περιβεβλημένοι φανεῖεν, εὐθὺς τι προσκεκρουκότες τῇ γυναικὶ διάφοροι ἦσαν, ὧν δὴ καταρχὰς μεταποιεῖσθαι πάσῃ προθυμίᾳ οὐδαμῇ ἀπηξίου. ὕστερον δὲ τὴν ἐς τοὺς ἀνθρώπους μεθεὶς εὔνοιαν, τὰ ἐς τὴν σπουδὴν[12]) τάραχος ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἐγίνετο. καὶ ἡ μὲν αὐτίκα εἰργάζετο αὐτοὺς ἀνήκεστα ἔργα, ὁ δὲ δῆθεν οὐκ ἐπαισθανόμενος τῶν πραττομένων σύμπασαν αὐτῶν τὴν οὐσίαν κτήσει ἀναισχύντῳ ἠσπάζετο. τούτοις τε ἀεὶ τοῖς μηχανήμασιν ἐν σφίσι μὲν αὐτοῖς ξυμφρονοῦντες, ἐς δὲ τὸ ἐμφανὲς στασιάζειν προςποιούμενοι[13]), διαστήσασθαί τε τοὺς ὑπηκόους καὶ τὴν τυραννίδα βεβαιότατα κρατύνεσθαι ἔσχον.

## ΙΑ.

Ἐπειδὴ οὖν Ἰουστινιανὸς τὴν βασιλείαν παρέλαβε, συγχεῖν ἅπαντα εὐθὺς ἴσχυσεν. ἃ γὰρ ἔμπροσθεν νόμῳ ἀποῤῥηθέντα ἐτύγχανεν, ἐς τὴν πολιτείαν εἰσῆγε, τά τε ὄντα καὶ ξυνειθισμένα καθελὼν σύμπαντα, ὥσπερ ἐπὶ τούτῳ κεκοσμημένος τὸ τῆς βασιλείας σχῆμα, ἐφ᾽ ᾧ ἅπαντα μεταλλάσσοι ἐφ᾽ ἕτερον σχῆμα. ἀρχάς τε γὰρ μενούσας ἀνῄρει, τὰς δὲ οὐκ οὔσας ἐφίστη τοῖς πράγμασι, τούς τε νόμους καὶ τῶν στρατιωτῶν τοὺς καταλόγους ταὐτὸ τοῦτο ἐποίει, οὐ τῷ δικαίῳ εἴκων οὐδὲ τῷ ξυμφόρῳ ἐς τοῦτο ἠγμένος, ἀλλ᾽ ὅπως δὴ ἅπαντα νεώτερά τε καὶ αὐτοῦ ἐπώνυμα εἴη. Ἦν δέ τι καὶ μεταβαλεῖν ἐν τῷ παραυτίκα ἥκιστα ἴσχυσεν, ἀλλὰ τούτῳ γε τὴν ἐπωνυμίαν τὴν αὐτοῦ ἔθετο. χρημάτων δὲ ἁρπαγῆς ἢ φόνου ἀνθρώπων κόρον αὐτὸν οὐδεὶς ἔλαβε

inferiorem defenderet, ac Principes maiorem partem aeris carpebant controversi. Multis a Iustiniano in familiaritatem receptis, iniuriarum ac scelerum in rempublicam potestas pro libidine permissa fuit, qui postquam largas opes congessissent, ut primum Theodorae offensioni erant, iam habebantur infideles. Caeterum initio eorum causam se acturum ille omni officio in se recipiebat; sed abiecta demum benevolentia illud ipsum studium in improvisas turbas evasit, ac Theodora tum in eos crudelissime saeviit; Princeps vero tanquam inscius quid in illos gereretur, adiit impudenter universae substantiae possessionem. His artibus re quidem inter se condicta, sed palam simulatis dissidiis, ac subditorum animis in diversum actis, tyrannidem sibi firmius asseruerunt.

## CAPUT XI.

*Iustinianus nihil non mutat ut nomen suum propaget illud rebus multis indendo. Pecuniam profundit; sua prodigentia barbaros allicit. Avaritiae causa Haereticos exagitat. Montanistarum horrenda desperatio. Samaritani ad Christum conversi maximam partem ad Manichaeos et Polytheos deficiunt. Rustici Samaritani cum suo rege caesi. Persequitur Iustinianus gentiles, turpes puerorum amatores et astrologos.*

Potitus imperio Iustinianus extemplo omnia miscere, quae priscis legibus prohibita essent, in rempublicam introducere [1]; quae consuetudine obtinuissent, haec interdicere; quasi imperatorium paludamentum induisset, ut aliam rebus faciem induceret. Nam statis magistratuum formis [2], legumque ac militarium ordinum abrogatis, alias invexit non iure, non publico commodo adductus, sed ut omnia nova et de suo nomine dicerentur [3]. Rei, cuius statim abolendae copia non fuisset, saltem suum indidit vocabulum. Sanguinis et auri nunquam sitim explevit, sed ex opulentissimis pecuniosorum hominum domibus factis

πώποτε, ἀλλ' οἰκίας μὲν παμπληθεῖς ληϊσάμενος εὐδαιμόνων ἀνδρῶν ἑτέρας ἐζήτει, προϊέμενος εὐθὺς τῶν βαρβάρων τισὶν ἢ ἀνοήτοις οἰκοδομίαις λείας τῆς προτέρας τὰ χρήματα. κατὰ μυρίους δὲ ἴσως λόγῳ οὐδενὶ ἀνελὼν ἐς πλειόνων ἄλλων ἐπιβουλὴν αὐτίκα μάλα καθίστατο. Εἰρήνης τοίνυν Ῥωμαίοις οὔσης ἐς πάντας ἀνθρώπους, οὐκ ἔχων ὅστις γένηται [1]) τῶν φόνων ἐπιθυμίᾳ, πάντας βαρβάρους πρός τε ἀλλήλους ξυνέκρουε, τῶν δὲ Οὔννων τοὺς ἡγουμένους ἐξ αἰτίας οὐδεμιᾶς μετακαλῶν, χρήματα μεγάλα σφίσιν ἀτόπῳ φιλοτιμίᾳ προΐετο, φιλίας ἐνέχυρα δῆθεν τῷ λόγῳ ταῦτα ποιούμενος· ὅπερ αὐτὸν ἐρρήθη καὶ ὑπὸ τὸν χρόνον τῆς Ἰουστίνου βασιλείας [2]) πεποιηκέναι. οἱ δὲ τὰ χρήματα κεκομισμένοι τῶν ξυναρχόντων τινὰς ξὺν τοῖς ἑπομένοις τοῖς αὐτῶν ἔπεμπον, καταθεῖν ἐξ ἐπιδρομῆς γῆν τὴν βασιλέως κελεύοντες, ὅπως καὶ αὐτοὶ τὴν εἰρήνην ἀπεμπολεῖν τῷ ταύτην ὠνεῖσθαι λόγῳ οὐδενὶ [3]) βουλομένῳ δυνατοὶ εἶεν. καὶ οἱ μὲν αὐτίκα ἠνδραπόδιζόν τε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν καὶ οὐδέν τι ἧσσον ἔμμισθοι πρὸς τοῦ βασιλέως ἐγίνοντο, ἕτεροι δὲ μετ' ἐκείνους εὐθὺς ἐς τὸ ληΐζεσθαι τοὺς ταλαιπώρους Ῥωμαίους καθίσταντο. καὶ μετὰ τὴν λείαν ἆθλα τῆς ἐφόδου τὴν βασιλέως φιλοτιμίαν ἐδέχοντο· οὕτω τε ἅπαντες, ξυλλήβδην εἰπεῖν, οὐδένα ἀνιέντες καιρὸν ἐκ περιτροπῆς ἦγόν τε καὶ ἔφερον ἀπαξάπαντα· ἀρχόντων γάρ εἰσι τοῖς βαρβάροις τούτοις ξυμμορίαι πολλαί, καὶ περιήρχετο πόλεμος, τὴν μὲν αἰτίαν ἐκ φιλοτιμίας ἀλογίστου λαβὼν, τὸ δὲ πέρας εὑρέσθαι οὐδαμῆ ἔχων, ἀλλ' ἐφ' ἑαυτὸν ἀνακυκλούμενος τὸν πάντα αἰῶνα· διὸ δὴ χῶρος μέν τις ἢ σπήλαιον ἢ ἄλλο τι τῆς Ῥωμαίων γῆς ὑπὸ τὸν χρόνον τοῦτον ἀδῄωτον οὐδαμῆ ἔμεινε, χώραις δὲ πολλαῖς πλέον ἢ πεντάκις ἁλῶναι συνέβη. Καὶ ταῦτα μέντοι καὶ ὅσα πρὸς Μήδων τε καὶ Σαρακηνῶν [4]) καὶ Ἀσκλαβηνῶν καὶ Ἀντῶν [5]) καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων ξυνηνέχθη γενέσθαι, ἐν τοῖς ἔμπροσθέν μοι δεδιήγηται λόγοις, ἀλλ' ὅπερ τοῦδε ἀρχόμενος τοῦ λόγου ὑπεῖπον τὴν αἰτίαν τῶν ξυμπεπτωκότων ἐνταῦθά μοι ἦν ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Καὶ Χοσρόῃ δὲ κεντηναρίων πλῆθος ὑπὲρ τῆς εἰρήνης προέμενος, αὐτογνωμονήσας καὶ οὐδενὶ λόγῳ αἰτιώτατος τοῦ λελύσθαι τὰς σπονδὰς γέγονεν. Ἀλαμούνδαρόν τε καὶ

sibi manubiis, alios impetebat. Quas fortunarum rapinas illico vel prodegit barbaris vel in insana aedificia insumpsit [4]). Vesanis multorum caedibus pollutus, pluribus iam aliis paravit insidias. Tranquillam Romani cum exteris gentibus pacem habebant; hic sanguinario furore standi loco impatiens, omnes undique barbaros inter se commisit [5]); et Hunnorum ducibus nulla occasione accersitis, immanes pecunias perdita munificentia largitus fuit [6]), amicitiae, ut aiebat, causa conciliandae firmandaeque; quod et sub Iustino Principe factitatum ab eo iam diximus. Illi accepta pecunia alios duces eorumque cohortes sollicitabant, qui in fines imperii excurrerent populabundi, verum et ipsi pacem daturi, cui sic eam mercari libitum esset. Hi statim Romanorum urbes depraedati sunt, sua nihilominus meriti apud Imperatorem stipendia. Post hos en tibi e vestigio alios profligatae gentis Romanae populatores, qui acta praeda insuper incursionis mercedem consequerentur a munificentissimo Principe [7]). Et, ut paucis absolvam, nullum tempus intermiserunt ab hisce, quasi in orbem redeuntibus rapinis et excursionibus. Nam cum multiplices horum essent barbarorum tribuni atque stationes, bellum quasi per manus tradebatur, ab immoderatis Augusti largitionibus coeptum, nullo fine claudendum. Semper enim a principio in orbem redibat; ita ut sub id tempus nullus fuerit Romanorum locus, aut mons aut specus a praedis immune; quin multae provinciae quinta et amplius oppressae sint vastatione [8]). Haec mala ab his illata, nec non a Persis, Saracenis, Sclavenisque et barbaris aliis, a me superioribus libris narrata sunt; huc vero, ut iam praefatus sum, illorum omnium causam reiicere operae pretium fuit. Magnam profundit pecuniarum vim pro pace cum Chosroe stabilienda [9]); at pervicacius suam secutus sententiam, solvendi nulla causa foederis autor fuit, omni studio atque conatu in societatem pertractis Alamundaro et

*Οὔννους τοὺς Πέρσαις ἐνσπόνδους*[6]) *σπουδάζων τε καὶ διατεινόμενος ἑταιρίζεσθαι, ὅπερ μοι ἐν λόγοις τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν οὐκ ἀπαρακαλύπτως εἰρῆσθαι δοκεῖ. Ἐν ᾧ δὲ τὰ ἐκ τῶν στάσεών τε καὶ πολέμων*[7]) *κατὰ Ῥωμαίοις ἀνήγειρέ καὶ ἐῤῥίπιζεν, ἓν τοῦτο βουλεύσαντες*[8]) *αἵματος ἀνθρωπείου τὴν γῆν πολλαῖς μηχαναῖς ἔμπλεων γίνεσθαι καὶ χρήματα ληΐζεσθαι πλεῖω, φόνον καὶ σάλον*[9]) *τῶν ὑπηκόων ἐπενόει πολὺν τρόπῳ τοιῷδε. Χριστιανῶν δόξαι ἀπόβλητοι πολλαὶ εἰσὶν ἐν πάσῃ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ, ἅσπερ αἱρέσεις καλεῖν νενομίκασι, Μοντανῶν τε καὶ Σαββατιανῶν καὶ ὅσαις ἄλλαις πλανᾶσθαι αἱ τῶν ἀνθρώπων εἰώθασι γνῶμαι, τούτους ἅπαντας δόξαν τὴν παλαιὰν ἐκέλευε μετατίθεσθαι, ἄλλα τε ἀπειλήσας ἀπειθοῦσι πολλὰ καὶ τὰς οὐσίας ἐς τοὺς παῖδας ἢ ξυγγενεῖς μηκέτι παραπέμπειν οἷόν τε εἶναι. Τούτων δὲ τὰ ἱερὰ τῶν αἱρετικῶν καλουμένων, καὶ διαφερόντως οἷσπερ ἡ τοῦ Ἀρείου ἤσκητο δόξα, πλοῦτον τινὰ εἶχεν ἀκοῆς κρείττω. οὔτε γὰρ ἡ σύγκλητος βουλὴ ξύμπασα οὔτε τις ἄλλη μεγίστη μοῖρα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τά γε εἰς τὴν οὐσίαν εἰκάζεσθαι τούτοις δὴ τοῖς ἱεροῖς ἔσχε· κειμήλιά τε γὰρ αὐτοῖς χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ καὶ ξυγκείμενα ἐκ λίθων ἐντίμων ἀμύθητά τε καὶ ἀναρίθμητα ἦν, οἰκίαι τε καὶ κῶμαι παμπληθεῖς, καὶ χώρα πολλὴ πανταχόθι τῆς γῆς, καὶ ὅση ἄλλη πλούτου ἰδέα ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις, ἅτε οὐδενὸς αὐτὰ τῶν πώποτε βεβασιλευκότων ὀχλήσαντος, πολλοί τε ἄνθρωποι καὶ ταῦτα δόξης ὄντες ὀρθῆς τῇ τῶν σφετέρων ἐπιτηδευμάτων προφάσει ἐνθένδε ἀεὶ τοῦ βίου τὰς ἀφορμὰς εἶχον. Τούτων μὲν οὖν τῶν ἱερῶν πρῶτον τὰς οὐσίας δημοσιώσας Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἀφείλετο ἐξαπιναίως τὰ χρήματα πάντα· ἐξ οὗ τοῖς πολλοῖς ἀποκεκλεῖσθαι τὸ λοιπὸν τοῦ βίου συνέβη. Πολλοὶ δὲ εὐθὺς πανταχόσε περιιόντες δόξης τῆς πατρίου τοὺς παραπίπτοντας ἠνάγκαζον μεταβάλλεσθαι. Ἅπερ ἐπεὶ ἀνθρώποις ἀγροίκοις οὐχ ὅσια ἔδοξεν εἶναι, τοῖς ταῦτα ἐπαγγέλλουσιν ἀντιστατεῖν ἅπαντες ἔγνωσαν· πολλοὶ μὲν οὖν πρὸς τῶν στασιωτῶν διεφθείροντο, πολλοὶ δὲ καὶ σφᾶς αὐτοὺς διεχρήσαντο, εὐσεβεῖν μάλιστα ὑπὸ ἀβελτηρίας οἰόμενοι, καὶ αὐτῶν ὁ μὲν πλεῖστος ὅμιλος γῆς τῆς πατρῴας ἐξιστάμενοι ἔφευγον. Μον-*

Hunnis [10]), Persarum sociis ac foederatis, quod opportuno loco aperte dixisse mihi videor. Eo ferme tempore, quo seditiones et bella in Romanorum perniciem excitavit, ut omnibus provinciis diversis artibus humano sanguine completis, opimiora spolia reportaret, alias ita excogitavit subditorum clades. Sunt in universo Romano imperio complures Christianorum sectae minime probatae, quas Haereses vulgo dicunt, Montanistarum [11]), Sabbatianorum [12]), aliorumque complurium, quae mentes hominum transversas agunt. Hos omnes priori sententia decedere iussit [13]), protervis tum alia minatus, tum et ne liberis aut propinquis bona relinquerent interdicens. In horum, quos vocant, Haereticorum phanis, ac iis praesertim, in quibus Arii secta [14]) celebraretur, opes recondebantur plane supra quam credibile cuiquam sit. Neque enim senatus universus aut alia Romani praecipua pars imperii de divitiis cum his delubris conferri potest. Nam iis omnibus erat sacra supellex ex auro argentoque, pretiosis lapidibus omni opulentia et copia maior; domus et pagi refertissima; possessiones ubique gentium, et si quid aliud est mortalibus opum genus; utpote quibus nemo Principum aliquando molestiam intulisset [15]). Quin et multis rectae sententiae hominibus per occasionem artis et instituti necessaria ad vitam inde suppeditata sunt. Horum ergo templorum publicata bona praedae fuerunt Iustiniano Augusto. Exinde vitae usus quamplurimis praeclusus. Huc atque illuc palantes alii obvium quemque patriam cogebant mutare sententiam. Id homines agrestes impium rati, suadentibus haec sese opponere deliberant; sed a seditionum popularibus passim mactati [16]), alii superstitiosa et insana religione sibi manus intulerunt; pars occupata fuga patrio solo sese populatim eiecit: qui erant in Phrygia Montani sectatores, templis in quae se

τανοὶ δὲ, οἳ ἐν Φρυγίᾳ κατῴκηντο, σφᾶς αὐτοὺς ἐν ἱεροῖς τοῖς σφετέροις καθείρξαντες τούτους τε τοὺς νεὼς αὐτίκα ἐμπρήσαντες, ξυνδιεφθάρησαν οὐδενὶ λόγῳ, πᾶσά τε ἀπ᾽ αὐτοῦ ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ φόνου τε ἦν καὶ φυγῆς ἔμπλεως. νόμου δὲ τοῦ τοιούτου καὶ ἀμφὶ τοὺς Σαμαρείτας αὐτίκα τεθέντος, ταραχὴ ἄκριτος τὴν Παλαιστίνην κατέλαβεν. Ὅσοι μὲν οὖν ἔν τε Καισαρείᾳ τῇ ἐμῇ κἀν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ᾤκουν, παραφαῦλον ἡγησάμενοι κακοπάθειάν τινα ὑπὲρ ἀνοήτου φέρεσθαι δόγματος, ὄνομα Χριστιανῶν τοῦ σφίσι παρόντος ἀντηλλαξάμενοι, τῷ προσχήματι τούτῳ τὸν ἐκ τοῦ νόμου ἀποσείσασθαι κίνδυνον ἴσχυσαν. καὶ αὐτῶν ὅσοις μέντοι λογισμοῦ καὶ ἐπιεικείας μετῆν, πιστοὶ εἶναι τὰ ἐς δόξαν τήνδε [10]) οὐδαμῇ ἠξίουν, οἱ μέντοι πλεῖστοι ὥσπερ ἀγανακτοῦντες, ὅτι δὴ οὐχ ἑκούσιοι, ἀλλὰ τῷ νόμῳ ἠναγκασμένοι δόγμα τὸ πάτριον μετεβάλλοντο, αὐτίκα δὴ μάλα ἐπί τε Μανιχαίους καὶ τοὺς καλουμένους Πολυθέους ἀπέκλιναν. οἱ δὲ γεωργοὶ ξύμπαντες ἀθρόοι γεγενημένοι ὅπλα ἀνταίρειν βασιλεῖ ἔγνωσαν, βασιλέα σφίσι τῶν τινὰ λῃστῶν προβεβλημένοι, Ἰουλιανὸν ὄνομα Σαβάρου υἱόν. καὶ χρόνον μέν τινα τοῖς στρατιώταις ἐς χεῖρας ἐλθόντες ἀντεῖχον, ἔπειτα δὲ ἡττηθέντες τῇ μάχῃ διεφθάρησαν ξὺν τῷ ἡγεμόνι. καὶ λέγονται μυριάδες ἀνθρώπων δέκα ἐν τῷ πόνῳ τούτῳ ἀπολωλέναι. καὶ χώρα ἡ πάσης γῆς ἀγαθὴ μάλιστα ἔρημος γεωργῶν ἀπ᾽ αὐτοῦ γέγονε· τοῖς τε τῶν χωρίων κυρίοις Χριστιανοῖς οὖσι τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἐς μέγα κακὸν ἐτελεύτησεν· ἀναγκαῖον γὰρ γέγονε σφίσιν οὐδὲν ἐνθένδε μετακομιζομένοις φόρον τὸν ἐπέτειον ἁδρόν τινα ὄντα ἐς τὸν ἅπαντα αἰῶνα βασιλεῖ φέρειν, ἐπεὶ οὐδεμιᾷ φειδοῖ ἡ τοῦ ἔργου τούτου ἐπιτροπὴ γέγονεν [11]). Ἐντεῦθεν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας καλουμένους τὴν δίωξιν ἦγεν, αἰκιζόμενός τε τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα ληϊζόμενος. ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ὅσοι τοῦ Χριστιανῶν ὀνόματος δῆθεν μεταλαχεῖν ἔγνωσαν καιρὸν τὸν παρόντα [12]) σφίσιν ἐκκρούοντες, οὗτοι δὴ οὐ πολλῷ ὕστερον ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς καὶ θυσίαις καὶ ἄλλοις οὐχ ὁσίοις ἔργοις ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον ἡλίσκοντο· τὰ γὰρ ἀμφὶ τοῖς Χριστιανοῖς εἰργασμένα ἐν τοῖς ὄπισθέν μοι λόγοις λελέξεται. Μετὰ δὲ καὶ τὸ παιδεραστεῖν νόμῳ ἀπεῖργεν, οὐ τὰ μετὰ τὸν νόμον διερευνώμενος, ἀλλὰ

coegerant occlusis atque succensis, una cum iis temere conflagrarunt [17]). Atque ex hoc tempore ubique in Romano imperio fugae caedesque. Lege hac lata etiam in Samaritas [18]) ingens Palaestinam tumultus pervasit. Qui ergo vel Caesareae quae mea est patria erant, vel in urbibus aliis, indignum rati si pro insano dogmate subirent incommoda, Christianorum nomine, quod in promptu erat, cum suo permutato [19]), hac specie legis discrimen evitarunt; etsi quibus mens erat bona, ii a fidelium sententia non abhorruerint. Verum pars maior indigne ferentes, quod praeter voluntatem lege coacti essent avitam religionem deserere, illico ad Manichaeos, et quos vocant Polytheos [20]), defecerunt. At agrestes agmine facto in Caesarem arripiunt arma [21]), designatoque sibi imperatore Sabari filio Iuliano [22]) praedone, manus cum milite conserunt; pugnatumque Marte aliquandiu incerto est: demum proelio victi cum Iuliano duce contrucidati sunt, deletis, ut ferunt, eo conflictu centenis hominum millibus. Agris vero omnium longe feracissimis a cultoribus iam tum destitutis, magnam acceperunt ex ea re iacturam Christiani possessores, quibus opus fuerit nullis terrae bonis repositis, annuum Imperatori vectigal, et quidem insigne singulis quibusque pendere annis, exactione nullo humanitatis modo imperata [23]). Hoc facto, iam in gentiles saevitiam convertit [24]); qua caesis corporibus, qua fortunis direptis; quorum qui nomina Christo dederunt, utpote qui per speciem malorumque vitandorum id causa fecissent, tandem inter libamina et sacrificia [25]) atque impias religiones deprehensi sunt. Quae vero in Christianos ipsos commisit, infra dicturi sumus [26]). Post haec turpes puerorum amores lege vetuit [27]), non a lege lata, sed iam diu antea

τοὺς πάλαι καὶ ταύτῃ δὴ τῇ νόσῳ ἁλόντας. ἐγίνετό τε ἡ ἐς αὐτοὺς ἀποστροφὴ οὐδενὶ κόσμῳ, ἐπεὶ καὶ κατηγόρου χωρὶς ἐπράσσετο ἡ ἐς αὐτοὺς τίσις, ἑνός τε ἀνδρὸς ἢ παιδὸς λόγος καὶ τούτου δούλου ἂν οὕτω τύχοι, καὶ ἀκουσίου μαρτυρεῖν ἐπὶ τὸν κεκτημένον ἀναγκασθέντος, ἔδοξεν εἶναι ἀκριβὴς ἔλεγχος. Τούς τε οὕτως ἁλισκομένους τὰ αἰδοῖα περιῃρημένους ἐπόμπευον [13]). Οὐκ ἐς πάντας μέντοι τὸ κακὸν κατ' ἀρχὰς ἤγετο, ἀλλ' ὅσοι ἢ Πράσινοι εἶναι ἢ μεγάλα περιβεβλῆσθαι χρήματα ἔδοξαν ἢ ἄλλο τι προσκεκρουκότες ἐτύγχανον. καὶ μὴν καὶ τοῖς μετεωρολόγοις χαλεπῶς εἶχον [14]). διὸ δὴ αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τοῖς κλέπταις τεταγμένη ἀρχὴ ᾐκίζετό τε ἀπ' οὐδεμιᾶς ἄλλης αἰτίας καὶ ξαίνουσα κατὰ νώτου πολλοὺς [15]) ἐπὶ καμήλων φερομένους ἐπόμπευεν ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν γέροντάς τε καὶ ἄλλως ἐπιεικεῖς ὄντας, ἄλλο αὐτοῖς ἐπικαλεῖν οὐδὲν ἔχουσα, πλήν γε δὴ ὅτι σοφοὶ τὰ περὶ τοὺς ἀστέρας ἐν τοιούτῳ χωρίῳ [16]) ἐβούλοντο εἶναι. Ἔφευγον τοίνυν ἀνθρώπων διηνεκὴς ὅμιλος πολὺς οὐκ ἐς βαρβάρους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐς τοὺς μακρὰν ᾠκισμένους Ῥωμαίους, ἦν τε ἰδεῖν ἐν χώρᾳ τε ἀεὶ καὶ πόλει ἑκάστῃ τοὺς πλείστους ξένους· τοῦ γὰρ διαλαθεῖν ἕνεκα γῆς τῆς πατρῴας τὴν ἀλλοτρίαν ἠλλάξαντο εὐπετῶς ἕκαστοι, ὥσπερ τῆς πατρίδος αὐτοῖς ὑπὸ πολεμίων ἁλούσης. τὸν μὲν οὖν πλοῦτον τῶν εὐδαιμόνων εἶναι δοκούντων ἐν Βυζαντίῳ καὶ πόλει ἑκάστῃ, μετά γε τοὺς [17]) ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς τρόποις οἷσπερ εἴρηται Ἰουστινιανός τε καὶ Θεοδώρα ληϊσάμενοι ἔσχον. ὅπως δὲ καὶ τοὺς ἐκ βουλῆς ἀφαιρεῖσθαι τὰ χρήματα πάντα ἴσχυσαν, αὐτίκα δηλώσω.

## ΙΒ.

Ἦν τις ἐν Βυζαντίῳ Ζήνων ὄνομα, ἐκείνου Ἀνθεμίου υἱωνός, ὅσπερ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ τὴν βασιλείαν τὰ πρότερα ἔσχεν. τοῦτον δὴ ἐξεπίτηδες ἄρχοντα ἐπ' Αἰγύπτου καταστη-

ea labe notatos iudicio arcessens, nullo prorsus decoro in eos facta animadversione [28]). Hos nemine quaestionem ferente mulctavit unico teste viro, vel puero eoque saepenumero servo, etiam invito et in dominum coacto dicere testimonium; sic enim de causa videbatur liquere. Cuius criminis qui rei agerentur, pudendis truncati publice ludibrio erant; licet initio non omnibus haec severitas, sed iis adhiberetur, qui vel Prasinae factioni studerent vel magnis copiis affluentes celebrarentur vel essent apud Principem in offensa. Astrologos iniquo patiebatur animo; hos namque qui latrociniis vindicandis praeerat magistratus, alioqui senes et bonae frugi homines, camelis per universam urbem infami sane spectaculo vexit, caeciditque humeris, hoc illis obiecto duntaxat, quod astrorum scientiae periti ea in urbe degerent. Quare frequens hominum multitudo non ad barbaros dilabebatur modo, sed ad longe dissitas ab orbe Romano nationes. In singulis quibusque provinciis ac civitatibus plerosque vidisses convenas, qui latendi causa in alienas urbes ultro commigrassent, patria quasi post hostilem devastationem deserta. Qui ergo Byzantii vel aliis in urbibus opulentiores e senatoribus essent, sic a Iustiniano ac Theodora de bonis omnibus deturbati sunt; senatores vero ut ab iisdem emungi fortunis potuerint, iam dico [29]).

## CAPUT XII.

*Insignis fraus in Zenonem, in alios senatores et in Ioannem Edessenum. Iustinianus ac Theodora Daemones habiti. Iustinianus a Daemone fertur genitus: visus sine capite ambulare. Mira monachi visa. Iustinianus non cibo, non somno, sed Veneri deditus. Rem cum lemuribus habet Theodora. Eius somnium.*

Zeno Anthemii nepos, eius qui pridem in Occidente imperium obtinuerat, Byzantii tum erat: hunc de industria designatum Aegypti praesidem in

σάμενοι ἔστελλον. ἀλλ' ὁ μὲν χρημάτων τὸ πλοῦτον τῶν τιμιωτάτων ἐμπλησάμενος, τὰ ἐς τὴν ἀναγωγὴν διετείνετο· ἦσαν γὰρ αὐτῷ σταθμός τε ἀργύρου ἀναρίθμητος καὶ χρυσώματα μαργάροις [1]) τε καὶ σμαράγδοις καλλωπισθέντα καὶ λίθοις ἄλλοις τοιούτοις ἐντίμοις. οἱ δὲ τινὰς ἀναπείσαντες τῶν οἱ πιστοτάτων εἶναι δοκούντων, τὰ μὲν χρήματα ἐνθένδε ὅτι τάχιστα ἐκφορήσαντες, πῦρ δὲ ἐν κοίλῃ νηΐ ἐμβεβλημένοι τῷ Ζήνωνι ἀπαγγέλλειν ἐκέλευον ἀπὸ ταὐτομάτου τήν τε φλόγα ἐν τῷ πλοίῳ ξυνηνέχθαι καὶ διολωλέναι τὰ χρήματα. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ζήνωνι μὲν ἐξαπιναίως ἀπογενέσθαι ξυνέπεσεν, αὐτοὶ δὲ κύριοι τῆς οὐσίας εὐθὺς ἅτε κληρονόμοι γεγόνασι· διαθήκην γάρ τινα [2]) προὔφερον, ἥνπερ οὐ παρ' ἐκείνου ξυγκεῖσθαι διατεθρύλληται. καὶ Τατιανοῦ τε καὶ Δημοσθένους καὶ τῆς Ἱλαρᾶς τρόπῳ τῷ ὁμοίῳ σφᾶς αὐτοὺς κληρονόμους πεποίηνται, οἵπερ τά τε ἄλλα καὶ τὸ ἀξίωμα πρῶτοι ἔν γε Ῥωμαίων τῇ βουλῇ ἦσαν. τινῶν δὲ οὐ διαθήκας, ἀλλ' ἐπιστολὰς διεσκευασμένοι, τὴν οὐσίαν ἔσχον· οὕτω γὰρ Διονυσίου τε κληρονόμοι γεγόνασιν, ὃς ἐν Λιβάνῳ ᾤκει, καὶ Ἰωάννου [3]) τοῦ Βασιλείου παιδός, ὃς ἐπιφανέστατος μὲν Ἐδεσσηνῶν ἐγεγόνει πάντων. βίᾳ δὲ πρὸς Βελισσαρίου ἐν ὁμήρων λόγῳ ἐκδέδοται [4]) τοῖς Πέρσαις, ὥσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη. Τοῦτον γὰρ τὸν Ἰωάννην ὁ μὲν Χοσρόης οὐκέτι ἠφίει, ἐπικαλῶν Ῥωμαίοις ἠλογηκέναι τὰ ξυγκείμενα πάντα, ἐφ' οἷς αὐτῷ πρὸς Βελισσαρίου δοθεὶς ἐτύγχανεν, ἀποδίδοσθαι μέντοι ἅτε δορυάλωτον γεγονότα ἠξίου. ἡ δὲ τοῦ ἀνδρὸς μάμμη, περιοῦσα γὰρ ἐτύγχανεν ἔτι, τὰ λύτρα παρεχομένη οὐχ ἧσσον ἢ δισχιλίας λίτρας ἀργύρου τὸν υἱωνὸν ὠνήσεσθαι [5]) ἐπίδοξος ἦν. Ἀλλ' ἐπεὶ τὰ λύτρα ταῦτα ἐς Δάρας ἦλθε, μαθὼν ὁ βασιλεὺς τὸ συμβόλαιον, γενέσθαι οὐκ εἴα, ὡς μὴ ἐς τοὺς βαρβάρους εἰσιὼν ὁ Ῥωμαίων κομίζηται πλοῦτος. Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον τῷ μὲν Ἰωάννῃ νοσήσαντι ξυνέβη ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι. ὁ δὲ τὴν πόλιν ἐπιτροπεύων ἐπιστολὴν ἀναπλάσας τινά, ἔφη πρὸς αὐτὸν ἅτε φίλον οὐ πολλῷ ἔμπροσθεν τὸν Ἰωάννην γράψαι, ὥς οἱ αὐτῷ βουλομένῳ εἴη [6]) εἰς τὸν βασιλέα τὴν οὐσίαν ἐλθεῖν. πάντων δὲ τῶν ἄλλων τὰ ὀνόματα καταλέγειν οὐκ ἂν δυναίμην, ὧνπερ αὐτόματοι

provinciam dimiserunt. Navigio iam pretiosissimis opibus onusto, discessum ille ducebat in dies, immanemque argenti vim, aurea vasa gemmis, smaragdis, magnique pretii lapillis distincta in navim convexerat. Illi persuadent nonnullis, qui Zenoni haberentur fidissimi, ut auro quamprimum egesto, ignem in imam navim iniiciant, Zenoni vero nuncient, casu concepta flamma in navigio opes periisse. Non ita multo post Zeno repente vita concessit; illi statim bonorum possessionem quasi haeredes adeunt productis tabulis, quas ab eo minime confectas fama erat [1]). Hac eadem arte Tatiani se factitarunt haeredes, Demosthenis item ac Hilarae [2]), qui tum rebus aliis tum dignitate primas tenerent in senatu Romano. Aliorum non tabulis, sed confictis epistolis substantias invaserunt, sic haeredes ipsi Dionysii eius qui degebat ad Libanum, et Ioannis Basilii filii [3]), Edessenorum omnium praeclarissimi, qui, ut aliis libris narravi, a Belisario Persis datus est obses invitus. Certe Chosroes causatus neglectas a Romanis conditiones, quibus Ioannem Belisarius vadem dederat, illum negabat reddendum, nisi qua lege captivi solent. Quare Ioannis avia etiam tum superstes bis mille argenti pondo redimendo nepoti persolutura credebatur. Pretium id Daram convectum [4]) ubi Caesar accepit, pacisci cum barbaris vetuit, ne ad eos, inquit, veniant Romanorum opes. Inter haec Ioannes morbo languit periitque; tum Darae praefectus Ioannis ad se velut amicum nuperam simulat epistolam, qua Principem et suae substantiae haeredem scriberet, et eam sibi esse mentem extremam. Sed plane difficile memoratu est, quot hominum sese ultro-

κληρονόμοι γεγένηνται. ἀλλὰ μέχρι μὲν οὖν ἡ τοῦ Νίκα καλουμένη στάσις ἐγένετο, κατὰ μίαν διαλέγεσθαι τὰς τῶν εὐδαιμόνων οὐσίας ἠξίουν, ἐπεὶ δὲ ταύτην, ὥσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐῤῥήθη, γενέσθαι ξυνέβη, τότε δὴ ἀθρόας εἰπεῖν σχεδόν τι ἁπάντων τῶν ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς τὰς οὐσίας δημοσιώσαντες, τὰ μὲν ἔπιπλα πάντα καὶ τῶν χωρίων ὅσα κάλλιστα ἦν ᾗπερ ἐβούλοντο διεχείρησαν. ἀπολέξαντες δὲ τὰ φόρου πικροῦ τε καὶ βαρυτάτου ὑποτελῆ ὄντα, φιλανθρωπίας προσχήματι τοῖς πάλαι κεκτημένοις ἀπέδοντο. διὸ δὴ πρός τε τῶν φορολόγων ἀγχόμενοι καὶ ἀποκναιόμενοι τόκοις ὀφλημάτων ἀειῤῥύτοις τισὶ δυσθανατοῦντες, ἀκούσιοι διεβίωσαν. διὸ δὴ ἐμοί τε καὶ τοῖς πολλοῖς ἡμῶν οὐδὲ πώποτε ἔδοξαν οὗτοι ἄνθρωποι εἶναι, ἀλλὰ δαίμονες παλαμναῖοι [7]) τινὲς καὶ, ὥσπερ οἱ ποιηταὶ λέγουσι, βροτολοιγὼ [8]) ἤστην. οἳ δὴ ἐπὶ κοινῆς βουλευσάμενοι ὅπως ἅπαντα ἀνθρώπεια γένη τε καὶ ἔργα ὡς ῥᾷστα καὶ τάχιστα διαφθείρειν ἱκανοὶ εἶεν, ἀνθρώπειόν τε ἠμπέσχοντο σῶμα [9]) καὶ ἀνθρωποδαίμονες [10]) γεγενημένοι τῷ τρόπῳ τούτῳ ξύμπασαν τὴν οἰκουμένην κατέσεισαν. τεκμηριώσῃ δ᾽ ἄν τις τὸ τοιοῦτο πολλοῖς τε καὶ ἄλλοις καὶ τῇ τῶν πεπραγμένων δυνάμει· τὰ γὰρ δαιμόνια τῶν ἀνθρωπείων ξυμβαίνει πολλῷ τῷ διαλλάσσοντι [11]) διακεκρίσθαι. Πολλῶν ἀμέλει γεγονότων ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀνθρώπων τύχῃ ἢ φύσει φοβερῶν ἐς τὰ μάλιστα, οἱ μὲν πόλεις, οἱ δὲ χώρας ἢ ἄλλο τι τοιοῦτο καθ᾽ αὑτοὺς ἔσφηλαν [12]), ὄλεθρον δὲ ξυμπάντων ἀνθρώπων ξυμφοράς τε γῆς τῆς οἰκουμένης ἁπάσης οὐδεὶς ὅτι μὴ οὗτοι ἄνθρωποι ἐργάζεσθαι ἱκανῶς ἔσχον. ὧν δὴ καὶ ἡ τύχη ὑπουργεῖ τῇ γνώμῃ συγκατεργαζομένη τῶν ἀνθρώπων διαφθοράν· σεισμοῖς τε γὰρ καὶ λοιμοῖς καὶ ὑδάτων ποταμίων ἐπιῤῥοαῖς ὑπὸ τὸν χρόνον τοῦτον πλεῖστα διολωλέναι τετύχηκεν, ὥς μοι αὐτίκα λελέξεται. οὕτως οὐκ ἀνθρωπείῳ, ἀλλ᾽ ἑτέρῳ σθένει τὰ δεινὰ ἔπρασσον. Λέγουσι δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα φάναι τῶν ἐπιτηδείων τισὶν, ὡς οὐ Σαββατίου τοῦ αὐτῆς ἀνδρὸς, οὐδὲ ἀνθρώπων τινὸς υἱὸς εἴη· ἡνίκα γὰρ αὐτὸν κύειν ἔμελλεν, ἐπιφοιτᾶν αὐτῇ δαιμόνιον οὐχ ὁρώμενον, ἀλλ᾽ αἴσθησίν τινα ὅτι δὴ πάρεστιν αὐτῇ παρασχὸν, ἅτε ἄνδρα γυναικὶ

neos, haeredes instituerint [5]). Nam antequam seditio existeret Victoriatorum [6]), divitum sibi bona singulatim legerunt; at ubi illi erupere, tum enimvero omnium fere ordinis senatorii acervatim facultatibus publicatis, ex iis totam supellectilem et optima quaeque praediorum pro arbitratu occuparunt; decumana vero, quae gravissimis tributis solvendis obnoxia essent, quadam humanitatis specie reddiderunt possessoribus; qui, cum a vectigalium collectoribus urgerentur et perpetuo aeris alieni foenore opprimerentur, inviti, retardata morte vitam trahebant. Quamobrem et mihi et mei ordinis plerisque [7]) hi nunquam homines visi sunt, sed perniciosi Daemones et funestae hominum pestes [8]), qui in commune consuluerint, ut omnes hominum nationes atque negotia facile citoque perditum irent, eoque humanas induti formas, quasi semihomines furiae, sic universum terrarum orbem convulserint. Id et aliunde coniicere est, et scelerum immanitate, qua longe multumque superant Daemones mortalium conatus. Nam multi licet prioribus saeculis extiterint homines vel natura vel eventu praeter modum formidabiles, qui urbes, provincias nonnullasque regiones pessumdederint; nullus tamen, ut isti, funditus hominum genus atque universum terrarum orbem quivit evertere. In quorum sane consiliis ministram se praebuit fortuna ad mortalium perniciem; quandoquidem sub id tempus, ut statim narrabo, et terrae motibus et pestilentiis et fluminum eluvionibus tot acciderunt vastationes, ut illa etiam ab his non humana vi facta videantur. Certe Iustiniani matrem nonnullis ex necessariis narrasse ferunt, hunc non Sabbatii coniugis [9]) aut hominum cuiuspiam esse sobolem; sed eo gravida antequam esset, quandam Genii speciem ad se ventitasse, quae non ad visum, sed ad contactum se praeberet, accubaretque sibi et quasi maritus se coniugem

πλησιάσαντα, καθάπερ ἐν ὀνείρῳ ἀφανισθῆναι. τινὲς δὲ τῶν αὐτῷ παρόντων τε ἀόῤῥω πού τῶν νυκτῶν καὶ ξυγγινομένων ἐν παλατίῳ δηλονότι, οἷσπερ ἐν καθαρῷ ἡ ψυχὴ εἴη[13]; φάντασμά τε θεάσασθαι δαιμόνιον ἀήθες σφίσιν ἀντ' αὐτοῦ ἔδοξαν. ὁ μὲν γὰρ ἔφασκεν ἄφνω μὲν αὐτὸν θρόνου τοῦ βασιλείου ἐξαναστάντα, περιπάτους ἐνταῦθα ποιεῖν (συχνὸν γὰρ καθῆσθαι οὐδαμῆ εἰώθει), τῆς δὲ κεφαλῆς ἐν τῷ παραυτίκα τῷ Ἰουστινιανῷ ἀφανισθείσης, τὸ ἄλλο οἱ σῶμα τούτους δὴ τοὺς διαύλους[14] ποιεῖν δοκεῖν. αὐτόν τε ἅτε οἱ τῶν ὀφθαλμῶν[15] περὶ τὴν θέαν ὡς ἥκιστα ὑγιαινόντων ἀσχάλλοντα καὶ διαπορούμενον[16] ἐπὶ πλεῖστον ἑστάναι. θάτερον μέντοι τῆς κεφαλῆς τῷ σώματι ἐπανηκούσης τὰ τέως λειπόμενα ὁρᾶσθαι[17] παρὰ δόξαν ἀναπιμπλάναι. ἄνθρωπος δὲ[18] παρεστάναι οἱ καθημένῳ ἔφη, ἐκ δὲ τοῦ αἰφνιδίου τὸ πρόσωπον οἱ κρέατι ἀσήμῳ ἰδεῖν ἐμφερὲς γεγονός· οὔτε γὰρ ὀφρῦς οὔτε ὀφθαλμοὺς ἐπὶ χώρας τῆς αὐτῶν ὄντας, οὔτε ἄλλο τι τὸ παράπαν ἔφερε γνώρισμα· χρόνου μέντοι αὐτῷ τὸ σχῆμα τῆς ὄψεως ἐπανῆκον ἰδεῖν. ταῦτα οὐκ αὐτὸς θεασάμενος γράφω, ἀλλὰ τῶν τότε θεάσασθαι ἰσχυριζομένων[19] ἀκούσας. Λέγουσι δὲ καὶ μοναχόν τινα τῷ θεῷ ἐς τὰ μάλιστα φίλον πρὸς αὐτῷ γῆν τὴν ἔρημον ξυνοικούντων ἀναπεισθέντα σταλῆναι μὲν ἐς Βυζάντιον τοῖς ἄγχιστα σφίσιν ἐνῳκημένοις ἐπαμυνοῦντα βιαζομένοις τε καὶ ἀδικουμένοις ἀνύποιστα. ἐνταῦθα δὲ ἀφικόμενον, αὐτίκα εἰσόδου τῆς παρὰ τὸν βασιλέα τυχεῖν· μέλλοντα δὲ εἴσω παρ' αὐτὸν γενέσθαι, ἀμεῖψαι μὲν τὸν ἐκεῖσε οὐδὸν θατέρῳ τῷ πόδε, ἐξαπιναίως δὲ ἀναποδίζοντα ὀπίσω ἰέναι. εὐνοῦχον μὲν οὖν τὸν εἰσαγωγέα καὶ τοὺς τῇδε παρόντας πολλὰ τὸν ἄνθρωπον λιπαρεῖν ἐπίπροσθεν βαίνειν· τὸν δὲ οὐδὲν τι ἀποκρινάμενον, ἀλλὰ καὶ παραπλῆγι[20] ἐοικότα ἐς τὸ δωμάτιον, οὗ δὴ κατέλυε, γεγονότα. τῶν τέ οἱ ἑπομένων ἀναπυνθανομένων ὅτου ἕνεκα ταῦτα ποιοίη, φάναι λέγουσιν αὐτὸν ἄντικρυς, ὡς τῶν δαιμόνων τὸν ἄρχοντα ἐν τῷ παλατίῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενον ἴδοι· ᾧ δὴ ξυγγενέσθαι ἤ τι παρ' αὐτοῦ αἰτεῖσθαι οὐκ ἂν ἀξιοίη. Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλεν ὅδε ὁ ἀνὴρ δαίμων τις ἀλιτήριος εἶναι[21], ὅς γε ποτοῦ ἢ σιτίων καὶ ὕπνου[22])

iniret, denique veluti per insomnium evanesceret. Quidam a cubiculis, quibus purior esset animus, dum nocte concubia Iustiniano praesto erant, sibi visi sunt insolentem pro illo Genii larvam videre. Ex his alter affirmabat, repente Iustinianum regia sella excitum obambulatum ire (nam considere diutius nunquam consueverat), tum capite illi subito in auras resoluto, reliquo corpore illas conficere deambulationes; se vero ea re stupente haerenteque diu et suis tanquam infirmis et minime ad visum fidelibus oculis succensente, tandem inopinato ad corporis compagem caput rediisse. Alter adstare se Iustiniano sedenti commemorabat, cui facies illico in carnem vertebatur informem, nullis superciliorum, nullis oculorum extantibus suo loco vestigiis, nulla denique vera imagine; nec diu post quaedam submitti simulacra vultus conspexisse. Scribo non quae ego viderim, sed quae vidisse se alii mihi serio affirmarint. Illud quoque narrant, monachum Deo insigniter gratum [10]), persuasum ab his qui secum idem colerent solitudinis contubernium, venisse Byzantium causam acturum gentium finitimarum, quibus per vim ac nefas erant res afflictissimae. Eo ubi pervenit, facilem ad Imperatorem aditum reperisse; sed ut ad illum penetrandum fuit, e limine actutum retulisse pedem, ac retrorsum prima via redeuntem, ab eunucho admissionali atque adstantibus magnopere rogatum, ut ultra ire pergeret; illum vesano similem nihil respondentem ad contubernii se inde tugurium surripuisse. Sociis vero facti causam quaeritantibus aperte fassum, in regia Daemonum principem residentem in solio vidisse, quem nec adire nec rogare quicquam esset animus. Equidem nescio, cui non dirum et furiale caput is videretur, qui licet

εἰς κόρον οὐδέποτε ἦλθεν, ἀλλ' ἀμωσγέπως τῶν παρατεθέντων ἀπογευσάμενος, ἀωρὶ νύκτωρ[23]) περιήρχετο τὰ βασίλεια, καίπερ ἐς τὰ ἀφροδίσια δαιμονίως ἐσπουδακώς[24]). Λέγουσι δὲ καὶ τῶν Θεοδώρας ἐραστῶν τινὲς ἡνίκα ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἦν, νύκτωρ τι αὐτοῖς ἐπισκῆψαν δαιμόνιον ἐξελάσαι τοῦ δωματίου, ἵνα δὴ σὺν αὐτῇ ἐνυκτέρευεν. Ὀρχηστρὶς δέ τις Μακεδονία ὄνομα ἐγεγόνει τοῖς ἐν Ἀντιοχεῦσι Βενέτοις, δύναμιν περιβεβλημένη πολλήν· γράμματα γὰρ Ἰουστινιανῷ γράφουσα ἔτι Ἰουστίνου[25]) διοικουμένου τὴν βασιλείαν, οὓς ἂν βούλοιτο τῶν ἐν τοῖς ἐῴοις λογίμων ἀνῄρει οὐδενὶ πόνῳ, καὶ αὐτῶν τὰ χρήματα ἐποίει ἀνάγραπτα ἐς τὸ δημόσιον γίνεσθαι· ταύτην τὴν Μακεδονίαν φασὶν ἐξ Αἰγύπτου τε καὶ Λιβύης ποτὲ ἥκουσαν τὴν Θεοδώραν ἀσπασομένην, ἐπειδὴ λίαν δυσφορουμένην τε αὐτὴν καὶ ἀσχάλουσαν οἶδεν, οἷς δὴ περιύβριστό τε πρὸς τοῦ Ἑκηβολίου καὶ χρήματά οἱ ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ ἀπολώλει[24]), πολλὰ παρηγορεῖν τε καὶ παραθρασύνειν τὴν ἄνθρωπον, ἅτε τῆς τύχης οἵας τε οὔσης καὶ αὖθις αὐτῇ χορηγοῦ γενέσθαι χρημάτων μεγάλων. τότε λέγουσι τὴν Θεοδώραν εἰπεῖν, ὡς καὶ ὄναρ αὐτῇ [φάσμα] ἐπισκῆψαν[27]) τὴν νύκτα ἐκείνην πλούτου ἕνεκα μηδεμίαν κελεῦσαι ποιεῖσθαι φροντίδα· ἐπειδὰν γὰρ ἐς Βυζάντιον ἵκοιτο τῷ τῶν δαιμόνων ἄρχοντι ἐς εὐνὴν ἥξειν, τούτῳ τε ἅτε γαμετὴν γυναῖκα ξυνοικήσασθαι μηχανῇ πάσῃ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ κυρίαν αὐτὴν πάντων χρημάτων γεγενημένην[28]).

## ΙΓ.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω δὴ δόξης τοῖς πλείστοις εἶχεν. Ἰουστινιανὸς δὲ τοιοῦτος μὲν τὸ ἄλλο ἦθος οἷος δεδήλωται, εὐπρόσιτον[1]) δὲ παρεῖχεν αὐτὸν καὶ πρᾶον τοῖς ἐντυγχάνουσιν, οὐδενί τε τῶν πάντων ἀποκεκλεῖσθαι τῆς εἰς αὐτὸν εἰσόδου συνέβαινε, ἀλλὰ καὶ τοῖς οὐκ ἐν κόσμῳ παρ' αὐτὸν ἑστῶσιν ἢ φθεγγομένοις οὐδέποτε χαλεπῶς ἔσχεν.

Veneris perdite studiosus, nunquam potus, cibi vel somni se expleverit satietate; sed utcumque degustatis ferculis intempesta nocte regiam obambularet. De Theodora cum adhuc erat in scena, eius amasii, ferunt nocturnos lemures in fornicem irrumpentes inde se abegisse, ubi multam noctem cum illa traherent. Saltatricula Venetorum Antiochensium, cui et nomen Macedonia fuit et magna apud Iustinianum autoritas (quippe quem litteris etiam vivo etiamnum Iustino Principe ad necem optimatum Orientis et eorumdem proscriptionem bonorum pro sua libidine facile impelleret), ex Aegypto et Africa venientem Theodoram salutans, cum graviter moerentem vidisset, et acceptis ab Hecebolio iniuriis factaque eo in itinere pecuniae iactura, indignabundam solabatur, iubebatque bene sperare de fortuna, quae potis esset magnas opes illi rursum elargiri; tum vero dixisse Theodoram, quod quidem ad opes eadem nocte se in somnis iussam omnem curam deponere; fore enim ut, postea quam Byzantium tenuisset, Genii maximi lectum conscenderet et artis ope tandem coniungeretur eidem foedere coniugali, atque exinde ad omnes divitias emergeret.

## CAPUT XIII.

*Iustiniani lenitas affectata: ira in supplices, favor impensus sacerdotibus: consensio cum Theodora: levitas. Triboniani assentatio. Iustiniani amor et odium: avaritia: pretio fixae et refixae leges. Quinam illi carissimi. Eius perfidia. Iniuria.*

De his quidem ita ferebat plurimorum opinio. Iustinianus vero iis licet moribus esset, omnibus tamen ita se praebuit in congressu facilem ac lenem, ut neminem acciderit eius aditu prohiberi, nec unquam aegre ipse tulerit, si quis indecore apud se vel staret vel loqueretur. Nihil commovebatur exitio,

Οὐ μέντοι ἠρυθρία τινὰ[2]) τῶν πρὸς αὐτοῦ ἀπολουμένων· οὐ μὴν οὐδὲ ὀργῆς πώποτέ τι ἢ ἀκροχολίας ὑποφαίνων ἐς τοὺς προσκεκρουκότας ἔνδηλος γέγονεν, ἀλλὰ πρᾷος μὲν τῷ προσώπῳ, καθειμέναις δὲ ταῖς ὀφρῦσιν, ὑφειμένῃ δὲ τῇ φωνῇ ἐκέλευε μυριάδας μὲν διαφθαρῆναι μηδὲν ἠδικηκότων ἀνθρώπων, πόλεις τε καθελεῖν χρήματά τε ἀνάγραπτα ἐς τὸ δημόσιον πάντα ποιεῖσθαι. Εἴκασεν ἄν τις ἐκ τοῦδε τοῦ ἤθους προβατίου γνώμην τὸν ἄνθρωπον ἔχειν. ἢν μέντοι τις αὐτὸν ἱλεούμενος τοὺς παραπεπτωκότας ἱκεσίοις λιταῖς παραιτεῖσθαι ἐπειρᾶτο, ἐνταῦθα ἠγριωμένος τε καὶ σεσηρὼς μεστοῦσθαι[3]) ἐδόκει, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐπὶ φθόρῳ τῶν κατηκόων· τοῖς τε γὰρ ἱερεῦσιν ἀδεέστερον τοὺς πέλας συνεχώρει βιάζεσθαι καὶ ληϊζομένοις τὰ τῶν ὁμόρων συνέχαιρεν, εὐσεβεῖν ταύτῃ ἀμφὶ τὸ θεῖον οἰόμενος. Δίκας τε τοιαύτας δικάζων τὰ ὅσια ποιεῖν ᾤετο, ἤν τις ἱερῶν λόγῳ τῶν τι οὐ προσηκόντων ἁρπάσας νενικηκὼς τε ἀπιὼν ᾤχετο· τὸ γὰρ δίκαιον ἐν τῷ περιεῖναι τοὺς ἱερέας τῶν ἐναντίων ᾤετο εἶναι. καὶ αὐτὸς δὲ κτώμενος ἐξ οὐ προσηκόντων τὰς τῶν περιόντων ἢ τετελευτηκότων οὐσίας, καὶ ταύτας τῶν τινὶ νεῶν εὐθὺς ἀνατιθεὶς τῷ τῆς εὐσεβείας ἐφιλοτιμεῖτο παραπετάσματι, ὡς μὴ ἐς τοὺς βιασθέντας ἡ τούτων αὖθις ἐπανίει κτῆσις, ἀλλὰ καὶ φόνων ἀριθμὸν ἄκριτον διὰ ταῦτα εἰργάζετο. εἰς μίαν γὰρ ἀμφὶ τῷ Χριστῷ δόξαν ἅπαντας ἐν σπουδῇ ἔχων, λόγῳ οὐδενὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους διέφθειρε, καὶ ταῦτα ἐν τῷ τῆς εὐσεβείας προσχήματι πράσσων· οὐ γάρ οἱ ἐδόκει φόνος ἀνθρώπων εἶναι, ἤν γε μὴ τῆς αὐτοῦ δόξης οἱ τελευτῶντες τύχοιεν ὄντες. Οὕτως ἦν κατεσπουδασμένος ὁ τῶν ἀνθρώπων ἐσαεὶ φθόρος[4]), ἐπινοῶν τε ξὺν τῇ γαμετῇ οὔποτε ἀνίει τὰς εἰς τοῦτον φερούσας αἰτίας. Ἄμφω γὰρ τώδε τὼ ἀνθρώπω τὰς ἐπιθυμίας ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον ἀδελφὰς εἶχον, οὗ δὲ αὐτοῖς καὶ διαλλάσσειν τὸν τρόπον ξυνέβη· πονηρὸς μὲν ἑκάτερος ἦν, τὰ μέντοι ἐναντιώτατα ἐνδεικνύμενοι τοὺς ὑπηκόους διέφθειρον. Ὁ μὲν γὰρ κονιορτοῦ τὰ ἐς τὴν γνώμην κουφότερος ἦν, ὑποκειμένοις τοῖς ἀεὶ παράγουσιν ὅποι ποτὲ δοκεῖ βουλομένοις αὐτὸν, ἢν μὴ τὸ πρᾶγμα ἐς φιλανθρωπίαν ἢ ἀκερδίαν ἄγοι, θῶπάς τε

quod aliis pararet. In infestos nunquam iracundia, nedum ira concitari visus est; sed fronte placida, demisso supercilio, summissa voce imperabat infinitae innoxiorum hominum multitudinis internecionem, devastationes urbium, bonorum publicationes, ex quo quidem habitu mansuetissimum hominis ingenium [1]) interpretarere. Si quis autem eius implorare clementiam supplex niteretur misereque afflictis patrocinari, tum enimvero turbari ac ringere, iraque tumescere in subditorum caput. Sacerdotibus in vicinos fidenter sane peccantibus indulgebat [2]) et finitimorum bona occupantibus gratulabatur, sic ratus adversus Deum colere pietatem. Si quando huiusmodi causas cognosceret [3]), religionis esse putavit, ut victa causa discederent, qui sacri nomine rem alienam occupassent; in eoque ius statuebat, ut sacerdotum adversarii tandem causa caderent. Ipse male parta aliorum bona, sive superessent sive de vita illi decessissent, templis addixit [4]), ut sic et crimen obtegeret pietate et nunquam in posterum ad vexatos olim possessores facultates redirent. Quin se infinitis caedibus praepostera hac pietate cruentavit. Illud etiam pugnavit, ut in unam omnes convenirent de Christo sententiam [5]); eaque specie religionis aliis vitam violavit, haud esse homicidium ratus, quod in alienae opinionis populares committeretur [6]). Sic erat semper perdendis populis intentus, ut etiam cum Theodora coniuge ab his comminiscendis occasionibus nunquam desisteret. Nam ut erat maxima utriusque similitudo cupiditatum, sic etiam morum et improbitatis, licet palam discordiam simularent, ut subiectos impellerent in exitium. Erat Iustiniano animus pulvisculo levior huc atque illuc facile trahendus, praeterquam ad humanitatem vel a turpi compendio abstrahendus. Assentatoribus cum

λόγους ἐνδελεχέστατα προσιέμενος· ἔπειθον γάρ [5]) αὐτὸν οἱ κολακεύοντες οὐδενὶ πόνῳ, ὅτι μετέωρος ἀρθείη καὶ ἀεροβατοίη. καί ποτε αὐτῷ παρεδρεύων Τριβωνιανὸς ἔφη περιδεὴς ἀτεχνῶς εἶναι, μήποτε αὐτὸν ὑπὸ εὐσεβείας ἐς τὸν οὐρανὸν ἀναληφθεὶς λάθοι [6]). Τοιούτους δὲ τοὺς ἐπαίνους ἤτοι σκώμματα ἐν τῷ τῆς διανοίας ἐποιεῖτο βεβαίῳ. ἀλλά του θαυμάσας ἂν οὕτω τύχοι τὴν ἀρετήν, ὀλίγῳ ὕστερον ἅτε πονηρῷ ἐλοιδορεῖτο, καὶ κακίσας τῶν τινὰ ὑπηκόων, αὖθις αὐτοῦ ἐπαινέτης ἐγίνετο λόγῳ ἐξ οὐδεμιᾶς μεταβεβλημένος αἰτίας· τὰ γὰρ τῆς γνώμης αὐτῷ ἐξ ἐναντίας ᾔει, ὧν τε αὐτὸς ἔλεγε καὶ ἐβούλετο ἔνδηλος εἶναι. Ὅπως μέντοι ὁ τρόπος αὐτῷ τὰ ἐς φιλίαν τε καὶ ἔχθος εἶχεν, ὑπεῖπον ἤδη, τοῖς τῷ ἀνθρώπῳ ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον εἰργασμένοις τεκμηριώσας. Ἐχθρὸς μὲν γὰρ ἀσφαλής τε καὶ ἄτρεπτος ἦν· ἐς δὲ τοὺς φίλους ἄγαν ἀβέβαιος, ὥστε ἀμέλει τῶν μὲν οἱ ἐσπουδασμένων κατειργάσατο πλείστους· φίλος δὲ τῶν πώποτε μισουμένων οὐδενὶ γέγονεν· οὓς δὲ μάλιστα γνωρίμους καὶ ἐπιτηδείους ἔδοξεν ἔχειν, τούτους τῇ ὁμοζυγίᾳ ἢ ἄλλῳ ὁτῳοῦν χαριζόμενος, ἀπολουμένους οὐκ ἐς μακρὰν προὔδωκε, καίπερ εὖ εἰδὼς ὅτι δὴ τῆς ἐς αὐτὸν εὐνοίας ἕνεκα τεθνήξονται μόνης. ἄπιστος γὰρ ἐν πᾶσι πλήν γε δὴ τῆς τε ἀπανθρωπίας καὶ φιλοχρηματίας διαφανῶς ἦν· ταύτης γὰρ αὐτὸν ἀποστῆσαι [7]) δυνατὸν οὐδενὶ γέγονεν, ἀλλὰ καὶ ἐς ἃ πείθειν αὐτὸν ἡ γαμετὴ οὐκ εἶχε, χρημάτων αὐτῷ μεγάλων ἐλπίδας ἐκ τοῦ ἔργου ἐσομένων ἐμβαλομένη, εἰς τὴν πρᾶξιν ἧπερ ἐβούλετο οὔτι ἐθελούσιον τὸν ἄνδρα ἐφεῖλκε. κέρδους γὰρ οὐκ εὐπρεποῦς ἕνεκα καὶ νόμους τιθέναι καὶ αὖ πάλιν αὐτοὺς καθελεῖν [8]) οὐδαμῇ ἀπηξίου. ἐδίκαζέ τε οὐ κατὰ τοὺς νόμους, οὓς αὐτὸς ἔγραψεν, ἀλλ' ἔνθα ἂν αὐτὸν μείζων τε ὀφθεῖσα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα ἡ τῶν χρημάτων ὑπόσχεσις ἄγοι· καὶ κατὰ μικρὸν γὰρ κλέπτοντι ἀφαιρεῖσθαι τὰς τῶν ὑπηκόων οὐσίας αἰσχύνην αὐτῷ φέρειν τινὰ οὐδαμῇ ᾤετο, ἡνίκα δὴ οὐχ ἅπαξ ἅπαντα ἀφελέσθαι λόγῳ τινὶ εἶχεν, ἢ ἔγκλημα ἐπενεγκὼν ἀπροσδόκητον ἢ διαθήκης οὐ γεγενημένης προσχήματι. Ἔμεινέ τε αὐτοῦ Ῥωμαίων ἄρχοντος οὐ πίστις πρὸς θεὸν ἀσφαλὴς ἢ δόξα, οὐ νόμος ὀχυρός,

primis patefaciebat aures, quibus facile fore crederet, ut sublimis aliquando raptus aëra penetraret. Tribonianus illi assidens, vereri se vehementer affirmabat, ne ob singularem pietatem [8]) in coelum improviso surriperetur [9]). Quam laudem vel potius cavillum apud animum sic plane suum constanter habebat. Si cuius aliquando virtutem probasset, non dubitavit eundem mox improbum dicere; ac rursus quemcumque subiectorum vituperasset, statim oratione commendavit exaggerata; in contrarias ideo sententias temere discedens, quod non aeque animo responderent quae affirmaret ipse, quaeve ab aliis vellet intelligi. Caeterum quemadmodum amore vel odio moveretur, ex eius potissimum factis coniecisse indicasseque mihi videor. Nam odia exercuit pertinacia et implacabilia; cum amicis nulla constantia. Certe sui studiosorum longe plurimos necavit; nullius vero, quem aliquando odisset, redivit in amicitiam. Qui inter notos sibique pernecessarios haberentur, hos, coniugi aut cuilibet gratificans, mactandos non multo post tradidit, quos solo erga se benevolentiae nomine perituros haud ignoraret. Denique fuit Iustinianus nulla in re stabilis, praeterquam crudelitate studioque pecuniae, a quibus nullus eum cohibere unquam potuit [10]). Theodora certe coniux si quando illum non haberet obsequentem, iniecta spe magnarum ex negotiis pecuniarum, tandem invitum ductabat quo ipsa cumque vellet. Nam non est veritus et leges ferre, et quas tulisset refigere, dummodo turpi lucro esset; neque ad eas quas scripsit constitutiones exegit iudicia, sed ad quas trahebatur pecunias, seu luculentiores visas sive promissas munificentius. Nullum admittere se dedecus putavit, cum subditorum suppilaret facultates, ubi simul omnium rapiendarum nulla suppeteret causa; hoc est, agendi criminose vel suppositii testamenti obtendendi. Hoc Romanorum Principe, nulla firma de Deo fuit sententia vel fides [11]); nullum stabile ius [12]);

οὐ πρᾶξις βεβαία, οὐ συμβόλαιον οὐδέν. στελλομένων δὲ πρὸς αὐτοῦ τῶν οἱ ἐπιτηδείων ἐπί τινα πρᾶξιν[9]), εἰ μὲν δὴ αὐτοῖς ἀπολωλεκέναι ξυνέβη τῶν σφίσι παραπεπτωκότων πολλοὺς καὶ χρημάτων τι λῄσασθαι πλῆθος, οὗτοι δὴ εὐθὺς εὐδόκιμοι τῷ αὐτοκράτορι ἐδόκουν τε εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, ἅτε δὴ ἅπαντα ἐς τὸ ἀκριβὲς τὰ ἐπηγγελμένα ἐπιτελέσαντες· εἰ δὲ φειδοῖ τινὶ ἐς ἀνθρώπους χρησάμενοι παρ' αὐτὸν ἵκοιντο, δύσνους τε αὐτοῖς τὸ λοιπὸν καὶ πολέμιος ἦν. ἀπογνούς τε, ὥσπερ ἀρχαιότροπόν τινα τὴν τῶν ἀνδρῶν φύσιν, ἐς τὴν ὑπουργίαν οὐκέτι ἐκάλει· ὥστε καὶ πολλοὶ ἐν σπουδῇ ἐποιοῦντο ἐνδείκνυσθαι αὐτῷ ὡς πονηροὶ εἶεν, καίπερ σφίσι τῶν ἐπιτηδευμάτων οὐ ταύτῃ ἐχόντων. Ὑποσχόμενος δέ τισι πολλάκις καὶ ὅρκῳ ἢ γράμμασι τὴν ὑπόσχεσιν ὀχυρωτέραν πεποιημένος, εὐθὺς ἐθελούσιος ἐς λήθην ἀφῖκτο, δόξης τι φέρειν αὐτῷ τὸ ἔργον τοῦτο οἰόμενος. Καὶ ταῦτα Ἰουστινιανὸς οὐ μόνον ἐς τοὺς ὑπηκόους ἐπράσσετο, ἀλλὰ καὶ ἐς τῶν πολεμίων πολλούς, ὥσπερ μοι εἴρηται ἔμπροσθεν. Ἦν τε ἄυπνος, εἰ καὶ ἐπικλεῖστον εἰπεῖν[10]), καὶ σιτίοις μὲν ἢ ποτῷ κατακορὴς οὐδαμῇ γέγονεν[11]), ἀλλὰ σχεδὸν τἄκρῳ δακτύλῳ ἀπογευσάμενος ἀπηλλάσσετο· ὥσπερ γάρ τι αὐτῷ πάρεργον τῆς φύσεως ἀγγαρευομένης[12]) τὰ τοιαῦτα ἐφαίνετο εἶναι, ἐπεὶ καὶ ἀπόσιτος[13]) ἡμέρας τε καὶ νύκτας δύο τὰ πολλὰ ἔμενεν, ἄλλως τε ἡνίκα ὁ πρὸ τῆς πασχαλίας καλουμένης ἑορτῆς χρόνος ἐνταῦθα ἄγοι· τότε γὰρ πολλάκις ἡμέραιν δυοῖν, ὥσπερ εἴρηται, γεγονὼς ἄσιτος, ὕδατί τε βραχεῖ ἀποζῆν ἐπηξίου καὶ βοτάναις ἀγρίαις τισίν, ὥραν τε ἂν οὕτω τύχοι καταδραθὼν μίαν, εἶτα περιπάτους ἀεὶ ποιούμενος τὸν ἄλλον κατέτριβε χρόνον. Καίτοι εἰ τοῦτον αὐτὸν καιρὸν ἐς πράξεις δαπανᾶν ἀγαθὰς ἤθελεν, ἐπὶ μέγα ἄν τι εὐδαιμονίας ἐκεχωρήκει τὰ πράγματα. νῦν δὲ τῇ φύσεως ἰσχύϊ ἐπὶ τῷ Ῥωμαίων πονηρῷ χρώμενος, ξύμπασαν αὐτῶν τὴν πολιτείαν ἐς τὸ ἔδαφος καθελεῖν ἴσχυσεν· ἐγρηγορέναι τε γὰρ διηνεκὲς καὶ ταλαιπωρεῖν καὶ πονεῖσθαι οὐκ ἄλλου του ἕνεκα ἔργον πεποίηται, ἢ ὥστε κομπωδεστέρας ἀεὶ καθεκάστην τοῖς ὑπηκόοις ἐπιτεχνᾶσθαι τὰς συμφοράς· ἦν γάρ, ὅπερ εἴρηται, διαφερόντως ὀξὺς ἐπινοῆσαί τε καὶ τα-

pactio vel res constans nulla. Familiares, quibus dedisset aliquod negotium, si hos qui sibi incidissent in manus confertim profligassent et magnam abstraxissent auri vim, hi Caesari videbantur erantque probati, ut qui absolutissime imperata fecissent; qui vero abstinuissent aliorum iniuriis, in hos post reditum odio erat hostili, pertaesusque illorum mores antiquos et ignavum ingenium, haud vocabat in posterum ad provincias gerendas; ob idque nonnulli affectarunt apud illum opinionem improbitatis, a qua plane moribus vitaque abhorrerent. Factarum saepenumero sponsionum, et sacramento vel tabulis confirmatarum, statim oblivionem simulavit, quasi laudem hinc sibi aliquam compararet, idque non apud suos tantum, sed, quod supra narravimus, etiam apud hostes. Erat impiger, quamvis cibus potusque illi nunquam fere ad satietatem [13]), sed pene extremis digitis delibatis ferculis, mensam tolli iussit, praeter operam id esse ratus et ex violento naturae quodam imperio. Quare saepe unum atque alterum diem noctemque cibo abstinuit [14]), praesertim eius festi pervigiliis, quod Pascha dicimus, quando biduum brevi aqua et agresti olere victitans et horam somno indulgens [15]), reliquum tempus continuis terebat deambulationibus. Quod si rebus insumpsisset bene gerendis, pervenisset profecto respublica ad summam felicitatem; nunc vero his naturae viribus utebatur ad Romanorum perniciem, illorumque penitus rem ad terram affligendam; cuius perpetuae vigiliae, labores, conatus in eo vertebantur, ut atrocior in dies fieret subditorum calamitas; praesertim cum ad excogitanda sce-

χὺς ἀποτελέσαι ἀνόσια ἔργα· ὥστε αὐτῷ καὶ τὰ τῆς φύσεως ἀγαθὰ ἐπὶ λύμῃ τῶν ὑπηκόων ἀποκεκρίσθαι ξυνέβαινε.

## ΙΔ.

Πραγμάτων γὰρ ἦν ἀωρία πολλὴ καὶ τῶν εἰωθότων οὐδὲν ἔμεινεν, ὧνπέρ μοι ὀλίγων ἐπιμνησθέντι σιωπῇ δοτέον τὰ λοιπὰ, ὡς μὴ ὁ λόγος ἀπέραντος εἴη. πρῶτα μὲν γὰρ οὐδὲν ἐς βασιλικὸν ἀξίωμα ἐπιτηδείως ἔχον οὔτε αὐτὸς εἶχεν οὔτε ξυμφυλάσσειν ἠξίου, ἀλλὰ τήν τε γλῶτταν καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴν διάνοιαν ἐβαρβάριζεν, ὅσα τε γράφεσθαι πρὸς αὐτοῦ βούλοιτο, οὐ τῷ τὴν κοιαίστωρος[1]) ἔχοντι τιμὴν ᾗπερ εἰώθει ἐπέστελλεν οἴεσθαι[2]), ἀλλ' αὐτός τε τὰ πλεῖστα, καίπερ οὕτω τῆς γλώττης ἔχων, ἐκφέρειν ἠξίου. Ἦν τῶν παρατυχόντων[3]) πολὺς ὅμιλος, ὥστε τοῖς ἐνθένδε ἠδικημένοις οὐκ ἔχειν ὅτῳ ἐπικαλοῖεν[4]). τοῖς δὲ ἀσηκρῆτις[5]) καλουμένοις οὐκ ἀπεκέκριτο τὸ ἀξίωμα, ἐς τὸ τὰ βασιλέως ἀπόῤῥητα γράφειν, ἐφ' ὧνπερ τὸ ἀνέκαθεν ἐτετάχατο. ἀλλὰ τὰ ἄλλα ἔγραφεν αὐτὸς ὡς εἰπεῖν ἅπαντα, καὶ εἴπου διατάσσειν τοὺς διαιτῶντας ἐν πόλει δεήσειεν ὅποι ποτὲ αὐτοῖς τὰ ἐς τὴν γνῶσιν ἰτέον εἴη· οὐ γὰρ εἴα τινὰ ἔν γε τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ γνώμῃ αὐτονόμῳ τὰς ψήφους διδόναι, ἀλλὰ αὐθαδιαζόμενος ἀλογίστῳ τινὶ παῤῥησίᾳ κρίσεις τε αὐτὸς τὰς ἐσομένας ἐρύθμιζεν ἀκοῆς λόγον πρός του τῶν διαφερομένων λαβὼν καὶ ἀνάδικα[7]) εὐθὺς τὰ δεδοκιμασμένα ἐποίει, οὐ νόμῳ τινὶ ἢ δικαίῳ ἡγμένος, ἀλλ' ἀπαρακαλύπτως αἰσχροκερδείᾳ ἡσσώμενος. δωροδοκῶν γὰρ ὁ βασιλεὺς οὐκ ᾐσχύνετο πᾶσαν αὐτοῦ τὴν αἰδῶ τῆς ἀπληστίας ἀφελομένης. πολλάκις δὲ τὰ τῇ συγκλήτῳ βουλῇ καὶ τῷ αὐτοκράτορι δεδοκιμασμένα εἰς ἑτέραν τινὰ ἐτελεύτησε κρίσιν. ἡ μὲν γὰρ βουλὴ ὥσπερ ἐν εἰκόνι ἐκάθητο, οὐδὲ τῆς ψήφου οὐδὲ τοῦ καλοῦ κυρία οὖσα, σχήματος δὲ μόνου καὶ νόμου ξυνειλεγμένη παλαιοῦ ἕνεκα, ἐπεὶ οὐδὲ φωνὴν ἀφεῖναι τινὰ ὁτῳοῦν τῶν ἐνταῦθα ξυνει-

lera, uti monui, peracri esset ingenio, ad patranda festino; sicque illius animi dotes subiectorum pestis evaderent.

## CAPUT XIV.

*Iustiniani barbaries. Iniqua iudicia. Nihil senatui nisi nomen relictum. Pondera librae Themidis, aurum Referendarii manus. Praetoriani extorquent iudicia. Leo Cilix auctor vendendi iuris.*

Nulla rebus agendis erat opportunitas, nullum vestigium antiquitatis [1]). Hic vero, ne infinitum faciam, paucis commemoratis complura praeteribo. Principio quidem nihil, quod Imperatoriam deceret maiestatem, vel habuit vel curavit [2]); ad barbarorum morem se citius comparavit sermone, habitu, ingenio [3]). Quae sibi scripto respondenda forent, haec non, uti mos est, quaestori committebat [4]), sed ut plurimum sumebat sibi pronuncianda, licet ei barbare sonaret oratio. Exinde iam turba frequens complevit tribunal [5]) postulatura quaestionem; sed apud quos indices institueret, non habuit. Eorum qui sunt a secretis etsi antiquissimum munus est Principis arcana scribere, concessum id tamen illis non fuit; sed ipse cum reliqua plane omnia scribebat, tum quae magistratus municipiorum sententias ferentes decernere oporteret; nulli in orbe Romano libera iuris dicundi potestate permissa. Sibi omnia imprudenti fastu arrogavit, temperavitque sic iudicia, ut altero litigatorum audito quae iudicata erant rescinderet. Haec non ex aequo aut iure, sed turpi lucro ab eo factitari palam erat; cum accipere munera Caesarem non puderet, cui iam omnem extinxisset pudorem avaritia. Saepissime factum est, ut quae senatus, quaeve Caesar de eadem re decrevissent, in contrarium caderent; nam fuit senatus inane quoddam simulacrum, penes quem neque sententiae dicendae neque tuendi honesti arbitrium esset: sed consessum impleret ad speciem quandam et ex prisca lege [6]), ac nemini plane mutire li-

λεγμένων τὸ παράπαν ἐξῆν. ἀλλ' ὅτε βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοικος ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον διαλαγχάνειν μὲν ἀλλήλοιν τῶν διαφερομένων ἔσκηπτον, ἐνίκα δὲ τὰ ἐν σφίσιν αὐτοῖς ὑπὲρ τούτων ξυγκείμενα. Ἦν δέ τῳ δόξειεν οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι παρανενομηκότι νενικηκέναι, ὁ δὲ καὶ ἄλλο τι χρυσίον τῷ βασιλεῖ τούτῳ προέμενος, νόμον εὐθὺς διεπράττετο ἀπεναντίας ἁπάντων ἐλθόντα τῶν πρόσθε κειμένων· ἢν δὲ καὶ τις ἕτερος τοῦτον δὴ τὸν νόμον τὸν ἀπολωλότα ἐπιζητείη, αὖθις αὐτὸν μετακαλεῖν τε καὶ ἀντικαθιστάναι αὐτοκράτωρ οὐδαμῆ ἀπηξίου, οὐδέν τε ἐν τῷ τῆς δυνάμεως βεβαίῳ ἑστήκει, ἀλλ' ἐπλανᾶτο πανταχόσε περιφερομένη ἡ τῆς δίκης ῥοπὴ, ὅπῃ ἂν αὐτὴν βαρήσας ὁ πλείων χρυσὸς ἀνθέλκειν ἰσχύοι. ἔκειτό τε ἐν τῷ δημοσίῳ τῆς ἀγορᾶς καὶ ταῦτα ἐκ παλατίου καὶ προὐτίθετο οὐ δικαστικῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ νομοθετικῆς πολιτηρίας [8]). τοῖς δὲ ῥαιφερενδαρίοις καλουμένοις [9]) οὐκέτι ἀπέχρη ἀνενεγκεῖν ἐς τὸν βασιλέα τὰς τῶν ἱκετευόντων δεήσεις, ἐς δὲ τὰς ἀρχὰς ἀγγεῖλαι μόνον ἧπερ εἰώθει [10]), ὅ τι ἂν αὐτῷ ἀμφὶ τῷ ἱκέτῃ δοκεῖ [11]), ἀλλὰ ξυμφορήσαντες ἐκ πάντων ἀνθρώπων τὸν ἄδικον λόγον, φενακισμοῖς μὲν τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ παραγωγαῖς τισὶν ἐξηπάτουν, τοῖς ταῦτα ἐπιτηδεύουσιν ἀποκείμενον φύσει. ἔξω δὲ αὐτίκα γενόμενοι [12]) καὶ τῶν σφίσιν ὡμιληκότων τοὺς ἀντιδίκους καθείρξαντες, χρήματα οὐδενὸς ἀμυνομένου ἀνεξελέγκτως ἐπράσσοντο [13]), ὅσα ἂν αὐτοῖς διαρκῆ εἴη. καὶ στρατιῶται οἱ τὴν ἐν παλατίῳ φρουρὰν ἔχοντες ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ παρὰ τοὺς διαιτῶντας γενόμενοι βιαίᾳ χειρὶ τὰς δικὰς ἐσῆγον. πάντες τε ὡς εἰπεῖν τὴν αὐτῶν ἐκλιπόντες τάξιν, ὁδοὺς τότε κατ' ἐξουσίαν ἐβάδιζον ἀπόρους τε καὶ ἀστιβήτους σφίσι τὰ πρότερα οὔσας, καὶ τὰ πράγματα πλημμελῶς πάντα ἐφέρετο, οὐδὲ ὀνόματός τινος ἰδίου μεταλαχόντα· ἐῴκει τε ἡ πολιτεία βασιλίδι παιζόντων παιδίων. Ἀλλὰ τἄλλά μοι παριτέον, ὥσπερ τοῦδε ἀρχόμενος τοῦ λόγου ὑπεῖπον. λελέξεται δὲ ὅστις ἀνὴρ πρῶτος δικάζοντα δωροδοκεῖν τὸν βασιλέα τοῦτον ἀνέπεισε. Λέων ἦν τις, Κίλιξ μὲν γένος, ἐς δὲ φιλοχρηματίαν δαιμονίως ἐσπουδακώς· οὗτος ὁ Λέων κράτιστος ἐγένετο κολάκων ἁπάντων, καὶ οἷος ταῖς τῶν ἀμαθῶν δια-

ceret; sed ea de quibus consulendum esset, Imperator ac Theodora sibi sumerent [7]), et quae apud se ipsi statuissent, haec obtinerent. Si quis vero causam sibi reo adiudicatum esse haud tutum putavit, praemium Imperatori dedit, qui statim legem conditurus esset omnibus iam olim statutis contrariam. Eam vero legem si quis abrogatam repeteret, Caesar non dedignabatur postliminio revocatam restituere. Ita nihil certum et fixum erat, sed ius volubile atque erroneum; et aequitatis lances eo propendere, quo auri graviore pondere deprimerentur, idque publice in forum ex palatio proferebatur, qua pro iudicis, qua pro legum latoris cura urbe gerenda numeratum. Referendariis non sufficiebat libellos supplicum offerre Caesari, et pro more ad magistratus referre solum quae ille de supplice decrevisset, sed conquisitis undique rationibus iniustis, Imperatorem, suapte natura deceptionibus opportunum, in fraudem impellebant; deinde ad litigatores egressi, dissimulatis quae cum Caesare egissent, ab his satis commodam pecuniam nullo vindice emungebant. Praetoriani ipsi milites in regia curia conventis iudicibus [8]) per vim extorquebant iudicia. Ita nullus stabat ordine, sed quacumque liberet per devia vagabatur: omnia deformata munia, ne integris quidem nominibus; erat respublica quasi lascivientium puerorum regina [10]); sed ut initio statui, mitto iam reliqua. Caeterum ad quaestuarium hoc genus iudiciorum Imperatorem primus allexit Leo quidam genere Cilix [11]), homo sane hiantis avaritiae et singulare adulatorii dedecoris exemplum, aptissimus occupandis animis atque sententiis imperitorum et

νοίας δόξαν ὑποβαλέσθαι· πειθὼ γάρ οἱ τινὰ ξυναιρομένην ἐς τοῦ τυράννου τὴν ἀβελτηρίαν ἐπὶ φθόρῳ τῶν ἀνθρώπων εἶχεν, οὗτος ἀνὴρ πρῶτος Ἰουστινιανὸν ἀναπείθει ἀπεμπολεῖν χρημάτων τὰς δίκας. ἐπειδή τε κλέπτειν ὅδε ὁ ἀνὴρ τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ἔγνω, οὐκέτι ἀνίει, ἀλλ' ὁδῷ προϊὸν τὸ κακὸν τοῦτο ἐπὶ μέγα ἐχώρει. ὅστις τε δίκην λαχεῖν ἄδικον τῶν τινι ἐπιεικῶν ἐν σπουδῇ εἶχεν, εὐθὺς παρὰ τὸν Λέοντα ᾔει καὶ μοῖραν τῶν ἀντιλεγομένων τινὰ ὁμολογήσας τῷ τε τυράννῳ καὶ αὐτῷ κείσεσθαι, αὐτίκα νενικηκὼς οὐ δέον ἀπηλλάσσετο ἐκ τοῦ παλατίου. καὶ Λέων μὲν χρήματα ἐνθένδε περιβαλέσθαι μεγάλα κομιδῇ [14]) ἴσχυσε, χώρας τε πολλῆς κύριος γέγονε. Ῥωμαίοις δὲ τὴν πολιτείαν αἰτιώτατος γέγονεν ἐς γόνυ ἐλθεῖν. Ἦν τε οὐδὲν τοῖς ξυμβεβηκόσιν ὀχύρωμα, οὐ νόμος, οὐχ ὅρκος, οὐ γράμματα, οὐ ποινὴ ξυγκειμένη, οὐκ ἄλλο τῶν ἁπάντων οὐδὲν, ὅτι μὴ Λέοντι καὶ βασιλεῖ χρήματα προέσθαι. οὐ μὴν οὐδὲ τοῦτο ἐν τῷ βεβαίῳ τῆς γνώμης τῆς τοῦ Λέοντος ἔμενεν, ἀλλὰ μισθαρνεῖν καὶ πρὸς τῶν ἐναντίων ἠξίου· κλέπτων γὰρ ἀεὶ ἐφ' ἑκάτερα τῶν ἐπ' αὐτῷ προστεθαρρηκότων, ὀλιγωρεῖν τε καὶ ἀπεναντίας ἰέναι οὐδαμῇ αἰσχύνην ὑπώπτευεν εἶναι· οὐδὲν γὰρ αἰσχρὸν, εἰ μόνον τὸ κερδαίνειν προσῇ, ἐδόξαζέν οἱ αὐτῷ ἐπαμφοτερίζοντι ἔσεσθαι.

## ΙΕ.

Ὁ μὲν οὖν Ἰουστινιανὸς τοιοῦτός τις ἦν. Θεοδώρα τε ἐν τῷ βεβαίῳ τῆς ἀπανθρωπίας ἐνδελεχέστατα ἐπεπήγει τὴν γνώμην· ἄλλῳ μὲν γὰρ ἀναπεισθεῖσα ἢ ἀναγκασθεῖσα εἰργάζετο οὐδὲν πώποτε, αὐτὴ δὲ τὰ δόξαντα ἐπετέλει αὐθαδιαζομένη δυνάμει τῇ πάσῃ, οὐδενὸς ἐξαιτεῖσθαι τὸν παραπεπτωκότα τολμῶντος. οὐδὲ γὰρ χρόνου μῆκος, οὐ κολάσεως πλησμονὴ, οὐχ ἱκετείας μηχανὴ, οὐ θανάτου ἀπειλὴ ὅτι δὴ ἐξ οὐρανοῦ πεσεῖται τῷ παντὶ γένει, καταθέσθαι αὐτήν τι τῆς ὀργῆς ἔπειθε, καὶ συλλήβδην Θεοδώραν τῷ προσκεκρουκότι καταλλαγεῖσαν οὐδείς ποτε εἶ-

huius tyranni; quippe cuius fatuitate suadelae quodam adminiculo uteretur in subditorum perniciem: hic, inquam, Iustiniano pensandis auro iudiciis primus autor. Qui ubi hanc sibi constituit artem rapinarum, nihil unquam remisit; sed malo latius manante eo perventum est, ut quisquis in virum probum iniquam obtinere causam cuperet, Leonem adiret, illique controversorum bonorum parte ac Caesari constituta, statim contra ius fasque, e regia discederet victa causa. Sic Leo rem pecuniariam amplissimam fecit et late patentes agros possedit, publica Romanorum interim praecipitata re. Nulla iam conventionibus erat vis ex lege, ex data fide, ex syngrapha, ex poenae stipulatione aliove compacto, sed ex pecunia tantum Leoni ac Caesari destinata. Neque id vero solum apud illum ratum firmumque fuit, quin ab adversariis lucra ligurire studuit; nam utroque cliente fiduciario emuncto, tandem alterutri nullo dedecore fraudem faciebat; nihil ratus indignum hac ambiguitate fallere, quae sibi compendio foret.

## CAPUT XV.

*Theodorae crudelitas: cura corporis: fastus: pedum oscula, calumniae: ignominiosa iniuria in Patricium, secessus in Heraeum.*

Ita quidem Iustinianus. At Theodora sic erat propenso et obfirmato ad crudelitatem animo, ut nullius vel suasione vel stimulo aliquando peccarit; sed quae sibi visa essent, haec procaci animo summaque contentione actitaret. Ab ea deposcere sibi reum nemo ausus est; cum neque temporis diuturnitas neque suppliciis expleta crudelitas neque studiosae preces neque imminentis irae coelestis terror quicquam posset illius furorem sistere. Nemo plane vidit unquam Theodorae invisum quempiam in antiquam cum ea

θεν, καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντι[1]). ἀλλὰ τοῦ τετελευτηκότος ὁ παῖς διαδεξάμενος τὸ τῆς βασιλίδος ἔχθος, ὥσπερ ἄλλο τι τοῦ πατρὸς, ἐς τριγένειαν[2]) παρέπεμψεν· ὁ γὰρ θυμὸς αὐτῇ κινεῖσθαι μὲν εἰς ἀνθρώπων φθορὰν ἑτοιμότατος ἦν, ἐς δὲ τὸ λωφῆσαι ἀμήχανος[3]). Τὸ μέντοι σῶμα ἐθεράπευε μειζόνως μὲν ἢ κατὰ τὴν χρείαν, ἐλασσόνως δὲ ἢ κατὰ τὴν αὐτῆς ἐπιθυμίαν· ταχύτατα μὲν γὰρ ἐς τὸ βαλανεῖον εἰσῄει, ὀψιαίτατα δὲ ἀπαλλαγεῖσα καὶ καταλουσαμένη, ἐς τὸ ἀκρατίζεσθαι ἐνθένδε ἐχώρει, ἀκρατισαμένη δὲ ἡσυχίαν ἦγεν, ἀριστῶσα μέντοι καὶ δεῖπνον αἱρουμένη, ἐς πᾶσαν ἰδέαν ἐδωδίμων τε καὶ ποτῶν ᾔρχετο, ὕπνοι τε αὐτῆς ἀεὶ μακρότατοι ἀντελαμβάνοντο, ἡμερινοὶ μὲν ἄχρι πρώτων νυκτῶν, νυκτερινοὶ δὲ ἄχρις ἡλίου ἀνίσχοντος. Εἰς πᾶσάν τε οὕτως ἀκρασίας ἐμπεπτωκυῖα τρίβον[4]), ἐς τόσον ἡμέρας καιρὸν ἅπασαν διοικεῖσθαι ἠξίου τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. Καὶ ἤν τῳ ἐπιστείλειε πρᾶξίν τινα ὁ βασιλεὺς οὐκ αὐτῆς γνώμῃ, ἐς τοῦτο τύχης περιειστήκει τούτῳ δὴ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ πράγματα, ὥστε οὐ πολλῷ ὕστερον τῆς τε τιμῆς παραλυθῆναι σὺν ὕβρει μεγάλῃ καὶ ἀπολωλέναι θανάτῳ αἰσχίστῳ. τῷ μὲν Ἰουστινιανῷ ἅπαντα πράσσειν ῥᾴδιον ἦν, οὐχ ὅσον τῷ τῆς διανοίας εὐκόλῳ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἄϋπνος ἐπιπλεῖστον, ὥσπερ εἴρηται, καὶ εὐπρόσοδος πάντων μάλιστα. πολλὴ γὰρ ἀνθρώποις ἐξουσία[5]) ἐγίνετο, καίτοι ἀδόξοις τε καὶ ἀφανέσι παντάπασιν οὖσιν, οὐχ ὅτι ἐντυχεῖν τῷ τυράννῳ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ κοινολογεῖσθαι καὶ ἐξ ἀποῤῥήτων συγγίνεσθαι. παρὰ δὲ τὴν βασιλίδα οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τινὶ ὅτι μὴ χρόνῳ τε πολλῷ καὶ πόνῳ εἰσιτητὰ ἦν, ἀλλὰ προσήδρευον μὲν ἀεὶ ἅπαντες ἀνδραποδώδη τινὰ προσεδρείαν ἐν δωματίῳ στενῷ τε καὶ πνιγηρῷ τὸν ἅπαντα χρόνον· κίνδυνος γὰρ ἀπολελεῖφθαι τῶν ἀρχόντων τινὶ ἀνύποιστος ἦν. Ἵσταντο δὲ διηνεκὲς ἐπ' ἄκρων δακτύλων καθυπέρτερον ἕκαστος[6]) τῶν πέλας διατεινόμενος τὸ πρόσωπον ἔχειν, ὅπως αὐτὸν ἔνδοθεν ἐξιόντες εὐνοῦχοι ὁρῷεν· ἐκαλοῦντο δὲ αὐτῶν τινὲς μόλις τε καὶ ἡμέραις πολλαῖς ὕστερον, ἐσιόντες δὲ παρ' αὐτὴν ξὺν δέει πολλῷ ὅτι τάχιστα ἀπηλλάσσοντο, προσκυνήσαντες μόνον καὶ ταρσοῦ ἑκατέρου ποδὸς ἄκρῳ χείλει

gratiam, ne post mortem quidem, rediisse. Nam extincti parentis liberi Imperatricis odium cum paterna adibant haereditate, transmittebantque ad nepotes: ut enim facile in hominum exitium succendebatur furore, ita nunquam deflagrabant irae. Corporis curae studuit, etsi ultra necessitatem, tamen citra animi libidinem. Maturrime balneum ingressa absolutis tardissime lavationibus pergebat ad ientaculum, mox se tradebat quieti. Ad prandium, ad coenam nullam non adhibuit ciborum varietatem et copiam. Somni semper illi longissimi ac succedanei, diurni quidem usque ad primam noctem, nocturni vero ad solem orientem; sic vero in omnem intemperantiam prolapsa, tantulum reliqui temporis esse sibi satis putavit ad Romanum moderandum imperium. Si cui Caesar negotium daret inconsulta Theodora, eo loci res illi deveniebat, ut mox summo cum dedecore magistratu abeunti turpissima morte pereundum foret. Rebus mature conficiendis plane natus Iustinianus erat, non solum continuis vigiliis, ut diximus, sed etiam ingenii et aditus facilitate, qua tanta fuit, ut ignotis omninoque obscuris hominibus locus esset non illius conveniendi modo, sed in communi conserendi sermonis et secreta libertate loquendi. At apud Augustam sero ac difficile summatibus ipsis aditus patebat, qui tanquam mancipia gregatim singulis diebus in angusto et aestuoso cubiculo assidebant, ne absentes graviter periclitarentur. Adstabant vero summis pedibus innixi, erectis cervicibus, extante facie, ut egredientibus eunuchis essent conspicui. Accersebantur autem certi quidam, iique vix et diebus post multis. Ad illam ingressi perpavidi statim se subducebant, eam venerati duntaxat, summisque labiis utrum-

ἀψάμενοι. φθέγγεσθαι γὰρ ἢ αἰτεῖσθαί τι μὴ ἐκείνης ἐγκελευομένης οὐδεμία παῤῥησία ἐγίνετο· ἐς δουλοπρέπειαν γὰρ ἡ πολιτεία ἦλθε, δουλοδιδάσκαλον αὐτὴν ἔχουσα. Οὕτω τε Ῥωμαίοις τὰ πράγματα διεφθείρετο, τοῦ μὲν τυράννου τῷ ἄγαν εὐήθει δοκοῦντι εἶναι, Θεοδώρας τε τῷ χαλεπῷ καὶ λίαν δυσκόλῳ· ἐν μὲν γὰρ τῷ εὐήθει τὸ ἀβέβαιον ἦν, ἐν δὲ τῷ δυσκόλῳ τὸ ἄπρακτον. Ἐν τοῖς μὲν οὖν τῆς τε γνώμης αὐτοῖς καὶ τῆς διαίτης τὸ διαλλάσσον ἐφαίνετο, κοινὰ δὲ ἦν αὐτοῖς ἥ τε φιλοχρηματία καὶ ἡ τῶν φόνων ἐπιθυμία καὶ τὸ μηδενὶ ἀληθίζεσθαι. Ἄμφω γὰρ ἐπιτηδείως ἐς τὰ μάλιστα ψεύδεσθαι εἶχον· καὶ ἤν μέν τις τῶν Θεοδώρα προσκεκρουκότων ἁμαρτάνειν λέγοιτό τι βραχύ τε καὶ λόγου οὐδαμῆ ἄξιον, αἰτίας εὐθὺς ἀναπλάσασα τῷ ἀνθρώπῳ οὐδὲν προσηκούσας, ἐς μέγα τι κακοῦ τὸ πρᾶγμα ἦρεν, ἐγκλημάτων τε ἠκούετο πλῆθος καὶ καταλύσεως περὶ τῶν κατηκόων δικαστήριον ἦν[7]) καὶ δικασταὶ ξυνελέγοντο πρὸς αὐτῆς ἀγειρόμενοι. οἳ δὴ ἔμελλον διαμαχέσασθαι πρὸς ἀλλήλους, ὅστις ἂν αὐτῶν μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀρέσκειν[8]) τῇ ἐς τὴν γνῶσιν ἀπανθρωπίᾳ τῇ βασιλίδι τὸ βούλημα ἱκανὸς γένοιτο. τούτῳ τε τοῦ παραπεπτωκότος τὴν μὲν οὐσίαν αὐτίκα ἐς τὸν δημόσιον ἀνάγραπτον ἐποίει, πικρότατα δὲ αὐτὸν αἰκισαμένη, καίπερ ἴσως εὐπατρίδην τὸ ἀνέκαθεν ὄντα, ἢ φυγῇ ζημιοῦν ἢ θανάτῳ οὐδαμῆ ἀπηξίου. ἢν δέ γε τῶν αὐτῇ ἐσπουδασμένων τις ἐπὶ φόνοις ἀδίκοις ἢ ἑτέρῳ τῳ τῶν μεγίστων ἀδικημάτων ἁλῶναι ξυμβαίνῃ, διασύρουσα καὶ χλευάζουσα τὴν τῶν κατηγόρων ὁρμὴν, σιωπᾶν τὰ προσπεσόντα οὔτι ἐθελουσίους ἠνάγκαζεν, ἀλλὰ καὶ τῶν πραγμάτων τὰ σπουδαιότατα εἰς γελωτοποιΐαν μεταβάλλειν, ὅταν αὐτῇ δοκῇ, ὥσπερ ἐν σκηνῇ καὶ θεάτρῳ ἔργον πεποίηται[9]). Καί ποτέ τις τῶν πατρικίων, γέρων τε καὶ χρόνον πολὺν ἐν ἀρχῇ γεγονὼς, οὗπερ ἐγὼ τὸ ὄνομα ἐξεπιστάμενος ὡς ἥκιστα ἐπιμνήσομαι, ὡς μὴ ἀπέραντον τὴν ἐς αὐτὸν ὕβριν ποιήσωμαι, τῶν αὐτῇ ὑπηρετούντων τινὰ ὀφείλοντά οἱ χρήματα μεγάλα εἰσπράξασθαι οὐχ οἷός τε ὢν, ἐσῆλθε παρ' αὐτὴν, τόν τε συμβαλόντα[10]) αἰτιασόμενος καὶ δεηθησόμενος αὐτῷ βοηθῆσαι τὰ δίκαια. ᾧπερ ἡ Θεοδώρα

que pedem osculati. Nam loqui vel aliquid petere nemo iniussus audebat. Degeneraverat in servilem hanc adulationem senatus, Theodora magistra; Romanumque imperium deformabatur, partim levitate tyranni, qua nihil firmum erat, partim difficili Theodorae protervia, quae peragendis rebus officeret. Sic illi quidem inter se distarunt ingenio vivendique ratione, sed aeque mens fuit utrique auri ac sanguinis avida et veri nescia; nam fuerunt ambo mendaciorum artifices ingeniosissimi. Si quis Theodorae infestum levissimae culpae insimularetur, inde conflata calumnia, quae in hominem minime conveniret, exacerbatoque crimine uno, iam infinita alia aggerabantur, statimque iudicium de expilandis subditis constituebatur, ad se convocabat iudices ambitiose inter se certaturos de sententia ad Augustae crudelitatem attemperanda. Tum vero illa fortunis publicatis, reum, maiorum licet clarum nobilitate, virgis crudelissime caesum, vel exilio vel ultima poena damnavit. Contra si viri, quibus ipsa studeret, aut caedis aut nefariorum criminum manifesti deprehenderentur, accusatorum conatus nunc asperius, nunc facetius eludens, a causa iudicioque deterruit vel invitos. Quin et res gravissimas data opera ad iocos et risum pro libidine revocavit, quasi in scena ac theatro. Vir ordinis patricii, senio et gesto diu magistratu gravis (cuius notum nomen reticendum mihi est, ne tanta eius contumelia ad memoriam veniat posteritatis aeternam), a Theodorae familiari cum grave aes creditum exigere non posset, eam adivit, debitorem interpellaturus, illamque ut se aequo iure complecteretur rogaturus. Theodora imperat, re praeco-

προμαθοῦσα [11]) τοῖς εὐνούχοις ἐπέστελλεν, ἐπειδὰν ὁ πατρίκιος πρὸς αὐτὴν ἴοιτο, κυκλώσασθαι μὲν αὐτὸν ἅπαντας, ἐπακούειν δὲ αὐτῇ φθεγγομένῃ ὑπακοῦσα ὅ τι αὐτοὺς ἀντιφθέγγεσθαι δεῖ. Ἐπεὶ δὲ ὁ πατρίκιος ἐς τὴν γυναικωνῖτιν εἰσῆλθε [12]), προσεκύνησε μέν, ὥσπερ αὐτὴν προσκυνεῖν εἴθιστο, δεδακρυμένῳ δὲ ἐοικώς, ὦ δέσποινα, ἔφη, χαλεπὸν πατρικίῳ ἀνδρὶ χρημάτων δεῖσθαι· ἃ γὰρ τοῖς ἄλλοις συγγνώμην τε καὶ ἔλεον φέρει, ταῦτα ἐς ὕβριν τῷδε ξυμβαίνει τῷ ἀξιώματι ἀποκεκρίσθαι [13]). ἄλλῳ μὲν γὰρ ὁτῳοῦν ἀπορουμένῳ τὰ ἔσχατα πάρεστιν αὐτὸ τοῦτο εἰπόντι τοῖς χρήσταις ὄχλου τοῦ ἐνθένδε εὐθὺς ἀπηλλάχθαι [14])· πατρίκιος δὲ ἀνήρ, οὐκ ἔχων ὅθεν ἂν ἐκτῖσαι τοῖς χρήσταις τὰ ὀφλήματα ἱκανὸς εἴη [15]), μάλιστα μὲν τοῦτο ἂν εἰπεῖν αἰσχυνθείη, εἰπὼν δὲ οὐκ ἄν ποτε πείσῃ, ὡς οὐχ οἷόν τε ὂν τῷδε πενίαν τῷ πράγματι ξυνοικίζεσθαι· ἢν δέ γε καὶ πείσῃ, τὰ πάντων αὐτῷ αἴσχιστά τε καὶ ἀνιαρότατα πεπονθέναι ξυμβήσεται. οὐκοῦν, ὦ δέσποινα, εἰσί μοι χρῆσται, οἱ μὲν δανείσαντες τὰ σφέτερα αὐτῶν, οἱ δὲ παρ' ἐμοῦ δεδανεισμένοι. καὶ τοὺς μὲν δανείσαντας ἐνδελεχέστατα ἐγκειμένους [16]) οὐχ οἷός τέ εἰμι αἰδοῖ τοῦ ἀξιώματος ἀποκρούσασθαι, οἱ δέ γε ὀφείλοντες (οὐ γὰρ πατρίκιοι τυγχάνουσιν ὄντες) εἰς σκήψεις τινὰς ἀπανθρώπους χωροῦσιν. ἀντιβολῶ τοίνυν καὶ ἱκετεύω καὶ δέομαι βοηθῆσαί τέ μοι τὰ δίκαια καὶ τῶν παρόντων ἀπαλλάξαι κακῶν. ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν. ἡ δὲ γυνὴ ἀπεκρίνατο ἐμμελῶς· πατρίκιε ὁ δεῖνα, καὶ ὁ τῶν εὐνούχων χορὸς ὑπολαβὼν ἀντεφθέγξατο· μεγάλην κήλην ἔχεις [17]). αὖθις δὲ ἀνθρώπου ἱκετεύσαντος καὶ ῥῆσίν τινα ἐμφερῆ τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις εἰπόντος, κατὰ ταὐτὰ πάλιν ἥ τε γυνὴ ἀπεκρίνατο καὶ ὁ χορὸς ἀντεφθέγξατο, ἕως ἂν ἀπειπὼν ὁ ταλαίπωρος προσεκύνησέ τε, ἧπερ εἰώθει, καὶ ἀπιὼν ᾤχετο οἴκαδε. Ἐν προαστείοις δὲ τοῖς ἐπιθαλαττίοις τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους καὶ οὐχ ἥκιστα ἐν τῷ καλουμένῳ Ἡρίῳ [18]) διατριβὴν εἶχε, καὶ αὐτοῦ [19]) τῶν ἑπομένων ὁ πολὺς ὅμιλος κακοπαθείᾳ πολλῇ εἴχετο, τῶν τε ἀναγκαίων ἐσπάνιζον καὶ θαλαττίοις ὡμίλουν κινδύνοις, ἄλλως τε καὶ χειμῶνος ἂν οὕτω τύχοι ἐπιπεσόντος ἢ τοῦ κήτους ἐνταῦθά ποι ἐπισκήψαντος, ἀλλ'

gnita, eunuchis venientem patricium ut omnes ad unum circumsistant, sibique dicenti adiiciant animum, condictumque carmen intercinant. Ergo patricius cubiculum ingressus, se, ut moris erat, ad illius pedes abiecit, ac pene lacrymabundus: Dura, inquit, o domina, patricii conditio est, qui numaria difficultate urgeatur; id enim quod aliis veniam commiserationemque conciliat, huic ordini est indignissimae calamitati. Summa prematur alius indigentia; hanc ipsam aperiat debitori; illico desinet moleste interpellari. Patricius qui aes alienum solvendo non sit, ipsum hoc fatenti pudori esset; si vero fateatur, cui tandem id persuadeat? cum in nostrum ordinem inopiam cadere non posse omnibus persuasissimum sit. Si denique illi fides habeatur, actum iam de illius est fama ac dignitate. Sum ego quidem, o domina, in alieno aere, in meo sunt alii. Ego, quod virum patricium non deceat, haud meos fraudo creditores, ab iis licet gravissime premar. Quos autem habeo debitores, minime illi quidem patricii, iniustas elabendi causas quaerunt. Quamobrem peto supplexque oro, ut honesta in causa praesto esse et his malis eripere me velis. Haec quidem ille; cui Theodora modulata voce: *Patricie*. Ac tum chorus eunuchorum resonabat: *Hernia tumida laboras*. Sed eo insistente suppliciis et aliquid dicente in eandem sententiam, idem Theodora carmen recinebat, idemque chorus modulabatur. Tandem miser ille rem pertaesus, de more veneratus Theodoram, se domum recepit. Anni maiorem partem in maritima suburbana, praesertim in Heraeum secedebat [1,2], magno servitiorum incommodo, quae numeroso comitatu illuc eam sequebantur, qua necessariorum penuria, qua freti, qua repente obortae tempestatis, vel etiam irrumpentis ceti peri-

αὐτοὶ[20]) τὰ πάντων ἀνθρώπων κακὰ οὐδὲν πρᾶγμα ᾤοντο εἶναι, ὅσον ἦν γε μόνον αὐτοῖς τρυφᾶν ἐξείη. Ὁποῖος δὲ Θεοδώρας τρόπος[21]) πρὸς τοὺς προσκεκρουκότας ἐφαίνετο, αὐτίκα δηλώσω, ὀλίγων δηλονότι ἐπιμνησθεὶς, ὡς μὴ ἀτελεύτητα πονεῖν δόξαιμι.

## ΙΣΤ.

Ἡνίκα Ἀμαλασοῦνθα τῆς ἐν Γότθοις ἀπαλλαξείουσα διατριβῆς μεταμπίσχεσθαι τὸν βίον ἔγνω καὶ τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον διενοεῖτο πορεύεσθαι, ὥσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐῤῥήθη, λογισαμένη ἡ Θεοδώρα, ὡς εὐπατρίδης τε ἡ γυνὴ καὶ βασιλὶς εἴη, καὶ ἰδεῖν μὲν εὐπρεπὴς ἄγαν, ἐπινοεῖν δὲ ὅ τι ἂν βούλοιτο γοργὸς μάλιστα, ὕποπτον δὲ αὐτῆς ποιησαμένη τό τε μεγαλοπρεπὲς καὶ διαφερόντως ἀῤῥενωπὸν, ἅμα δὲ καὶ τὸ τοῦ ἀνδρὸς ἔκφορον δείσασα, οὐκ ἐπὶ μικροῖς τὴν ζηλοτυπίαν ἐξήνεγκεν, ἀλλ' ἐνεδρεύειν τὴν γυναῖκα μέχρις ἐς θάνατον ἐν βουλῇ ἔσχεν. Αὐτίκα τοίνυν ἀναπείθει τὸν ἄνδρα, Πέτρον μόνον αὐτὸν ἅτε πρεσβεύσοντα ἐς Ἰταλίαν πέμψαι, ᾧ δὴ στελλομένῳ βασιλεὺς μὲν ἐπέστελλεν, ἅπερ μοι ἐν τοῖς ἐγκαίροις δεδιήγηται λόγοις, ἵνα δή μοι τῶν πεπραγμένων ἐκπύστους ποιεῖσθαι τὰς ἀληθείας δέει τῆς βασιλίδος ἀδύνατα ἦν. Αὐτὴ δὲ τοῦτο ἐπήγγελλε μόνον, ὅτι τάχιστα τὴν γυναῖκα ἐξ ἀνθρώπων ἀφανιεῖν, ἐπ' ἐλπίδος ὀχεῖσθαι μεγάλων ἀγαθῶν, ἢν τὰ ἐπηγγελμένα ποιοίη, καταστησαμένη τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὃς ἐν Ἰταλίᾳ γενόμενος (οὐ γὰρ εἶδεν ἀνθρώπου φύσις ὀκνηρῶς ἐς ἄδικον φόνον ἰέναι, ἀρχῆς τινὸς ἴσως ἢ χρημάτων ἐν ἐλπίδι[1]) κειμένων μεγάλων), οὐκ οἶδα ἥν τινα Θευδάτῳ παραίνεσιν ποιησάμενος, διαχρήσασθαι τὴν Ἀμαλασοῦνθαν ἀνέπεισε· καὶ ἀπ' αὐτοῦ[2]) ἔς τε τὸ τοῦ μαγίστρου ἀξίωμα ἦλθε καὶ ἐπὶ πλεῖστον δυνάμεως καὶ μάλιστα πάντων ἐχθρῶν. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν Ἀμαλασοῦνθαν ἐς τοῦτο ἐτελεύτα. ἦν δέ τις Ἰουστινιανῷ ἐπιστολογράφος Πρίσκος ὀνόματι, ἄγαν πονηρὸς μὲν καὶ

culis. Verum ii gravissima quaeque incommoda pro nihilo putarunt, dummodo liceret vacare deliciis. Ut vero erga sibi infestos Theodora se gereret, paucis absolvam, ne infinitum hic mihi laborem sumam.

## CAPUT XVI.

*Theodora Amalasunthae parat exitium. Ad id Petrum inducit. Prisco insidiatur. Areobindum famulum pessime habet. Basianum crudelissime necat: exagitat Diogenem: Theodorum torquet.*

Postea quam Amalasuntha [1]), ut libris superioribus declaravimus, Gotthorum abdicatis rebus aliud vitae genus quaesivit, cogitavitque Byzantium ire, aequo cum civibus iure victura: Theodorae statim occurrit foeminae illius nobile genus, regia dignitas, forma corporis singularis, acre et industrium ingenium; ob idque non dubitavit, quin sibi et ab illius virili animi maiestate et levitate coniugis metuendum foret. Nec sane leviter hanc patefecit rivalitatem, sed insidias ac necem reginae molita, viro confestim persuasit, ut Petrum ad eam legaret in Italiam. Huic ergo Caesar proficiscenti, quae opportuno loco narravi, imperat; at Augusta (cuius metu verae tunc locus narrationi non fuit) [2]) hoc unum committit, ut Amalasunthae paret maturetque necem, magnorum iniecta spe bonorum, si iussis pareat. Ille vel dignitatis vel divitiarum spe in Italiam statim transmittit; nam ad nefarias caedes moderate venire mens humana nequit; Theodatum rationibus mihi quidem obscuris in Amalsunthae caedem impellit [3]). Exinde Petrus ad magistri dignitatem magna quidem potentia, sed odio omnium evehitur [4]). Atque is fuit Amalasunthae rerum exitus. Erat Iustiniano ab epistolis Priscus [5]) quidam homo bene ac na-

Παφλαγόνα καὶ πρέπειν τῷ προστάτῃ [3]) τὸν τρόπον ἀρέσκειν, λίαν δὲ πρὸς αὐτὸν εὐνοϊκῶς ἔχων καὶ πρὸς αὐτοῦ τυγχάνειν τῶν ὁμοίων οἰόμενος· διὸ δὴ καὶ χρημάτων μεγάλων ὧν κύριος ὑπῆρχεν, οὐκ ἐν δίκῃ τάχιστα γέγονε [4])· τοῦτον δὴ ἅτε ὀφρυάζοντά τε καὶ οἱ ἀντιτείνειν πειρώμενον ἡ Θεοδώρα ἐς τὸν ἄνδρα διέβαλε. καὶ τὰ μὲν πρῶτα οὐδὲν ἤνυσεν· οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον αὐτὴ μὲν τὸν ἄνθρωπον εἰς ναῦν ἐμβιβάσασα, ὅπῃ ἐβούλετο ἔπεμψε, καὶ ἀποθρίξασα ἱερέα οὔτι ἑκούσιον ἠνάγκασεν εἶναι. αὐτὸς δὲ δόκησιν παρεχόμενος, ὅτι δὴ τῶν ποιουμένων οὐδὲν εἰδείη, Πρίσκον μὲν οὐ διερευνᾶτο ὅπῃ γῆς εἴη, οὔτε ἐν μνήμῃ τὸ λοιπὸν εἶχεν, ἀλλὰ σιωπῇ ὥσπερ ληθάργῳ ἁλοὺς καθῆστο· τὰ μέντοι χρήματα ὀλίγων οἱ ἀπολελειμμένων ἐληΐσατο πάντα. ὑποψίας δὲ συμπεσούσης [5]) αὐτῇ εἰς τῶν οἰκετῶν ἕνα Ἀρεοβίνδον ὄνομα, βάρβαρον μὲν γένος, εὐπρεπῆ δὲ καὶ νεανίαν, ὅνπερ ταμίαν αὐτὴ καταστησαμένη ἐτύγχανεν, ἀπολούσασθαι βουλομένη τὸ ἔγκλημα, καίπερ, ὥς φασι, τοῦ ἀνθρώπου δαιμονίως ἐρῶσα, ἐν μὲν τῷ παρόντι πικρότατα αὐτὸν ἐπ' οὐδεμιᾶς αἰτίας αἰκίζεσθαι ἔγνω· τὸ δὲ λοιπὸν οὐδέν τοι ἀμφ' αὐτῷ ἔγνωμεν, οὐδέ τις αὐτὸν ἄχρι νῦν εἶδεν. Ἢν γάρ τι τῶν πρασσομένων ἀποκρύπτεσθαι αὐτῇ βουλομένῃ εἴη, τοῦτο δὴ ἄῤῥητόν τε καὶ ἀμνημόνευτον ἅπασιν ἔμεινε· καὶ οὔτε τῷ ἐπισταμένῳ ἀγγεῖλαι τῶν τινι ἀναγκαίων ἐξῆν, οὔτε τῷ μανθάνειν βουλομένῳ πυνθάνεσθαι, κἂν πάνυ τις περίεργος ἦν. τοιοῦτο γὰρ δέος ἐξ οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι ἐκ τυράννων οὐδενὸς γέγονεν, ἐπεὶ οὐδὲ λαθεῖν τι τὸν προσκεκρουκότα [6]) οἷόν τε ἦν· πλῆθος γὰρ κατασκόπων αὐτῇ τὰ λεγόμενα καὶ πρασσόμενα ἔν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ ταῖς οἰκίαις ἐσήγγελον. ἡνίκα τοίνυν τοῦ παραπεπτωκότος τὴν κόλασιν ἐκφέρεσθαι οὐδαμῇ ἤθελεν, ἐποίει τάδε· τὸν ἄνθρωπον μετακαλεσαμένη, ἢν τις τῶν λογίμων ἐτύγχανεν ὤν, μόνη τε αὐτὴ τῶν ὑπουργούντων τινὶ παραδοῦσα μόνῳ, ἐπήγγελλεν εἰς τὰς ἐσχατιὰς αὐτὸν μετακομίσαι τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. καὶ ὃς ἀωρὶ τῶν νυκτῶν κατακεκαλυμμένον αὐτὸν καὶ δεθέντα εἰς ναῦν ἐμβιβάσας καὶ σὺν αὐτῷ γεγονὼς, οὗ οἱ πρὸς τῆς γυναικὸς ἐπετέτακτο, ἐνταῦθα παρεδίδου λαθραιότερον τῷ

viter improbus ex Paphlagonia, aptus ad patronum sibi ex moribus conciliandum, quem unice diligebat, ab illoque mutuo se diligi nequaquam dubitabat; quare brevi tempore praeter ius fasque ad magnas opes pervenit. Huius Theodora supercilio et contumaciae indignata in eum delationibus agit apud coniugem, ac tum certe inani conatu. Ergo non ita multo post Priscum in navim contrudit, et quo tandem libuit ablegatum detondet, invitumque adigit ad sacerdotium [c]). Iustinianus interim facti conscientia simulata, neque ubi terrarum Priscus esset curavit, neque deinceps tanquam occupatus veterno ullam de eo cogitationem admisit, tantum paucas, quae Prisco superfuerant, corradit pecunias. Insederat Theodorae suspicio in Areobindum famulum, genere barbarum, sed formosae indolis adolescentem, quem sibi habuit a supellectile. Hunc ad eluendum crimen nulla primo de causa (licet illum, ut fama est, deperiret) dire flagris excepit; demum quid actum de illo sit, neque nos neque ad hanc diem alii norunt. Nam quod Theodora esse obscurum vellet, id ab ore ac memoria omnium ut evelleret, perterrebat rei conscios (sic ut nullus antehac tyrannus), quo neque necessariis neque curiose flagitantibus rem aperirent. Contra nihil adversariorum fuit, quod illam latuerit, cui per compita perque domos essent, qui singulorum negotia et confabulationes explorarent. Quem vero a se mulctatum nesciri cuperet, clam accersitum (si ex patriciis esset) sola sine arbitris uni tradebat satelliti in extremas oras Romanae ditionis deportandum; quem intempesta nocte obvelatum capite, constrictum vinculis navigioque impositum, ad imperatas exilii sedes satelles duceret, apud alterum non insolentem tantae

ἐς ταύτην τὴν ὑπουργίαν ἱκανῶς ἔχοντι φυλάσσειν τε ὡς ἀσφαλέστατα ἐπιστείλας τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐπειπὼν μηδενὶ φράζειν, ἕως ἂν ἢ τὸν ταλαίπωρον ἡ βασιλὶς οἰκτίζηται, ἢ χρόνον πολὺν τῇ ἐνταῦθα κακοπαθείᾳ δυσθανατήσας τε καὶ καταμαρανθεὶς τελευτήσειεν, ἀπηλλάσσετο [7]. καὶ Βασιανὸν δέ τινα Πράσινον, οὐκ ἀφανῆ νέον ὄντα, αὐτῇ διαλοιδορησάμενον, δι' ὀργῆς ἔσχε· διὸ δὴ ὁ Βασιανὸς (οὐ γὰρ ἀνήκοος ταύτης δὴ τῆς ὀργῆς ἐγεγόνει) ἐς τοῦ ἀρχαγγέλου τον νεὼν φεύγει. ἡ δέ οἱ ἐπέστησεν αὐτίκα τὴν τῷ δήμῳ ἐφεστῶσαν ἀρχὴν, οὐδὲν μέντοι λοιδορίας ἐπικαλεῖν [8] ἐπαγγείλασα, ὅτι δὲ παιδεραστοίη ἐπενεγκοῦσα. Καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὸν ἄνθρωπον ἀναστήσασα ᾐκίζετο ἀνυποίστῳ τῇ κολάσει· ὁ δὲ δῆμος ἅπας ἐπεὶ ἐν τοιαύταις ξυμφοραῖς εἶδε σῶμα ἐλευθέριόν τε καὶ ἀνειμένῃ ἄνωθεν διαίτῃ ἐκτραφὲν, ἀπήλγησέ τε τὸ πάθος εὐθὺς καὶ σὺν οἰμωγῇ ἀνέκραγον οὐράνιον ὅσον [9]) ἐξαιτούμενοι τὸν νεανίαν. ἡ δὲ αὐτὸν ἔτι μᾶλλον κολάσασα καὶ τὸ αἰδοῖον ἀποτεμουμένη διέφθειρεν ἀνεξελέγκτως καὶ τὴν οὐσίαν ἐς τὸ δημόσιον ἀνεγράψατο. Οὕτως ἡνίκα ὀργῴη τὸ γύναιον τοῦτο, οὔτε ἱερὸν ὀχυρὸν ἐγεγόνει, οὔτε νόμου του ἀπαγόρευσις οὔτε πόλεως ἀντιβόλησις, ἐξελέσθαι τὸν παραπεπτωκότα ἱκανὴ ἐφαίνετο οὖσα, οὔτε ἄλλο αὐτῇ ἀπήντα τῶν ἁπάντων οὐδέν. Καὶ Διογένην δέ τινα οἷα Πράσινον ὄντα δι' ὀργῆς ἔχουσα, ἄνδρα ἀστεῖον καὶ ποθεινὸν ἅπασί τε καὶ αὐτῷ τῷ βασιλεῖ, οὐδέν τι ἧσσον γάμων ἀνδρείων ἐν σπουδῇ συκοφαντεῖν ἔχουσα [10])· δύο γοῦν ἀναπείσασα τῶν αὐτοῦ οἰκετῶν, κατηγόρους τε καὶ μάρτυρας τῷ κεκτημένῳ ἐπέστησε. τοῦ δὲ οὐ κρύβδην ἐξεταζομένου καὶ λαθραίως ὥσπερ εἰώθει [11]), ἀλλ' ἐν δημοσίῳ δικαστῶν ᾑρημένων πολλῶν τε καὶ οὐκ ἀδόξων διὰ τὴν Διογένους δόξαν, ἐπεὶ οὐκ ἐδόκουν ἀκριβολογουμένοις τοῖς δικασταῖς οἱ τῶν οἰκετῶν λόγοι ἀξιόχρεοι ἐς τὴν κρίσιν εἶναι, ἄλλως τε καὶ παιδαρίων ὄντων, Θεόδωρον τὸν Διογένει ἀναγκαίων [12]) τινὰ ἐν τοῖς εἰωθόσιν οἰκιδίοις καθεῖρξεν. ἐνταῦθα πολλαῖς μὲν θωπείαις, πολλοῖς δὲ τὸν ἄνθρωπον αἰκισμοῖς περιῆλθεν· ἐπεί τέ οἱ οὐδὲν προὐχώρει, νευρὰν βοείαν ἐς τοῦ ἀνθρώπου τὴν κεφαλὴν ἀμφὶ τὰ νῶτα πε-

crudelitatis ministrum custodiis fidissimis secretissimisque clanculum concludendum, donec vel eius aerumnis Augusta commoveretur, vel diuturno squalore extrema pene in morte aegre vivens contabesceret caderetque. Basianus adolescens factione Prasinus, illustri loco natus, cavillo in Theodoram luserat; cuius ob id in se concitatam iram intelligens, in templum concedit Michaelis archangeli 7). Huc statim illa praetorem plebis immittit, iubetque non cavilli, sed infamis puerorum amoris Basianum reum agere. E templo abstractus acerbissimo supplicio a magistratu excruciatur, sed populi multitudo, ingenui splendoris corpus, mollibus assuetum deliciis, in saevissimum dari cruciamentum videns, eius interitum commiserata, pene in coelum sublato clamore complorans, salvum sibi deposcebat adolescentem. Mulier pertinacius instare suppliciis; pudendisque resectis, sic eum indicta causa iniudicatum indemnatumque peremit, ac tandem etiam fisco illius addixit bona. Scilicet cum haec foemina insaniret, nec templorum asylum nec legum imperium nec universae urbis imploratio nec quicquam rerum omnium eripere poterat, quem ipsa perditum iret. Diogenem virum urbanum et carum tum omnibus tum ipsi Caesari, tanquam Prasinorum partes foveret, odio prosequebatur, in hunc etiam puerorum concubinatus crimen intendens, duos illius vernas quaerit, inducitque calumniatores iuxta ac testes. Verum cum hoc non ex consuetis illius esset clandestinis iudiciis, sed pro viri dignitate multi atque insignes in Diogenem iudices sederent in foro et vernularum testimonium etiam aetate minorum haud ad causam idoneum haberent; Theodorum quendam Diogenis familiarem in consuetas custodias condit Augusta, circumvenitque modo blanditiis modo cruciatibus. Nam ubi vidit sibi rem non procedere, nervo bovino

ριελίξαντες, τὴν νευρὰν στρέφειν τε καὶ σφίγγειν ἐκέλευε. καὶ τοὺς μὲν οἱ ὀφθαλμοὺς Θεοδώρα ἐκπεπηδηκέναι τὴν οἰκείαν λιπόντας χώραν ὑπώπτευεν. οὐδὲν μέντοι τῶν οὐ γεγονότων ἀπαγγέλλειν [13]) ἔγνω. διὸ δὴ οἱ μὲν δικασταὶ ἅτε ἀμαρτυρήτου δίκης ἀπέγνωσαν, ἡ δὲ πόλις ἑορτὴν ἀπ' αὐτοῦ πανδημεὶ ἦγεν.

## IZ.

Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῇδε ἐχώρησεν. ἐῤῥήθη δὲ ἀρχομένῳ μοι τοῦδε τοῦ λόγου καὶ ὅσα Βελισσάριόν τε καὶ Φώτιον καὶ Βούζην αὐτῇ ἐργασθείη. Στασιῶται δὲ Βένετοι δύο Κίλικες γένος Καλλινίκῳ τῷ Κιλικίας δευτέρας ἄρχοντι σὺν θορύβῳ πολλῷ ἐπιστάντες, χειρῶν ἀδίκων ἐπ' αὐτὸν ἦρξαν· τόν τε αὐτοῦ ἱπποκόμον ἄγχιστά που ἑστῶτα καὶ ἀμύνειν τῷ κεκτημένῳ πειρώμενον ἔκτειναν, τοῦ τε ἄρχοντος καὶ τοῦ δήμου θεωμένου παντός. Καὶ ὁ μὲν τοὺς στασιώτας ἄλλων τε πολλῶν καὶ τοῦδε ἁλόντας τοῦ φόνου ἐν δίκῃ ἀνεῖλεν. ἡ δὲ μαθοῦσα, ὅτι καὶ τοὺς Βενέτους προσποιεῖται ἐνδεικνυμένη, ἔτι αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα ἐν τῷ τῶν φονέων τάφῳ ἀνεσκολόπισεν οὐδενὶ λόγῳ. βασιλεὺς δὲ κλάειν τε καὶ ὀδύρεσθαι τὸν ἀπολωλότα σκηπτόμενος καθῆστο γρυλλίζων [1]), πολλά τε τοῖς ἐς τὴν πρᾶξιν ὑπουργηκόσιν ἀνατεινάμενος [2]), οὐδὲν ἔδρασε. τὰ μέντοι χρήματα τοῦ τετελευτηκότος ληΐζεσθαι ὡς ἥκιστα ἀπηξίωσεν. Ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἁμαρτάδων τῶν ἐς τὸ σῶμα κολάσεις τῇ Θεοδώρᾳ ἐπινοεῖν ἐπιμελὲς ἦν· πόρνας ἀμέλει πλέον ἢ πεντακοσίας ἀγείρασα, ἐν ἀγορᾷ μέσῃ ἐς τριώβολον ὅσον ἀποζῆν μισθαρνούσας, ἔς τε τὴν ἀντιπέρας ἤπειρον στείλασα ἐν τῷ καλουμένῳ μοναστηρίῳ καθεῖρξε, τὸν βίον μεταμφιέσασθαι ἀναγκάζουσα. ὧν δή τινες ἐῤῥίπτουν αὐτὰς ἀφ' ὑψηλοῦ νύκτωρ, ταύτῃ τῆς ἀκουσίου μεταβολῆς

a fronte ad aures circumacto [8]), illi caput astringi iubet, haud fore dubitans quin elisi oculi suis sedibus evibrarentur; ille tamen potius habuit nihil mentiri. Quare iudices causam, de qua non liqueret, abiecerunt, civibus publice ob id gratulantibus.

## CAPUT XVII.

*Theodora in crucem agit praefectum, quod Venetium damnavit. Meretrices ad meliorem frugem adigit. Nobiles foeminas vexat. Ioannem filium suum nothum occidit. Mulieribus adulteris patrocinatur Episcopos et magistratus creat. Matrimonia nobilium curat. Saturnino meretricem despondet, et querentem illum, ceu puerum flagro excipit. Acta in Ioannem Cappadocem.*

Hactenus haec; nam initio narravimus quae in Belisarium, in Photium, in Buzem haec foemina commiserit. Duo partis Venetae factiosi Cilices [1]) Callinicum secundae Ciliciae praefectum in seditione per vim aggressi, eius agasonem astantem et vim hero defendere paratum confodiunt, ipso inspectante praefecto populoque. Hos ille et huius homicidii aliorumque permultorum convictos iure capite plectit. Id ubi rescivit Theodora, suam in Venetos propensionem confirmatura, eum adhuc in provincia ad sicariorum tumulum insontem agit in crucem. Imperator simulatis lacrymis eius causam dolere, domi apud se grunnire, multas intendere minas in caedis satellites nullo eventu; caeterum pecuniarum defuncti rapinam non abnuit. In illa etiam cura versata est Theodora, ut prostituentes corpora muliereulas puniret; nam scorta ferme quingenta, quae se ad triobolarem quaestum vitamque medio in foro vulgarent, in adversam Bospori partem, facto grege amandavit, retrusitque in monasterium [2]), meliorem vitae rationem inire coactas. Ex his pleraeque noctu e sublimi praecipites egerunt sese, ac sponte mori quam invite sic vivere malue-

ἀπηλλάσσοντο. δύο δὲ κόραι ἐν Βυζαντίῳ ἀδελφαὶ ἤτην, οὐκ ἐκ πατρός τε καὶ τριγονίας ὑπάτων μόνον, ἀλλ' ἀνέκαθεν αἵματος τοῦ πρώτου ἔν γε τῇ συγκλήτῳ βουλῇ γεγονυῖαι· ταύταις ἤδη ἐς γάμον ἐλθούσαις, ἀπολωλότων τῶν ἀνθρώπων, χήραις γεγονέναι ξυνέπεσεν· αὐτίκα δὲ ἄνδρας ἡ Θεοδώρα δύο ἀγελαίους τε καὶ βδελυροὺς ἀπολέξασα, ξυνοικεῖν αὐταῖς ἐν σπουδῇ εἶχεν, ἐπικαλοῦσα μὴ σωφρόνως βιοῦν. ὅπερ ἵνα μὴ γένηται δείσασαι, ἐς τὸ τῆς Σοφίας ἱερὸν φεύγουσι, ἔς τε τὸν θεῖον λουτρῶνα ἐλθοῦσαι τῆς ἐνταῦθα κολυμβήθρας ἀπρὶξ εἴχοντο· ἀλλὰ τοσαύτην αὐταῖς ἀνάγκην τε καὶ κακοπάθειαν προσετρίψατο ἡ βασίλισσα, ὥστε αὐταῖς ἀπαλλαξειούσαις τῶν ἐνθένδε κακῶν τὸν γάμον αὐτῶν ἀνταλλάξασθαι ἐν σπουδῇ γέγονεν. οὕτως αὐτῇ ἄχραντος εὐδεὶς ἢ ἄσυλος μεμένηκε χῶρος. αὗται μὲν οὖν ἀνδράσι πτωχοῖς τε καὶ ἀπεῤῥιμμένοις πολλῷ ἀπὸ τῆς σφετέρας ἀξίας ἀκούσιαι ξυνῳκίσθησαν, καίπερ εὐπατριδῶν σφίσι παρόντων μνηστήρων. ἡ δὲ μήτηρ αὐταῖς χήρα καὶ αὐτὴ γεγονυῖα, οὔτε ἀνοιμῶξαι οὔτε ἀποκλαῦσαι τολμῶσα τὸ πάθος, παρῆν τῇ ἐγγύῃ. ὕστερον δὲ ἀποσειομένη ἡ Θεοδώρα τὸ μίασμα, δημοσίαις αὐταῖς παρηγορῆσαι ξυμφοραῖς [3]) ἔγνω· ἄρχοντα γὰρ ἑκάτερον κατεστήσατο. καὶ ταῖς μὲν κόραις παραψυχὴ οὐδ' ὣς γέγονε, πάθη δὲ ἀνήκεστα καὶ ἀνύποιστα τοῖς ὑπηκόοις σχεδὸν ἅπασι πρὸς τῶν ἀνδρῶν τούτων ξυνηνέχθη παθεῖν, ἅπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις λελέξεται [4]). Θεοδώρα γὰρ οὔτε ἀρχῆς οὔτε πολιτείας ἀξίωσις οὔτε τι ἄλλο ἐπιμελὲς ἦν, εἰ τὸ βούλημα παρανεῖται μόνον. ἐτύγχανε δὲ ὑπό του κυήσασα τῶν ἐραστῶν, ἡνίκα ἔτι ἐπὶ σκηνῆς ἦν, τοῦ δὲ κακοῦ ὀψὲ τοῦ καιροῦ αἰσθομένη, πάντα μὲν ἐς τὸ ἀμβλύσκειν, ὥσπερ εἰώθει, ἐποίει [5])· ἄωρον δὲ ἀποκτιννύναι τὸ βρέφος οὐδεμιᾷ μηχανῇ εἶχεν, ἐπεὶ οὐ πολλῷ ἀπελέλειπτο τὸ ἀνθρωποειδὲς γένος γεγονέναι. διὸ δὴ ἐπεὶ οὐδὲν προὐχώρει, τῆς πείρας ἀφεμένη, τίκτειν ἠνάγκαστο. ὁρῶν δὲ αὐτὴν ὁ τοῦ τεχθέντος πατὴρ ἀπορουμένην τε καὶ ἀσχάλουσαν, ὅτι μήτηρ γενομένη τῷ σώματι ὁμοίως ἐργάζεσθαι οὐκέτι δυνατὴ εἴη, ἐπεὶ καὶ ἀληθῆ δὴ ὑπώπτευε ὡς διαχρήσεται τὸ παιδίον, ἀνείλετό τε καὶ Ἰωάννην ἐπονομά-

runt. Duae Byzantii adolescentulae sorores erant, non paterno solum et avito consulum splendore illustres, sed perantiqua etiam maiorum gloria primariae in senatu nobilitatis. Hae post nuptiales faces extinctis maritis viduae iacebant; quarum Theodora vitae honestatem criminata, duos, quibus nuberent, ex ultima plebe homines quaerit, ac plane execrandos. Id illae veritae ad Sophianum templum convolant, in sacrum se condunt lavacrum, fontemque manibus prehensant [3]); sed tot aerumnis, tanta rerum necessitate illas divexavit Augusta, ut sat habuerint eas eligere nuptias, quo e tantis malis emergerent. Sic illi nunquam inviolatum mansit asyli ius. Ergo quae patriciae nobilitatis procos haberent, traduntur invitae maritis egentibus, abiectis, ab illarum dignitate longe alienis. Parens et ipsa vidua lacrymis et moerore compressis sponsalibus intererat. Denique suum Theodora facinus detestata, adolescentulas publicis damnis solandas curavit, aucto dignitatibus utroque marito. Verum hoc illis nullum fuit solatium, cum in subditos ii, ut paulo post edisseram [4]), non ferenda crudelitate se gesserint; neque enim Theodora magistratuum vel reipublicae vel alterius muneris dignitatem penes habebat, dum animum expleret suum. Cum adhuc in scena versaretur, fuit ex amico gravida, idque sero ostendit sensit, cum omnia frustra tentabat, ut partum (ut illi mos erat) immaturum enectumque abigeret, cui ad humanam formam non multum deerat; quare deseruit artes, quae nihil proficerent, parere iam coacta. Ut vero marito subolevit, aegre illam animo esse, et indignari, quod interim foeta meretricio corporis quaestu prohiberetur, ille soboli vehementer a matre timens interitum, prolem, quam marem suscepit at-

σας, ἐπεὶ ἄρσεν ἦν, ἐς τὴν Ἀραβίαν ἐς ἧσπερ ὥρμητο ἀπιὼν ᾤχετο. ἐπεὶ δὲ αὐτὸς μὲν τελευτᾶν ἔμελλεν, Ἰωάννης ἤδη μειράκιον ἦν, τὸν πάντα λόγον αὐτῷ ἀμφὶ τῇ μητρὶ ὁ πατὴρ ἔφρασε. καὶ ὃς ἅπαντα[6] ἐπὶ τῷ πατρὶ τὰ νόμιμα ποιήσας ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντι, χρόνῳ τινὶ ὕστερον ἐς Βυζάντιον ἦλθε καὶ τοῖς παρὰ τὴν μητέρα τὰς εἰσόδους ἀεὶ ποιουμένοις τὸ πρᾶγμα ἀγγέλλει. οἱ δὲ οὐδὲν ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπείου τρόπου αὐτὴν λογιεῖσθαι ὑποτοπήσαντες, ἐπαγγέλλουσι τῇ μητρί, ὅτι δὴ αὐτῆς Ἰωάννης ὁ υἱὸς ἥκοι. δείσασα δὲ ἡ γυνὴ μὴ ἐς τὸν ἄνδρα ἔκπυστος ὁ λόγος γένηται, τὸν παῖδα οἱ ἐς ὄψιν ἐκέλευσεν ἥκειν. ἐπεί τε εἶδε παραγενόμενον, τῶν οἰκείων τινὶ ἐνεχείρισεν, ᾧπερ ἀεὶ τὰ τοιαῦτα ἐπιστέλλειν[7]) εἰώθει. καὶ τρόπῳ μὲν ὅτῳ ὁ ταλαίπωρος ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνισται, οὐκ ἔχω εἰπεῖν· οὐδεὶς δὲ αὐτὸν ἄχρι δεῦρο ἴδεν, οὐδὲ ἀπογενομένης τῆς βασιλίδος, ἔσχεν. Τότε καὶ ταῖς γυναιξὶ σχεδόν τι ἁπάσαις τὸν τρόπον διεφθάρθαι ξυνέβη. ἐξήμαρτον γὰρ ἐς τοὺς ἄνδρας ἐξουσίᾳ τῇ πάσῃ, οὐ φέρουσαι κίνδυνόν τινα ἢ βλάβην τοῦ ἔργου· ἐπεὶ καὶ ὅσαι μοιχείας ἁλοῖεν, αὗται κακῶν ἀπαθεῖς ἔμενον, παρὰ δὲ τὴν βασιλίδα αὐτίκα ἰοῦσαι, ἀντίστροφοί τε γενόμεναι[8]) καὶ δίκην οὐ γεγονότων ἐγκλημάτων ἀντιλαχοῦσαι τοὺς ἄνδρας ὑπῆγον. περιῆν τε αὐτοῖς ἀνεξελέγκτοις οὖσι τὴν μὲν προῖκα ἐν διπλασίῳ ἀποτινοῦσι, μεμαστιγωμένοις δὲ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐς τὸ δεσμωτήριον ἀπαχθῆναι, καὶ αὖ πάλιν τὰς μοιχευτρίας ἐπιδεῖν κεκομψευμένας τε καὶ πρὸς τῶν μοιχῶν ἀδεέστερον λαγνευομένας. Τῶν δὲ μοιχῶν πολλοὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἔργου καὶ τιμῆς ἔτυχον. διόπερ οἱ πλεῖστοι τὸ λοιπὸν πάσχοντες πρὸς τῶν γυναικῶν ἀνόσια ἔργα, ἀσμενέστατα ἀμαστίγωτοι σιωπῇ ἔμενον, τὴν παρρησίαν αὐταῖς τῷ μὴ καταφωρᾶσθαι δοκεῖν ἐνδιδόντες. Αὕτη ἅπαντα πρυτανεύειν αὐτογνωμονοῦσα καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἠξίου. τάς τε γὰρ ἀρχὰς καὶ ἱερωσύνας ἐχειροτόνει, ἐκεῖνο μόνον διερευνωμένη καὶ φυλασσομένη ἐνδελεχέστατα, μὴ καλὸς ἢ ἀγαθός τις ὁ τὸ ἀξίωμα μετιὼν εἴη, καὶ οὐχ οἷός τέ οἱ ἐσόμενος ἐς τὰ ἐπαγγελλόμενα ὑπουργήσειν. καὶ τοὺς γάμους ἅπαντας τῇ οἰκείᾳ ἐξουσίᾳ[9]) τινὶ διῳκεῖτο, τότε πρὸ τοῦ γαμεῖν[10])

que Ioannem vocavit, in Arabiam, quo iam cogitabat, secum abducit. Is iamiam moriturus filio tum adulto totam aperit de matre rem. Ille iustis paterno funeri persolutis, certo post tempore Byzantium venit et famulis, qui aditum ad matrem darent, rem narrat. Hi rati nihil inhumani parentem molituram, adesse Ioannem filium nunciant. Verita foemina, ne id fama coniux acciperet, in conspectum ingredi filium iubet, et coram exceptum ex domesticis cuidam, talium scilicet negotiorum praefecto, in manus tradit. Verum quo miser ille casu sit interceptus, compertum non est: certe nemo, extincta iam Augusta, illum denique vidit. Hac tempestate omnium fere mulierum mores corrupti [5]); quae per summam licentiam impune peccabant in maritos, et in crimen adulterii vocatae dimittebantur multae, adita statim Imperatrice [6]), ac reddito iterum de eadem causa plane contrario iudicio, criminum immunes pronunciabantur; maritis, qui probationes non implessent, in crimen adductis, duplique poena dotem solventibus, multis vapulantibus, in carcere squalentibus ac vinculis, et rursum inspectantibus calamistratas adulteras libere a corruptoribus constuprari, qui etiam dignitates mercedem sceleris consequerentur. Quamobrem plerique ne flagriones fierent, impiam coniugum libidinem ultro dissimularunt, quin etiam illis, ne quando manifesto deprehenderentur, omnem fecerunt opportunitatem. Rempublicam pro arbitratu moderari sic Theodora contendit, ut ipsa magistratus et sacerdotes crearet [7]); id etiam atque etiam satagens, ne vir quisquam probus ac integer dignitates obtineret, qui parere sibi nollet. Connubiale ius totum penes se esse voluit [8]); nullus ante

οὐδεμίαν ἄνθρωποι ἐγγύην ἔχουσαν πεποίηνται. γυνὴ ἑκάστῳ ἐξαπιναίως ἐγίνετο, οὐχ ὅτι δὴ αὐτὸν ἤρεσκεν, ὅπερ κἀν τοῖς βαρβάροις εἴωθεν, ἀλλ' ὅτι βουλομένῃ τῇ Θεοδώρᾳ εἴη[11]. ὅπερ αὖ καὶ ταῖς γαμουμέναις ἀνάπαλιν ξυνέβαινε πάσχειν, ἀνδράσι ξυνιέναι οὐδαμῇ ἐθελούσαι ἠναγκάζοντο. πολλάκις δὲ καὶ τὴν νύμφην ἐκ τῆς παστάδος ἀποβιβάσασα λόγῳ οὐδενὶ ἀνυμέναιον τὸν νυμφίον ἀφῆκε, τοῦτο μόνον ξὺν ἀκροχολίᾳ εἰποῦσα, ὅτι δὴ αὐτὴν ἀπαρέσκει· ὅπερ ἄλλους τε πολλοὺς ἔδρασε καὶ Λεόντιον, ὅσπερ ῥαιφερενδάριος[12] ἦν τὴν τιμὴν, καὶ Σατορνῖνον Ἑρμογένους τοῦ μαγίστρου ἀπογεγονότος ἐπὶ μνηστῇ[13]. τούτῳ γὰρ τῷ Σατορνίνῳ ἦν τις ἀνεψιαδῆ[14] παρθένος μνηστὴ, ἐλευθέριος καὶ κοσμία, ἥνπερ οἱ Κύριλλος ὁ πατὴρ κατεγγύησεν, Ἑρμογένους τοῦ βίου ἤδη ἀπολυθέντος. πεπηγυίας τε αὐτοῖς τῆς παστάδος, τὸν νυμφίον καθεῖρξεν, ὃς ἐς τὴν ἑτέραν[15] παστάδα ἤχθη, ἔγημέ τε κωκύων καὶ οἰμώζων ὅσον τὴν Χρυσομαλλοῦς παῖδα. Χρυσομαλλὼ δὲ αὕτη πάλαι μὲν ὀρχηστρὶς ἐγεγόνει καὶ αὖθις ἑταίρα, τότε δὲ ξὺν ἑταίρᾳ Χρυσομαλλοῖ καὶ Ἰνδάρᾳ ἐν παλατίῳ δίαιταν εἶχεν· ἀντὶ γὰρ τοῦ φάλλου[16] καὶ τῆς ἐν θεάτρῳ διατριβῆς τῇδε διῳκοῦντο[17] τὰ πράγματα· ξυγκαταδαρθὼν δὲ ὁ Σατορνῖνος τῇ νύμφῃ καὶ διαπεπαρθενευμένην εὑρὼν ἔς τινα τῶν ἐπιτηδείων ἐξήνεγκεν, ὅτι δὴ οὐκ ἄτρητον γήμοι. ὅπερ ἐπεὶ ἐς Θεοδώραν ἦλθε, τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευεν, ἅτε ἀποσεμνυνόμενον καὶ φρονηθέντα οὐδὲν αὐτῷ προσῆκον, μετέωρον αἴρειν, οἷα τὰ ἐς γραμματιστοῦ φοιτῶντα παιδία, ξαίνουσά τε κατὰ τῶν νώτων πολλὰς ἀπεῖπεν[18] αὐτῷ μὴ φλυάρῳ εἶναι. Οἷα μέντοι καὶ Ἰωάννην τὸν Καππαδόκην εἰργάσατο, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη, ἅπερ αὐτῷ διαπέπρακται τῷ ἀνθρώπῳ χαλεπαινούσῃ, οὐχ ὑπὲρ ὧν ἐς τὴν πολιτείαν ἡμάρτανε (τεκμήριον δέ· τῶν γὰρ ὕστερον δεινότερα ἐς τοὺς ὑπηκόους ἐργασαμένων οὐδένα τοιοῦτο πεποίηται[19])), ἀλλ' ὅτι τά τε ἄλλα τῇ γυναικὶ καταντικρὺ ἐτόλμα ἰέναι καὶ αὐτὴν ἐς τὸν βασιλέα διέβαλλεν· ὥστε αὐτῇ καὶ τὸν ἄνδρα ἐκπεπολεμῶσθαι παρ' ὀλίγον ἐλθεῖν. τῶν γὰρ αἰτιῶν, ὅπερ ὑπεῖπον, ἐνταῦθά μοι μάλιστα τὰς ἀληθεστάτας ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ἡνίκα τε αὐτὸν ἐπ' Αἰγύπτου καθεῖρξε πεπονθότα,

nuptias sponsus voluntarius; subito cuique coniux haec erat, non quae (ut vel barbaris usu venit) cuique placeret, sed quae Theodorae. Haec et puellis erat subeunda fortuna, ut in matrimonium invitae viros acciperent. Saepe per vim sponsa e thalamo abstracta, matrimonio sponsum exturbavit, se lubente id fieri irate negans. Hac iniuria et alios complures affecit, et Leontium referendarium et Saturninum [9]), extincto statim a sponsalibus Hermogene officiorum magistro. Nam erat Saturnino abneptis virgo nubilis, libera honestaque, quam defuncto Hermogene Cyrillus ei pater desponderat. Ergo post adornatum illis thalamum sponsum Theodora coniicit in vincula, qui demum cadentibus ad quetelas lacrymis trahitur in nuptias filiae Chrysomallae, quae primum saltatrix, deinde prostibula fuit. Nam erat hoc tempore Theodorae familiaris in regia consuetudo cum Chrysomalla et Indara, quae pro veretro ac theatrali exercitio ibi rempublicam tractarent. Caeterum Saturninus sponsae ut concubuit atque corruptam invenit, illud apud amicum extulit, puellam duxisse se haud imperviam [10]). Quod ut accepit Theodora, servitiis imperat, ut sublatum (ceu pueros in ludo litterario) Saturninum temerarium iactatorem et periurum caederent [11]). Multisque dorso plagis vapulantem ipsa monebat, ut linguam garrulam cohiberet. Quo supplicio Ioannem Cappadocem affecerit, libris aliis diximus [12]), haud vindicans ab eo in rempublicam commissa, quae sane gravius alii deinde patrarint impune; sed privatas iniurias perseqüens. Nam minime veritus est Ioannes Augustae refragari et delatione adversus eam uti aliquando apud Caesarem, quem prope fuit ut in illam concitaret. Hic, ut dixi, verissimae rerum causae memorandae mihi sunt. Tum vero in Aegyptum, ut

ὅσα μοι ἀμφ' αὐτῷ προδεδήλωται, οὐδ' ὥς τινα ἔλαβε τῆς τοῦ ἀνθρώπου κολάσεως κόρον, ἀλλὰ ψευδομάρτυρας ἐπ' ἐκείνῳ διερευνωμένη, οὐδέποτε ἀνίη· τέτρασι δὲ ἐνιαυτοῖς ὕστερον Πρασίνους εὑρέσθαι δύο τῶν ἐν Κυζίκῳ στασιωτῶν ἴσχυσεν, οἵπερ τῶν τῷ ἐπισκόπῳ ἐπαναστάντων ἐλέγοντο εἶναι· καὶ αὐτοὺς θωπείαις τε καὶ λόγοις καὶ ἀπειλαῖς * * * * κατοῤῥοδήσας καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπαρθεὶς, τὸ μίασμα τοῦ φόνου ἐς τὸν Ἰωάννην ἀνήνεγκεν [20]· ὁ δὲ δὴ ἕτερος τῆς ἀληθείας ἀπεναντίας ἐλθεῖν οὐδαμῇ ἔγνω, καίπερ οὕτως ἐκ τῆς βασάνου καταταθεὶς, ὥστε ὅτι δὴ καὶ τεθνήξεται αὐτίκα μάλα ἐπίδοξος ἦν. διὸ δὴ τὸν μὲν Ἰωάννην τούτῳ δὴ τῷ παραπετάσματι διαχρήσασθαι οὐδεμιᾷ μηχανῇ ἔσχε. τοῖν δὲ νεανίαιν τούτοιν χεῖρας τὰς δεξιὰς ἔτεμε· τοῦ μὲν ὅτι ψευδομαρτυρεῖν οὐδαμῇ ἤθελε, τοῦ δὲ ὅπως μὴ ἐπιφανὴς ἡ ἐπιβουλὴ ἐς τὸ πᾶν γένηται. τούτων δὲ οὕτως ἐν τῷ δημοσίῳ πρασσομένων, τῆς ἀγορᾶς ἐποιεῖτο τῶν πρασσομένων, μηδενὸς τὸ παράπαν ξυνεῖναι.

## ΙΗ.

Ὅτι δὴ οὐκ ἄνθρωπος [1]), ἀλλὰ δαίμων τις, ὥσπερ εἴρηται, ἀνθρωπόμορφος ἦν, τεκμηριώσαιτο ἄν τις, τῷ μεγέθει σταθμώμενος, ὧν εἰς τοὺς ἀνθρώπους κακῶν ἔδρασεν· ἐν γὰρ τῷ ὑπερβάλλοντι τῶν πεπραγμένων καὶ ἡ τοῦ δεδρακότος δύναμις ἔνδηλος γίνεται [2]). τὸ μὲν οὖν μέτρον ἐς τὸ ἀκριβὲς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνῃρημένων [εἰπεῖν] [3]) οὐκ ἄν ποτέ μοι δοκῇ τῶν πάντων τινὶ ἢ τῷ θεῷ δυνατὰ εἶναι [4]). θᾶσσον γάρ τις οἶμαι [5]) τὴν πᾶσαν ψάμμον ἐξαριθμήσειεν, ἢ ὅσους βασιλεὺς οὗτος ἀνῄρηκε [6])· τὴν δὲ χώραν ἐπιπλεῖστον διαριθμούμενος, ἥνπερ ἔρημον τῶν ἐνοικούντων ξυμπέπτωκεν εἶναι [7]), μυριάδας μυριάδων μυρίας φημὶ ἀπολωλεκέναι [8]). Λιβύην μὲν γὰρ ἐς τοσοῦτον διήκουσαν μέτρον οὕτω ἀπόλωλεν, ὥστε ὁδὸν ἰόντι πολλὴν

narravi, hunc male mulctatum amandavit; nec tamen vexandi hominis modum aliquando fecit, quae nunquam desisteret a falsis in eum testibus quaerendis. Nam quarto post anno ex Cyzici seditiosis duos nacta Prasinos, qui ex iis esse dicerentur, qui antistitem per vim aggressi fuissent: his praemia modo, modo formidinem ostentabat * * * quorum alter minis territus et spe illectus Ioanni parricidium ascripsit, alter tantam rem mentiri noluit, etsi ita acceptus supplicio, ut eo statim periturus crederetur. Quare neque his artibus Ioanni creare potuit exitium. At tamen dextris utrumque adolescentem truncavit; hunc, quod sceleratum dicere testimonium renuerit; illum, ne prorsus paterent insidiae; scilicet clam esse alios curabat, quae publice gererentur in foro.

## CAPUT XVIII.

*Clades a Iustiniano orbi illatae. Africana calamitas. Belisarius male ex Africa revocatus. Italiae clades, finis imperii Gothici. Incursiones barbarorum in Europam. Saracenorum ac Persarum irruptiones. Iustinianus bellorum auctor. Praepostere Theologus. Strages civiles. Inundationes fluminum. Terrae motus. Pestilentia.*

Quod vero non homo, sed sub humana specie furia visus sit Iustinianus, documento esse possunt ingentia quibus affecit homines mala, quippe cum ex atrocitate facinorum autoris virium immanitas palam fiat. Sane profligatarum a Iustiniano gentium absolutam rationem ac numerum nemo omnium secundum Deum habeat, sed arenam citius ad calculum reducat. Ego certe universas animo regiones complectens, quas habitatoribus ille desolatum ivit, dico ab stirpe periisse hominum ducenties decies centena millia. Nam quae longe lateque patet, Africam sic devastavit, ut difficile sit, immo dictu mirabile post multorum ibi

ἀνδρὶ ἐντυχεῖν χαλεπόν τε καὶ λόγου ἄξιον εἶναι. καίτοι Βανδίλλων μὲν τῶν ὅπλα ἀργυριουμένων [9]) ἐνταῦθα μυριάδες ὀκτὼ ἐτύγχανον οὖσαι, γυναίων δὲ καὶ παιδαρίων καὶ θεραπόντων αὐτῶν τίς εἰκάσειε μέτρον [10]); Λιβύων δὲ τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ᾠκημένων τὰ πρότερα καὶ γῆν γεωργούντων ἐργασίαν τε τὴν κατὰ θάλασσαν ἐργαζομένων, ὅπερ μοι αὐτόπτῃ ἐπιπλεῖστον γεγονέναι τετύχηκε, πῶς ἄν τις τὸ πλῆθος διαριθμεῖσθαι τῶν πάντων ἀνθρώπων ἱκανὸς εἴη. τούτων δὲ πολλῷ ἔτι πλείους Μαυρούσιοι ἦσαν ἐνταῦθα, οἷς δὴ ἅπασι ξύν τε γυναιξὶ καὶ γόνῳ διεφθάρθαι ξυνέβη. πολλοὺς δὲ αὐτοῦ [11]) καὶ Ῥωμαίων στρατιωτῶν καὶ τῶν αὐτοῖς ἐκ Βυζαντίου ἐπισπομένων ἡ γῆ ἔκρυψεν· ὥστε εἴ τις μυριάδας ἀνθρώπων ἔν τε Λιβύῃ πεντακοσίας ἰσχυρίζεται ἀπολωλέναι, οὐκ ἄν ποτε τῷ πράγματι οἶμαι διαρκῶς εἴποι. αἴτιον δὲ ὅτι Βανδίλων [12]) εὐθὺς ἡσσημένων, οὐχ ὅπως κρατύνοιτο τὴν τῆς χώρας ἐπικράτησιν ἐπιμελές οἱ ἐγίνετο, οὐδ' ὅπως οἱ ἡ τῶν ἀγαθῶν φυλακὴ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ εὐνοίᾳ τῶν κατηκόων εἴη προὐνόησεν [13]), ἀλλὰ Βελισάριον αὐτίκα μελλήσει οὐδεμιᾷ μετεπέμπετο, τυραννίδα οἱ οὐδαμόθεν προσήκουσαν ἐπεγκαλέσας, ὅπως τὸ ἐνθένδε διοικούμενος κατ' ἐξουσίαν, Λιβύην καταπιὼν ὅλην λήξηται, τιμητὰς ἀμέλει τῆς γῆς ἔπεμπε· καὶ φόρους ἐπετίθει πικροτάτους τινάς, οὐ πρότερον ὄντας, καὶ τῶν χωρίων προσεποιεῖτο, εἴ τι ἄριστον ἦν, καὶ Ἀρειανοὺς τῶν ἐν σφίσιν αὐτοῖς μυστηρίων εἶργε, κἀν ταῖς στρατιωτικαῖς δυνάμεσιν ὑπερήμερος [14]) ἦν καὶ ἄλλως τοῖς στρατιώταις ἐγεγόνει βαρύς, ἐξ ὧν αἱ στάσεις φυόμεναι τετελευτήκασιν εἰς ὄλεθρον μέγαν· οὐ γάρ ποτε μένειν ἐν τοῖς καθεστῶσι ποτὲ ἴσχυεν, ἀλλὰ ξυγχεῖν τε καὶ ἀναθολοῦν ἐπεφύκει πάντα. Ἰταλία δὲ οὐχ ἧσσον ἢ τριπλασία Λιβύης οὖσα, ἔρημος ἀνθρώπων πολλῷ μᾶλλον ἢ ἔτι ἐκείνη πανταχόθι γεγένηται, ὥστε δὴ μέτρου τῶν κἀνταῦθα ἀνῃρημένων ἡ δήλωσις ἔσται, ἥ τε αἰτία τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ξυμπεπτωκότων ἤδη μοι ἔμπροσθεν δεδιήγηται [15]). ἅπαντά τε γὰρ ὅσα ἐν Λιβύῃ, κἀνταῦθα αὐτῷ ἡμαρτήθη, καὶ τοὺς καλουμένους λογοθέτας [16]) παρασεπιπέμψας, ἀνεχαίτισέ [17]) τε καὶ διέφθειρεν εὐθὺς ἅπαντα. κατέτεινε δὲ ἡ Γότθων

dierum viam obvium habere quemquam. Ex Vandalis enim, qui arma tractarent, ad centum sexaginta millia hic degebant; puerorum vero, mulierum ac servitiorum quis numerum dicat? quis Africanorum veterum indigenarum, qui urbes, qui agros colerent, qui maritimam mercaturam facerent? quorum ego infinitam vim longo tempore praesens contemplatus sum. His omnibus longe plures erant Mauritani, qui populatim cum uxoribus ac liberis interiere. Hic etiam pars magna exercitus Romani et, qui eius signa secuti sunt, exterorum occubuit. Quare haud scio an satis conveniat numerus, si quis affirmet in Africa quinquies decies centena hominum millia deleta. Id vero, quod post debellatos Vandalos minus curavit Iustinianus, imperium in ea regione stabiliendum, et rem communiendam firma subiectorum benevolentia; sed Belisarium confestim nullaque mora evocavit insimulatum tyrannidis[2]), quae haud in hominem conveniret. Scilicet ut ipse liberius exinde omnia traheret, abactisque spoliis absumeret Africam universam. Nimirum censitores provinciae mittere[3]), imperare nova et gravissima vectigalium nomina, agrorum quidquid optimum occupare. Arianis suis ritibus interdicere, bellica auxilia protrahere, vexare militem, unde seditiones excitarentur ultimo discrimine deflagraturae; certo in statu consistendi impotens, ad omnia miscenda ac perturbanda natus. Italia triplo licet Africa minor[4]), magis tamen multo quam illa mortalibus viduata; unde et huius stragis numerum sumere licet; nam de origine Italici belli iam supra disserui. Quae in Africa, haec et in Italia peccavit; huc etiam censitoribus, quos Logothetas dicunt, destinatis, omnia statim excussit corrupitque. Ante bellum Italicum Gotthorum imperium ex Gallo-

ἀρχὴ πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου ἐκ Γάλλων τῆς γῆς ἄχρι τῶν Δακίας ὁρίων, οὗ δὴ πόλις τὸ Σίρμιόν ἐστι. Γαλλίας μὲν οὖν καὶ Βενετίων γῆν τὴν πολλὴν Γερμανοὶ ἔσχον, ἐπειδὴ ἀφίκετο ἐς Ἰταλίαν ὁ Ῥωμαίων στρατός. Σίρμιον δὲ καὶ τὰ ἐκείνῃ πεδία Γήπαιδες [18]) κατέχουσιν. Ἅπαντα μέντοι, συλλήβδην εἰπεῖν, ἀνθρώπων παντελῶς ἔρημα· τοὺς μὲν γὰρ ὁ πόλεμος, τοὺς δὲ νόσος τε καὶ λιμὸς διεχρήσαντο, ἃ δὴ τῷ πολέμῳ ἕπεσθαι πέφυκεν. Ἰλλυριοὺς δὲ καὶ Θρᾴκην ὅλην, εἴη δ᾽ ἂν ἐκ κόλπου τοῦ Ἰονίου μέχρι ἐς τὰ Βυζαντίων προάστεια, ἐν τοῖς Ἑλλάς τε καὶ Χεῤῥόνησος * * [19]) τῶν ἡ χώρα ἐστίν, Οὖννοί τε καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται σχεδόν τι ἀνὰ πᾶν καταθέοντες ἔτος, ἐξ οὗ Ἰουστινιανὸς παρέλαβε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ἀνήκεστα ἔργα εἰργάσαντο τοὺς ταύτῃ ἀνθρώπους. πλέον γὰρ ἐν ἑκάστῃ ἐμβολῇ [20]) οἶμαι ἢ κατὰ μυριάδας εἴκοσιν εἶναι τῶν τε ἀνῃρημένων καὶ ἠνδραποδισμένων ἐνταῦθα Ῥωμαίων, τὴν Σκυθῶν ἐρημίαν ἀμέλει ταύτης πανταχόσε τῆς γῆς ξυμβαίνειν. Τὰ μὲν οὖν ἐν Λιβύῃ τε καὶ Εὐρώπῃ κατὰ τὸν πόλεμον ξυνενεχθέντα τοιαῦτα ἐστί. Σαρακηνοὶ δὲ τοὺς ἑῴους Ῥωμαίους ἐκ γῆς Αἰγύπτου μέχρι τῶν Περσίδος ὁρίων, πάντα τοῦτον τὸν χρόνον διηνεκῶς καταθέοντες, οὕτω δὴ ἐνδελεχέστατα κατειργάσαντο, ὥστε ὀλιγανθρωπότατα ξύμπαντα ἐγεγόνει τὰ ἐκείνῃ χωρία. καὶ οὐ μήποτε ἀνθρώπῳ οἶμαι δυνατὰ ἔσται τὸ μέτρον τῶν οὕτω ἀπολωλότων διερευνωμένῳ εὑρέσθαι. Πέρσαι τε καὶ Χοσρόης τρὶς μὲν ἐμβάλλοντες ἐς τὴν ἄλλην Ῥωμαίων ἀρχὴν, τάς τε πόλεις καθεῖλον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, οὓς ἂν λάβοιεν ἔν τε πόλεσι ταῖς ἁλισκομέναις καὶ χώρᾳ ἑκάστῃ, τοὺς μὲν κτείνοντες, τοὺς δὲ ξὺν αὐτοῖς ἐπαγόμενοι, ἔρημον τὴν γῆν κατεστήσαντο τῶν ἐνοικούντων, ᾗπερ αὐτοὺς ἐπισκῆψαι ξυνέπεσεν. ἐξ οὗ δὲ καὶ εἰς γῆν τὴν Κολχίδα εἰσέλασαν, αὐτοῖς τε καὶ Λαζοῖς καὶ Ῥωμαίοις διαφθείρεσθαι μέχρι δεῦρο ξυμβαίνει. οὐ μέντοι οὐδὲ Πέρσαις ἢ Σαρακηνοῖς ἢ Οὔννοις ἢ τῷ Σκλαβηνῶν γένει ἢ τῶν ἄλλων βαρβάρων τισὶν ἀκραιφνέσιν ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς [21]) ξυνηνέχθη ἀπαλλαγῆναι· ἔν τε γὰρ ταῖς ἐφόδοις καὶ πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἔν τε πολιορκίαις καὶ ξυμβολαῖς ἐναντιώμασι πολλοῖς προσεπταικότες,

rum agro ad usque Daciae fines, ubi civitas Sirmium est, protendebatur. Caeterum cum Romanorum copiae erant in Italia, Gallicani et Venetici agri magnam partem Germani occupabant, Sirmium vero vicinamque regionem Gepides habebant. Totus hic terrarum tractus prorsus est mortalibus destitutus, partim bello deletis, partim lue morbisve, quae consequi bella solent. Illyricum Thraciamque totam, Graeciam, Chersonesum, et omnes quae a faucibus Ionii maris ad Byzantiorum usque suburbana interiectae regiones populique sunt, ex quo tempore rerum potitus est Iustinianus, Hunni, Sclabeni, Antae pene quotannis incursionibus crudelissime depopulati sunt. Crederem Romanorum supra ducentena millia singulis irruptionibus, qua fusa, qua in servitutem abacta; ut in his provinciis pene Scythicas solitudines videre sit. Haec quidem in Africa et Europa hoc bello acciderunt. Porro autem Saraceni [5]) in oriente ab Aegyptiorum ad Persarum usque fines hoc toto tempore in Romanorum urbes transgressi, adeo pertinaciter populos affixerunt, ut nulla sit hominum ibi frequentia; et caesorum multitudinem assequi numerando non possis. Persa atque Chosroes tertio in reliquum Romanum agrum signa intulerunt. Qua vero illi cumque pervasere excisis urbibus, atque in his extinctis ubique populis, abactis undecumque captivis regiones habitatoribus desolaverunt: ex quo vero in Colchida incursionem fecere vicissim ipsi, Romani Lazique, alii alias etiamnum clades accipiunt. Neque vero Persae vel Saraceni vel Hunni vel Sclabeni aliive barbari ex agro Romano integros exercitus domum reduxere. Nam in impressionibus factis, multoque magis in obsidionibus proeliisque sinistro saepe Marte atque cruento et

οὐδέν τι ἧσσον ξυνδιεφθάρησαν· οὐ γὰρ Ῥωμαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ βάρβαροι σχεδόν τι πάντες τῇ Ἰουστινιανοῦ μιαιφονίᾳ ἀπώναντο. ἦν μὲν γάρ τε καὶ Χοσρόης αὐτός τε πονηρὸς τὸ ἦθος καὶ, ὥς μοι ἐν λόγοις εἴρηται τοῖς καθήκουσι, τὰς μὲν αἰτίας αὐτῷ τοῦ πολέμου ὅδε παρείχετο πάσας[22]). οὐ γὰρ ἠξίου[23]) τοῖς καιροῖς ἐναρμόζειν τὰς πράξεις, ἀλλ' ἀπὸ καιροῦ πάντα[24]) εἰργάζετο· ἐν μὲν εἰρήνῃ καὶ σπονδαῖς ἐξαρτώμενος[25]) ἀεὶ τῷ δολερῷ ἐπὶ τοὺς πέλας πολέμου αἰτίας, ἐν δὲ τῷ πολέμῳ ἀναπεπτωκῶς[26]) τε οὐδενὶ λόγῳ[27]) καὶ τὴν τῶν ἔργων παρασκευὴν ὀκνηρῶς ἄγαν διὰ φιλοχρηματίαν ποιούμενος, ἀντί τε σπουδῆς τῆς περὶ ταῦτα περισκοπῶν μὲν τὰ μετέωρα, περίεργος δὲ ἀμφὶ τῇ τοῦ θεοῦ φύσει γινόμενος, καὶ οὐδὲ τὸν πολέμιον μεθιεὶς τῷ μιαιφόνος τις καὶ τυραννικὸς εἶναι, οὐδὲ περιεῖναι τῶν πολεμίων οἷός τε ὢν τῷ μὴ τὰ δέοντα ὑπὸ σμικρολογίας περιεργάζεσθαι. Ταύτῃ τε τοῦ βασιλεύοντος τοῦδε ἡ γῆ ξύμπασα ἔμπλεως αἵματος ἀνθρωπείου ἔκ τε Ῥωμαίων καὶ βαρβάρων σχεδόν τι πάντων διαρκῶς γέγονε. Ταῦτα μέντοι καὶ τὸν πόλεμον πανταχόθι τῆς Ῥωμαίων, ξυλλήβδην εἰπεῖν, ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον ξυνηνέχθη γενέσθαι, τὰ δὲ κατὰ στάσιν[28]) ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ πόλει ἑκάστῃ ξυνενεχθέντα διαριθμούμενος, οὐκ ἐλάσσω ἀνθρώπων φόνον ταύτῃ ξυμβῆναι ἢ κατὰ τὸν πόλεμον οἴομαι. τοῦ γὰρ δικαίου καὶ τῆς ὁμοίας ἐπιστροφῆς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτανομένοις ὡς ἥκιστα ὄντων, ἀλλὰ κατεσπουδασμένου τῷ βασιλεῖ θατέρου τοῖν μεροῖν μάλιστα ἡσυχίαν, οὐδὲ θάτεροι ἦγον, ἀλλ' οἱ μὲν τῷ ἐλασσοῦσθαι, οἱ δὲ τῷ θαρσεῖν εἰς ἀπόγνωσίν τε καὶ ἀπόνοιαν ἀεὶ ἔβλεπον, καὶ πῇ μὲν ἀθρόοι ἐπ' ἀλλήλους ἰόντες, πῇ δὲ κατ' ὀλίγους μαχόμενοι, ἢ καὶ κατ' ἄνδρα ἕνα τὰς ἐνέδρας ἂν οὕτω τύχοι ποιούμενοι, ἐς δύο καὶ τριάκοντα ἐνιαυτοὺς οὐδένα ἀνιέντες καιρὸν, αὐτοί τε εἰργάζοντο ἀλλήλους ἀνήκεστα ἔργα καὶ πρὸς τῆς τῷ δήμῳ ἐφεστώσης ἀρχῆς ὡς τὰ πολλὰ διεφθείροντο. Ἡ μέντοι τίσις τῶν ἁμαρτανομένων ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον εἰς τοὺς Πρασίνους ἐγίνετο, ἔτι μὲν καὶ ἡ ἐς τοὺς Σαμαρείτας καὶ τοὺς καλουμένους αἱρετικοὺς κόλασις φόνου ἐνέπλησε τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. ταῦτα δέ μοι, ὅσον ἐν κεφαλαίῳ εἰρῆσθαι,

ipsis pugnatum est; ut non Romani modo, sed barbari quoque sanguinarium Iustiniani furorem experti sint. Fuit et Chosroes, ut opportuno loco dixi, vir malo pravoque ingenio; bellorum tamen incendia Iustinianus perpetuo excitavit. Nam in rebus agendis nunquam tempori consulere libuit, omnia intempestive actitata, pace induciisque manentibus, semper in finitimos bellorum offensiones mente mala captare, indicto bello inconsulte recidere [6], seros propter avaritiam apparatus facere; pro quo studio animum ad sublimia traducere, Dei naturam curiosius perscrutari [7]; interim neque ab armis discedere ob crudelitatem ac tyrannidem, neque hostem debellare, a comparandis necessariis sordide abstinendo. Ita imperante Iustiniano Romanorum atque omnium fere barbarorum cruore universus terrarum orbis abunde redundavit. Militiae quidem haec per totam fere Romanorum imperii ditionem hac tempestate contigerunt; domi vero non minores quam belli strages, si ab excitatis partibus Byzantii atque in urbibus aliis patratas enumeremus. Quippe cum in sontes non aequa esset animadversio, quod alterius partis populares magis Caesari studerent [8], neutri quiescerent; sed hi Principis favore destituti, illi freti, per summam vel desperationem vel dementiam periclitarentur; nunc facto agmine concurrere inter sese; nunc manipulatim congredi; nunc singulari certamine dimicare; vel, si ferret occasio, ex insidiis agere; duos atque triginta totos annos tempus nullum remittentes alii in alios saevire; ab urbis praefecto persaepe capite puniri, licet plerumque ob maleficia in Prasinos esset animadversio; nec minus ab Samaritis et haereticis petitis poenis sanguine complebatur Romanum imperium. Haec, quae modo ad summam revocavi

ἀπομνημονευέσθω [29]) τὰ νῦν, ἐπεί μοι ἱκανῶς ὀλίγῳ ἔμπροσθεν δεδιήγηται. ταῦτα μὲν κατὰ τὸν ἐν σώματι γενόμενον δαίμονα τετύχηκε γενέσθαι ἐς πάντας ἀνθρώπους. ὧνπερ τὰς αἰτίας αὐτὸς ἅτε βασιλεὺς καταστὰς ἔδωκε· καὶ ὅσα μέντοι κατακεκρυμμένῃ δυνάμει καὶ φύσει δαιμονίᾳ διειργάσατο ἀνθρώπους κακὰ, ἐγὼ δηλώσω. τούτου γὰρ Ῥωμαίων διοικουμένου τὰ πράγματα, πολλὰ καὶ ἄλλα πάθη ξυνηνέχθαι γενέσθαι, ἅπερ οἱ μὲν τῇ τοῦ πονηροῦ δαίμονος τῇδε παρουσίᾳ ἰσχυρίζοντο καὶ μηχανῇ ξυμβῆναι, οἱ δὲ αὐτοῦ τὸ θεῖον τὰ ἔργα μισῆσαν, ἀποστραφέν τε [30]) ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, χώραν δαίμοσι τοῖς παλαμναίοις ἐνδεδωκέναι, ταῦτα διαπράξασθαι τῇδε. Ἔδεσσαν μὲν γὰρ Σκιρτὸς [31]) ἐπικλύσας ὁ ποταμὸς μυρίων δημιουργὸς τοῖς ἐκείνῃ ἀνθρώποις συμφορῶν γέγονεν, ὥς μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις γεγράψεται· Νεῖλος δὲ ἀναβὰς μὲν ἧπερ εἰώθει, χρόνοις δὲ οὐκ ἀποβὰς τοῖς καθήκουσι, δεινὰ ᾠκημένους εἰργάσατο ἔργα [32]), ἅπερ μοι καὶ πρότερον δεδιήγηται. Κύδνος δὲ Ταρσὸν περιβαλλόμενος σχεδόν τι πᾶσαν ἡμέρας τε αὐτὴν ἐπικλύσας πολλὰς, οὐ πρότερον ἀπέστη, ἕως αὐτὴν ἀνήκεστα κακὰ ἔδρασε. σεισμοὶ δὲ Ἀντιόχειάν τε καθεῖλον τὴν τῆς ἑῴας πρώτην καὶ Σελεύκειαν, ἥπερ αὐτῆς ἐκ γειτόνων οἰκεῖται, καὶ τὴν ἐν Κίλιξιν ἐπιφανεστάτην Ἀνάζαρβον, ἐν αἷς [33]) τῶν ἀπολωλότων τὸ μέτρον τίς ἂν διαριθμεῖσθαι δυνατὸς εἴη; προσθείη δὲ ἄν τις τά τε Ἴβωρα καὶ Ἀμάσειαν, ἣ πρώτη ἐν Πόντῳ ἐτύγχανεν οὖσα, Πολύβοτόν τε τὴν ἐν Φρυγίᾳ καὶ ἣν Πισίδαι Φιλομήδην καλοῦσι, Λυχνιδόν τε τὴν ἐν Ἠπειρώταις καὶ Κόρινθον, αἳ δὴ πολυανθρωπόταται ἐκ παλαιοῦ ἦσαν· ταύταις γὰρ ἁπαξαπάσαις ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον σεισμῷ τε καταπεσεῖν καὶ τοῖς ᾠκημένοις σχεδόν τι πᾶσι ξυνδιολωλέναι τετύχηκεν. ἐπιγενόμενος δὲ καὶ ὁ λοιμὸς [34]), οὗ πρόσθεν ἐμνήσθην, τὴν ἡμίσειαν μάλιστα τῶν περιγινομένων ἀνθρώπων ἀπήνεγκε μοῖραν. τοσούτων μὲν ἀνθρώπων ἐγίνετο φθόρος, Ἰουστινιανοῦ πρότερον Ῥωμαίοις διοικοῦντος τὴν πολιτείαν καὶ ὕστερον τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντος.

mus et paulo ante fusius narravimus, hoc vel homine vel daemone imperatore et autore eodem mortalibus evenere. Quae vero mox dicturus sum, furiali quadam vi ac nobis obscura effecit. Nam illo summam Romanae rei moderante abunde mala contigerunt, quae alii Genio huius hominis commissi, eiusdemque violentiae adscriberent, pars dictitaret iratum mortalibus Numen, Romanumque exosum imperium, perniciosis furiis potestatem fecisse tantorum malorum. Ad urbem Edessam Scyrtus gravissimis incolarum damnis exundavit [9]. Nilus Aegyptum de more irrigans haud stato tempore recessit, colonisque causa calamitatum fuit, quas iam narravi. Aucto Cydno, Tarsus ferme tota multos dies stagnavit; nec antea flumen subsedit, quam urbem illam malis ingentibus obruit. Prostratae terrae motibus sunt Antiochia urbs orientis primaria, vicinaque Seleucia, et in Cilicia inclyta Anazarbus; quarum civiumque ruinam quis referat? Praeter has libera, Amasia Ponti urbium nobilissima, Polybotus Phrygiae, et quae a Pisidiae populis vocatur Philomida, Lychnidus in Epiro et Corinthus, civitates ab antiquo frequentissimae, hac tempestate extremo pene civium suoque interitu corruerunt. Ingruens deinde lues, de qua supra memoravi, dimidiam ferme reliquorum hominum partem depasta est. Hanc hominum genus cladem accepit Iustiniano pridem Romanis rempublicam administrante, eodemque demum imperatore.

## ΙΘ.

Ὅπως δὲ καὶ τὰ χρήματα ἀφείλετο ἁπαξάπαντα, ἐρῶν ἔρχομαι, ὄψιν ὀνείρου ὑπειπὼν πρότερον, ἥνπερ κατ' ἀρχὰς τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας τῶν τινι ἐπιφανῶν ἰδεῖν ξυνηνέχθη. ἔφη γάρ οἱ δοκεῖν ἐν τῷ ὀνείρῳ ἑστάναι μέν που ἐν Βυζαντίῳ παρὰ τὴν τῆς θαλάσσης ἠϊόνα, ἣ δὴ Χαλκηδόνος καταντικρύ ἐστιν, ὁρᾶν δὲ τοῦτον κατὰ τὸν ἐκείνῃ πορθμὸν ἑστῶτα μέσον. καὶ πρῶτον μέν τοι τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης αὐτὸν ἐκπιεῖν ὅλον, ὥστε οἴεσθαι τὸ λοιπὸν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἠπείρου ἑστάναι, οὐκέτι τοῦ πορθμοῦ ταύτῃ [1]) ἰόντος· ἔπειτα ὕδωρ ἄλλο ῥύπου τε πολλοῦ καὶ φορυτοῦ γέμον, βρύσαν ἐξ ὑπονόμων ἑκατέρωθεν ὄντων, ἐνταῦθα γενέσθαι καὶ αὐτὸ μὲν τοῦτον ἐκπιεῖν ἅμα, γυμνόν τε αὖθις ἐξεργάσασθαι τοῦ πορθμοῦ χῶρον. Ἡ μὲν τοῦ ὀνείρου ὄψις ἐδήλου τοιαῦτα. Ἰουστινιανὸς δὲ οὗτος, ἡνίκα οἱ ὁ θεῖος Ἰουστῖνος τὴν βασιλείαν παρέλαβε, χρημάτων δημοσίων ἔμπλεων τὴν πολιτείαν εὗρεν. Ἀναστάσιος γὰρ προνοητικώτατός τε ἅμα καὶ οἰκονομικώτατος πάντων αὐτοκρατόρων γενόμενος, δείσας ὅπερ ἐγένετο, μή οἱ ὁ τὴν βασιλείαν ἐκδεξόμενος χρημάτων ὑποσπανίζων ἴσως τοὺς κατηκόους λῃΐζηται [3]), χρυσοῦ τοὺς θησαυροὺς ἅπαντας κατακόρως ἐμπλησάμενος τὸν βίον ξυνεμετρήσατο. οὕσπερ ἅπαντας Ἰουστινιανὸς ὡς τάχιστα διεσπάσατο, ποῖ μὲν θαλασσίοις οἰκοδομίαις λόγον οὐκ ἐχούσαις, ποῖ δὲ τῇ ἐς τοὺς βαρβάρους φιλότητι, καίτοι ᾠήθη ἄν τις αὐτὸ βασιλεῖ ἐς ἄγαν ἀσώτῳ τε ἐσομένῳ ἐτῶν ἑκατὸν ἀπαρκέσειν. ἰσχυρίζοντο γὰρ οἱ τοῖς θησαυροῖς τε καὶ ταμιείοις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι βασιλικοῖς χρήμασιν [4]) ἐφεστῶτες, Ἀναστασίου μὲν Ῥωμαίων ἔτη πλέον ἢ ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἄρξαντος, διακόσια καὶ τρισχίλια χρυσοῦ κεντηνάρια ἐς τὴν βασιλείαν εἰσκομισθῆναι οὐδενὶ πόνῳ [5]), καὶ τούτων ἁπάντων οὐδ' ὁτιοῦν ἀπολελεῖφθαι, ἀλλ' ἔτι περιόντος Ἰουστίνου [6]) πρὸς τοῦδε τοῦ ἀνθρώπου δεδαπανῆσθαι, ἧπέρ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις εἴρηται. ἅπερ γὰρ αὐτὸς ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ σφετερί-

## CAPUT XIX.

*Somnium de Iustiniani avaritia. Relictas ab Imp. Anastasio opes profundit. Subditos expilat: in barbaros prodigus.*

Porro dicam quemadmodum omnium pecunias compilavit, memorata primum specie quadam somnii, quae viro illustri loco nato sub initium huius dominationis occurrit. Affirmabat is per quietem visum sibi fuisse ad littus esse Bospori, qua parte in Chalcedonem pertinet, vidisseque hic Iustinianum in medio extantem freto, totamque ingurgitantem maris vim [1]), ut illa demum exhausta, neque eo amplius influente, imae terrae insisteret. Tum alios aquarum rivos, turbidos illos atque caenosos utrinque ex cloacis eodem confluentes, nihilominus hunc epotasse, freti alveo iterum subsidente. Haec ille in quiete. Verum Iustinianus, cum avunculus cepit imperium, reipublicae aerarium refertissimum habuit. Nam Anastasius omnium Imperatorum providendo publicae ac domesticae rei aptissimus, veritus ne (ut plane accidit) successor imperii arcta re subiectos exagitaret, antequam fato concederet, thesauros affatim opplevit auro, quod statim dilapidavit Iustinianus, partim marinis minime necessariis substructionibus [2]), partim barbaris conciliandis: quam pecuniam perpetuos centum annos vel perditus nepos Imperator vincere sua libidine nequivisset. Nam praefecti thesauris aerariisque publicis affirmarunt, annis amplius septem et viginti, quibus in imperio fuit Anastasius, reposita ter centum et viginti millia auri pondo [3]) nullo labore; quorum deinde nihil reliqui fuerit, sed Iustino etiamnum superstite [4]), ut supra narravi, ea Iustinianum profudisse. Quantam enim pecuniam, quoad vixit, contra ius fasque rapuit, omnibusque modis traxit vexavitque, incredibile plane

ζεσθαί τε οὐ δέον καὶ ἀναλοῦν ἴσχυσεν, οὐδ' ἄν τινα λόγον ἢ λογισμὸν ἢ μέτρον φανῆναι μηχανή τις οὐδεμία ἐστίν· ὥσπερ γάρ τις ποταμὸς ἀένναος[7]) ἐς ἡμέραν ἑκάστην ἐκθηϊούμενος κατεληΐζετο[8]) τοὺς ὑπηκόους. ἐπέῤῥει δὲ ἅπαντα τοῖς βαρβάροις εὐθύς. πλοῦτον οὕτω[9]) τὸν δημόσιον εὐθὺς ἐκφορήσας ἐπὶ τοὺς κατηκόους τὸ βλέμμα ἦγε, πλείστους τε αὐτίκα τὰς οὐσίας ἀφείλετο, ἁρπάζων τε καὶ βιαζόμενος οὐδενὶ λόγῳ, τῶν ἐγκλημάτων τε οὐδαμῆ γεγονότων ὑπάρχων τοὺς εὐδαίμονας ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ πόλει ἑκάστῃ δοκοῦντας εἶναι: καὶ τοῖς μὲν πολυθείαν, τοῖς δὲ δόξης ἐν Χριστιανοῖς οὐκ ὀρθῆς αἵρεσιν, τοῖς δὲ παιδεραστίας, ἑτέροις ἱερῶν γυναικῶν ἔρωτας ἢ ἄλλας τινὰς οὐ θεμιτὰς μίξεις, ἄλλοις στάσεως ἀφορμὴν ἢ μέρους Πρασίνου στοργὴν[10]), ἢ ἐς αὐτὸν ὑβρίζειν ἢ ὄνομα ὁτιοῦν ἄλλο ἐπενεγκὼν, ἢ κληρονόμος αὐτόματος τοῖς τετελευτηκόσιν, ἢ καὶ περιοῦσιν ἂν οὕτω τύχοι, γενόμενος· αἱ γὰρ δὴ σεμνόταται τῶν πράξεων αὐτῷ τοιαῦται ἦσαν. ὅπως δὲ καὶ τὴν γενομένην ἐπ' αὐτοῦ στάσιν, ἣν Νίκα ἐκάλουν[11]), διοικησάμενος, πᾶσι κληρονόμος τοῖς ἐκ βουλῆς εὐθὺς γέγονεν, ἤδη μοι ἔναγχος διεδιήγηται· καὶ ὅπως τῆς στάσεως ὀλίγῳ πρότερον[12]) αὐτὸς ἰδίᾳ ἑκάστου τὴν οὐσίαν ἀφείλετο. Τοὺς δὲ βαρβάρους ἅπαντας, οὐδένα ἀνιεὶς καιρὸν, χρήμασιν ἐδωρεῖτο μεγάλοις, ἑῴους τε καὶ ἑσπερίους, πρός τε ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν, ἄχρι ἐς τοὺς ἐν Βρεττανίαις ᾠκημένους, καὶ γῆς πανταχόθι τῆς οἰκουμένης, ὧνπερ τὰ ἔθνη οὐδὲ ὅσον ἀκοῇ πρότερον εἴχομεν, ἀλλὰ πρῶτον ἰδόντες, εἶτα τοῦ γένους ὄνομα ἔγνωμεν. Αὐτοί τε γὰρ πυνθανόμενοι τὸ τοῦ ἀνδρὸς ἦθος, ἐπ' αὐτὸν δὴ ἐκ πάσης γῆς ξυνέῤῥεον ἐς Βυζάντιον· καὶ ὃς οὐδεμιᾷ ὀκνήσει, ἀλλ' ὑπερηδόμενός τε τῷ ἔργῳ τούτῳ, καί τοι καὶ ἕρμαιον εἶναι οἰόμενος[13]) τὸν μὲν Ῥωμαίων ἐξαντλεῖν πλοῦτον, βαρβάροις δὲ ἀνθρώποις ἢ ῥοθίοις τισὶ θαλαττίοις προΐεσθαι, ἀεὶ καθεκάστην αὐτῶν ἕκαστον ξὺν ἁδροῖς χρήμασιν ἀπεπέμπετο· ταύτῃ τε οἱ βάρβαροι ἅπαντες κύριοι τοῦ Ῥωμαίων παντάπασι γεγένηνται πλούτου, ἢ τὰ χρήματα πρὸς τοῦ βασιλέως κεκομισμένοι ἢ ληϊζόμενοι τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἢ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδιδόμενοι ἢ τὴν ἐγκεχειρίαν ἀπεμπολοῦντες· τήν τε τοῦ ὀνείρου ὄψιν, ἧς ἄρτι ἐμνή-

memoratu est; quippe qui veluti immensa vorago omnes subiectorum fortunas perpetuo absorberet, easdemque barbaris refluo gurgite evomeret. Hac publicarum opum facta iactura, tum privatos ad praedam petivit. Multos praedivites, cum Byzantii tum alibi eorum substantiis per vim direptis, falsorum criminum reos egit [5]), hos quidem cultus multorum Deorum, illos depravatae Christianae sententiae, alios puerorum concubinatus, nonnullos sanctimonialium stupri, quosdam scelerati coitus [6]), alios seditionis, Prasinorum studii, laesae maiestatis; vel demortuis aut etiam superstitibus haeredem inopinatum se scripsit. Haec nempe egregiorum eius facinorum summa fuit. Ut vero senatorum omnium facultates occuparit usus Victoriatorum manu, quorum seditio eo excitata est Imperatore, et paulo ante quam excitaretur, ut privatorum quorumque bona raptum iverit, supra memoravi. Nam barbarorum gentes, quae ad ortum et occasum pertinent [7]), quaeve ad meridiem et septentriones, ipsos etiam Britannos et alios ubique locorum degentes nullo non tempore magnis largitionibus auxit: quos antehac ne fama quidem acceperamus, sed coram ante vidimus, quam gentis nomen audiremus. Hi, observato viri genio, ad eum ex toto terrarum orbe Byzantium confluere; ille vicissim promptus hilarisque hanc amare rem et in lucro deputare, ac tum opes exhaurire Romanas, et quidquid ex maritimis aedificiis reliqui esset, barbaris effundere, lautiisque onustos magnificentissimis dimittere. Ita Romanorum aerarium totum fuit barbaris destinatum, vel largitiones accipientibus vel agitantibus praedas vel reddentibus captivos vel inducias vendentibus: atque ad hoc illa, de

σθην, ἐς τοῦτο τῷ ἰδόντι ἀποκεκρίσθαι τετύχηκε. Καὶ ἄλλους μέντοι ἐπιτεχνήσασθαι τῆς τῶν κατηκόων λεηλασίας τρόπους ἴσχυσεν, οἵπερ ἐς ὅσον δυνατὸς ἂν εἴην, αὐτίκα μάλα λελέξονται, δι' ὧν οὐκ ἀθρόας, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ [14]) τὰς πάντων οὐσίας ληΐζεσθαι διαρκῶς ἔσχε.

## K.

Πρῶτα τῷ δήμῳ ἔπαρχον [1]) ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐφίστη, ὅς δὴ ἔμελλε τοῖς τὰ πωλητήρια ἔχουσι πόρου ἔνου [2]) ἐνθένδε διαλαγχάνων ἐς τὴν ἐξουσίαν αὐτοὺς ἐμβιβάζειν τοῦ τὰ ὤνια ὅπῃ βούλοιντο ἀποδίδοσθαι. καὶ περιειστήκει τοῖς τῇδε ἀνθρώποις ὠνεῖσθαι τὰ ἐπιτήδεια, τριπλασίονα μὲν καταβαλλομένοις τιμήματα· ὅτῳ δὲ ἂν διὰ ταῦτα ἐπικαλοῖεν, οὐδαμῇ ἔχουσι. μέγα τε τὸ ἀπὸ τοῦ ἔργου βλάβος ἠγείρετο· μέρος γὰρ βασιλείας τοῦδε φερομένης τοῦ πόρου πλουτεῖν ἀπ' αὐτοῦ ἡ τῷ πράγματι ἐφεστῶσα ἀρχὴ ἤθελε, τὸ δὲ ἐνθένδε οἵ τε τῆς ἀρχῆς ὑπηρέται τῆς αἰσχρᾶς ταύτης ὑπουργίας ἐπειλημμένοι καὶ οἱ τὰ πωλητήρια ἔχοντες, τῆς τοῦ παρανομεῖν ἐξουσίας δραξάμενοι, ἀνήκεστα ἔργα τοὺς τότε ὠνεῖσθαι δεομένους εἰργάζοντο, οὐχ ὅσον, ὡς εἴρηται, πολλαπλάσια [3]) τὰ τιμήματα κομιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ δολώσεις ἐν τοῖς ὠνίοις μηχανώμενοι ἀμυθήτους τινάς. Ἔπειτα δὲ πολλὰ καταστησάμενος τὰ καλούμενα μονοπώλια, τήν τε κατηκόων σωτηρίαν ἀπεμπολήσας [4]) τοῖς τὸ ἄγος τοῦτο ἐνεργολαβεῖν ἀξιοῦσιν, αὐτὸς μὲν τίμημα τοῦ ἔργου τούτου ἀντιφορτισάμενος ἀπηλλάσσετο, τοῖς δὲ αὐτῷ ξυμβεβληκόσι παρείχετο τὴν ἐργασίαν ᾗ βούλοιντο διοικήσασθαι. ὅπερ ἀπαρακαλύπτως ἡμαρτάνετο κἀν ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις ἀρχαῖς· βασιλέως γὰρ ἀεὶ μοῖραν τινὰ οὐ πολλὴν τῶν φορίων κομιζομένου, αἵ τε ἀρχαὶ ἀπ' αὐτοῦ καὶ οἱ πράγματι ἐφεστῶτες ἑκάστῳ ἀδεέστερον τοὺς σφίσι παραπίπτοντας ἐληΐζοντο. Ὥσπερ δὲ οἱ οὐχ ἱκανῶν ἐς τοῦτο οὐσῶν τῶν πάλαι διατεταγμένων ἀρχῶν, ἑτέρας δύο ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ ἐπετεχνήσατο, καίτοι ἅπαντα μετῄει πρότερον τὰ ἐγκλήματα ἡ τῷ δήμῳ ἐφε-

qua modo dixi, somnii species pertinuit. Excogitavit et alia, quae (quantum queo) dicam rapinarum genera, quibus paulatim subiectorum bona decerperet.

## CAPUT XX.

*Praefectus vaenalitiis. Instituta monopolia. Praetor plebis et quaestor nove creati. Deformata quaestura. Triboniano succedit Iunilus; huic Constantius. Utriusque mores.*

Plebi dedit magistratum, cuius negotium esset, vaenalitiis, qui officinas haberent, annuo imposito censu, potestatem facere vendendorum quanticumque vaenalium. Cives uti foro cogebantur, pretio ter tanto maiore; nec illis tamen copia erat, etsi ingenti damno vexatis, in alicuius caput ea de re quaestionem habere, quod ex eo proventu pars bona rediret cum ad Imperatorem, tum ad opes huius magistratus augendas. Nec minorem emptoribus fraudem fecit detestanda satellitum magistratus industria et vaenalitiorum impunita licentia, quibus esset potestas non solum licitationem facere, sed etiam omnibus modis vaenalia adulterare. Deinde plurima instituit monopolia; iis divendita subiectorum libertate, qui impium hoc negotium inirent: atque his imposito vectigali, rem a pactis conventis pro animi sententia administrandam permisit. Sic palam et cum aliis magistratibus atque praefectis actitabatur, qui eo licentius clientum bona vexarunt, quo magis Caesar furtorum partem quamvis exiguam acciperet. Quasi vero ad hoc ei satis non essent antiqui magistratus (nam praefectus urbis [1]) omnem olim habuit criminum quaestionem), duos

πᾶσα ἀρχὴ, ἀλλ᾽ ὅπως ἀεὶ πλείους τε οἱ συκοφάνται εἶεν καὶ πολλῷ ἔτι θᾶσσον τῶν οὐδὲν ἐπταικότων τὰ σώματα αἰκίζοιτο, ταύτας δὴ τὰς ἀρχὰς ἐπινοεῖν ἔγνω. καὶ αὐταῖν τὴν ἑτέραν μὲν τοῖς κλέπταις δῆθεν τῷ λόγῳ ἐπέστησεν, ὄνομα ταύτῃ ἐπιθεὶς πραίτωρα δή· τῇδε δὴ ἑτέρᾳ τούς τε παιδεραστοῦντας ἐσαεὶ τίννυσθαι καὶ γυναιξὶν οὐ νόμιμα μιγνυμένους ἐπέγγελε, καὶ εἴ τῳ τὰ ἐς τὸ θεῖον οὐκ ὀρθῶς ἤσκηται[5]), ὄνομα ταύτῃ[6]) ἐπιθεὶς κυαισίτωρα. Ὁ μὲν οὖν πραίτωρ εἴ τινα ἐν τοῖς φωρίοις λόγοις πολλοῦ ἄξια εὗρε, ταῦτα δὴ τῷ αὐτοκράτορι ἀποφέρειν ἠξίου, φάσκων οὐδαμῇ φαίνεσθαι τοὺς τούτων κυρίους, ταύτῃ τε χρημάτων ἀεὶ τῶν τιμιωτάτων διαλαγχάνειν[7]) ὁ βασιλεὺς εἶχεν· ὁ δὲ δὴ κυαισίτωρ καλούμενος τοὺς παραπεπτωκότας κατεργαζόμενος, ἃ μὲν βούλοιτο ἔφερεν, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἧσσον ἐπλούτει τοῖς ἀλλοτρίοις οὐδενὶ νόμῳ. Οἱ γὰρ δὴ τούτων τῶν ἀρχῶν ὑπηρέται οὔτε καταρχὰς κατηγόρους ἐπήγοντο, οὐδὲ μάρτυρας τῶν πεπραγμένων παρείχοντο, ἀλλὰ διηνεκὲς πάντα τοῦτον τὸν χρόνον ἀκατηγόρητοί τε καὶ ἀνεξέλεγκτοι[8]), ὡς λαθραιότατοι οἱ παρατυχόντες, ἐκτείνοντό τε καὶ ἀφῃροῦντο τὰ χρήματα. ὕστερον δὲ ὁ παλαμναῖος οὗτος ταύταις τε καὶ τῇ τῷ δήμῳ ἐφεστώσῃ ἀρχῇ πάντων ὁμοίως ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐγκλημάτων ἐπέστελλεν, ἐρίζειν σφίσιν πρὸς ἀλλήλους εἰπὼν, ὅστις αὐτῶν πλείους τε καὶ θᾶσσον διαφθείρειν[9]) ἱκανὸς εἴη. καὶ αὐτῶν ἕνα μὲν αὐτὸν εὐθὺς ἐρέσθαι φασὶν, ἢν ἐς τοὺς τρεῖς τίς ποτε διαβάλλοιτο, τίνος ἂν αὐτῶν ἡ τοῦ πράγματος διάγνωσις εἴη· τὸν δὲ ὑπολαβόντα φάναι, ὅστις ἂν αὐτὸν προτερήσας τοὺς ἄλλους φάνοι. ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ κυαίστωρος καλουμένην ἀρχὴν διέθετο οὐδενὶ κόσμῳ, ἧσπερ διαφερόντως ἐπεμελῶντο οἱ πρότερον βεβασιλευκότες, ὡς εἰπεῖν, ἅπαντες, ὅπως τε τὰ ἄλλα[10]) ἔμπειροι καὶ σοφοὶ καὶ τὰ ἐς τοὺς νόμους μάλιστα εἶεν οἱ ταύτην διαχειρίσαντες καὶ χρημάτων διαφανῶς ἀδωρότατοι, ὡς οὐκ ἄνευ μεγάλου ὀλέθρου τούτου γε τῇ πολιτείᾳ γενησομένου, εἴπερ οἱ ταύτην τὴν ἀρχὴν ἔχοντες ἢ ἀπειρίᾳ τινὶ ἔχοιντο ἢ φιλοχρηματίᾳ ἐφεῖντο· ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτος πρῶτον μὲν ἐπὶ ταύτης Τριβονιανὸν κατεστήσατο, οὗπερ τὰ ἐπιτηδεύματα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις διαρκῶς εἴρηται,

alios invexit [2]), ut eo plures sibi delatores essent, et facilius de viris innoxiis supplicia sumeret. Horum alterum praetorem plebis vocavit [3]), qui furtis ulciscendis praeesset; alterum quaesitorem [4]), cui cognoscendum foret de puerorum concubinatu, de praeposteris mulierum stupris, deque superstitiosa et falsa religione. Ergo praetor illustriora quaeque furta deferenda Imperatori curavit, horum nullos apparere dominos dictitans, atque ita Caesar rebus quotidie pretiosissimis affluebat. Quaesitor vero dicta in reos capitis sententia, quaecumque collibuissent, afferebat Caesari, atque ipse nullo iure alienis opibus nihilominus ditescebat. Namque huius magistratus exactores principio neque accusationem petivere, neque testes induxere delictorum; sed hoc toto tempore incognita indemnataque causa, rei capite et honorum proscriptione clam puniti sunt. Tum demum nefarius hic homo ambobus hisce magistratibus urbisque praefecto omnia sine discrimine permisit cognoscenda crimina, iussis ut pluribus citiusque perdendis hominibus inter se certarent. Ex his vero quempiam, ut aiunt, ab eo percontante, cui potissimum cognitio staret causae, ad singulos quosque forte deferendae: ei stabit, inquit, qui indicio collegas antevertat. Sed et quaesturae munus [5]) indignis modis accepit; cuius olim singulare fuit reliquorum sane omnium Caesarum studium, scilicet ut a viris tractaretur cum aliorum rerum ac disciplinarum, tum vero iuris apprime consultissimis, et omni prorsus exutis avaritia; summo reipublicae damno alioqui futuris, qui vel inscitia vel divitiarum cupidine laborantes id munus capesserent. Hic tamen Princeps primum quaesturae Tribonianum praefecit [6]),

ἐπεὶ δὲ ὁ Τριβονιανὸς ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο, μοῖραν μὲν αὐτοῦ τῆς οὐσίας ἀφείλετο, καί τοι παιδός τέ οἱ ἀπολελειμμένου καὶ πλήθους ἐκγόνων, ἐπεγένετο τῷ ἀνθρώπῳ ἡ τελειὸς ἡμέρα τοῦ βίου. Ἰούνιλον δὲ Λιβύην γένος ἐπὶ τῆς τιμῆς κατεστήσατο ταύτης, νόμους μὲν οὐδὲ ἐς ἀκοὴν ἔχοντα[11]), ἐπεὶ οὐδὲ τῶν ῥητόρων τις ἦν, γράμματα δὲ Λατῖνα μὲν ἐξεπιστάμενον, Ἑλληνικῶν μέντοι ἕνεκα οὐδὲ πεφοιτηκότα πρὸς γραμματιστοῦ πώποτε, οὐδὲ τὴν γλῶτταν αὐτὴν ἑλληνίζειν δυνάμενον; πολλάκις ἀμέλει φωνὴν Ἑλληνίδα προθυμηθεὶς ἀφεῖναι, πρὸς τῶν ὑπηρετούντων γέλωτα ὦφλε, ἐς δὲ τὴν αἰσχροκερδείαν δαιμονίως ἐσπουδακότα. ὃς δὲ γράμματα μὲν τὰ βασιλέως ἐν δημοσίῳ ἀπεμπολῶν, ὡς ἥκιστα κατεδέετο, ἑνὸς δὲ στατῆρος χρυσοῦ ἕνεκα τὴν χεῖρα ὀρέγειν τοῖς ἐντυγχάνουσιν οὐδαμῆ ὤκνει. Οὐχ ἧσσόν τε ἢ ἑπτὰ ἐνιαυτῶν χρόνον τοῦτον ἡ πολιτεία[12]) τὸν γέλωτα ὦφλεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ Ἰούνιλος ἐς τὸ μέτρον τοῦ βίου ἀφίκετο, Κωνσταντῖνον ἐπὶ τοῦδε τοῦ ἀξιώματος κατεστήσατο, νόμων μὲν ὄντα οὐκ ἀμαθῆ ἀπελέγκτον, νέον δὲ κομιδῆ καὶ οὔπω ἀγωνίας δικανικῆς εἰς πεῖραν ἐλθόντα, κλεπτίστατον δὲ καὶ ἀλαζονικώτατον ἀνθρώπων ἁπάντων. Οὗτος Ἰουστινιανῷ ποθεινότατός τε ἄγαν καὶ φίλτατος ἐν τοῖς μάλιστα ἐγεγόνει, ἐπεὶ καὶ δι' αὐτοῦ κλέπτειν τε καὶ δικάζειν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἀεὶ οὐδαμῆ ἀπηξίου. διὸ δὴ χρήματα μεγάλα χρόνου ὀλίγου Κωνσταντῖνος ἔσχε· καὶ ὑπερφυεῖ τινὶ κόμπῳ ἐχρῆτο, ἀεροβατῶν τε καὶ πάντας ἀνθρώπους περιφρονῶν, κἂν μέν τινες αὐτῷ πολλὰ βούλοιντο χρήματα προέσθαι, ταῦτα δὴ κατατιθέντες τῶν οἱ πιστοτάτων τισὶ, τὰ σφίσιν ἐσπουδασμένα κατορθοῦν ἴσχυον, αὐτῷ μέντοι ἐντυχεῖν ἢ ξυγγενέσθαι τῶν πάντων οὐδενὶ γέγονε δυνατὸν, ὅτι μὴ ἐς βασιλέα δρόμῳ ἰόντι ἢ ἀπαλλασσομένῳ ἐνθένδε, οὐ βάδην, ἀλλὰ σπουδῇ τε καὶ τάχει πολλῷ τοῦ μή τινά οἱ ἀκερδῆ ἀσχολίαν τοὺς προσιόντας προστρίβεσθαι.

cuius facinora satis alibi dicta sunt [7]). Eo autem vita functo, parteque illius facultatum, licet superstite filio et bene multis nepotibus, proscripta; Iunilus Afer in eo gradu locatur, homo cui leges ne fama quidem notae, cum in albo causidicorum non fuerit, et licet Latinarum litterarum non ignarus, Graecarum certe causa ne salutatum quidem aliquando ludimagistrum venit; sed et efferendis Graecis vocibus sic fuit inepta lingua, ut si id unquam tentaret, famulis risum exprimeret. Turpi lucro sic inhiavit, ut minime vereretur Imperatoria litteras palam dinundinari; vel pro aureo statere promptissime clientibus manum porrigere; septem ipsis annis reipublicae Romanae hic probro fuit. Quo tandem extincto, eam adeptus est dignitatem Constantinus, legum haud imperitus [8]), sed plane adolescens, qui nec dum forensibus se exercuisset concertationibus; longe post homines natos furacissimus, idemque fastosissimus. Hic Iustiniano si quis alius carissimus fuit; quem illi et suarum rapinarum praefectum, et iudiciorum arbitrum habere libuit. Quare Constantinus brevi amplissimam sibi pecuniam conflavit. Sed erat superbia plane inaudita, sic tumido fastu omnes despiciens, ut qui peragendorum causa negotiorum opimas ad eum opes deferrent, illas domesticorum fidei credere cogerentur; quod nemini hominum datum esset illum alloqui et convenire, nisi ad Caesarem euntem redeuntemque; tum vero etiam praepropere ac tumultuarie, ne forte sine quaestu ab adventantibus detineretur. Haec ita Iustinianus.

## ΚΑ.

Ταῦτα μὲν οὖν [1]) τῇδε βασιλεῖ τῷδε εἶχεν. πρὸς δὲ τοῦ τῶν πραιτωρίων ἐπάρχου ἀνὰ πᾶν ἔτος πλέον ἢ τριάκοντα κεντηνάρια πρὸς τοῖς δημοσίοις ἐπράσσετο φόροις. οἷς δὴ ὄνομα τὸ ἀερικὸν ἐπιτέθειμεν, ἐκεῖνο οἶμαι παραδηλῶν, ὅτι δὴ οὐ τεταγμένη τις οὐδὲ ξυνειθισμένη οὖσα ἡ φορὰ ἐτύγχανεν αὕτη, ἀλλὰ τύχῃ τινὶ ὥσπερ ἐξ ἀέρος ἀεὶ αὐτὴν φερομένην ἐλάμβανε, δέον τῆς πονηρίας τῆς αὐτοῦ τοῦτο ἐπικαλεῖν ἔργα· ὧν δὴ τῷ ὀνόματι οἱ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τεταγμένοι ἀδεέστερον ἀεὶ ταῖς ἐς τοὺς κατηκόους ληϊστείαις ἐχρῶντο. Καὶ ταῦτα μὲν τῷ αὐτοκράτορι ἀποφέρειν ἠξίουν, αὐτοὶ δὲ πλοῦτον βασιλικὸν περιεβάλλοντο οὐδενὶ πόνῳ, ὧνπερ Ἰουστινιανὸς ἐπιστροφὴν οὐδεμίαν ἐδικαίου ποιεῖσθαι, καιροφυλακῶν ὅπως ἐπειδὰν τάχιστα πλούτου τι μέγα περιβάλλωνται χρῆμα, ὅ τι δὴ αὐτοῖς ἐπενεγκὼν ἀπροφάσιστον, ἀθρόον αὐτοὺς ἀφαιρεῖσθαι τὴν οὐσίαν ἱκανὸς εἴη· ὅπερ Ἰωάννην τὸν Καππαδόκην εἰργάσατο. Ἅπαντες οὖν ἀμέλει ὅσοι τὴν τιμὴν περὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἐλάμβανον [2]), πλούσιοι ἐξαπιναίως οὐδενὶ γεγένηνται μέτρῳ· δυοῖν μέντοι χωρίς, Φωκᾶ τε, οὗπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθην, ἅτε τοῦ δικαίου ἐς τὸ ἀκρότατον ἐπιμελητοῦ γεγονότος (κέρδους γὰρ ὁτουοῦν οὗτος ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ ἀξιώματι καθαρὸς ἔμεινε), καὶ Βάσσου, ὃς δὴ ἐν χρόνῳ τῷ ὑστέρῳ τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν, ὧνπερ οὐδ' ἕτερος ἐνιαυτὸν διασώσασθαι τὴν τιμὴν ἔσχεν, ἀλλ' ἀχρεῖοί τε καὶ τοῦ καιροῦ τὸ παράπαν ἀλλόκοτοι [3]) μηνῶν που ὀλίγων τοῦ ἀξιώματος ἔξω γεγένηνται. Ἵνα δὲ μὴ τὸ καθ' ἕκαστόν μοι διηγουμένῳ ἀτελεύτητος ὁ λόγος εἴη, ταῦτα κἂν ταῖς ἄλλαις ἐπράσσετο ταῖς ἐν Βυζαντίῳ ἀρχαῖς, πανταχόθι μέντοι τῆς Ῥωμαίων γῆς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐποίει τάδε. τοὺς πονηροτάτους τῶν ἀνθρώπων ἀπολεξάμενος, διεφθάρθαι ἀπεδίδοτο τὰς ἀρχὰς σφίσι χρημάτων μεγάλων· σώφρονι γὰρ ἀνδρὶ ἢ ξυνέσεως ὁπωστιοῦν

## CAPUT XXI.

*Aërium tributum. Rapacitas praefectorum praetorio. Phocae et Bassi integritas. Praefecturae locatae pretio. Lex de praefecturis gratis dandis. Magistratus conductitii. Scelerati reipublicae praefecti. Barbaris data grassandi copia.*

Praefectus praetorio [1]) praeter publicum censum amplius ter mille auri pondo Caesari quotannis pendebat, eumque proventum, nec lege nec more maiorum receptum, sed quasi fortuito aliunde sibi ex aëre adventitium, aërium [2]) ob id, ut credo, vocavit, suae potius improbitatis facinus vocandum; quo nomine praefecti praetorio abusi sunt ad liberius lacerandas subiectorum fortunas, eoque obtentu Caesari deferendas; quibus nihilominus opes ipsi suas Imperatorium ad luxum facile auxerunt. Id per Iustinianum illis erat impune, quoad amplissimas ebibissent pecunias; tum enim vero usus ille temporis opportunitate, impositaque calumnia inevitabili, omnes ab eis facultates (quemadmodum a Ioanne Cappadoce) expressit. Ut quique per id tempus hanc dignitatem consecuti sunt, ita in infinitas opes repente omnes creverunt. Duos excipio, Phocam, cuius antea memini, virum aequi iustique observantissimum, in eoque munere ab omni quaestu purum ac vacuum; et Bassum [3]) in eodem gradu postea successorem, qui veluti non bonae frugi homines, neque morum eius aetatis ad paucos menses eam sibi dignitatem servare integram non potuerunt. Ne vero singula persequens infinitum faciam, eadem lege cum reliquis magistratibus Byzantii agitatum est. Per urbes vero imperii Romani Iustinianus perditissimis quibusque hominibus perquam maximi praefecturas locavit [4]), ab illis utique deformandas. Nec

μεταλαχόντι ἔννοια οὐδεμία ἐγένετο χρήματα οἰκεῖα προΐεσθαι, ἐφ' ᾧ δὴ τοὺς οὐδὲν ἠδικηκότας λῄζηται. τοῦτό τε τὸ χρυσίον πρὸς τῶν ξυμβαλλόντων κεκομισμένος ἐς τὴν ἐξουσίαν αὐτοὺς ἐνεβίβαζε τοῦ τοὺς κατηκόους πάντα ἐργάζεσθαι[4]), ἀφ' ὧν ἔμελλον τὰς χώρας αὐτοῖς ἀνθρώποις ἀπολοῦντες[5]) ἁπάσας, πλούσιοι τολοιπὸν ἔσεσθαι αὐτοί. Οἱ δὲ τὰς τῶν πόλεων τιμὰς ἐπὶ τόκοις ἁδροῖς τισὶν ἀπὸ τῆς τραπέζης δεδανεισμένοι καὶ τῷ ἀποδεδομένῳ ἀπαριθμήσαντες, ἐπειδὴ ἐγένοντο ἐν ταῖς πόλεσι, πᾶσαν κακοῦ ἰδέαν ἐς τοὺς ἀρχομένους ἀεὶ ἐνδεικνύμενοι, οὐκ ἄλλου του ἐν ἐπιμελείᾳ καθίσταντο, ἢ ὅπως τοῖς χρήσταις[6]) τὰ ὡμολογημένα τελέσειαν, καὶ αὐτοὶ τολοιπὸν ἐν τοῖς πλουσιωτάτοις τετάξωνται, οὐκ ἔχοντος αὐτοῖς κίνδυνον τινὰ ἢ ὕβριν τοῦ ἔργου, φέροντος δέ τι καὶ τῆς δόξης μᾶλλον[7]), ὅσῳ καὶ πλείους τῶν σφίσι παραπεπτωκότων οὐδενὶ λόγῳ ἀποκτείναντες[8]) λῄζεσθαι ἴσχυον· τὸ γὰρ τοῦ φονέως τε καὶ λῃστοῦ ὄνομα ἐς τὸ τοῦ δραστηρίου αὐτοῖς ἀποκεκρίσθαι ξυνέβαινεν[9]). Ὅσους μέντοι τῶν ἐχόντων ἀρχὰς ᾔσθετο πλούτῳ ἀκμάζοντας, τούτους δὲ σκήψεσι σαγηνεύσας εὐθὺς ἅπαντα συλλήβδην ἀφῃρεῖτο τὰ χρήματα· μετὰ δὲ νόμον τοὺς τὰς ἀρχὰς ἔγραφε μετιόντας ὀμνύναι, ἦ μὴν καθαροὺς ἀπὸ πάσης κλοπῆς σφᾶς αὐτοὺς ἔσεσθαι, καὶ μήτε τι δώσειν τῆς ἀρχῆς ἕνεκα μήτε λήψεσθαι, ἀράς τε πάσας ἐπέβαλεν, ὅσαι πρὸς τῶν παλαιοτάτων ὠνομασμέναι εἰσὶν, ἤν τις τῶν γεγραμμένων ἐκβαίη. ἀλλὰ τοῦ νόμου τεθέντος οὔπω ἐνιαυτὸν, αὐτὸς μὲν τῶν γεγραμμένων καὶ κατηραμένων ὀλιγωρήσας, καὶ τῆς ὑπὲρ τούτων αἰσχύνης ἀδεέστερον τὰ τιμήματα τῶν ἀρχῶν οὐκ ἐν παραβύστῳ, ἀλλ' ἐς τὸ δημόσιον τῆς ἀγορᾶς ἔπραττεν, οἱ δὲ τὰς ἀρχὰς ὠνημένοι, διώμοτοι μᾶλλον ἢ πρότερον, παντα ἐσύλων. Ὕστερον δὲ καὶ ἄλλο τι ἐπετεχνήσατο ἀκοῆς κρεῖσσον· τῶν ἀρχῶν, ἅσπερ ἀξιωτάτας ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ πόλεσι ταῖς ἄλλαις ᾤετο εἶναι, οὐκέτι ἀπεμπολεῖν ἔγνω ᾗπερ τὰ πρότερα, μισθωτοὺς δὲ διερευνώμενος ἐχειροτόνει, τάξας αὐτοῖς ὅ τι δὴ μισθαρνοῦντας[10]) ἀποφέρειν αὐτῷ τὰ χωρία πάντα. οἱ δὲ τὴν μίσθωσιν κεκομισμένοι, ἀδεέστερον ξυμφορήσαντες ἐκ πάσης γῆς ἅπαντα ἔφερον, καὶ περιήρχετο μισθοφόρος ἐξουσία τῷ τῆς ἀρχῆς

enim vir quisquam moderatus, vel qui tantulum saperet, quo insontes expulsum iret fortunis, suas sibi putasset prodigendas. Ubi pecuniam Iustinianus accepisset ab iis, quibuscum pacisceretur, iam illis concidendos populos provinciasque permittebat, ex quarum eversione divites ipsi futuri essent. Hi magno foenore acceptis mutuo praefecturarum pretiis [5]), ac de mensa publica Caesari numeratis, cum in provinciis erant, iniquissimis modis accipiebant subditos, ut servatis omni studio foeneratori tabulis, ad opes ipsi magnas venirent; praesertim cum ob eam rem ne lege repetundarum vel poena tenerentur, eis timendum non foret, quin maior pro immanitate caedium ac rapinarum gloria speranda; quandoquidem eorum scelerum nomina iam illis industriae verterentur. Verum Iustinianus postquam horam quemque, qui magistratus haberent, evasisse opulentissimum observasset, calumniis irretito omnes omnino pecunias illico detraxit. Legem scripserat [6]), ut, qui magistratus provinciasque peterent, sacramento profiterentur [7]), nullis se unquam rapinis foedaturos, nihilque daturos pro dignitatibus vel accepturos, qui secus fecissent, diris omnibus more maiorum devoverentur. A lata lege vix annus abierat, cum ipse decreto, dirarum obnunciatione pudoreque neglectis dignitates haud obscure, sed palam in foro per summam impudentiam pretio divenditaret; ac dignitatum licitatores periuri foedius quam antea omnia raperent. Demum illud etiam excogitavit, quod pene incredibile memoratu est; Byzantii atque municipiorum summos quosque magistratus haud amplius vaenales habere collibuit; verum quosdam eis praeficere conductitios, pacta mercede, qui omnes ad eum locorum proventus conveherent [8]). Illi accepto stipendio undecumque terrarum per impudentiam susque deque trahebant omnia comportabantque. Videres magistratum conductitium huc atque illuc oberran-

ὀνόματι καταληΐζομένη τοὺς ὑπηκόους. Οὕτως ὁ βασιλεὺς ἀκριβολογούμενος τὸν ἅπαντα χρόνον, ἐκείνους ἐφίστη τοῖς πράγμασιν, οἳ δὴ πάντων κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον μιαρώτατοι ἦσαν, ἀεί τε τὸ κακὸν τοῦτο ἰχνηλατῶν κατετύγχανεν [11]). ἡνίκα οὖν ἀμέλει τοὺς πρώτους πονηροὺς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς κατεστήσατο ἐς φῶς τε αὐτῶν ἡ τῆς δυνάμεως ἐξουσία τὴν κακοτροπίαν ἐξήνεγκεν, ἐθαυμάζομέν γε ὅπως δὴ κακότητα τοσαύτην ἀνθρώπου φύσις ἐχώρησεν [12]). Ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς οἱ χρόνῳ τῷ ἀρχὰς ἐκδεξάμενοι πολλῷ τῷ περιόντι παρελᾶν ἴσχυσαν, διηπόρουν το πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνθρωποι, ὅντινα τρόπον οἱ πρόσθεν πονηρότατοι δόξαντες τοσούτῳ παραλόγῳ, ἅτε αὐτοὶ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ γεγονότες ἐν τοῖς σφετέροις ἐπιτηδεύμασι πρὸς τῶν ἐπιγενησαμένων [13]) ἡσσήθησαν, αὖθίς τε οἱ τρίτοι τοὺς δευτέρους ὑπερηκόντησαν πονηρίᾳ τῇ πάσῃ, καὶ μετ' ἐκείνους ἕτεροι τοῖς τῶν ἐγκλημάτων καινοτομήμασιν, ὄνομα χρηστὸν τοῖς φθάσασι προςετρίψαντο. μηκυνομένου δὲ τοῦ κακοῦ, πᾶσιν ἐκμεμαθηκέναι τῷ ἔργῳ ξυνέβη, ὅτι δὴ τοῖς ἀνθρώποις ἐπ' ἄπειρον μὲν ἡ πονηρία φύεσθαι εἴωθε, μαθήσει δὲ τῶν προγεγενημένων ἐκτρεφομένη καὶ τῇ τῆς παρουσίας ἐξουσίᾳ [14]) ἐς τὸ λυμαίνεσθαι τοῖς παραπίπτουσι ἐξαγομένη, ἐς τοσόνδε ἀεὶ ἐξικνεῖσθαι δοκεῖ, ἐς ὅσον δύναται ἡ τῶν βλαπτομένων σταθμᾶσθαι δόξα. Ῥωμαίοις μὲν οὖν τά γε ἀμφὶ τοῖς ἄρχουσι ταύτῃ πῃ εἶχε. πολλάκις δὲ καὶ Οὔννων [15]) πολεμίων στρατῷ ἀνδραποδίσασί τε καὶ ληϊσαμένοις τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν οἱ Θρᾳκῶν τε καὶ Ἰλλυριῶν στρατηγοί, βεβουλευμένοι ἀναχωροῦσιν ἐπιθήσεσθαι, ἀνεπήδησαν, ἐπεὶ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ γράμματα εἶδον, ἅπερ οὖν τὰ σφίσι [16]) τὴν ἐς τοὺς βαρβάρους ἐπίθεσιν, ἀναγκαίων αὐτῶν ἐς ξυμμαχίαν Ῥωμαίοις ὄντων. ἐπὶ Γότθους ἴσως ἢ ἐπὶ ἄλλους πολεμίων τινάς. καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ βάρβαροι οὗτοι ἐληΐζοντο μὲν ὡς πολέμιοι καὶ ἠνδραποδίζοντο τοὺς τῇδε Ῥωμαίους, ξὺν δὲ τῇ ἄλλῃ λείᾳ καὶ τοῖς αἰχμαλώτοις, ἅτε φίλοι καὶ ξύμμαχοι Ῥωμαίοις ὄντες, ἐπ' οἴκου ἀπεκομίζοντο. Πολλάκις δὲ καὶ γεωργῶν τῶν ἐνταῦθα τινὲς, παίδων τε σφετέρων καὶ γυναικῶν πόθῳ ἐξηνδραποδισμένων ἠγμένοι, ἀθρόοι τε γεγενημένοι ἀναχωροῦσι πολλοὺς κτείναντες,

tem, praelstoque nomine dignitatis in provinciales saevientem. In magno id semper negotio Iustinianus habuit, nec sua illum fefellit industria, ut quique sine controversia consceleratissimi rebus praeessent [9]). Cum ergo primum nefarios ad dignitates evexit, eorumque improbitatem potestatis licentia prodidit, perquam mirum visum est, si tantam ferre posset malignitatem humanum ingenium: at illos ubi longo intervallo successores superassent, quaerebant homines, qui tandem visi priores illi longe flagitiosissimi, ab his tantopere vincerentur, ut boni probive ab ipsis iam factis haberi possent: tertii vero, et ab his alii deinceps sic priorum debilitarunt facinora, nova robustioris improbitatis industria, ut illis optimum nomen famamque conciliarint. Sic vero publicis gravescentibus malis, periculo compertum est, nullis circumscribi certis terminis humanam improbitatem, quae si maiorum exemplo coalescat, atque dignitatis licentia in subditorum perniciem exeratur, quo tandem possit evadere non nisi afflictorum aerumnis perpendi queat. Romanis hoc statu res magistratuum fuit. Saepe accidit ut Thraciae et Illyriae duces, qui hostiles Hunnorum copias cum captivis et facta in Romano imperio praeda remigrantes invadere constituerant, a consilio revocarentur, lectis Iustiniani Imperatoris litteris, per quas vetabat impeti barbaros: quorum forte societas adversus Gothos aliosve hostes necessaria Romanis esset. Barbari ea data opportunitate hostilem in modum Romanis afflictis domum sociali securitate redeunt, abacta praeda atque captivis. Verum agrestes liberorum atque coniugum captivarum pietate stimulati, facto agmine abeuntes barbaros insectantur, trucidant, captisque

καὶ αὐτῶν [17]) τοὺς ἵππους ἴσχυσαν ξὺν πάσῃ ἀφελέσθαι τῇ λείᾳ· πραγμάτων μέντοι ἐς πεῖραν ἦλθον ἐνθένδε δυςκόλων· ἐκ Βυζαντίου γάρ τινες ἐσταλμένοι αἰκίζεσθαί τε αὐτῶν καὶ λωβᾶσθαι τὰ σώματα καὶ χρήμασι ζημιοῦν οὐδεμιᾷ ὀκνήσει ἠξίουν, ἕως τοὺς ἵππους ἅπαντας δοῖεν, οὕσπερ τοὺς βαρβάρους ἀφείλοντο.

## ΚΒ.

Ἡνίκα δὲ βασιλεύς τε καὶ Θεοδώρα τὸν Καππαδόκην Ἰωάννην ἀνεῖλον, ἀντικαθιστάναι μὲν ἄλλον [1]) ἐς τιμὴν τὴν αὐτοῦ ἤθελον, ἄνδρα δέ τινα πονηρότερον εὑρεῖν ἐπὶ κοινῆς ἐποιοῦντο [2]), περισκοπούμενοί τε τὸ τοιοῦτο τῆς τυραννίδος ὄργανον, ἁπάσας διερευνῶντες τὰς τῶν ἀνθρώπων γνώμας, ὅπως ἔτι θᾶσσον τοὺς ὑπηκόους ἀπολεῖν δύνωνται. Ἐν μὲν οὖν τῷ παραυτίκα Θεόδοτον ἀντ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς κατέστησαν, ἄνδρα οὐ καλοήθη μὲν, οὐ σφόδρα δὲ ἀρέσκειν αὐτοῖς ἱκανὸν γεγονότα· ὕστερον δὲ ἅπαν [3]) διερευνώμενοι περιήρχοντο, εὗρον δὲ παρὰ δόξαν ἀργυράμειβόν τινα, Πέτρον ὀνόματι Σύρον γένος, ὅνπερ ἐπίκλησιν Βαρσυάμην ἐκάλουν, ὃς πάλαι μὲν [4]) ἐπὶ τῆς τοῦ χαλκοῦ τραπέζης καθήμενος κέρδη αἴσχρότατα ἐκ ταύτης δὴ ἐπορίζετο τῆς ἐργασίας [5]), τὴν περὶ τοὺς ὀβολοὺς κλοπὴν εὖ μάλα τεχνάζων καὶ τοὺς αὐτῷ ξυμβάλλοντας ἀεὶ τῷ τῶν δακτύλων τάχει ἐκκρούων· δεξιὸς γὰρ ἦν κλέψαι μὲν τὰ τῶν αὐτῷ περιπεπτωκότων [6]) ἀναίδην, ἀλοὺς δὲ ὀμόσαι καὶ τῶν χειρῶν τὸ ἁμάρτημα τῷ τῆς γλώττης περικαλύψαι θράσει. ἐν δὲ τοῖς τῶν ὑπάρχων στρατιώταις καταλεχθεὶς, ἐς τοσοῦτον ἀτοπίας ἐλήλακεν, ὥστε Θεοδώρᾳ ἀρέσκειν [7]) τε ἐν τοῖς μάλιστα καὶ ἐκ τῶν ἀδίκων αὐτῇ βουλημάτων ῥᾷστα ὑπουργεῖν τὰ ἀμήχανα. διὸ δὴ Θεόδοτον μὲν, ὅνπερ μετὰ τὸν Καππαδόκην καταστησάμενοι ἔτυχον, τῆς τιμῆς αὐτίκα παρέλυσαν, Πέτρον δὲ ταύτῃ ἐπέ-

illorum iumentis sarcinariis praedas redimunt. At perincommode res haec illis cecidit; nam Byzantio missi satellites, horum agrestium virgis, vulneribus cruciare corpora, fortunas atterere, quoad capta barbarorum iumenta redderentur.

## CAPUT XXII.

*Ioanni Cappadoci praefecto praetorii subrogatur Theodotus, huic Petrus Barsames. Eius scelera. Collector. Frumenti patrii distributio. Petrus Theodorae carissimus ob magiae peritiam. Iustiniani levitas. Petrus aerario praeficitur. Nummus aureus diminutus.*

Posteaquam Iustinianus Theodoraque Ioannem Cappadocem perdiderunt, successorem loci quaesierunt alium, atque in communi exploratis singulorum ingeniis curarunt suae tyrannidis et subiectorum exitii ministrum hominem perversissimum. Interim Theodotum in eo gradu collocant [1]), haud laudandis moribus virum, non iis tamen, quibus prorsus illis perplaceret. Tandem observatis omnibus, forte oblatus illis est Petrus quidam genere Syrus, cognomento Barsames [2]) numularius; is apud mensam aerariam olim assidens, quaestus ex aere circumforaneo foedissimos fecerat, perquam ingeniosa arte circumveniens exactores, obolaribus furtis micantium digitorum celeritate interceptis; in quo tanta fuit industria et impudentia, ut, cum deprehenderetur, deieraret, labentibusque digitis casum et quidem audacter adscriberet. Hic inter praetorianos milites adscriptus eo improbitatis pervenit, ut Theodorae si quis unquam arrideret, facilemque se praeberet ad viam nefariis eius consiliis inveniendam. Quare Theodoto Cappadoci successore a dignitate amoto, Petrum eidem prae-

στησαν, ὅσπερ αὐτοῖν διεπράξατο κατὰ νοῦν ἅπαντα. τούς τε γὰρ στρατευομένους ἀποστερῶν τὰς ξυντάξεις ἁπάσας, οὔτε αἰσχυνθεὶς οὔτε δείσας πώποτε ὤφθη· ἀλλὰ καὶ ὠνίους τὰς ἀρχὰς ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον προὔθηκεν [8]), ἀτιμοτέρας τε αὐτὰς καταστησάμενος ἀπεδίδοτο τοῖς ταύτην δὴ οὐκ ἀποκνοῦσι τὴν ἀνοσίαν ἐμπορίζεσθαι πρᾶξιν, ἐφιεὶς διαῤῥήδην τοῖς τὰς ἀρχὰς ὠνησαμένοις ταῖς τῶν ἀρχομένων ψυχαῖς τε καὶ οὐσίαις ᾗ βούλοιντο χρήσασθαι· αὐτῷ τε γὰρ εὐθὺς καὶ τῷ τῆς χώρας καταβεβληκότι τὸ τίμημα ἡ τοῦ συλᾶν τε καὶ ἄλλως ἁρπάζειν ἐξουσία ξυνέκειτο. καὶ προῄει μὲν ἐκ τοῦ κεφαλαίου τῆς πολιτείας ἡ τῶν βίων ὠνὴ [9]) ἐπράττετό τε τὸ συμβόλαιον τῆς τῶν πόλεων διαφθορᾶς [10]), ἔν τε τῶν δικαστηρίων ταῖς προὔχουσι καὶ τῷ δημοσίῳ τῆς ἀγορᾶς περιήρχετό τε [11]) ληστὴς ἔννομος ὄνομα τῇ πράξει τιθεὶς τὴν συλλογὴν, τῶν ἐπὶ τοῖς τιμήμασι τῆς ἀρχῆς καταβεβλημένων χρημάτων οὐκ ἐχούσης τινὰ ἐλπίδα τῆς τῶν ἁμαρτανομένων ἐπιστροφῆς. Ἐκ πάντων δὲ [12]) τῶν τῇ ἀρχῇ ὑπηρετούντων, πολλῶν τε καὶ δοκίμων ὄντων, τοὺς πονηροὺς ἀεὶ ἐς αὐτὸν εἷλκε· τοῦτο δὲ οὐκ αὐτὸς ἐξήμαρτε μόνος, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ταύτην πρότερόν τε καὶ ὕστερον τὴν τιμὴν ἔσχον. ἡμαρτάνετο δὲ τοιοῦτο κἂν τῇ τοῦ μαγίστρου [13]) καλουμένῃ ἀρχῇ, κἂν τοῖς παλατίνοις [14]), οἳ δὴ ἀμφί τε τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ πριβάτα [15]) καλούμενα, τό τε πατριμόνιον [16]) ἐπιτελεῖν ἀεὶ τὴν ὑπουργίαν εἰώθασιν, ἐν πάσαις τε συλλήβδην εἰπεῖν ταῖς ἐν Βυζαντίῳ καὶ πόλεσι ταῖς ἄλλαις τεταγμέναις ἀρχαῖς. Ἐξ οὗ γὰρ ὅδε ὁ τύραννος τὰ πράγματα διῳκήσατο, ἐν ἀρχῇ ἑκάστῃ τοὺς τοῖς ὑπηρετοῦσι προσήκοντας πόρους πῇ μὲν αὐτὸς, πῇ δὲ ὁ τὴν τιμὴν ἔχων προσεποιοῦντο οὐδενὶ λόγῳ, οἵ τε αὐτοῖς ἐπιτάττουσιν ὑπουργοῦντες, πενόμενοι τὰ ἔσχατα πάντα τοῦτον τὸν χρόνον, δουλοπρεπέστατα ὑπουργεῖν ἠναγκάζοντο. σίτου δὲ πολλοῦ κομιδῇ ἐς Βυζάντιον κεκομισμένου, ἐσεσήπει μὲν ὁ πλεῖστος ἤδη. αὐτὸς δὲ τοῦτον πόλεσι ταῖς ἑῴαις ἐπέβαλλε κατὰ λόγον [17]) ἑκάστῃ, καίπερ οὐκ ἔχοντα ἐπιτηδείως εἰς βρῶσιν ἀνθρώπων· ἐπέβαλλέ τε οὐχ ᾗπερ ἀποδίδοσθαι τὸν κάλλιστον σῖτον εἰώθει, ἀλλὰ καὶ πολλῷ ἀξιώτερον· ἤν τε τοῖς ὠνουμένοις ἐπάναγκες

ficiunt, a quo sibi omnia ex sententia constituerentur. Principio is militem stipendio privare castrensi nullo pudore vel metu aliquando visus est: deinde foedius quam antea vaenum dignitates exposuit; impiam negotiationem capessentibus pretio dedit viliore; provincialium fortunas et animas istorum cupiditatibus plane concessit, sibi provinciaeque emptori post numeratam pecuniam furandi rapiendive omni permissa potestate. Sic ex ipso reipublicae capite procedebat animarum nundinatio. Conventa illa de profligandis urbibus in primariis tribunalibus vel publico in foro agitata; ac tum in provinciam recessit grassator legitimus, nomine collector [3]) corrasurus pecuniam pro adepta dignitate solutam, saevitia in sontes implacabili. Tandem Petrus ex sui officii ministeriis, quorum plurimi erant probati, tamen improbos ipse adhibuit; idque non ab eo solum peccatum est, sed ab aliis etiam, qui cum antea tum post id temporis eam dignitatem attigere; eademque magister officiorum [4]) commisit, commisere palatini largitionales, privatianique ac patrimoniales; demum omnes urbani et municipales magistratus. Ex quo enim tyrannus hic rempublicam cepit, cuiusque dignitatis ministeriorum merces vel ab eo vel a praefectis per scelus intercepta est; ipsique coacti nihilominus sunt tanquam vilissima mancipia, summa licet pressi egestate illis imperitantibus toto hoc tempore deservire. Frumenti Byzantium largissime importati maxima iam pars computruerat; id ipse licet hominibus cibo non esset, pro rata parte atque portione civitatibus Orientis emendum imperat longe maiore pretio, quam optimum quodque esset. Oppidani emptores in eam for-

χρήματα μεγάλα προεμένοις ἐπὶ τιμήμασι φορτικωτάτοις, εἶτα τὸν σῖτον ἐς τὴν θάλασσαν ἢ ἔς τινα ὑδροχόαν ἀποῤῥιπτεῖν. ἐπεὶ δὲ καὶ σίτου ἀκραιφνοῦς τε καὶ οὔπω σεσηπότος μέγα τι πλῆθος ἐνταῦθα ἀπέκειτο, καὶ τοῦτο πλείσταις τῶν πόλεων[18]) ταῖς σίτου ὑποσπανιζούσαις ἀπεμπολεῖν ἔγνω· ταύτῃ γὰρ διπλάσια τὰ χρήματα ἐποίει, ἥπερ τοῖς ὑποτελέσι τὸ δημόσιον ὑπὲρ τουτουὶ δὲ τοῦ σίτου[19]) τὰ πρότερα ἐλελόγιστο. Ἀλλ' ἐπεὶ ἐς νέωτα οὐκέτι ὁμοίως ἡ τῶν καρπῶν φορὰ ἤκμαζεν, ἐνδεεστέρως[20]) δὲ ἢ κατὰ τὴν χρείαν ἐς Βυζάντιον ὁ σιταγωγὸς στόλος ἀφίκετο. Πέτρος τοῖς παροῦσι διαπορρύμενος ἐκ τῶν ἔν τε Βιθυνίᾳ καὶ Φρυγίᾳ καὶ Θρᾴκῃ χωρίων πρίασθαι[21]) μέγα τι χρῆμα σίτου ἠξίου, ἥν τε ἀναγκαῖον τοῖς ταύτῃ οἰκοῦσι μέχρι μὲν ἐς τὴν θάλασσαν πόνῳ πολλῷ τὰ φορτία φέρειν, ἐς Βυζάντιον δὲ ξὺν κινδύνῳ αὐτὰ ἐσκομίζεσθαι. καὶ βραχέα μὲν τιμήματα δῆθεν τῷ λόγῳ πρὸς αὐτοῦ φέρεσθαι, τὴν ζημίαν δὲ αὐτοῖς ἐς τοσόνδε μεγέθους καθίστασθαι, ὥστε ἀγαπᾶν, ἤν τις αὐτοὺς ἐῴη τόν τε σῖτον οἴκῳ δημοσίῳ χαρίζεσθαι καὶ τίμημα ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ κατατιθέναι. τοῦτό ἐστι τὸ ἄχθος, ὅπερ καλεῖν συνωνὴν[22]) νενομίκασιν. Ἐπεὶ δὲ οὐδ' ὣς σῖτος ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὴν χρείαν ἱκανὸς ἐγεγόνει, πολλοὶ τὸ πρᾶγμα ἐς βασιλέα διέβαλλον, ἅμα δὲ καὶ οἱ στρατευόμενοι σχεδόν τι ἅπαντες, ἅτε τὰς εἰωθυίας οὐ κεκομισμένοι ξυντάξεις, θορύβῳ τε ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ ταραχῇ πολλῇ εἴχοντο. βασιλεὺς μὲν οὖν ἤδη τε αὐτῷ χαλεπῶς ἔχειν ἔδοξε καὶ παραλύειν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς ἤθελε, ἅμα τε ταῦτα ἅπερ ἐῤῥήθη, καὶ ὅτι χρήματα δαιμονίως μεγάλα ἠκηκόει αὐτῷ ἀποκεκρύφθαι, ἅπερ ἐκ τοῦ δημοσίου σεσυληκὼς ἔτυχε. Καὶ ἦν δὲ οὕτως. Θεοδώρα δὲ τὸν ἄνδρα οὐκ εἴα· ἐκτόπως γὰρ τὸν Βαρσύμην ἠγάπα, ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τῆς τε πονηρίας ἕνεκα καὶ τοῦ τοῖς κατηκόοις διαφερόντως λυμαίνεσθαι· αὐτή τε γὰρ ὠμοτάτη ἦν καὶ ἀπανθρωπίας ἀτεχνῶς ἔμπλεως καὶ τοὺς ὑπουργοῦντας ἠξίου τὰ ἐς τὸν τρόπον αὐτῇ ὡς μάλιστα ἐπιτηδείως ἔχειν. φασὶ δὲ αὐτὴν καὶ καταμαγευθεῖσαν πρὸς τοῦ Πέτρου ἀκούσιον αὐτῷ εὐνοϊκῶς ἔχειν· περί τε γὰρ τοὺς φαρμακέας καὶ τὰ δαιμόνια περιέργως ἐσπουδάκει ὁ Βαρσύμης οὗτος καὶ τοὺς

tunam devenerant, ut iniquo coëmptum pretio triticum, denique in mare vel cloacas abiicerent. Quod vero integrum et incorruptum, illudque copiosissimum Byzantii servabatur, quae annonae difficultate laborarent urbibus vendendum curat duplo, quam frumentariis provinciis vectigali publico constitutum fuerat. Ubi vero proximo anno arctior annona fuit et frumentaria classis tenuior quam pro necessitudine Byzantium appulit, Petrus in his angustiis remedii inops atque consilii, tamen ex Bithyniae, Phrygiae Thraciaeque agris magnam annonae copiam curat exportandam, coactis colonis eam ad maritima primum loca magno labore, deinde non minore periculo Byzantium convehere; pretia pro re vilissima accipere, damnum denique tam grande referre, ut potius haberent frumento publicis horreis condonato pretium insuper duplum persolvere. Hoc onus vocari annona consuevit [5]). Cum vero ad urbis necessitatem neque haec satis frumentatio fuisset, plerique rem ad Imperatorem deferunt, omnesque fere ordines militares aere diruti tumultuantur per civitatem turbasque concitant, sic ut iratior iam illi Caesar fieret, magistratum et iis de causis adempturus et quod haud vana fama audisset, plane grandes ei divitias esse in latebris ex peculatu. Verum cohibuit coniugem Theodora, ut quae Bersamem impotenter amaret et de malis artibus, ut ego quidem reor, deque insigni adversus subiectos saevitia. Nam cum ipsa in primis esset animo ad crudelitatem comparato, et prorsus plena inhumanitate, sic et moribus coniunctissimos ut haberet ministros curavit. Sed alia fama est; Petrum sibi Theodorae animum alioquin alienum praestigiis devinxisse, utpote qui impense operam venefi-

καλουμένους Μανιχαίους ἐτεθήκει[23]) τε καὶ αὐτῶν προστατεῖν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς οὐδαμῆ ἀπηξίου. καί τοι καὶ ταῦτα ἡ βασιλὶς ἀκούσασα οὐ μεθῆκε τὴν ἐς τὸν ἄνθρωπον εὔνοιαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἔτι διὰ ταῦτα περιστέλλειν τε καὶ ἀγαπᾶν ἔγνω· μάγοις τε γὰρ καὶ φαρμακεῦσι καὶ αὐτὴ ὁμιλήσασα ἐκ παιδὸς, ἅτε τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτὴν ἐς τοῦτο ἀγόντων, διεβίω πιστεύουσά τε τῷ πράγματι τούτῳ καὶ αὐτῷ τὸ θαρσεῖν ἐσαεὶ ἔχουσα. Λέγουσι δὲ καὶ τὸν Ἰουστινιανὸν οὐ τοσοῦτον θωπεύουσα χειροήθη ποιήσασθαι, ὅσον τῇ ἐκ τῶν δαιμονίων ἀνάγκῃ. οὐ γάρ τις ἦν εὔφρων ἢ δίκαιος ὅδε ἀνὴρ, ἢ ἐς τὸ ἀγαθὸν βέβαιος, ὥστε κρείσσων ποτὲ τῆς τοιαύτης ἐπιβουλῆς εἶναι, ἀλλὰ φόνων μὲν καὶ χρημάτων ἔρωτος διαφανῶς ἥσσων, τοῖς δὲ αὐτὸν ἐξαπατῶσι καὶ κολακεύουσιν οὐ χαλεπῶς εἴκων, ἔν τε πράξεσι ταῖς μάλιστά οἱ ἐσπουδασμέναις μετεβάλλετό τε οὐδενὶ λόγῳ καὶ κονιορτῷ ἐνδελεχέστατα ἐμφερὴς ἐγεγόνει. Ταῦτά τοι οὐδέ τις τῶν αὐτοῦ ξυγγενῶν ἢ ἄλλως γνωρίμων ἐλπίδα τινά ποτε ἀσφαλῆ ἐπ' αὐτῷ ἔσχεν, ἀλλὰ μεταναστάσεις αὐτῷ ἐσαεὶ τῆς ἐς τὰ ἐπιτηδεύματα ἐγίνοντο γνώμης. Οὕτω τε καὶ τοῖς φαρμακεῦσιν, ὅπερ ἐῤῥήθη, εὐέφοδος ὢν καὶ τῇ Θεοδώρᾳ πόνῳ οὐδενὶ ὑποχείριος ἐγεγόνει, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μάλιστα ἡ βασιλὶς ἅτε σπουδαῖον τὰ τοιαῦτα Πέτρον ὄντα ὑπερηγάπα. ἀρχῆς μὲν οὖν, ἧς τὰ πρότερα εἶχε, βασιλεὺς αὐτὸν παρέλυσε μόλις, Θεοδώρας τε ἐγκειμένης οὐ πολλῷ ὕστερον ἄρχοντα τῶν θησαυρῶν αὐτὸν κατεστήσατο, Ἰωάννην παραλύσασα ταύτης δὴ τῆς τιμῆς, ὅσπερ αὐτὴν παρειληφὼς μησί που ὀλίγοις πρότερον ἔτυχεν. Ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ γένος μὲν Παλαιστιναῖος[24]), πρᾶος δὲ καὶ ἀγαθὸς ἄγαν καὶ οὐδὲ πορίζεσθαι χρημάτων ἰδικῶν πόρους εἰδὼς, οὐδέ τῳ λυμηνάμενος πώποτε τῶν πάντων ἀνθρώπων. ἀμέλει καὶ διαφερόντως ἠγάπων αὐτὸν ὁ λεὼς ἅπας. διά τοι τοῦτο Ἰουστινιανόν τε καὶ τὴν ὁμόζυγα οὐδαμῆ ἤρεσκεν, οἵπερ ἐπειδὴ τῶν σφίσιν ὑπουργούντων καλόν τε καὶ ἀγαθὸν παρὰ δόξαν τινὰ ἴδοιεν, ἰλιγγιῶντες καὶ δυσφορούμενοι ἐς τὰ μάλιστα πάσῃ μηχανῇ αὐτὸν ὅτι τάχιστα διωθεῖσθαι ἐν σπουδῇ ἐποιοῦντο. οὕτω γοῦν καὶ τοῦτον τὸν Ἰωάννην ὁ Πέτρος ἐκδεξάμενος, θησαυρῶν τε τῶν βασιλικῶν προῦ-

ciis ac daemonibus dedisset et de his studiis Manichaeos suspiceret [6]), eisque palam praesidio esse non dubitaret, idque licet non ignoraret Augusta; benevolentiae tamen in eum nihil remisit;, quin ea re humanius complectebatur ac diligebat, ut quae ab ineunte aetate cum magis atque veneficis (sua huc arte adacta) consueverat, huic rei fidem habens, et ea nunquam non freta. Namque Iustiniano non tam delinimentis, quam, ut ferunt, Daemonum vi mansueto usa est atque tractabili. Certe vir ille neque ea solertia fuit, neque ingenio ad iustitiam bonumque ita composito, ut iis minime pateret insidiis, quin animo caedibus et avaritia plane prostrato, adulationibus atque deceptionibus exposito et gravissimis in rebus facili non secus ac pulvisculus versari, ut nulla propinquis vel amicis in illo firma, certaque spes ostenderetur [7]); mente denique hûc atque illuc in incerto negotiorum v[illegible]; sane veneficis aggredientibus et expugnanti Theodorae peropportunus. Quaré Petrum ab his artibus instructum amavit Augusta, ut quae maxime; quem licet Imperator vix aegre de praetoriana praefectura tandem dimisisset, paulo post nitente Theodora aerario praefecit, ea dignitate Ioanni abrogata, qui paucis ante mensibus illam susceperat. Is erat genere Palaestinus insigni vir mansuetudine ac probitate, qui ne in re quidem familiari instituere sibi quaestum sciverit, neque ullum aliquando hominum laeserit. Quare quemadmodum in oculis erat multitudinis, ita Iustiniano ac Theodorae minime gratus; qui uti quemque ex administris bonum probumque praeter opinionem experti sunt, hunc penitus stomachati aversatique omni curarunt studio quamque citissime abigendum. Ergo Petrus post Ioannem aer[illegible] prae-

στη καὶ συμφορῶν αὖθις μεγάλων αἰτιώτατος ἅπασι γέγονεν· ἀποτεμνόμενος[25]) γὰρ τῶν χρημάτων τὸ πλεῖστον μέρος, ἅπερ ἐν παραψυχῆς λόγῳ πολλοῖς χορηγεῖσθαι ἀνὰ πᾶν ἔτος πρὸς βασιλέως ἐκ παλαιοῦ διατέτακται, αὐτὸς μὲν τοῖς δημοσίοις οὐ δέον[26]) ἐπλούτει καὶ μοῖραν ἐνθένδε βασιλεῖ ἀνέφερεν, οἱ δὲ τὰ χρήματα περιῃρημένοι ἐν πένθει μεγάλῳ περιεκάθηντο, ἐπεὶ καὶ τὸ χρυσοῦν νόμισμα οὐχ ᾗπερ εἰώθει ἐκφέρειν ἠξίουν, ἀλλ' ἔλασσον αὐτὸ καταστησάμενος πρᾶγμα οὐδὲ πώποτε γεγονὸς πρότερον. Τὰ μὲν ἀμφὶ τοῖς ἄρχουσι βασιλεῖ ταύτῃ ποι εἶχεν. ὅπως δὲ τοὺς τὰ χωρία κεκτημένους πανταχοῦ πη διέφθειρεν, ἐρῶν ἔρχομαι· ἀπέχρη μὲν οὖν ἡμῖν εἰπεῖν[27]) τῶν ἐς τὰς πόλεις ἁπάσας στελλομένων ἀρχόντων ἐπιμνησθεῖσιν οὐ πολλῷ πρότερον καὶ τούτων δὴ τῶν ἀνθρώπων σημῆναι τὰ πάθη· πρώτους γὰρ οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τοὺς τῶν χωρίων κυρίους βιαζόμενοι ἐληΐζοντο καὶ ὡς δὲ τἄλλα εἰρήσεταί πάντα[28]).

## ΚΓ.

Πρῶτα μὲν εἰθισμένον ὂν ἐκ παλαιοῦ ἕκαστον τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἔχοντα, οὐχ ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις τοῖς τῶν δημοσίων ὀφλημάτων λειψάνοις τοὺς κατηκόους δωρεῖσθαι πάντας τοῦ μήτε τοὺς ἀπορουμένους τε καὶ ὅθεν ἂν ἐκτίνοιεν τὰ λείψανα ταῦτα οὐδαμῇ ἔχοντας διηνεκὲς ἀποπνίγεσθαι, μήτε τοῖς φορολόγοις σκήψεις παρέχεσθαι, συκοφαντεῖν ἐγχειροῦσι τῶν τοῦ φόρου ὑποτελῶν τοὺς οὐδὲν ὀφείλοντας, οὗτος ἐς δύο καὶ τριάκοντα ἐτῶν χρόνον οὐδὲν τοιοῦτο ἐς τοὺς κατηκόους εἰργάσατο. καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῖς μὲν ἀπορουμένοις ἀναγκαῖον ἦν ἀποδρᾶναί τε γῆν καὶ μηκέτι[1]) ἐπανιέναι. Καὶ οἱ συκοφάνται τοὺς [illegible]τέρους ἀπέκναιον κατηγορίαν ἐπανασείοντες, ἅτε τὸ τέλος ἐν[illegible]έως ἐκ παλαιοῦ καταβάλλοντας τῆς ἐγκειμένης τῷ χωρίῳ φορᾶς. οὐ γὰρ ὅσον οἱ ταλαίπωροι τὴν καινὴν τοῦ φόρου ἀπαγωγὴν ἐδεδίεσαν, ἀλλὰ καὶ χρόνων τοσούτων τὸ πλῆθος οὐδὲν προσῆκον[2]) βαρύνεσθαι φόροις. πολλοὶ γοῦν ἀμέλει τὰ σφέτερα αὐτῶν τοῖς συκο-

fectus, magnarum omnibus fuit calamitatum auctor, maxima ex parte imminuta pecunia, quae sublevandis multorum rebus prisco more institutoque Caesaris quotannis impartienda erat [8]); ex hoc aere publico sua ad Principem parte delata, iniquas sibi opes hic invenit; interim in squalore iacuerunt, quibus extenuata ea foret largitio. Aureum item numisma, quod nunquam antea factitatum est," cudit minus et erogavit. Haec magistratuum facies sub hoc Principe fuit. Quemadmodum vero praediorum possessoribus corruptum iverit rem, dicam; licet istorum explicandis aerumnis vel ea sat essent, quae de praefectis in provincias discedentibus paulo ante commemoravi; cum ante alia omnia, quae narravi, ii praediorum dominos per vim diripiendos curarent.

## CAPUT XXIII.

*Sublata vectigalium condonatio. De annona, impositione ac descriptione. Barbarorum Byzantii agentium multitudo.*

Fuit Romanis Imperatoribus mos perantiquus, ut quae superessent aeris alieni publici partes tenuiores, harum remissionem non semel, sed iterum ac saepius subditis darent, ne qui attritis fortunis nomina haec dissolvendo non essent, perpetuo in his angustiis versarentur, neve indebito exagitandi vectigales ansam quaestores haberent. Hic autem Princeps intra annos duos atque triginta nihil tale subiectis condonavit; ob id egentibus desperato reditu fugiendum erat, probi quique a calumniatoribus urgeri interminantibus accusationes tanquam olim persolutis publicis minus quam ad constitutum praediis tributum. Quare miseri non tam novam vestigalis impositionem veriti, quam longissimi temporis gravem atque ini-

φάνταις ἢ τῷ δημοσίῳ προϊέμενοι ἀπηλλάσσοντο. Ἔπειτα δὲ Μήδων μὲν καὶ Σαρακηνῶν τῆς Ἀσίας γῆν τὴν πολλὴν, τῶν δὲ δὴ Οὔννων καὶ Σκλαβηνῶν [3]) καὶ ξύμπασαν Εὐρώπην ληϊσαμένων, καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν καθελόντων εἰς ἔδαφος, τὰς δὲ ἀργυρολογησάντων [4]) ἐς τὸ ἀκριβὲς μάλιστα, τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐξανδραποδισάντων ξὺν χρήμασι πᾶσιν ἔρημόν τε τῶν οἰκητόρων καταστησαμένων χώραν ἑκάστην ταῖς καθ' ἡμέραν ἐπιδρομαῖς, φόρον μὲν οὐδενὶ τῶν ἁπάντων ἀφῆκε, πλήν γε τὴ ὅσον ἐνιαυτοῦ ταῖς ἁλούσαις τῶν πόλεων μόνον, καίτοι εἰ καθάπερ Ἀναστάσιος βασιλεὺς ἑπτάετες ταῖς ἁλούσαις τὰ τέλη ἐπιχωρεῖν ἔγνω. Οἶμαι δ' ἂν οὐδ' ὣς αὐτὸν πεποιῆσθαι τὰ δέοντα, ἐπεὶ Καβάδης μὲν ταῖς οἰκοδομίαις ὡς ἥκιστα λυμηνάμενος ἀπιὼν ᾤχετο, Χοσρόης δὲ ἅπαντα πυρπολήσας καθεῖλεν εἰς ἔδαφος, μείζω τε προσετρίψατο τοῖς περιπεπτωκόσι τὰ πάθη· καὶ τούτοις μὲν τοῖς ἀνθρώποις, οἷσπερ τὸ γελοιῶδες [5]) τοῦτο τοῦ φόρου ἀφῆκε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, πολλάκις μὲν δεξαμένοις τὸν Μήδων στρατὸν, διηνεκὲς δὲ Οὔννων τε καὶ βαρβάρων Σαρακηνῶν γῆν τὴν ἑῴαν ληϊσαμένων, οὐδὲν δὲ ἧσσον καὶ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης βαρβάρων ταῦτα ἐργαζομένων ἀεὶ καὶ καθεκάστην τοὺς ἐκείνῃ Ῥωμαίους, βασιλεὺς οὗτος χαλεπώτερος εὐθὺς γέγονε βαρβάρων ἁπάντων. συνωναῖς τε γὰρ καὶ ταῖς καλουμέναις ἐπιβολαῖς [6]) τε καὶ διαγραφαῖς [7]) οἱ τῶν χωρίων κύριοι τῶν πολεμίων ἀνακεχωρηκότων αὐτίκα μάλα ἡλίσκοντο. ὅ τι δὲ τὰ ὀνόματα ἐστι τε καὶ βούλεται ταῦτα [8]), ἐγὼ δηλώσω. τοὺς τὰ χωρία κεκτημένους ἀναγκάζουσι τὸν Ῥωμαίων ἐκτρέφειν στρατὸν κατὰ τὸ μέτρον τῆς κειμένης ἑκάστῳ φορᾶς, τιμημάτων καταβαλλομένων, οὐχ ἧπερ ἐφίησιν ὁ παρὼν τῇ χρείᾳ καιρὸς, ἀλλ' ἧπερ ἔξεστι καὶ διώρισται [9]), οὐ διερευνώμενοι δὲ, εἴπερ αὐτοῖς ἐπιτήδεια ἐν τῇ χώρᾳ ξυμβαίνει, περιέστηκέ τε τοὺς δειλαίους τούτους ἀνάγκη, τὰ μὲν ἐπιτήδεια στρατιώταις τε καὶ ἵπποις ἐσκομίζεσθαι, πάντα ὠνουμένους αὐτὰ, τιμημάτων πολλῷ ἐς ἄγαν ἀξιωτέρων καὶ ταῦτα ἐκ χώρας μακράν που οὔσης ἂν οὕτω τύχοι ἐς τὸ χωρίον ἀποκομίζειν [10]), οὗ δὴ τὸ στρατόπεδον ξυμβαίνει εἶναι, μετρεῖν τε τοῖς τῶν στρατιωτῶν χορηγοῖς, οὐ κα-

quam exactionem criminosis hominibus vel fisco suis praediis cessere. Praeterea Asia magna ex parte Persarum et Saracenorum armis, Europa universa Hunnorum atque Sclabenorum populationibus belloquè Gotthico devastatis, aequatis solo urbibus, accisis penitus opibus, populis in servitutem cum fortunis abductis, direptis quotidie regionibus et ab colonis desertis; nullas tamen Iustinianus, nisi captas ipsas urbes duntaxat a vectigalibus liberas, idque omnino per annum esse voluit. Qui si vel septennalem, ut Anastasius [1]) Imperator, illis indulsisset publicorum dissolutionem, ne sic quidem satis pro rei ac temporis conditione fecisset. Cabades enim sartis tectis focis arisque [2]) victor discessit; at Chosroës omnibus igni ferroque ad terram afflictis eo graviores populis intulit calamitates. Verum enimvero iimet, quos deridicula plane tributi parte relevasset, ac caeteri praeterea, qui saepe ingruentes Persas sive Hunnos Saracenosque per orientem, vel qui per Europam constituti Romani barbaros alios praedabundos quotidie passi forent, Iustinianum omnibus saeviorem barbaris experiebantur; cuius statim ab hostium discessu, annonae, impositionum descriptionumque decretis quique praediorum domini irretirentur. Ea vero decreta quae continerent, expediam. Agrorum possessores pro sua quique portione annonae copiam Romano militi suppeditare iubentur; huiusque summa vectigalis non ad praesentis rei difficultatem, sed ad publicam sanctionem eis penditur; si vero commeatus ad equos militesque suis in praediis non suppetant, gravi miseris coëmendi pretio sunt et ex remotiore etiam provincia, si res ita ferret, ad castra et ubi miles stationem habet convehendi [3]), simul et exercitus

θάπερ πᾶσιν ἀνθρώποις νόμος, ἀλλ' ᾗπερ ἐκείνοις ἂν βουλομένοις εἴη. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ πρᾶγμα, ὅπερ συνωνὴ καλεῖται, ἐξ οὗ δὴ ἅπασιν ἐκνενευρίσθαι [11]) τοῖς τῶν χωρίων κυρίοις ξυμβαίνει· φόρον γὰρ ἀπ' αὐτοῦ τὸν ἐπέτειον οὐχ ἧσσονα ἢ δεκαπλασίονα κατατιθέναι σφίσιν ἐπάναγκες, οἷς γε οὐ μόνον τῷ στρατῷ χορηγεῖν, ἀλλὰ καὶ σῖτον ἐς Βυζάντιον πολλάκις διακομίζειν, ταῦτα πεπονθόσι ξυνέπεσεν. ἐπεὶ οὐχ ὁ Βαρσύμης καλούμενος μόνος τὸ τοιοῦτο ἄγος ἐξαμαρτάνειν τετόλμηκεν, ἀλλὰ καὶ πρότερον μὲν ὁ Καππαδόκης, ὕστερον δὲ οἱ μετὰ τὸν Βαρσύμην τοῦτο δὴ τὸ τῆς ἀρχῆς παραλαβόντες ἀξίωμα. Τὰ μὲν οὖν τῆς συνωνῆς ταύτῃ πῃ ἔχει, τὸ δὲ τῆς ἐπιβολῆς ὄνομα [12]) ὄλεθρός τις ἐστὶν ἀπρόοπτος, ἐξαπιναίως τοῖς τὰ χωρία κεκτημένοις ἐπιγενόμενος, πρόῤῥιζόν τε αὐτοῖς ἐκτρίβων τὴν τοῦ βίου ἐλπίδα. χωρίων γὰρ τὸ τέλος τῶν ἐρήμων τε καὶ ἀπόρων γεγενημένων, ὧν δὴ τοῖς τε κυρίοις καὶ τοῖς γεωργοῖς ἤδη τετύχηκεν ἢ παντάπασιν ἀπολωλέναι, ἢ γῆν πατρῴαν ἀπολιποῦσι τοῖς ἐγκειμένοις σφίσι διὰ ταῦτα κακοῖς [13]) κρύπτεσθαι οὐκ ἀπαξιοῦσιν [14]) ἐπιφέρειν τοῖς οὕτω διεφθαρμένοις παντάπασι. Τοιοῦτο μὲν καὶ τὸ τῆς ἐπιβολῆς ὄνομά ἐστιν, ἐπιπολάσαν ὡς τὸ εἰκὸς ἐπὶ τὸν χρόνον μάλιστα τοῦτον. τὰ δὲ τῶν διαγραφῶν ὡς συντομώτατα φράσαντι ἀπηλλάχθαι, τῇδέ πῃ ἔχει· ζημίαις πολλαῖς ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τοὺς χρόνους τούτους περιβαλέσθαι [15]) τὰς πόλεις ἀνάγκη· ὧνπερ τάς τε ἀφορμὰς καὶ τοὺς τρόπους ἀφίημι λέγειν ἐν τῷ παρόντι, ὡς μή μοι ὁ λόγος ἀπέραντος εἴη. Ταύτας [16]) οἱ τὰ χωρία ἔχοντες κατατιθέντες κατὰ λόγον [17]) τῆς ἐγκειμένης ἑκάστῳ φορᾶς. οὐκ ἄχρι δὲ τούτων αὐτοῖς τὸ κακὸν ἔστη, ἀλλὰ καὶ τοῦ λοιμοῦ ξύμπασαν περιλαβόντος τήν τε ἄλλην οἰκουμένην καὶ οὐχ ἥκιστα τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν, τῶν τε γεωργῶν ἀφανίσαντος μέρος τὸ πλεῖστον καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐρήμων ὡς τὸ εἰκὸς γεγενημένων τῶν χωρίων, οὐδεμιᾷ φειδοῖ ἐχρήσατο ἐς τοὺς τούτων κυρίους· φόρον γὰρ τὸν ἐπέτειον οὐ τότε ἀνίει πραττόμενος [18]), οὐχ ᾗπερ ἑκάστῳ ἐπέβαλλε μόνον, ἀλλὰ καὶ γειτόνων τῶν ἀπολωλότων τὴν μοῖραν. προσῆν δὲ αὐτοῖς [19]) καὶ τἄλλα πάντα, ὧνπερ ἐμνήσθην ἀρτίως, ἅτε τοῖς τῶν χωρίων δεδυστυ-

optionibus metiendi [4]) pro illorum libidine, non ex aequa hominum aestimatione. Annonam hanc rem appellant [5]); qua praediorum possessoribus decies tanto maius tributum annuatim persolventibus frangi nervos oportet, praesertim ubi a calamitate militaris annonae Byzantium amplius comportandum frumentum sit. Nam non Barsamae modo, sed Ioannis etiam Cappadocis, ac deinde successorum flagitium hoc fuit. Ita quidem annona. Impositio vero quaedam est veluti improvisa pestis [6]) in possessores agrorum repente ingruens, omni spe vitae ab stirpe praecisa; nam vastatis omninoque silvescentibus praediis (quorum domini colonique seu periissent, sive post tot mala patriam fugientes, gravissimeque afflicti uspiam latitarent) vectigal imponere Iustinianus non dubitavit; id autem impositionum genus his maxime tempestatibus valuit. Descriptiones demum, ut paucis absolvam, decretae sunt, quo damna, quae frequenter hoc tempore civitates fecissent, ab arvorum possessoribus pro vectigalium portione resarcirentur. Sed illorum causas atque eventus hoc loco dicere pene infinitum esset. Verum non hic illorum mala constitere: nam, licet pestilentia, quae in reliquum terrarum orbem ac Romanum pervasit imperium, cultores agrorum vulgo passim consumerentur, incultis interea atque desertis arvis, nulla tamen modestia annuis vectigalibus temperatum est; quin ad partem viritim constitutam et ad ea omnia, quae paulo ante commemoravi, demortui cuiusque contermini nomina exacta * * *

χηκόσι τὴν κτῆσιν ἀεὶ ἐγκειμένων. Ἔστι μέντοι καὶ τοῖς μὲν στρατιώταις ἀνὰ τὰ κάλλιστά τε καὶ τιμιώτατα δωματίων τῶν σφετέρων φκημένοις ὑπηρετεῖν, αὐτοῖς δὲ πάντα τοῦτον τὸν χρόνον ἐν τοῖς φαυλοτάτοις τε καὶ ἀπημελημένοις τῶν οἰκιδίων δίαιταν ἔχειν. ἅπερ ἅπαντα ὑπὸ τὴν Ἰουστινιανοῦ τε καὶ Θεοδώρας βασιλείαν τοῖς ἀνθρώποις ἀεὶ γίνεσθαι ξυνέβη, ἐπεὶ οὔτε πόλεμον οὔτε τι ἄλλο τῶν μεγίστων κακῶν ἐν τούτῳ δὴ τῷ χρόνῳ λελωφηκέναι τετύχηκεν. Ἐπεὶ δὲ δωματίων ἐμνήσθην, οὐδὲ τοῦτο παριτέον ἡμῖν, ὅτι δὴ οἱ κεκτημένοι τὰς ἐν Βυζαντίῳ οἰκίας βαρβάροις ἐνταῦθα καταλύειν παρεχόμενοι ἐπτακισμυρίοις μάλιστα οὖσιν, οὐχ ὅπως τῶν σφετέρων ὀνίνασθαι οὐδαμῇ εἶχον, ἀλλὰ καὶ προσετρίβοντο δυσκόλοις ἑτέροις.

## ΚΔ.

Οὐ μὴν οὐδὲ τὰ ἐς τοὺς στρατιώτας αὐτῷ εἰργασμένα σιωπῇ δοτέον, οἷς δὴ τούτους ἐπέστησεν, ἀνθρώπων ἁπάντων χρήματα σφᾶς ὅτι πλεῖστα ξυλλέγειν ἐνθένδε κελεύσας, εὖ εἰδότας ὡς μοῖρα τῶν ποριοθησομένων ἡ δωδεκάτη αὐτοῖς κείσεται. ὄνομα δὲ λογοθέτας αὐτοῖς ἔθετο· οἱ δὲ ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐπενόουν τάδε. Τὰς στρατιωτικὰς συντάξεις οὐχ ὁμοίως νόμος χορηγεῖσθαι ἐφεξῆς ἅπασιν, ἀλλὰ νέοις μὲν ἔτι αὐτοῖς οὖσι καὶ στρατευσαμένοις ἀρτίως ἐλάσσων ὁ πόρος· πεπονηκόσι δὲ καὶ μέσοις που ἤδη καταλόγου γεγενημένοις ἐπὶ πεῖζον χωρεῖν· γεγηρακόσι μέντοι καὶ μέλλουσι τὰς στρατείας ἀφίεσθαι πολλῷ ἔτι κομπωδεστέρα ἡ σύνταξις, ὅπως αὐτοί τε τὸ λοιπὸν ἰδίᾳ βιοῦντες ἐς τὸ ἀποζῆν διαρκῶς ἔχοιεν, καὶ ἐπειδὰν αὐτοῖς ξυμμετρήσασθαι τὸν βίον ξυμβαίη, παραψυχήν τινα ἐκ τῶν οἰκείων[1]) ἀπολιπεῖν τοῖς κατὰ τὴν οἰκίαν δυνατοὶ εἶεν. ὁ τοίνυν χρόνος τῶν στρατιωτῶν τοὺς καταδεεστέρους ἐς τῶν τετελευτηκότων ἢ τῆς στρατείας ἀφεμένων τοὺς βαθμοὺς ἀεὶ αναβιβάζων πρυτανεύει[2]) κατὰ πρεσβεῖα τὰς ἐκ τοῦ δημοσίου συντάξεις ἑκάστῳ· ἀλλ' οἱ λογοθέται καλούμενοι οὐκ εἴων

denique militem pulchrioribus [7]) atque honestioribus aedificiorum cubiculis exceptum, bene ac liberaliter habuerunt, ipsi in male materiata vilioraque receptacula interea secedentes. Haec accidere mortalibus Iustiniano Theodoraque imperium gerentibus, quando neque bella neque extrema malorum quidquam deferbuere. Sed quoniam de domiciliis sermo incidit, silendum non est, Byzantii ad septuaginta millia barbarorum aliquando fuisse, quos aedibus possessores exciperent suis, non modo domesticis exclusi commoditatibus, sed aliis etiam difficultatibus conflictati.

## CAPUT XXIV.

*Vexati milites. Triplex eorum ordo. Quam inique a Logothetis habiti. Milites limitanei, scholarii. Domestici et protectores. Quinquennale donativum sublatum.*

Neque silentio praeterire libet, quae commisit Iustinianus in milites; dedit iis censitores (hos Logothetas vocavit [r])), iussos ex omni hominum genere quam maximam pecuniam in castris colligere; duodecima quaque parte haud dubie ipsis constituta [a]), qui quotannis ad militem artibus vexandum incumberent. Usu legeque castrensi receptum est, ut non omnibus aeque stipendia numerentur, sed tironibus tenuiora; exercitatis autem rorariis et medio fere iam albo receptis maiora; postremo veteranis et quibus missio indulgenda sit, longe munificentiora, ut iis privatim agentibus ad vitam necessaria suppeterent, et naturae cedentes aliquid solatii ex peculio castrensi domesticis relinquerent. Ergo emeritis morte vel missione abeuntibus militia, ordine inferiores, qui gradatim in locum succedunt, pro temporis ratione stipendia ex publico merentur. Verum censitores pro-

ἐκ τῶν καταλόγων ἀφαιρεῖσθαι τὰ τῶν τετελευτηκότων ὀνόματα, καίπερ ὁμοῦ διαφθειρομένων, ἄλλως τε καὶ κατὰ τοὺς πολέμους συχνοὺς γινομένους [3]) τῶν πλείστων, οὐ μὴν οὐδὲ τοὺς καταλόγους ἔτι ἐπλήρουν, καὶ ταῦτα χρόνου συχνοῦ. καὶ ἀπ' αὐτοῦ περιειστήκει τῇ μὲν πολιτείᾳ τὸν τῶν στρατευομένων ἀριθμὸν ἐνδεέστερον ἀεὶ εἶναι, τῶν στρατιωτῶν τοῖς περιοῦσι πρὸς τῶν πάλαι τετελευτηκότων διωθουμένοις ἐπὶ χεῖρας [4]) παρὰ τὴν ἀξίαν τῆς καταδεεστέρας ἀπολελεῖφθαι, τάς τε ξυντάξεις ἐλασσόνως ἢ κατὰ τὴν προσήκουσαν κομίζεσθαι τάξιν, τοῖς δὲ λογοθέταις διαλαγχάνειν Ἰουστινιανῷ τῶν στρατιωτικῶν χρημάτων πάντα τοῦτον τὸν χρόνον, ἔτι μέντοι καὶ ἄλλαις ζημιῶν ἰδέαις πολλαῖς τοὺς στρατιώτας ἐπέκναιον [5]), ὥσπερ ἀμειβόμενοι τῶν ἐν τοῖς πολέμοις κινδύνων, ἐπικαλοῦντες τοῖς μὲν ὡς Γραικοὶ εἶεν, ὥσπερ οὐκ ἐξὸν τῶν ἀπὸ τῆς * * [6]) τὸ παράπαν τινὶ γενναίῳ γενέσθαι. τοῖς δὲ ὡς οὐκ ἐπιτεταγμένον πρὸς βασιλέως σφίσι στρατεύεσθαι, καίπερ ἀμφὶ τούτῳ γράμματα βασιλέως ἐνδεικνυμένοις, ἅπερ οἱ λογοθέται διαβάλλειν οὐδεμιᾷ ὀκνήσει ἐτόλμων, ἄλλοις δὲ ὅτι δὴ τῶν ἑταίρων [7]) ἡμέρας σφίσιν ἀπολελεῖφθαι τινὰς ξυμβαίη. Ὕστερον καὶ τῶν ἐν παλατίῳ φυλάκων τινὲς, ἀνὰ πᾶσαν στελλόμενοι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, διερευνῶντο δῆθεν τῷ λόγῳ ἐν τοῖς καταλόγοις τοὺς ἐς τὸ στρατεύεσθαι ἐπιτηδείους ὄντας ὡς ἥκιστα· καὶ αὐτῶν τινὰς μὲν ἅτε ἀχρείους ὄντας καὶ γεγηρακότας ἀφαιρεῖσθαι τὰς ζώνας ἐτόλμων, οἵπερ τὸ λοιπὸν ἐκ τῶν εὐσεβούντων, ἐν τῷ δημοσίῳ τῆς ἀγορᾶς προσαιτοῦντες τροφὴν, δακρύων τε καὶ ὀλοφύρσεως ἀεὶ προφάσεις τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐγίνοντο πᾶσι. Τοὺς δὲ λοιποὺς, ὅπως δὴ μὴ ταῦτα καὶ αὐτοὶ πείσωνται, χρήματα μεγάλα ἐπράττοντο· οὕτω πάντως τοὺς στρατιώτας [8]), ἅτε τρόποις ἐκνενευρισμένους πολλοῖς, πτωχοτέρους τε γεγονέναι καὶ οὐδαμῇ ἐς τὸ πολεμεῖν προθυμεῖσθαι ξυνέβη· ὅθεν Ῥωμαίοις καὶ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ πράγματα λελύσθαι ξυνέπεσεν. οὗ δὴ [9]) Ἀλέξανδρος, ὁ λογοθέτης σταλεὶς, τοῖς μὲν στρατιώταις ταῦτα ἐπικαλεῖν οὐδεμιᾷ ὀκνήσει ἐθάῤῥει· τοὺς δὲ Ἰταλοὺς χρήματα ἔπραττεν, τῶν ἐς Θευδέριχον καὶ Γότθους πεπολιτευμένων ἀμύνεσθαι φάσκων. Οὐ μόνοι δὲ οἱ στρα-

hibuerunt militum nomina, passim licet in proeliis occisorum, ex albo deleri aut album a longo tempore instaurari. Unde respublica eo devenerat, ut exercitus numero exiguus esset [3]), miles superstes extinctis emeritis praeter dignitatem in inferioribus detineretur ordinibus, stipendia quam pro loco et gradu acciperet minora, reliqua castrensis pecunia Iustiniano a censitoribus toto hoc tempore corrogaretur, damnis praeterea perquam multis aliis milites afficerentur [4]), ita compensatis periculis, quae per sua corpora in proelio subirent, Graecumque nomen ut probrum aliis obiectaretur, quasi nullum Graecia ferret strenuum militem [5]); pars respueretur, ut quae iniussu Principis militaret, eius prolata diplomata facile in suspicionem vocarentur, demum alii ut qui frequenter a commilitonibus et castris abessent. Post haec quidam ex praetorianis militibus in universam Romanorum ditionem destinantur ex albo militiae, nimirum exploraturi, quicumque bello apti non essent. Nonnulli exacta aetate, quasi minime idonei cingulo spoliati, propalam in foro stipem a religiosis viris emendicare et obviis quibusque acerbum et lacrimabile spectaculum praebere; alii ne eadem ipsi paterentur, se a conquisitoribus grandi pecunia redimebant; ita miles multifariam debilitatus ac destitutus necessariis, animo sic abhorruit a militia, ut Romanorum et Italiae res omnino dilaberentur. Nam Alexander, qui eo censitor missus est [6]), crimini haec militibus per impudentiam dedit; Italos vero per speciem ulciscendarum Theodorici Gotthorumque iniuriarum gravi aere mulctavit. Verum non mi-

τιῶται πενίᾳ τε καὶ ἀπορίᾳ πρὸς τῶν λογοθετῶν ἐπιέζοντο, ἀλλὰ καὶ οἱ πᾶσιν ὑπηρετοῦντες τοῖς στρατηγοῖς, παμπληθεῖς τε καὶ δόξῃ μεγάλῃ τὰ πρότερα ὄντες, λιμῷ καὶ πενίᾳ δεινῇ ἤχθοντο· οὐ γὰρ εἶχον ὅθεν τὰ εἰωθότα σφίσι πορίσονται. Προσθήσω δέ τι τούτοις καὶ ἕτερον, ἐπεί με ὁ τῶν στρατιωτῶν λόγος ἐς τοῦτο ἄγει. οἱ Ῥωμαίων βεβασιλευκότες ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις πανταχόσε τῶν τῆς πολιτείας ἐσχατιῶν πάμπολυ κατεστήσαντο στρατιωτῶν πλῆθος ἐπὶ φυλακῇ τῶν ὁρίων τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς· καὶ κατὰ τὴν ἑῴαν μάλιστα μοῖραν ταύτῃ τὰς ἐφόδους Ῥωμαίων τε καὶ Σαρακηνῶν ἀναστέλλοντες, οὕσπερ λιμηταναίους ἐκάλουν. τούτοις ὁ βασιλεὺς κατ' ἀρχὰς μὲν οὕτω δὴ παρέργως[12]) τε καὶ φαύλως ἐχρῆτο, ὥστε τεσσάρων ἢ πέντε αὐτοῖς ἐνιαυτῶν τῶν συντάξεων τοὺς χορηγοὺς ὑπερημέρους εἶναι. καὶ ἐπειδὰν Ῥωμαίοις τε[13]) καὶ Πέρσαις εἰρήνη γένοιτο, ἠναγκάζοντο οἱ ταλαίπωροι οὗτοι, ἅτε καὶ αὐτοὶ[14]) τῶν ἐκ τῆς εἰρήνης ἀγαθῶν ἀπολαύσοντες, χρόνου ῥητοῦ τὰς ὀφειλομένας σφίσι συντάξεις[15]) τῷ δημοσίῳ χαρίζεσθαι. ὕστερον δὲ καὶ αὐτὸ τῆς στρατείας ὄνομα αὐτοὺς ἀφείλετο οὐδενὶ λόγῳ. τὸ λοιπὸν τὰ μὲν ὅρια τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς φυλακτηρίων ἐκτὸς ἔμεινεν. οἱ δὲ στρατιῶται ἐξαπιναίως ἔβλεπον εἰς τῶν εὐσεβεῖν εἰωθότων[16]) τὰς χεῖρας. ἕτεροι στρατιῶται, οὐχ ἧσσους ἢ πεντακόσιοι καὶ τρισχίλιοι, τὰ ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ φυλακῇ τοῦ παλατίου[17]) κατέστησαν, οὕσπερ σχολαρίους[18]) καλοῦσι· καὶ αὐτοῖς συντάξεις ἀνέκαθεν πλείους ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τὸ δημόσιον ἀεὶ χορηγεῖν εἴωθε. τούτους οἱ πρότερον μὲν ἀριστίνδην ἀπολέξαντες ἐξ Ἀρμενίων ἐς ταύτην δὴ τὴν τιμὴν ἦγον. ἐξ οὗ δὲ Ζήνων τὴν βασιλείαν παρέλαβε, πᾶσιν ἐξουσία ἐγένετο, καὶ ἀνάνδροις καὶ ἀπολέμοις οὖσι παντάπασι, τούτου δὴ τοῦ ὀνόματος ἐπιβατεύειν· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ ἀνδράποδα[19]) κατατιθέντες τίμημα, τὴν στρατείαν ὠνοῦντο ταύτην. ἡνίκα τοίνυν Ἰουστῖνος[20]) τὴν βασιλείαν παρέλαβεν, οὗτος Ἰουστινιανὸς πολλοὺς εἰς τὴν τιμὴν κατεστήσατο ταύτην, χρήματα μεγάλα περιβαλλόμενος. ἐπεὶ δὲ τούτοις τοῖς καταλόγοις οὐδένα ἐνδεῖν τὸ λοιπὸν ᾔσθετο, ἑτέρους αὐτοῖς ἐς δισχιλίους ἐντέθηκεν, οὕς-

litem modo, sed etiam exercitus ducum administros, numero plurimos et gloria pridem insignes, in summam inopiam ac rerum omnium egestatem censitores impulere, quibus non esset unde sibi necessaria suppeditarent. Illud hic addere libet, quoniam de militibus locus admonuit, quod olim Romani Imperatores passim in extremis oris frequentes militum manipulos constituerunt, qui limites imperii Romani, praecipue per orientis provincias, tuerentur, indeque Persarum atque Saracenorum incursiones vimque arcerent, quos et limitaneos 7). appellavere. Hos Iustinianus adeo statim despicatui duxit, ut quadriennalia et quinquennalia stipendia illis a quaestoribus differrentur 8). Romanis vero Persisque inducias agitantibus, miseris illis commodo pacis fruituris certa erant ex aerario concedenda stipendia; tandem eos Caesar per iniuriam ex albo militum expungit; ita demum Romanorum fines praesidio destituti, miles limitaneus ex piorum manibus et largitate pendebat. Aula Imperatoria trium millium ac quingentorum militum, quos vocant scholarios 9), olim praesidiis tenebatur; his ab aerario maiora quam reliquis omnibus erant ab antiquo salaria, nec nisi Armenorum triarii et selectissimi quique hunc honorem a maioribus acceperunt. Postea vero quam Zenoni fuit imperium, inerti et imbelli cuique nomen id sibi adsciscere licuit 10); tandem et calonibus, qui hanc sibi militiam praesenti pecunia commercarentur. Iustino autem Principe complures magno aere ad eam dignitatem Iustinianus vocavit, post ubi nullum deficere albo nomen animadvertit, alios ferme bis mille addidit, eos-

περ ὑπεραρίθμους[21]) ἐκάλουν. ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς τὴν βασιλείαν ἔσχεν, τούτους δὴ τοὺς ὑπεραρίθμους ἀπεσείσατο[22]) αὐτίκα μάλα, τῶν χρημάτων οὐδ᾽ ὁτιοῦν ἀποδοὺς σφίσιν. Ἐς μέντοι τοὺς ἐντὸς τοῦ τῶν σχολαρίων ἀριθμοῦ ὄντας ἐπενόει τάδε. ἡνίκα στράτευμα ἐπὶ Λιβύην ἢ Ἰταλίαν ἢ ἐπὶ Πέρσας ὡς σταλήσεται ἐπίδοξον ἦν, καὶ αὐτοῖς ξυστρατεύουσιν ἐπήγγελλε συσκευάζεσθαι, καίπερ ἐξεπιστάμενος ἀνεπιτηδείως αὐτοὺς ἐς τὸ στρατεύεσθαι ὡς ἥκιστα ἔχειν. Οἱ δὲ[23]) τοῦτο ἵνα μὴ γίνηται δείσαντες, χρόνου οἱ ῥητοῦ τὰς συντάξεις ἀφίεσαν. ταῦτα μὲν τοῖς σχολαρίοις πολλάκις ξυνηνέχθη παθεῖν. καὶ Πέτρος δὲ τὸν ἅπαντα χρόνον, ἡνίκα τὴν τοῦ μαγίστρου καλουμένου εἶχεν ἀρχὴν, ἀεὶ καθημέραν αὐτοὺς κλοπαῖς ἀμυθήτοις ἀπέκναιε· πρᾷος μὲν γὰρ ἦν καὶ ὡς ἥκιστα ὑβρίζειν εἰδὼς, κλεπτίστατος δὲ ἀνθρώπων ἁπάντων καὶ ῥύπου αἰσχροῦ ἀτεχνῶς ἔμπλεως. Τούτου τοῦ Πέτρου κἀν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθην, ἅτε τὸν Ἀμαλασούνθης φόνον τῆς Θευδερίχου παιδὸς εἰργασμένου. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι τῶν ἐν παλατίῳ πολλοὶ ἀξιώτεροι, ἐπεὶ καὶ πλείω τὸ δημόσιον αὐτοῖς χορηγεῖν εἴωθεν, ἅτε καὶ μείζω κατατιθεῖσι τοῦ τῆς στρατείας ὀνόματος τὰ τιμήματα· οἳ δὴ δομέστικοί τε καὶ προτίκτορες[24]) ἐπικαλοῦνται, ἀνέκαθεν ἀμελέτητοι εἰσὶ πολεμίων ἔργων· τάξεως γὰρ καὶ προσώπου ἕνεκα μόνον ἐν παλατίῳ εἰώθασι καταλέγεσθαι. Καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἐν Βυζαντίῳ, οἱ δὲ ἐπί τε Γαλάτας ἐκ παλαιοῦ καὶ χωρίων ἑτέρων ἵδρυνται. ἀλλὰ καὶ τούτους Ἰουστινιανὸς τρόπῳ ἀεὶ δεδεισσόμενος τῷ εἰρημένῳ μεθίεσθαι ἠνάγκαζε τῶν προσηκουσῶν σφίσι τάξεων[25]). ἐν κεφαλαίῳ δὲ τοῦτο εἰρήσεται. νόμος ἦν ἀνὰ πενταετηρίδα ἑκάστην τὸν βασιλέα τῶν στρατιωτῶν ἕκαστον δωρεῖσθαι χρυσίῳ τακτῷ· πέμποντες δὲ ἀνὰ πεντάετες πανταχόσε τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, παρείχοντο στατῆρας χρυσοῦς στρατιώτῃ ἑκάστῳ πέντε, καὶ τοῦτο οὐχ οἷόντε ἦν μὴ πράσσεσθαι ἀεὶ μηχανῇ πάσῃ. ἐξότου δὲ ἀνὴρ ὅδε διῳκήσατο τὴν πολιτείαν, τοιοῦτο οὐδὲν οὔτε διεπράξετο οὔτε ἐμέλησε, καίπερ χρόνου δύο καὶ τριάκοντα ἐνιαυτῶν τριβέντος ἤδη, ὥστε καὶ λήθην τοῦ ἔργου τούτου τοῖς ἀνθρώποις γενέσθαι. Τίνα τρόπον δὲ καὶ ἄλλον τῆς ἐς τοὺς κα-

que supernumerarios appellavit; quibus, ut ipse cum imperio fuit, e vestigio integra retenta pecunia missionem dedit. Porro autem statuti numeri scholarios cum in Africam vel in Italiam vel in Persidem exercitus immittendi fama esset, eos licet ignaros insolentesque bellorum comparare se ad bellum cum delecto milite iussit. Illi rem veriti certa stipendia (idque non raro factum) Caesari condonarunt [11]). Senserunt hi ingentes ac pene quotidianas Petri officiorum magistri rapinas; qui etiamsi miti atque minime iniurio esset ingenio, fuit tamen furacium hominum postremus, turpisque compendii plenus, qui etiam, ut supra exposui, Theodorici filiae Amalasunthae necis autor fuit. Sunt in Imperatoria domo dignioris plane ordinis milites [12]) alii, quibus quo maiore pretio militiae nomina sibi comparant, eo maior ab aerario publico solvitur pensio. Domestici et protectores vocantur, bellicae omnino virtutis expertes et ordine ac dignitate modo in regia censentur; pars Byzantii, pars in Galatia olim, vel aliis in provinciis habuere stationes. Hosce, iisdem artibus perterritos, suis cedere pensionibus adegit Iustinianus. Sed plura de his ad hoc unum caput revocemus [13]). Ex prisca lege Imperator quinquennali donativo, certaque auri summa exercitum prosequi consuevit; ergo per urbes Romanae ditionis quinto quoque anno quaestores mittebantur, qui singulis militibus stateres aureos quinque penderent; idque rato inviolatoque usu receptum erat. Ex quo vero ad rempublicam Iustinianus accessit (inde duo iam et triginta excurrunt anni [14])), ita huius rei curam abiecit, ut eius pene ceperit mortales oblivio. Sed iam alias de subditis

τηκόους λεηλασίας, ἐρῶν ἔρχομαι. Οἱ βασιλεῖ τε καὶ ταῖς ἀρχαῖς ἐν Βυζαντίῳ ἢ ὁπλιζόμενοι ἢ γράμματα διαχειρίζοντες, ἢ ἄλλο ὁτιοῦν ὑπηρετοῦντες, τάσσονται μὲν ἐν τοῖς καταλόγοις ἀρχὴν ἔσχατοι, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἀναβαίνοντες ἀεὶ ἐς τῶν ἀπογινομένων ἢ ὑπεξιόντων τὴν χώραν, τάξεως ἕκαστοι τῆς κατ' αὐτοὺς ἐς τόδε χωροῦσιν, ἕως ἂν τις βαθμοῦ ἐπιβεβηκὼς τοῦ πρώτου ἤδη ἐς τὸ τῆς τιμῆς ἀφίκηται πέρας. καὶ τοῖς ἐς τοῦτο ἀξιώματος ἥκουσι χρήματα ἐκ παλαιοῦ διατέτακται τοσαῦτα τὸ πλῆθος, ὥστε πλέον ἀνὰ πᾶν ἔτος ἢ ἐς ἑκατὸν χρυσοῦ ἀγείρεσθαι κεντηνάρια τούτοις, αὐτούς τε γηροκομεῖσθαι καὶ τῶν ἄλλων πολλοὺς μετέχειν αὐτοῖς ὠφελείας ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον τοὺς ἔνθεν ξυνέβαινε, τῆς τε πολιτείας τὰ πράγματα ἐπὶ μέγα εὐπορίας ἀεὶ ταύτῃ ἐχώρει. ἀλλὰ βασιλεὺς ὅδε τούτων αὐτοὺς ἀποστερήσας σχεδὸν διὰ πάντων, αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις κακὰ ἤνεγκεν· ἀφαμένη γὰρ αὐτῶν ἡ πενία πρῶτον, εἶτα καὶ διὰ τῶν ἄλλων ἐχώρει, οἷς τι καὶ πρότερον ὠφελείας μετῆν· καὶ ἤν τις τὴν ξυμπεπτωκυῖαν αὐτοῖς ἐνθένδε ζημίαν[26]) ἐς ἔτη δύο καὶ τριάκοντα διαριθμοῖτο, εὑρήσει τὸ μετρὸν, ὅνπερ αὐτοῖς ἀποστερεῖσθαι ξυνέπεσε.

## ΚΕ.

Τοὺς μὲν στρατευομένους οὕτως ὁ τύραννος διεχρήσατο. ἅπερ δὲ αὐτῷ εἰς ἐμπόρους τε καὶ ναύτας καὶ βαναύσους καὶ ἀγοραίους ἀνθρώπους δι' αὐτῶν τε καὶ ἐς τοὺς ἄλλους ἅπαντας εἴργασθαι, φράσων ἔρχομαι. πορθμοὶ δύο ἑκατέρωθεν Βυζαντίου ἐστὸν[1]), ἕτερος μὲν ἐφ' Ἑλλησπόντου ἀμφὶ Σηστόν τε καὶ Ἄβυδον, ὁ δὲ δὴ ἕτερος ἐπὶ τοῦ στόματος τοῦ Εὐξείνου καλουμένου πόντου, οὗ τὸ ἱερὸν ὀνομάζεται[2]). Ἐν μὲν οὖν τῷ Ἑλλησπόντου πορθμῷ τελώνιον μὲν ἐν δημοσίῳ ὡς ἥκιστα ἦν, ἄρχων δέ τις ἐκ βασιλέως στελλόμενος ἐν Ἀβύδῳ καθῆστο, διερευνώμενος μὲν ἢν ναῦς ὅπλα φέρουσα ἐκ Βυζάντιον[3]) οὐ βασιλέως ἴοι γνώμῃ, καὶ ἤν τις ἐκ Βυζαντίου ἀνάγοιτο οὐ φερόμενος γράμματα τῶν ἀνδρῶν καὶ σημεῖα, οἷς ἐπίκειται ἡ

actas praedas dicamus. Qui Byzantii seu Caesari sive magistratibus a re litteraria vel militari aut alio quocumque munere sunt, locum statim tenent in albo postremum, sensimque decedentibus vel abeuntibus suo quique in ordine perpetuo succedunt [15]), quoad et supremum locum, simul et dignitatis apicem teneant. His, qui ad id honoris pervenissent, proventus ab antiquo singulis decreti sunt annis, auri pondo amplius decem millia, ut et suam illi regere senectutem et plerisque aliis utilitati esse possent. Enimvero negotiorum reipublicae bene gerendorum magnum id erat momentum. Hic vero Princeps tum hos omnibus pene reditibus exclusos, tum mortales etiam alios evertit; ab iis enim ad alios sicuti prius commoda, ita demum et inopia pertingit. Porro si quis duo et triginta annorum damna his illata perpendat, rationem subducet pecuniae, qua illos expoliari contigit.

## CAPUT XXV.

*Vexati institores. Numularii sericarii, serici pretium.*

Militem ita tyrannus hic divexavit. Quae vero in mercatores, nautas, artifices, forenses et per hos in populares alios egit, dicere iam aggredior. Freta duo sunt ad utrumque Byzantii littus, alterum in Hellesponto, qua Sestus Abydum spectat; alterum ad ipsas maris Euxini fauces, ubi Dei Matris templum celebre est. Igitur in Hellesponti freto nullus publicanorum ordo vel mensa fuit; sed missus ab Imperatore praetor Abydi sedes habuit, cuia interesset observare merces, arma, quae haud Iubente Principe Byzantium navigiis aveherentur, quive inde solvisset sine litteris ac tessera magistratus, cuius ea

τιμὴ αὕτη· οὐ γὰρ θέμις τινὰ ἐκ Βυζαντίου ἀνάγεσθαι, οὐκ ἀφειμένον πρὸς τῶν ἀνδρῶν, οἳ τῇ τοῦ μαγίστρου καλουμένου ἀρχῇ ὑπουργοῦσι[4]). πραττόμενος δὲ τοὺς τῶν πλοίων κυρίους, τέλος οὐδενὶ αἴσθησιν παρεχόμενον ἐλάμβανεν. Ὁ δὲ ἐπὶ πορθμοῦ τοῦ ἑτέρου στελλόμενος μισθὸν ἀεὶ πρὸς βασιλέως κεκομισμένος ἦν, καὶ διερευνώμενος[5]) ἐς τὸ ἀκριβὲς ταῦτα, ἅπερ μοι εἴρηται, καὶ ἤν τι[6]) ἐς τοὺς βαρβάρους κομίζοιτο, οἳ παρὰ τὸν Εὔξεινον ἵδρυνται πόντον, ὧνπερ οὐ θέμις ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς ἐς τοὺς πολεμίους κομίζεσθαι. Οὐδὲν μέντοι ἐξῆν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ πρὸς τῶν τῇδε ναυτιλλομένων προσίεσθαι· ἐξ οὗ δὲ Ἰουστινιανὸς τὴν βασιλείαν παρέλαβε, τελώνιόν τε δημόσιον κατεστήσατο ἐν πορθμῷ ἑκατέρῳ καὶ μισθοφόρους ἄρχοντας δύο ἐσαεὶ πέμπων μίσθωσιν μὲν αὐτοῖς παρείχετο τὴν ξυγκειμένην, ἐπήγγελλε δὲ χρήματά οἱ ὅτι πλεῖστα ἐνθένδε ἀποφέρειν δυνάμει τῇ πάσῃ· οἱ δὲ ἄλλο οὐδὲν ἢ εὔνοιαν τὴν ἐπ' αὐτὸν ἐνδείκνυσθαι ἐν σπουδῇ ἔχοντες, ἀπαξάπαντα πρὸς τῶν πλεόντων τὰ τῶν φορτίων τιμήματα ληϊζόμενοι ἀπηλλάσσοντο. Ἐν μὲν οὖν πορθμῷ ἑκατέρῳ ταῦτα ἐποίει, ἐν δὲ Βυζαντίῳ ἐπενόει τάδε. Τῶν τινά οἱ ἐπιτηδείων προὐστήσατο, Σύρον μὲν γένος, ὄνομα δὲ Ἀδδέον. ᾧ δὴ ἐπήγγελλεν ἐκ νηῶν τῶν ἐνταῦθα καταιρουσῶν ὄνησίν τινά οἱ πορίζεσθαι, ὁ δὲ πλοῖα ἅπαντα τὰ καταίροντα ἐς τὸν Βυζάντιον λιμένα οὐκέτι ἠφίει, ἀλλὰ τοὺς ναυκλήρους ἢ τοῖς τιμήμασιν ἐξημίου νηῶν τῶν σφετέρων ἢ ἀναφορεῖν ἔς τε Λιβύην καὶ Ἰταλίαν ἠνάγκαζε. καὶ αὐτῶν οἱ μὲν οὔτε ἀντιφορτίζεσθαι οὔτε θαλαττουργεῖν ἔτι ἤθελον, ἀλλὰ καύσαντες τὰ σφέτερα πλοῖα εὐθὺς ἄσμενοι ἀπηλλάσσοντο. ὅσοις μέντοι ἐπάναγκες ἦν ἐκ ταύτης δὴ τῆς ἐργασίας τὸν βίον ποιεῖσθαι, οὗτοι τριπλασίαν πρὸς τῶν ἐμπόρων τὴν μίσθωσιν κεκομισμένοι τολοιπὸν ἐφορτίζοντο, τοῖς τε ἐμπόροις περιειστήκει ταύτην σφίσιν αὐτοῖς τὴν ζημίαν πρὸς τῶν τὰ φορτία ὠνουμένων ἰάσασθαι, οὕτω τε λιμοκτονεῖσθαι πάσῃ μηχανῇ τοὺς Ῥωμαίους ξυνέβαινεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῇδε κατὰ τὴν πολιτείαν ἐφέρετο. ἃ δὲ καὶ ἐς τὰ κέρματα τοῖς βασιλεῦσιν[7]) εἴργασται, οὔ μοι παριτέον οἴομαι εἶναι. τῶν γὰρ ἀργυραμοιβῶν[8])

res esset. Neque enim Byzantio moliri naves fas est, cui per magistri officiorum administros non liceat. Ergo quod portorii nomine inde praetor exigeret a naucleris, id perquam exiguum erat; qui vero ad alterum fretum mittebatur, salarium semper ab Imperatore accipiens, eadem illa, quae modo dixi, explorabat, et si quid mercium ad barbaros, qui secundum oram Euxini maris incolunt, distraheretur, quas ad hostes ex Romanorum urbibus exportari interdictum sit. Huic praetori nihil a nautis accipere lucri licebat. Postea vero quam Iustinianus cepit imperium, ad utrumque fretum publicanorum ordines instituti [1]), duo praetores certa mercede conducti, iussique summa ope niti, ut quam maximam inde pecuniam conquirerent. Hi vero, quibus quam studium erga Caesarem declarare nihil erat optatius, singularum a nautis portoria mercium extorquebant. Haec in utroque freto. Ad portum vero Byzantii familiarem quendam Addaeum gente Syrum [2]) constituit, cui ut appellentium eo navigiorum commercia ad quaestum illi aliquem revocaret, praecepit. Is quae naves Byzantiorum portum tenuissent, inde solvere non permisit, coactis naucleris vel navigiorum naulum pendere vel merces in Africam aut Italiam comportare; quorum nonnulli, et onera et navigationem detrectantes, igne corruptis navigiis, omni cura liberi discesserunt. At quibus ad traducendam vitam id negotii suscipiendum fuit, hi ter tanto maiore mercede ad onera conducti sunt a mercatoribus, qui damnis denique emptorum sua resarcienda curaturi essent; atque hisce diversis artibus una est demum Romanis parata communis pernicies. His in negotiis hic fuit reipublicae status. Sed mittendum minime arbitror, ut ex teruncis hi Principes aeruscarint. Olim numularii sin-

πρότερον δέκα καὶ διακοσίους ὀβολοὺς, οὓς φόλεις καλοῦσιν[9]), ὑπὲρ ἑνὸς στατῆρος χρυσοῦ προΐεσθαι τοῖς ξυμβάλλουσιν εἰωθότων, αὐτοὶ ἐπιτεχνώμενοι κέρδη οἰκεῖα, ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατὸν μόνους ὑπὲρ τοῦ στατῆρος δίδοσθαι τοὺς ὀβολοὺς διεπράξαντο.[10]) ταύτην δὲ νομίσματος ἑκάστου χρυσοῦ ἕκτην ἀπέτεμον[11]) μοῖραν πάντων ἀνθρώπων. ἐπεὶ δὲ αἱ βασιλεῖς οὗτοι τῶν ὠνίων τὰ πλεῖστα εἰς τὰ καλούμενα[12]) περιστήσαντες μονοπώλια, τούς τι ὠνήσασθαι βουλομένους ἀεὶ καθεκάστην ἀπέπνιγον· μόνα δὲ αὐτοῖς ἀνέφαπτα τὰ τῆς ἐσθῆτος ἐλέλειπτο, πωλητήρια μηχανῶνται καὶ ἀμφ' αὐτοῖς τάδε. Ἱμάτια τὰ ἐκ μετάξης[13]) ἐν Βηρυτῷ μὲν καὶ Τύρῳ πόλεσι ταῖς ἐπὶ Φοινίκης ἐργάζεσθαι ἐκ παλαιοῦ εἰώθει, οἵ τε τούτων ἔμποροί τε καὶ ἐπιδημιουργοὶ καὶ τεχνῖται ἐνταῦθα τὸ ἀνέκαθεν ᾤκουν, ἐνθένδε τε ἐς γῆν ἅπασαν φέρεσθαι τὸ ἐμπόλημα τοῦτο ξυνέβαινεν. Ἐπὶ δὲ Ἰουστινιανοῦ βασιλεύοντος οἱ ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐργασίᾳ ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ πόλεσι ταῖς ἄλλαις ὄντες ἀξιωτέραν ἀπεδίδοντο τὴν ἐσθῆτα ταύτην, αἰτιώμενοι μεῖζον μὲν ἢ πρότερον ἐν χρόνῳ τῷ παρόντι ὑπὲρ αὐτῆς καταβάλλεσθαι τὸ τίμημα Πέρσαις, πλείω δὲ νῦν τὰ δεκατευτήρια[14]) εἶναι ἐν γῇ τῇ Ῥωμαίων, δόκησιν ἅπασιν ὁ αὐτοκράτωρ παρεχόμενος, ὅτι δὴ ἐπὶ τούτῳ ἀγανακτοίη, νόμῳ ἅπασιν ἀπεῖπε μὴ πλέον ἢ ὀκτὼ χρυσῶν τῆς τοιαύτης ἐσθῆτος τὴν λίτραν εἶναι. καὶ προστίμημα ἔκειτο τοῖς παραβησομένοις τὸν νόμον, τῶν ὑπαρχόντων στερεῖσθαι χρημάτων. ταῦτα ἀνθρώποις ἀμήχανά τε καὶ ἄπορα ἐδόκει παντάπασιν εἶναι· οὐ γὰρ οἷοί τε ἦν τοὺς ἐμπόρους μείζονος τιμῆς τὰ φορτία ἐωνημένοις, ἐλάσσονος τιμῆς τοῖς ξυμβάλλουσιν ἀποδίδοσθαι. διὸ δὴ ταύτην μὲν τὴν ἐμπορίαν ἐργολαβεῖν οὐκέτι ἠξίουν, ἐπικλοπώτερον δὲ φορτίων τῶν σφίσιν ἀπολελειμμένων ἐποιοῦντο κατὰ βραχὺ τὰς πράσεις, δηλονότι τῶν γνωρίμων τισὶν, οἷσπερ[15]) τὰ τοιαῦτα καλλωπίζεσθαι τὰ σφέτερ' αὐτῶν προϊεμένοις ἐν ἡδονῇ ἦν, ἢ τρόπῳ τῳ ἀναγκαῖον ἐγίνετο. ὧν δὴ ἡ βασιλὶς ἐπιψιθυριζόντων τινῶν αἰσθομένη, καίπερ οὐ βασανίσασα τὰ θρυλλούμενα ξύμπαντα εὐθὺς τὰ φορτία τοὺς ἀνθρώπους ἀφείλετο, καὶ χρυσίον αὐτοὺς ἐς κεντηνάριον ἐπιτιμησα-

gulos stateres aureos decem atque ducentis obolis, quos Pholes vocant, exactoribus pendebant; Principes, quod sibi fore compendio vident, centum et octoginta commutari decernunt; scilicet parte sexta cuiusque aurei nummismatis subditis omnibus decocta. Cum vero alias fere omnes merces incredibili et quotidiano emptorum incommodo ad monopolia revocassent, una modo integra re vestiaria atque eius emporiis, haec tandem de his etiam comminiscuntur. Olim sericae vestis mercatores et opifices in duabus Phoeniciae urbibus Beryto atque Tyro negotiabantur et officinas exercebant; unde in reliquum deinde terrarum orbem id mercimonii distraxerunt. Sed Imperatore Iustiniano, Byzantii et per alias urbes cum versarentur, mercem fecere cariorem; simul auctis, ut aiebant, eius rei pretiis apud Persas, simul et decumis in Romanorum ditione. Quod verbum in pectus Caesari altius descendisse omnes intellexerunt, ubi lege cautum ab eo est, ut serici libra octonis aureis vaeniret, quique secus fecissent, proscriptione bonorum mulctarentur. Haec cum negotiatoribus omnino viderentur absurda, quibus haud esset e re, emptas quam plurimo merces vaenum ire quam minimo, maluerunt mercatura desistere. Ergo quidquid reliqui mercium fuit notis hominibus furtim obtruserunt, scilicet quibus sic suum prodigere, eamque rei speciem quaerere, vel aliam quampiam necessitatem, esset voluptati. Quod cum incerto autore levique fama in vulgus spargi Theodora audisset, incomperta re, mercatores centum auri pondo mulctat, ereptis praeterea mercibus. Nunc

μένη. Ἄρχει δὲ ταύτης ἔν τε Ῥωμαίοις τῆς ἐργασίας ὁ τοῖς βασιλικοῖς ἐφεστὼς θησαυροῖς. Πέτρον οὖν τὸν Βαρσύμην ἐπίκλησιν ἐπὶ ταύτης καταστησάμενοι τῆς τιμῆς, οὐ πολλῷ ὕστερον ἐπεχώρουν αὐτῷ πράσσειν ἀνόσια ἔργα. ὃς τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας τὸν νόμον ἐς τὸ ἀκριβὲς ἐδικαίου τηρεῖν, τοὺς δὲ τοῦ ἔργου τούτου τεχνίτας αὐτῷ μόνῳ ἀναγκάζων ἐργάζεσθαι ἐπεδίδοτο, οὐκέτι ἐπικρυπτόμενος, ἀλλ' ἐν τῷ δημοσίῳ τῆς ἀγορᾶς, βαφῆς μὲν τῆς προστυχούσης τὴν οὐγκίαν[16]) οὐχ ἧσσον ἢ κατὰ ἓξ χρυσῶν, βάμματος δὲ τοῦ βασιλικοῦ ὅπερ καλεῖν ὁλόβηρον[17]) νενομίκασι, πλέον ἢ τεσσάρων καὶ εἴκοσι χρυσῶν. καὶ βασιλεῖ μὲν ἐνθένδε μεγάλα χρήματα ἔφερεν, αὐτὸς δὲ περιβαλλόμενος πλείω ἐλάνθανεν, ὅπερ ἀπ' αὐτοῦ ἀρξάμενον ἐσαεὶ ἔμεινε· μόνος γὰρ ἐς τόδε τοῦ χρόνου ἔμπορός τε ἀπαρακαλύπτως καὶ κάπηλος τοῦ ἐμπολήματος τοῦδε καθίσταται. ἔμποροι μὲν οὖν ὅσοι πρότερον τὴν ἐργασίαν ταύτην μετῄεσαν, ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ πόλει ἑκάστῃ, θαλαττουργοί τε καὶ ἔργεοι, ἐφέροντο, ὡς τὸ εἰκὸς, τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας κακά. ἐν δὲ πόλεσιν ὁ δῆμος σχεδόν τι ὅλος ταῖς εἰρημέναις προσαιτητὴς[18]) ἐξαπιναίως ἐγένετο· βάναυσοι γὰρ ἄνθρωποι καὶ χειρώνακται[19]) λιμῷ παλαίειν ὡς τὸ εἰκὸς ἠναγκάζοντο. πολλοί τε ἀπ' αὐτοῦ τὴν πολιτείαν μεταβαλλόμενοι[20]), φεύγοντες ᾤχοντο ἐς τὰ Περσῶν ἤθη[21]), μόνος δὲ ἀεὶ ὁ τῶν θησαυρῶν ἄρχων ἐνεργολαβῶν τὸ ἐμπόλημα τοῦτο, μοῖραν μὲν βασιλεῖ, ὥσπερ εἴρηται, πόρων τῶν ἐνθένδε ἀποφέρειν ἠξίου, αὐτὸς δὲ τὰ πλείω φερόμενος δημοσίαις συμφοραῖς ἐπλούτει. ταῦτα μὲν οὖν τῇδε κεχώρηκεν.

## ΚΣΤ.

Ὅν τινα δὲ τῶν πόλεων τρόπον τοὺς κοσμους καὶ τὰ ἐγκαλλωπίσματα πάντα ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ πόλει ἑκάστῃ καθελεῖν ἴσχυσεν, αὐτίκα ἐροῦμεν. πρῶτα μὲν καταλύειν τὸ τῶν ῥητόρων ἀξίωμα ἔγνω· τά τε γὰρ ἔπαθλα ἀφείλετο αὐτοὺς ἅπαντα, οἷσπερ τρυφᾶν τε τὰ πρότερα καὶ ἐγκαλλω-

vero apud Romanos hoc totum opificium penes praefectum Imperatorii thesauri est; quare Petro Barsamae, illa dein aucto praefectura, omnem improbitatis licentiam permiserunt. Qui sericariis sibi tantum artem facere coactis, alios severa illa teneri lege voluit. Is non clanculum, sed aperto foro unciam serici, alia quidem tinctura imbuti sex aureis [3]), regio vero suffecti colore, quem holoverum vocant [4]), quatuor ac viginti et amplius dedit; ex quo Caesari magnas pecunias, sibi clam maiores comparavit: quod inde coeptum hodieque perdurat, unusque ille institoriam hanc rem etiamnum palam exercet. Quare ipsi negotiatores cum Byzantii, tum aliis in urbibus incommoda profligatae artis terra marique sensere; Tyri atque Beryti pene universa plebs fullonico manuarioque illi exercitio addicta, collatitiam quaerere stipem vel fame confici coacta fuit; pars commutata colonia ad Persas transfugit; nam, ut dixi, solus Imperatorii thesauri praefectus eam negotiationem habens, lucri parte Caesari delata, sibique maiore seposita, sic opes auget suas publicis calamitatibus. Sed haec hactenus.

## CAPUT XXVI.

*Iacent causidici: medici et liberalium artium magistri. Sublata spectacula: sublati consules. Pauperum vexatio. Romae praetorianis relictum a Theodorico stipendium, itemque frumentum pauperibus D. Petri. Haec Alexander Forficula resecat. Avertit Hephaestus assignatam a Diocletiano pauperibus Alexandrinis annonam.*

Ut autem Byzantium ac reliquas urbes ornamentis spoliarit, modo dicendum est. Primo causidicorum ordinem statuit evertendum [1]), omnibus denegatis praemiis, quibus illi amplissimis, advocatione perfuncti, donari olim et augeri consue-

*πίξεσθαι τῆς συνηγορίας ἀφειμένοι εἰώθασι καὶ διωμότους συνίστασθαι τοὺς διαφερομένους ἐκέλευσε* [1]), *καὶ ἀπ' αὐτοῦ περιυβρισμένοι ἐν πολλῇ ἀσημίᾳ ἐγένοντο. ἐπὶ δὲ τῶν τε ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ τῶν ἄλλων εὐδαιμόνων δοκούντων εἶναι ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ πάσῃ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ πάσας, ὥσπερ ἐῤῥέθη, τὰς οὐσίας ἀφείλετο, ἀργεῖν τολοιπὸν τῷ ἐπιτηδεύματι τούτῳ ἐλέλειπτο· οὐ γὰρ εἶχον ἄνθρωποι λόγου ὁτουοῦν οὐδὲν ἄξιον, οὗπερ ἂν καὶ ἀμφισβητεῖεν ἀλλήλοις. αὐτίκα τοίνυν ἐκ πολλῶν μὲν ὀλίγοι, ἐξ ἐνδόξων δὲ λίαν κομιδῇ ἄδοξοι πανταχόθι γεγονότες τῆς γῆς, πενίᾳ μὲν ὡς τὸ εἰκὸς πολλῇ εἴχοντο, μόνην δὲ ὕβριν τὴν ἀπὸ τοῦ ἔργου φερόμενοι ἀπηλλάσσοντο. ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰατρούς τε καὶ διδασκάλους τῶν ἐλευθερίων τῶν ἀναγκαίων στερεῖσθαι πεποίηκε· τάς τε γὰρ σιτήσεις, ἃς οἱ πρότερον βεβασιλευκότες ἐκ τοῦ δημοσίου χορηγεῖσθαι τούτοις δὴ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἔταξαν, ταύτας δὴ οὗτος ἀφείλετο πάσας. καὶ μὴν καὶ ὅσους* [2]) *οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες ἁπάσας πολιτικῶν σφίσιν ἢ θεωρητικῶν οἴκοθεν πεποίηνται πόρους, καὶ τούτους μεταγαγὼν φόροις ἀναμῖξαι τοῖς δημοσίοις ἐτόλμησε. Καὶ οὔτε ἰατρῶν τις ἢ διδασκάλων τολοιπὸν ἐγίνετο λόγος, οὔτε δημοσίας τις ἔτι οἰκοδομίας προνοεῖν ἴσχυσεν, οὔτε λύχνα ταῖς πόλεσιν ἐν δημοσίῳ ἑκάστῃ* [3]), *οὔτε τις ἦν ἄλλη παραψυχὴ τοῖς ταύτας οἰκοῦσι· τά τε γὰρ θέατρα καὶ ἱππόδρομοι καὶ κυνηγέσια ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον ἅπαντα ἤργει, οὗ δή οἱ τὴν γυναῖκα τετέχθαι τε καὶ τετράφθαι καὶ πεπαιδεῦσθαι ξυνέβαινεν. Ὕστερον δὲ ταῦτα δὴ ἀργεῖν ἐν Βυζαντίῳ ἐκέλευσε τὰ θεάματα, τοῦ μὴ τὰ εἰωθότα χορηγεῖν τὸ δημόσιον, πολλοῖς τε καὶ σχεδόν τι ἀναρίθμοις οὖσιν* [4]), *οἷς ἐνθένδε ὁ βίος ἦν τε ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ λύπη τε καὶ κατήφεια, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἀπ' οὐρανοῦ ἐπισκήψασαι* [5]) *πάθος, καὶ βίος πᾶσιν ἀγέλαστος, ἄλλο τε τὸ παράπαν οὐδὲν ἐφέρετο τοῖς ἀνθρώποις ἐν διηγήμασιν, οἴκοι τε οὖσι καὶ ἀγοράζουσι, κἂν τοῖς ἱεροῖς διατρίβουσιν, ἢ συμφοραί τε καὶ πάθη καὶ καινοτέρων ἀτυχημάτων ὑπερβολή. Ταῦτα μὲν οὕτω ταῖς πόλεσιν εἶχεν. ὃ δὲ τῷ λόγῳ λείπεται, τοῦτο εἰπεῖν ἄξιον. ὕπατοι Ῥωμαίων ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐγινέσθην δύο, ἅτερος μὲν ἐν Ῥώμῃ,*

sent; iussisque litigatoribus in seque et in litem iurare, causidicorum sane cum probro ac moerore. Caeterum ex quo tempore Iustinianus senatores opulentosque alios, qui vel Byzantii vel ubicumque in imperio Romano essent, omnibus, ut declaravi, fortunis evertit; summo in otio fuit hic ordo, nulla iam reliqua digna re, de qua sibi lites mortales concirent. Quamobrem causidici numero ac dignitate praecipui iam perpauci, ac penitus abiecti et in summa rerum ubique terrarum erant inopia, uno reliquo instituto, quod ipsum illis esset ostentui. Sed et medicos ac liberalium disciplinarum magistros necessariis ad vitam exclusit; quam enim priores Romani Principes his ab aerario largiti sunt, sportulam ademit. Quos oppidani sibi vel ad rempublicam vel ad spectacula fecissent proventus, veritus non est in publicum censum referre; ob eaque in posterum nulla medicorum magistratorumve honoraria, nulla publicorum aedificiorum cura, nulla urbibus in communi luminum procuratio, nulla civibus laetitia; quandoquidem a longo iam tempore ludi theatrales, circenses atque venationes iacent, in quibus Theodora uxor nata educataque adolescentiam exercuit. Demum Byzantium quoque ab iis vocare spectaculis voluit, consuetis ex aerario impensis parsurus, damno infinitae pene multitudinis, quae indidem victitaret. Quare publice privatimque omnes in squalore versantur, vacua iucunditatis vita, quasi coelitus ingruente malo; sub lare quisque suo, in foro, in templis nihil nisi aerumnas, calamitates vel portentosum recentis fortunae casum commemorant. Haec urbium singularum conditio fuit; sed quod huic narrationi deest, dicere praestat. Singulis annis duo Romanis consules creabantur [a]), Ro-

ὁ δὲ δὴ ἕτερος ἐν Βυζαντίῳ. ὅστις δὲ εἰς τὴν τιμὴν ἐκαλεῖτο ταύτην, πλέον ἢ κεντηνάρια χρυσοῦ εἴκοσιν ἐς τὴν πολιτείαν ἀναλοῦν ἔμελλεν, ὀλίγα μὲν οἰκεῖα, τὰ δὲ πλεῖστα πρὸς βασιλέως κεκομισμένος· ταῦτά τε τὰ χρήματα ἔς τε τοὺς ἄλλους, ὧνπερ ἐμνήσθην, καὶ ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον ἐς τῶν βίων τοὺς ἀπορωτέρους φερόμενα, καὶ διαφερόντως ἐς τοὺς ἐπὶ σκηνῆς ἅπαντα τὰ πράγματα ἐσαεὶ τῇ πόλει ἀνίστη. ἐξ οὗ δὲ Ἰουστινιανὸς τὴν βασιλείαν παρέλαβεν, οὐκέτι καιροῖς τοῖς καθήκουσι ταῦτα ἐπράσσετο, ἄλλοτε μὲν [6]) πολλοῦ Ῥωμαίοις ὕπατος καθίστατο χρόνου, τελευτῶντες δὲ οὐδὲ ὄναρ τὸ πρᾶγμα ἑώρων, ἐξ οὗ δὴ πενίᾳ τινὶ ἐνδελεχέστατα ἐσφίγγετο τὰ ἀνθρώπεια, τὰ μὲν εἰωθότα οὐκέτι τοῖς ὑπηκόοις παρεχομένου, τὰ δὲ ὑπάρχοντα τρόποις ἅπασι πανταχόθεν ἀφαιρουμένου. Ὡς μὲν οὖν τὰ δημόσια καταπιὼν ξύμπαντα χρήματα, τοὺς ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς ὁ λυμεὼν οὗτος ἕκαστόν τε ἰδίᾳ καὶ κοινῇ ξύμπαντας τὰς οὐσίας ἀφῄρηται, διαρκῶς δεδιηγῆσθαι οἶμαι· ὡς δὲ καὶ τοὺς ἄλλους εὐδαίμονας δοκοῦντας εἶναι συκοφαντίᾳ περιιὼν ἀφαιρεῖσθαι τὰ χρήματα ἴσχυσεν, ἱκανώτατά μοι εἰρῆσθαι νομίζω. Ἐν μέντοι στρατιώταις [7]) τε καὶ ἄρχουσι πᾶσιν ὑπηρετοῦντας καὶ τοὺς ἐν παλατίῳ στρατευομένους, γεωργούς τε καὶ χωρίων κτήτορας καὶ κυρίους καὶ οἷς ἐν λόγοις τὰ ἐπιτηδεύματα ἐστὶν, ἀλλὰ μὴν ἐμπόρους τε καὶ ναυκλήρους καὶ ναύτας, βαναύσους τε καὶ χειρώνακτας καὶ ἀγοραίους καὶ οἷς ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐπιτηδευμάτων ὁ βίος, καὶ μὴν καὶ ἄλλους ὡς εἰπεῖν ἅπαντας, ἐς οὓς διικνεῖσθαι βλάβος τὸ ἐς τούσδε συμβαίνει. Οἷα δὲ τούς τε προσαιτητὰς καὶ ἀγελαίους ἀνθρώπους, καὶ πτωχούς τε καὶ λώβῃ πάσῃ ἐχομένους εἰργάσατο, αὐτίκα ἐροῦμεν. τὰ γὰρ ἀμφὶ τοῖς ἱερεῦσιν αὐτῷ πεπραγμένα ἐν τοῖς ὄπισθεν λόγοις λελέξεται. Πρῶτα μὲν, ὅπερ εἴρηται, ἅπαντα περιβεβλημένος τὰ πωλητήρια καὶ ὠνίων τῶν ἀναγκαιοτάτων τὰ λεγόμενα καταστησάμενος μονοπώλια, πλέον ἢ τριπλάσια τιμήματα πάντας ἀνθρώπους ἐπράττετο. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐπεὶ ἀνάριθμά μοι ἔδοξεν εἶναι, οὐκ ἂν ἔγωγε λόγῳ ἀτελευτήτῳ καταλέγειν φιλονεικοίην. Ἀπὸ δὲ τῶν τοὺς ἄρτους ὠνουμένων πικρότατα ἐς πάντα τὸν αἰῶνα

mae quidem alter, alter Byzantii. Ad eam dignitatem vocato in publicam rem amplius bis mille auri pondo erant insumenda, de suo quidem pauca, plurima de publico ex Imperatoris largitate. Caeterum illud aes cum ad ea quae dixi munera exhibenda, tum in egenos, tum praecipue in scenicos actores erogatum, mirum quantum civitatibus rem sustentavit. Postea vero quam obtinuit Iustinianus imperium, haud est his rebus statutum tempus; diu quis multumque consulatum gerit [3]), vel non est omnino comitia videre consularia [4]). Quare extrema mortales oppressi sunt egestate, simul consueta subditis Caesare negante, simul eos locis modisque omnibus deturbante fortunis. Namque satis narratum arbitror de publicis pecuniis, deque virorum consularium in communi atque privatim substantiis, in quas hic helluo ac pestis sese ingurgitavit; praeterea de bonis, quibus ditissimos quosque per calumniam circumventos fraudavit, vel Imperatorum satellites aliorumque Principum administros, militem in castris et regia, colonos agrorumque possessores, liberalium disciplinarum cultores, mercatores, naucleros, nautas, artifices, turbamve forensem ac scenicam, atque illos denique, in quos horum incommoda derivantur. Sed quam misere inopes habuerit, hominesque illos gregarios, et in extremam inopiam miseriamque coniectos, iam dicere libet; nam de commissis ab eo in sacerdotes infra locus erit [5]). Iustinianus, quod saepe dixi, in suam rem omnia fora converterat et necessaria quaeque vaenalia ad monopolium iam revocarat, tripla pretiorum parte a subiectis omnibus extorta. Neque modo immensa orationc alia prosequi contenderim, quae pene infinita mihi visa sunt. Ex pane modo, quem sibi artifices, pauperes et quisque corpore lae-

ἐσύλει, οὓς δὴ καὶ χειρώνακτας καὶ πτωχοὺς καὶ πάσῃ λαβῇ [8]) ἐχομένους ἀνθρώπους μὴ οὐκ ὠνεῖσθαι ἀδύνατον· αὐτὸς μὲν γὰρ ἐς τρία κεντηνάρια φέρεσθαι ἀνὰ πᾶν ἔτος ἠξίου ἐνθένδε, ὅπως οἱ ἄρτοι ὦσι καὶ σπονδοῦ ἔμπλεοι· οὐδὲ γὰρ ἐς τοῦτο δὴ τὸ τῆς αἰσχροκερδείας ἀσέβημα ὁ βασιλεὺς οὗτος ὀκνηρὸς εἴη [9]). Ταύτῃ δὲ τῇ σκήψει οἰκεῖα κέρδη ἐπιτεχνώμενοι, οἷς ἐπέκειτο ἡ τιμὴ αὕτη, αὐτοὶ μὲν ῥᾷστα ἐς πλοῦτον τινὰ περιίσταντο μέγαν, λιμὸν δὲ τοῖς πτωχοῖς χειροποίητον ἐν εὐθήνουσι χρόνοις ἀεὶ παραδόξαν εἰργάζοντο, ἐπεὶ οὐδὲ σῖτον ἑτέρωθέν τινι εἰσκομίζεσθαι τὸ παράπαν ἐξῆν, ἀλλὰ ἀναγκεῖον ἦν ἅπασι τούτους δὴ ὠνουμένοις [10]) ἄρτους ἐσθίειν. τὸν δὲ τῆς πόλεως ὀχετὸν διεῤῥωγότα τε ὁρῶντες καὶ μοῖραν ὕδατος ὀλίγην τινὰ ἐς τὴν πόλιν εἰσάγοντα ὑπερεώρων τε καὶ οὐδ' ὁτιοῦν αὐτῷ προέσθαι ἤθελον, καίπερ ὁμίλου ἀεὶ ἀμφὶ τὰς κρήνας ἀποπνιγομένου πολλοῦ καὶ τῶν βαλανείων ἀποκεκλεισμένων ἁπάντων, καί τοι ἐς οἰκοδομίας θαλασσίους τε καὶ ἀνοήτους ἄλλας μέγεθος χρημάτων οὐδενὶ λόγῳ προΐετο, πανταχόθι τῶν προαστείων ἐπιτεχνώμενος, ὥσπερ τῶν βασιλείων αὐτοὺς οὐ χωρούντων, ἐν οἷς δὴ ἅπαντες οἱ πρότερον βεβασιλευκότες διαβιοῦν ἐσαεὶ ἤθελον. Οὕτως οὐ χρημάτων φειδοῖ, ἀλλὰ φθόρου ἀνθρώπων ἕνεκα, τῆς τοῦ ὀχετοῦ οἰκοδομίας ὀλιγωρεῖν ἔγνω, ἐπεὶ οὐδεὶς ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου Ἰουστινιανοῦ τοῦδε ἑτοιμότερος γέγονεν ἀνθρώπων ἁπάντων χρήματα προσποιεῖσθαι κακῶς καὶ ταῦτα χειρόνως αὐτίκα δὴ μάλα προέσθαι. δυοῖν τοίνυν ἀπολελειμμένοιν ἔν τε ποτῷ καὶ τοῖς ἐδωδίμοις τοῖς τὰ ἔσχατα πενομένοις καὶ πτωχοῖς οὖσιν, ὕδατος καὶ ἄρτου δι' ἀμφοῖν αὐτοὺς, ὥσπερ μοι δεδιήγηται, βασιλεὺς ὅδε ἔβλαψε, τὸ μὲν ἄπορον σφίσι, τὸν δὲ πολλῷ ἀξιώτερον ἐργασάμενος. Οὐ μόνον δὲ τοὺς ἐν Βυζαντίῳ προσαιτητὰς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἑτέρωθι ᾠκημένων τινὰς ἔδρασε ταῦτα, ὥσπερ μοι αὐτίκα λελέξεται. Ἰταλίαν γὰρ Θευδέριχος ἑλὼν τοὺς ἐν τῷ Ῥώμης παλατίῳ στρατευομένους αὐτοὺς εἴασεν, ὅπως τι διασώζοιτο πολιτείας τῆς παλαιᾶς ἴχνος, μίαν ἀπολιπὼν σύνταξιν ἐς ἡμέραν ἑκάστῳ. ἦσαν δὲ οὗτοι παμπληθεῖς ἄγαν· οἵ τε γὰρ Σιλεντηνάριοι [11]) καλούμενοι καὶ δομέστικοι καὶ

sus coëmere cogitur, durum atque perpetuum ille sibi censum conflaverat, scilicet in annos singulos ad tercentum auri pondo, ut panis sordidus ille foret atque pulverulentus; nam ad hanc etiam impietatem Caesaris avaritia facile redundavit. Hinc annonae praefecti, quaestus occasione captata, sibi magnas opes, egentibus vero laxiore annona famem inopinatam ingeniose quaesiverunt. Nam aliunde rem frumentarium curare omnino nemini licuit, sed emptitio pane cuique vivendum fuit. Effracto aquarum ductu [6]), tenuissime in urbem aquas derivari Principes observarant; rem tamen neglexere et omnibus abstinuere sumptibus; quamquam frequens multitudo aquatum veniens sese ad fontes opprimeret [7]), balneaeque iam nullae paterent, atque Caesar nihilominus singulis in suburbiis ad maritima aedificia immanes pecunias perquam insane profunderet, quasi seque et uxorem regia non caperet, in qua priores Caesares diutius, perque libenter versati fuissent [8]). Sic plane visi sunt non parsimonia, sed nulla intereuntis populi miseratione aquae ductus restaurationem praetermisisse. Nam alioqui nullus post homines natos vel corradendis inique pecuniis promptior, vel repente dilapidandis profusior Iustiniano. Igitur extrema pauperibus indigentia laborantibus, quibus vescendo panis, potando aqua duntaxat reliqua esset, utrumque Iustinianus vexavit, huius difficultate, illius caritate, invecta. Verum non Byzantii solum, sed alibi sic egenos afflixit, quod sane non pigebit referre. Theodoricus, Italia subiugata, ut Romae aliquod reipublicae extaret vestigium, praetorianos milites, relicto singulis diario, esse voluit; porro autem horum numerosa fuit manus, cum in his etiam Silentiarii, domestici schola-

σχολάριοι ἐν αὐτοῖς ἦσαν· οἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν ὑπελέλειπτο [12]) ἢ τὸ τῆς στρατείας ὄνομα μόνον καὶ ἡ σύνταξις αὕτη ἐς τὸ ἀποζῆν ἀποχρῶσα, μόλις αὐτοῖς ἅπερ ἔς τε παῖδας καὶ ἀπογόνους Θευδέριχος αὐτοὺς παραπέμπειν ἐκέλευσε, τοῖς τε προσαιτηταῖς, οἳ παρὰ τὸν Πέτρου τοῦ ἀποστόλου νεὼν δίαιταν εἶχον, τρισχιλίους σίτου μεδίμνους χορηγεῖν ἀεὶ τὸ δημόσιον ἀνὰ πᾶν ἔτος διώρισεν· ἅπερ ἅπαντες οὗτοι διαγεγόνασι κομιζόμενοι [13]), ἕως Ἀλέξανδρος ὁ ψαλίδιος ἐς τὴν Ἰταλίαν ἀφίκετο· πάντα γὰρ εὐθὺς οὗτος ὁ ἀνὴρ ὀκνήσει οὐδεμιᾷ περιελεῖν ἔγνω. ταῦτα μαθὼν Ἰουστινιανὸς Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ, τήν τε πρᾶξιν προσήκατο ταύτην καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον διὰ τιμῆς ἔσχεν. Ἐν ταύτῃ Ἀλέξανδρος τῇ πορείᾳ καὶ τοὺς Ἕλληνας εἰργάσατο τάδε. Τοῦ ἐν Θερμοπύλαις φυλακτηρίου [14]) οἱ τὰ ἐκείνῃ γεωργοῦντες χωρία ἐκ παλαιοῦ ἐπεμελοῦντο, ἐκ περιτροπῆς τε τὸ ἐνταῦθα τεῖχος ἐφύλασσον, ἡνίκα δὲ ἔφοδος βαρβάρων τινῶν ὡς ἐπισκήψει ἐς τὴν Πελοπόννησον ἐπίδοξος ἦν, ἀλλ' ἐνταῦθα γενόμενος τότε Ἀλέξανδρος οὗτος, προνοεῖν Πελοποννησίων σκηπτόμενος, οὐκ ἔφη γεωργοῖς τὸ ταύτῃ φυλακτήριον ἐπιτρέψειν. στρατιώτας οὖν ἐνταῦθα εἰς δισχιλίους καταστησάμενος, οὐκ ἐκ τοῦ δημοσίου χορηγεῖσθαι σφίσι τὰς συντάξεις διώρισεν, ἀλλὰ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πασῶν πόλεων τά τε πολιτικὰ καὶ θεωρητικὰ ξύμπαντα χρήματα ἐς τὸ δημόσιον ἐπὶ τῷ προσχήματι τούτῳ μετήνεγκεν, ἐφ' ᾧ ἐνθένδε οἱ στρατιῶται οὗτοι σιτίζοιντο, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔν τε τῇ ἄλλῃ πάσῃ Ἑλλάδι, καὶ οὐχ ἥκιστα ἐν Ἀθήναις αὐταῖς, οὔτε τις ἐν δημοσίᾳ οἰκοδομίᾳ οὔτε ἄλλο ἀγαθὸν γενέσθαι ξυνέβη [15]). Ἰουστινιανὸς μέντοι τὰ τῇδε διῳκημένα τῷ ψαλιδίῳ οὐδεμιᾷ μελλήσει ἐπέῤῥωσε. ταῦτα μὲν οὖν τῇδε κεχώρηκεν. Ἰτέον δὲ καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πτωχούς. Ἥφαιστός τις ἐν τοῖς ἐνταῦθα ῥήτορσιν ἐγεγόνει, ὅσπερ παραλαβὼν τὴν Ἀλεξανδρέων ἀρχὴν, τὸν μὲν δῆμον τοῦ στασιάζειν κατέπαυσε, φοβερὸς τοῖς στασιώταις φανεὶς, ἔσχατα δὲ ἐσχάτων κακὰ τοῖς τῇδε ᾠκημένοις ἐνδέδεικται πᾶσι· πάντα γὰρ εὐθὺς τὰ τῆς πόλεως πωλητήρια [16]) ἐς τὸ καλούμενον μονοπώλιον καταστησάμενος, ἄλλων μὲν ἐμπόρων οὐδένα

riique censerentur, quibus, si nihil aliud, militiae saltem auctoramentum fuit et annona, vix dum ipsis tamen ad vitam satis, quae liberis nepotibusque transmitti Theodoricus indulsit. Pauperibus vero, qui ad Petri apostoli templum 9) sedes habent, tritici e publico tria millia medimnûm quotannis attribuit. Haec ad Alexandri usque Forficulae in Italiam adventum illi retulere; nam is statim omnia sustulit, factumque id ut accepit Romanorum imperator Iustinianus, probavit et Alexandrum ut cum maxime in honore habuit; is Hellenas etiam hoc in itinere sic affecit. Ad Thermopylas indigenae coloni iam olim praesidium agitabant, cumque in Peloponnesum barbarorum incursiones timerentur, ad murum in ipsis montium faucibus alternas excubias habebant. Huc Alexander delatus, perinde quasi Peloponnesiorum rem ageret, haud fidendum eo loci affirmat agrestium praesidio; quamobrem inibi ad duo millia militum constituit, decretis non ab aerario publico stipendiis, sed a singulis Helladis civitatibus, quarum civicos theatralesque reditus, alendorum specie militum praesidiariorum, ad publicum aerarium reduxit; ex eo autem cum in Hellade, tum ipsis Athenis nullum publice vel aedificium vel urbanum commodum procuratum est. Quae sic a Forficula constituta, rata deinde grataque Iustinianus habuit. Hactenus haec; iam ad Alexandrinos pauperes pergamus. Erat Alexandriae inter causidicos quidam Hephaestus, qui posteaquam eius urbis iniit praefecturam, seditiosis truculentior in plebe tumultus sedavit; verum cives ad extremas adduxit calamitates. Nam in singulis

ταύτην δὴ τὴν ἐργασίαν ἐργάζεσθαι εἴασε[17]. μόνος δὲ ἁπάντων αὐτὸς γεγονὼς κάπηλος, παρεδίδοτο τὰ ὤνια πάντα, δηλονότι τὰς τούτων τιμὰς τῇ τῆς ἀρχῆς ἐξουσίᾳ σταθμώμενος, ἀπεκνίγετό τε τῇ τῶν ἀναγκαίων σπάνει ἡ τῶν Ἀλεξανδρέων πόλις, οὗ δὴ καὶ τοῖς τὰ ἔσχατα πενομένοις τὰ πρότερα εὔωνα διαρκῶς ἐγεγόνει πάντα. μάλιστα δὲ αὐτοὺς ἀμφὶ τῷ ἄρτῳ ἐπίεζε· τὸν γὰρ σῖτον αὐτὸς ἐξ Αἰγυπτίων ὠνεῖτο μόνος, οὐδὲ ὅσον ἐς μέδιμνον ἕνα ἑτέρῳ διδοὺς πρίασθαι, ταύτῃ τε τοὺς ἄρτους καὶ τὰ τῶν ἄρτων τιμήματα διετίθετο, ᾗπερ ἐβούλετο. πλοῦτον τοίνυν ἀμύθητον αὐτός τε δι' ὀλίγου περιεβάλλετο καὶ βασιλεῖ τὴν ἀμφὶ τούτῳ ἐπιθυμίαν ἐνεπλήσατο. καὶ τῶν μὲν Ἀλεξανδρέων ὁ δῆμος δέει τοῦ Ἡφαίστου τὰ παρόντα σφίσιν ἡσυχῇ ἔφερεν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ αἰδοῖ τῶν οἱ ἐσαεὶ ἐσκομιζομένων χρημάτων ἐν τοῖς μάλιστα ὑπερηγάπα τὸν ἄνθρωπον. βουλεύσας δὲ Ἥφαιστος οὗτος, ὅπως τὴν βασιλέως διάνοιαν πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἐξελεῖν δύνηται, προσεπετεχνήσατο τάδε. Διοκλητιανὸς Ῥωμαίων γεγονὼς αὐτοκράτωρ, σίτου μέγα τι χρῆμα δίδοσθαι παρὰ τοῦ δήμου τῶν Ἀλεξανδρέων τοῖς δεομένοις ἀνὰ πᾶν ἔτος διώρισε· ταῦτα ὁ δῆμος τηνικάδε διαδικασάμενοι ἐν σφίσιν αὐτοῖς, ἐς ἀπογόνους τοὺς μέχρι δεῦρο παρέπεμψαν[18]). ἀλλ' Ἥφαιστος ἐνθένδε μυριάδας ἐς διακοσίας ἐπετείους μεδίμνων τοὺς τῶν ἀναγκαίων ὑποσπανίζοντας ἀφελόμενος τῷ δημοσίῳ ἐντέθεικε, βασιλεῖ γράψας, ὡς οὐ δικαίως, οὐδὲ εἰ ξυμφέρει τοῖς πράγμασι, μέχρι νῦν ταῦτα οἱ ἄνδρες οὗτοι κομίζοιντο. καὶ ἀπ' αὐτοῦ βασιλεὺς μὲν ἐμπεδώσας τὴν πρᾶξιν[19]), διὰ σπουδῆς αὐτὸν μείζονος ἔσχεν. Ἀλεξανδρέων δὲ ὅσοι ταύτην εἶχον τοῦ βίου τὴν ἐλπίδα, ταύτης δὴ ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τῆς ἀπανθρωπίας ἀπώναντο.

vaenalium foris monopolio constituto (a quo reliquos negotiatores exclusos, sibique id uni servatum vellet), omnia ad praefecturae licentiam facto pretio vendidit. Summa ob id necessariorum penuria urbs premebatur; pauperibus nec eorum copia erat, quae pridem vilissime vaenirent; sed annonae potissimum caritate eos ivit oppressum. Nam unus ipse cum in Aegypto frumentaretur, ea emptione vel ad unicum medimnum reliquis interdictis pro libidine annonae pretium accendit. Ergo brevi magnis sibi partis opibus, eandem Imperatori explendam curavit pecuniarum cupiditatem. Ac populo Alexandrino ob formidinem haec omnia obscure ferente, eo magis Caesar perpetuis aeris convectationibus illectus, Hephaestum unice amavit; sed is ut penitus Iustiniani animum occuparet, ita rem conficit. Romanorum Imperator Diocletianus magnam frumenti copiam quotannis in egenos distribui populo Alexandrino iusserat; quam illi ad portionem inter se iam inde distributam, etiamnum transmittebant ad posteros. Hephaestus bis decies centena millia medimnûm, fraudatis egenis, in horrea publica imperavit, Caesare monito, Alexandrinos id perpetuo contra usurpasse atque liceret reique publicae interesset [10]. Rem Imperator firmam sua autoritate fecit, acceptumque magis ac magis Hephaestum habuit; Alexandrini, qui in eo spem vitae constituissent, hanc saevitiam tanto magis summa in necessitate sensere.

## ΚΖ.

Τὰ μὲν Ἰουστινιανῷ εἰργασμένα τοσαῦτα ἐστὶν, ὡς μήτε τὸν πάντα αἰῶνα τὰ περὶ αὐτῶν λόγῳ ἐπαρκεῖν δύνασθαι· ὀλίγα δέ μοι ἄττα ἐκ πάντων ἀπολεξαμένῳ ἀποχρήσει εἰπεῖν, δι' ὧν αὐτοῦ ἔνδηλον καὶ τοῖς ὄπισθεν γενησομένοις τὸ ἦθος ἅπαν διαφανῶς ἔσται. καὶ ὡς εἴρων τε ἦν, καὶ οὔτε θεοῦ οὔτε ἱερέων οὔτε νόμων αὐτῷ ἔμελεν, οὐδὲ δήμου κατεσπουδασμένου αὐτῷ δοκοῦντος εἶναι, οὐ μὴν οὔτε τινὸς τὸ παράπαν αἰδοῦς ἢ τοῦ τῆς πολιτείας ξυμφόρου, ἢ ὅτου τι προὔργου ἐς αὐτὴν γένοιτο, ἢ ὅπως σκήψεως τινὸς τὰ πρασσόμενα τυχεῖν δύναιτο, οὔτε ἄλλο τι αὐτὸν ἐσῄει, ὅτι μὴ μόνη ἀφαίρεσις τῶν ἐν πάσῃ γῇ κειμένων χρημάτων. Ἄρξομαι δὲ ἐνθένδε. ἀρχιερέα κατεστήσατο Ἀλεξανδρεῦσιν αὐτὸς, Παῦλον ὄνομα. ἐτύγχανε δὲ Ῥόδων τις Φοίνιξ γένος ἔχων τηνικάδε τὴν Ἀλεξανδρείας ἀρχήν. ᾧ δὴ ἐπέστελλεν ἐς ἅπαντα Παύλῳ ὑπηρετεῖν προθυμίᾳ τῇ πάσῃ, ὅπως δὴ ἀτελεύτητον μείνοι τῶν πρὸς αὐτοῦ ἐπαγγελλομένων μηδέν· ταύτῃ γὰρ τῶν Ἀλεξάνδρέων τοὺς[1]) ἑταιρίζεσθαι αὐτὸν ἐς τὴν ἐν Καλχηδόνι σύνοδον ᾤετο δυνατὸν ἔσεσθαι. Ἦν δέ τις Ἀρσένιος Παλαιστηνὸς γένος, ὅσπερ Θεοδώρᾳ βασιλίδι ἐν τοῖς μάλιστα ἀναγκαιοτάτοις ἐπιτήδειος γεγονὼς, καὶ ἀπ' αὐτοῦ δύναμίν τε πολλὴν καὶ μεγάλα περιβαλλόμενος χρήματα, ἐς βουλῆς ἀξίωμα ἦλθε, καίπερ μιαρώτατος ὤν. Οὗτος Σαμαρείτης μὲν ἦν, τοῦ δὲ μὴ τὴν ὑπάρχουσαν προέσθαι δύναμιν ὀνόματος ἀντιλαβέσθαι τοῦ Χριστιανῶν ἔγνω. Ὁ μέντοι πατήρ τε καὶ ἀδελφὸς τῇ τούτου δυνάμει θαῤῥοῦντες διαγεγόνασι μὲν ἐν Σκυθοπόλει, περιστέλλοντες τὴν πάτριον δόξαν, γνώμῃ δὲ αὐτοῦ ἀνήκεστα[2]) τοὺς Χριστιανοὺς εἰργάζοντο πάντας. διὸ δὴ οἱ πολῖται σφίσιν ἐπαναστάντες ἄμφω ἔκτειναν θανάτῳ οἰκτίστῳ· κακά τε πολλὰ ξυνηνέχθη Παλαιστηνοῖς ἐνθένδε γενέσθαι. Τότε μὲν οὖν αὐτὸν οὐδὲ Ἰουστινιανὸς οὐδὲ βασιλὶς κακόν τι ἔδρασαν, καίπερ αἰ-

## CAPUT XXVII.

*Rhodo Alexandriae praefectus Pauli eiusdem urbis antistitis impulsu et Iustiniani iussu Psoem diaconum necat. Sententia Vigilii Papae Paulus deiicitur solio. Iustinianus Rhodonem, Theodora Arsenium capite plectunt. Vigilii constantia. Faustinus Samarita reus ab Imperatore absolvitur.*

Verum enimvero tot Iustiniani sunt flagitia, ut ad ea numeranda nullum tempus satis futurum esset; at ex multis pauca legam, e quibus posteritati plane compertum sit eius ingenium promptum dissimulare, paratum contemnere numen, sacerdotes, leges, populum eius studiis addictum, rationem neque verecundiae ullam habere, neque reipublicae bene utiliterque gerundae, vel scelerum colore aliquo tegendorum, nisi expilandarum modo toto terrarum orbe pecuniarum. Dederat Paulum, ut hinc exordiar, Alexandrinis antistitem [1]), Rhodone quodam ex Phoenicia illius urbis praefecto; cui scripsit, ut Paulo omni data occasione quam diligentissime praesto esset, ne quid infectum caderet, quod ipse factum averet, cuius opera facile Alexandrinorum primatum studia ad Calchedonensis concilii firmitatem crederet excitanda [2]). Arsenius quidam [3]) ex Palaestina homo sceleratissimus, in rebus pernecessariis Theodorae Augustae sic animum ceperat, ut magmam consecutus autoritatem et pecuniarum vim, tandem in senatum pervenerit. Sentiebat ille cum Samaritis, verum ne tantae potentiae iacturam faceret, Christianorum sibi consulto nomen adsciverat; cuius parens fraterque Scythopoli patria secta dissimulata, eius freti autoritate et suasionibus impulsi, contumeliosissime Christianos vexarunt. Quamobrem factione civium crudelissimum supplicium ambo dederunt, eaque multorum malorum fuit origo Palaestinis. Arsenium vero, quamquam omnium turbarum autorem, nullo Principes

τιώτατον γεγονότα δυσκόλων ἁπάντων, ἀπεῖπον[3]) δὲ αὐτῷ ἐς παλάτιον μηκέτι ἰέναι· ἐνδελεχέστατα γὰρ τούτου δὴ ἕνεκα πρὸς Χριστιανῶν ἠνωχλοῦντο. Οὗτος Ἀρσένιος βασιλεῖ χαριεῖσθαι οἰόμενος, οὐ πολλῷ ὕστερον ξὺν τῷ Παύλῳ ἐς τὴν Ἀλεξάνδρειαν στέλλεται, ὡς δὴ τά τε ἄλλα ὑπηρετήσων καὶ τὴν ἐς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς πειθὼ συγκατεργασόμενός αὐτῷ δυνάμει τῇ πάσῃ· ἰσχυρίζετο γὰρ ὑπὸ τὸν χρόνον τοῦτον, ἡνίκα οἱ τοῦ παλατίου ἀποκεκλεῖσθαι ξυνέπεσε, τῶν ἐν Χριστιανοῖς οὐκ ἀμελέτητον γεγονέναι δογμάτων ἁπάντων. ὅπερ τὴν Θεοδώραν ἠνίασεν· τὴν ἐναντίαν γὰρ ἐσκήπτετο τῷ βασιλεῖ ἐς τοῦτο εἶναι, ὥς μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις εἰρήσεται. Ἐπεὶ οὖν ἐν Ἀλεξανδρεῦσιν[4]) ἐγένοντο, διάκονόν τινα Ψόην ὄνομα, Ῥόδωνι Παῦλος παρέδωκε τεθνηξόμενον, φάσκων δὴ αὐτὸν μόνον οἱ αὐτῷ ἐμποδὼν ἵστασθαι τοῦ μὴ τὰ βασιλεῖ δεδογμένα ἀποτελέσαι. τοῖς δὲ βασιλέως γράμμασι Ῥόδων ἠγμένος, συχνοῖς τε οὖσι καὶ λίαν σπουδαίοις, αἰκίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον ἔγνω· ὃς ὑπὸ τῆς βασάνου κατατεινόμενος αὐτίκα θνήσκει. ἅπερ ἐπεὶ ἐς βασιλέα ἦλθεν[5]), ἐγκειμένης ἰσχυρότατα τῆς βασιλίδος, ἅπαντα ὁ βασιλεὺς ἐπὶ Παύλῳ τε καὶ Ῥόδωνι καὶ Ἀρσενίῳ εὐθὺς ἐκίνει, ὥσπερ τῶν πρὸς αὐτοῦ τούτοις δὴ τοῖς ἀνθρώποις ἐπηγγελμένων ἐπιλελησμένος ἁπάντων. Λιβέριον οὖν τὸν ἐκ Ῥώμης ἄνδρα πατρίκιον καταστησάμενος ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρέων[6]) ἀρχῆς καὶ τῶν δοκίμων ἱερέων τινὰς ἐς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔστειλε, τὴν τοῦ πράγματος ποιησομένους διάγνωσιν, ἐν οἷς καὶ ὁ Ῥώμης ἀρχιδιάκονος Πελάγιος ἦν τοῦ Βιγιλίου τοῦ ἀρχιερέως ὑποδὺς πρόσωπον, ἐπιτεταγμένον οἱ τοῦτό γε πρὸς τοῦ Βιγιλίου, τοῦ τε φόνου ἐληλεγμένου, Παῦλον τῆς ἱερωσύνης εὐθὺς καθεῖλον, φυγόντα δὲ Ῥόδωνα ἐς Βυζάντιον τήν τε κεφαλὴν ἀφείλετο ὁ βασιλεὺς καὶ τὰ χρήματα ἐς τὸ δημόσιον ἀνάγραπτα ἐποιήσατο, καίπερ τρισκαίδεκα ἐπιστολὰς τοῦ ἀνθρώπου ἐνδειξαμένου, ἅσπερ αὐτῷ βασιλεὺς ἔγραψε σπουδάζων τε καὶ διατεινόμενος ἄγαν, ἐπαγγέλλων τε ἅπαντα τῷ Παύλῳ ὑπηρετεῖν ἐπιτάττοντι καὶ μηδ' ὁτιοῦν ἀντιτείνειν, ὅπως ἐπὶ τῇ δόξῃ ἐπιτελέσαι τὰ δόξαντα δυνατὸς εἴη. Ἀρσένιόν τε Λιβέριος γνώμῃ Θεοδώρας ἀνε-

affecerunt incommodo, nisi quod regia prohibuere[4]), ne diutius ea super re Christianorum votis fatigarentur. Arsenius hic ergo quasi rem Caesari facturus gratam, non ita multo post cum Paulo Alexandriam venit, cum ad alia praesto illi futurus, tum ad alliciendos omni studio Alexandrinos. Nam quandiu regia exclusus est, tandiu se Christianorum dogmatibus operam navasse affirmabat; in quo plane Theodoram offendit, quae contrariis Caesari studiis, ut infra dicam, ea in re niti visa est[5]). Ubi Paulus Alexandriam tenuit, Psoem diaconum Rhodoni praefecto necandum tradit[6]), quem unum peragendis Caesaris imperatis obicem se pati diceret. Imperatoris crebris illis et perquam studiosis litteris Rhodo permotus vapulare hominem iubet, qui cruciatu confectus periit. Quod ut Iustinianus accepit, summa ope Theodora nitente, omnia in Paulum, Rhodonem atque Arsenium movebat animo, quasi vero iam imperata viris oblitus. Liberium patricium Romanum Alexandriae praeficit; antistites viros probatos Alexandriam de causa cognituros mittit[7]): inter hos fuit Pelagius ecclesiae Romanae archidiaconus, qui Vigilii pontificis, ab eodem iussus, personam sustineret. Paulus homicidii convictus, sacerdotio deturbatur; Rhodonem Byzantii perfugam Caesar capite plectit, publicatque bona; quamquam ab eo ternis denis prolatis epistolis, quibus a Caesare gravissimis verbis etiam atque etiam iussus fuerat Paulum praecipientem audire, contraque nihil dicere, ut de religione, quae visa essent, re ille perficeret. Arsenium Liberius ex Theodorae praecepto in cru-

σκολόπισε καὶ αὐτοῦ τὰ χρήματα δημοσιοῦν βασιλεὺς ἔγνω, καίπερ οὐδὲν αὐτῷ ἐπεγκαλεῖν ἔχων ἢ ὅτι ξὺν τῷ Παύλῳ δίαιταν εἶχε. Ταῦτα μὲν οὖν εἴτε ὀρθῶς ἤτε ἄλλῃ πῃ αὐτῷ εἴργασται, οὐκ ἔχω εἰπεῖν· ὅτου δὲ δὴ ἕνεκα ταῦτά μοι εἴρηται, αὐτίκα δηλώσω. ὁ Παῦλος χρόνῳ τινὶ ἐς Βυζάντιον ἥκων, ἑπτά τι χρυσοῦ κεντηνάρια τῷ βασιλεῖ τούτῳ προέμενος, ἠξίου τὴν ἱερωσύνην ἀπολαβεῖν, ἅτε αὐτὴν οὐδενὶ νόμῳ ἀφῃρημένος. Ἰουστινιανὸς δὲ τά τε χρήματα ἐδέξατο πράως καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐν τιμῇ ἔσχεν, ἀρχιερέα τε ὡμολόγησεν Ἀλεξανδρεῦσιν αὐτὸν καταστήσεσθαι αὐτίκα δὴ μάλα, καίπερ ἑτέρου τὴν τιμὴν ἔχοντος, ὥσπερ οὐκ εἰδὼς ὅτι δὴ τοὺς αὐτῷ ξυνοικήσαντάς τε καὶ ὑπουργεῖν τετολμηκότας ἔκτεινέ τε αὐτοὺς καὶ τὰς οὐσίας ἀφείλετο. Ὁ μὲν οὖν Σεβαστὸς ἐς ἄγαν διατεινόμενος τὸ πρᾶγμα ἐν σπουδῇ ἐποιεῖτο, Παῦλος δὲ διαῤῥήδην ἐπίδοξος ἦν τὴν ἱερωσύνην ἀπολήψεσθαι μηχανῇ τῇ πάσῃ. ἀλλὰ Βιγίλιος τηνικάδε παρὼν, εἴκειν βασιλεῖ τῷ τοιοῦτον ἐπιτάττοντι οὐδαμῇ ἔγνω· ἔφασκε γὰρ οὐχ οἷόστε εἶναι ψῆφον τὴν οἰκείαν αὐτὸς ἀνάδικον διεργᾶσθαι, τὴν Πελαγίου παραδηλῶν γνῶσιν. Οὕτως ἄλλου οὐδενὸς τῷ βασιλεῖ τούτῳ, ὅτι μὴ χρημάτων ἀφαιρέσεως ἀεὶ ἔμελεν. Εἰρήσεται δὲ καὶ ἄλλο τοιόνδε. Φαυστῖνος ἦν τις, Παλαιστηνὸς γένος, Σαμαρείτης μὲν γεγονὼς ἄνωθεν, ὀνόματος δὲ τοῦ Χριστιανῶν ἀντιλαμβανόμενος ἀνάγκῃ τοῦ νόμου. Οὗτος ὁ Φαυστῖνος ἐς βουλῆς ἀξίωμα ἦλθε καὶ τῆς χώρας τὴν ἀρχὴν ἔσχεν, ἥσπερ αὐτὸν παραλυθέντα οὐ πολλῷ ὕστερον ἔς τε τὸ Βυζάντιον ἥκοντα τῶν τινὲς ἱερέων διέβαλλον, ἐπενεγκάμενοι ὡς Σαμαρειτῶν νόμιμα περιστέλλει καὶ Χριστιανοὺς δράσειε τοὺς ἐν Παλαιστήνῃ ᾠκημένους ἀνόσια ἔργα. Ἰουστινιανὸς δὲ ἀγριαίνεσθαί τε καὶ δεινὰ ποιεῖν [7]) διὰ ταῦτα ἐδόκει, ὅτι δὴ αὐτοῦ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἔχοντος τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα ὑφ᾽ ὁτωοῦν διασύροιτο. οἱ μὲν οὖν τῆς συγκλήτου βουλῆς τὴν διάγνωσιν πεποιημένοι τοῦ πράγματος, φυγῇ τὸν Φαυστῖνον ἐζημίωσαν, βασιλέως ἐγκειμένου σφίσι. βασιλεὺς δὲ, πρὸς αὐτοῦ χρήματα ὅσα ἐβούλετο κεκομισμένος, ἀνάδικα εὐθὺς τὰ δεδικασμένα ἐποίησε. Φαυστῖνος δὲ, αὖθις τὸ πρότερον ἀξίωμα ἔχων, βασιλεῖ τε

cem agit; Iustinianus nihil nisi consuetudinem causatus, quae illi cum Paulo fuisset, etiam facultates proscripsit. Recte ille haec an secus, parum compertum habeo; sed quorsum haec spectet narratio, iam dico. Paulus haud diu fuit cum Byzantium appulit, rogaturus Imperatorem et pondo septies centum auri oblaturus, ut in sacerdotium restitueretur, a quo se per iniuriam deiectum contendebat. Pecuniam Iustinianus accepit, Paulumque comiter et perhonorifice habuit, eumque propediem antistitem Alexandrinis (licet alteri sacerdotium id esset) restituendum affirmabat, quasi non a se de viris illius contubernalibus et auxiliariis pecunia et capite anquisitum. Ea vero cum Caesarem cura studiumque vehementer intentum haberet, nemini iam dubium erat, quin sacerdotium Paulus esset consecuturus. Verum enimvero Principi id imperanti haudquaquam Vigilius (qui per id tempus Byzantii versabatur) concedendum censuit, neque de sententia, a se nimirum per Pelagium lata, decedendum. Sic omnibus in negotiis uni pecuniae corradendae Iustinianus intentus erat. Simile quid narrere lubet: Faustinus quidam, in Palaestina Samaritis parentibus maioribusque natus, Christianum nomen legis praetulit necessitate; lectus in senatum eam proconsulatum obtinuit; quem ubi post paulo deposuit, Byzantii a sacerdotibus dissimulatae Samaritarum sectae et in provinciales Christianos saevitiae ac impietatis fit reus. Ergo impotenti furore Iustinianus concitatus, suam credit calamitatem, quod Christianum nomen, Romanorum Principe se, a quoquam traducatur. Causa in senatu cognita, Faustinus, instante Caesare, ex senatusconsulto exulatum abibat. Sed interim Princeps, quanta libuit maxima corruptus pecunia, iudicium rescidit; moxque Faustinus eandem sustinere digni-

ὡμίλει, ἐπιτροπός τε καταστὰς τῶν ἐν Παλαιστίνῃ τε καὶ Φοινίκῃ[8]) βασιλικῶν χωρίων, ἀδεέστερον ἅπαντα κατειργάζετο, ὅσα οἱ αὐτῷ βουλομένῳ εἴη. Ὅντινα μὲν οὖν Ἰουστινιανὸς τρόπον τὰ Χριστιανῶν δικαιώματα περιστέλλειν ἠξίου, καίπερ οὐ πολλῶν εἰρημένων ἡμῖν, ἀλλ' ἐκ τῶνδε βραχέων ὄντων τεκμηριοῦν ἐστίν. ὅπως δὲ καὶ τοὺς νόμους οὐδεμιᾷ ὀκνήσει κατέσεις χρημάτων κειμένων, βραχυτάτῳ δηλωθήσεται λόγῳ.

## ΚΗ.

Πρίσκος[1]) τις ἐν τῇ Ἐμεσηνῶν ἐγένετο πόλει, ὅσπερ ἀλλότρια γράμματα μιμεῖσθαι εὐφυῶς[2]) ἐξηπίστατο, τεχνίτης τε ἦν περὶ τὸ κακὸν τοῦτο δεξιὸς ἄγαν. ἐτύγχανε δὲ ἡ τῶν Ἡμεσηνῶν ἐκκλησία τῶν τινὸς ἐπιφανῶν κληρονόμος γεγενημένη χρόνοις τισὶ πολλοῖς ἔμπροσθεν. Ἦν δέ τις ἀνὴρ πατρίκιος μὲν τὸ ἀξίωμα, Μαμμιανὸς δὲ ὄνομα[3]), γένει λαμπρὸς καὶ περιουσίᾳ χρημάτων. Ἐπὶ δὲ[4]) Ἰουστινιανοῦ βασιλεύοντος ὁ Πρίσκος διερευνησάμενος πόλεως τῆς εἰρημένης τὰς οἰκίας πάσας[5]), εἴ τινας εὕροι τε πλούτῳ ἀκμαζούσας καὶ πρὸς ζημίαν χρημάτων μεγάλων διαρκῶς ἐχούσας, τούτων διερευνησάμενος ἐς τὸ ἀκριβὲς τοὺς προπάτορας, γράμμασιν αὐτῶν παλαιοῖς ἐντυχὼν, βιβλίδια πολλὰ ὡς παρ' ἐκείνων γεγραμμένα πεποίηται, ὁμολογούντων πολλὰ χρήματα τῷ Μαμμιανῷ ἀποδώσειν, ἅτε παρακαταθήκης[6]) λόγῳ ταῦτα πρὸς ἐκείνου κεκομισμένων[7]). τό τε ὡμολογημένον[8]) ἐν τούτοις δὴ τοῖς καταπλάστοις γραμματίοις χρυσίον ξυνίει οὐχ ἧσσον ἢ ἐς ἑκατὸν κεντηνάρια καὶ ἀνδρὸς δέ τινος, ὅσπερ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τηνικάδε τοῦ χρόνου καθήμενος, ἡνίκα ὁ Μαμμιανὸς περιῆν, δόξαν τε πολλὴν ἐπί τε ἀληθείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ ἔχων, ἅπαντα ἐπετέλει τὰ τῶν πολιτῶν γραμματεῖα, ἕκαστον οἰκείοις ἐπισφραγίζων αὐτὸς γράμμασιν (ὅνπερ ταβελλίωνα καλοῦσι Ῥωμαῖοι)[9]) τὰ γράμματα δαιμονίως μιμησάμενος τοῖς διοικουμένοις τὰ πράγματα τῆς Ἐμεσηνῶν ἐκκλησίας παρέδωκεν, ὡμολογηκόσι[10])

tatem, actitare cum Augusto, agros in Palaestina et Phoenicia Caesarianos procurare, omnia secure, perque libidinem gerere. Pauca quidem haec, ex quibus intelligere tamen liceat, ut Iustiniano libuit Christianorum sanctiones pervertere [s]); nam de abolitis pecunia legibus brevissima narratione dicam.

## CAPUT XXVIII.

*Priscus Emesenus falsarius. Praescriptio centenaria ecclesiis data. Longinus Prisci fraudem deprehendit. Hebraeos vexat Iustinianus.*

Priscus quidam apud Emesenos fuit, alienae manus perquam ingeniose mentiendae peritus [x]), eiusque fraudis plane idoneus artifex. Porro Emesenorum ecclesiam annis antea non paucis haeredem instituerat Mammianus, vir clarissimus patricia dignitate, genere et divitiarum copia illustris. Iustiniano postea Principe, Priscus censum familiarum eius urbis habet, quaecumque florerent opibus ac ditissimae praedae esse possent; harum diligenter observat maiores, quorum tabulas sibi conquisierat; eorumque nomine complures conficit libellos, quibus grandem pecuniam a Mammiano apud se depositam accepisse, eidemque debere se illi faterentur. Crediti vero inanibus illis libellis auri summa decem millia pondo colligebat. Denique publici tabellionis, viri fide et virtute conspicui, qui superstite Mammiano civibus tabulas conficiebat, suaque manu consignabat, litteras mirum in modum imitatus, sic eos libellos Emesenorum ecclesiae procuratoribus tradit; qui partem

μοῖραν αὐτῷ τινὰ κεῖσθαι τῶν ἐνθένδε πορισθησομένων χρημάτων. ἐπεὶ δὲ ὁ νόμος ἐμποδὼν ἵστατο, τὰς μὲν ἄλλας δίκας ἁπάσας ἐς τριακοντοῦτιν παραγραφὴν [11]) ἄγων, ὀλίγας δὲ ἄττας καὶ τὰς ὑποθηκαρίας καλουμένας τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν μήκει ἐκκρούων [12]) μηχανῶνται τοιάδε. ἐς Βυζάντιον ἀφικόμενοι καὶ χρήματα μεγάλα τῷ βασιλεῖ τούτῳ προέμενοι, ἐδέοντο σφίσι τὸν τῶν πολιτῶν ὄλεθρον οὐδὲν ὠφεληκότων ξυγκατεργάζεσθαι. ὁ δὲ τὰ χρήματα κεκομισμένος μελλήσει οὐδεμιᾷ νόμον ἔγραψεν, οὐ χρόνοις τὰς ἐκκλησίας [13]) τοῖς καθήκουσιν, ἀλλ' ἐνιαυτῶν ἑκατὸν πλήθει δοκῶν τῶν αὐταῖς προσηκουσῶν ἀποκεκλεῖσθαι. καὶ ταῦτα οὐκ ἐν Ἐμέσει μόνον κύρια εἶναι [14]), ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. Ἐμεσηνοῖς τε τὸ πρᾶγμα τοῦτο διαιτᾶν ἔταξε Λογγῖνον τινὰ, δραστήριόν τε ἄνδρα καὶ τὸ σῶμα ἰσχυρὸν ἄγαν, ὃς καὶ τὴν τοῦ δήμου ἀρχὴν ἐν Βυζαντίῳ ὕστερον ἔσχεν. οἱ δὲ τῆς ἐκκλησίας τὰ πράγματα διοικούμενοι, τὰ μὲν πρῶτα πρός τινας [15]) τῶν πολιτῶν δίκην κεντηναρίοιν ἐκ βιβλίων τῶν εἰρημένων λαχόντες δυοῖν, κατεδικάσαντο τοὺς ἀνθρώπους εὐθὺς, ὅτι καὶ ἀπολογήσαιντο οὐδαμῆ ἔχοντας, διά τε χρόνου τοσόνδε μῆκος καὶ ἄγνοιαν τῶν τότε πεπραγμένων. ἐν πένθει δὲ μεγάλῳ ἐκάθηντο οἵ τε ἄλλοι ξύμπαντες ἄνθρωποι ὠμῶς τοῖς συκοφάνταις ἐγκείμενοι καὶ πάντων μάλιστα οἱ τῶν Ἐμεσηνῶν λογιώτατοι. τοῦ δὲ κακοῦ ἐς τοὺς πλείστους ἤδη τῶν πολιτῶν ἐπιῤῥέοντος, προμήθειαν τινὰ τοῦ θεοῦ ξυνηνέχθη γενέσθαι τοιάνδε. Πρίσκον ὁ Λογγῖνος τὸν τοῦτο δὴ τὸ σκαιώρημα [16]) ἐργασάμενον, ἅπαντα ὁμοῦ κομίζειν οἱ τὰ γράμματα ἐκέλευσεν, ἀναδυόμενόν τε τὴν πρᾶξιν ἐῤῥάπισε δυνάμει τῇ πάσῃ. ὁ δὲ ἀνδρὸς ἰσχυροῦ λίαν τὴν πληγὴν οὐδαμῆ ἐνεγκὼν, ἔπεσεν ὕπτιος, τρέμων δὲ ἤδη καὶ περιδεὴς γεγονὼς, ὅλως τε Λογγῖνον ᾐσθῆσθαι τὰ πεπραγμένα ὡμολόγει [17]), οὕτω τε τῆς σκαιωρίας ἁπάσης ἐς φῶς ἐνεχθείσης τὴν συκοφαντίαν πεπαῦσθαι ξυνέβη. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον ἐς τοὺς νόμους ἀεὶ καὶ καθεκάστην εἰργάζετο τοὺς Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ οὓς Ἑβραῖοι τιμῶσι καταλύειν ὅδε βασιλεὺς ἐν σπουδῇ εἶχεν. ἦν γάρ ποτε αὐτοῖς ἐπανιὼν ὁ χρόνος τὴν πασχαλίαν ἑορ-

acquirendae pecuniae, quae illum maneret, pollicerentur. Verum obstante lege, quae reliquas omnes actiones ad tricenariam praescriptionem prolatat, et quas hypothecarias dicunt, nonnullasque alias quadragenaria excludit exceptione; id ineunt consilii. Pergunt Byzantium ire, vim auri Caesari deferunt, rogantque ut sibi esse praesto velit ad tantam civium perniciem. Ille accepta pecunia mox legem scribit [2]), ut actiones, quae ecclesiis competerent, non stati temporis, sed centum annorum praescriptione excluderentur; idque non Emesae duntaxat, sed in universo Romano imperio perinde valeret. Ac tum mittit Longinum, virum industrium et corpore strenuum (qui postmodum egit urbis praefectum), ius illud Emesenis dicturum firmaturumque. Principio quidem ex confictis illis libellis Emesenorum ecclesiae procuratores, cum in nonnullos cives causam bis centum auri pondo tenuissent, eos illico condemnarunt; quibus ex tanta temporum distantia, atque nocte rerum olim gestarum, nulla defensio suppeteret [3]). Quamobrem cum alii, tum Emesenorum primores in magno moerore iacebant, succensebantque calumniatoribus. Sed cum iam pars maxima civium in id exitii veniret, rem ita Deus est moderatus. Prisco huiusce fraudis autori, ut ad se omnes libellos deferret, Longinus imperat; atque rem detrectanti magna impingit alapam vi; ille ictu fortis dexterae afflictus supinus concidit, tremensque ac pavidus, remque odoratum Longinum ratus fatetur fraudem; sic vero totius rei scena detecta, desitum calumniis est. Non Romanorum leges modo, sic diebus ferme singulis accepit Iustinianus; sed eas etiam, quas Hebraei venerantur, evertendas curavit. Si quando enim Paschatis celebrita-

τὴν πρὸ τῶν Χριστιανῶν ἀγαγὼν τύχοι, οὐκ εἴα ταύτην τοὺς Ἰουδαίους καιροῖς τοῖς καθήκουσιν ἄγειν, οὐδέ τι ἐν ταύτῃ δεξιοῦσθαι τῷ θεῷ ἢ ἐπιτελεῖν τῶν ἐν σφίσιν αὐτοῖς νομίμων. πολλούς τε αὐτῶν οἱ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τεταγμένοι, ἅτε προβατείων κρεῶν ἐν τούτῳ γευσαμένους τῷ χρόνῳ, τῆς ἐς τὴν πολιτείαν παρανομίας[18]) ὑπάγοντες χρήμασιν ἐξημίουν πολλοῖς. Ἔργα μὲν οὖν καὶ ἄλλα τοιαῦτα Ἰουστινιανοῦ ἀνάριθμα ἐξεπιστάμενος, οὐκ ἄν τι ἐνθείην, ἐπεὶ πέρας δοτέον τῷ λόγῳ· ἀποχρήσει γὰρ καὶ δι' αὐτῶν τὸ τοῦ ἀνθρώπου ἦθος σημῆναι.

## ΚΘ.

Ὅτι δὲ εἴρων τε καὶ κατάπλαστος ἦν, αὐτίκα δηλώσω. τὸν Λιβέριον τοῦτον, οὗπερ ἐμνήσθην ἀρτίως, παραλύσας ἧς εἶχεν ἀρχῆς, Ἰωάννην ἀντ' αὐτοῦ κατεστήσατο Αἰγύπτιον γένος, ἐπίκλησιν Λαξαρίωνα. ὅπερ ἐπεὶ Πελάγιος ἔγνω, Λιβερίῳ φίλος ἐς τὰ μάλιστα ὤν, τοῦ αὐτοκράτορος ἀνεπυνθάνετο, εἴπερ ὁ ἀμφὶ Λαξαρίωνα λόγος ἀληθὴς εἴη. καὶ ὃς εὐθὺς ἀπηρνήσατο μηδὲν πεπραγέναι τοιοῦτο ἀπισχυρισάμενος, γράμματά τε αὐτῷ πρὸς Λιβέριον ἐνεχείρισεν, ἐντελλόμενος βεβαιότατα τῆς ἀρχῆς ἔχεσθαι, καὶ μηδενὶ αὐτῆς τρόπῳ μεθίεσθαι· οὐ γὰρ ταύτης ἐθέλειν ἐν τῷ παρόντι αὐτὸν παραλῦσαι. ἦν δέ τις τῷ Ἰωάννῃ ἐν Βυζαντίῳ θεῖος, Εὐδαίμων ὄνομα, ἔς τε τὸ τῶν ὑπάτων ἀξίωμα ἥκων καὶ χρήματα περιβεβλημένος πολλὰ, ἐπίτροπος τέως τῆς βασιλέως οὐσίας ἰδίας. οὗτος Εὐδαίμων ἐπειδὴ ταῦτ' ἠκηκόει, ἅπερ ἐῤῥήθη, καὶ αὐτὸς βασιλέως ἀνεπυνθάνετο, εἰ ἐν βεβαίῳ τῷ ἀνεψιῷ[1]) τὰ τῆς ἀρχῆς εἴη. ὁ δὲ ὅσα οἱ πρὸς Λιβέριον[2]) ἐγέγραπτο ἀρνησάμενος, πρὸς τὸν Ἰωάννην γράμματα γράψας, ἀντιλαβέσθαι τῆς ἀρχῆς δυνάμει τῇ πάσῃ ἐπέστελλεν· οὐδὲ γὰρ οὔτ' αὐτῷ νεώτερον

tem [4]) ante illis quam Christianis recurrens annus forte reduceret, haud statuto tempore eam agere, vel honores Deo deferre, vel legitimas religiones perficere permittebantur. Quin plerosque eo tempore agnina pastos in crimen violatae reipublicae adductos, pecunia ingenti magistratus punivit. Iustiniani facinora huius generis infinita mihi plane comperta praetereo, ut et modum huic historiae finemque faciam, et quod viri illius ingenium satis hisce declaratum existimem.

## CAPUT XXIX.

*Iustiniani dissimulatio rixam gravissimam parit. Eudaemonis et Euphratae haereditates occupat. Lex de haeredibus senatorum. Iniqua Iustiniani sententia. Praesente illectus pecunia nec Venetis favet.*

Quod vero dissimulator fuerit ac versipellis, iam dico. Liberio, de quo paulo ante memoratum [1]), quem gerebat magistratum abolevit, Ioanne Aegyptio cognomento Laxarione in eius locum suffecto. Qua cognita re Pelagius, cui cum Liberio summa intercedebat necessitudo, Caesarem percontatur, quae fides esset famae de Laxarione vulgatae? Ille statim rem inficiatus litteras Pelagio tradit, quibus Liberius firmam habere provinciam, neutiquam deponere iubetur, de illo abrogando non esse in praesentia mentem sibi. Caeterum Byzantii erat Ioannis avunculus Eudaemon, vir consularis, opulentus, Caesaris bonorum procurator; his ille quoque auditis, Imperatorem sciscitatur, num integer nepoti magistratus maneret; ille dissimulatis ad Liberium datis epistolis Ioanni scribit, iubetque strenue provinciam insistere, a se nihil statutum contra. His fretus Ioannes, Liberio praecipit (quippe a magistratu submoto), praetorio excedat; renuit Liberius, praetenditque Caesaris et ipse diploma.

ἀμφ' αὐτῇ βεβουλεῦσθαι. οἴσπερ ὁ Ἰωάννης ἀναπεισθεὶς, Λιβέριον ἀναχωρεῖν τοῦ τῆς ἀρχῆς καταγωγίου ἅτε αὐτῆς παραλελυμένον ἐκέλευεν· Λιβέριος δὲ αὐτῷ πείθεσθαι οὐδαμῇ ἔφασκεν, ἡγμένος δηλονότι τοῖς βασιλέως καὶ αὐτὸς γράμμασιν. ὁ μὲν οὖν Ἰωάννης τούς οἱ ἑπομένους ὁπλίσας, ἐπὶ τὸν Λιβέριον ᾔει. ὁ δὲ ξὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν εἰς ἀνθίστασιν εἶδε, μάχης τε γενομένης ἄλλοι τε πολλοὶ πίπτουσι καὶ Ἰωάννης αὐτὸς ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων. Εὐδαίμονος οὖν ἰσχυρότατα ἐγκειμένου, μετάπεμπτος εὐθὺς ἐς Βυζάντιον ὁ Λιβέριος ἦν. ἥ τε σύγκλητος βουλὴ, τὴν διάγνωσιν ποιουμένη τῶν πεπραγμένων, ἀπεψηφίσατο τοῦ ἀνθρώπου,-ἐπεὶ αὐτοῦ οὐκ ἐθέλοντος [3]), ἀλλ' ἀμυνομένου, τὸ μίασμα ξυνηνέχθη γενέσθαι. βασιλεὺς μέντοι οὐ πρότερον ἀπέστη, ἕως αὐτὸν ἐζημίωσε χρήματα λάθρα. οὕτω μὲν οὖν Ἰουστινιανὸς ἀληθίζεσθαί τε ἠπίστατο καὶ εὐθύγλωσσος εἶναι [4]). ἐγὼ δὲ πάρεργόν τι τοῦδε τοὺς τοῦ λόγου εἰπεῖν οὐκ ἀπὸ τοῦ καιροῦ οἴομαι εἶναι. ὁ μὲν γὰρ Εὐδαίμων οὗτος ἐτελεύτησεν οὐ πολλῷ ὕστερον, ξυγγενῶν μὲν οἱ ἀπολελειμμένων πολλῶν, οὔτε διαθήκην τινὰ διαθέμενος, οὔτε τι ἄλλο τὸ παράπαν εἰπών· ὑπὸ χρόνον τε τὸν αὐτὸν καί τις ἄρχων γεγονὼς τῶν ἐν παλατίῳ εὐνούχων ὄνομα Εὐφρατᾶς ἀπελύθη τοῦ βίου, ἀδελφιδοῦν μὲν ἀπολιπὼν, οὐδὲν δὲ ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ διαθέμενος τῇ αὐτοῦ πολλῇ ἐς ἄγαν οὔσῃ. ἄμφω δὲ βασιλεὺς τὰς οὐσίας ἀφείλετο, κληρονόμος γεγενημένος αὐτόματος καὶ οὐδὲ τριώβολον τινὶ τῶν νομίμων κληρονόμων προέμενος· τοσαύτῃ αἰδοῖ ἔς τε τοὺς νόμους καὶ τῶν ἐπιτηδείων τοὺς ξυγγενεῖς ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐχρᾶτο. οὕτως καὶ [5]) τὸ Εἰρηναίου πολλῷ ἔμπροσθεν τελευτήσαντος δικαίωμα οὐδ' ὁτιοῦν [6]) ἐπ' αὐτοῖς ἔχων, ἀφείλετο. τούτων δὲ τὸ ἐχόμενον ὑπὸ χρόνον τε τὸν αὐτὸν γεγονὸς οὐκ ἂν σιωπῴην. Ἀνατόλιός τις ἦν ἐν Ἀσκαλωνιτῶν λευκώματι τὰ πρωτεῖα ἔχων [7])· τούτου τὴν παῖδα γαμετὴν γυναῖκα τῶν τις Καισαρέων πεποίηται, Μαμιλιανὸς ὄνομα, οἰκίας ἐπιφανοῦς ἄγαν. ἦν δὲ ἡ κόρη ἐπίκληρος, ἐπεὶ μόνης αὐτῆς Ἀνατόλιος ἐγεγόνει πατήρ. νόμῳ δὲ ἄνωθεν διωρισμένον, ἐπειδὰν βουλευτὴς τῶν τινὸς πόλεων οὐκ ἀπολελειμμένων οἱ παίδων γόνου ἄῤῥενος ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθείη, τῶν ἀπολελειμμένων ὑπὸ τούτου χρημάτων τὸ μὲν τεταρ-

Ergo Ioannes armato satellite Liberium impetit; is contra suo se satellitio defensat; pugna committitur, alii alio cadunt et Ioannes, cui decreta provincia. Tum Eudaemone pertinaciter insistente, Byzantium Liberius arcessitur; cognoscit causam senatus, absolvitque virum caedis invitae et ad defensionem patratae. Non prius Caesar destitit, quam eundem occulte pecunia damnavit: sic erat Iustinianus veritatis cultor et amicus. Sed haud esse ab re arbitror, hanc veluti historiae huius appendicem addere. Eudaemon hic frequenti numero propinquorum relicto, paulo post intestatus decessit [2]); ac fere sub idem tempus obiit Euphratas [3]), eunuchorum palatii princeps, sororis filio superstite, reque familiari sane amplissima minime constituta; actis bonorum utriusque rapinis, voluntarium haeredem se Caesar scribit, legitimis haeredibus ne concesso quidem triobolo; ea fuit in leges, in familiarium propinquos modestia. Sic etiam Irenaei [4]), diu antea demortui, nullo iure fortunas diripuit. Hoc item per idem tempus accidit, quod minime praeterierim. Anatolius quidam Ascalonae fuit in albo senatorio facile princeps; huius filiam haeredem, quae una illi fuerat, Mammilianus Caesariensium nobilissimus sibi uxorem adiunxerat. Caeterum prisca lex est, ut cuiuslibet civitatis senatorum, qui maribus absque liberis diem obiissent, quarta bonorum parte senatui addicta,

τημόριον δίδοσθαι τῷ τῆς πόλεως βουλευτηρίῳ, πάντων δὲ τῶν ἄλλων τοὺς κληρονόμους τοῦ τετελευτηκότος ἀπόνασθαι, γνώρισμα ἤθους τοῦ οἰκείου κἀνταῦθα ὁ αὐτοκράτωρ ἐνδεικνύμενος, νόμον ἔναγχος ἐτύγχανε γράψας, ἔμπαλιν τὰ τοῦ πράγματος διοικούμενον, ὅπως δὴ ἐπειδὰν βουλευτὴς ἄπαις τελευτῶν γόνου ἄῤῥενος τῆς οὐσίας οἱ μὲν κληρονόμοι τὸ τέταρτον ἔχοιεν, τἄλλα δὲ πάντα τό τε δημόσιον καὶ τὸ τῆς πόλεως λεύκωμα φέροιντο, καίτοι οὐδὲ πώποτε δημόσιον ἢ βασιλεὺς ἀφ' οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι χρημάτων βουλευτικῶν μετασχεῖν ἔσχε. Τούτου τοίνυν κειμένου τοῦ νόμου, 2
Ἀνατολίῳ μὲν ἐπεγένετο ἡ τέλειος ἡμέρα τοῦ βίου, ἡ δὲ τούτου παῖς τὸν τούτου κλῆρον πρός τε τὸ δημόσιον καὶ τὸ τῆς πόλεως βουλευτήριον κατὰ τὸν νόμον ἐνείματο, καὶ αὐτῇ [8]) γράμματα βασιλεύς τε αὐτὸς καὶ Ἀσκαλωνιτῶν οἱ τοῦ λευκώματος ἔγραψαν, τῆς περὶ τούτων αὐτὴν ἀφιέντες ἀντιλογίας, ἅτε τὰ σφίσι προσήκοντα κεκομισμένοι ὀρθῶς καὶ δικαίως. ὕστερον καὶ Μαμιλιανὸς ἀπελύθη τοῦ βίου, ὅσπερ Ἀνατολίῳ κηδεστὴς ἐγεγόνει, παιδός οἱ ἀπολελειμμένης μιᾶς, ἥπερ καὶ τὴν τοῦ πατρὸς οὐσίαν ὡς τὸ εἰκὸς ἔσχε. μετὰ δὲ αὕτη, περιούσης ἔτι οἱ τῆς μητρὸς, ἀφίκετο ἐς τὸ μέτρον τοῦ βίου, ἀνδρὶ μὲν ξυνοικισθεῖσα τῶν λογίμων τινὶ, μήτηρ δὲ οὔτε θήλεος οὔτε ἄρσενος γενομένη γόνου. ἀλλ' Ἰουστινιανὸς πάντων ἀνελάβετο τῶν χρημάτων εὐθὺς, ἐκεῖνο ἀποφθεγξάμενος τὸ θαυμάσιον, ὡς τὴν Ἀνατολίου παῖδα γυναῖκα γραῦν οὖσαν τοῖς τε τοῦ πατρὸς καὶ τοῖς τοῦ ἀνδρὸς πλουτεῖν χρήμασιν οὐχ ὅσιον εἴη. ὅπως δὲ ἡ γυνὴ μὴ ἐν τοῖς προσαιτηταῖς τὸ ἐνθένδε τετάξεται, στατῆρα χρυσοῦν ἐς ἡμέραν ἑκάστην τὴν γυναῖκα φέρεσθαι ταύτην διώρισεν, ἕως ἂν περιῇ, τοῦτο θέμενος ἐν τοῖς γράμμασι, δι' ὧν τὰ χρήματα ἐληΐσατο ταῦτα, ὡς τὸν στατῆρα προεῖται τῆς εὐσεβείας ἕνεκα τοῦτον· ἔθος γάρ μοι τά τε ὅσια καὶ εὐσεβῆ πράττειν. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἀπόχρη λέγειν, ὅπως μὴ ὁ λόγος κατακόρως ἔχοι, ἐπεὶ οὐδὲ ἁπάντων ἀνθρώπῳ γε ὄντι δυνατὸν ἀπομνημονεῦσαι. Ὅτι δὲ οὐ Βενέτων τῶν οἱ ἐσπουδασμένων δοκούντων εἶναι λόγον τινὰ πεποίηται χρημάτων παρόντων, ἐγὼ δηλώσω. Μαλθάνης τις ἐγεγόνει ἐν Κίλιξι Λέοντος ἐκείνου γαμβρὸς, ὃς περιεῖπεν, ὥσπερ μοι εἴρηται, τὴν τοῦ καλουμένου ῥαιφερενδαρίου τιμήν· τοῦτον βίας

haeredibus caetera fruenda superessent. Hic etiam sui specimen dedit Imperator, lata nuper plane illi contraria lege: Ut extincto maribus absque liberis senatore, quartam haeredes haberent [5]), reliqua ferret aerarium atque senatus; quamquam post genus humanum natum nullae vel in publicum vel in Caesaris aerarium illatae senatorum facultates. Hoc decreto, Anatolius diem vitae supremum egit; haereditatem ex lege aerario et Curiae filiae destinavit, acceptis ab Imperatore et Ascalonae senatu tabulis, quibus eam controversia hac super re liberarent, debitamque pecuniam ad plenum acceptam eidem referrent. Demum cessit e vita Mammilianus Anatolii gener, relicta filia paternae facultatis haerede, quae ex optimatibus cuidam nupta, nullaque suscepta prole, denique matrima interiit. Huius omnia bona Iustinianus adimit, praeclara illa voce pronuntiata, Anatolii filiam iam senem parentis atque mariti fortunis ditescere flagitium esse. At ne mulier in posterum mendicaret, staterem aureum singulis diebus in omnem vitam illi constituit et in tabulis huiusce rapinae hoc adiecit: staterem illum erogamus pietatis ergo: nam sanctos piosque mores factis exprimere consuevimus. Sed dictum satis, longiorque pareret historia satietatem: quamquam omnia humana complecti memoria posse haud facile putem. Quod vero nec Venetorum, qui eius ardere studio videbantur, ullam rationem habuerit ad praesentem pecuniam, nunc expono. Malthanes [6]) Cilix Leonis referendarii, de quo memoravi, ge-

ἀναστέλλειν ἐπέστελλε τὰς ἐν Κίλιξι. ταύτης τε τῆς σκήψεως ὁ Μαλθάνης λαβόμενος ἀνήκεστα κακὰ Κιλίκων τοὺς πλείστους εἰργάζετο, καὶ τὰ χρήματα ληϊζόμενος, τὰ μὲν τῷ τυράννῳ ἔπεμπε, τοῖς δὲ αὐτὸς ἐδικαίου πλουτεῖν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τὰ σφίσι παρόντα σιωπῇ ἔφερον, Ταρσέων δὲ ὅσοι Βένετοι ἦσαν, τῇ ἐκ βασιλίδος παῤῥησίᾳ θαρσοῦντες, ἐν τῷ δημοσίῳ τῆς ἀγορᾶς ἐς τὸν Μαλθάνην οὐ παρόντα σφίσι πολλὰ ὕβριζον. ὅπερ ἐπεὶ ὁ Μαλθάνης ἔγνω, πλῆθος στρατιωτῶν ἐπαγόμενος, ἐς Ταρσὸν εὐθὺς ἀφίκετο νύκτωρ, περιπέμπων τε τοὺς στρατιώτας ἐς τὰς οἰκίας, ὄρθρου βαθέος καταλύειν ἐκέλευεν. ἔφοδον δὲ οἰόμενοι ταύτην οἱ Βένετοι εἶναι, ἐκ τῶν παρόντων ἠμύνοντο. ξυνέβη τοίνυν ἄλλα τε κακὰ ἐν σκότῳ γενέσθαι, καὶ Δαμιανὸν ἄνδρα ἐκ βουλῆς τοξεύματι βληθέντα πεσεῖν. Ἦν δὲ ὁ Δαμιανὸς οὗτος τῶν τῇδε Βενέτων προστάτης. ὅπερ ἐπεὶ ἐς Βυζάντιον ἦλθεν, οἵ τε Βένετοι δυσφορούμενοι θορύβῳ ἀνὰ τὴν πόλιν πολλῷ εἴχοντο, καὶ βασιλέα μὲν ἀμφὶ τῷ πράγματι ἠνώχλουν ἄγαν. Λέοντα δὲ καὶ τὸν Μαλθάνην δεινοτάταις ἀπειλαῖς πολλὰ ἐδυσφήμουν. Καὶ αὐτοκράτωρ οὐδέν τι ἧσσον ἀγριαίνεσθαι ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ἐσκήπτετο: γράμμα μὲν οὖν εὐθὺς ἔγραψε, ζήτησίν τε καὶ τίσιν τῶν τῷ Μαλθάνῃ πεπολιτευμένων κελεύων γενέσθαι, ἀλλὰ Λέων αὐτῷ χρυσίου προέμενος πλῆθος, τοῦ τε μώμου[9]) αὐτίκα καὶ τῆς εἰς τοὺς Βενέτους στοργῆς ἔπαυσε, τοῦ τε πράγματος ἀνεξετάστου μεμενηκότος, Μαλθάνην βασιλεὺς ἐς Βυζάντιον παρ' αὐτὸν ἥκοντα ξύν τε πολλῇ φιλοφροσύνῃ εἶδε καὶ ἐν τιμῇ ἔσχεν. ἐξιόντα δὲ οἱ Βένετοι, ἐκ βασιλέως τηρήσαντες, πληγὴν[10]) αὐτῷ προσετρίψαντο ἐν παλατίῳ καὶ διαχρήσασθαι ἔμελλον, εἰ μὴ τῶν τινὲς διεκώλυσαν, οἵγε πρὸς Λέοντος χρήματα ἤδη κεκομισμένοι λάθρα ἐτύγχανον. Καίτοι τις οὐκ ἂν ταύτην τὴν πολιτείαν ἐλεεινοτάτην καλοίη, ἐν ᾗ βασιλεὺς[11]) μὲν δωροδοκήσας ἀνεξέταστα κατέλειψε τὰ ἐγκλήματα, στασιῶται δὲ βασιλέως ἐν παλατίῳ ὄντος ἐπαναστῆναι τῶν τινὶ ἀρχόντων οὐδεμιᾷ ὀκνήσει ἐτόλμησαν, ἀδίκων τε χειρῶν ἐπ' αὐτὸν ἄρξαι, τίσις μέντοι τούτων δὴ ἕνεκα οὐδεμία οὔτε εἰς τὸν Μαλθάνην ἐγένετο, οὐδὲ εἰς τοὺς αὐτῷ ἐπαναστάντας. ἐκ τούτων δὲ ὅτι τις βούλοιτο τὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως τεκμηριούσθω[12]) ἦθος.

ner, ad comprimendas seditiones mittitur in Ciliciam. Is eam nactus occasionem, indignis modis complures Cilicum habuit; ex raptis pecuniis alias huic tyranno, suis divitiis alias aggessit. Haec damna obscure ferebant alii; sed quotquot erant Tarsi Venetae factionis, Augustae favore freti, publice in foro absenti Malthanae conviciabantur. Id ubi accepit ille, collecta militum manu, Tarsum noctu pervenit; primo diluculo militi in domos immisso vastitatem imperat. Veneti hostilem impressionem rati, telis, quae cuique sors offerebat, defendere vim; cum alia in tenebris accidunt, tum Damianus senator, Venetorum Tarsentium praeses, telo confossus cadit. Simul ut adlata Byzantium haec fama est, impotenti animo Veneti per urbem ciere turbas, querelae apud Caesarem molestae hac super re, Leonem ac Malthanem trucibus minis conviciisque lacessere. Imperator, ut qui rem ferre gravius simulabat, de rebus a Malthane gestis quaestionem edicto constituit. Verum Leo profusissima largitione Caesaris edicti et in Venetos benevolentiae ardorem extinxit; ac iniudicata causa relicta. Malthanem Byzantium adventantem cum primis comiter Imperator excepit et honorifice prosequutus est; at Veneti ex aedibus Augusti prodeuntem adorti in palatio vulnere afficiunt, plane conficiendum, nisi clam a Leone quidam pecunia occupati prohibuissent. Hic vero quotus quisque est, qui hanc rempublicam iure miseram non appellet, in qua muneribus sollicitatus Imperator impunita facinora praetermittat; seditiosi in palatio, praesente Caesare, aggredi magistratum vesano impetu per scelus audeant? Caeterum et Malthanes et qui vim eidem intulissent, impune abierunt; unde Iustiniani imperatoris genium coniicere est.

## Λ.

Εἰ δέ τινα καὶ τοῦ τῆς πολιτείας ξυμφόρου ποιεῖσθαι [1]) λόγον, τὰ ἐς δρόμον τε αὐτῷ τὸν δημόσιον καὶ τοὺς κατασκόπους εἰργασμένα δηλώσει. οἱ μὲν γὰρ Ῥωμαίων αὐτοκράτορες ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις [2]) γεγενημένοι, προνοήσαντες ὅπως ἅπαντά τε σφίσιν ἐπαγγέλλοιντο τάχιστα καὶ μηδεμιᾷ διδότω [3]) μελλήσει, τά τε πρὸς τῶν πολεμίων ἐν χώρᾳ ἑκάστῃ ξυμπίπτοντα καὶ ταῖς πόλεσι κατὰ στάσιν ἢ ἄλλο τι ἀπρόοπτον συμβαίνοντα πάθος, τά τε πρὸς τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων πανταχόθι πρασσόμενα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, ὅπως τε οἱ τοὺς φόρους παραπέμποντες τοὺς ἐπετείους διασώζοιντο βραδυτῆτός τε καὶ κινδύνου χωρίς, δημόσιον ὀξύν τινα πανταχόσε πεποίηνται δρόμον τρόπῳ τοιῷδε. Ἐς ἡμέρας ὁδὸν εὐζώνῳ ἀνδρὶ σταθμοὺς κατεστήσαντο, πῆ μὲν ὀκτὼ, πῆ δὲ τούτων ἐλάσσους, οὐ μέντοι ἧσσον ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἢ κατὰ πέντε· ἵπποι δὲ ἵσταντο ἐς τεσσαράκοντα ἐν σταθμῷ ἑκάστῳ, ἱπποκόμοι δὲ κατὰ λόγον τοῦ τῶν ἵππων μέτρου ἐτετάχατο ἐν πᾶσι σταθμοῖς, συχναῖς δὲ ἵππων δοκιμωτάτων ὄντων διαδοχαῖς, ἐλαύνοντες ἀεὶ οἵσπερ ἐπίκειται τὸ ἔργον τοῦτο, δέκα τε ἂν οὕτω τύχοι ὁδὸν ἡμερῶν ἀμείβοντες ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἔπρασσον ἅπαντα, ὅσα μοι ἀρτίως δεδήλωται. πρὸς δὲ καὶ οἱ τῶν χωρίων πανταχῇ κύριοι, ἄλλως τε κἂν ἐν μεσογείοις τὰ χωρία ταῦτα ἐτύγχανεν, εὐδαιμονέστατοι ἐπ' αὐτοὺς ἐν τοῖς μάλιστα ἦσαν· τοὺς γὰρ ὄντας ἐκ τοῦ περιόντος σφίσι καρποὺς, ἵππων καὶ ἱπποκόμων τροφῆς ἕνεκα τῷ δημοσίῳ ἀνὰ πᾶν ἔτος ἀποδιδόμενοι, χρήματα μεγάλα ἐφέροντο. ξυνέβαινέ τε διὰ ταῦτα τῷ δημοσίῳ δέχεσθαι μὲν ἀεὶ τοὺς ἐγκειμένους ἑκάστῳ φόρους, ἀντιπαραδέχεσθαι δὲ αὐτοὺς τοῖς ἐσκομίζουσιν, αὐτίκα δὴ μάλα καὶ προσῆν τὸ γεγενῆσθαι τῇ πολιτείᾳ τὰ δέοντα. Τὰ μὲν οὖν πρότερα ταύτῃ πῃ εἶχεν. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ οὗτος, πρῶτα μὲν τὸν ἐκ Καλχηδόνος ἄχρι ἐς Δακίβιζαν καθελὼν δρόμον, ἠνάγκασε πάντας ἐκ Βυζαντίου

## CAPUT XXX.

*Quae olim ratio cursus publici. Sublati a Iustiniano veredarii plurimis in locis et exploratores. Eius ridiculum. Salutandi Imperatoris et Augustae mores. Regiae frequentia.*

Quam denique ad reipublicae utilitatem incumberet, in publicos veredarios et exploratores constituta argumento sint. Nam priores Romani Principes [1]), ut quam celerrime ex nunciis cognoscerent [2]), quae qualibet in provincia hostes molirentur, quae in singulis municipiis seu seditione, sive improviso quocumque casu accidissent, quaeve praefecti ac reliqui praetores per Romanam ditionem agitarent; utque annua vectigalia comportanda citra moram in tuto essent, publicum citumque cursum passim ita constituerunt. In via, quam diurno itinere expeditus viator conficit, octona ferme stabula [3]), alicubi pauciora, infra quinque nusquam posuere. In singulis stabulis equi dispositi ferme quadraginta, et ad equorum numerum stabularii. Ergo quorum negotium hoc est, ii equis quam exercitatissimis aliis aliunde succedentibus feruntur [4]), cursuque diurno decem nonnunquam dierum viam evadunt, ad ea quae dixi peragenda. Hinc agrorum omnium etiam mediterraneorum possessores amplissimam rem domi fecerunt; nam promercales fructus alendis equis et stabulariis ingenti aere repensato, quaestoribus quotannis vendebant. Hinc etiam erat, ut a singulis stipendiariis publica in aerarium perpetuo inferrentur; ex illatis statim aes debitum ii perciperent, omniaque fierent e republica. Antehac ita res habuit. Hic vero Princeps, sublato veredario, qui Calchedone Dacibizam movebat, omnes ade-

εὐθὺς[4]), ἄχρι ἐς τὴν Ἑλενούπολιν[5]) οὔτι ἐθελουσίους ναυτίλλεσθαι. πλέοντες οὖν ἐν ἀκάτοις βραχείαις τισὶν, οἷαι[6]) διαπορθμεύεσθαι τῇδε εἰώθασι, χειμῶνος ἂν οὕτω τύχοι ἐπιπεσόντος, ἐπὶ μέγα κινδύνου χωροῦσι· τῆς γὰρ ἀναγκαίου σπουδῆς ἐγκειμένης σφίσι καιροφυλακεῖν τε καὶ προσδέχεσθαι μέλλουσαν τὴν γαλήνην ἀδύνατά ἐστιν. Ἔπειτα δὲ κατὰ μὲν τὴν ἐπὶ Πέρσας ὁδὸν φέρουσαν τὸν δρόμον ἐπὶ σχήματος τοῦ πρόσθεν οὕτως[7]) εἴασεν εἶναι, ἐς δὲ τὴν λοιπὴν ξύμπασαν ἕω μέχρις ἐς Αἴγυπτον ἐν ἡμέρας ὁδῷ κατὰ σταθμὸν ἕνα κατεστήσατο μόνον, οὐχ ἵππων μέντοι, ἀλλ' ὄνων ὀλίγων· διὸ δὴ τὰ ξυμβαίνοντα ἐν χώρᾳ ἑκάστῃ μόλις τε[8]) καὶ ὀψὲ τοῦ καιροῦ καὶ ὀπίσω τῶν πραγμάτων εἰσαγγελλόμενα ἐπικουρίας οὐδεμιᾶς τυγχάνειν εἰκὸς, οἱ δὲ τοὺς ἀγροὺς κεκτημένοι καρπῶν τῶν σφετέρων σεσηπότων τε καὶ εἰκῇ κειμένων ἀνόνητοι ἐσαεὶ γίνονται. Τὰ δὲ τῶν κατασκόπων τοιαῦτα ἐστίν. Ἄνδρες πολλοὶ ἐν δημοσίῳ τὸ ἀνέκαθεν ἐσιτίζοντο· οἳ δὴ ἐς τοὺς πολεμίους ἰόντες, ἔν τε τοῖς Περσῶν βασιλείοις γινόμενοι ἐμπορίας ὀνόματι ἢ τρόπῳ ἑτέρῳ, ἔς τε τὸ ἀκριβὲς διερευνώμενοι ἕκαστα, ἐπανήκοντες ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν πάντα τοῖς ἄρχουσιν ἐπαγγέλλειν ἠδύναντο τὰ τῶν πολεμίων ἀπόρρητα. οἱ δὲ προὔμαθον ἐφύλασσόν τε καὶ ἀπρόοπτον οὐδὲν ξυνέπιπτε σφίσι. τοῦτο δὲ τὸ χρῆμα κἀν τοῖς Μήδοις ἐκ παλαιοῦ. Χοσρόης μὲν οὖν μείζους, ὥσπερ φασὶ, πεποιημένος τὰς πρὸς τῶν κατασκόπων συντάξεις προμηθείας τῆς ἐνθένδε ἀπήλαυσεν· οὐδὲν γὰρ αὐτὸς τῶν κατασκόπων ὄνομα ἐξέτριψεν ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς, ἐξ οὗ δὴ ἄλλα τε πολλὰ ἡμαρτήθη καὶ Λαζικὴ πρὸς τῶν πολεμίων ἑάλω, Ῥωμαίων οὐδαμῇ πεπεισμένων ὅποι ποτὲ γῆς ὁ Περσῶν βασιλεὺς ξὺν τῷ στρατῷ εἴη. ἀλλὰ καὶ καμήλους παμπληθεῖς τὸ δημόσιον ἐκ παλαιοῦ τρέφειν εἰώθει, αἳ δὴ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ ἐπὶ πολεμίους ἰόντι ἅπαντα φέρουσαι τὰ ἐπιτήδεια εἵποντο, καὶ οὔτε τοῖς γεωργοῖς τότε ἀγγαροφορεῖν[9]) ἐπάναγκες ἦν, οὔτε τι ἐνδεῖν τοῖς στρατιώταις τῶν ἀναγκαίων ξυνέβαινεν. ἀλλὰ καὶ ταύτας περιεῖλεν Ἰουστινιανὸς σχεδόν τι ἁπάσας· διὸ δὴ ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἰόντος τὰ νῦν τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ γεγενῆσθαί τι τῶν δεόντων ἀδύνατον. Τὰ μὲν

git Byzantio Helenopolim usque lintribus exiguis, quibus fretum traiicitur, vehi, in discrimen subito commovendae, ut fit, tempestatis adductos. Neque enim, ubi ipsa urget necessitudo, tempus futuramque malaciam observes et opperiare. Cursum in Persidem, ut antea, sic esse permisit; per reliquam vero Orientis plagam ad usque fines Aegypti, in diurno viae spatio unicum non equorum stabulum, sed aliquot asinorum constituit. Quamobrem quae in provinciis geruntur, sero et post factum renunciatis, adhibendo remedio locus non est; hinc et praediorum possessoribus gravi dispendio perditi vel temere abiecti commeatus. Exploratorum autem forma haec erat; alimenta quamplurimis olim fuerunt ab aerario, qui per mercaturae vel alterius rei speciem ad hostes et in ipsam Persarum regiam pedem penetrantes, exquisitisque adversariorum consiliis, haec statim reduces Principibus aperiebant; quibus praemonitis cautisque nihil improvisum accidit. Id ipsum iam olim Persae usurpavere; quin Chosroes maioribus praemissis, ut ferunt, exploratoribus decretis, quorum neminem a Romanorum ditione sublatum voluit, ea solertia bene rem gessit. Contra nostris cum alia peccata sunt, tum Lazica regio ab hostibus occupata, Romanis semper ignaris, quo tandem rex Persarum esset copias expositurus, Ingens etiam numerus camelorum ab antiquo publice alebatur, qui militem in expeditionem secuti impedimenta conveherent, ne ad id cogerentur coloni, vel necessariorum quidpiam militem deficeret. Hos etiam Iustinianus ademit fere omnes. Quare modo cum castra in hostes promoventur, nihil quod e re sit, est opportunum.

οὖν σπουδαιότατα τῇ πολιτείᾳ[10]) ἐπεφέρετο τῇδε. οὐδὲν δὲ οἷον καί τινος αὐτοῦ τῶν γελοίων ἐπιμνησθῆναι. τῶν ἐν Καισαρείᾳ ῥητόρων Εὐαγγέλιός τις ἦν οὐκ ἄσημος ἀνὴρ, ὅσπερ ἐπιφόρου τοῦ τῆς τύχης πνεύματος γενομένου, χρημάτων τε ἄλλων καὶ χώρας πολλῆς κύριος γέγονεν, ὕστερον δὲ καὶ κώμην ἐπιθαλασσίαν Πορφυρίωνα[11]) ὄνομα τριῶν χρυσίων κεντηναρίων ἐπρίατο. Ταῦτα μαθὼν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἀφείλετο αὐτῷ τὸ χωρίον εὐθὺς ὀλίγην τινὰ τοῦ τιμήματος προέμενος μοῖραν καὶ τοῦτο ἀποφθεγξάμενος, ὡς Εὐαγγελίῳ ῥήτορι ὄντι οὐ μήποτε εὐπρεπὲς εἴη κώμης τοιαύτης κυρίῳ εἶναι. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἀμηγέπη αὐτῶν ἐπιμνησθέντες παυσόμεθα λέγειν. τῶν δὲ πρός τε Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδώρας νεοχμηθέντων καὶ ταῦτα ἐστί. πάλαι μὲν ἡ σύγκλητος βουλὴ παρὰ βασιλεῖ ἰοῦσα τρόπῳ τοιῷδε προσκυνεῖν ἠβούλοντο· πατρίκιος μέν τις ἀνὴρ παρὰ μαζὸν αὐτοῦ προσεκύνει τὸν δεξιόν, βασιλεὺς δὲ αὐτοῦ καταφιλήσας τὴν κεφαλὴν ἐξῄει· οἱ δὲ λοιποὶ ἅπαντες γόνυ κλίναντες βασιλεῖ τὸ δεξιὸν ἀπηλλάσσοντο. βασιλίδα μέντοι προσκυνεῖν οὐδαμῇ εἴθιστο, παρὰ δὲ Ἰουστινιανόν τε καὶ Θεοδώραν τὰς εἰσόδους ποιούμενοι, οἵ τε ἄλλοι ἅπαντες καὶ ὅσοι τὸ πατρικίων ἀξίωμα εἶχον, ἔπιπτον μὲν εἰς τὸ ἔδαφος εὐθὺς ἐπὶ στόμα χειρῶν καὶ ποδῶν ἐς ἄγαν τετανυσμένων, τῷ χείλει ποδὸς ἑκατέρου ἁψάμενοι, ἐξανίσταντο[12]). οὐδὲ γὰρ ἡ Θεοδώρα τὴν ἀξίωσιν ἀνεδύετο ταύτην, ἤδε καὶ τοὺς πρέσβεις προΐεσθαι Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων, χρήμασί τε αὐτοὺς δωρεῖσθαι, ὥσπερ ὑπ' αὐτῇ κειμένης τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, οὐδαμῇ ἀπηξίου, πρᾶγμα οὐ πώποτε γεγονὸς ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου. Καὶ πάλαι μὲν οἱ τῷ βασιλεῖ ξυγγενόμενοι αὐτόν τε βασιλέα καὶ τὴν γυναῖκα βασιλίδα ἐκάλουν, ἀρχόντων τε τῶν λοιπῶν ἕκαστον, ὅπη αὐτῷ ἀξιώματος περὶ τάδε ἔχει· ἢν δέ τις τούτων ὁποτέρῳ ἐς λόγους συμμίξας βασιλέως ἢ βασιλίδος ἐπιμνησθείη, ἀλλ' οὐ δεσπότην τε ἀποκαλοίη καὶ δέσποιναν, ἢ καὶ μὴ δούλους τῶν τινὰς ἀρχόντων πειρῷτο ὀνομάζειν, οὗτος δὴ ἀμαθής[13]) καὶ τὴν γλῶσσαν ἀκόλαστος ἐδόκει εἶναι, καὶ ἅτε ἡμαρτηκὼς τὰ πικρότατα καὶ ὑβρίσας ἐς οὓς ἥκιστα ἐχρῆν ἐνθένδε ἀπῄει.

Quae ergo summo studio in republica curanda erant, sic ferebantur. Haud piget ex eius ridiculis etiam aliquid referre. Caesariensium causidicorum unus fuit Evangelus vir non ignobilis, qui prospera usus fortunae aura et pecunias et praedia complura possedit; tandem et Porphyrionem maritimum pagum [5]), pondo auri tercentum coëmit. Id ubi Iustinianus rescivit, minima pretii parte numerata pago illum excludit, ac, Dedecet, inquit, Evangelum causidicum talis tantique pagi potiri. Haec pauca de his dixisse satis. Caeterum ex iis quae Iustinianus atque Theodora novarunt, haec etiam sunt. Senatoribus olim Imperatorem adeuntibus, ita libebat salutare; quisque ordinis patricii ad dexteram mammam Caesarem venerabatur, illumqne recedentem osculo Caesar impartiebat in capite; reliqui ad unum omnes dextero subnixi genu discedebant: at Augustae nullus adorandae mos fuit. Verum cum in conspectum Iustiniani Theodoraeque venirent tum alii, tum qui patriciae dignitatis essent, statim in faciem procumbebant, pedibusque ac manibus tensis utrumque Principis pedem osculo prosequebantur [6]), ac tum abscedebant. Neque hunc honorem respuit Theodora, quae et Persarum aliorumque barbarorum legatos (quod nunquam post hominum recordationem usurpatum est) admitteret, eisque lautia praeberet, tanquam penes illam Romani summa esset imperii. Antiquitus etiam qui Caesarem alloquerentur, Imperatorem compellarunt, coniugemque Imperatricem: caeteros vero principes, ut cuiusque ordo ac dignitas tulit. At quisquis cum horum alterutro Augustorum sermones misceret, Imperatoremve aut Imperatricem, non Dominum Dominamque nominasset; ac principes dicere servos abstinuisset: is vero rudior ac procax habebatur et quasi foedissime lapsus, et quibus haud esse illum deceret iniurius abigebatur.

καὶ τὰ πρότερα μὲν ὀλίγοι τε καὶ μόλις ἐν βασιλείοις[14]) ἐγίνοντο· ἐξ ὅτου δὲ οὗτοι τὴν βασιλείαν παρέλαβον, ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ λοιποὶ ξύμπαντες ἐν παλατίῳ ἐνδελεχέστατα διατριβὴν εἶχον. αἴτιον δὲ ὅτι πάλαι μὲν ταῖς ἀρχαῖς τά τε δίκαια καὶ νόμιμα πράσσειν γνώμῃ αὐτονόμῳ ἐξῆν. οἵ τε οὖν ἄρχοντες διοικούμενοι τὰ εἰωθότα ἐν τοῖς καταγωγίοις τοῖς αὐτῶν ἔμενον, οἵ τε ἀρχόμενοι βίαιον οὐδὲν οὔτε ὁρῶντες οὔτε ἀκούοντες βασιλεῖ ὡς τὸ εἰκὸς ὀλίγα ἠνώχλουν. οὗτοι δὲ ἅπαντα ἐπὶ πονηρῷ τῶν κατηκόων ἐφ' ἑαυτοὺς ἐσαεὶ ἕλκοντες, ἅπαντας σφίσι δουλοπρεπέστατα προσεδρεύειν ἠνάγκαζον. ἦν δὲ ἰδεῖν εἰς ἡμέραν σχεδόν τι ἑκάστην τὰ μὲν δικαστήρια πάντα ἐκ τῆς ἐπιπλεῖστον[15]) ἀνδρῶν ἔρημα, ἐν δὲ τῇ τοῦ βασιλέως αὐλῇ ὄχλον τε καὶ ὕβριν καὶ ὠθισμὸν μέγαν καὶ δουλοπρέπειαν ἐσαεὶ ξύμπασαν· οἵ τε αὐτοῖν ἐπιτήδειοι δοκοῦντες, τήν τε ἡμέραν διηνεκῶς πᾶσαν καὶ τῆς νυκτὸς ἐσαεὶ πολλήν τινα μοῖραν ἐνταῦθα ἑστῶτες, ἄυπνοί τε καὶ ἀπόσιτοι παρὰ καιροὺς τοὺς εἰωθότας γενόμενοι διεφθείροντο. ἐς τοῦτό τε αὐτοῖς τὴν δοκοῦσαν εὐδαιμονίαν ἀποκεκρίσθαι ξυνέπεσε. τούτων μέντοι ἀφειμένοι πάντων διεμάχοντο πρὸς ἀλλήλους ἄνθρωποι, ὅποι ποτὲ Ῥωμαίων τὰ χρήματα εἴη· οἱ μὲν γὰρ ἰσχυρίζοντο ἐν βαρβάροις ἅπαντα εἶναι, οἱ δὲ βασιλέα ἔφασκον ἐν οἰκίσκοις πολλοῖς καθείρξαντα ἔχειν. Ὁπηνίκα οὖν ἢ ἄνθρωπος ὢν Ἰουστινιανὸς ἀπέλθῃ τοῦ βίου, ἢ ἅτε τῶν δαιμόνων ἄρχων ἀπολύσει τὸν βίον, ὅσοι τηνικάδε περιόντες τύχωσι, τἀληθὲς εἴσονται.

Olim minime multi rarenterque regiam frequentarunt; sed post coeptam horum dominationem cum magistratus tum reliqui omnes assidue in palatio tempus traxerunt; quod magistratibus dicundi iuris, faciundique libera quondam potestas fuerit, quaeque de more actitarent, haec domi apud se ac in praetoriis, clientesque, qui nullam sibi vim inferri sentirent, minus essent Imperatori molestiae. Sed hi in subditorum perniciem negotiis ad se omnibus revocatis, eos servilem in modum ad hanc pertraxerunt assiduitatem. Videre licebat singulis pene diebus orbata mortalibus tribunalia forumque: contra in Caesaris aula perstrepentem seseque urgentem multitudinem et servile genus obsequii. Augustorum familiarissimi quique diem totam multamque noctem ibi trahebant, vigiliis importunaque inedia confecti, huc tandem recidente illorum inani felicitate. His omnibus vero curis vacui inter se quaerere, ubi terrarum forent Romanorum opes: pars direptas a barbaris, pars a Caesare in diversis latebris retrusas affirmare [7]). Verum ubi Iustinianus, siquidem homo ipse est, ex rebus humanis excesserit [8]), vel si furiarum Princeps res humanas everterit, quicumque tum superfuerint, id compertum habebunt.

# APPENDIX

CONTINENS

## DESCRIPTIONEM PESTIS ET FAMIS

CONSTANTINOPOLI ET IN IMPERIO ROMANO
GRASSANTIS

EX

EIUSDEM PROCOPII

LIBRIS

DE BELLIS.

## I.

# DESCRIPTIO PESTIS

EX

### LIBRO II. DE BELLO PERSICO CAP. XXII ET XXIII.

pag. 141. et seqq. ed. Maltreti.

Ὑπὸ δὲ τούτους τοὺς χρόνους λοιμὸς γέγονεν, ἐξ οὗ δὴ ἅπαντα ὀλίγου ἐδέησε τὰ ἀνθρώπινα ἐξίτηλα εἶναι[1]). Ἅπασι μὲν οὖν τοῖς ἐξ οὐρανοῦ ἐπισκήπτουσιν ἴσως ἂν καὶ λέγοιτό τις ὑπ' ἀνδρῶν τολμητῶν αἰτίου λόγος, οἷα πολλὰ φιλοῦσιν οἱ ταῦτα δεινοὶ αἰτίας τερατεύεσθαι οὐδενὶ ἀνθρώπῳ καταληπτὰς οὔσας, φυσιολογίας τε ἀναπλάσσειν ὑπερορίους, ἐξεπιστάμενοι μὲν ὡς λέγουσιν οὐδὲν ὑγιὲς, ἀποχρῆν δὲ ἡγούμενοι σφίσιν, ἤν γε τῶν ἐντυγχανόντων τινὰς τῷ λόγῳ ἐξαπατήσαντες πείσωσι. Τούτῳ μέντοι τῷ κακῷ πρόφασίν τινα ἢ λόγῳ εἰπεῖν ἢ διανοίᾳ λογίσασθαι μηχανή τις οὐδεμία ἐστὶ, πλήν γε δὴ ὅσα ἐς τὸν Θεὸν ἀναφέρεσθαι. Οὐ γὰρ ἐπὶ μέρους τῆς γῆς οὐδὲ ἀνθρώπων τισὶ γέγονεν, οὐδέ τινα ὥραν τοῦ ἔτους ἔσχεν, ὅθεν ἂν καὶ σοφίσματα αἰτίας εὑρέσθαι δυνατὰ εἴη· ἀλλὰ περιεβάλλετο μὲν τὴν γῆν ξύμπασαν, βίους δὲ ἀνθρώπων ἅπαντας ἔβλαψε, καίπερ ἀλλήλων ἐς τὸ ἐναντίον παρὰ πολὺ διαλλάσσοντας, οὐδὲ φύσεώς τινος οὐδὲ ἡλικίας φεισάμενον· εἴτε γὰρ χωρίων ἐνοικήσεσιν εἴτε νόμῳ διαίτης ἢ φύσεως τρόπῳ ἢ ἐπιτηδεύμασιν ἢ ἄλλῳ ὅτῳ ἀνθρώπων ἄνθρωποι διαφέρουσιν, ἐν ταύτῃ δὴ νόσῳ τὸ διαλλάσσον οὐδὲ ὤνησεν. Ἐπέσκηψε δὲ τοῖς μὲν ὥρᾳ θέρους, τοῖς δὲ χειμῶνι, τοῖς δὲ κατὰ τοὺς ἄλλους καιρούς. Λεγέτω μὲν οὖν, ὥς πη ἕκαστος περὶ αὐτῶν γινώσκει καὶ σοφιστὴς καὶ μετεωρολόγος, ἐγὼ δὲ ὅθεν τε ἤρξατο ἡ νόσος ἥδε, καὶ τρόπῳ δὴ ὅτῳ τοὺς ἀνθρώπους διέφθειρεν, ἐρῶν ἔρχομαι.

## CAPUT XXII.

*Pestilentia gravissima. Eius causa Deus. Orta in Aegypto ubique grassatur. Spectra daemonum multis oblata. Ab illis percussos pestis corripiebat. Quam varie invaserit homines. Affectus eius diversissimi.*

Sub idem tempus orta est pestilentia, quae cultum et genus humanum tantum non abolevit omnino. Ac forte praefidenti ingenio viri ad ea, quae de coelo fluunt occulte, illius originem revocabunt. Et vero saepe amant, qui harum rerum peritiam profitentur, causas humanae menti plane incomprehensibiles memorare insigni vaniloquentia, et quasdam de natura sermones peregrinos confingere, haud ignari quidem dicere se nihil sani, contenti vero, si nonnullis e vulgo fucum fecerint oratione sua. Profecto causa eiusce morbi nulla praeter Deum nec dici potest nec cogitari. Neque enim una in parte terrarum, non in unum quoddam hominum genus, non certo anni tempore grassatus est: unde possit speciosior peti et captiosior probabilitas causae: sed orbem universum pervagatus cuiuscunque generis homines quamvis inter se diversissimos foede attigit, nulli sexui, nulli parcens aetati. Nam sive habitatione seu lege victus seu indole seu studiis sive alia demum re quapiam inter se differrent, regnante hac lue, nihil id discrimen iuvabat. Atque hos aestate, illos hyeme, alios aliis invasit temporibus. De his porro sophista disserat, hoc pronuntiet meteorologus pro suo quisque sensu; ego vero unde haec pestilentia coeperit, et quo modo mortales extinxerit, declarare aggredior.

Ἤρξεν μὲν ἐξ Αἰγυπτίων, οἳ ᾤκηνται ἐν Πηλουσίῳ. γενομένη δὲ δίχα, τῇ μὲν ἐπί τε Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλης Αἰγύπτου ἐχώρησε, τῇ δὲ ἐπὶ Παλαιστινοὺς τοὺς Αἰγυπτίοις ὁμόρους ἦλθεν· ἐντεῦθέν τε κατέλαβε τὴν γῆν σύμπασαν, ὁδῷ τε ἀεὶ προϊοῦσα καὶ χρόνοις βαδίζουσα τοῖς καθήκουσιν. Ἐπὶ ῥητοῖς γὰρ ἐδόκει χωρεῖν καὶ χρόνον τακτὸν ἐν χώρᾳ ἑκάστῃ διατριβὴν ἔχειν, ἐς οὐδένας μὲν ἀνθρώπους παρέργως τῷ φθόρῳ χρωμένη, σκεδαννυμένη δὲ ἐφ' ἑκάτερα μέχρι ἐς τὰς τῆς οἰκουμένης ἐσχατιάς, ὥσπερ δεδοικυῖα μή τις αὐτὴν τῆς γῆς διαλάθοι μυχός· οὔτε γὰρ νῆσόν τινα ἢ σπήλαιον ἢ ἀκρώρειαν ἔλιπετο, ἀνθρώπους οἰκήτορας ἔχουσαν. Ἦν δέ πού τινα καὶ παρήκατο χώραν, ἢ μὴ ψαύσασα τῶν ταύτῃ ἀνθρώπων, ἢ ἀμωσγέπως αὐτῶν ἁψαμένη, ἀλλὰ χρόνῳ τῷ ὑστέρῳ αὖθις ἐνταῦθα ἐπανιοῦσα τῶν μὲν περιοίκων, οἷς δὴ πικρότατα ἐπέσκηψε, πρότερον οὐδαμῶς ἥψατο, τῆς δὲ χώρας ἐκείνης οὐ πρότερον ἀπέστη, ἕως τὸ μέτρον ὀρθῶς καὶ δικαίως τῶν τετελευτηκότων ἀπέδωκεν, ὥσπερ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὴν ᾠκημένοις χρόνῳ τῷ προτέρῳ διεφθάρθαι τετύχηκεν. Ἀρξαμένη δὲ ἀεὶ ἐκ τῆς παραλίας ἡ νόσος ἥδε, οὕτω δὴ ἐς τὴν μεσόγειον ἀνέβαινε χώραν· δευτέρῳ δὲ ἔτει εἰς Βυζάντιον, μεσοῦντος τοῦ ἦρος, ἀφίκετο, ὅτι καὶ ἐμὲ οἱ ἐπιδημεῖν τηνικαῦτα ξυνέβη. Ἐγίνετο δὲ ὧδε· φάσματα δαιμόνων πολλοῖς ἐς πᾶσαν ἀνθρώπου ἰδέαν ὤφθη· ὅσοι τε αὐτοῖς παραπίπτοιεν, παίεσθαι ᾤοντο πρός του ἐντυγχάνοντος ἀνδρός, ὅπῃ παρατύχοι τοῦ σώματος, ἅμα τε τὸ φάσμα ἑώρων καὶ τῇ νόσῳ αὐτίκα ἡλίσκοντο. Καταρχὰς μὲν οἱ παραπεπτωκότες ἀποτρέπεσθαι αὐτὰ ἐπειρῶντο, τῶν τε ὀνομάτων ἀποστοματίζοντες τὰ θειότατα[2]), καὶ τὰ ἄλλα ἐξοσιούμενοι, ὡς ἕκαστός πῃ ἐδύνατο. Ἤνυον μέντοι τὸ παράπαν οὐδὲν, ἐπεὶ κἀν τοῖς ἱεροῖς οἱ πλεῖστοι καταφυγόντες διεφθείροντο. Ὕστερον δὲ οὐδὲ τοῖς φίλοις καλοῦσιν ἐπακούειν ἠξίουν, ἀλλὰ καθείρξαντες αὐτοὺς ἐν τοῖς δωματίοις, καίπερ ἀρασσομένων αὐτοῖς τῶν θυρῶν, δειμαίνοντες δηλονότι μὴ δαιμόνων τις ὁ καλῶν εἴη. Τισὶ δὲ οὐχ οὕτως ὁ λοιμὸς ἐπέσκηψεν[3])· ἀλλ' ὄψιν ὀνείρου ἰδόντες ταὐτὸ τοῦτο πρὸς τοῦ ἐπιστάντος πάσχειν ἐδόκουν,

Ab Aegyptiis orta est Pelusii incolis, unde bifariam didita hac Alexandriam et reliquam Aegyptum pervasit: illac in Palaestinam Aegypto conterminam diffusa, inde totum orbem occupavit, semper progrediens cursu certis temporis spatiis definito. Etenim certa lege procedere statumque dierum intervallum unaquaque in regione exigere videbatur, in neminem virus obiter exercens, et hinc inde ad extremas orbis oras dimanans, quasi vereretur ne quem terrarum angulum ac recessum prateriret imprudens. Nam neque insula ulla nec spelunca nec montis vertice, ubi sedem homines haberent, abstinuit. Si quem locum transilivit, vel minime vel leviter tactis incolis, eo postmodum regressa, vicinis in quos antea desaevierat intactis, inde non prius discessit, quam iustum numerum explevit funerum, pro portione ac modo cladis, quam accolis tempore superiore intulerat. Semper autem incipiens ab ora maritima in mediterraneas plagas serpebat. Altero demum anno adulto vere Byzantium pervenit, ubi forte eodem ego quam illa tempore versatus sum. Ita vero nascebatur. Multis apparebant spectra daemonum inducta quavis hominum forma. Quicunque in illa inciderent, aliqua in parte corporis, modo hac, modo illa a viro obvio percuti se existimabant: simul autem spectrum viderant, morbo corripiebantur. Atque initio quidem quibus occurrebant eiusmodi simulacra, illi divinissimorum imploratione nominum et sedula, quoad quisque poterat, expiatione ea conabantur avertere; sed frustra, cum plurimi vel in templis, in quae perfugiebant, animam agerent. Deinde alii in cubicula se concludentes ne amicos quidem auscultare compellantes volebant, et quamvis fores comminuerentur pulsando, nihil se exaudire simulabant, timentes scilicet ne ab aliquo daemone vocarentur. Quidam non ita pestem concipiebant; verum obiecto secundum quietem viso, eadem illa ab astante inflicta pati, vel audi-

ἢ λόγον ἀκούειν προλέγοντος σφίσιν, ὅτι δὴ ἐς τῶν τεθνηξομένων τὸν ἀριθμὸν ἀνάγραπτοι εἶεν. Τοῖς μέντοι πλείστοις οὐδὲ ὕπαρ οὐδὲ ὄναρ αἰσθομένοις τοῦ ἐσομένου, εἶτα τῇ νόσῳ ξυνέβη ἁλῶναι. Ἡλίσκοντο δὲ τρόπῳ τοιῷδε· ἐπύρεσσον ἄφνω, οἱ μὲν ἐξ ὕπνου ἐγηγερμένοι, οἱ δὲ περιπάτους ποιούμενοι, οἱ δὲ ἄλλο ὅ τι δὴ πράσσοντες. καὶ τὸ μὲν σῶμα οὔτε τι διήλλασσε τῆς προτέρας χροιᾶς, οὔτε θερμὸν ἦν, ἅτε πυρετοῦ ἐπεπεσόντος, οὐ μὴν οὐδὲ φλόγωσις ἐπεγίνετο· ἀλλ' οὕτω ἀβληχρός τις ἐξ ἀρχῆς τε καὶ ἄχρις ἑσπέρας ὁ πυρετὸς ἦν, ὥστε μηδὲ τοῖς νοσοῦσιν αὐτοῖς, μηδὲ ἰατρῷ ἁπτομένῳ, δόκησιν κινδύνου παρέχεσθαι· οὐ γὰρ οὐδέ τις τελευτᾶν τῶν περιπεπτωκότων ἀπ' αὐτοῦ ἔδοξεν. ἡμέρα δὲ τοῖς μὲν τῇ αὐτῇ, τοῖς δὲ τῇ ἐπιγινομένῃ, ἑτέροις δὲ οὐ πολλαῖς, βουβὼν ἐπῇρτο· οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἔνθα καὶ τὸ τοῦ σώματος μόριον, ὃ δὴ τοῦ ἤτρου ἔνερθέν ἐστι. [βουβὼν κέκληται[4]] ἀλλὰ καὶ τῆς μασχάλης ἐντὸς, ἐνίοις δὲ καὶ παρὰ τὰ ὦτα, καὶ ὅπου ποτὲ τῶν μηρῶν ἔτυχεν.

Τὰ μὲν οὖν ἄχρι τοῦδε πᾶσιν ὁμοίως σχεδόν τι τοῖς τῇ νόσῳ ἁλισκομένοις ξυνέβη[5]. Τὰ δὲ ἐνθένδε οὐκ ἔχω εἰπεῖν, πότερον ἐν τῷ διαλλάσσοντι τῶν σωμάτων καὶ ἡ διαφορὰ τῶν συμπιπτόντων ἐγίνετο, ἢ ὅπῃ ποτὲ βουλομένῳ εἴη τῷ τὴν νόσον ἐπαγαγόντι. Ἐπεγίνετο γὰρ τοῖς μὲν κῶμα βαθὺ, τοῖς δὲ παραφροσύνη ὀξεῖα, ἑκάτεροί τε τὰ πρὸς τὴν νόσον ἐπιτηδείως ἔχοντα ἔπασχον· οἷς μὲν γὰρ τὸ κῶμα ἐπέκειτο, πάντων ἐπιλελησμένοι τῶν εἰωθότων σφίσιν, ἐς ἀεὶ καθεύδειν ἐδόκουν. καὶ εἰ μέν τις αὐτῶν ἐπεμελεῖτο, μεταξὺ ἤσθιον. τινὲς δὲ καὶ ἀπημελημένοι, ἀπορίᾳ τροφῆς εὐθὺς ἔθνησκον. οἱ μέντοι τῷ τῆς παραφροσύνης ἁλόντες κακῷ, ἀγρυπνίᾳ τε καὶ φαντασίᾳ πολλῇ εἴχοντο· καί τινας ὑποπτεύοντες ἐπιέναι σφίσιν ὡς δὴ ἀπολοῦντας, ἐς ταραχήν τε καθίσταντο, καὶ ἀναβοῶντες ἐξαίσιον οἷον, ἐς φυγὴν ὥρμηντο· οἵ τε αὐτοὺς θεραπεύοντες καμάτῳ ἀπαύστῳ ἐχόμενοι, τὰ ἀνήκεστα ἐσαεὶ ἔπασχον. διὸ δὴ ἅπαντες αὐτοὺς οὐχ ἧσσον ἢ τοὺς πονουμένους ᾤκτίζοντο, οὐχ ὅτι τῷ λοιμῷ ἐπιέξοντο ἐκ τοῦ προσιέναι (οὔτε γὰρ ἰατρῷ οὔτε ἰδιώτῃ μεταλαχεῖν τοῦ κακοῦ τοῦδε

re vocem sibi videbantur, quae ipsos in moriturorum numerum adscriptos praenuntiabat. Plerosque, nullo nec in vigilia nec in somnis accepto viso futuri indice, morbus incessebat hoc fere modo. Febriebant repente, hi quidem statim ab excusso somno, illi in ambulando, alii aliud agendo quidpiam. Colore nihil mutato pristino, corpus non ut febri correptum calebat: nulla existebat inflammatio: sed a mane usque ad vesperam febris adeo lenis erat, ut nec aegrotis ipsis, adeoque nec medico pulsum exploranti periculi opinionem praeberet. Nec sane quisquam eorum, qui in morbum delapsi fuerant, illo periturus videbatur. Die autem his eodem ipso, illis postero, aliis haud multis post, nascebatur et tumescebat bubo, non ea solum in parte corporis quae imo ventri subest, sed in axillae etiam sinu, post aures quoque nonnullis, quacunque demum in parte femorum.

Morbum contrahentibus haec pari fere modo accidebant, quae hactenus commemoravi. In sequentibus illud expedire non possum, diversane ex habitudine corporum, an ex arbitrio solo auctoris morbi oriretur eorum diversitas, quae morbo accedebant. Gravi veterno alii, alii peracri amentia capti, utrique his congrua patiebantur. Siquidem veterno pressi dormire semper videbantur, rerum obliti omnium quibus assueverant. Si quis aderat, qui eorum valetudini daret operam, cibum interdum capiebant; cura destituti brevi tempore inedia necabantur. Lymphatici vero insomnes totique in visis et paratos ad necem adesse suspicantes perturbabantur, seque horrenda cum vociferatione in fugam dabant. Qui illis inserviebant, iugi labore districti, perpetiebantur durissima, ita ut omnes non minus ipsorum quam aegrotantium misereret: non quod ipsis lues afflaretur accessu (nam nec medicus nec illius ar-

τῶν νοσούντων ἢ τῶν τετελευτηκότων ἁπτομένῳ ξυνέβη· ἐπεὶ πολλοὶ μὲν ἀεὶ καὶ τοὺς οὐδὲν σφίσι προσήκοντας ἢ θάπτοντες ἢ θεραπεύοντες, ταύτῃ δὴ ὑπουργίᾳ παρὰ δόξαν ἀντεῖχον· πολλοὶ δὲ, τῆς νόσου ἀπροφασίστως αὐτοῖς ἐπιπεσούσης, εὐθὺς ἔθνησκον), ἀλλ' ὅτι ταλαιπωρίᾳ πολλῇ εἴχοντο· ἔκ τε γὰρ τῶν στρωμάτων ἐκπίπτοντας καὶ καλινδουμένους ἐς τὸ ἔδαφος, ἀντικαθιστῶν αὖθις καὶ ῥιπτεῖν σφᾶς αὐτοὺς ἐκ τῶν οἰκημάτων ἐφιεμένους, ὠθοῦντές τε καὶ ἀνθέλκοντες ἐβιάζοντο· ἐς ὕδωρ[6]) τε, οἷς παρατύχοι, ἐμπεσεῖν ἤθελον, οὐ δὴ οὐχ ὅσον τοῦ ποτοῦ ἐπιθυμίᾳ (ἐς γὰρ θάλασσαν οἱ πολλοὶ ὥρμηντο), ἀλλ' αἴτιον ἦν μάλιστα ἡ τῶν φρενῶν νόσος. πολὺς δὲ αὐτοῖς καὶ περὶ τὰς βρώσεις ἐγένετο πόνος· οὐ γὰρ εὐπετῶς προσίεντο ταύτας. Πολλοί τε ἀπορίᾳ τοῦ θεραπεύοντος διεφθάρησαν, ἢ λιμῷ πιεζόμενοι ἢ ἀφ' ὑψηλοῦ καθιέντες τὸ σῶμα. Ὅσοις δὲ οὔτε κῶμα οὔτε παραφροσύνη ἐνέπεσε, τούτοις δὴ ὅ τε βουβὼν ἐσφακέλιζε, καὶ αὐτοὶ ταῖς ὀδύναις οὐκέτι ἀντέχοντες ἔθνησκον. Τεκμηριώσειε δ' ἄν τις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι κατὰ ταὐτὰ ξυμβῆναι· ἀλλ' ἐπεὶ ἐν αὐτοῖς ὡς ἥκιστα ἦσαν, ξυνεῖναι τῆς ὀδύνης οὐδαμῆ εἶχον, τοῦ πάθους αὐτοῖς τοῦ ἀμφὶ τὰς φρένας παραιρουμένου τὴν αἴσθησιν.

Ἀπορούμενοι γοῦν τῶν τινες ἰατρῶν τῇ τῶν ξυμπιπτόντων ἀγνοίᾳ, τό τε τῆς νόσου κεφάλαιον ἐν τοῖς βουβῶσιν ἀποκεκρίσθαι οἰόμενοι, διερευνᾶσθαι τῶν τετελευτηκότων τὰ σώματα ἔγνωσαν. καὶ διελόντες τῶν βουβώνων τινὰς, ἄνθρακος[7]) δεινόν τι χρῆμα ἐκπεφυκὸς εὗρον. Ἔθνησκον δὲ οἱ μὲν αὐτίκα, οἱ δὲ ἡμέραις πολλαῖς ὕστερον· τισί τε φλυκταίναις[8]) μελαίναις, ὅσον φακοῦ μέγεθος, ἐξήνθει τὸ σῶμα, οἳ οὐδεμίαν ἐπεβίων ἡμέραν, ἀλλ' εὐθυωρὶ[9]) πάντες ἔθνησκον. πολλοὺς δὲ καί τις αὐτόματος αἵματος ἐπιγενόμενος ἐμετὸς εὐθὺς διεχρήσατο. Ἐκεῖνο μέντοι ἀποφήνασθαι ἔχω, ὡς τῶν ἰατρῶν οἱ δοκιμώτατοι πολλοὺς μὲν τεθνήξεσθαι προηγόρευον, οἳ δὴ κακῶν ἀπαθεῖς ὀλίγῳ ὕστερον παραδόξως ἐγίνοντο· πολλοὺς δὲ ὅτι σωθήσονται ἰσχυρίζοντο, οἳ διαφθαρήσεσθαι ἔμελ-

tis imperitus quisquam morbum contraxit tactu languentium: quandoquidem multi, qui etiam alienos vel curabant vel sepeliebant, praeter opinionem salvi perstabant in ministerio, multi rursus nulla data ansa morbo correpti protinus interibant). Nam aegros excidentes stratis seque humi volutantes reponebant, atque e tectis praecipites dare se volentes repellebant, tenebantque retractos vi. Nacti aquam ardebant se in eam immittere, non potus desiderio (siquidem multi mare petebant), sed animi morbo impulsi. Nec minor circa cibum luctatio: quem haud facile admittebant. Non pauci, quibus nemo ministrabat, aut fame aut ultroneo casu ex edito perierunt. Quoscunque nec veternus nec insania occupaverat, extabescebat his bubo, et maiores viribus cruciatus vitam adimebant. Idem caeteris accidisse coniecerit forte quispiam: at quoniam non erant compotes, doloris sensum, quem alienatio mentis auferebat, percipere minime poterant.

Medici quidam, cum in his caecutirent accessionibus morbi, eiusque caput in bubonibus residere secretum rati, defunctorum cadavera scrutari decrevissent, dissectis tuberibus aliquot, enatos ibi carbunculos teterrimos deprehenderunt. Quorum maligna vis hos statim, illos multis post diebus conficiebat. Nec deerant, quibus toto corpore atrae pustulae magnitudine lentis erumperent. Hi ne unum quidem supererant diem, sed eadem hora animam omnes efflabant. Multos illico extinguebat sponte prorumpentis sanguinis vomitus. Id porro vere affirmare possum, celeberrimos medicos mortem pluribus praedixisse, qui paulo post contra omnium opinionem convaluerunt, vice versa salutem multis, quos manebat, qui statim est consecutus, interitus. Quare nulla in hoc morbo causa,

λον αὐτίκα δὴ μάλα. οὕτως αἰτία τις ἦν [10]) οὐδεμία ἐν ταύτῃ τῇ νόσῳ ἐς ἀνθρώπου λογισμὸν φέρουσα· πᾶσι γάρ τις ἀλόγιστος ἀπόβασις ἐπὶ πλεῖστον ἐφέρετο. Καὶ τὰ λουτρὰ τοὺς μὲν ὤνησε, τοὺς δὲ οὐδέν τι ἧσσον κατέβλαψεν. ἀμελούμενοί τε πολλοὶ ἔθνησκον, πολλοὶ δὲ παρὰ λόγον ἐσώζοντο. Καὶ πάλιν αὖ τὰ τῆς θεραπείας ἐφ' ἑκάτερα τοῖς χρωμένοις ἐχώρει, καὶ (τὸ ξύμπαν εἰπεῖν) οὐδεμία μηχανὴ ἀνθρώπῳ ἐς τὴν σωτηρίαν ἐξεύρητο, οὐδὲ προφυλαξαμένῳ μὴ πεπονθέναι, οὐδὲ τοῦ κακοῦ ἐπιπεσόντος περιγίνεσθαι· ἀλλὰ καὶ τὸ παθεῖν ἀπροφάσιστον ἦν, καὶ τὸ περιεῖναι αὐτόματον. Καὶ γυναιξὶ δὲ, ὅσαι ἐκύουν, προὖπτος ἐγίνετο τῇ νόσῳ ἁλισκομέναις ὁ θάνατος· αἱ μὲν γὰρ ἀμβλώσκουσαι ἔθνησκον, αἱ δὲ τίκτουσαι ξὺν αὐτοῖς εὐθὺς τοῖς τεκτομένοις ἐφθείροντο· τρεῖς μέντοι λέχους λέγουσι τῶν παιδίων σφίσιν ἀπολομένων περιγίνεσθαι· καὶ μιᾶς ἤδη ἐν τῷ τοκετῷ ἀποθανούσης τετέχθαι τε καὶ περιεῖναι τῷ παιδίῳ ξυμβῆναι. Ὅσοις μὲν οὖν μείζων τε ὁ βουβὼν ἤρετο, καὶ ἐς πῦον ἀφῖκτο, τούτοις δὴ περιεῖναι τῆς νόσου ἀπαλλασσομένοις ξυνέβαινεν· ἐπεὶ δῆλον, ὅτι αὐτοῖς ἡ ἀκμὴ ἐς τοῦτο ἐλελωφήκει τοῦ ἄνθρακος, γνώρισμά τε τῆς ὑγείας τοῦτο ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐγένετο. Οἷς δὲ ὁ βουβὼν ἐπὶ τῆς προτέρας ἰδέας διέμεινε, τούτοις περιειστήκει τὰ κακὰ, ὧν ἄρτι ἐμνήσθην. Τισὶ δὲ αὐτῶν καὶ τὸ μηρὸν ἀποξηρανθῆναι ξυνέβη, ἐφ' οὗ ὁ βουβὼν ἐπαρθεὶς ὡς ἥκιστα ἔμπυος γέγονεν; ἄλλοις δὲ οὐκ ἐπ' ἀκεραίῳ τῇ γλώσσῃ περιγενέσθαι τετύχηκεν, ἀλλ' ἢ τραυλίζουσιν ἢ μόλις τε καὶ ἄσημα φθεγγομένοις βιῶναι.

---

Ἡ μὲν οὖν νόσος ἐν Βυζαντίῳ ἐς τέσσαρας διῆλθε μῆνας, ἤκμασε δὲ ἐν τρισὶ μάλιστα, καὶ καταρχὰς μὲν ἔθνησκον τῶν εἰωθότων ὀλίγῳ πλείους· εἶτα ἔτι μᾶλλον τὸ κακὸν ἤρετο. μετὰ δὲ ἐς πεντακισχιλίους ἡμέρᾳ ἑκάστῃ ἐξι-

quae ad humanam rationem ducat, occurrere quibusdam potest. Cunctis enim exitus aliquis longe alienus a ratione accidebat. Atque his cum balneum prodesset, illis nihilo secius oberat. E derelictis atque ope carentibus multi abibant e vita, multi praeter exspectationem in vita manebant. Rursus curatio, quibus adhibebatur, iis aliter atque aliter cedebat. In summa salutarem nemo artem ullam invenerat, qua vel praecauto diligenter periculo morbum, vel hoc semel contracto mortem effugeret. Nam quod quis in morbum incideret, id sine causa, quod evaderet, casu fieri videbatur. Quotquot in utero gestabant foeminae, si peste tenebantur, illis ante oculos certa mors imminebat. Nam aliae abortum patientes, parientes aliae, confestim cum ipsis puerperiis fato fungebantur. Tres tamen puerperas mortuis foetibus superasse, contra uni in nixu extinctae editum partum superstitem fuisse ferunt. Quibus magis crescebat bubo atque in pus maturescebat, illi ex morbo assurgebant: propterea quod carbunculi vis iam emollita eo conciderat: quod quidem valetudinis recuperandae indicium satis constans usus docuerat. At quibus tuber eadem constabat facie, eos mala iam commemorata circumveniebant. Horum nonnullis femur exarescebat: quo fiebat, ut bubo quamvis tumidus, nihil puris conciperet. Fuere qui ex morbo evaserint contracto linguae vitio; ita ut deinceps quamdiu vixere vel balba vel prae stupore inexplanata usi sint.

## CAPUT XXXIII.

*Quam saeve grassata pestis Byzantii. Pia providentia Iustiniani Imp. ac Theodori referendarii. Urbis facies miserabilis.*

Menses quatuor exegit pestis Byzantii: per tres admodum viguit. Initio quidem paulo plures solito moriebantur: deinde vero crudescente calamitate, morientium diebus singulis numerus ad quina millia excrevit;

κνεῖτο τὸ τῶν νεκρῶν μέτρον· καὶ αὖθις πάλιν ἐς μυρίους τε καὶ τούτων ἔτι πλείους ἦλθε. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα τῆς ταφῆς αὐτὸς ἕκαστος ἐπεμελεῖτο τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν νεκρῶν, οὓς δὴ καὶ ἐς ἀλλοτρίας θήκας ἐῤῥίπτουν ἢ λανθάνοντες ἢ βιαζόμενοι. Ἔπειτα δὲ πάντα ἐν ἅπασι ξυνεταράχθη· δοῦλοί τε γὰρ ἔμειναν δεσποτῶν ἔρημοι, ἄνδρες τε τὰ πρότερα λίαν εὐδαίμονες τῆς τῶν οἰκετῶν ὑπουργίας, ἢ νοσούντων ἢ τετελευτηκότων, ἐστέρηντο· πολλαί τε οἰκίαι παντάπασιν ἔρημοι ἀνθρώπων ἐγένοντο. διὸ δή τισι ξυνέβη τῶν γνωρίμων τῇ ἀπορίᾳ ἡμέρας πολλὰς ἀτάφοις εἶναι. Ἔς τε βασιλέα[1]) ἡ τοῦ πράγματος πρόνοια, ὡς τὸ εἰκὸς, ἦλθε· στρατιώτας οὖν ἐκ παλατίου καὶ χρήματα νείμας, Θεόδωρον ἐκέλευε τοῦ ἔργου τούτου ἐπιμελεῖσθαι· ὃς δὴ ἀποκρίσεσι ταῖς βασιλικαῖς ἐφειστήκει, ἀεὶ τῷ βασιλεῖ τὰς τῶν ἱκετῶν δεήσεις ἀγγέλλων, σημαίνων τε αὖθις, ὅσα ἂν αὐτῷ βουλομένῳ εἴη. Ῥεφερενδάριον τῇ Λατίνων φωνῇ τὴν τιμὴν ταύτην καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Οἷς μὲν οὖν οὔπω παντάπασιν ἐς ἐρημίαν ἐμπεπτωκότα τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν ἐτύγχανεν, αὐτοὶ ἕκαστοι τὰς τῶν προσηκόντων ἐποιοῦντο ταφάς· Θεόδωρος δὲ τά τε βασιλέως διδοὺς χρήματα, καὶ τὰ οἰκεῖα προσαναλίσκων, τοὺς ἀπημελημένους τῶν νεκρῶν ἔθαπτεν. Ἐπεὶ δὲ τὰς θήκας ἁπάσας, αἳ πρότερον ἦσαν, ἐμπίμπλασθαι τῶν νεκρῶν ἔτυχεν, οἱ δὲ ὀρύσσοντες ἅπαντα ἐφεξῆς τὰ ἀμφὶ τὴν πόλιν χωρία, ἐνταῦθά τε τοὺς θνήσκοντας κατατιθέμενοι, ὡς ἕκαστός πη ἐδύνατο, ἀπηλλάσσοντο· ἔπειτα δὲ οἱ τὰς κατώρυχας ταύτας ποιούμενοι πρὸς τῶν ἀποθνησκόντων τὸ μέτρον οὐκέτι ἀντέχοντες, ἐς τοὺς πύργους τοῦ περιβόλου ἀνέβαινον, ὃς ἐν Συκαῖς ἐστί[2])· τάς τε ὀροφὰς περιελόντες, ἐνταῦθα ἐῤῥίπτουν τὰ σώματα οὐδενὶ κόσμῳ, καὶ ξυννήσαντες ὥς πη ἑκάστῳ παρέτυχεν, ἐμπλησάμενοί τε τῶν νεκρῶν ὡς εἰπεῖν ἅπαντας, εἶτα ταῖς ὀροφαῖς αὖθις ἐκάλυπτον. Καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ πνεῦμα δυσῶδες ἐς τὴν πόλιν ἰὸν, ἔτι μᾶλλον ἐλύπει τοὺς ταύτῃ ἀνθρώπους, ἄλλως τε ἦν καὶ ἄνεμός τις ἐκεῖθεν ἐπίφορος ἐπιπνεύσειε.

Πάντα τε ὑπερώφθη τότε τὰ περὶ τὰς ταφὰς νόμιμα. Οὔτε γὰρ παραπεμπόμενοι, ᾗ νενόμισται, οἱ νεκροὶ ἐκο-

post etiam ad decem millia, immo et supra. Principio certe suos quisque domesticos vita functos sepeliebat, quos utique aliena in conditoria aut furtim aut per vim iaciebant; at omnia postmodum confusa perturbataque sunt. Nam et servi orbati dominis remansere, et cives antea fortunatissimi ab officiis famulorum deserti sunt: cum ii partim aegrotarent, partim naturae satisfecissent. Desolatae penitus erant domus permultae, unde fiebat, ut nonnulli prae domesticorum et necessariorum penuria dies plurimos insepulti iacerent. Huic rei providens, ut par erat, Augustus (Iustinianus) datis e palatio militibus et pecunia hanc provinciam Theodoro demandavit. Is Principi a responsis erat, ad ipsum postulata supplicum deferens, eiusdemque placita renuntians: quem magistratum Romani Latina voce referendarium appellant. Quorum igitur domus nondum viduata erat omnino, illorum quisque propinquis suis tumulos faciebat. Theodorus autem pecuniam Imperatoris et aliam insuper de suo elargiens, cadavera inopum humanda curabat. Postquam omnia, quaecunque prius facta extabant, sepulcra et conditoria mortuis oppleta sunt; quique omnes continentes agros urbi circumiectos fodiebant, defunctosque ibi componebant, qua quisque potuit, mox dilapsi. Tum alii fossores oppressi numero morientium, turres murorum Sycaeorum ascendunt. Eversisque illarum tectis, temere proiiciebant intro cadavera. His demum, ut quodque fors offerebat, compactis, cum turres fere omnes implessent, eas tectis denuo operuerunt. Graveolens inde spiritus ad urbem diffusus, maxime si quis huc ferens illinc ventus perflaret, in dies molestior civibus accedebat.

Nullus tunc locus erat exsequiarum iustis ac ritibus. Neque enim comitatu, ut mos est, nec sueto can-

μίξοντο, οὔτε καταψαλλόμενοι, ἧπερ εἰώθει· ἀλλ' ἱκανὸν ἦν, εἰ φέρων τις ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν τετελευτηκότων τινὰ, ἔς τε τῆς πόλεως τὰ ἐπιθαλάσσια ἐλθὼν ἔῤῥιψεν· οὗ δὴ τοῖς ἀκάτοις ἐμβαλλόμενοι σωρηδὸν, ἔμελλον ὅπη παρατύχοι κομίζεσθαι. Τότε καὶ τοῦ δήμου ὅσοι στασιῶται πρότερον ἦσαν ἔχθους τοῦ ἐς ἀλλήλους ἀφέμενοι, τῆς τε ὁσίας τῶν τετελευτηκότων κοινῇ ἐπεμέλοντο, καὶ φέροντες αὐτοὶ τοὺς οὐ προσήκοντας σφίσι νεκροὺς ἔθαπτον· ἀλλὰ καὶ ὅσοι πράγμασι τὰ πρότερα παριστάμενοι αἰσχροῖς τε καὶ πονηροῖς ἔχαιρον, οἵδε τὴν ἐς τὴν δίαιταν ἀποσεισάμενοι παρανομίαν, τὴν εὐσέβειαν ἀκριβῶς ἤσκουν, οὐ τὴν σωφροσύνην μεταμαθόντες, οὐδὲ τῆς ἀρετῆς ἐρασταί τινες ἐκ τοῦ αἰφνιδίου γεγεννημένοι· ἐπεὶ τοῖς ἀνθρώποις, ὅσα ἐμπέπηγε φύσει ἢ χρόνου μακροῦ διδασκαλίᾳ, ῥᾷστα δὴ οὕτω μεταβάλλεσθαι ἀδύνατά ἐστιν, ὅτι μὴ θείου τινὸς ἀγαθοῦ ἐπιπνεύσαντος. Ἀλλὰ τότε ὡς εἰπεῖν ἅπαντες καταπεπληγμένοι μὲν τοῖς συμπίπτουσι, τεθνήξεσθαι δὲ αὐτίκα δὴ μάλα οἰόμενοι, ἀνάγκῃ ὡς τὸ εἰκὸς πάσῃ ἐπιείκειαν ἐπὶ καιροῦ μετεμάνθανον· ταῦτά τοι ἐπειδὴ τάχιστα τῆς νόσου ἀπαλλαγέντες ἐσώθησαν, ἔν τε τῷ ἀσφαλεῖ γεγεννῆσθαι ἤδη ὑπετόπασαν, ἅτε τοῦ κακοῦ ἐπ' ἄλλους ἀνθρώπων τινὰς κεχωρηκότος, ἀμφίστροφον αὖθις τῆς γνώμης τὴν μεταβολὴν ἐπὶ τὰ χείρω πεποιημένοι, μᾶλλον ἢ πρότερον τὴν τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀτοπίαν ἐδείκνυντο, σφᾶς αὐτοὺς μάλιστα τῇ τε πονηρίᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ παρανομίᾳ νενικηκότες· ἐπεὶ καὶ ἀπισχυράμενος ἄν τις οὐ τὰ ψευδῆ εἴποι, ὡς ἡ νόσος ἥδε εἴτε τύχῃ τινὶ εἴτε προνοίᾳ ἐς τὸ ἀκριβὲς ἀπολεξαμένη, τοὺς πονηροτάτους ἀφῆκεν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑστέρῳ ἀποδέδεικται χρόνῳ.

Τότε δὲ ἀγοράζοντά τινα οὐκ εὐπετὲς ἐδόκει εἶναι ἔν γε Βυζαντίῳ ἰδεῖν· ἀλλ' οἴκοι καθήμενοι ἅπαντες, ὅσοις ξυνέβαινε τὸ σῶμα ἐῤῥῶσθαι, ἢ τοὺς νοσοῦντας ἐθεράπευον, ἢ τοὺς τετελευτηκότας ἐθρήνουν. Ἦν δέ τις καὶ προϊόντι τινὶ ἐντυχεῖν ἴσχυσεν, ὅδε τῶν τινα νεκρῶν ἔφερεν. Ἐργασία τε ξύμπασα ἤργει, καὶ τὰς τέχνας οἱ τεχνῖται μεθῆκαν ἁπάσας, ἔργα τε ἄλλα, ὅσα δὴ ἕκαστοι ἐν χερσὶν εἶχον. Ἐν πόλει οὖν ἀγαθοῖς ἅπασιν ἀτεχνῶς εὐ-

tu cohonestati mortui efferebantur: sed putabatur id satis esse, si quis corpus ad maritimam urbis regionem baiularet, ibique proiiceret, ubi deinde in actuarias naves imposita acervatim cadavera, quocunque fortuna ferret, vehenda erant. Eo quoque tempore quotquot e populo in factiones antea divisi fuerant, odio quo inter se dissidebant deposito, accurabant funera in commune, et alienos mortuos sepultura ipsimet afficiebant. Quin etiam obscoenis voluptatibus dediti, et qui sceleribus se oblectabant, effraeni valere iussà vitae licentia, sedulo officia religionis colebant, non quod turpia dedocti continentiam didicissent, ac virtutis amatores evasissent repente: siquidem quae hominibus vel natura vel diuturno usu ac disciplina inolèvere, ea ut tam facile mutentur fieri nequit, nisi divinum quiddam afflarit mentem: sed quia fere plerique, casibus quos videbant attoniti, proxime sibi imminentem mortem credebant, summa scilicet necessitate adacti modestiam ex tempore discebant. Hac de causa, ut primum e morbo fuerant recreati, induxerantque in animum defunctos iam se esse periculo, tanquam si alio longe migrasset lues, mente retro in deterius versa multo magis quam antea dissoluti, se ipsi improbitate atque omni flagitiorum genere superabant, ut vere quis possit dicere, pestem illam, seu casu aliquo seu providentia, quasi delectu diligenter habito, sceleratissimos, quosque reliquisse. Sed haec postea clarius patuerant.

Tunc autem Byzantii non erat facile videre versantem in foro quempiam: sed quicunque corpore erant valido, domi se continentes, vel inserviebant aegrotis, vel mortuos lugebant. Si quis in publico quempiam offendebat, is cadaver portabat aliquod. Cessarat omnis negotiatio, omnes artifices suas artes desierant et quaelibet quivis intermiserat opera, quae habebat in manibus. Hinc nata extrema fames in civitate, quae bo-

θυνούσῃ λιμός τις ἀκριβὴς ἐπεκώμαζεν· ἄρτον ἀμέλει ἢ ἄλλο ὁτιοῦν διαρκῶς ἔχειν χαλεπόν τε ἐδόκει καὶ λόγου πολλοῦ ἄξιον εἶναι· ὥστε καὶ τῶν νοσούντων τισὶν ἄωρον ξυμβῆναι δοκεῖν ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων τὴν τοῦ βίου καταστροφήν. Καὶ τὸ ξύμπαν εἰπεῖν, χλαμύδα οὐκ ἦν ἐνδιδυσκόμενόν τινα ἐν Βυζαντίῳ τὸ παράπαν ἰδεῖν, ἄλλως τε ἡνίκα βασιλεῖ νοσῆσαι ξυνέβη (καὶ αὐτῷ γὰρ ξυνέπεσε βουβῶνα ἐπῆρθαι)· ἀλλ' ἐν πόλει βασιλείαν ἐχούσῃ ξυμπάσης τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἱμάτια ἐν ἰδιωτῶν λόγῳ ἅπαντες ἀμπεχόμενοι ἡσυχῇ ἔμενον. Τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ τὸν λοιμὸν ἔν τε τῇ ἄλλῃ Ῥωμαίων γῇ καὶ ἐν Βυζαντίῳ ταύτῃ πῃ ἔσχεν· ἐπέσκηψε δὴ καὶ ἐς τὴν Περσῶν γῆν καὶ ἐς βαρβάρους τοὺς ἄλλους ἅπαντας.

nis omnibus circumfluere solebat, sine lege ac more desaeviit. Panem certe aliudve quidpiam habere, quantum satis esset, difficile ac magnum ducebatur: unde et derelictis quibusdam aegris immatura mors per inopiam cibi contigit. Ac ne multa, neminem videre erat Byzantii chlamydatum, maxime quando aeger decubuit Imperator (nam et ipsi quoque bubo intumuit), sed in urbe regia universi Romani imperii fastigio decorata omnes privatorum hominum ritu vestiti, se domi tenebant. Ita demum quae ad pestilentiam attinent cum Byzantii, tum in reliquo Romano Imperio se habuerunt. Persas etiam omnesque barbaros illa incessit.

---

*Similem pestilentiam extremo Imperii Iustinianei anno Italiam Liguriamque vastantem describit Paulus Warnefridus Diaconus Feroiuliensis de Gestis Langobardorum Libro II. Cap. IV. his verbis:*

## CAPUT IV.

*De signis pestilentiae et mortalitatis, quae tempore Narsetis Italiam vastavit.*

Huius temporibus in provincia praecipue Liguriae maxima pestilentia exorta est. Subito enim apparebant quaedam signacula per domos, ostia, vasa vel vestimenta, quae si quis voluisset abluere, magis magisque apparebant. Post annum vero expletum coeperunt nasci in inguinibus hominum, vel in aliis delicatioribus locis, glandulae in modum nucis seu dactyli, quas mox sequebatur febrium intolerabilis aestus, ita ut in triduo homo extingueretur. Sin vero aliquis triduum exegisset, habebat spem vivendi. Erant autem ubique luctus, ubique lacrymae. Nam, ut vulgi rumor habebat fugientes cladem vitare relinquebantur domus desertae habitatoribus, solis catulis eas servantibus: pecula sola remanebant in pascuis, nullo adstante pastore. Cerneres pridem villas seu castra repleta agminibus hominum, postera vero die universis fugientibus cuncta esse in summo silentio. Fugiebant filii, cadavera insepulta

parentum relinquentes. Parentes obliti pietatis, viscera, natos relinquebant aestuantes. Si quem forte antiqua pietas perstringebat, ut vellet sepelire proximum, restabat ipse insepultus; et dum obsequebatur, perimebatur; dum funeri obsequium praebebat, ipsi funus sine obsequio manebat. Videres saeculum in antiquum redactum silentium. Nulla vox in rure, nullus pastorum sibilus, nullae insidiae bestiarum in pecudibus, nulla damna in domesticis volucribus. Sata transgressa metendi tempus, intacta exspectabant messorem, vinea amissis foliis radiantibus uvis illaesa manebat. Hyeme propinquante nocturnis vel diurnis horis personabat tuba bellantium, audiebatur a pluribus quasi murmur exercitus. Nulla erant vestigia commeantium, nullus cernebatur percussor, et tamen visum oculorum superabant cadavera mortuorum. Pastoralia loca versa fuerant in sepulturam hominum, et habitanda humana facta fuerant confugia bestiarum. Et haec quidem mala intra Italiam tantum, usque ad fines gentium Alamannorum et Boiariorum, solis Romanis accidebant. Inter haec Iustiniano principe vita decedente, Iustinus minor rempublicam apud Constantinopolim regendam suscepit etc.

## II.

## DUPLEX DESCRIPTIO FAMIS

*per varias Orbis Romani partes saevientis, ex eiusdem Procopii libris de bello Gothico.*

Ἡνίκα δὲ αὖθις ἐπανιὼν ὁ χρόνος τὴν τοῦ θέρους ὥραν ἤνεγκεν, ὁ σῖτος ἤδη ἐν τοῖς ληΐοις αὐτόματος ἤκμαζεν· οὐχὶ τοσοῦτος μέντοι, ὅσος τὸ πρότερον, ἀλλὰ πολλῷ ἥσσων. Ἐπεὶ γὰρ ἐν ταῖς αὔλαξιν οὐκ ἀρότροις οὐδὲ χερσὶν ἀνθρώπων ἐκεκρύπτετο, ἀλλ' ἐπιπολῆς κείμενος ἔτυχε, μοῖραν αὐτοῦ τινα ὀλίγην ἡ γῆ ἐνεγκεῖν ἴσχυσεν· οὐδενός τε αὐτὸν ἔτι ἀμήσαντος, πόῤῥω ἀκμῆς ἐλθὼν αὖθις ἔπεσε καὶ οὐδὲν τὸ λοιπὸν ἐνθένδε ἐφύη. Ταὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἐν Αἰμιλίᾳ ξυμπεπτωκὸς ἔτυχε· διὸ ἐλλείποντες τὰ οἰκεῖα ἐνταῦθα ἄνθρωποι ἐς Πικήνους ἦλθον, οὐκ ἂν οἰόμενοι τὰ ἐκείνῃ χωρία, διὰ τὸ ἐπιθαλάσσια εἶναι, παντάπασι τῇ ἀπορίᾳ πιέζεσθαι. Καὶ Τούσκων δὲ οὐδέν τι ἧσσον ἐξ αἰτίας αὐτῆς ὁ λιμὸς ἥψατο· ἀλλ' αὐτῶν, ὅσοι ἐν τοῖς ὄρεσιν ᾤκηντο, τῶν δρυῶν τὰς βαλάνους ἀλοῦντες, ὥσπερ τὸν σῖτον, ἄρτους δὲ ἀπ' αὐτῶν ποιούμενοι ἤσθιον. καὶ νόσοις μὲν παντοδαποῖς (ὡς τὸ εἰκὸς) οἱ πλεῖστοι ἡλίσκοντο, ἔνιοι δὲ καὶ περιγενόμενοι διεσώζοντο. Ἐν Πικήνῳ μέντοι λέγονται Ῥωμαῖοι γεωργοὶ οὐχ ἥσσους ἢ πέντε μυριάδες λαῶν λιμῷ ἀπολωλέναι, καὶ πολλῷ ἔτι πλείους ἐκτὸς κόλπου τοῦ Ἰωνίου. Ὁποῖοι δὲ τὸ εἶδος ἐγένοντο καὶ ὅτῳ τρόπῳ ἔθνησκον, αὐτὸς θεασάμενος ἐρῶν ἔρχομαι. Ἰσχνοὶ μὲν γὰρ καὶ ὠχροὶ ἐγένοντο πάντες· ἥ τε σὰρξ ἀποροῦσα τροφῆς κατά γε τὸν παλαιὸν λόγον ἑαυτῆς ἐλείπετο [1]), καὶ ἡ χολὴ τῷ περιόντι τὸ κράτος τῶν σωμάτων ἤδη ἔχουσα, ὠχράν τινα εἰκασίαν ἐς ταῦτα ἠφίει· προϊόντος δὲ τοῦ κακοῦ, πᾶσά τε αὐτοὺς ἰκμὰς ἐπελελοίπει καὶ τὸ δέρμα λίαν ἀπεσκληκὸς βύρσῃ μάλιστα ἐμφερὲς ἦν, δόκησιν παρέχον, ὡς ἄρα τοῖς ὀστέοις ἐμπεπηγὸς εἴη. Τό τε πελιδνὸν ἐς τὸ μέλαν μεταβαλόντες, δᾳδίοις τισὶν εἰς ἄγαν καυ-

1.

*de bello Goth. Lib. II. ex Capite XX. fin. (pag. 435. et seq. ed. Maltret.*

(*E versione latina Hugonis Grotii.*)

Ubi aestatem retulit annus, emicuit in segete frumentum, non qua solebat ubertate, sed parcius multo. Nam quia non in sulcis vomere aut humana manu occultata fuerant, sed in summa humo iacuerant semina, partem exiguam erexerat terra, quae metente nullo maturitate deciderat, atque inde nihil enatum. Eadem per Aemiliam calamitas, passimque lare derelicto homines in Picenum se conferebant, rati locis mari adsitis non eandem frugum inopiam fore. Paribus de causis Thuscum quoque finem fames premebat; sed qui montes inhabitabant e glandibus frumenti in modum mola comminutis factos panes vescebantur. Vulgati in multos, ut assolet, morbi, pauci multorum superstites. Aiunt agricolae Romani in Piceno non minus quinquaginta hominum millia per famem absumpta, multo plures Adriam mare ultra. Quae hominum mortiumque species, conspectu certus, memorabo. Tenues pallidique erant omnes, caro nullis alimentis sustentata, se ipsum, ut veteri fertur adagio, esitabat absumebatque; bilis potita corporis foeda sanie tinxerat extima. Ingravescente malo cum humor omnis deficeret, cutis in corium induruit; infixam ossibus crederes. Tandem livor qui fuerat, in nigrorem mutatus, similes taedis ambustis homines ostendebat, ut suam quisque faciem spectans

θεῖσιν ἐφκεσαν, καὶ αὐτοῖς μὲν ἀεὶ τὰ πρόσωπα ἐξεθάμβει, ἀεὶ δὲ δεινῶς τι μανικὸν ἔβλεπον. Ἔθνησκόν τε οἱ μὲν ἀπορίᾳ τροφῆς, οἱ δὲ λίαν αὐτῆς ἐς κόρον ἰόντες· ἐπειδὴ γὰρ σφίσιν ἀποσβεσθὲν ἅπαν τὸ θερμὸν ἔτυχεν, ὅπερ ἡ φύσις ἐντὸς ἔκαυσεν, εἴ τις ἐς κόρον αὐτοὺς, ἀλλὰ μὴ κατὰ βραχὺ θρέψειεν, ὥσπερ τὰ ἐπὶ καιροῦ τεχθέντα παιδία, οἱ δὲ καταπέψαι τὰ σιτία οὐκέτι ἔχοντες, πολλῷ διεφθείροντο θᾶσσον. Τινὲς δὲ, τοῦ λιμοῦ ὑπερβιαζομένου, ἀλλήλων ἐγεύσαντο. Καὶ λέγονται γυναῖκας δύο ἐν ἀγρῷ τινι ὑπὲρ Ἀριμήνου πόλεως ἄνδρας ἑπτακαίδεκα ἐδηδοκέναι, ἅσπερ ἐν τῷ χωρίῳ μόνας περιεῖναι ξυνέπεσε· διὸ δὴ τοὺς ἐκείνῃ πορευομένους ξένους ἐς τὸ δωμάτιον καταλύειν, ὅπερ αὗται ᾤκουν, ξυνέβαινεν· οὓς δὴ καθεύδοντας διαφθείρουσαι ἤσθιον. Λέγουσιν οὖν τὸν ὀκτωκαιδέκατον ξένον ἐξ ὕπνου ἀναστάντα, ἡνίκα αὐτῷ ταῦτα τὰ γύναια ἐγχειρεῖν ἔμελλε, μαθεῖν τε παρ' αὐτῶν ἀναθηρῶντα τὸν πάντα λόγον, καὶ ἄμφω κτεῖναι. Τοῦτο μὲν δὴ οὕτω γεγενῆσθαί φασιν· οἱ δὲ πλεῖστοι τῇ τοῦ λιμοῦ ἀνάγκῃ ἐχόμενοι, εἴ πού τις τύχῃ πόα, πολλῇ μὲν σπουδῇ ἐπ' αὐτὴν ᾔεσαν, ὀκλάσαντες δὲ ἀνέλκειν αὐτὴν ἐκ γῆς ἐπειρῶντο· εἶτα (οὐ γὰρ ἠδύναντο) ἐπεὶ πᾶσα αὐτοὺς ἰσχὺς ἐπελελοίπει, ὑπέρ τε τῆς πόας τε καὶ τῆς χειρὸς πίπτοντες ἔθνησκον. Καὶ γῇ μὲν αὐτοὺς οὐδεὶς ἔκρυπτεν· οὐ γὰρ ἦν τις ὅτῳ καὶ ταφῆς λόγος γένοιτο. Ὄρνις μέντοι αὐτῶν οὐδεὶς ἥπτετο, οἷον πολλοὶ σιτίζεσθαι πεφύκασι νεκροῖς σώμασιν, ἐπεὶ οὐκ εἶχον ὅτου ἐφεῖντο· σάρκας γὰρ ἁπάσας (ὥσπερ μοι ἔμπροσθεν εἴρηται) προσδεδαπανῆσθαι τῷ λιμῷ ἤδη τετύχηκε. Τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ τῷ λιμῷ ταύτῃ πῃ ἔσχε.

---

Ὁ δὲ λιμὸς ἔτι μᾶλλον ἀκμάζων τε καὶ μηκυνόμενος ἐπὶ μέγα κακοῦ ᾔρετο, βρώσεις ὑποβάλλων ἐκτόπους τε καὶ τῆς φύσεως ὑπερορίους. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον Βέσσας τε καὶ Κώνων, οἵπερ τοῦ ἐν Ῥώμῃ φυλακτηρίου ἦρχον (σίτου γὰρ πολύ τι μέτρον ἐντὸς τοῦ Ῥώμης περιβόλου ἐνα-

exhorresceret; etiam lymphatum quid in vultu apparebat. Neque solum inedia in mortem tulit, sed multos ipsa satias. Exstincto quippe eo calore, quem in hominibus accendit natura, si quis non paulatim, ut fit modo natis infantibus, sed cum copia alimenta suggereret, ad concoquendum invalidi eo citius peribant. Quidam, vincente naturam fame, alii alios ederunt. Et mulieres memorantur duae rus habitantes Arimino non longe, viros septendecim in pastus suos vertisse, cum solae illis in locis restitissent; unde qui iter illac faciebant eo divertere cogebantur: quos deinde in somnum datos obtruncatos mandebant. Duodevigesimum aiunt forte experrectum eo ipso tempore, quo ad facinus accingebantur mulieres, percunctando cuncta edoctum, interfecisse ambas. Et illa quidem res sic accidisse narratur. Ceterum multi longa vexati esurie, si quid usquam herbidi appareret, eo ferri inque genua procumbentes laborare ut evellerent: tum ne ad tantillum quidem sufficientibus corporis viribus, super manum graminaque cadentes exspirare. Nec mortuos humus recepit, nulla in tantis miseriis sepeliendi cura; ne aves quidem contigere, quales multae alias cadaveribus satiari solent: adeo nihil erat, quod a volucribus appeteretur, carnibus, ut dixi pridem, fame ardente absumtis. Et haec quidem sunt, quae in illis locis, postquam alimenta cessaverant, evenere.

2.

*Descriptio famis horridae, Romam a Totila obsessam vexantis.*
*De Bello Goth. Lib. III. Cap. XVII. fin. pag. 504. seq.*

Interea quo magis protendebatur obsidio, intentior fames insolitos humanaeque naturae alienos cibos subiecerat. Ac primum Bessa et Conon, praesidii quod erat Romae rectores, frumentum (multum enim intra moenia suos in usus sepositum habebant) et milites suo

ποθέμενοι σφίσιν ἔτυχον), καὶ οἱ στρατιῶται χρείας τῆς οἰκείας ἀποτεμνόμενοι ἀπεδίδοντο Ῥωμαίων τοῖς εὖ πράσσουσι χρημάτων μεγάλων· μεδίμνου μὲν γὰρ τιμὴ ἑπτὰ ἐγεγόνει χρυσοῖ. Οἷς μέντοι οὐχ οὕτω τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν ἐφέρετο, ὥστε βρώσεως ἐς τόσον ἀξιωτέρας μεταλαγχάνειν ἱκανοῖς εἶναι, οἵδε τῆς τιμῆς τὸ τεταρτημόριον κατατιθέντες, πιτύρων τε τὸ μεδίμνον ἐμπλησάμενοι, ἤσθιον, τῆς ἀνάγκης αὐτοῖς ἡδίστην τε καὶ τρυφερωτάτην ποιούσης τὴν βρῶσιν. Καὶ βοῦν δὲ, ὃν ἂν ἐπεξιόντες οἱ Βέσσα ὑπασπισταὶ λάβοιεν, ἀπεδίδοντο Ῥωμαίοις πεντήκοντα χρυσῶν· ὅτῳ δὲ ἵππος τεθνεὼς ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ὑπῆρχεν, ἐν τοῖς ἄγαν εὐδαίμοσιν ὁ Ῥωμαῖος οὗτος ἐτάσσετο, ὅτι δὴ κρέασι ζώου τεθνηκότος ἐντραγεῖν εἶχεν. Ὁ δὲ διόλου [1]) ἅπας ὅμιλος τὰς ἀκαλήφας μόνας ἤσθιον· οἷαι πολλαὶ ἀμφὶ τὸν περίβολον κἂν τοῖς ἐρειπίοις πανταχῇ τῆς πόλεως φύονται. ὅπως δὲ αὐτοῖς μὴ τὸ τῆς πόας δριμὺ τά τε χείλη καὶ τὰ ἀμφὶ τὸν φάρυγγα δάκνηται, οὐ παρέργως αὐτὰς ἕψοντες ἤσθιον. Ἕως μὲν οὖν Ῥωμαῖοι τὸ τοῦ χρυσοῦ νόμισμα εἶχον, οὕτως, ὥσπερ ἐῤῥήθη, τὸν σῖτον καὶ τὰ πίτυρα ὠνούμενοι ἀπηλλάσσοντο· ἐπεὶ δὲ τοῦτο αὐτοὺς ἤδη ἐπελελοίπει, οἵδε φέροντες ἐς τὴν ἀγορὰν τὰ ἔπιπλα πάντα, βίον αὐτοῖς ἀντηλλάσσοντο. Τελευτῶντες δὲ, ἐπεὶ οὔτε οἱ τοῦ βασιλέως στρατιῶται [2]) σῖτον ἔτι, ὅνπερ καὶ Ῥωμαίοις ἀποδοῖντο, εἶχον, πλήν γε δὴ ὅτι τῷ Βέσσᾳ ὀλίγος ἔτι ἐλέλειπτο οὔτε Ῥωμαῖοι ὅτου ὠνοῖντο· ἐς τὰς ἀκαλήφας ἅπαντες ἔβλεπον. Ταύτης δὲ αὐτοῖς οὐ διαρκούσης τῆς βρώσεως, ἐπεί γε οὐδὲ αὐτῆς ἐς κόρον ἰέναι παντάπασιν εἶχον, ἐξίτηλοι μὲν αἱ σάρκες αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον ἐγίνοντο· τὸ δὲ χρῶμα ἐς τὸ πελιδνὸν κατὰ βραχὺ ἧκον, εἰδώλοις αὐτοὺς ἐμφερεστάτους εἰργάζετο. πολλοί τε βαδίζοντες ἔτι καὶ τῶν ὀδόντων αὐτοῖς μασσωμένων τὰς ἀκαλήφας ἔθνησκόν τε ἐκ τοῦ αἰφνιδίου καὶ ἐς γῆν ἔπιπτον. Ἤδη δὲ καὶ ἀλλήλων τὴν κόπρον ἤσθιον, πολλοί τε σφᾶς αὐτοὺς τῷ λιμῷ πιεζόμενοι διεχρήσαντο, ἐπεὶ οὐκέτι οὔτε κύνας οὔτε μῦς εὕρισκον οὐδὲ ἄλλο τι ζῶον ὅτῳ σιτίζοιντο. Ἦν δέ τις ἐνταῦθα Ῥωμαῖος ἀνὴρ, πέντε παίδων πατήρ· ὃν δὴ περιστάντες οἱ παῖδες καὶ τῆς

de dimenso recisum, opulentioribus Romanorum magno pretio vendebant. Septem aureos medimnus valebat. Quibus arctiores res erant, quam ut tam caro victu uterentur, pretii eius parte quarta furfuris medimnum referentes, eo se sustentabant; id in dapes deliciasque ipsis necessitas verterat. Bovem si quem Besae milites praesidiarii egressi ceperant, Romanis venditabant aureis quinquaginta. Si cui equus aliave quadrupes mortua obtigisset, is inter Romanos beatus ducebatur, cui carnes mandere, quanquam morticinas, liceret. Plebs caetera urticis pascebatur, quae sub moenia, inque parietinis intra urbem multae nascebantur. Eas ne asperitate labris ac gulae incommodarent, diligenter coctas ori ingerebant. Hunc in modum Romani, quamdiu pecuniae mansit aliquid, frumento alii, alii furfure emto victitabant. Ubi pecunia defecerat, vasa in forum portantes, inde quo diem de die ducerent comparabant. Ad ultimum cum nec militibus frumentum esset quod venderent, praeter paulum quod sibi Besa servaverat, neque Romanis unde emerent, urticas spectare quisque; sed cum hae quoque tantae multitudini non sufficerent alendae, brevi caro vanescere, color in lucidum verti, ita ut larvis simillimi homines viderentur. Quidam urticas dum adhuc dentibus terunt, subito intermortui in terram ceciderunt. Pars et humanae alvi purgamenta in cibum sumsere. Fuere et qui fame inciti violentas sibimet manus inferrent, cum non ultra iam canes, non mures, non alia animantium mortua ad vescendum reperirentur. Erat inter Romanos quidam quinque liberûm pater; quem circumstantes pueri arrepta veste

ἐσθῆτος ἁπτόμενοι, τροφὴν ἔπρασσον. ὁ δὲ οὔτε ἀνοιμώξας, οὔτε ὅτι ξυνεταράχθη ἔνδηλος γεγονὼς, ἀλλ' ἰσχυρότατα ἐν τῇ διανοίᾳ τὸ πάθος ὅλον ἀποκρυψάμενος, ἕπεσθαί οἱ τοὺς παῖδας ὡς δὴ τροφὴν ληψομένους ἐκέλευεν. Ἐπειδή τε ἐς τοῦ Τιβέριδος τὴν γέφυραν ἦλθε, δήσας ἐπὶ τῷ προσώπῳ θοιμάτιον, τούτῳ τε τοὺς ὀφθαλμοὺς καλυψάμενος, ἥλατο ἀπὸ τῆς γεφύρας ἐς τὸ Τιβέριδος ὕδωρ, θεωμένων τὰ δρώμενα τῶν τε παίδων καὶ πάντων Ῥωμαίων, οἳ ταύτῃ ἦσαν. Καὶ τὸ λοιπὸν οἱ τοῦ βασιλέως ἄρχοντες, λαμβάνοντες χρήματα ἕτερα, μεθῆκαν Ῥωμαίους ὅσοις ἐνθένδε βουλομένοις ἦν ἀπαλλάσσεσθαι· ὀλίγον τε ἀπολελειμμένων ἐνθένδε, οἱ ἄλλοι ἅπαντες ᾤχοντο φεύγοντες ὥς πη ἑκάστῳ δυνατὰ ἐγεγόνει. Καὶ αὐτῶν οἱ πλεῖστοι, τῆς δυνάμεως καταμαρανθείσης αὐτοῖς τῷ λιμῷ, ἤδη πλέοντες ἢ ὁδῷ ἰόντες ἀπέθανον· πολλοὶ δὲ καὶ καταλειφθέντες πρὸς τῶν πολεμίων ἐν τῇ ὁδῷ διεφθάρησαν. Ῥωμαίων μὲν οὖν τῇ τε βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ ἐκεχωρήκει ἐς τοῦτο ἡ τύχη.

alimenta poscebant; ille neque flens neque aliud dans perturbati animi indicium, sed intra se motus suos magna constantia recondens, iubet pueros sequi velut cibum accepturos, atque ubi Tiberis in pontem devenit, pallio ob os religato, velans oculos de ponte in amnem desilit, spectantibus non liberis tantum, sed et Romanorum multitudine quotquot aderant. Tum vero Romani duces, aliis acceptis muneribus, permisere Romanis ire quo vellent. Paucis admodum manentibus abiere caeteri quo poterant quisque. Nonnulli, deficientibus ob longam inediam viribus, inter navigandum eundemve vivendi finem fecere, multi in via ab hostibus comprehensi caesique sunt. Huc senatus populique Romani fortunae devenerant.

# NICOLAI ALEMANNI

MALTRETI KUSTERI TOUPII ALIORUMQUE
ET EDITORIS

# ANNOTATIONES

CRITICAE ET GRAMMATICAE

IN

PROCOPII HISTORIAM ARCANAM.

# NOTAE CRITICAE ET GRAMMATICAE

IN

# PROCOPII HISTORIAM ARCANAM.

## IN PRAEFATIONEM.

Exordium, parte maxima mutilum in editione Lugdunensi, hic damus integrum ex MS. Cod. Mediolanensi. [*Maltret.*]

1) τὰ δὲ ἐνθάδε] i. e. *quae hic narrantur, in diesem Werke*, ut reddidit Reinhart. Maltret. in marg. habet τὰ δὲ ἐνθένδε, quod esset *quae iam exinde sequentur.* [O]

2) ὅτι οὐχ οἷόν τε] Sic Maltret. Alemann. ὅτι δὴ οὐχ οἷόν τε.

3) ὅτῳ δεῖ ἀναγράφεσθαι τρόπῳ] Sic ex emendatione Alemanni edidit Maltretus. Antea ὅτῳ δὴ ἀ. τ.

4) φωραθέντα] Ita Maltret. e Cod. Alemann: φωραθέντων.

5) βαμβαίνειν τε καὶ ἀναποδίζειν] Suidas: Βαμβαίνει — διστάζει, τρέμει τοῖς ποσί, καὶ τῇ γλώττῃ ἀσήμως φθέγγεται; et de tremore pedum non linguae accipiendum esse h. l., docet sequens ἀναποδίζειν, quod proprie significat ὀπίσω χωρεῖν. [O]

6) δαημονέστατοι μάρτυρες] Idem Suidas: Δαημονέστατος — ἐμπειρότατος etc. [O]

7) ἐς λόγον τόνδε ὀργῶντα] Suidas: Ὀργῶ — ἀντὶ τοῦ ἐπιθυμητικῶς ἔχω. καὶ ὀργῶντες παρὰ Θουκυδίδῃ (IV, 108: cuius imitator noster Procopius) ἐπιθυμοῦντες. Conf. qui varias verbi significationes doctissime illustrat Ruhnken. ad Timaei Lex. Plat. pag. 193. seq. ed. nov. Phrynich. in Bekker. Anecd. Graec. Ὀργῶ σημαίνει τὸ πάνυ ἐπαίρομαι πρὸς τὸ πρᾶξαί τι ἢ ἀκοῦσαι. [O]

8) ἀνεχαίτισε] Suidas: Ἀναχαιτίζει αἰτιατικῇ — ἀναποδίζει, ἐγκόπτει. Ita Memnon in Excerptis ἀναχαιτίζειν πόλεμον. ubi vide quae observavimus in Addend. p. 348. *abhalten* ut bene reddidit Reinhart. [O]

9) *τοῖσδε τοῖς ἀνθρώποις ξυνηνέχθη καθεῖν*] Respicit his verbis Procopius fortassis ad cancri plagam, qua per totum corpus effusa obiit Theodora, teste Victore Tunnensi. Vide infra Commentarium historicum Alemanni. [O]

## CAPUT I.

1) *ἐν θυμέλῃ πεπορνευμένων*] verte: inter eas quae saltabant in theatro, quales erant ob lasciviam infames. Nam *θυμέλη*, quae proprie est orchestra vel proscenium in theatro, ubi agebantur saltationes, et *σκηνή* saepissime confunduntur. Conf. quae observabamus ad Memn. Excerpt. Cap. III. pag. 200 seq. [O]

2) *μάχλον*] *Μάχλος — ἀσελγής, ἄσωτος.* Ita Suidas ipsissima nostri verba citans, sed pro *τὰ πρότερα* legens *τὸ πρότερον*. [O]

3) *καὶ τὸν τρόπον ἐξεῤῥωγυῖα.*] Etiam haec verba respexit Suidas: *Ἐξεῤῥωγυῖα — διεφθαρμένη. Προκόπιος· γυνὴ τὸν τρόπον ἐξεῤῥωγυῖα.* Non male Reinhart: *liederlich.* [O]

4) *φαρμακεῦσί τε πατρῴοις*] Et haec verba citat Suidas v. *φαρμακεύς* in Glossa corruptissima. [O]

5) *τῶν οἱ ἀναγκαίων*] scil. eorum, quae pertinebant ad artes scenicas. [O]

6) *ἐγγυητὴ γυνή*] Suidas: *Ἐγγυήσασθαι αἰτιατικῇ — μνηστεύσασθαι, καὶ ἐγγυητὴ γυνὴ — ἡ μεμνηστευμένη. Προκόπιος· ἡ δὲ ἐγγυητὴ ὕστερον Βελισαρίῳ γυνὴ γέγονεν.* [O]

7) *μήτηρ ἤδη παίδων γενομένη πολλῶν*] Suidas l. l. citat: *ἤδη παίδων μήτηρ γενομένη πολλῶν.* [O]

8) *ἐγκαταδυομένη τοῖς οἰκείοις ἐπιτηδεύμασιν*] Vert.: intenta (vel potius intentam se simulans) domesticis negotiis, *indem sie sich ganz vertieft stellte in die Geschäfte des Hauswesens.* [O] Suidas: *καταδύεται — καταβυθίζεται.* — In seqq. *οὐδὲ τοῦ ξυνοικοῦντος,* Maltret. in marg. *οὐδέ τι πρὸς τοῦ ξυνοικοῦντος.*

9) *ἔλαβε*] Suidas v. *δειμαίνουσα — φοβουμένη* locum nostrum citans legit *ἐλάμβανε.*

10) *καὶ ἐμεμήνει*] Suidas legit *ἐσεσήρει* i. e. *ἐδυσχέραινεν, ὠργίζετο· ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ὀργιζομένων κυνῶν* (*die Zähne fletschen*), *λίαν γὰρ εἰς αὐτὴν ἡ Θεοδώρα ἠγριαίνετο καὶ ἐσεσήρει.* Sed metaphora haec aliena a consilio auctoris et praeferenda omnino Codicum lectio. [O]

11) *ἀδεέστερον*] Maltret. in marg. *ἀσελγέστερον.*

12) *ἀποκρυπτομένη*] Idem in marg. *ἀποκηρυττομένη.* Male et contra sensum.

13) *Εὐνομιανῶν*] Errat Suidas v. *Εὐνομιανός*, ubi existimat adolescenti, cuius hic mentio fit, proprium fuisse nomen

*Eunomianum.* [*Maltret.*] Immo loquitur h. l. Procopius de Eunomianis i. e. sectatoribus Eunomii, de quibus Socrates Hist. Eccles. Lib. I. Cap. XXIV. τὸ βάπτισμα παρεχάραξαν, οὐ γὰρ εἰς τὴν τριάδα ἀλλ' εἰς τὸν τοῦ Χριστοῦ βαπτίζουσι θάνατον. [O]

14) ἔλουσε] i. q. ἐβάπτισε Suidas, qui haec Procopii verba sed memoriter citat. [O]

15) καὶ χερσὶν ἀνελόμενος ἐνθένδε οἰκείαις] Suid. l. l. χερσί τε ἀνελόμενος οἰκείαις. [O]

16) ἐκτόπως] Suidas: Ἐκτόπως — μεγάλως, ἀπρεπῶς, παρηλλαγμένως, ἀφθρήτως ... εἶθ' ὕστερον ἐρασθεῖσα αὐτοῦ (ἐκτόπως) ἐν παραβύστῳ. [O]

17) κατακορὴς etc.] Sic emend. Alemann. pro καταχωρὴς. Suid. v. κάτοχος habet τῷ πόθῳ τούτῳ. [*Maltret.*]

18) ἐν παραβύστῳ] Suidas: Παράβυστον — παρακεκαλυμμένον, λάθρα γινόμενον. [O]

19) ἔκπυστα] Suidas: Ἔκπυστα — ἐξάκουστα — φαίνεται δὲ ἐκπύστου τῆς πράξεως γεγενημένης etc. [O]

20) ἀναξυρίδας] Suidas: Ἀναξυρίδας — φοιμινάλια βράκκια (feminalia, braccae), qui nostrum locum citat, pro ξυνδέοντα habet δέοντα. [O]

21) ἀληθίζεσθαι] Suid. Ἀληθίζω — τἀληθῆ λέγω.

22) τῇ κεκτημένῃ] Idem: κεκτημένης — τῆς δεσποίνης. Ἀριστοφάνης· τὸν ἄνδρ' ὁπόσοι τῆς ἐμῆς κεκτημένης. Vide App. ad Aristoph. Plut. v. 4. p. 14. ed. Bek. [O]

23) καταπροήσεσθαι] Suid. καταπροήσεσθαι — καταπροδώσειν· Ὠμοσάτην ὅσοι δεινότατοι Χριστιανοῖς ὅρκοι ὀνομάζονται, μήποτε ἀλλήλων καταπροήσεσθαι ἄχρι τῶν εἰς ὄλεθρον φερόντων. ut noster infra Cap. II. [O]

24) ἀμφὶ τὸν κοιτῶνα] Sic Alemannus rectissime. Fuit enim Macedonia cubicularia (*Kammerdienerin*) Antoninae. Maltret. ἀμφὶ τὸν χιτῶνα. Ipse tamen in notis correxit. Plura vide ap. Ducange in Gloss. Graec. med. et inf. v. κοιτὼν et κοιτωνάριον.

25) διαχειρίσασθαι] Maltret. mavult διαχρήσασθαι. Sed eodem sensu διαχειρίζεσθαι legimus apud Polybium, Dionys. Halic. Diodor. XVIII, 46. Herodian. III, 2. Εὐθὺς δὲ ἀδύνατον ὂν δεῖ διαχειρίζεσθαι βασιλέας. Suidas: Διαχειρίσαι — φονεῦσαι. [O]

26) ἀμφ' αὐτῷ προὔδοσαν] ἀμφ' aut delendum videtur tanquam superfluum, aut legendum ἄμφω scil. δύο παιδάρια, οἷς τὰ ἀμφὶ τὸν κοιτῶνα ὑπηρετεῖν ἐπιμελὲς ἦν. [O]

27) ὅπως ἔγκοτα ἐνδείξηται τὸ εἰς αὐτὸν ἔχθος] ἔχθος pro ἄχθος restituit Maltretus e correctione Alemanni. Pro ἔγκοτα in altero MSto Alemanni legebatur ἔγγιστα, Maltret. in marg. εἰκότος. Sed bene habet ἔγκοτα pro ἐγκότως, nisi quod magis placet, malimus legere ἔγκοτον. Suidas: Ἔγκοτον — ἐχθρὸν ἐνδιάθε-

τον, καὶ ἐγκότως, ὀργίλως· ἔγκοτος οὖν ἡ ἐπίμονος ὀργή. Sensum optime expressit Alemannus in versione sua, *damit sie ihren unversöhnlichen Hass an ihm auslassen könnte*, vel si legamus ἔγκοτα, *damit sie ihren Hass desto grimmiger an ihm auslassen könnte.* [O]

28) ἦν γὰρ σκορπιώδης] i. e. *scorpii instar venenum in cauda servans* (*i. e. in occulto*). Citat haec verba Suidas v. Σκορπιαίνεσθαι. — Ἦν δὲ ἄρα ἡ Θεοδώρα σκορπιώδης, τουτέστι πληκτικὴ καὶ ὀργὴν σκοτεινή. *sie hielt gleich dem Skorpion ihr Gift verborgen.* [O]

29) τῷ Πραισιδίῳ] Ita legendum pro Περσιδίῳ (Cum scil. in reliqua Historia Procopii frequens sit Persarum nomen, cum eo confudit Graecus librarius Latinam sibique ignotam vocem Πραισιδίῳ. Latinum nomen est *Praesidius*, *Auxilius* et his similia. Praesidius est etiam ille Africanus Episcopus, quem falso scribunt *Persidium* in Concilii Ephesini editionibus. [*Alem.*]

30) ἵνα δὴ τότε] Sic Maltret. ex emendatione Alemanni. Ed. Lugd. ἵνα ἤδη τότε. [O]

31) ἦν τις αὐτοῦ παρ' ὅτφοῦν δύνηται μᾶλλον] Ita Maltret. Ed. Lugd. post ὁτφοῦν addit αὐτῇ. Male. [O]

32) εἰς ἑκατὸν κεντηνάρια] Suidas: Κεντηνάριον — νομισμάτων ποσότης. Continebat centum pondo auri. Hinc nostrum *Centner*. Vox recentioris Graecitatis. Vide Meurs. Glossar. Graecobarbar. et Ducange Glossar. med. et infim. Graecitatis h. v. Suidas: Κεντηνάριον λίτρα ρ', κέντον γὰρ Ῥωμαῖοι τὰ ρ' φασι. [O]

33) ἐνθένδε] Sic, ut coniecit iam Alemannus, edidit Maltret. pro ἐνθάδε sensu flagitante. [O]

34) Θεοδόσιος ἐδεδίσσετο τῷ συνειδέναι] Sic ed. Maltret. e correctione Alemanni pro Θεοδόσιον ἐδεδίσσετο τῷ συνειδέναι. Pro qua corrupta lectione legi etiam possit: Θεοδόσιον ἐδεδίσσετο τὸ συνειδέναι, qua constructione utitur ipse Procopius infra: Ἰουστινιανὸς τρόπῳ ἀεὶ δειδισσόμενος, et de Aedific. IV. τοῦτο ἀπέχρη τὰ τῶν βαρβάρων δεδίσσεσθαι γένη, citante Alemanno. Sed malim Θεοδόσιος etc. *Theodosius fühlte sich in seinem Gewissen getroffen.* [O]

35) ἐξεῤῥωγέναι] Vide quae supra observavimus ad hoc Caput not. 3. Respondet nostrum *ausschweifen.* [O]

36) μοιχαλίδα εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι] Nil mutes. His dicendi formulis scatet universa huius Auctoris Historia. [A] Vide doctiss. Boissonade ad Eunapium in Addend. Suid. μοιχαλίς — ἡ πόρνη, ἡ μοιχευομένη. [O]

37) ἀπαξιοῦσαν] Sic cum Maltreto reposui e correctione Alemanni pro ἀξιοῦσαν. [O]

38) κατάκρας ἐμάνη] Suidas: Κατάκρας ἐπίῤῥημα — διόλου, παντελῶς. Apud Thucydidem, cuius imitator noster, nil frequentius. [O]

39) δραστήριον] *industrius* scil. in re venerea. Suidas: δραστηρίοις — πρακτικωτάτοις. [O]

## CAPUT II.

1) ἐν αὐτῷ τε γενέσθαι] Num ἐπ' αὐτῷ τε γ. *sui compotem fieri?* [O]

2) ἐσιτητὰ εἴη] *ut aditus pateret*, Gerundium indeclinabile. Vide Bergler. ad Alciphron. I. Ep. 23. pag. 133. ed. Wagner. [O]

3) πάντα ἐκίνει] Aptius πάντας (ut Maltret. in marg.), eos nempe quos quotidianis literis in filium commovebat [*Alem.*]

4) ὃς δὴ ἀπήγγελε] Ita Maltret. ex Cod. Ed. Lugd. ὃς δὴ ἀπαγγέλλεσθαι. Alem. coni. ὡς δὴ ἀπαγγέλλοντα. [O]

5) λάθρα ξὺν Ἀντωνίνῃ] λάθρα addidi e lect. marg. Maltret. [O]

6) παρὰ τοῦ Φωτίου πόδας] Ed. Lugd. ὡς παρὰ etc. Sed ὡς repetitum ex ultima syllaba vocis praecedentis ὑπερφυῶς recte delerunt Alemann. et Maltret. [O]

7) ὑπὸ τιτθοῦ] Suidas: Τιτθοί — οἱ μαστοί, ἤτοι τῶν μαστῶν τὰ ἄκρα. [O]

8) ξυνεμετρήσατο τὸν ἑαυτοῦ βίον] *vitam suam finivit.* Ita Sophocl. Oedip. Tyr. v. 953. (Erfurdt.)

ΟΙΔ. νόσοις ὁ τλήμων, ὡς ἔοικεν, ἔφθιτο.

ΑΓ. καὶ τῷ μακρῷ γε συμμετρούμενος χρόνῳ. [O]

9) οὐχ αἵματι γὰρ — οἱ ἄνθρωποι] Suidas v. Σταθμᾶσθαι — δοκιμάζειν sic legit: οὐ ῥήμασιν ἀλλ' ἔργοις ἀεὶ εἰώθασι τὴν ἐς ἀλλήλους σταθμᾶσθαι ὀργὴν οἱ ἄνθρωποι. Non male suspicatur Alemannus Suidam de suo vocem ῥήμασιν supposuisse; quae nihil certe facit ad sententiam, quam vult exprimere Belisarius: quippe suam in Photium benevolentiam factis commendare nititur, cum sanguine non possit. Male etiam irrepsisse apud Suidam videmus ὀργὴν pro στοργήν. [*Maltret.*]

10) Ὥρα] — καιρὸς ἐπιτήδειος Suidas ipsissima nostri verba citans. [O]

11) ἀναδουμένην] Suidas: Ἀναδούμενος — στέφανον τιθέμενος, καὶ Ἀναδουμένην — στεφανουμένην. Προκόπιος· αἶσχος ἀναδουμένην οὕτω μέγα πρὸς πάντων ἀνθρώπων. [O]

12) ἐγθυμοῦ] Sic recte ed. Alemanni, in textu Maltreti est εὐθυμοῦ. Male. [O]

13) ἁμαρτάδες] Ἁμαρτάς, άδος, Ionicum vocabulum

pro ἁμαρτίᾳ teste Suida nostrum locum citante, legimus apud Herodotum I, 91. 119. etc. Vid. Schweighaeuseri Lexic. Herodot. h. v. [O]

14) τὸν τρόπον] Suid. v. Ἁμαρτάδες habet τοῦ τρόπου. [O]

15) δεδιέναι — δυσωπεῖν]. Haec verba infinita si ad ὡμολόγει referas, credibile non est tam aperte ne dicam inepte, Photium inconstantiam animi, infidum ingenium, et crudelitatem obiecisse Belisario. Modestius eum metum prae se tulisse Photium oratio ipsa indicabit; si legamus δέδιε δὲ et infra ἐδυσώπει: praeterquam quod τὸ θαρσεῖν οὐ σφόδρα ἔχων bene cohaeret cum δέδιε, non autem cum δεδιέναι et δυσωπεῖν. [*Alem.*]

16) τά γε εἰς τὴν γυναῖκα οὐ σφόδρα ἔχων] Quomodo haec verba reddere potuerit Alemannus *praesertim infensa sibi Antonina*, non liquet. Immo et hic sensu repetendum τὸ θαρσεῖν, et totus locus ita vertendus: *non habens cur fideret inconstanti Belisarii animo, multo minus illius uxori.* [O]

17) δυσωπεῖν] h. l. *timere, metuere.* Nil amplius. De aliis verbi significationibus vide quae observavimus ad Memnon. Excerpt. Cap. LV. pag. 253. [O]

18) ἅπαντας] scil. ὅρκους. [O]

19) κινδύνων] H. v. omittit Suidas v. καταπροήσεσθαι, vide Glossam ad Cap. I. not. 23. [O]

20) καὶ τὰ χρήματα οὐδενὶ πόνῳ χειρώσασθαι] Infinitum verbum χειρώσασθαι pendere inde ἔδοξεν ἀξύμφορον εἶναι, unde maxime deberet, ipsa secum pugnans sententia prohibet. Nam tantum abest ut illud consilium ἀξύμφορον esset, ut maxime πρόσφορον et εὔκαιρον id futurum fuisse Belisarius ac Photius existimarint. Haec ἀναπόδοτα passim apud Procopium occurrunt, quibus mederi interpretatione studuimus. [*Alemann.*] Futurum χειρώσεσθαι h. l. potentiale *posse potiri.* [O]

21) τὴν αὐτοῦ παῖδα] Sic edidi cum Maltreto. Intelligenda filia Ioannis Cappadocis, cui Euphemiae nomen fuit, cuius meminit Procopius de bello Pers. Lib. I. extrem. Antea τὸν αὐτοῦ παῖδα. Sed verum iam vidit Alemannus. [O]

22) Ἰσαυρῶν φρούριον] Libri MS. et impressi variant inter Ἰσαυρανὸν, Σισαβρανὸν, Σισαῦρον, Σισαύριον. Apud Procopium Libro II. Aedificiorum Σισαυράνον. Photius Σισαύρων, Theophylactus Sideta Σισάρβανον. [*Alem.*]

23) καιριώτατα] Suidas: Καιριώτατα — ἐγκαιρότατα, ἐπικινδυνότατα, θανάσιμα.

24) ἀντιστατοῦντος σφίσιν] h. e. militibus, licet de solo Belisario dicere antea coeperit: οἶμαι αὐτὸν ξύμπαντα ληΐσασθαι. Ita Procopius infra, et alibi saepe. [*Alem.*]

25) ἐς τὰ πάτρια ἤθη] Suidas: Ἤθεα — παρ' Ἡροδότῳ οἱ τόποι ἐν οἷς ἀναστρέφονται.

26) καὶ μὴν λιμοῦ ἐπιπεσόντος σφίσιν] Alemannus vertens *qua pestilentia* etc. legisse videtur λοιμοῦ. [O]

27) Μληχάμην] In aliis tum impressis tum MSS. libris legitur Βληχάμην, ob similitudinem secundae et duodecimae Graecorum literae. [*Alem.*]

28) εἴ τι καθαρὸν ἦν ἐν τῷ Μήδων στρατῷ] Ita legendum ut habet MS. ut sensus sit: *quicunque erant in Persarum exercitu spectatissimi*, non ut Alemannus ex iis quae narrat Procopius Lib. II. Pers. de morbo, quo Romanus miles laboravit in Mesopotamia, lacunam hic suspicans legendum censet ὅτι τε οὐ καθαρὸν ἦν ἐν τῷ Μήδων στρατῷ h. e. *quoniam nec ab omni morbo vacuus erat Persarum exercitus.* [*Maltret.*]

29) ἐν σπονδαῖς] Corrupta haec; Alemann. leg. coni. ἔκσπονδος, vertens: *non iusto bello, mit Verletzung der Tractate.* Maltret. antiquam lectionem tuetur ἐν σπουδαῖς, *consulto, mit Absicht.* [O]

30) βούλεσθαι] Rectius βουλεύεσθαι [*Maltret.*]

## CAPUT III.

1) διαπύρου] Sic pro διαπόρου edidi cum Maltreto ex emendatione Alemanni certissima. [O]

2) κάτοικος] Significantior est lectio alterius Manuscripti κάτοχος i. e. *tanquam insanus, mente captus.* Nolim tamen eliminari vulgatum κάτοικος hoc sensu: *Ephesum mittitur ad ibi habitandum.* [O]

3) τῆς κεκτημένης] *Dominae* scil. Antoninae. Vide intpp. ad Aristophan. Plut. v. 4. Προαγωγὸς — διδάσκαλος κακῶν. Suid. h. l. de eo qui ad stupra et adulteria servitia sua ministrat, *leno, Kuppler, Unterhändler.* [O]

4) ἐπιεικῶς] Sic edidi pro ἐπιεικὼς. Sensus est *quod rite (ut meretur) sanctissimum habetur.* [O]

5) κεκρυμμένως ἐς τὰ μάλιστα]. κεκρυμμένως, quod sensus flagitat, ex altero MS. addidi auctore Alemanno. [O]

6) ἀμείβεσθαι δώροις] Lectio sanissima ὡς εἰδείη ἀμείβεσθαι, *ut compensare sciret.* Nec igitur opus habemus cum Alemanno mutare vel ἀμείβοιτο vel ἠμείβετο. [O]

7) ἀξίωμα βουλῆς] Sic edidi cum Maltreto pro ἀξίωμα τιμῆς e correctione Alemanni verissima. [O]

8) αὐτῷ δὴ] scil. τῷ τραχήλῳ, *una cum collo.* [O]

9) βρωμᾶσθαι] *rudere.* Vox propria de asinorum clamore, cf. Opusc. de vocibus animalium ap. Valckenarium Animadv. ad Ammonium pag. 230. Ὄνος βρωμᾶται, τινὲς λέγουσιν ὀγκᾶται. [O]

10) ἀπειρὸς] ἄπειρος pro ἔμπειρὸς sensu flagitante ex altero Vatic. edidi cum Alemanno. [O]

11) μάργαρον] i. q. μαργαρίτην, quam formationem insolentiorem invenimus apud Aelianum Hist. Animal. XV, 8. Ὁ δὲ Ἰνδὸς μάργαρος λαμβάνεται τρόπῳ τοιῷδε. In praecedentibus τὸν δὲ Θεοδόσιον extremam vocem addidi ex editione Maltreti. Dicitur μάργαρος et μάργαρον. Vox inquit Hoeschel. ad Ann. Comnen. veteribus incognita, neutro tamen genere occurrit apud Pausaniam in Arcadicis; conf. Ducange Glossar. med. et infim. Graecit. [O]

12) ἀχανὴς] Suidas: Ἀχανὴς — ὁ μὴ κεχηνὼς καὶ ἄφωνος, ὁ ἐννέος, ὁ ἐκπεπληγμένος σιωπῇ. H. l. itaque *muta ob laetitiam*, *sprachlos vor Freude.* [O]

13) ὡς παρὰ Βυζαντίοις] Ita sensu flagitante edidi pro ὡς περὶ Βυζαντίοις et in seq. ἁγιώτατος pro ἀξιώτατος e correctione Alemanni.

14) παρὰ τὴν ἱερὰν τράπεζαν] ad mensam sacram, sive altare in quo offerebatur sacrificium Eucharisticum. Vide Suicer. Thesaur. Ecclesiast. v. τράπεζα. Antiquioribus enim temporibus Christiani pro altaribus mensis utebantur. Hinc ap. Basil. Seleuc. in Vita S. Theclae τράπεζαι τῶν ἀναιμάτων θυσιῶν. Conf. Ducang. Glossar. med. et infim. Graecit. v. τράπεζα. [O]

15) ἐς τὸ τῆς Σοφίας ἱερὸν] i. e. templum Domino Iesu Christo dicatum tanquam Sapientiae Patris. Vid. Suidas l. c. v. Σοφία. [O]

16) τὴν θείαν δεξαμενὴν] i. e. baptisterium quasi cisternam sacram, *die Taufcapelle.* Vide Not. Histor. et Suicer. l. l. v. Βαπτιστήριον. Pessime igitur Suidas nostrum locum citans δεξαμενή — ἡ τράπεζα ἡ τὰ θεῖα δεχομένη. [O]

17) ἐνεχώρουν αὐτῇ ἅπαντα] Sic ex altero Codice edidi pro ἀνεχώρουν. ἐνεχώρουν i. q. συνεχώρουν. [O]

18) ἐν ταύτῃ τῇ διαίτῃ] Haec verba addidi ex altero Vatic. [O]

19) κακότητα ὦφλε] Ita sensu flagitante reposui cum Alemanno pro κακότατα ὦφλε. Eodem sensu legimus apud Dionem Cassium XLVI, 38. ἀνανδρείαν ὀφλήσαντες. [O]

20) Καλλίνικον] Libanius in Epist. ad Aristaenet. Σταθμός τις ἐστὶ περὶ τὸν Εὐφράτην, Καλλίνικος ὄνομα αὐτῷ· Καλλινίκου γὰρ ἐνταῦθα ἀποσφαγέντος τοῦ σοφιστοῦ γίνεται προσηγορία τῷ τόπῳ. In recto est ἡ Καλλίνικος. Male itaque alibi τὸ Καλλίνικον et apud Ortelium *Gallinicum* quasi sit Neutrum. [*Alemann. et Maltret.*]

## CAPUT IV.

1) μεστῇ ἐγεγόνει] Alemannus ἐλλειπτικὴν locutionem

agnoscens, supplendum censet θυμοῦ. Sic infra Cap. XIII. ἠγριωμένός τε καὶ σκεηρῶς μεστοῦσθαι ἐδόκει. [*Maltret*] Equidem addidi θυμοῦ, sed uncinis inclusum. [O]

2) λόγον μέντοι ἢ μνήμην ποιεῖσθαι αὐτοῦ οὐδεὶς ἐτόλμα] Sic e Codice suo verba haec edidit Maltretus, quae in editione Lugdunensi lacunose ita leguntur: λόγον μέντοι ἢ μνήμην ποιεῖσθαι ταῦτα τινὰ οὐδεὶς*. [O]

3) ἀπεῖπε] Sic edidit Maltret. e coniectura Alemanni pro ἀπεῖπον. Nam de Iustiniano loquitur. Nisi malis intelligere de Iustiniano et Theodora. [O]

4) σύννους] Σύννους, qui vultum habet hominis cogitabundi, magna et seria meditantis, et σκυθρωπὸς, *tetricus, torvus*, coniunguntur etiam apud Isocratem ad Demonic. Ἔθιζε σαυτὸν εἶναι μὴ σκυθρωπὸν ἀλλὰ σύννουν, ubi vide quae observavimus in Opusc. vet. Graec. sententios. Tom. II. pag. 537. [O]

5) συμβήσεται] Futurum plane importunum et contextus flagitat ut legamus ξυνέβη. [O]

6) ἀγελαίων] Suidas: Ἀγελαῖοι — εὐτελεῖς καὶ μικροί, *homines e faece vulgi.* [O]

7) ὀξυρεγμίαν σκηπτομένη] Suidas v. Ὀξυρεγμία verba haec citans pro σκηπτομένη legit προσποιουμένη haec addens: Ὀξυρεγμία δὲ λέγεται ὅταν ἡ τροφὴ ἐποξίσῃ. *Acidum ructum* dicunt medici, vide Foesii Oeconom. Hippocr. h. v. [O]

8) ἑλκύσας] Alemannus mavult. ἐκλύσας. [*Maltr.*]

9) ταύτης δὴ] Lectio si sana est, subintelligendum erit ἕνεκα. Sed praeferenda altera lectio ταύτῃ δὴ, *illi* (i. e. *illius in gratiam*) *condonabo tibi tua peccata.* [O]

10) πλοῦτος ὁ τούτου τοῦ ἀνδρὸς] Maltret. in marg. πλοῦτος ὁ τοιούτου τ. ἀ. quod praefero. [O]

11) οὐδαμῶς εἴα] Ita verissime Maltret. ex emendatione Alemanni pro οὐδαμῶς εἴη. Sed in sequentibus legendum videtur περιυβρίσθαι γὰρ etc. [O]

12) ἀπαλλαξείοντα] Suidas: Ἀπαλλαξείειν — μετακινησείειν, καὶ Ἀπαλλαξείοντες — ἐπιθυμίαν ἔχοντες ἀπαλλαγῆναι. [O]

13) πρυτανεύεται] Suidas: Πρυτανεύεται — διοικεῖται, ipsa Procopii verba citat, quae etiam legimus in Hist. Goth. Lib. IV. p. 600. Οὕτως ἄρα οὐχ ὅσα (leg. οὐχ ὡς) τοῖς ἀνθρώποις δοκεῖ, ἀλλὰ τῇ ἐκ τοῦ θεοῦ ῥοπῇ πρυτανεύεται τὰ ἀνθρώπινα. Conf. Toup. Emend. ad Suid. Tom. II. pag. 116. ed. nov. Oxon. [O]

14) ὅτου δὴ ἕνεκα ταύτῃ πρόσεισι] Suidas v. Τύχη nostrum locum citans legit: ὅτου δὴ ἕνεκά τῳ πρόσεισι [*Maltr.*]

15) εἴπερ] Melius ἧπερ, quo modo legitur Lib. IV. Goth. p. 609. b. ubi eadem sententia Procopius utitur. [*Maltret.*]

## CAPUT V.

1) *Βελισάριος δὲ τὸ δεύτερον — ὀχύρωμα ἦν*] Integrum locum emendavi et versionem mutavi e coniectura Maltreti verissima. In editione Alemanni corruptissime ita legitur: *Βελισάριος δὲ τὸ δεύτερον ἐν Ἰταλίᾳ γενόμενος, αἴσχιστα ἐνθένδε ἀπήλλαξε· τῆς μὲν γὰρ τῆς* (pro *γῆς*) *ἐς πενταετὲς ἀποβῆναι. ἴσχυσεν*, omisso *οὐδαμῇ* —, *ὅτι μὴ ἐνθάδε ὀχύρωμα ἦν*, quod ipse Alemannus sic corrigere voluit: *ἔκ τε ὀχυρώματος ἐπιθαλασσίου τινὸς εἰς ἄλλο ἐπὶ τῆς παραλίας ὀχύρωμα διηνεκὲς ναυτιλλόμενος.* [O]

2) *τὰ ἐπιθαλάσσια περιήει*] *περιήει*, quod aberat apud Alemannum, addidi ex editione Maltreti. [O]

3) *Τωτίλας*] MS. *Τουτίλας* et sic in seqq. [*Maltret.*] Post *λυσσῶν* alter MS. addit *ἦν*. [*Alem.*]

4) *Σπολετίῳ*] Sic supplenda lacuna, ut liquet ex libro III. de Bello Gothico, ubi haec de Herodiano narrantur. [*Alem.*]

5) *τῷ Βιταλιανοῦ ἀδελφιδῷ*] Sic scribendum pro *τῷ Βιταλιανῷ*. Nam ex aliis Historiae libris colligitur Vitaliani sororis filium fuisse hunc Ioannem. [*idem.*]

6) *μέχρις αὐτὴ ἐβίου*] Sic Maltretus ex emendatione verissima. Edit. Lugd. *μέχρις αὐτὴ τοῦ βίου.* Alter. Cod. Vatic. *μέχρις αὐτοῦ τοῦ βίου*; utrumque vitiose. *αὐτὴ* scil. Theodora. [O]

7) *πρὸς Βελισαρίου*] Ita, ut habet editio Maltreti, legendum e correctione Alemanni pro *πρὸς Βελισάριον*. Nam a Belisario missus est Ioannes ad Iustinianum auxilia petiturus, ut legimus Libro III. belli Gothici. [O]

8) *Ἡ δὲ οὐκ ἔχουσα τίς γένηται*] Sic e correctione Alemanni edidit Maltretus. Eandem loquendi formulam habemus infra: *οὐκ ἔχων ὅστις γένηται.* [O]

9) *ἀπόλλειν*] In altero MSto est *ἀπολεῖν*. [*Alem.*] quod praeferendum. In seqq. cum Maltreto edidi *ταύτῃ* pro *ταύτην*. *ταύτῃ* scil. Antoninae, a qua sibi timebat Ioannes. [O]

10) *σταθμωμένῳ — ἐπισταμένῳ*] Haec Alemannus ita vertit, ut appareat eum legisse *σταθμώμενος — ἐπιστάμενος*. [O]

11) *δέος ἐγένετο μέγα*] Scribendum *δέος ὤν*. Sic constat sententia et Grammatica. [*Alem.*]

12) *καὶ τὸν εἰσῄει*] *τὸν* (scil. *Ἰωάννην*) pro *τοῦτον* amant Graeci recentiores. [O]

13) *ἔτι αὐτοῦ ὁδῷ ἰέντος*] *ἔτι* pro *ἐπὶ* sensu flagitante reposui auctore Alemanno. [O]

14) *τῷ θυγατριδῷ*] Sic legendum, non *θυγατριδίῳ* ut habet editio Lugd. Nam, ut bene Alemannus observat, neptem ex

filia nullam habuit Theodora. Deinde feminam cum femina coniungeret? Repetit historiam Procopius, quam supra Cap. IV. exorsus est narrare de nuptiis Ioanninae Belisarii filiae et Anastasii, quem ibidem et hic Theodorae θυγατριδοῦν appellat. [*Alem.*]

15) οὔτι ἑκουσίαν ἠνάγκασε κρύβδην] Quid haec sibi velint nescire me fateor, nec iuvat interpretatio Alemanni haec verba plane omittens: nec etiam cohaerent cum praecedentibus et sequentibus. Mihi videntur verba haec tanquam parenthesis uncinis includenda et pro ἑκουσίαν legendum συνουσίαν, ut sensus sit: *adeo impudens erat Theodora, ut non clanculum, sed palam fere et ita, ut plures, saltem aulici scirent, Anastasium et filiam Belisarii vi vel minis ad coitum cogeret.* Quominus vertamus *Nolentem enim puellam coëgit clanculum,* obstat v. ἑκουσίαν, quod soloecum est, cum Accusativus foeminini generis sit τὴν ἑκούσιον, non ἑκουσίαν, et diserte Suidas: τὸ θῆλυκον ἡ ἑκούσιος. [O]

16) τοῦ ἀπίστου τἀνδρὸς] Sic edidi ex emendatione Alemanni certissima pro τοῦ ἀπίστου ἀνδρὸς, ut sensus sit: *causa enim perfidiae huius viri.* [O]

17) πρὸς Λευέθας] Sic edidi cum Maltreto, e correctione Alemanni: Leuethae vel potius Leucathae Λευκάθαι, ut appellat noster de Bello Vandal. Lib. II. Cap. XXI. erant populus Mauritaniae. Sic et Libro VI. de Aedeficiis. Μαυρούσιοι οἱ Λευκάθαι καλούμενοι. [O]

18) ἔχθει] Sic auctore Alemanno rescripsi pro ἄχθει. [O]

19) τεθρυμμένος τε τὴν δίαιταν] Sic edidi pro τεθρυλλημένος e correctione Alemanni verissima. [O]

## CAPUT VI.

1) πράγμασιν ἐνδελεχέστατα τοῖς ἀπὸ τῆς πενίας] Sic scribendum cum Maltreto pro τῆς ἀπὸ τῆς πενίας. Suidas v. Ἐνδελεχισμὸς — ἐπιμονὴ citans haec verba legit πράγμασιν ἐνδελεχεστάτοις. [O]

2) σισύρας] Suidas: Σισύρα — ἱμάτιον τραχὺ καὶ παχὺ, περιβόλαιον ἀγροικὸν, δουλικὸν, παλαιὸν, ἢ χιτὼν δερμάτινος. Et paulo post ipsissima nostri verba citans: Σισύρα χλαίνης εἶδος εὐτελοῦς, οἷον ἐξωμίς. [O]

3) διπύρους ἄρτους] Ita scribendum pro inepto πηροὺς ἄρτους auctore Suida, qui nostrum locum citat v. Δίπυρος ἄρτος — ὁ παρὰ Ῥωμαίοις λεγόμενος παξαμᾶς. Est itaque panis bis coctus, *Zwieback*. Idemque repetit v. Σισύρα. Simile panis genus erat αὐτόπυρος vel αὐτοπυρίτης, cui nihil furfuris ademtum fuit, et quali utebantur Cynici. Vide quae observavimus ad Diogenis Cynici Fragm. 21. in Opusc. Vet. Graec. sententios. Tom. II. pag. 577. [O]

4) *κατέστη*] Sic edidi cum Maltreto, ut constet ratio Grammatica. Alemannus ed. Ἀναστασίῳ — ὁπλίζει. soloece; quare in notis correxit: Ἀναστάσιος τὴν βασιλείαν παραλαβὼν — ὁπλίζει. [O]

5) *Ἰουστῖνον*] Sic edidi cum Maltreto pro Ἰουστινιανὸν sensu flagitante. [O]

6) *ἀφιέναι*] Alemannus corrigit ἀφανίζειν ex consueto Procopii loquendi usu. [O]

7) *τυμβογέρων*] Suidas: Τυμβογέρων — ὁ πέμπελος, ὁ ἐσχατόγηρως, ipsissima Procopii verba citans, et paulo post: Τυμβογέροντες (εἰσὶ) παραπλῆγες καὶ τῇ διανοίᾳ παρηλλαγμένοι. [O]

8) *οἷς ἐπίκειται*] Sic e Codd. suis Maltretus supplet lacunam Editionis Lugd. *** ἐπίκειται. Alemannus e coniectura supplet: παρὰ τῆς ἀρχῆς ᾗ ἐπίκειται etc. Officium illud erat Praefecti Caniculi. Vide Notas Historicas. [O]

9) *ἐξ ἀνθρώπων*] *ex hominibus* i. e. *ex humana vita.* Nec itaque ἐξ delendum cum Alemanno. [O]

10) *τῶν καθεσταμένων*] Suidas hunc locum citans v. Νεοχμοῦν legit τῶν καθεστώτων, quo modo loquitur Procopius in Pers. Lib. I. Vide Toup. Obss. ad Suid. Tom. I, p. 301. [O]

11) *νεοχμοῦν*] Suidas: Νεοχμοῦν — καινοτομεῖν, νεώτερα ἐργάζεσθαι, ipsa Procopii verba citans. Ed. Lugd. νεοχειλοῦν. Mendose. [O]

12) *οὐχ ἧσσους ἢ ὅσοις etc.*] Sic ex Suida v. Ἐπισκήπτω verba haec citante edidit Maltret. In Ed. Lugd. abest ἤ. [O]

13) *ἢ περιγενόμενοι*] Sic edidi ex emendatione palmaria Toupii Obss. ad Suid. Tom. 1. p. 127. Ed. Lugd. ἢ γενόμενοι, nullo sensu. Maltretus ex ingenio correxit ἢ ὑγιαζόμενοι. [O]

14) *αὐτίκα*] *Exempli causa*, ut saepius; vide Ernesti ad Xenoph. Memorabb. IV. C. VII. 2. Ruhnken. ad Timaei Lex. Plat. pag. 56. et Fischer. in Ind. ad Aschin. Socr. et quae observavimus ad Democriti Fragm. 110. in Opusc. Vet. Graec. sentensios. Tom. I. p. 519. [O]

15) *διαλαχὼν αὐτῷ καὶ τῶν ἐν Χριστιανοῖς μυστηρίων*] S. Coenam intelligit. [O]

## CAPUT VII.

1) *εἰς γόνυ ἐλθεῖν*] elegenter de republica inclinante, in perniciem cadente. Sic Aelian. Var. Hist III, 17. *Aristoteles*, inquit, *urbem patriam* οὐ, τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο, ἐς γόνυ πεσοῦσαν, ἀλλ' ἐπὶ στόμα, ἀνέστησεν αὖθις. Conf. qui de hac locutione multus est Valckenar. ad Herodot. VI, 27. [O]

2) *προϊόντος ἤδη τοῦ δεινοῦ*] Sic edidi cum Mal-

treto (qui tamen omisit articulum) ex emendatione Alemanni certissima pro *προϊόντος ἤδη τοῦ νοῦ.* [O]

3) *ἀδικούμενοι γὰρ εἰώθασιν ἐς ἀπόνοιαν τρέπεσθαι ἄνθρωποι*] Citat haec verba Suidas v. *Ἀπόνοια — ἄνοια, ὕβρις.* [O]

4) *τὰ ἐς τὴν κόμην*] Suidas l. l. *τὰ ἀμφὶ τὴν κόμην.* [O]

5) *μετεβέβλητο*] Suidas: *παραβέβληται.* Minus bene. [O)

6) *αὐτὴν*] Sic edidi ex Suida pro *αὐτοί.* [O]

7) *αὐτοῖς κατακομᾶν*] Suidas *αὐτὸν κατακομᾶν.* Scribendum fuisset *αὐτὸ*, nam praecessit *τοῦ γενείου.* Sed magis placet cum Kustero legere *αὐτὰ κατακομᾶν*, ut referatur ad utrumque *μύστακος καὶ τοῦ γενείου.* [O]

8) *ἀποτεμόμενοι*] Suidas *ἀποτεμνόμενοι.* In seqq. post *σφίσι* addidi *ἐπὶ μακρότατον* ex Suida. [O]

9) *Οὐννικὸν*] Suidas: *Οὐννιὸν.* [O]

10) *τὸ ἀμφὶ τὼ χεῖρε μέρος*] Sic edidi e correctione Alemanni deleto *αὐτοῖς* post *μέρος*, quia mox sequitur *σφίσιν*, quanquam *αὐτοῖς* et Suidas habet. [O]

11) *εἰς ἀφατόν τι εὖρους διεκέχυτο χρῆμα*] Alemannus mavult *εὖρος.* Sed bene habet vulgata, *εὔρους χρῆμα*, ut *χρῆμα νυκτῶν* ap. Aristophanem Nubb. init. [O]

12) *τοῦτο τὸ μέρος ἀτεχνῶς ἤρετο, αἴσθησιν παρεχόμενον τοῖς ἀνοήτοις*] Haec verba manca in editione Lugd. supplevit Maltret. partim e Codd. partim e Suida v. *Εὐπάρυφα.* [O]

13) *ἀδρὸν*] Sensus potius requirit ut scribamus *ἁβρὸν*, *delicatum.* [*Kuster. ad Suid. l. l.*]

14) *ἠρ αιωμένῳ*] Sic edidi ex Suida. [O]

15) *διελεγχθῇ*] Maltret. in marg. *διελεγχθείη* ex Suida, quod magis placet. [O]

16) *αἱ ἐπωμίδες δὲ* etc.] Citat haec verba Suidas v. *Ἐπωμίς — εἶδος περιβολαίου.* [O]

17) *ἀφαιρούμενοι*] Sic ed. Maltret. e correctione Alemanni. Ed. Lugd. *ἀφανιούμενοι.* [O]

18) *φύρεσθαι*] *crescere*, *intumescere*, metaphora ducta a pane fermentato. [O]

19) *ἐν παραβύστῳ*] Suidas: *Παράβυστον — παρακεκαλυμμένον, λάθρα γενόμενον.* [O]

20) *δεδουλωμέναι*] Sic Maltret. recte scil. *γνῶμαι.* Ed. Lugd. *δεδουλωμένοι.* [O]

21) *ἐκ τῶν στασιωτῶν*] Sic edidi e correctione Alemanni. Non enim de militibus, sed de seditiosis Venetis Prasinisque hic sermo est. [O]

22) ἄκατος] *Celox*, navigii minoris genus, cuius meminit iam Herodotus. [O]

23) ἧσσον δὲ ταῦτα τοὺς παρακεκτωκότας ἠνία] Haec verba citat Suidas v. Ἧσσον — οὐδὲ ὁμοίως. [O]

24) τῆς διὰ τῶν ἔξω ἐμβάσης ἀνίας] Sic edidit Maltretus e correctione Alemanni verissima pro verbis corruptis τῆς διατάξεως ἐμβάσης ἀνίας. [O]

25) ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς] Sic contextu flagitante ed. Maltret. e correctione Alemanni. [O]

## CAPUT VIII.

1) καίπερ αὐτοπτῇ — γενομένῳ] Ita Maltretus e Codd. suis felicissime restituit locum in editione Alemanni corruptum et lacunosum: καίπερ αὐτὸν ἢ — γενόμενον. [O]

2) ἠλίθιός τε] Suidas v. Ἠλίθιος — ἄφρων, ὁ σκληρὸς ἢ ἀναίσθητος, haec Procopii verba citat. [O]

3) νωθεῖ ὄνῳ ἐμφερῆς] Suid. καὶ νωθῆς, ὄνῳ ἐμφερῆς, quod magis placet, [O]

4) ἔπεσθαι] Suid. πείθεσθαι. [O]

5) ἐκύκα] Suid. Κυκᾷ — ταράττει. [O]

6) ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ] Alemannus legendum censet ἐπὶ τῇ πολυτελείᾳ, ut sensus sit, quem in versione expressit: Iustinianum praeter nimis magnos sumptus multas alias in excipiendis Hunnis profudisse divitias. Ferenda tamen vulgata lectio: *multum concessit Hunnis in iis, quae ad rempublicam pertinebant.* [O]

7) ἐξουσίᾳ πλούτου] Sic edidi ex emendatione palmaria Alemanni pro ἐξουσίᾳ πλοῦ. [O]

8) ἀντιφιλοτιμούμενος] i. e. profusionibus suis et sumptibus aemulatus, obluctatus maris exundationibus. φιλοτιμεῖσθαι, φιλοτιμία, verba propria de largitione, erogatione pecuniaria, quae fit gloriae causa in reipublicae decus atque commodum. Vide quae observavimus ad Nicolaum Domasc. pag. 171. [O]

9) ἔγκλημα οὐχ ἁμαρτηθὲν] *Crimen non commissum, falsa, vana criminatio.* Locutio insolentior. [O]

10) ἐξιστάμενοι] Suidas: Ἐξιστάμενος — παραχωρῶν.

11) ἐπυῤῥία] Sic scribendum pro ἐπυρία. Sensus: *vultu fuit rubicundo, quamvis biduum ieiunasset.* Hac re scil. Domitianum referebat, cuius *vultum modestum ruborisque plenum* laudat Suetonius Cap. XVIII. [O]

12) ἀπώναντο] i. e. *ad satietatem usque experti sunt.* [O]

13) ὅτι ἂν αὐτῇ βουλομένῃ εἴη] i. e. *quodcunque vellet.* Nil amplius. De hoc Atticismo Demostheni inprimis et Dionysio Halicarnasseo perquam familiari vide Dorvill. ad Chariton. V. 2.

pag. 467. ed. Bek. et quae observavimus ad Democriti Fragm. 19. in Opusc. vet. Graec. sententios. Tom. I. p. 520. [O]

14) ὅποι ἂν ἐθέλοι] Sic edidi ex emend. Alemanni. Nam sensus est: *ubicunque vellet*, non: *qualemcunque vellet*. [O]

15) ἀπαλεῖψαι βουλομένη] Cur in illa statua laniorum Domitiani crudelitatem repraesentabat, si eam prorsus obliterare erat animus? Quare legendum censeo ἀπελέγξαι; nisi malis hoc modo: ἡ δὲ γυνὴ τῆς ἀπανθρωπίας τῶν τὸν ἄνδρα κρεουργησάντων ἀπολεῖψαι βουλομένη μνημεῖα τῷ ὄπισθεν χρόνῳ, ἐπενόει τάδε. Hoc placet. [*Alem.*]

16) μωροκακοήθη] Citat hunc locum Suidas h. v. *ein Schalksnarr.* [O]

17) εἴρων] h. e. *cuiuscunque rei simulator ac dissimulator*, ut Sallustius de Catilina loquitur. [O]

18) σκότιος ὀργὴν] Citat Suidas v. Σκότιος. [O]

19) διώμοτα — ἠγμένα] dictum insolentius pro εἰς διωμοσίας ἠγμένα, *ad iurandum* (vel potius *peierandum*) *compulsa*. [O]

20) οὐδεμιᾷ ξυμβουλῇ] Sic scribendum e correctione Alemanni pro οὐδεμιᾷ ξυμβολῇ. [O]

21) εὔκολος ἄγαν] Sic edidi auctore Alemanno pro εὔκολος ἄκαν. [O]

22) τὰ Ῥωμαίοις ξυνενεχθέντα] Romani dicuntur Procopio omnes imperio Romano cuius tunc temporis metropolis erat Constantinopolis subiecti, quod semel monuisse sufficiat. [O]

23) γενομένων δὲ οἰκείων] perperam haec interpretatus est Alemannus. Sensus est: *quamvis domestici* (i. e. subditi) *essent, quibus largiri potuisset pecunias*, maluit tamen Iustinianus illas profundere in barbaros. [O]

## CAPUT IX.

1) ἢ βούλοιντο] Sic edidi e correctione Alemanni verissima pro εἰ βούλοιντο. [O]

2) ἐπεὶ ὁ θηριοκόμος ἐτετελευτήκει καὶ αὐτοῖς ἔναγχος] Videtur legendum αὐταῖς filiabus his, non αὐτοῖς scil. Βενέτοις. [O]

3) χιτωνίσκον χειριδωτὸν] Citat haec verba Suidas: Χιτὼν — ἱμάτιον ἀνδρικὸν καὶ χιτωνίσκος χειροδωτὸς, οἷος πρέπει δούλῳ παιδί· χιτὼν οὖν ἐστι λεπτὸν ἱμάτιον, ὑποκάμισον παρὰ τὸ ἐγχεῖσθαι τοῖς μέλεσι etc. [O]

4) Τέως μὲν οὖν] Hinc incipiunt famosa illa duarum lacunarum supplementa, quae in omnibus Procopii editionibus desiderata e Codice Vaticano edidit et latine vertit Aegidius Menagius

in lit. *Menagiana* Tom. III. pag. 255 seqq. Equidem non dubitavi illa suis locis inserere lacunasque supplere, cum Procopius non scriptor is sit qui legatur ab adolescentibus, taliaque immo turpiora adhuc legamus apud Petronium, Iuvenalem et alios. Quid quod eadem fragmenta in usum adhibuit etiam Gibbonus in Historia de Casu Rom. Imperii. [O]

5) μισητεῖαν] Suidas: Μισητίαν — τὸ εἰς τὰς συνουσίας ἐπίφορον. Scholiastes ad Aristoph. Plut. v. 990. Μισητίας — πορνείας οἱονεὶ μισγητίας παρὰ τὸ μίσγεσθαι· καὶ ἐν τούτοις μισητίαν φησὶ τὸ εἰς τὰς συνουσίας εὐεπίφορον etc. ubi vid. Hemsterhus. pag. 346. ed. Lips. [O]

6) εἰς τὰς ἐπὶ σκηνῆς] Supple γυναῖκας.

7) ἀστεῖαι διαφερόντως καὶ σκώπτρια] ἀστεῖοι et σκῶπται vel γελοῖοι saepe iunguntur. Ἀστεῖον enim non tantum elegans et venustum, quod veteribus est perfamiliare, sed et, praesertim apud recentiores, quidquid risum movet. Hinc Hieroclis quae feruntur Ἀστεῖα scil. ἀποφθέγματα. Vide Hemsterhus. ad Aristoph. Plut. Schol. v. 697. pag. 231. ed. Lips. [O]

8) ἰσχιάζουσα] Suidas: Ἰσχιάζειν — τὸ ἐν τῷ βαδίζειν ἐπιπολὺ ἑκατέρως ἑαυτὸν μεταφέρειν. Idem est quod dicit Arnobius Lib. II. Cap. 42. *lumborum crispitudine fluctuare*, ubi vide quae observavimus Tom. II. pag. 69. [O]

9) κἀκ τριῶν τρυπημάτων] Alludere videtur inter alia ad *oris stuprum*, quod λεσβιάζειν vocabant Graeci. Vide quae observavimus ad Arnobium Lib. II. Cap. 42. pag. 70. [O]

10) λορδουμένη τε καὶ τὰ ὀπίσω ἀποκοντῶσα] Suidas: Λορδουμένη φησὶ Προκόπιος περὶ Θεοδώρας τῆς Ἰουστινιανοῦ γαμετῆς. Ἀποδυσαμένη ξὺν τοῖς μίμοις ἐν μέσῳ εἱστήκει, λορδουμένη τε καὶ τὰ ὀπίσω ἀποκοντῶσα. ἤγουν κεκαμμένη, et paullo post: Λορδουμένων — κινουμένων· ἐπειδὴ οἱ συνιάζοντας κινοῦνται. Ἀριστοφάνης (Eccles. ipso fere initio) Λορδουμένων τε σωμάτων ἐπιστάτην. Pro ἀποκοντῶσα scribendum puto ἀποκοντωθεῖσα i. e. si proprie interpreteris, *conto traiecta* vel *transfixa*. Metaphorice autem dicitur de coitu venereo, quoniam κόντος interdum pro membro virili accipitur, uti δόρυ, ἔγχος et similia. [*Kuster.*] At ridicule hallucinatur vir doctissimus. Neque enim mentem Procopii aut sensum verbi intellexit. Ἀποκοντοῦν est *proiicere*. Hinc τὰ ὀπίσω ἀποκοντοῦν de *proiectu partium posteriorum* recte dicitur, quod pathicorum est. Fluit autem verbum illud a κόντος. Hesychius: Κόντος — δόρυ. Recte autem et iuxta se posita sunt Λορδουμένη et ἀποκοντῶσα. Sunt enim ista σχήματα contraria, et quodammodo tamen affinia. Nam Λορδὸν, ut ait Suidas, ἐναντίον τῷ κυρτῷ. Idem autem κύρτον et ἀποκοντούμενον. Hoc viris, illud autem Λορδὸν foeminis. Sed totum negotium optime depinxit Clemens Alexandr. Paedag.

Lib. III. p. 264. (Potter) *Ἀπεστραμμένους καὶ κενοφόντας, καὶ τῆς φύσεως τὰ ἀπόῤῥητα εἰς τὸ συμφανὲς ἀπογυμνοῦντας, ἐξορχουμένους καὶ λορδουμένους ἀπερυθριῶσι σχήμασι οὐκ ἀπερυθριῶντας αὐτοὺς, ἐν αὐτῇ νεολαίᾳ καὶ γυμνασίῳ μέσῳ, ἔνθα ἀρετὴ ἀνδρῶν ἐξετάζεται, ἀσχημονοῦντας.* Ad quem locum graphice et facetissime Scholiastes: *Λορδουμένους οἱονεὶ τὰ ὀπίσθια τῶν ψυῶν συνιζάνοντας τὰ στήθη προεξανιστᾶν προπετῶς· τοιοῦτον γὰρ ὁ Λορδὸς σημαίνειν βούλεται, ἀντίθετος ὢν τῷ κυρτῷ, ὃν ἡ συνήθεια κυφὸν* (sic enim legendum pro *κυρτὸν*) *οἶδε καλεῖν.* Hinc vox rarissima *Λόρδωσις.* Schol. ad Theocrit. Id. V, 43. *Ὕβωσις καὶ Λόρδωσις πάθη· Λόρδωσις γάρ ἐστι τὸ ἔμπροσθεν· Ὕβωσις τὸ μετὰ τὴν κεφαλὴν πρὸ τῆς ῥάχεως πάθος. Κύρτωσις δὲ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως.* Quare elegantissime ut solet Procopius de Theodora: *Λορδουμένη τε καὶ τὰ ὀπίσω ἀποκοντῶσα. Stabat lumbis fluctuantibus, et rem suam rursum prorsum succutiebat*; quod mulieris impudentissimae est. [*Toup. Emendd. in Suidam, Tom. I. pag. 390. seqq. ed. Oxon.*]

11) *βρενθυομένη*] *ἐπαιρομένη, ambitiose venditans.* Vide de h. v. Hemsterh. ad Lucian. T. II. p. 452. ed. Bipont. [O]

12) *τὴν αἰδῶ*] h. l. i. q. *τὰ αἰδοῖα*, ut ap. Homer. Il. *χ*, 75.
*αἰδῶ τ' αἰσχύνωσι κύνες κταμένοιο γέροντος.* [O]

13) *μή του*] Alemanno placet: *μή που.* Sed nil mutandum; *μή του* i. q. *μή τινος.* [O]

14) *ἄλλως τε καὶ ἀρχομένης ἡμέρας*] Ominosum scil. habebatur quidquid primo mane e somno expergefactis primum occurrebat. [O]

15) *σκορπιαίνεσθαι*] Suidas: *Σκορπιαίνεσθαι — ἀποθηριοῦσθαι, τραχύνεσθαι*, ipsissima verba Procopii citans. [O]

16) *καὶ ὑπὲρ δημοσίους πολλὰς διαβόητον γεγεννῆσθαι*] Sic edidit Maltretus ex emendatione Alemanni pro *καὶ ἐς δημοσίους πολλὰς διαβοήτως γεγεννῆσθαι.* [O]

17) *ἡ πολυτέλεια*] Sic ex emendatione Alemanni verissima edidit Maltret. Antea *πολιτεία.* [O]

18) *τοῦ κακοῦντος ἔργου*] i. e. *scelere maleficio*, nil amplius forma insolentiore. [O]

19) *ἀτοπίαν*] *immanitatem, atrocitatem.* Vide quae adnotavimus ad Nicolaum Damascen. Supplem. p. 11. [O]

20) *ἐπέστελλε*] Num *ἐπέτελε?* hoc est *ἐνετέλλετο*, ut passim dicere Procopius consuevit. An vero *ἐπέστελλε* est, *per epistolam iussit*, quod tunc cum aegrotabat Iustinianus, non Byzantii, sed in Heraeano, vel in Iucundiano, aut alio in suburbano esset. [*Alem.*] Nil mutandum. Nam *ἐπιστέλλειν* est *iubere, praecipere*, sive per mandatum sive per epistolam. Ita Xenophon Cyrop. IV. 1, 10. *σύμπεμψόν μοι — τινὰ, ὃς ἐρεῖ, ἃ ἂν σὺ ἐπιστείλῃς.* Conf. quae observavimus ad Epist. Socrat. XXXII. pag. 279. [O]

S

21) *πράγμασι Ῥωμαίων*] Sic edidi cum Maltreto pro πράγμασι Ῥωμαίους. [O]

22) *κοιαίστορος*] Liber VI. Basilic. Tit. 5. Cap. 1. ἀδιάφορον εἶτε ἐξ ἰδιωτῶν, εἴτε ἀπὸ πατρικίων κοιαίστωρες γίνονται. Ἀναγινώσκουσι δὲ τὰς βασιλέων βίβλους, καὶ βουλεύονται ἐν τῇ συγκλήτῳ, καὶ τὰς βασιλικὰς ἀναγινώσκουσι κελεύσεις. Zosimus Lib. I. Σαλούϊος ὁ τὰ βασιλεῖ δοκοῦντα τεταγμένος ὑπαγορεύειν, ὃν κοιαίστωρα καλεῖν οἱ ἀπὸ Κονσταντίνου δεδώκασι χρόνοι. Plura vide apud Ducang. Glossar. Med. et inf. Graecit. h. v. [O]

23) *νόμοις*] Ut plena sententia sit, illud mihi videtur desiderari: ἔστι γὰρ νόμοις. [*Alem.*]

24) *ὅτε δὴ οὔτε ἀσπάσασθαι*] In editione Alemanni sic: ὅτε δὴ οὔτε *** οὔτε ἀσπάσασθαι. Maltret. omisit lacunam et omnino ad sententiam nihil desideratur. [O]

## CAPUT X.

1) *εὖ τε γεγοννῖαν*] Sic pro οὔτε γεγοννῖαν edidi ex emendatione Alemanni sensu flagitante. [O]

2) *τροφῆς κορυφαίου*] Sic correxit Alemannus verissime; τροφὴ κορυφαῖος est educatio qualis feminam principem vel uxorem Imperatoris decet. Nam κορυφαῖοι dicuntur Graecis, praesertim recentioribus, *imperatores, principes.* Vide Ducange Glossar. h. v. [O]

3) *ὀρθοτίτθιον*] Sic edidi ex emendatione Toupii ad Suid. in Opusc. Crit. Tom. I. p. 444. ed. Oxon. Suid.: Ὀρθοτίτθιος — ἡ παρθένος ἡ ὀρθοὺς τοὺς τιτθοὺς ἔχουσα. Voce etiam utitur Nicetas in Andronico: Παραγκαλιζόμενος ὁ πέπων τὴν ὀμφακίζουσαν, ὁ ὑπέρωρος τὴν ἡλικίαν τὴν ὀρθότιτθον νεανίδα. Idem enim ὀρθότιτθος et ὀρθοτίτθιος. Alemann. habet ὀρθότοον, nullo sensu. Maltret. in marg. Ὀρθότομον, quod non plane reiiciendum videtur, ut significet feminam rectis i. e. venustis lineamentis circumscriptam, *wohlgewachsen, von schönem Ebenmaass.* [O]

4) *ἐπ' οὐδενὶ τῶν προδεδηλωμένων καταδυόμενος*] Recte vertit Alemannus, *cui neque illa omnia pudori essent.* Sic Demosthenes adv. Midiam p. 578. ed. Reisk. οὐκ ἂν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ κατέδυ. Καταδύομαι propr. prae pudore terra mergi. Vide Reisk. in Indice h. v. [O]

5) *ἄλλα τε*] MS. addit. πολλά. [*Maltret.*]

6) *Ἄλλο τέ μοι*] Melius Ἄλλο δέ μοι, ut Maltret. in marg. [O]

7) (p. 80, 30.) *κεκλιμένοι*] Sic edidi ex lectione marginali Maltreti pro κεκλημένοι. [O]

8) ὠρακιῶσα] i. q. ὠχριῶσα ab ὠρακιᾶν. Vide Schneider. in Lexic. ubi nostrum locum citat. [O]

9) καὶ συνεστραμμένον ἀεὶ βλέπουσα] i. e. oculis contractis, in unum quasi punctum defixis, vibrantibus, *blitzende Augen*, ut non male reddidit Reinhartus. [O]

10) κελεύσεσι δὲ] Sic edidi ex emendatione Maltreti in marg. Alemann. κελεύσεως δὲ. [O]

11) τῶν διαφόρων] Grammatica non constat, si est a διαφορά. Verum Graecis διάφοροι sunt *litigatores*. Vide statim infra: εὐθὺς δὴ προσκεκρουκότες τῇ γυναικὶ διάφοροι ἦσαν. Suidas: Διάφοροι — ἐχθροὶ, διὰ τὸ διαφορεῖσθαι τὰς γνώμας. [O]

12) τὰ ἐς τὴν σπουδὴν] i. q. σπουδὴ, nil amplius: *studium illud* vel *benevolentia* scil. simulata. [O]

13) προσποιούμενοι] Sic edidi cum Maltreto e correctione Alemanni verissima. Antea ποιούμενοι. [O]

## CAPUT XI.

1) οὐκ ἔχων ὅστις γένηται τῷ φόνων ἐπιθυμίᾳ] i. e. *ignorans quis esset, vecors quasi sanguinario furore, ausser sich vor Mordlust.* [O]

2) Ἰουστίνου βασιλείας] Iustini nomen pro Iustiniani reposui cum Maltreto contextu flagitante. [O]

3) λόγῳ οὐδενὶ] i. e. sine ratione sufficiente, idonea, *ohne einen rechtmässigen Grund, Vorwand.* Sic infra eodem capite: ξυνδιεφθάρησαν οὐδενὶ λόγῳ. [O]

4) Ἀσκαλαβηνῶν] Alibi scribitur Σκλαβηνῶν, *Slavorum, Slaven, Sclavonier*, ut vertit Reinhart. [O]

5) καὶ Ἀντῶν] Sic cum Maltreto reposui ex emendatione Alemanni verissima pro αὐτῶν. Sunt Ἄνται barbari, a quibus devictis Iustinianus *Anticus* dici voluit. Eosdem cum Σκλαβηνοῖς coniungit Procopius noster de Bello Goth. Lib. 1. Cap. XXVII. p. 377. ed. Maltret. Οὖννοί τε ἦσαν καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται, οἳ ὑπὲρ ποταμὸν Ἴστρον οὐ μακρὰν τῆς ἐκείνου ὄχθης ἵδρυνται. [O]

6) τοὺς Πέρσας ἐνσπόνδους] Ita scribendum. Nam Hunni, qui Alamundarum tribunum sequebantur, Persarum erant foederati, ut est Lib. I. et II. Belli Persici. [*Alem.*]

7) καὶ πολέμων] Sic rescripsi auctore Alemanno pro καὶ πόλεων. [O]

8) βουλεύσαντες] De Iustiniano loquitur. *Sed cum haec eadem communicatis cum Theodora consiliis ageret Iustinianus*, saepe in hac historia vel data opera vel incaute numeros commutavit Procopius. [*Alem.*]

9) φόνον καὶ σάλον] Sic edidi e lectione marginali Maltreti pro φόνον καὶ ἄλλον, quod sensu cassum est. Immo καὶ σάλον *angorem*, *turbam animi*, *Unruhe*, *Todesangst*. Alemannus mavult καὶ ἄλην, *et fugam*. [O]

10) ἐς δόξαν τήνδε] Scil. τῶν Χριστιανῶν. Itaque τήνδε minime delendum cum Alemanno. [O]

11) ἐπεὶ οὐδεμιᾷ φειδοῖ ἡ τοῦ ἔργου τούτου ἐπιτροπὴ γέγονε] Sic edidi cum Maltreto ex emendatione Alemanni verissima. Antea ἐπεὶ οὐδεμία φειδὼ ἡ τοῦ ἔργου τούτου ἐπιτροπὴ γέγονε. Nullo sensu. [O]

12) ἔγνωσαν καιρὸν τὸν παρόντα σφίσιν ἐκκρούοντες] Sic edidit Maltret. ex Manuscripto. In editione Lugd. lacuna est: ἔγνωσαν τῷ * * τὸν παρόντα σφίσιν ἐκκρούοντες, quam Alemannus explere voluit: ἔγνωσαν τῷ λόγῳ τὸν παρόντα σφίσι κίνδυνον ἐκκρούοντες. [O]

13) ἐκόμπευον] de Iustiniano loquitur. [*Alem.*] Potius de exactoribus iudiciorum, lictoribus Iustiniani. [O]

14) χαλεπῶς εἶχον] Et hoc de Iustiniano. Sed huius ἐναλλαγῆς paulo ante causam indicavi. [*Alem.*]

15) ξαίνουσα κατὰ νώτου πολλούς] ξαίνουσα scil. Theodora; quare in seqq. rescripsi ἐκόμπευεν pro ἐκόμπευον. Alemann. leg. ξαίνουσα κατὰ νώτου πολλὰς, scil. πληγὰς, μάστιγας, frequentissima ellipsi. [O]

16) ἐν τοιούτῳ χωρίῳ] Sic Maltret. in marg. pro ἐν τοιούτῳ χώρῳ. Annon ἐν τοιούτῳ χρόνῳ, in tempore tam periculoso? [O]

17) μετά γε τοὺς etc.] Sic edidit Maltret. e correctione Alemanni sensu flagitante pro μετά γε τῶν. [O]

## CAPUT XII.

1) μαργάροις] Vide supra ad Cap. III. not. 11. [O]

2) διαθήκην γάρ τινα] Ita legendum, non τινες. Nam qui testamentum proferebant, erant Iustinianus et Theodora. [*Alem.*]

3) καὶ Ἰωάννου] Sic legendum, non Ἰωάννῃ. Nam hic quoque ex iis est, quorum substantias rapuit Iustinianus. [*Idem.*]

4) ἐκδέδοται] Ed. Lugd. ἐνδέδοται. Male. Correxit iam Alemannus. [O]

5) ὠνήσεσθαι ἐπίδοξος ἦν] Suid. v. Ἐπίδοξος — ἔνδοξος, ἐπιδόκιμος; ubi nostrum locum citat, habet ὠνεῖσθαι ἐπίδοξος ἦν. [O]

6) ὥς οἱ αὐτῷ βουλομένῳ εἴη] Vide supra ad Cap. VIII. not. 13. [O]

7) παλαμναῖοι] Suidas: Παλαμναῖος — φονεὺς ἢ μιαρός. Παλαμναῖοι γὰρ λέγονται οἱ διὰ χειρὸς ἀνδροφονοῦντες παρὰ τὴν

παλάμην, citans ipsissima Procopii verba. Conf. Dorville ad Chariton. Lib. II. Cap. IX. p. 327. ed. Rek. et quae nos observavimus ad Memnon. Excerpt. Cap. 1. pag. 197. [O]

8) βροτολοιγώ] Ita Maltret. in marg. rectius. Nam loquitur de Iustiniano et Theodora, et sic Suidas citat v. Βροτολοιγὸς — ὁ τοὺς ἀνθρώπους διαφθείρων. Antea βροτολοιγεῖ. [O]

9) σῶμα] Maltret. in marg. σχῆμα. [O]

10) ἀνθρωποδαίμονες] daemones, mali genii sub humana forma latentes, eingefleischte Teufel. Ceterum verba haec citat Suidas v. Ἀνθρωποδαίμων. [O]

11) πολλῷ τῷ διαλλάσσοντι] i. e. πολλῇ τῇ διαφορᾷ, magno intervallo, discrimine. [O]

12) καθ' αὑτοὺς ἔσφηλαν] Sic edidi cum Maltreto ex emendatione Alemanni ut sensus sit, *tum cum illi (Iustinianus scil. et Theodora) vivebant.* Ipsi tamen Alemanno magis placebat καθ' ὅλου, quod etiam in versione exposuit. In editione Lugd. male legitur καθ' αὐτοῦ ἔσφηλαν. [O]

13) εἴη] Maltret. in marg. ἦν ἡ φυγὴ ex Suida v. πόῤῥω τῶν νυκτῶν — περὶ τὸ μεσονύκτιον. [O]

14) τοὺς διαύλους ποιεῖν] Suidas legit τοὺς μακροὺς διαύλους, nostrum locum citans v. δίαυλος — ἡ μακρὰ περίοδος. [O]

15) τῶν ὀφθαλμῶν] ὀφθαλμῶν flagitante contextu addidi auctore Alemanno. Maltret. in marg. habet τῶν ὠτων. [O]

16) διαπορούμενον] Sic legendum pro διαπορευόμενον e coniectura Alemanni verissima. Nam contrarium esset ἑστάναι et διαπορευόμενον. Immo διαπορούμενον, stare quasi defixum, wie angeheftet stehen. [O]

17) οἴεσθαι] Alemann. legendum coniicit ὁρᾶσθαι, quod magis placuit. [O]

18) ἄνθρωπος δὲ] Legendum θάτερος δὲ, sive ὁ ἕτερος δὲ vel τὶς δέ. Nam praecessit ὁ μέν. [O]

19) ἀλλὰ τῶν τότε θεάσασθαι ἰσχυριζομένων ἀκούσας] Haec verba citat Suidas v. Ἰσχυριζομένου ἀντὶ τοῦ διαβεβαιουμένου. [O]

20) παραπλῆγα etc.] Citat haec verba Suidas v. Παραπλὴξ — μαινόμενος, παράφρων ἢ ἄφρων. [O]

21) Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλεν — ἀλιτήριος εἶναι] Suidas v. Ἀλιτηρίους citat: Ἢ πῶς οὐκ ἔμελλεν etc. δαίμων ἀλιτήριος, daemon noxius *Plagegeist, Plageteufel.* [O]

22) καὶ ὕπνον] Melius ἢ ὕπνου, ut habet Maltret. in marg. [O]

23) ἀωρὶ νύκτωρ] *intempesta nocte.* Citat haec verba Suidas v. Ἀωρίᾳ — ἀκαίρως, ubi Kusterus allegat verba Aristophanis in Eccles. de gallo gallinaceo :

— *Σὺ δὲ δεῦρ' ἡ κιθαρῳδὸς ἔξιθι*
*Πολλάκις ἀναστήσασά μ' εἰς ἐκκλησίαν*
*Ἄωρὶ νυκτῶν.* [O]

24) *δαιμονίως ἐσπουδακὼς*] Citat haec verba Suidas v. *Δαιμονίως* — *ἀντὶ τοῦ παραδόξως, ὑπερφυῶς.* [O]

25) *ἔτι Ἰουστίνου*] Sic legendum cum Maltreto e correctione Alemanni verissima pro *Ἰουστινιανοῦ.* [O]

26) *ἀπολώλει*] Ita Maltret. e correctione Alemanni pro *ἀπολωλέναι.* Idem mox *πολλὰ* pro *ἄλλα.* [O]

27) *φάσμα ἐπισκῆψαν*] *φάσμα* supplevi sensu flagitante auctore Alemanno. [O]

28) *γεγενημένην*] Maltret. in marg. *γενέσθαι.* Alemanno placet *γενησομένην.* [O]

## CAPUT XIII.

1) *εὐπρόσιτον*] Ita sensu flagitante edidi cum Maltreto, pro *ἀπρόσιτον*, ex emendatione Alemanni. [O]

2) *οὐ μέντοι ἠρυθρία τινὰ*] Grammatici nihil moveant. Sic enim et Iustinianus loquitur Novella 25. *Ὥσπερ ἐκείνας οὔτε τοὺς ἡμετέρους λόγους, οὔτε τοὺς νόμους, οὔτε τὸ τῆς ἀρχῆς ἐρυθριᾷ σχῆμα, οὕτω οὐδὲ ἡμεῖς αὐτὸν ἐρυθριάσομεν.* [*Alem.*]

3) *μασνοῦσθαι*] Supplendum videtur *ὀργῆς* vel *θυμοῦ*, quod et Alemannus expressit in versione sua. [O]

4) *ἐσαεὶ φθόρος*] Suidas locum nostrum citans v. *φθόρος* legit *ἀεὶ φθόρος.* [O]

5) *ἔπειθον γὰρ αὐτὸν*] Scribendum videtur: *ἔπειθον γαρ ἂν αὐτὸν.* [O]

6) *λάθοι*] Sic Maltret. e correctione Alemanni pro *λάθοι ταῦτα.* [O]

7) *ἀποστῆσαι*] Sic Alemann. et Maltret. pro *ἐπιστῆσαι.* Bene. [O]

8) *καθελεῖν*] Ed. Lugd. *καθέλκειν.* Male. [O]

9) *ἐπιτηδείων ἐπί τινα πρᾶξιν*] Sic edidi cum Maltreto e correctione Alemanni. Ed. Lugd. *ἐπιτηδείων τινὲς ἐπί τινα πρᾶξιν.* Sed *τινὲς* redundat nec cohaeret cum praecedenti *στελλομένων.* [O]

10) *Ἦν τε ἄοκνος εἰ καὶ ἐπιπλεῖστον εἰπεῖν σιτίοις μὲν* etc.] Sic edidi et versionem mutavi e correctione Maltreti. Alemannus qui edidit: *Ἦν τε ἄοκνός τε καὶ ἐπιπλεῖστον εἰπεῖν σιτίοις μὲν*, locum mutilum putat. Sed mihi etiam *εἰπεῖν* videtur redundare. [O]

11) *κατακορὴς οὐδαμῆ γέγονεν*] Citat haec verba Suidas v. *Κατακορὴς* — *ἄχρι κόρου ἐσθίων.* [O]

12) ὥσπερ γάρ τι αὐτῷ πάρεργον τῆς φύσεως ἀγγαρευομένης] Haec apud Suidam v. Ἄγγαρος καὶ Ἀγγαρεία — ἡ δημοσία καὶ ἀναγκαία δουλεία. Plenius sic leguntur: ὥσπερ γάρ τι αὐτῷ πάρεργον τὸ ἐσθίειν τῆς φύσεως αὐτὸν ἀγγαρευούσης περὶ τὰ βρώματα ἐφαίνετο εἶναι, unde suspicor veram auctoris scripturam fuisse: ὥσπερ γάρ τινι παρέργῳ τῷ ἐσθίειν τῆς φύσεως αὐτὸν ἀγγαρευούσης, περὶ τὰ τοιαῦτα ἐφαίνετο εἶναι etc., *quasi natura illum ad edendum tanquam ad supervacaneam coactamque servitutem compulisset. Er zeigte sich in diesen Dingen so, als wenn ihn die Natur zum Essen als zu einem beschwerlichen und überflüssigen Dienst gezwungen hätte.* [O]

13) ἀπόσιτος] Suidas: Ἀπόσιτος — ἄσιτος, ἄτροφος, locum nostrum sic abbreviat: Ὁ δὲ ἀπόσιτος ἡμέρας καὶ νύκτας δύο πολλάκις ἔμενεν, καὶ ταῖς τοῦ Πάσχα ἡμέραις ἀπόσιτος ἦν, ὕδατι βραχεῖ ἀποζῶν. [O]

14) (p. 106, 28.) ἂν οὕτω τύχοι] τύχοι, quod deerat in ed. Lugd. contextu flagitante supplevi cum Alemanno et Maltreto. [O]

## CAPUT XIV.

1) κοιαίστωρος] Varie scribitur: κουαίστωρος, κυαίστωρος. Ceterum vide supra ad Cap. IX. not. 22. [O]

2) οἴεσθαι] Legendum videtur γράφεσθαι, e coniectura Alemanni. [O]

3) Ἦν τῶν παρατυχόντων] Sic edidi cum Maltreto pro καὶ τῶν παρατυχόντων. [O]

4) ὥστε τοῖς ἐνθένδε ἠδικημένοις, οὐκ ἔχειν ὅτῳ ἐπικαλοῖεν] Legendum videtur: ὥστε τοὺς ἐνθένδε ἠδικημένους οὐκ ἔχειν ὅτῳ ἐπικαλοῖεν, vel etiam: ὥστε τοῖς ἐνθένδε ἠδικημένοις οὐκ εἶναι, ὅτῳ ἐπικαλοῖεν, *ut iniuriis lacessiti non haberent ad quem provocarent.* Ἐπικαλεῖν cum dat. *provocare ad aliquem*, verbum forense. [O]

5) τοῖς δὲ ἀσηκρῆτις] *a secretis, secretariis.* Glossae Nomicae ex Procopio Lib. II. Goth. Cap. VII. Ἀσηκρῆτις — ὁ τῶν ἀποῤῥήτων γραμματεύς. Menander Protector in Legat. τοῖς βασιλικοῖς τε καὶ δημοσίοις πράγμασιν ἐξυπηρετούμενος, οὓς εἴ τις Λατίνων χρήσαιτο φωνῇ Ἀσηκρῆτις τε προσαγορεύσειεν. Plura vide apud Ducang. h. v. [O]

6) ἔγραφεν αὐτὸς] Ita scribendum ex emendatione Alemanni verissima pro ἔγραφον αὐτοί. Ἔγραφεν αὐτὸς, scil. Iustinianus, qui omnia sibi magistratuum munia sumebat. [O]

7) ἀνάδικα ποιῶν] Haec verba citat Suidas v. Ἀνάδικα — τὰ ἤδη κριθέντα, quae Glossa lacunosa supplenda est cum ex Harpocratione v. ἀναδικάσασθαι, tum inprimis e Lex. Rhetor. in

Bekker. Anecdot. Graec. Tom. I. p. 216. v. Ἀνάδικος δίκη — δίκης ὄνομα, ὅταν γνώσεως δικαστῶν γενομένης περί τινος πράγματος, αὖθις ὁ ἡττηθεὶς εἰς δικαστήριον ἔρχηται περὶ τῶν αὐτῶν κριθησόμενος, ἢ καὶ ἕτερος ἐγκαλῇ περὶ ὧν πρότερον ἐγένετο κρίσις, τοῦτο δίκη ἀνάδικος καλεῖται. Est itaque Ἀνάδικον ποιεῖν i. q. nos dicimus, *Revision geben* [O].

8) πολιτηρία] *cura urbis gerendae.* Hac voce augenda Lexica. [O]

9) τοῖς δὲ ῥαιφερενδαρίοις καλουμένοις] Cod. Pinelli τοὺς δὲ etc. Ceterum qui fuerint Referendarii optime discimus ex ipso Procopio nostro de Bello Pers. Lib. II. Cap. 23. Ὃς δὲ ἀποκρίσεσι ταῖς βασιλικαῖς ἐφειστήκει, αεὶ τῷ βασιλεῖ τὰς τῶν ἱκετῶν δεήσεις ἀγγέλλων, σημαίνων τε αὖθις ὅταν ἂν αὐτῷ βουλομένῳ εἴη. Ῥεφερενδάριον τῇ Λατίνῃ φωνῇ τὴν τιμὴν ταύτην καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Conf. Notas Historicas et Ducang. Lexic. med. et infim. Graecit. h. v. [O]

10) ἐς τὰς ἀρχὰς ἀγγεῖλαι μόνον ἧπερ εἰώθει] Cod. Pinelli ἀναγγεῖλαι melius. Ceterum locus sanus est neque mutandum cum Alemanno: οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἀγγεῖλαι. Sensum verborum ex interpretatione Maltreti expressi in versione latina. [O]

11) ὅ τι ἂν αὐτῷ ἀμφὶ τῷ ἱκέτῃ δοκεῖ] Sic Maltret. e MS. Alemannus corruptissime: ὅτι ἂν αὐτῷ τῷ οἰκέτῃ δοκεῖ. [O]

12) ἔξω δὲ αὐτίκα γενόμενοι] i. e. statim cum egressi essent ab Imperatore e palatio. [O]

13) ἀνεξελέγκτως ἐπράσσοντο] V. ἀνεξελέγκτως addit Codex Pinelli. In seqq. στρατιῶται pro στασιῶται edidi cum Maltreto contextu flagitante. [O]

14) μεγάλα κομιδῇ] *permagna.* Nil amplius; κομιδῇ enim adverbialiter accipiendum. [O]

## CAPUT XV.

1) ἢ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντι] Sic edidi cum Maltreto sensu flagitante ex emendatione Alemanni pro καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντα. [O]

2) ἐς τριγένειαν] Suidas habet ἐς τριγονίαν, haec verba citans v. *Τριγονία* — ἡ τρίτη γενεά. Comparanda verba Decalogi apud LXX. II. Mos. XX. 5. Θεὸς ζηλωτὸς, ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς μισοῦσί με. [O]

3) ἐς δὲ τὸ λωφῆσαι ἀμήχανος] Suidas: *Λωφῆσαι* — Ἦν δὲ Ἰουστινιανὸς ἐς μὲν ἀνθρώπων φθορὰν ἑτοιμότατος, ἐς δὲ τὸ λωφῆσαι ἀμήχανος. — Κυρίως δὲ εἴρηται λωφῆσαι ἐπὶ βοῶν, τὸ βάρος ἀπὸ τοῦ τραχήλου ἀποθέσθαι· λόφος γὰρ ὁ τράχηλος. Unde

apparet haec verba Suidam exscripsisse de Iustiniano accipiens, quae Procopius de Theodora tradit. [O]

4) ἀκρασίας τρίβον] Suid. v. Ἀκρασία haec verba citans habet ἀκράσιον τρίβον ab ἀκράσιος. [O]

5) πολλὴ ἐξουσία] Ita correxit Alemannus pro πολλῷ ἐξουσία. [O]

6) Ἵσταντο δὲ ἐπ' ἄκρων δακτύλων καθυπέρτερον ἕκαστος etc.] Sic edidi cum Maltreto e correctione Alemanni. Editio Lugd. pessime: ἵστατο δὲ ἐπ' ἄκρων δακτύλων αὐτὸς καθυπέρτερον ἕκαστος etc. Pessime. Nam sermo est de Optimatibus. [O]

7) καὶ καταλύσεως περὶ τῶν κατηκόων δικαστήριον ἦν] Sic Maltret. e correctione Alemanni. Ed. Lugd. καὶ καταλύσεως περὶ τῶν κατηκόων ληΐζεσθαι δικαστήριον ἦν. Quid si legamus: καὶ καταλύσεως περὶ τῶν κατηκόων εἰς τὸ ληΐζεσθαι δικαστήριον ἦν, hoc sensu: *tribunal quo subditorum lites dirimebantur erat compositum ad illos expilandos; das Gericht, das die Prozesse der Unterthanen schlichten sollte, war nur zu ihrer Ausplünderung da.* [O]

8) ἀρέσκειν] Sic edidi pro ἀρέσκῃ, auctore Alemanno. [O]

9) πεποίηται] Malim πεποίειτο. [O]

10) τόν τε συμβαλόντα αἰτιασάμενος] Ita pro τὸν συμβάλλοντα legendum ex Suida, qui haec verba citat v. συμβαλόντα — τουτέστι δανεισάμενον. Ὁ δὲ ἦλθε παρὰ τὴν βασίλισσαν, τὸν συμβαλόντα αἰτιασάμενος, δεηθῆναι αὐτῷ βοηθῆσαι τὰ δίκαια, ubi vero δεηθῆναι male legitur pro καὶ δεηθησόμενος. Nimirum, ut verissime observat Toupius Emendd. ad Suid. Tom. II. p. 211. ed. Oxon. συμβαλὼν ut χρήστης, δανειστής, ambiguo sensu gaudent et nunc de creditore nunc de debitore usurpantur. Conf. quae post Maussacum annotavit H. Valesius ad Harpocration. h. v. et Salmas. de Usuris. p. 495.

11) προμαχεῶνα] Sic edidi et versionem mutavi ex emendatione Maltreti. Ed. Lugd. προμαχεῶνα, quod Alemannus reddidit *pro familiari propugnatura sua.* [O]

12) ἐς τὴν γυναικωνῖτιν εἰσῆλθε] εἰσῆλθε, quod sensus postulat, addidi auctore Alemanno. [O]

13) τῷ ἀξιώματι ἀποκεκρίσθαι] Imo legendum videtur, τῷ ἀξιώματι μὴ ἀποκεκρίσθαι, *dignitati suae non satisfecisse, wenn er nicht mehr anständig, seinem Range gemäss, leben kann.* [O]

14) ὄχλου τοῦ ἐνθένδε εὐθὺς ἀπηλλάχθαι] Male haec interpretatus est Alemannus, *superabit aerumnas suas haec aerumna.* Sensum optime explicavit Maltretus in Notis, cuius versionem recepi. [O]

15) οὐκ ἔχων ὅθεν ἂν — ἱκανὸς εἴη] Sic edidi cum Maltreto ex emendatione Alemanni verissima pro οὐκ ἔσχεν etc. [O]

16) ἐνδελεχέστατα ἐγκειμένους] Alemann. *a quibus ego gravissime premar.* immo, *a quibus assidue premar.* Suidas: Ἐνδελεχῶς — συνεχῶς. [O]

17) μεγάλην κήλην ἔχεις] κήλη, scroti tumor, quem ramicem vel herniam vulgo dicunt. Vide Foes. Oeconom. Hippocrat. et Gorrhaei Definitt. Medic. h. v. Ceterum Πατρίκιε ὁ δεῖνα Μεγάλην κήλην ἔχεις, sunt versus Anacreontici quos Theodora cum eunuchis suis canentes illudebant hunc Patricium. [O]

18) Ἡρίῳ] MS. Ἀρίῳ. Vide Notas Historicas. [O]

19) καὶ αὐτοῦ] Maltretus mavult καὶ ἀπ' αὐτοῦ, *ea de causa.* [O]

20) αὐτοὶ] scil. Iustinianus et Theodora. [O]

21) Ὁποῖος δὲ Θεοδώρας τρόπος] τρόπος addidi cum Maltreto auctore Alemanno. [O]

## CAPUT XVI.

1) ἐπ' ἐλπίδι] Maltret. in marg. ἐπ' ἐλπίαι.

2) καὶ ἀπ' αὐτοῦ] Sic Maltret. ex emendatione Alemanni verissima pro καὶ ὑπ' αὐτοῦ. Ἀπ' αὐτοῦ, scil. χρόνου, exinde, ex eo tempore. In seqq. μαγίστρου reposui e correctione Alemanni pro μαγιστράτου. Fuit enim Petrus hic Officiorum sacri palatii magister. Vide Notas Hist. [O]

3) τῷ προστάτῃ] Sic edidi e correctione Alemanni pro τοῦ προστάτου. [O]

4) τάχιστα γέγονε] scil. κύριος, quod sensu repetendum ex: χρ. μ. ὢν κύριος ἦν. [O]

5) ὑποψίας δὲ συμπεσούσης αὐτῇ] Alemannus legendum conicit ἐμπεσούσης. Sed malui cum Maltreto retinere vulgatam, ut sensus sit: *incidebat in Theodoram suspicio in famulum Areobindum non minus quam in ipsum Priscum.* [O]

6) τι τὸν προσκεκρουκότα] Videtur legendum τι τῶν προσκεκρουκότων, *aliquid eorum quae ipsum offenderent.* [O]

7) ἀπηλλάσσετο] expunxit hoc verbum Maltretus. Male. Pendet enim a praecedentibus φυλάσσειν τε ὡς ἀσφαλέστατα ἐπιστείλας, scil. comes, quem singulis in exilium damnatis addebat Theodora. [O]

8) ἐπικαλεῖν etc.] Citat haec verba Suidas v. Ἐπικαλῶν — ἀντὶ τοῦ κατηγορῶν, ἐγκαλῶν, ita: τὸν ἄνθρωπον λοιδορίας πέρι οὐδὲν ἐπικαλεῖν ἐπαγγείλασα, πλὴν ὅτι παιδεραστοίη, omissa voce ἐπενεγκοῦσα; quam tamen nolim equidem eliminare, ut significet:

*obiter significans*, *da sie beiläufig das Gerücht*, *die Verläumdung fallen liess* etc. [O]

9) ἀνέκραγον οὐράνιον ὅσον] Citat haec verba Suidas Glossa Οὐράνιον ὅσον — ἀντὶ τοῦ πολύ τε καὶ μέγα. [O]

10) συκοφαντεῖν ἔχουσα] Maltret. in marg. συκοφαντεῖν εἶχε. [O]

11) καὶ λαθραίως ὥσπερ εἰώθει] Sic legendum vel, quod magis placet, καὶ λαθραιότατα ὥσπερ εἰώθει, pro καὶ λαθραιότητι ἅπερ εἰώθει. [O]

12) τὸν Διογένει ἀναγκαῖον] Maltret. in marg. τὸν Διογένους ἀναγκαῖον. [O]

13) ἀπαγγέλλειν] Ita sensu flagitante correxi cum Alemanno. Ed. Lugd. ἀπαλλάσσειν.

## CAPUT XVII.

1) γρυλλίζων] Γρυλλίζειν, propr. vox porcorum. Incertus de vocibus animalium in Ammonio Valckenarii Tom. II. p. 229. ἐπὶ χοίρων γρυλλίζειν καὶ γρύζειν, *grunzen*, ut et h. l. interpretatus est Reinhart. Sed de hominibus dictum est *mussitare*, *heimlich in den Bart murren*. [O]

2) πολλὰ ἀνατεινάμενος] *multa minatus*, ἀνατείνεσθαι, scil. τὸν φόβον, metum alicui intendere vel incutere. Sic Polyb. IV, 18, 10. ἀνετείνοντο διαρπάσειν τὰ θρέμματα. Vid. Schweighaeuser. Lexic. Polyb. h. v. [O]

3) δημοσίαις ξυμφοραῖς] quod scil. homines viles et abiectos imperandique nescios ad civiles dignitates evehebat Theodora. [O]

4) ἅπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις λελέξεται] Paulo post futuro utitur noster aliquoties pro Praeterito passivo. Sic infra Cap. XVIII. ὥς μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις γεγράψεται. [O]

5) πάντα μὲν ἐς τὸ ἀμβλύσκειν ὥσπερ εἰώθει ἐποίει] Sic edidi cum Maltreto e correctione Alemanni pro πάντα μὲν ὥσπερ ἀμβλίσκειν εἰώθει, ἐποίει. [O]

6) καὶ ὡς ἅπαντα] Sic Alemannus pro καὶ ὅσα πάντα. Maltret. καὶ ὡς πάντα. [O]

7) ἐπιστέλλειν] Sic Alemannus pro ἐπέχειν, quod fortassis tolerari possit, ut significet *in se recipere*. Sed exempla desidero. [O]

8) ἀντίστροφοί τε γενόμεναι] Minus bene Alemannus: *ne redditio iterum ea de causa contrario iudicio*, cum sensus sit: *accusatores ex reis factae*, ut nos dicimus, *sie kehrten den Spiess um*. [O]

9) *τῇ οἰκείᾳ ἐξουσίᾳ*] Ita sensu flagitante edidi e correctione Alemanni. Ed. Lugd. *τῇ θείᾳ ἐξουσίᾳ.* [O]

10) *τότε πρὸ τοῦ γαμεῖν*] Ita Maltretus ex emendatione Alemanni verissima pro *τότε γαμεῖν πρῶτον.* [O]

11) *ἀλλ' ὅτι βουλομένῃ τῇ Θεοδώρᾳ εἴη*] Vide supra ad Cap. VIII. not. 13. [O]

12) *ῥαιφερενδάριος*] Vide Cap. XIV. not. 9. [O]

13) *ἀπογεγονότος ἐπὶ μνήμῃ*] Ita pro *γεγονότος ἐ. μ.* legendum esse cum Alemanno sequentia docent. [O]

14) *ἀνεφιάδῃ*] Adeo redundant in Procopio particulae expletivae, ut ob id librarius scribendum putarit *ἀνέψια δὴ*, sed illa integra atque unica vox est *ἀνεψιαδῆ*, quae Graecis est *dbnleptis.* [*Alem.*]

15) *ὃς ἐς τὴν ἑτέραν*] Ita Maltret. ex emendatione Alemanni pro *ἔς τε τὴν ἑτέραν.* [O]

16) *ἀντὶ γὰρ τοῦ φάλλου*] i. e. *pro impudicitia, stupris.* Similiter Sallustius Catil. XIV, 2. *quicunque impudicus, adulter, ganeo, manu, ventre, pene bona patria laceraverat.* [O]

17) *τῇδε διφκοῦντο*] Sic Maltret. e correctione Alemanni. Antea *τῇ διφκοῦντα.* [O]

18) *ἀπεῖπεν*] Alemannus mavult *ἐπεῖπεν.* Sed nil mutandum. Sensus est: *vetuit ne esset ineptus et garrulus.* [O]

19) *οὐδένα τοιοῦτο πεποίηκαι*] Recepi emendationem Maltreti verissimam, ut sensus sit: *in neminem similia patrantium tale quid committere ausa est Theodora*, *οὐδένα* scil. *τῶν ἐργασαμένων. τοιοῦτο* pro *τοῦτο*, restituit Alemannus, legens *τοῖς γὰρ ὕστερον δεινότερα ἐργασαμένοις οὐδὲν τοῦτο πεποίηται*, vel *τοὺς γὰρ ὕστερον* etc. [O]

20) *καὶ αὐτοὺς θωπείαις τε καὶ λόγοις, καὶ ἀπειλαῖς κατοῤῥωδήσας, καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπαρθεὶς, τὸ μίασμα τοῦ φόνου εἰς τὸν Ἰωάννην ἀνήνεγκεν*] Locus mutilus. Post *λόγοις* supplendum videtur *αἱμύλιοις* vel simile quid. Post *ἀπειλαῖς* excidisse videntur verba aliquot, quibus significare voluit auctor, hos homines cum adulationibus et sermonibus blandis, tum minis ad suas partes traducere voluisse Theodoram. Sequentia ita lego: *καὶ ὁ μὲν ἢ κατοῤῥωδήσας ἢ ταῖς ἐλπίσιν ἐπαρθεὶς τὸ μίασμα τοῦ φόνου εἰς τὸν Ἰωάννην ἀνήνεγκεν.* [O]

## CAPUT XVIII.

1) *Ὅτι δὴ οὐκ ἄνθρωπος — ἔνδηλος γίνεται*] Citat haec verba Suidas v. *Τεκμήριον* ita: *Ὅτι δὲ δαίμων ἦν ἀνθρωπόμορφος ἡ Θεοδώρα*, male ad Theodoram referens, quae de Iustiniano scribit Procopius. [O]

2) ἔνδηλος γίνεται] Maltret. in marg. εὔδηλος γίνεται ex Suida. [O]

3) τῶν ἀνῃρημένων εἰπεῖν] εἰπεῖν contextu flagitante addidi cum Maltreto. [O]

4) δυνατὰ εἶναι] Sic edidi cum Maltreto e correctione Alemanni verissima pro δυνατὰ εἴη. Nam praecedit δοκεῖ. [O]

5) Θᾶσσον γάρ τις οἶμαι] Suidas citans haec verba v. Θᾶσσον habet Θᾶσσον γὰρ ἄν τις. Θᾶσσον pro μᾶλλον, ut saepius. Conf. quae observavimus ad Nicol. Damasc. p. 171. [O]

6) ἢ ὅσους βασιλεὺς οὗτος ἀνῄρηκε] Suidas l. c. omittit βασιλεύς. [O]

7) διαριθμούμενος, ἥνπερ ἔρημον τῶν ἐνοικούντων ξυμπέπτωκεν εἶναι] Brevius Suidas l. c. διαριθμούμενος ἔρημον οὖσαν τῶν ἐνοικούντων. [O]

8) ἀπολωλεκέναι] Suid.: ἀπολωλέναι.

9) ἀργυριουμένων] Quid hoc est? Dicere Procopius consuevit ὅπλα αἰρομένων, vel ἀναιρομένων. [*Alem.*]

10) τίς εἰκάσειε μέτρον] Ita Maltret. ex emendatione Alemanni pro τίσιν etc. [O]

11) αὐτοῦ] Sic Maltret. e correctione Alemanni verissima pro αὐτῇ; locum enim denotare vult Procopius, nisi legere malimus ἐν αὐτῇ scil. Λιβύῃ. [O]

12) Βανδίλων] *Vandalorum.* Dicuntur Βανδίλοι et Βανδῆλοι, Ioann. Lydus de Magistr. Rom. III. 43. p. 228. Λέων ἔγνω Βανδήλοις ἔθνει Γερμανικῷ, ἀπὸ τῆς ἀρκτῴας ἐπὶ τὰς Ἱσπανίας διὰ τοῦ Πυρηναίου ἐπισκήψαντι τῇ Λιβύῃ, πολεμεῖν. [O]

13) ἐν τῷ ἀσφαλεῖ, εὐνοίᾳ τῶν κατηκόων, εἴη προὐνόησεν] Virgula ponenda post ἀσφαλεῖ, quod iungendum cum εἴη προὐνόησεν. Itaque non opus habemus correctionibus Alemanni: ἐν τῇ ἀσφαλεῖ εὐνοίᾳ, vel ἐν τῷ ἀσφαλεῖ τῆς εὐνοίας. [O]

14) ὑπερήμερος ἦν] Sic edidi e correctione Alemanni pro vulgato ὑπερημένος. Loquitur enim auctor de dilatione, ut de eadem re infra: τῶν συντάξεων τοὺς χορηγοὺς ὑπερημέρους εἶναι. [O]

15) ἥ τε αἰτία τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ξυμπεπτωκότων ἤδη μοι ἔμπροσθεν δεδιήγηται] Ita Maltret. ex emendatione Alemanni verissima pro verbis corruptis: ἔσται γὰρ αἰτία τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ξυμπεπτωκότων ἡ δή μοι etc. Pro ἥ τε tamen malim ἡ γάρ. [O]

16) τοὺς καλουμένους λογοθέτας] Λογοθέται, qui rationibus publicis praeerant, *Rechnungsführer, Finanzräthe.* Sic Noster de Bell. Goth. Lib. III. C. 1. Ἦν δὲ Ἀλέξανδρός τις ἐν Βυζαντίῳ τοῖς δημοσίοις ἐφεστὼς λογισμοῖς· Λογοθέτην ἑλληνίζοντες

τὴν τιμὴν ταύτην καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Conf. Ducange Glossar. med. et infim. Graec. h. v. [O]

17) ἀνεχαίτισε] Bekker. Anecdot. T. I. p. 393. Ἀναχαιτίζει — ἀναποδίζει, ἐκκόπτει. Conf. Toup. ad Suid. Tom. III. p. 246 et 442. et quae nos observavimus ad Memnon. Cap. LI. p. 348. in Addend. [O]

18) Γήπαιδες] *Gepidae Pannoniae populus*, quorum Metropolis Sirmium (*Sierm in Sclavonien*). Locus de iis classicus est Ioannis Lydi de Magistrat. Rom. Lib. III. Cap. 32. Ὁ δὲ Ἴστρος ἐάσας τὸν ἀδελφὸν (Rhenum) πρὸς δύνοντα ἥλιον ἀναχωρεῖν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἑῴαν μερίζεται. καὶ ἄχρι μὲν Παννονίας (ἣν Ἕλληνες Παιωνίαν δι' εὐφωνίαν καὶ φυγὴν βαρβαρισμοῦ καινοτομοῦντες ἐκάλεσαν) καὶ Σειρμίου, τῆς πάλαι μὲν Ῥωμαίων εὐδαίμονος πόλεως, νῦν δὲ Γηπαιδῶν (sic), τὴν ἰδίαν διασώζει προσηγορίαν· περὶ δὲ τὴν Θρᾴκην εἰλούμενος, ἀποβάλλει μὲν παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις τὸ ἔμπροσθεν ὄνομα, Δανούβιδς μεταβάλλει. Pro πεδία Maltret. in marg. χωρία. [O]

19) καὶ χεῤῥόνησος **] Deest hic aliquid, quod cum Maltreto asteriscis notavi. [O]

20) ἐμβολῇ] Sic Alemannus pro ἐκβολῇ, Maltret. in marg. ἐσβολῇ. [O]

21) ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς] Sic Maltret. e correctione Alemanni verissima pro ἐς Ῥωμαίων etc. [O]

22) τὰς μὲν αἰτίας αὐτῷ τοῦ πολέμου ὅδε παρείχετο πάσας] Sic edidi cum Maltreto ex emendatione Alemanni αὐτῷ, scil. Χοσρόῃ, ὅδε Iustinianus. Antea τὰς μὲν αἰτίας αὐτῶν. Male. [O]

23) οὐ γὰρ ἠξίου] Citat haec verba Suidas v. Ἠξίου — διὰ φροντίδος εἶχε. [O]

24) ἀπὸ καιροῦ πάντα] Suidas l. c. ἀπὸ καιροῦ παντός. Male. [O]

25) ἐν μὲν εἰρήνῃ καὶ σπονδαῖς ἐξαρτώμενος] Et haec verba Suidas citat v. Ἐξαρτήσας — ἀντὶ τοῦ ἐφευρίσκων ἢ κρεμάσας, legens ἐν μὲν εἰρηνικαῖς σπονδαῖς. Pro ἐξαρτώμενος, ed. Lugd. ἐξαρτύμενος. Alemann. et Maltret. ἐξαρτυόμενος. [O]

26) ἐν δὲ τῷ πολέμῳ ἀναπεπτωκώς τε etc.] Et haec Suidas exscripsit v. Ἀναπεπτωκὼς — ῥαθυμῶν, ἀφροντιστῶν, ἀμελῶν. [O]

27) οὐδενὶ λόγῳ] Suidas l. c. καὶ οὐδενὶ λόγῳ. [O]

28) τὰ δὲ κατὰ στάσιν] Στάσις, *firmitas*, *firmus et quietus reipublicae status*, opp. πόλεμος, τὰ κατὰ τὸν πόλεμον. Vide Heyn. V. S. ad Epictet. Cap. XLVIII. 1. pag. 184. et Schweighaeuser. Lex. Polyb. h. v. [O]

29) ἀπομνημονευέσθω] Sic Maltret. pro ἀπομνημονεύεσθαι, ex emend. Alemanni. [O]

30) ἀποστραφέντε] Ita contextu flagitante optime correxit Alemannus pro καταστραφέντα, sequente Maltreto. [O]

31) Σκυρτός] Legendum Σκιρτός. Noster de Aedif. II. C. VII. init. Τὴν Ἔδεσσάν παραῤῥεῖ τὸ ῥεῦμα βραχὺς Σκιρτὸς ὄνομα, ὃς δὴ ἐκ χωρίων πολλῶν ξυνάγων τὸ ῥεῦμα ἐπὶ πόλιν φέρεται μέσην etc., ubi plura vide de eius inundationibus et novis canalibus exstructis a Iustiniano. [O]

32) δεινὰ τοὺς ᾠκημένους εἰργάσατο ἔργα] Sic emendavit Maltret. lectionem vitiosam Ed. Lugd. τινὰ τῶν ᾠκημένων εἰργάσατο ἔργα. [O]

33) ἐν αἷς] ἐν addidi cum Alemanno. [O]

34) ὁ λοιμός] Ita legendum pro ὁ λιμός. Intelligit scil. Procopius pestem illam, quam luculentissime describit Procopius de Bell. Pers. Lib. II. C. XXII. XXIII. [O]

## CAPUT XIX.

1) ταύτῃ] Sic Maltret. e correctione Alemanni. Ed. Lugd. ταῦτα. [O]

2) ληΐζηται] Male Suid.: ἐληΐζετο, e memoria scil. non ex scripto citans haec verba v. ὑποσπανίζων — ἐνδεῶς ἔχων. [O]

3) καί τοι φήθη ἄν τις αὐτὸ βασιλεῖ ἐς ἄγαν ἀσώτῳ] Haec est emendatio felicissima Maltreti pro verbis sensu cassis. Ed. Lugd. καί τοι ἀήθ' ἄν τις αὐτῷ βασιλείαις ἄγαν ἀσώτῳ. [O]

4) καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι βασιλικοῖς χρήμασιν ἐφεστῶτες] Sic edidi ex emendatione Alemanni pro καὶ ἄλλοις ἅπασι τοῖς βασιλικοῖς etc. [O]

5) οὐδενὶ πόνῳ] Sic Alemannus verissime pro οὐδενὶ νόμῳ. Nam Imperatoris diligentiam laudat auctor, non vituperat. [O]

6) ἔτι περιόντος Ἰουστίνου] Ita Maltret. e correctione Alemanni verissima. Ed. Lugd. ὅτι περιόντος Ἰουστινιανοῦ. [O]

7) ὥσπερ γάρ τις ποταμὸς ἀέναος etc.] Citat haec verba Suidas v. Ἀέναον — τὸ ἄπαυστον καὶ ἀέναος ὁ ἀεὶ ῥέων. [O]

8) ἐκδηϊούμενος κατεληΐζετο] Suid. l. c. ἐδῄου τε καὶ ἐληΐζετο. [O]

9) πλοῦτον οὕτω] Nulla ante haec verba lacuna est, quam statuit Alemannus. Lege modo :- πλοῦτον δὲ οὕτω etc. et omnia optime cohaerent. [O]

10) ἢ μέρους Πρασίνου στοργήν] Citat. h. v. Suidas v. Πράσινον χρῶμα, i. e. *color porraceus qualis porri esse solet*, vide Kuster. [O]

11) ἦν Νίκα ἐκάλουν] Ita e correctione Alemanni cum Maltreto scribendum pro verbis sensu cassis ἡνίκα ἐκάλουν. [O]

12) ὀλίγῳ πρότερον] Ita Maltret. Ed. Lugd. οὐκ ὀλίγων πρότερον. vitiose. Alem. in Notis: οὐ πολλῷ πρότερον. [O]

13) καί τοι καὶ ἕρμαιον εἶναι οἰόμενος] *in lucro ponens*. Suid.: "Ερμαιον — ἀπροσδόκητον κέρδος. Conf. Ruhnken. ad Timaei Lex. Plat. p. 121. et quae nos observavimus ad Memnon. Hist. Excerpt. Cap. XL. p. 239. [O]

14) ἀλλὰ κατὰ βραχὺ] Sic Maltret. in marg. e correctione Alemanni. In Edd. deest κατὰ. [O]

## CAPUT XX.

1) Πρῶτα τῷ δήμῳ ἔπαρχον] οἱ ante ἔπαρχον expunxi auctore Maltreto. [O]

2) πόρον ἔνον] Sic edidi cum Maltreto ex emendatione Alemanni pro πόρον ἐν οὗ. Loquitur enim de annuo vectigali. [O]

3) οὐχ ὅσον, ὡς εἴρηται, πολλαπλάσια] Ita Maltret. e correctione Alemanni. Ed. Lugd. οὐχ ὅσον, πολλαὶ εἴρηται πολλαπλάσια, absque sensu. [O]

4) τήν τε κατηκόων σωτηρίαν ἀπεμπολήσας] Quare σωτηρίαν? Magis placet: ἐλευθερίαν. Nisi forte de Iustiniano illud quoque credere non dubites. [*Alem.*]

5) ἐς τὸ θεῖον οὐκ ὀρθῶς] In Cod. Pinelli abest οὐκ. [*idem.*]

6) ὄνομα ταύτῃ] scil. τῇ ἀρχῇ. [O]

7) διαλαγχάνειν] Ita Maltret. e correctione Alemanni pro διαλαμβάνειν. [O]

8) ἀκατηγόρητοί τε καὶ ἀνεξέλεγκτοι] Ita contextu flagitante rescripsi cum Alemanno pro κατήγοροί τε καὶ ἀνεξέλεγκτοι. [O]

9) διαφθείρειν] Ita ex emendatione Alemanni legendum pro διαφέρειν, quod tamen fortassis tolerari possit, ut sit *dissociare*. [O]

10) ὅπως τά τε ἄλλα] Pinell. ὅπερ. Male. [*Alem.*]

11) νόμους μὲν οὐδὲ ἐς ἀκοὴν ἔχοντα] Ita restituit Alemannus lectionem corruptam νόμου δὲ οὐδὲ ὃς ἀκοὴν ἔχοντα, quasi et Tribonianus ita legum imperitus fuerit ac Iunilus Afer. Ne dicam de soloeco οὐδὲ ὅς. Dicendum fuisset οὐδ' αὐτόν. [O]

12) τοῦτον ἡ πολιτεία] Num τούτου ἡ πολιτεία, scil. Ἰουνίλου? [O]

## CAPUT XXI.

1) *Ταῦτα μὲν οὖν*] Sic Maltret. e correctione Alemanni. Ed. Lugd. *ταύτῃ* vitiose. [O]

2) *ὅσοι τὴν τιμὴν περὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἐλάμβανον*] Sic edidi partim ex Alemanni partim e Maltreti correctione. Edd. *τῆς τιμῆς*, quod tolerari possit ut sit: *qui dignitatis aliquid adepti sint.* Sed praestat *τὴν τιμὴν*, scil. *praefectorum praetorii. περὶ* pro *ὑπὲρ* restituit Maltret. in marg. [O]

3) *τοῦ καιροῦ τὸ παράπαν ἀλλόκοτοι*] i. e. *temporis nullam plane rationem habentes, die sich gar nicht in den Zeitgeist zu finden wussten*, vel ut non male Reinhart. *altväterische Leute.* [O]

4) *πάντα ἐργάζεσθαι*] Ita Maltretus ex emendatione Alemanni pro *πάντα.* [O]

5) *αὐτοῖς ἀνθρώποις ἀπολοῦντες*] Ita Maltret. e correctione Alemanni pro *τῶν ἀνθρώπων.* [O]

6) *ἢ ὅπως τοῖς χρησταῖς*] *ἢ*, quod contextus requirit, addidit Maltretus auctore Alemanno. [O]

7) *φέροντος δέ τι καὶ τῆς δόξης μᾶλλον*] *δέ τι* pro *δέ τοι* edidi ex emendatione verissima Abreschii in Dilucidd. Thucyd. pag. 8. [O]

8) *οὐδενὶ λόγῳ ἀποκτείναντες*] *λόγῳ*, quod contextus flagitat, addidit Alemannus sequente Maltreto. [O]

9) *τὸ γὰρ τοῦ φονέως τε καὶ λῃστοῦ ὄνομα ἐς τὸ τοῦ δραστηρίου αὐτοῖς ἀποκεκρίσθαι ξυνέβαινεν*] *δραστηρίου* scil. *ὄνομα* dicit bono sensu, *thätig, voll Energie.* Non male sensum expressit Reinhartus, *weil damahls Räuber und Mörder für brave Leute gehalten wurden.* [O]

10) *ὅ τι δὴ μισθαρνοῦντας*] Sic edidi e correctione Alemanni pro *ὅτι διαμισθαρνοῦντας.* [O]

11) *ἀεί τε κακὸν τοῦτο ἰχνηλατῶν κατετύγχανεν*] i. e. voto potitus est indagando huic malo, *er gelangte zum Zweck durch sein Nachspüren.* Suidas: *Ἰχνηλατῆσαι — κατ' ἴχνος ἀναζητῆσαι.* [O]

12) *ἐθαυμάζομέν γε, ὅπως δὴ κακότητα τοσαύτην ἀνθρώπου φύσις ἐχώρησεν*] i. e. *mirari licet naturam humanam capacem esse tanti sceleris.* De v. *χωρεῖν τι*, *capacem esse alicuius rei*, vide quae observavimus ad Callinici Laud. urbis Romae post Philon. Byzant. pag. 198. [O]

13) *ἐπιγενησαμένων*] Sic Alemann. et Maltret. pro *ἐπιγεννησομένων.* [O]

14) *τῇ τῆς παρουσίας ἐξουσίᾳ*] Alemannus legendum putat *τῇ τῆς ἐξουσίας παῤῥησίᾳ* vel *περιουσίᾳ.* Sed vulgatam, quam

retinuit et Maltret., recte tuetur Abreschius Dilucidd. Thucydd. pag. 643. ut sit pro τῇ παρούσῃ ἐξουσίᾳ. [O]

15) πολλάκις δὲ καὶ Οὔννων etc.] Dedi h. l. ex versione Maltreti in notis. Nam Alemanni interpretatio omnia turbat. [O]

16) ἅπερ οὖν τὰ σφίσι] Haec corrupta. Alemannus legendum censet ἀπαιτοῦντα σφᾶς. Maltret. in marg. ἀπεροῦντα σφίσι, quod in textum recipere non dubitarem, nisi esset formatio praesentis v. ἀπερέω insolentior. [O]

17) καὶ αὐτῶν τοὺς ἵππους] καὶ addidi e lectione marginali Maltreti. Pro ἀναχωροῦσι malim cum Alemanno ἀναχωροῦντας. [O]

## CAPUT XXII.

1) ἀντικαθιστάναι μὲν ἄλλον] ἄλλον addidi auctore Alemanno. [O]

2) ἐπὶ κοινῆς ἐποιοῦντο] Legendum videtur ἐν σπουδῇ ἐποιοῦντο, e correctione Maltreti marginali. [O]

3) ἅπαν διερευνώμενοι] Alemann. ἅπαντας. Maltret. in marg. ἅπαντα. In seqq. pro ἀργυράμειβόν τε edidi cum Maltreto ἀργυράμειβόν τινα. [O]

4) ὅς πάλαι μὲν etc.] Haec verba citat Suidas s. vv. Θεόδοτος et Δεξιός — ὁ εὐχερής. [O]

5) ἐκ ταύτης δὴ ἐπορίζετο] Suidas v. Θεόδοτος habet διεπορίζετο. Sed correxit locum Suidas ex Procopio. Idem Suidas v. Δεξιός· ἐπορίζετο, omisso δή. [O]

6) μὲν τὰ τῶν αὐτῷ περιπεπτωκότων] Sic edidi ex emendatione Alemanni verissima pro corrupto μετὰ τῶν etc. Sequitur enim ἄλλους δέ. Suidas non habet μετά. [O]

7) ὥστε Θεοδώρᾳ ἀρέσκειν] Suidas: ὥστε τῷ βασιλεῖ (Iustiniano) ἀρέσκειν. In seqq. pro soloeco ἐς τῶν ἀδίκων etc. restitui ἐκ τῶν ἀδίκων, ex eodem Suida. [O]

8) προὔθηκεν] Suidas: προθήσας. [O]

9) καὶ προῄει μὲν ἐκ τοῦ κεφαλαίου τῆς πολιτείας ἡ τῶν βίων ὠνή] Dedi in hoc loco vexatissimo versionem Maltreti, qui haec annotat.: „Alemannus legendum putat ἐς τὸ „κεφάλαιον, vertens: *illud animarum pretium in reipublicae aerarium „inferebatur.* Honor sit Viro Cl. κεφάλαιον πολιτείας videtur esse „praefectus praetorii, de quo hic agitur, vel Imperator. Sic etiam „Evagrius Lib. III. Cap. 42. praefecturam praetorii appellat κορυ„φαίαν τῶν ἀρχῶν, *magistratuum apicem.*" Haec Maltretus. Reinhart. intelligere videtur ipsum Imperatorem vertens, *dieser abscheuliche Handel geschah im Rathe des Kaisers.* Sed malim accipere

de praefecto praetorii, et v. *κεφαλαῖον τῆς πολιτείας* intelligo sensu angustiore; *Oberhaupt der Polizey.* [O]

10) *τῆς τῶν πόλεων διαφθορᾶς*]. Sic Maltretus verissime e correctione Alemanni pro *τῶν πολεμίων.* [O]

11) *περιήρχετό τε ληστὴς ὄνομα τῇ πράξει τιθεὶς*] Sic Maltret. ex emendatione Alemanni verissima pro verbis corruptis: *περιῆρξε τότε ληστὴς, ὄνομα τὴν πρᾶξιν τιθεὶς.* [O]

12) *Ἐκ πάντων δὲ*] Ita Maltret. pro *καὶ πάντων δὲ* e correctione Alemanni. [O]

13) *τοῦ μαγίστρου*] Ita *κατ' ἐξοχὴν* dicebatur *magister officiorum.* Vide Notas Historicas et Ducange h. v. [O]

14) *καὶ τοῖς παλατίνοις*] Intelligendi *Palatini sacrarum largitionum*, qui scilicet largitionales titulos exigebant Glossae Basilic.: *Παλατῖνοι κοινῷ ὀνόματι πάντες ἐκαλοῦντο οἱ ἐν τοῖς κατὰ τὸ παλάτιον θησαυροῖς ὑπηρετοῦντες ταξεῶται.* Plura vide apud Ducang. h. v. [O]

15) *τὰ πριβάτα καλούμενα*] *Πριβάτα*, *aerarium principis usibus destinatum*, cui qui praeerat dictus *Comes rerum privatarum.* Glossae Nomicae Vatican. MSS. *Πριβάτα — ἰδιωτικὰ, ἴδια, ἰδιόκτητα, ἰδικὰ, ἅτινα οἱ κατὰ καιρὸν βασιλεῖς ἐκτήσαντο, καὶ ἕκαστος ἐπὶ τὸν μετ' αὐτὸν παρέπεμψεν.* Plura vide apud Ducang. h. v. nostri loci non immemorem. [O]

16) *τότε πατριμόνιον*] Quid sit ipse explicat Procopius Lib. I. de Bell. Goth. Cap. 6. *τὰ μὲν χωρία τῆς βασιλέως οἰκίας, ἣν δὴ πατριμόνιον καλοῦσι*, *fundi vel agri regii*, *die Krongüter.* [O]

17) *κατὰ λόγον*] *pro rata parte atque portione*, ut optime interpretatus est Alemannus. Sic Polyb. IX. 20, 3. *αὔξειν ἢ μειοῦν τὸ χωρίον κατὰ λόγον τῶν προσγιγνομένων ἢ χωριζομένων*, *nach Verhältniss, Proportion.* [O]

18) *πλείσταις τῶν πόλεων*] Ita Maltret. ex emendatione Alemanni verissima pro *πλείστων τῶν πολεμίων.* [O]

19) *ὑπὲρ τουτουὶ δὲ τοῦ σίτου*] Sic Maltret. e correctione Alemanni pro verbis corruptis *ὑπὲρ τοῦτο δὲ τοῦ σίτου.* [O]

20) *φορὰ ἤκμαζεν, καὶ ἐνδεεστέρως δὲ*] Sic e Suida v. *Συνωνὴ*, restitui locum corruptissimum: *φορὰ ἢ ἀκμάζειν ἐνδεεστέρως μὲν.* [O]

21) *πρίασθαι*] Sic edidi e lectione Maltreti marginali pro corrupto *πειρᾶσθαι*, quod tamen et Suidas habet v. *συνωνή.* Alemanno placet *περᾶσθαι.* Audacior est coniectura Kusteri ad Suidam: *ἐκ τῶν ἔν τε Βιθυνίᾳ καὶ Φρυγίᾳ καὶ Θρᾴκῃ συνωνεῖσθαι μέγα τι χρῆμα* etc. [O]

22) *συνωνὴν*] Sic legit Suidas pro *συνωνεῖν.* Alemannus legere mavult *ἀννώνην*, recte an secus, hic non disputo. Satis habeo indicare Cap. 35. Lib. I. Observatt. Cuiacii. [*Maltret.*] Opti-

me habet συνωνὴν, *coemtionem frumentorum*, *Zusammenkauf, Aufkauf.* Vide Cap. sequens. Hinc συνωνητὸν, coemtum frumentum. Vide Cuiac. l. l. [O]

23) ἐτεθήκει τε] Sic Alemannus optime restituit laceratas voces ἐτέθη, ἐπεί τε. [O]

24) γένος μὲν Παλαιστιναῖος] Sic Maltret. ex emendatione Alemanni pro γενόμενος μὲν Παλαιστιναῖος, quam corruptelam supra iam adnotavimus. Pro Παλαιστιναῖος marg. Maltret. Παλαιστῖνος. [O]

25) ἀποτεμνόμενος] *sibi abscindens, indem er für sich selbst zurückhielt, entwendete.* [O]

26) οὐ δέον ἐπλούτει] Pinell. Codex οὐδὲ, male. [*Alem.*]

27) ἀπέχρη μὲν οὖν ἡμῖν εἰπεῖν] Redundat εἰπεῖν. Nam statim sequitur σημῆναι. [*idem.*]

28) εἰρήσεται πάντα] Alemannus mavult: ἃ εἴρηται πάντα. [O]

## CAPUT XXIII.

1) καὶ μηκέτι] Sic Maltretus ex emendatione Alemanni pro μηδενὶ ἔτε et in seqq. τοὺς ἐπιεικεστέρους pro οὐκ ἐπιεικεστέρους. [O]

2) οὐδὲν προσῆκον] Ed. Lugd. οὐδὲν παραβῆκον vitiose. [O]

3) καὶ Σκλαβηνῶν] Erat in MS. subiuncta huic nomini particula καὶ. Supplevit Alemannus Γότθων. [*Maltret.*]

4) τὰς δὲ ἀργυρολογησάντων] Sic Maltret. e correctione Alemanni pro τῶν δὲ ἀργ. [O]

5) τὸ γελοιῶδες τοῦτο τοῦ φόρου] ridiculum scil. ob parvitatem. [O]

6) ταῖς καλουμέναις ἐπιβολαῖς] Ἐπιβολή *superindictionis* species, cum scil. defecti agri, seu a possessoribus relicti onus fertili vel vicino imponitur, quae sic definitur Lib. LVI. Basilic. tit. 18. περὶ ἐπιβολῆς. Ἔστι δὲ ἐπιβολὴ ἐπίδοσις ἀπόρου κτήσεως πρὸς συγκληρονόμους, ἢ συντελεστὰς, καὶ ὁμοχώρους καὶ ὁμοκήνσους. Ducange in Dictionar. med. et inf. Graecit. Conf. Alemanni Notam historicam. Pro συνγωναῖς Alem. ἀννώναις. Sed vide supra. [O]

7) καὶ διαγραφαῖς] Διαγραφή, *descriptio, indictio.* Conf. Novell. 119. et Ducange l. l. Conf. not. Hist. [O]

8) ὅ τι δὲ τὰ ὀνόματα ἔστι τε καὶ βούλεται ταῦτα] Sic scribendum non ὅτι, ut sensus sit: *quid sint et sibi velint haec nomina.* [O]

9) ἀλλ' ἧπερ ἔξεστι καὶ διώρισται] Alemannus

legendum censet ἀλλ' ἧπερ ἐξετέθη καὶ διώρισται. Sed nil mutandum. Sensus est: *non prout temporum ratio postulat, sed prout licet et iis dimensum est*, scil. ex imperio Imperatoris et ministrorum. [O]

10) ἂν οὕτω τύχῃ ἐς τὸ χωρίον ἀποκομίζειν] καὶ ταῦτα post τύχῃ male repetitum ex praecedentibus expunxit Maltret. auctore Alemanno. [O]

11) ἐκνενευρίσθαι] Suidas: Ἐκνευρίσας — ἀντὶ τοῦ ἀδυνάτους καταστήσας. [O]

12) τὸ δὲ τῆς ἐπιβολῆς ὄνομα etc.] Citat haec verba Suidas v. Ἐπιβολή. [O]

13) τοῖς ἐγκειμένοις κακοῖς] Suidas: τοὺς ἐγκειμένους κακούς. Male. [O]

14) οὐκ ἀπαξιοῦσιν] Ita Pinellus. Recte hoc quidem de ministris, nisi malumus de Iustiniano οὐκ ἀπηξίου. Et sic habet Suidas. Et statim pro οὔπω lege οὕτω, etiam reclamante Suida. [*Alem.*]

15) τῇδέ πη ἔχει — περιβαλέσθαι] Haec in Pinelliano Codice desiderantur. [*idem.*]

16) Ταύτας] Adde ἔλυον, vel quid simile. [*idem.*]

17) κατὰ λόγον] Sic edidi ex emendatione Alemanni verissima pro κατ' ὀλίγον. Et sic Pinelli Codex. [O]

18) πραττόμενος] Alemannus mavult. εἰσπραττόμενος. Sed πράττω pro εἰσπράττω est recentioris Graecitatis. Vide Ducang. v. πράττω. [O]

19) προσῆν δὲ αὐτοῖς] Sic Maltret. auctore Alemanno pro πρὸς τήνδε αὐτοῖς. Sed quae sequuntur, corrupta sunt vel in iis aliquid desideratur. [O]

## CAPUT XXIV.

1) ἐκ τῶν οἰκείων] Addidi ἐκ auctore Alemanno. [O]

2) πρυτανεύει] scil. ὁ νόμος. Sensum verborum optime expressit Alemannus. [O]

3) ἄλλως τε καὶ κατὰ τοὺς πολέμους συχνοὺς γινομένους] Ita Maltret. pro κατὰ τοὺς πολεμίους, ut referatur ad οὐκ εἴων ἀφαιρεῖσθαι. Sed tunc redundat τῶν πλείστων. Quare legendum videtur cum Alemanno, ἄλλως τε καὶ κατὰ τοὺς πολέμους συχνῶς ἀπογινομένων (malim ἀπογενομένων) τῶν πλείστων. [O]

4) ἐπὶ χεῖρας] Hic legendum ἐπὶ μοίρας. [*Alem.*]

5) ἐπέκναιον] Maltret. in marg. ἀπέκναιον. [O]

6) ἀπὸ τῆς] Deest hic aliquid, fortasse Γραικίας. Vide ne reponas Ἑλλάδος, cum praecedat Γραικός. Nomen Γραικίας le-

gimus apud Theodorum Studitam in Epistolis. Vide Notas Historicas. [*Alem.*]

7) τῶν ἑταίρων] Ita Maltret. ex emendatione Alemanni verissima. Nam de commilitonibus loquitur. [O]

8) χρήματα μεγάλα εἰσεπράττοντο· οὕτω πάντως τοὺς στρατιώτας] Ita felicissime restituit Alemannus verba in ed. Lugd. corrupta: χρήματα μεγάλα ἐπράττετο οὔτε πάντων τοὺς στρατιώτας. — εἰσεπράττοντο, scil. οἱ λογοθέται. [O]

9) οὐ δή] Sic edidit Maltret. e correctione Alemanni verissima pro οὐδαμῇ. [O]

10) (178, 10.) τὰς ἐφόδους Περσῶν] Sic ex Suida restituit Alemannus. [O] Antea τὰς ἐφόδους Ῥωμαίων. Imo Περσῶν (ut Suidas habet) vel Μήδων reliquorumque barbarorum in Romanam ditionem. Idem mendum erat in Codice Pinelliano. [*Alem.*]

11) λιμητανταίους] *Milites limitaneos, Graenzsoldaten.* Vide Suid. h. v. citantem verba Procopii et Ducange in Glossario. Liban. in Basilic. Λιμητανταῖοι — οἱ ἐν φυλακῇ τῶν ὅρων ἱδρυμένοι. [O]

12) παρέργως] Sic edidi ex Suida. Ed. Lugd. περιέργως. [O]

13) καὶ ἐπειδὰν Ῥωμαίοις τε etc.] Hinc mea quidem sententia in diversum abit interpres (Alemannus). Vide num ad autoris mentem ita revocari possit: *Facta Romanos inter ac Persas pace, coacti sunt miseri isti debita sibi certi temporis stipendia aerario remittere eo nomine, quod et ipsi pacis commodis fructuri essent.* [*Maltret.*]

14) ἅτε καὶ αὐτοί] Sic Maltret. auctore Alemanno. Ed. Lugd. ἅτε καί τοι. [O]

15) συντάξεις] Addit Suidas: μὴ λαβομένους, quod redundare videtur, cum praecesserit τὰς ὀφειλομένας σφίσι. [O]

16) εὐσεβεῖν εἰωθότων] *pietatem i. e. misericordiam erga pauperes exercentium.* Vide Suicer. Thesaur. Eccles. h. v. [O]

17) τοῦ καλατίου] Suid. v. Σχολάριοι τοῦ καλλάντος corrupte. [O]

18) σχολαρίους] Citat haec verba Suidas v. Σχολάριοι, *qui in scholis Palatinis militant.* Agathias Lib. V. p. 159. ἐκ τῶν ταγμάτων ἐκείνων, οἳ εἰς τὸ διημερεύειν τε καὶ διαννυκτερεύειν ἐν τῇ αὐλῇ ἀποκέκρινται, οὓς δὲ Σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν· οὗτοι δὲ στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται, καὶ ἐγγεγράφαται τοῖς τῶν καταλόγων βιβλίοις, qui in sequentibus militiam hanc, quae quidem vulgarium (τῶν στρατιωτῶν) militiam dignitate superabat, pluribus perstringit ut venalem, et ex urbanis ac splendide vestitis ad processuum publicorum pompam conflatam, cuiusmodi sunt hodiernae ad principum custodiam militiae (*die Garden*). Plura vide ap. Ducang. h. v. [O]

19) *καὶ ἀνδράποδα*] Sic legendum cum Alemanno non *καὶ ἀνδραπόδοις*. Auctor dicere vult, servos quoque pro statuto pretio hanc scholariorum militiam sibi fuisse mercatos. Nec offendere debet masculinum *καταθέντες* iunctum neutro *ἀνδράποδα* ubi de personis sermo est. [O]

20) *Ἰουστῖνος*] Hoc nomen desideratur in Cod. Pinelli. [*Alem.*]

21) *ὑπεραρίθμους*] Citat haec verba Suidas v. *Ὑπεράριθμος*, *supernumerarius*, *überzählig*. [O]

22) *ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς — ἀπεσείσατο*] Haec totum in suo libro Pinellus non habet. [*Alem.*]

23) *Οἱ δὲ*] Sic Alemannus et Maltret. pro corrupto *οὐδὲ*. [O]

24) *δομεστικοί τε καὶ προτίκτορες*] *Equites protectores seu Palatini equites*. Suidas et Glossae Basilic.: *Δομεστικοὶ — οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς, ἢ κατὰ Ῥωμαίους οἰκειακοὶ στρατιῶται.* Vide Ducang. [O]

25) *τάξεων*] Malumus *συντάξεων*. [*Alem.*]

26) *ζημίαν*] Maltret. in marg. *ἐρημίαν*. [O]

## CAPUT XXV.

1) *πορθμὼ δύο ἑκατέρωθεν Βυζαντίου ἐστον*] Citat haec verba Suidas v. *Πορθμὸς* — *πέραμα*, *ἀμφίγειος θάλασσα. θάλασσα ἑκατέρωθεν ἤπειρον ἔχουσα ἐπικειμένην.* [O]

2) *οὗ τὸ ἱερὸν ὀνομάζεται*] Male ni fallor Alemannus vertit: *Ubi Deae Matris templum celebre est.* Nulla est in textu Graeco Deiparae mentio; nec fuit templum illud Blachernia-cum, ut falso idem scripsit in Notis Historicis, sed *Hierum*, de quo ita Marcianus in Periplo Ponti Euxini: *Κατὰ τὸν Θρᾴκιον Βόσπορον καὶ τὸ στόμα τοῦ Εὐξείνου πόντου ἐν τοῖς δεξιοῖς τῆς Ἀσίας μέρεσιν, ἅπερ ἐστὶ τοῦ Βιθυνῶν ἔθνους, κεῖται χωρίον Ἱερὸν καλούμενον, ἐν ᾧ νεώς ἐστι Διὸς Οὐρίου προσαγορευόμενος· τοῦτο δὲ τὸ χωρίον ἀφετήριόν ἐστι τῶν εἰς Πόντον πλεόντων.* [*Maltret.*]

3) *ἐκ Βυζαντίου, οὐ βασιλέως ἴοι γνώμῃ*] Sic emendavit Alemannus pro *ἐς Βυζάντιον*. Nam hoc erat non prohibitum. Fortassis tamen toleranda vulgata lectio, ut intelligantur arma clanculum Byzantium invecta in usum seditiosorum et conspiratorum. [O]

4) *οὐ γὰρ θέμις τινὰ ἐκ Βυζαντίου ἀνάγεσθαι, οὐκ ἀφειμένον πρὸς τῶν ἀνδρῶν, οἳ τῇ τοῦ μαγίστρου καλουμένου ἀρχῇ ὑπουργοῦσι*] Sic restituit Alemannus verba luxata in Ed. Lugd. *οὐ γὰρ θέμις τινὰ ἐκ Βυζαντίου ἀνάγεσθαι πρὸς τῶν ἀνδρῶν, οἳ τῇ τοῦ μαγίστρου οὐκ ἀφειμένων*

ἀρχῇ καλουμένου ὑπουργοῦσι. Magistri scil. officiorum, qui κατ' ἐξοχὴν appellabatur μαγίστρος. [O]

5) πραττόμενος δὲ τοὺς τῶν πλοίων κυρίους τέλος οὐδενὶ αἴσθησιν παρεχόμενον ἐλάμβανεν. Ὁ δὲ ἐπὶ πορθμὸν τὸν ἕτερον στελλόμενος μισθὸν ἀεὶ πρὸς βασιλέως κεκομισμένος ἦν καὶ διερευνώμενος] Sic ex Suida restituit Maltretus locum corruptissimum et lacunosum. Ed. Lugd. πραττόμενος δὲ τοὺς τῶν πλοίων κυρίους τέλος δὲ οὐδενὶ αἴσθησιν παρεχόμενον, ἀλλ' ὥσπερ τινὰ μισθὸν ὁ ταύτην κεκομισμένος εἴη, καὶ διερευνώμενος. Πράττεσθαι pro εἰσπράττεσθαι est recentioris Graecitatis. Vide Ducange v. πράττω. Τέλος οὐδενὶ αἴσθησιν παρεχόμενον est *vectigal tributum accepit admodum leve et exiguum, cuius onera vix sentiebant subditi*. ἐλάμβανεν itaque minime redundat ut opinatur Maltret. [O]

6) ἦν τι] Sic edidi e lectione marginali Maltreti pro ἦν τις. Vidit et Alemannus vertens *si quid mercium*. [O]

7) τοῖς βασιλεῦσιν] Forte τούτοις τοῖς βασ. Nam loquitur de Iustiniano et Theodora. [O]

8) τῶν γὰρ ἀργυραμοιβῶν etc.] Citat h. v. Suidas v. κέρματα — τὰ λεπτότατα, legens in seqq. αὐτὸς ἐπιτεχνώμενος (scil. Iustinianus) pro αὐτοὶ ἐπιτεχνώμενοι. [O]

9) οὓς φόλεις καλοῦσιν] Herodianus in Ἐπιμερισμ. ἡ Φόλις — ὁ ὀβολός. Vide Ducang. h. v. et Salmas. de Usuris Cap. XVII. pag. 406 et 503. qui locum hunc illustrat. [O]

10) διεπράξαντο] Maltret. in marg. διετάξαντο e Suida, quod praefero ob v. δίδοσθαι. [O]

11) ἀπέτεμον] Si placet ἀπέτεκον. Nam inde τόκος in re nummaria. [*Alem.*] Suidas: ἀποτεμόμενος μοῖραν. [O]

12) εἰς τὰ καλούμενα etc.] εἰς τὰ contextu flagitante addidi auctore Alemanno. [O]

13) Ἱμάτια τὰ ἐκ μετάξης] i. e. *Vestimenta serica*. Μέταξα hodie μετάξι, *sera cruda, quam vocant metaxam*. Suidas: Σηρικὴ — ἡ μέταξά ἐστιν, ἐξ ἧς εἰώθεσαν τὴν ἐσθῆτα ἐργάζεσθαι, ἣν πάλαι Ἕλληνες Μηδικὴν ἐκάλουν, τὸ δὲ νῦν Σηρικὴν ὀνομάζουσι. Hinc μεταξωτός *sericeus*, μεταξάριος *serici opifex vel venditor* etc. Plura vide ap. Ducang. v. Μέταξα etc. [O]

14) δεκατευτήρια] Maltret. in marg. δεκαδευπήρια vitiose. [O]

15) οἷσπερ] Sic edidi pro εἴπερ auctore Alemanno. [O]

16) τὴν οὐγκίαν] Sic edidi e correctione Alemanni pro οἰκίαν. Vide Notas Historicas. [O]

17) ὁλόβηρον] *holoverum* i. e. *ex toto verum, ganz ächt, von der bessten, reinsten Sorte*. [O]

18) *προσαιτητὴς*] Sic edidit Maltretus ex emendatione Alemanni verissima. Ed. Lugd. *προσαιτεῖν τὴν* nullo sensu. [O]

19) *χειρωνάκται*] Maltret. in marg. *χειρωνάκτες*. Dicitur utrumque, *χειρωνάκτης* et *χειρῶναξ*. Vide Schneider. Lexic. [O]

20) *τὴν πολιτείαν μεταβαλλόμενοι*] *πολιτεία* h. l. sensu insolentiore de habitatione in civitate. [O]

21) *ἤθη*] *sedes, habitationes.* Apud Herodotum nil frequentius. Sic I. 15. *ἀπήλαυνε ἐς ἤθεα τῶν Περσέων*. Vide Schweighaeuser. in Lexic. Herodot. h. v. [O]

## CAPUT XXIV.

1) *καὶ διωμότους συνίστασθαι τοὺς διαφερομένους ἐκέλευσε*] Suidas v. *Διώμοτος* haec verba citans legit *τοῖς διαφερομένοις*, quod praefero ut sensus sit: *Causidicos iuratos litigantium patrocinium suscipere iussit Iustinianus*; *ῥήτορες* scil. i. q. *συνήγοροι*, ut explicat idem Suidas. [O]

2) *ὅσους*] Ita legendum cum Maltreto, non *ὅσοις*, ut referatur ad *πόρους*. [O]

3) *ἑκάστῃ*] Maltret. in marg. *ἑκάστῳ*, male; *ἑκάστῃ* scil. *πόλει*. [O]

4) *πολλοῖς τε καὶ σχεδόν τι ἀναριθμοις οὖσι*] Has amat constructiones Procopius pro *πολλῶν τε καὶ σχεδὸν ἀναρίθμων ὄντων*. [*Alem.*]

5) *ἐπισκήψασαι*] Maltret. in marg. *ἐπισκήψασθαι*. Sed praeferenda correctio Alemanni *ἐπισκηψάντων*. [O]

6) *ἄλλο τε μὲν*] Sic Maltret. e correctione Allatii. Ed. Lugd. *ἀλλά τε μὲν*. [O]

7) *στρατιώταις*] Ponendum censeo *στρατηγοῖς*. Bene hi cum caeteris *ἄρχουσι* numerantur, non illi. [*Alem.*]

8) *λαβῇ*] Num *λάβῃ*? Nam *λαβῇ ἔχεσθαι*, hoc sensu insolens. [O]

9) *ὀκνηρὸς εἴη*] Optativo utitur, quia dum haec scribebat Procopius, adhuc in vivis erat Iustinianus. [O]

10) *ὠνουμένοις*] Sic edidi auctore Maltreto pro *ὠνουμένους*. [O]

11) *Σιλεντιάριοι*] Ed. Lugd. *Σιλεντιάρια* vitiose. [O]

12) *ὑπελέλειπτο*] Maltret. in marg. *ἀπελέλειπτο*.

13) *διαγεγόνασι κομιζόμενοι*] i. e. *per totam vitam acceperunt*. Locutio optimis scriptoribus familiaris, imprimis Xenophonti v. c. Mem. IV. 8, 4. *ὅτι οὐδὲν ἄλλο ποιῶν διαγεγένηται, ἢ διασκοπῶν μὲν τά τε δίκαια καὶ τὰ ἄδικα, πράττων δὲ τὰ δίκαια, καὶ τῶν ἀδίκων ἀπεχόμενος*. Conf. Sturz. Lex. Xenoph. [O]

14) *Τοῦ ἐν Θερμοκύλαις φυλακτηρίου*] Sic edidi ex emendatione Alemanni pro *τοὺς ἐν Θερμοκύλαις φυλακτηρίους*. [O]

15) *γενέσθαι ξυνέβη*] Sic Maltret. e Cod. Ed. Lugd. *γίνεσθαι*, omisso verbo finito. [O]

16) *τὰ τῆς πόλεως πωλητήρια*] Sic Maltret. Ed. Lugd. *τὰ τῆς πωλητήρια*. Lacunam supplere voluit Alemannus v. *Ἀλεξανδρείας*. Sed *πόλεως* absorptum a sequente *πωλητήρια*. [O]

17) *εἴασε*] Ita scribendum pro *εἴωθε*. [*Alem.*]

18) *παρέπεμψαν*] Sic rescripsi auctore Alemanno pro *παραπέμψαι*. [O]

19) *βασιλεὺς μὲν ἐμπεδώσας τὴν πρᾶξιν*] Ed. Lugd. *βασιλεῖ* visiose. [O]

## CAPUT XXVII.

1) *τῶν Ἀλεξανδρέων τοὺς ἑταιρίζεσθαι*] Supple ex usu Procopii *τοὺς εὐδοκιμωτέρους* vel *λογιωτάτους*. Sic infra de Emesenis. [*Alem.*]

2) *ἀνήκεστα*] Desideratur *κακὰ* vel *δεινά*. [*idem.*]

3) *ἀπεῖπον*] Sic Maltret. e correctione Alemanni. Ed. Lugd. *ἀπειπών*. Male. [O]

4) *ἐν Ἀλεξανδρεῦσιν*] Praepositionem, quam contextus flagitat, addidit Alemannus. [O]

5) *ἐπεὶ ἐς βασιλέα ἦλθεν* etc.] Sic Alemannus supplet lacunam Codicis, *ἐπεὶ ἐς βασ* ** *ἐγκειμένης*. [O]

6) *ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρέων ἀρχῆς*] Sic legendum cum Alemanno pro *ἐπὶ τῆς Ἀλεξάνδρου ἀρχῆς*. [O]

7) *δεινὰ ποιεῖν*] Alemanno placet *δεινὰ παθεῖν*. Sed nihil mutandum: *δεινὰ ποιεῖν*, *irasci, indignari*. Sic apud Thucyd. V. 42. *λεγομένων δὲ τούτων, οἱ Ἀθηναῖοι δεινὰ ἐποίουν*. [O]

8) *ἐν Παλαιστίνῃ τε καὶ Φοινίκῃ*] Sic Maltretus ex emendatione Alemanni pro *ἐκ Παλαιστίνης τε καὶ Φοινίκης*. [O]

## CAPUT XXVIII.

1) *Πρίσκος* etc.] Hunc locum totidem fere verbis excerpsit Suidas v. *Πρίσκος Ἐμεσηνός*. [O]

2) *εὐφυῶς*] Said. *ὑπερφυῶς*. [O]

3) *Ἦν δέ τις ἀνὴρ πατρίκιος μὲν τὸ ἀξίωμα, Μαμμιανὸς δὲ ὄνομα*] Sic ex Suida correxerunt Alemannus in Notis et post eum Maltretus verba corrupta: *Οὗτος ἀνὴρ πατρίκιος εἶεν τῷ ἀξιώματι, Μαμμιανὸς δὲ ὄνομα*. [O]

4) Ἐπὶ δὲ Ἰουστινιανοῦ βασιλεύοντος] Sic iterum ex Suida, qui omittit βασιλεύοντος, Alemannus et Maltretus. Ed. Lugd. male Ἐπεὶ οὖν etc. [O].

5) διερεννησάμενος — τὰς οἰκίας πάσας] Suidas διαριθμησάμενος — τὰς οὐσίας πάσας. Sed vulgatum magis placet ob sequentia: εἴ τι εὗρέ τε πλούτῳ ἀκμαζούσας etc. [O]

6) παρακαταθήκης] Suid.: παρακαθήκης. Male [O]

7) κεκομισμένων] Suidas: κεκομισμένοι. Sed vulgatum constructio verborum requirit. [O]

8) τό τε ὡμολογημένον] Sic emendavit Alemannus ex Suida verissime. Nam pertinet ad χρυσίον et refertur ad sequens ξυνῄει. Ed. Lugd. τότε ὡμολογημένων, quam lectionem vitiosam retinuit Maltret. [O]

9) ὅνπερ ταβελλίωνα καλοῦσι Ῥωμαῖοι] Suidas nostrum locum citans: Ταβελλίων — ὁ τὰ τῆς πόλεως γράφων συμβόλαια, ὁ παρὰ τοῖς πολλοῖς Νομικὸς λεγόμενος. [O].

10) ὡμολογηκόσι] Sic Maltret. ex emendatione Alemanni verissima pro ὡμολογηκότων. Nam refertur ad praecedens τοῖς διοικουμένοις. [O].

11) παραγραφὴν] Sic ex Suida legendum pro παράγραφον. In seqq. pro ὑποθηκάριας legendum ὑποθήκας. [O]

12) ἐκκρούων] Scribendum ἐκκρούοντες vel ἐκκρούσοντες. Nam sequitur μηχανῶνται. [O]

13) τὰς ἐκκλησίας] Suidas v. Πρίσκος τοὺς ἐκκλήτους. Male. [O]

14) κύρια εἶναι] Ita legendum pro κύριοι. Κύρια, i. q. κεκυρωμένα. Procopius Lib. I. de Bello Vandal. ταῦτά τε κύρια εἶναι, ἅτε αὐτοῦ βασιλέως αὐτὰ διαπεπραγμένου. [*Alem.*]

15) πρός τινας τῶν πολιτῶν] Sic rescripsi cum Maltreto pro τῷ τινι τῶν πολιτῶν, e correctione Alemanni. [O]

16) σκαιώρημα] ἡ κακὴ βουλὴ ut explicat Suidas v. Σκαιωρία, quod idem significat et habemus paulo inferius, *dolus malus, ex composito structus, machinatio, Schikane.* Vide Kuehn ad Polluc. VI, 182. pag. 669. ed. Hemsterh. [O]

17) ὡμολόγει] Sic legendum cum Alemanno pro ὁμολογῶν. [O]

18) παρανομίας] Sic edidi ex emendatione Alemanni pro παρανόμως. [O]

## CAPUT XXIX.

1) ἀνεψιῷ] Sic reponendum pro ἀδελφῷ. Nam paulo ante Eudaemona Ioannis θεῖον appellat. [*Alem.*]

2) Λιβέριον] Sic legendum pro Βελισάριον, quod nomen hic irrepsit librarii incuria. [O]

3) ἐθέλοντος] Sic Alemannus in Notis verissime pro corrupto ἐλθόντος. [O]

4) εὐθύγλωσσος εἶναι] Sic melius Alemannus pro εὐθύγλωσσος ἦν, ut referatur ad ἠπίστατο. [O]

5) οὕτως καὶ] Sic Alemann. pro οὗτος. Bene οὕτως, *eodem modo, auf gleiche Weise.* [O]

6) δικαίωμα οὐδ᾽ ὁτιοῦν] Sic legendum cum Alemanno, ut sensus sit, *ne minimum iuris, keinen einzigen gültigen Rechtstitel.* In sequentt. pro τὸ ἐχόμενος rescripsi τὸ ἐχόμενον flagitante contextu. [O]

7) λευκώματι τὰ πρωτεῖα ἔχων] i. e. *princeps in albo senatorum, princeps senatus*; λεύκωμα scil. κατ᾽ ἐξοχὴν de senatorum albo. Dio Cassius Lib. LV. Cap. III. p. 773. Reimar. de Augusto: Τά τε ὀνόματα συμπάντων τῶν βουλευτῶν ἐς λεύκωμα ἀναγράψας ἐξέθηκε. Paulo inferius τὸ τῆς πόλεως λεύκωμα est *album redituum publicorum, die Staatsrechnung.* [O]

8) καὶ αὐτῇ γράμματα] Sic reposuit Alemannus pro καὶ αὐτοῦ γράμματα, et in sequentibus αὐτὴν ἀφιέντες pro αὐτοὺς, et κεκομισμένοι pro κεκομισμένῳ. [O]

9) τοῦ τε μώμου] Alemannus mavult. νόμου, ut intelligatur Iustiniani mandatum de cognoscenda Malthanae causa. Nil tamen mutare ausim, ut μώμου et bene respondens sequenti στοργῆς significet *ab ira et criminatione Malthanae et Prasinorum abstinuisse Iustinianum.* [O]

10) πληγὴν] Maltret. in marg. πληγάς. [O]

11) ἐν ᾗ βασιλεὺς] Sic legendum ex emendatione Alemanni pro ἐν οἷς ἐν ᾗ scil. πολιτείᾳ. [O]

12) τεκμηριοῦσθω] Sic legendum cum Maltreto vel etiam δύναται τεκμηριοῦσθαι e correctione Alemanni. [O]

## CAPUT XXX.

1) ποιεῖται] Rectius ἐποιεῖτο. [*Alem.*]

2) ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις] Ita sensu flagitante reposuit Alemannus, sequente Maltreto, pro ἐν τοῖς ἄνω χωρίοις. [O]

3) διδότω] Legendum videtur διδοῖντο. [O]

4) ἄχρις εἰς Δακιβίζαν καθελὼν ἠνάγκασε πάντας ἐκ Βυζαντίου εὐθὺς] Haec desiderabantur in Codice Pinelliano. [*Alem.*] Nomen Dacibizae apud geographos frustra quaesivi. Videtur fuisse locus parvus et obscurus, fortassis statio veredariorum (*Poststation*) inter Byzantium et Helenopolim. [O]

5) Ἑλενούπολιν] Bithyniae urbs sic appellata ab Helena Constantini M. matre, quae eam condidit vel potius restauravit. Antea *Drepanon.* [O]

6) οἶαι] Magis placet coniectura Alemanni οἶαις. Ferri tamen potest vulgata lectio. [O]

7) οὕτως εἴασεν] Sic Maltret. e correctione Alemanni. Ed. Lugd. οὗτος. Cod. Pinell. ὄντος. [O]

8) ἑκάστη μόλις τε etc.] Sic Alemann. pro μόλις ἑκάστη τε [O]

9) ἀγγαροφορεῖν] Restitui lectionem unice veram Codicis Pinelliani. Ed. Lugd. ἀγροφορεῖν. Alemann. ἀχθοφορεῖν. Sed v. ἀγγαροφορεῖν utitur noster etiam Libro II. de Aedific. Cap. IV. ὥσπερ ἄλλο τι ἀγγαροφοροῦντες. Suidas: Ἄγγαροι — οἱ ἐκ διαδοχῆς γραμματοφόροι — οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ Ἀστάνδαι. οὕτως ἐκάλουν οἱ Πέρσαι τοὺς βασιλέων ἀγγέλους. Conf. Stanlei. ad Aeschyl. Pers. v. 245. et quae nos observavimus ad Nicolaum Damascen. p. 177. Hinc ἀγγαροφορέω. [O]

10) τῇ πολιτείᾳ] Legendum videtur ἐν τῇ πολιτείᾳ. [O]

11) Πορφυρίωνα] Scribendum Πορφυρεῶνα, ut eius pagi episcopi in actis synodicis subscribunt. Est nomen περιεκτικόν. Ibi fortasse Tyrii purpuras piscabantur. In epistola Simeonis Stylitae ad Iustinum iuniorem θηλυκῶς nomen effertur τῆς αὐτῆς πορφυρεῶνος. [*Alem.*]

12) ἐξανίσταντο] Alemannus mavult ἐξίσταντο. Sed praeferenda vulgata lectio. [O]

13) οὗτος δὴ ἀμαθής] Ita Maltret. e correctione Alemanni verissima pro τοσοῦτο δὲ ἀμαθής. [O]

14) ἐν βασιλείοις] Emendatio Alemanni verissima pro ἐν βασιλεῖ. [O]

15) ἐκ τῆς ἐπιπλεῖστον] scil. ἡμέρας. Similiter ἡ νῦν, ἡ αὔριον, ἡ σήμερον. [O]

---

# IN APPENDICEM.

## 1.

### *in Descriptionem Pestis*

*de Bello Persico Lib. II. Cap. XXII. XXIII.*

### CAPUT XXII.

1) ἐξίτηλα εἶναι] Est phrasis Herodotea Lib. I. statim ab init. ὡς μήτε τὰ γενόμενα τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα εἶναι, quam imitatur

noster et infra in descriptione famis secunda, ἐξίτηλοι μὲν αἱ σάρκες αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον ἐγίνοντο [O]

2) ὀνομάτων τὰ θειότατα] Nomina divinissima i. e. Sanctae Trinitatis. [O]

3) ἐπέσκηψεν] Regius ἐπεγίνετο. [*Maltret.*]

4) [βουβῶν κέκληται] βουβῶν scil. duplicem significationem habet apud medicos. Dicitur enim cum de inguine sive membro virili, tum etiam de tubere, tumore inprimis pestilentiali. Vide Gorrhaei Definitt. medic. et A. Foes. in Oeconomia Hippocratis h. v. [O]

5) ξυνέβη] Reg. ξυνέβαινε. [*Maltr.*]

6) ἐς ὕδωρ τε] Sic Maltret. in marg. In textu est ὕδωρ τε omisso ἐς. [O]

7) ἄνθρακος] Ἄνθραξ, *carbunculus*, dicitur medicis ulcus crustosum a sanguine in atram bilem converso et infervescente excitatum. Vide Foes. Oecon. Hippocr. et Gorrhaei Definitt. med. qui de h. v. multus est. [O]

8) φλύκταιναι] *genus pustularum*, inquit Celsus, *cum plures similes varis oriuntur nonnunquam maiores, lividae aut pallidae aut nigrae aut aliter naturali colore mutato: subestque iis humor. ubi hae ruptae sunt, infra quasi exulcerata caro apparet.* Vide Gorrhaeum et Foes. l. l. [O]

9) εὐθύωροι] Maltret. in marg. εὐθύωρον.

10) αἰτία τις ἦν] Sic edidi ex emendatione Maltreti marginali. In textu erat αἰτία τισὶν. Male. Nam loquitur de omnibus peste correptis. [O]

## CAPUT XXIII.

1) Ἔς τε βασιλέα etc.] Haec et quae sequuntur toto hoc capite desunt in editione Augustana. [O]

2) ὃς ἐν Συκαῖς ἐστι] Sycae portus urbis Constantinopoleos vel scala ubi palatium, memoratus iam a Strabone Lib. VII. Erat autem in regione XIII. describiturque ab Anonymo (*in Descript. urb. Constantinop. p. 327. post Hesych. Miles. ed. nostr. Tertia decima regio Sycaena est, quae sinu maris angusto divisa societatem urbis navigiis frequentibus promeretur. Tota lateri montis affixa, praeter unius plateae tractum, quam subiacentium eidem monti littorum tantum praestat aequalitas*. ubi Pancirollus opinatur eam sitam fuisse eodem loco ubi hodie Galata vel Pera. Conf. Meurs. ad Hesych. Miles. de Origg. Byzant. pag. 226. ed. nostr. [O]

2.

*in Descriptionem Famis I.*

*de Bello Goth. Lib. II. Cap. XX.*

1) ἑαυτῆς ἐλείπετο] Cod. Vat. ἑαυτῆς ἥπτετο. [*Maltret.*]

3.

*in Descriptionem Famis Romae saevientis II.*

*de Bello Goth. Lib. III. Cap. XVII. fin.*

1) Ὁ δὲ διόλου] Maltret. in marg. Ὁ δὲ δὴ ἄλλω.

2) Οἱ τοῦ βασιλέως στρατιῶται] Sic Maltret. in marg. ut paulo superius. In textu est Οἱ τοῦ βασιλέως στρατοῦ et mox ἀπέδοντο pro ἀποδοῖντο. [O]

NICOLAI ALEMANNI

PAULI REINHARTI ET EDITORIS

# ANNOTATIONES HISTORICAE

IN

PROCOPII HISTORIAM ARCANAM.

cubrabat, et Q. Fufius Calenus apud Dionem libro 46. deridet in senatu. *Ἀνέκδοτα* saepe ipse nominat, lib. 2. epist. 6, et lib. 14. epist. 17. ad Atticum: quod eam (in qua senatorum nobiliumve aequalium res gestas, mores vitamque carperet) non aliis, sed sibi Pomponioque suo et posteritati scribebat. *Itaque*, ait, *ἀνέκδοτα a nobis, quae tibi uni legamus, Theopompino genere, aut etiam asperiore multo, pangentur.* Nam Theopompus Chius homo *πολυπράγμων, nimium alienarum rerum curiosus*, multorum aequalium vitam in historia sugillavit, quam ut edidit, aliorum invidiam collegit et Ptolemaei Aegyptiorum regis, a quo prope fuit ut interiret, sicuti Photius est autor. In fronte huius libri *Ἀνέκδοτα* praescripsimus ex Suida, et ita praenotatum Codicem Ioannis Vincentii Pinelli, qui viderunt Petrus Pitheus et Guidus Pancirolus, affirmant; nam uterque Codex Vaticanus et scriptoris et operis titulo omnino destitutus erat; quam notam olim, eodem teste Suida, praetulisse hanc historiam credimus, ab ipso fortasse Procopio inditam, ut suae Tullius eandem indiderat, quandiu scilicet clam alios erat et in arca recondita; nam alioqui Historiarum Procopii liber nonus hic inscribendus est, quippe qui illos ordine sequatur, ut ex primis statim verbis liquet. Nicephorus Callisti lib. 17. cap. 10. *Ἀντίῤῥησιν* hoc opus appellat, *quasi retractatio sit earum*, ut ait, *orationum, quas apud Iustinianum laudibus eum vehens habuit, et quaedam palinodia seu recantatio minus recte ab eo dictorum.* Nimirum indicat, hunc se minime librum vidisse Nicephorus, ut in iudicio de hoc opere lectorem praemonuimus. [A]

## CAPUT I.

1) *ut supra dixi*] scil. de Bello Persico Lib. I. Cap. XXV. et XXVI. pag. 77. seqq. ed. Maltret. [O]

2) *Adolescens nomine Theodosius*] Ad ea, quae de Theodosio minute narrat Procopius, adde: ab Epiphanio Patriarcha Constantinopolitano sacro statum ablutum lavacro (cuius hic mentio est) iussum conscendere praetorianam Belisarii navem, ut fausto omine Byzantio solveret classis, quam ille ducebat in Africam. Procop. lib. 1. bell. Vand.: *Ἐνταῦθα Ἐπιφάνιος ὁ τῆς πόλεως ἀρχιερεὺς ἀφικόμενός εὐξάμενός τε ὅσα εἰκὸς ἦν τῶν τινὰ στρατιωτῶν ἄρτι βεβαπτισμένον καὶ τοῦ Χριστιανῶν ὀνόματος μεταλαχόντα εἰς τὴν ναῦν εἰσεβίβασε. Huc Epiphanius urbis antistes venit, fusisque, ut par erat, ad Deum precibus, militem, qui nuper in baptismo nomen Christo dederat, in navem immisit.* Idem Theodosius domus Belisarii magister alibi a Procopio vocatur, cuius industria cum in Africa tum in Italia usus est Belisarius, ut ad Vitigem pro rebus gravissimis mitteret; et: *ἄλλους καὶ Θεοδόσιον τὸν τῇ οἰκίᾳ*

*αὐτοῦ ἐφεστῶτα, alios et Theodosium suae domus praefectum.* Procop. lib. 2. bell. Goth. Vide infra. [A]

3) *Quo Christiani more consueverunt filios adsciscere*] Hoc est inter sacras baptismi ceremonias. Sanctus Nicephorus in Histor.: *Σκήπτεται δὲ Ἡράκλειος τῷ θείῳ λουτρῷ τὸν υἱὸν καθαγνίζειν, υἱοθετεῖσθαι δὲ αὐτὸν ὑπὸ Κρίσπου. Heraclius cum filium suum divino lavacro abluere et Crispo adoptandum dare velle se simulasset.* Leonis Imperatoris tempore hic adoptandorum ritus filiorum obsoleverat, quare Novella 24. liberorum adoptiones factas *ἄνευ τελετῆς καὶ ἱερῶν ὠδίνων, sine ceremoniis et sacrae regenerationis ritu,* reprehendit et omnino prohibet. [A]

4) *Antonina*] Fuit Imperatricis Theodorae *ζωστή, a veste,* dignitate patricia; ex viro, cui ante Belisarium nupserat, plures susceperat liberos; in his Photium, de quo infra dicetur, et filiam, quam Ildigeri tradidit in matrimonium. Ex Belisario unam habuit Ioanninam Anastasio Theodorae Augustae nepoti desponsam. Mulier solertissima et, ut Procopius loquitur (de Bell. Pers. V. 24.), *ἱκανωτάτη ἀνθρώπων ἁπάντων μηχανᾶσθαι τὰ ἀμήχανα, ad implicata negotia explicanda expediendaque omnium mortalium aptissima.* Belisarii coniugis ad quodcumque bellum proficiscentis semper lateri adhaesit. Eidem in Italia rem male gerenti auxilia maiora ab Caesare impetratura Byzantium venit. Ioanni Cappadoci, exconsuli praetoriique praefecto, in gratiam Theodorae callide struxit insidias. In Africana navigatione aquam, quae Romanae classi computruerat, vitreis amphoris arena contectis sola integram servavit. Belisario coniugi superfuit ad Iustinum secundum Imperatorem; iamque exacta aetate, suasu Vigilantiae Iustiniani Augusti sororis, templum sancti Procopii post conflagrationem Byzantii restauravit. *Ἀντωνίνα Βελισαρίου τοῦ πατρικίου γυνή, ἥτις ζωστὴ ἦν Θεοδώρας τῆς γυναικὸς Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου, μετὰ τὸ χηρεῦσαι αὐτὴν κατῴκει μετὰ Βιγλαντίας καὶ συναινέσει αὐτῆς ἀνήγειρε τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Προκοπίου τὸν καλούμενον τὰ Βιγλάντια.* Autor de Origine urbis Byzantii. *Antonina Belisarii patricii uxor a veste Theodorae uxoris Iustiniani magni iam vidua una cum Vigilantia habitavit, cuius suasione refecit templum sancti Procopii de Vigilantiae nomine dictum.* [A]

5) *Constantinus*] Alibi *Constantianus.* Erat is Imperatorii stabuli magister, vir domi et militiae clarus. Res ab eo in Dalmatia et Liburnia, Ravennae Salonisque praeclare gestas, fuse in aliis libris narrat Procopius; historiam vero de sicis et Praesidio, de qua infra, idem prosequitur lib. 2. de Bell. Goth. In Campania occidi a Belisario iussus est, ut habet autor appendicis ad Chronicon Marcellini. [A]

6) *Contra Silverium*] Editio Procopii Augustana habet *Λιβέριον*, *Liberium;* Vaticani Codices Latinique scriptores, *Silverium.* Hinc videre licet Silverii necem iniuria adscribi Vigilio pontifici. Liberatus Carthaginensis cap. 22. *Vigilius*, inquit, *ne sede pelleretur, Belisario mandavit. Trade mihi Silverium, alioqui non possum facere quod a me exigis; ita Silverius traditus est duobus Vigilii defensoribus et servis eius; qui in Palmariam insulam adductus, sub eorum custodia defecit inedia.* Procopius hic et sicarium nominat Eugenium Antoninae satellitem, et Silverium non inedia enectum, sed ferro aut alia sanguinarii hominis arte; cuiusmodi scelera iisdem, quibus hic verbis, ἐργάζεσθαι μίασμα, *piaculum patrare*, ubique Procopius describere solet. Lib. 2. bell. Vand. de Uliare, qui iaculo Ioannem occiderat, μηδεμίαν ἐς αὐτὸν γενέσθαι τίσιν, ἅτε οὐκ ἐκ προνοίας τὸ μίασμα εἰργασμένον. *nullam de illo poenam sumendam esse, quia non data opera piaculum patrasset.* Et lib. 1. bell. Gotth. de nece Amalasunthae, Θεύδατος πείθειν ἤθελεν ὡς αὐτοῦ οὐδαμῇ ἐπαινοῦντος, ἀλλ' ὡς μάλιστα ἀκουσίου ἐργασθείη τὸ μίασμα. *Theodatus persuadere studebat, haudquaquam se approbante, sed plane invito a Gotthis id scelus commissum fuisse.* Illa de Vigilio Liberatus narravit, animo in eundem non ita benevolo; nam Africani ob confirmatam a Vigilio quintam Constantinopolitanam synodum, de Tribus Capitibus, non solum scriptis eum lacessiverunt, ut Facundus Hermianensis; sed et epistolam sub eius nomine ab Haereticis confictam ipsi vulgarunt et ad posteros transmiserunt, nempe Liberatus in Breviario et Victor Tunnensis in Chronico; ac denique anathemate impetere ausi sunt. Postremo Liberatus de nece Silverii scripsit quae ab aliis acceperat: Procopius vero horum testis fuit oculatus, Romae tunc degens, et apud Antoninam tanti sceleris artificem. [A]

7) *quae de sicis Praesidioque prioribus libris narravimus*] scil. de Bello Gothico Lib. II. Cap. VIII. quem locum lucis causa integrum hic exscribere liceat, et quidem ex interpretatione elegantissima Hugonis Grotii in eiusdem Historia Gothorum et Vandalorum pag. 243. seq. „Praesidius, vir clarus Romana „origine, Ravennae habitavit. Is Gothis infensior, quo tem„pore adversus Romam iter parabat Vitigis, cum suorum paucis, „venatus simulatione, aufugit, conscio nemine, nec quicquam re„rum suarum secum ferens, praeter pugiones duos, quorum vagi„nae erant auro graves, gemmis intercurrentibus. Spoletium ut „venerat, sacram in aedem moenibus non longe se recepit. Con„stantinus, nam iis adhuc in locis morabatur, id ubi audierat, misso „Maxentiolo uno protectorum suorum, utrumque pugionem vi „mera abripit. Dolore accensus ille Romam ad Belisarium prope„rat: venit eodem non multo post Constantinus, quia iam accedere

„ad urbem barbarorum exercitus audiebatur. Quam vero diu in „aestu ac discrimine Romana res erat, intra silentium se cohibuit „Praesidius. At ubi Romanus Mars superior, iamque et legatos „Gothi, ut diximus, Romam miserant, apud Belisarium frequens, „queri de iniuria, ad ius suum obtinendum opem implorare. Mo„tus his Belisarius interdum ipse, interdum per alios multis verbis „incusare Constantinum, auctorque esse ut se a culpa ac dedecore „liberaret. At Constantinus (fato enim ei malum imminebat) mo„nita repellebat rixabundus, ultro quoque quem damno affecerat, „per ludibrium insultabat. Evenit ut per forum equitanti Belisa„rio obviam factus Praesidius fraeno equi apprehenso, clarum voci„feraretur, interrogans: idne vellent Imperatoris leges, ut qui Ro„manas res barbaricis praeferens supplex adveniret, ei quae haberet „per vim e manibus extorquerentur? Et quamquam multi circum„stantes cum minis iuberent fraenum dimittere, non prius abstitit, „quam promisit ei Belisarius pugiones redditum iri. Sequenti ergo „luce in palatii conclave convocatis magistratibus, ipsoque Constan„tino, Belisarius, quae pridie evenerant commemorans, hortabatur, „ut vel nunc manus rapina exsolveret. Ille non modo facturum „id negavit, sed addidit in Tiberim proiecturum prius pugiones, „quam Praesidio restitueret. Ira ad hoc exoriente Belisarius, an „suo imperio subditus esset Constantinus, idque agnosceret, interro„gabat. At ille: caetera quidem tibi parebo, quando ita vult Im„perator, quod autem nunc imperas nunquam facturus sum. Cum„que Belisarius intrare satellites iussisset, nempe ut interficiant me? „exclamat Constantinus: ille vero: nequaquam, sed ut protecto„rem tuum Maxentiolum, quos vi rapuit, pugiones compellant ex„hibere domino: Constantinus mortem sibi parare existimans, „magnum aliquod aggredi, priusquam periret, ardebat. Eductum „itaque pugionem, qui a latere pendebat, in Belisarii ventrem adi„git; atque is attonitus retro se ferens Besamque iuxta stantem am„plexus, aegre declinavit vulnus. Constantinus irae plenus abit. „Quae omnia contuiti Ildiger et Valerianus, dextro alter, alter „laeva prehensum retrahunt. Atque interim introgressi satellites, „quos modo vocarat Belisarius, pugionem ei e manu evellunt, ma„gnoque cum tumultu erepto nihil in praesens nocent, sed in con„clave aliud Belisarii iussu deportatum, ibidem non multo post in„terficiunt. Hoc unum Belisario, modestiae alioqui in omnes ser„vantissimo, facinus patratum est neque pium neque ipsius ingenio „consentaneum. Nimirum, ut dixi, Constantino divina ultio im„pendebat." [*Orell.*]

8) *Nisi Photius*] Theophani est *Photinus*, de quo infra, Belisarii privignus, Antoninae filius ex priore marito. In Persidem secutus est Belisarium ducem; sub quo in Italia prima stipendia

fecerat, *νέος ὢν ἔτι καὶ πρῶτον ὑπηνήτης, ξυνετώτατός τε καὶ φύσεως ἰσχὺν ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν δηλώσας.* *adhuc primae lanuginis adolescens, prudentia praestantiaque naturae pollens, supra quam aetas ferre posset.* Procop. Lib. 1. de Bell. Gotth. Dum Romae agebat, atque Antonina mater Theodorae Imperatrici gratum factura Silverio pontifici tendebat insidias, ad pontificem venit in Basilica B. Mariae Sabinae latitantem, quem data fide inde in palatium evocavit. Liberatus Carthag. Cap. 22. [A]

9) *Decem millia ponda auri*] Graece est *ἑκατὸν κεντηνάρια.* Hanc numerandi rationem passim hic et in reliqua historia usurpat Procopius et Lib. 1. de Bell. Pers. ita reducit ad calculum. *Ἕλκει λίτρας τὸ κεντηνάριον ἑκατὸν, ἀφ' οὗ δὴ καὶ ὠνόμασται. Centum γὰρ τὰ ἑκατὸν καλοῦσι Ῥωμαῖοι.* *Centenarium ex eo nomen sumpsit, quod centum libras contineat, ut Romanum ipsum nomen declarat;* idem habet Isidorus Lib. 16. Originum. Cap. 24. Constantinus magnus turrim Byzantii a se exaedificatam *Centenarium* ab impensa nominavit. De variis *Centenariorum* impensis lege Olympiodorum apud Photium. [A]

10) *Comaque, sicut fieri consuevit, detonsa*] Nempe seculari cultu et luxuria. Apud Procopium aliosque veteres scriptores vel una illa voce *ἀποθριξάμενος*, *detonsus*, monachico initiatus ordine significatur. Theodorus Studita epist. 27. inter alia incommoda monachorum, qui in custodiis continebantur, numerat *τὴν τῆς κόμης ἄκαρσιν*, *intonsam promissamque comam.* Et ad Procopium monachum, quam illum coma dedeceret, et aliunde probat et quod eremitis conveniat is habitus, quem *ἐρημικοειδὲς πολίτευμα* vocat. Sanctus Nicephorus Constantinopolitanus in Histor. de Monachis transfugis, *τὸ σεμνὸν μεταμφιεννύμενοι στόλισμα κομῆται ἀντὶ κεκαρμένων διεδείκνυντο καὶ εἰς λαϊκῶν σχῆμα εὐθὺς μεθηρμόζοντο.* *Religioso cultu deposito, ex attonsis in comatos mutati sunt, atque ad laicorum speciem traducti.* Quales hodie Orientales monachi comati videri possunt. [O]

## CAPUT II.

1) *Belisarius adversus Chosroëm*] De Belisario tota Procopii historia est. Accipe de eius tirocinio et patria haec summatim. Primum sub Iustiniano Romani exercitus duce meruit, eiusque fuit *δορυφόρος*, a quo deinde cum Sitta aliquot cohortibus praeficitur adversus Persas pro Iberis pugnaturus. Tum tribunus militum Darae factus, denique per Orientem Romani exercitus imperator designatur; inde in Africam, ac tum in Italiam evocatur. Eius laudes praecipue prosequitur Procopius Lib. 3. Bell. Gotth. initio. De eius patria Lib. 1. Bell. Vand. *ὥρμητο δὲ Βελισάριος ἐκ Γερμα-*

νίας, ἢ Θρᾳκῶν τε καὶ Ἰλλυριῶν μεταξὺ κεῖται. *Ducebat Belisarius originem ex Germania, quae inter Thraces et Illyrios sita est.* Hubertus Giphanius in Commentario de Iustiniano Imperatore, cui adstipulatur Marcus Velserus Lib. 4. rerum Augustanarum, sic eum locum accepit, ut Belisarium Germanum crediderit: rationes quibus id astruere conatur, ingeniosae sunt, non verae; nam Germania, quae inter Thraciam et Illyriam iacet, non sunt *Quadi in Austria*, sed urbs Thraciae et alibi nota, et in sanctionibus Orientalium antistitum; eaque metropolis est. Plura de Belisario infra. [A].

2) *Ad consularem te dignitatem evexi*] Nec tamen in Fastis Consularibus Photium reperias: Seneca de se, *consulem me fecit, sed non ordinarium.* *Codicillares* hi et *honorarii* consules vocabantur. Lib. 3. Bell. Gotth. ὕπατος καλούμενος μόνον, *consul nomine tenus.* Ausonius de patre utriusque Romae senatore:

*Curia me duplex et uterque senatus habebat*
*Muneris exortem, nomine participem.*

Iustinianus Novell. 70. *Novimus enim quia antiquitus erat quaedam praefecturae figura, quam honorariam vocabant, codicillis ab imperio super ea re collatis; hanc autem sic appellabant, ut nihil aliud nisi purum honorem iis quibus praebebatur, conferret.* Hi vocabantur ὕπατοι, sed frequentius ἀπὸ ὑπάτων, *ex consulibus,* quasi ex ordine et numero consulum. Ex his erat Ioannes Cappadox, qui ubi demum consulem ordinarium gessit, sic in epigrapha notatur Novell. 71. et 72. *Ioanni gloriosissimo per Orientem praetoriorum iterum praefecto, exconsuli, consuli ordinario et patricio.* Evagrius qui ecclesiasticam conscripsit historiam, erat ἀπὸ ὑπάρχων, ut eius operis titulus habet, quod perperam vertit Christophorsonus, *ex praefectis oriundus;* nam ipse de se historia extrema sic ait: Μαυρικίου δὲ Τιβερίου δέλτους ὑπάρχων στείλαντος. *Mauricius Tiberius nobis praefecti codicillos misit,* id est, *codicillarem praefectum* fecit, quem locum idem interpres omnino pervertit. Illud animadvertendum; hisce dicendi formis, *ex praefectis, ex consulibus,* modo notari praefectos consulesque codicillares, modo ordinarios, qui iamdudum iis dignitatibus abierint. Id colligere licet ex una illa Narsetis eunuchi inscriptione ad pontem Salarium: NARSES VIR GLORIOSISSIMUS EX PRAEPOSITO SACRI PALATII EX CONS. ATQUE PATRICIUS. Nam palatii quidem eunuchis praefuit, eoque functus ipse officio est; consul vero nonnisi codicillaris fuit, cum ordinarius esse lege prohiberetur, et omnium eunuchorum primum postremumque consulem fuisse Eutropium Marcellinus scribat; qui tum id scripsit, cum primum consules esse desierunt. [A]

3) *De Ioanne Cappadoce narrata sunt*] Integram habes historiam ad calcem libri primi de Bell. Pers. Homo fuit sceleratissimus, Iustiniano unice carus et omnium licet litterarum expers, utpote qui apud ludimagistrum nihil aliud didicerit, nisi *γράμματα καὶ ταῦτα κακῶς γράψαι, inelegantes litterarum apices vitiose scribere*, tamen summus iudiciorum arbiter fuit; ad quem extant Iustiniani centum et amplius constitutiones hoc titulo, *Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ. Ioanni gloriosissimo sacrorum per Orientem praetoriorum praefecto, iterum exconsuli et patricio.* Editio Schrimgeriana sic interpungenda et interpres emendandus est: *per Orientem praetoriorum iterum praefecto, exconsuli et patricio*; nam quomodo iterum exconsul, qui semel tantum consul fuit? contra vero praefecturam praetorii bis gessit; semel ante Victoriatorum excitatam seditionem, atque iterum ab anno Iustiniani septimo et deinceps, ut infra in tabella praefectorum Praetorio repraesentabo. Deinde codicillares consules, qualis tum erat Ioannes, neque iterum neque tertio consules dicebantur, cum illorum nomina neque in Fastis inscriberentur, neque iis anni supputatio ordinaretur. De Ioanne Cappadoce infra ex occasione. Interim falso centuriatores narrant, hunc ex praefecto praetorii fuisse Constantinopolitanum antistitem: mitto alias rationes, quas infra dicam. Procopius sic habet: *ἱερεὺς γενόμενος ἀκουσίως Πέτρον ἑαυτὸν μετωνόμασεν, οὐκ ἐπίσκοπος μὲν, ἀλλ' ὅνπερ καλεῖν πρεσβύτερον νενομίκασιν. ὁ δὲ ἱερουργεῖν ὡς ἥκιστα ἤθελεν, ὡς μήποτε αὐτῷ ἐμπόδιον εἴη ἐς τὰς ἀρχὰς αὖθις ἰέναι. Factus invite sacerdos, Petrus dici voluit. Neque vero episcopus fuit, sed ex iis, quos presbyteros vocare solemus. Verum sacrificiis abstinuit in primis, ne sibi ad dignitates via praecluderetur;* hunc nonnulli sub Anastasio consusulatum gessisse putarunt; sed ille Ioannes Gibbus fuit, quem Procopius et Theodorus Lector *κυρτὸν* appellant. [A]

4) *Alia in exercitu causa fuit*] Morbus; de quo Lib. 2. Bell. Pers. pag. 74. editionis Augustanae. [A]

5) *Quare Aretham iubet*] Is Gabalae Saracenorum regis filius plurimis cohortibus a Iustiniano praefectus et Imperatoris nomine donatus fuit. Rem plerumque male gessit, an hostibus de industria cedens, an adversa belli fortuna, ipse Procopius in medio reliquit. [A]

6) *ad Zabergenem*] Fuit hic praefectus militum et legatus Chosrois, cuius meminit Procopius de Bello Pers. Lib. I. Cap. XXIII. Lib. II. Cap. IX. et aliquoties. [O]

## CAPUT III.

1) *In templum Ioannis Apostoli*] Quod ob id ἀποστολεῖον, *Apostolium* in concilio Ephesino vocatur, sub urbe ipsa Epheso situm est, olim perexiguum a Iustiniano dirutum ac rursus amplissime aedificatum. Procop. de Aedif. Iust. Lib. 5. initio. [A]

2) *Andreas urbis antistes*] A Sancto Timotheo, quem Apostolus Paulus Ephesiorum ecclesiae primum dedit antistitem, usque ad imperium Marciani septem et viginti Ephesi fuerunt episcopi, ut Leontius Magnesianus refert. ex his vigesimus quartus Memnon, vigesimus quintus Basilius, cui Basianus successit ac Stephanus, qui cum eodem Leontio Calchedonensi concilio interfuit. Post hos qui fuerit, in mentem modo non venit. Verum sub Instiniano Hypatius eam rexit ecclesiam, Romamque legatus venit. Hypatio Andreas hic succedit, qui interfuit quintae synodo Constantinopolitanae et cum aliis episcopis ad evocandum Vigilium summum pontificem missus est. Collatione secunda. [A]

3) *In Deiparae templo*] Templum Dei Matris, quod Byzantii sanctissimum fuit, erat ad ipsa urbis moenia et ostia Euxini maris in Blacherniano; quod ibi summa religione servaretur Mariae Virginis ὠμόφορον, *pallium* sive *lacerna*. Apud omnes fere Graecos scriptores ecclesiasticos et in concilio Nicaeno secundo mentio est templi *in Blachernis*; de quo nomine inter Graecos minime convenit: alii dictum crediderunt a *Blacherno Scytha* ibi interfecto: alii quasi βλάχον κέρμα, *Blachi caedes:* alii quod ibi *lacunae* aliquando fuerint. A *lacerna* Beatae Virginis, de qua modo dicebam, loco nomen fuisse alii crediderunt; verum *Blacherniani* vocem reperimus apud Dionysium Byzantium longe antiquiorem Pulcheria Augusta, quae templum illud excitavit: a Iustino seniore deinde instauratum est, licet Iustiniano id Procopius tribuat, reddatque rationem Lib. I. Aedif. quae in Augustana editione desideratur. De hoc templo etiam infra Procopius. [A] Vide Banduri Imperium Orientale Tom. II. pag. 660. et Ducange in Constantinopoli Christiana. [O]

4) *Sophiae templi emissarium*] In Graeco est δεξαμενή. Suidas qui hunc locum descripsit, sic eam vocem exposuit, τουτέστιν ἡ τράπεζα ἡ τὰ θεῖα δεχομένη, *mensa, quae sacra mysteria recipit.* Graecis patribus κολυμβήθρα et βαπτιστήριον est divini lavacri locus; δεξαμενή vero conceptaculum aquarum, quae sacris perficiendis inservissent. Ab aliis dicitur ὑπόνομος: Gregorius magnus Hom. 17. in Evang. *Cloacam* appellavit. Hic Photius delituit. [A] Non omnes ecclesiae, sed episcopales tantummodo sive cathedrales habebant talia baptisteria, quoniam ius baptizandi competebat soli episcopo, hinc appellabantur *ecclesiae baptismales.*

postmodum et aliis ecclesiis talia baptisteria condebantur. Eorum descriptionem vide in Montefalconii Diario Italico Cap. VII. pag. 101. Constabant scil. duabus partibus. Prima erat *προαύλιος οἶκος*, *porticus baptisterii*, ubi diabolo renuntiabatur, altera *ἐσώτερος οἶκος* ubi fiebat baptismus, erat adeo interdum ampla ut adeo concilia ecclesiarum ibi haberentur; in medio erat fons baptismalis, ad quem per gradus descendebatur, aqua per tubus deducta in vicinam quandam paludem sive lacum perfluebat. Fons sive alveus baptismalis erat pariete in duas partes divisus, in quarum una mares, altera foemellae baptizabantur. Conf. Wedderkamp de Baptisteriis. [*Reinhart.*] S. Sophiae templum Constantinopoli a Constantino vel ut alii a Constantio conditum, quod incendio exustum postmodum Iustinianus omnium orbis terrarum splendidissimum fecit, de cuius nobili architectura Periander et alii scripserunt (exstat etiam carmen Pauli Silentiarii novissime editum a Graefio). Evagrius scribit templi longitudinem fuisse pedum CXC, latitudinem pedum CXV, altitudinem a pavimento ad centrum hemisphaerii (*Kuppel*) pedum CLXXX. Eius luculentissimam descriptionem et imagines aeri incisas vide in Banduri Imper. Orient. Tom. II. pag. 744. seqq. [O]

5) *Vim omnibus inferre sacris*] Haec in asylum Theodorae impietas, quae et infra saepe ab autore notatur, tam insignis fuit, ut illa eius sit vox imperantis Anthemio. *Exceptis omnibus, in Basilica Sancti Petri parce: nam si in Lateranis aut in palatio aut in qualibet ecclesia inveneris Vigilium, mox impositum in navim perduc eum usque ad nos; nam perviventem in secula excoriari te faciam.* Anast. in Vigilio. Abstractus est Vigilius e templo Sanctae Caeciliae Romae, iterum e templo Sanctae Euphemiae Chalcedone. Silverius ex ecclesia Sanctae Mariae Sabinae, aliunde alii. [A]

6) *Zacharias propheta*] Post inventum effossumque huius prophetae corpus omnino integrum ac pene vivum, ut Sozomenus scribit Lib. 9. extremo, et Constantinopolim translatum Theodosii iunioris tempore, a civibus deinde cultum est religione singulari. [A]

7) *Monachorum habitu*] Tum Photius, instituto maiorum, seculi vocabulum deposuit, Photinusque appellatus, Hierosolymitano deinde monasterio moderatus est. Theophanes, *Ἰουστῖνος ἀπέστειλε τὸν ἀββὰν Φωτεινὸν τὸν πρόγονον Βελισαρίου τοῦ πατρικίου, δοὺς αὐτῷ ἐξουσίαν κατὰ παντὸς προσώπου καὶ πράγματος τοῦ εἰρηνεῦσαι τὰς ἐκκλησίας Αἰγύπτου καὶ Ἀλεξανδρείας. Iustinus Imperator misit abbatem Photinum Belisarii patricii privignum, plena in omnes autoritate illi tradita, ut ecclesias Aegypti et Alexandriae ad pacem reduceret.* Idem ex Theophane Anastasius et Paulus Diaconus Lib. 16. [A]

## CAPUT IV.

1) *Morbo difficillimo laborabat*] τῶν αἰδοίων αὐτῷ πονήρως ἐχόντων, καὶ τῆς κύστεως ἕλκει χαλεπῷ κακωθείσης. *Nempe pudendis vitio affectis et graviter ulcerata vesica*: ita Metaphrastes in vita Sancti Sampsonis patricii Romani, a quo adhuc vivo mirifice Iustinianus sanatus est. Longe antiquiorem Iustiniano Sampsonem credit Cardinalis Baronius in Notis ad Martyr. et vacillare fidem illius historiae putat; quae habeat Nosocomium Sampsonis eodem rogante, a Iustiniano erectum; cum Procopius dicat restauratum, quod iam antea idem Sampson exaedificasset. Verum adeo exiguum fuit primum illud Sampsonis aedificium, tam illustre vero tamque magnificum ab Iustiniano factum, ut nihil veritati detraxisse Metaphrastes videri possit. Quod addit de conflagratione eius Nosocomii, quam tum contigisse arbitratur, cum sub Anastasio Sanctae Sophiae templum exustum fuit, clarum est in historiis non semel illud templum incendiis obnoxium fuisse; Iustiniani vero anno quinto illud Nosocomium incensum esse, idem Procopius refert Lib. 1. Aedif. et 1. Bell. Pers. et Theophanes ad annum quintum Iustiniani. Fortasse maioris momenti sit in hac re, quod Procopius de Sampsonis aetate ait: ἀνήρ τις θεοσεβὴς ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις Σαμψὼν ὄνομα. *Vir quidam pius, qui superioribus annis floruit.* At hoc etiam nihil est; nam Procopius librum illum de Aedificiis ubi hoc habet, extremo Iustiniani imperio scripsit, nempe sex et triginta, atque amplius annos post mortem Sampsonis. Vigebat tamen adeo eius memoria, ut Iustinianus Novella 59. et 131. ubi de Sampsone loquitur, ὁ τῆς ὁσίας μνήμης Σαμψὼν dicat, *sanctae memoriae Sampson.* Quod (ut obiter dicam) cum in antiquis manuscriptis, litteris singularibus *S. M.* notatum esset, male in Latinis editionibus Novell. 131. exceptum, *Sanctae Mariae Sanso.* Quod autem in Metaphraste corrigendum plane censeo, est ratio temporis vitae Sampsonis et annorum imperii Iustiniani: nam antistite Mena Sampsonem superfuisse, haud bene Metaphrastes narrat, cum ante consulatum Belisarii obiisse, ex Novell. 59. perspicue constet. Porro eiusdem Novellae publicatio atque electio Menae fere in idem tempus incidunt; nempe circa annum Iustiniani undecimum; at vero ante annum eius quintum, mortuum Sampsonem fuisse, nemo dubitet. Ad hunc calculum revocanda sunt, quae de incendio Nosocomii a Metaphraste narrantur. De alio Iustiniani morbo infra. [A]

2) *Petrus et Ioannes Heluo*] Ambo in exercitu Romano clari duces; de quibus passim Procopius in prioribus libris. *Heluo* Graece est φαγάς, φάγων apud Vopiscum. Huiusmodi cognominum significationes dare Latine praestat, quam sonum Graecae vocis re-

interpretationem maluimus conformare, cum in ἀνεκδότοις haec corruptissime legantur: *Βελισάριος μὲν τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον οὐδενὶ κόσμῳ ἴει, γῆς μὲν τῆς Ἰταλῶν πεντάετες οὐδαμῆ ἐπιβὰς, οὐδέ πη ὁδῷ ἰέναι ἐνταῦθα ἰσχύσας, ἀλλὰ φυγῇ κεκρυμμένῃ ἐχόμενος πάντα τοῦτον τὸν χρόνον ἔκ τε ὀχυρώματος ἐπιθαλασσίου τινὸς ἐς ἄλλο ἐπὶ τῆς παραλίας ὀχύρωμα διηνεκὲς ναυτιλλόμενος, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀδεέστερον τοὺς πολεμίους τετύχηκε Ῥώμην τε αὐτὴν ἀνδραποδίσαι, καὶ τἄλλα ὡς εἰπεῖν ἅπαντα. τότε δὲ καὶ Περουσίαν πόλιν, ἣ πρώτη ἐν Τούσκοις οὖσα τετύχηκε πικρότατα πολιορκουμένην κατέλιπεν, ἥπερ αὐτοῦ ἔτι ὁδῷ ἰόντος κατὰ κράτος ἑάλω. Belisarius turpiter Byzantium discessit, cum quinque totos annos nunquam in Italia pedem figere potuerit, neque certis itineribus progredi, sed toto hoc tempore clanculum fugitans, ab uno maritimo praesidio ad aliud classe deveheretur, unde tanto securius hostes Romam et caetera omnia subiugarunt. Perusiam vero primariam Tusciae civitatem dira obsidione cinctam reliquit, quae illo Byzantium contendente, capta fuit.* Haec infra Procopius. [A]

2) *Vitae cogitationum poenas exegit*] His fere verbis Herodiano Belisarius minatus est, ut habetur Lib. 3. Bell. Gotth. ubi et eiusdem Herodiani ad Totilam defectio, deditioque Spoleti narratur. [A]

3) *Ioannes Vitaliani*] De Vitaliano infra. Ioannis bellicam virtutem passim in reliquis historiae libris Procopius commendat. Anno belli Gotthici undecimo a Belisario Constantinopolim ad Iustinianum ablegatur, auxilia petiturus: tum vero haec, quae de coniugio Procopius hic narrat, acciderunt; ac licet eas nuptias adornatas potius, quam confectas dicere hoc loco videatur: tamen alibi Ioannem vocat Germani κηδεστὴν et γαμβρόν, *generum.* Duxit autem Iustinam, de qua hic mentio. [A]

4) *Fratris filio*] Arnoldus VVion de Aniciana familia grad. 21. et Antonius Bonfinius Rer. Hung. Decad. 1. perperam Iustiniani fratrem fecerunt hunc Germanum. VVion falso etiam credit, a Procopio modo fratris Iustiniani modo sororis filium eundem appellatum: interpretum lapsus ille est; nam Procopius, non solum hic, sed etiam Lib. 2. Bell. Pers. et 2. Vand. et 3. Gotth. vocat Germanum Iustiniani ἀνεψιόν, in cuius vocis ambiguitate vacillarunt interpretes: Raphaël Volaterranus *fratris filium,* Christophorus Persona *ex sorore nepotem;* Leonardus Aretinus *patruelem* verterunt. Nos Latinos eius aetatis Historicos consuluimus, ut Graeca sublata dubietate, veritatem interpretando certo statueremus, atque ex Iornande convertimus *fratris filium,* quem ipse *fratruelem* scribit et iterum ac tertio repetit Lib. de Reb. Getic. Nam errorem librarii corrigas ad calcem eiusdem libri, ne autor a se et a Procopio discrepet; reponasque pro *fratri suo, fratrueli suo.*

Caeterum Procopio ἀνεψιὸς est *fratris filius; sororis* vero ἀδελφιδοῦς, sic Iustinianum vocat, qui erat sororis Iustini senioris filius, et Proiectam Vigilantiae Iustiniani sororis filiam; idque perpetuo religiose servat: posteriores Graeci scriptores aliquando variant. [A]

5) *Connubia iungere*] Germanus ipse prima coniuge orbatus curante Iustiniano captivam duxit, licet ex Amala familia Gothorum nobilissima Mathasuetam reginae Amalasunthae filiam, et Vitigis regis quondam uxorem, quod Iornandes Lib. de Reb. Get. iterum ac tertio repetit. Ex ea filium habuit Germanum posthumum; ex prima vero nomine Passara Iustinum, Iustinam et Iustinianum suscepit. Ex hoc Procopii loco erroris arguitur Onophrius Panvinius, qui Iustino Germani filio matrimonio iungit Vigilantiam; quam et Iustiniani filiam falso credit; sed de his infra. [A]

6) *Nuptias Anastasio nepoti perficere maturabat*] Nam graviter aegrotans Theodora paucis post mensibus obiit; haec enim incidunt in annum Iustiniani vigesimum secundum, quando et Theodorae obitum et Antoninae ex Italia profectionem et Belisarii ob rem male gestam reditum in Orientem narrat Procopius Lib. 3. Bell. Gotth. [A]

7) *Extincta Imperatrice*] Mense Iunio, indictione prima, ut habet Theophanes, anno imperii Iustiniani vigesimo secundo, nempe exactis in imperio annis uno et viginti tribusque mensibus: Procopius Lib. 3. Bell. Gotth. Ex his corrige Octavium a Rosberg: *Theodora*, inquit, *mulier sapientissima, marito ob senectutem delirante, rempublicam maxime gubernavit.* Nam Iustinianus mentis compos senos denos annos superfuit. Quo morbo obierit Theodora, scribit Victor Tunnensis, illorum temporum aequalis: *Theodora Augusta Calchedonensis synodi inimica, canceris plaga corpore toto perfusa, vitam prodigiose finivit.* Num moriens resipuerit, silet; itemque alii. Solus Theophanes brevem illam vocem addit, εὐσεβῶς ἐκοιμήθη, *pie moritur;* si tamen ad poenitentiam male a Theodora factorum comprobandam eruditis viris satis hoc esse potest, quod ex consueta imperii ac principum reverentia solet usurpari. Nam de Anastasio Imperatore haeretico, qui divinitus fulmine ictus interiit, Iustinianus Novella quinquagesima nona et alibi saepe ait, Ἀναστάσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, *Anastasius qui pie mortuus est.* Et vir sanctissimus Sabas cum eodem haeretico Imperatore loquens venisse se ait εἰς τὸ προσκυνῆσαι τὰ ἴχνη τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας, *ad adoranda vestigia vestrae pietatis*, apud Cyrillum Scythopolitanum. Et quidquid erat imperatorum ea venerationis forma nominabatur, ut *pium imperium*, *pium caput*, *pia vestigia ac pedes*, εὐσεβῆ ἴχνη, in Ep. episcoporum ad Iustinianum. Et Marcellinus eundem Anastasium *divum* appellat. [A]

X

8) *Sergius Bacchi filius*] Tres Bacchi filii in Africana expeditione fuerunt, Cyrus, Sergius et Solomon iunior; nam senior horum avunculus erat, qui post Belisarium rem praeclare gessit contra Mauritanos, quos et omnino delevit. De utroque Solomone, deque Sergii moribus fusius atque liberius scribit Procopius Lib. 2. Bell. Vand. Cap. XXI. ibidemque de Ioanne Sisinioli, quae multam lucem afferunt huic loco. [A]

9) *Areobynthi*] Legitur et *Areobyndi*; alius est, quem sub Anastasio populus Imperatorem consalutavit, ut scribit Marcellinus. Hic senator fuit illustri loco natus, coniux Preietae seu Proiectae Vigilantiae Iustiniani sororis filiae, quae, occiso in Africa Areobyndo, cum Ioanne Pompei Anastasii nepotis filio matrimonium contraxit. Praeterea gessit Areobyndus utramque praefecturam, urbanam et praetorianam. [A]

## CAPUT VI.

1) *In Illyria nati*] Hoc idem Theodorus Lector et Theophanes, Victor etiam Tunnensis Procopii aequalis, *Illyricianum* Iustinum dicit in Chronico; sed Zaccharias apud Evagrium Lib. 4. Cap. 1. et Basilius Cilix apud Photium in Biblioth. et qui post Procopium scripserunt historici, *Thracem* Iustinum vocant. Bene est; nam Bederina, quae, ut statim ait Procopius, Iustino patria fuit, in limitaneis Illyriae Thraciaeque agris sita erat. Porro saepissime fit, ut quae urbes duarum provinciarum vel fines terminant vel circa fines sunt, in ambarum partes aliquando ab autoribus nullo discrimine admittantur; praesertim cum provinciarum partitiones non eaedem apud omnes geographos et historicos sint. Etiam Agathias Lib. 5. Bederinam in Illyria collocat: Iustinianus Novella II. in secunda Pannonia; verum haec nihil discrepant, ut statim dicemus. [A]

2) *Exercendisque agris assueti*] Addit Zonaras Iustinum fuisse βουκόλον καὶ συφορβὸν, *armentarium, et subulcum*, a quo Pomponius Laetus in Iustino, Andreas Alciatus Dispunct. 4. Cap. 7. et alii acceperunt. Nihil fuisset magis ab re, quam si Iustinum loco non humili solum, sed etiam sordido natum hic siluisset Procopius. Secus alii *Anicium* fecerunt, nempe familiae, Romanorum omnium qui Christo nomina dederunt, ut Prudentius ait Lib. 1. contra Symmachum, antiquitate et nobilitate praestantissimae. Parum refert, quod in antiquis nummis Iustinus *Anicius* habeatur; nam illum ut ex milite gregario palatii curam accepit et, quemadmodum Theodorus Lector ait, patricii honorem consecutus et in albo senatorum conscriptus fuit, vero simile est ab Anicianis in familiam fuisse cooptatum, vel tandem sibi id nominis adscivisse,

cum Imperator est appellatus; sicut etiam in iisdem nummis *Flavium* se inscribit et Lupicinam coniugem ex serva *Flaviam* nuncupat. Quod et Imperatoribus Christianis factitasse Constantinum eiusque patrem Constantium, deinde alios notum est. Sic etiam accipias locum Iornandis Lib. Rer. Getic. extremo, ubi Germanum Iustiniani fratris filium inter *Anicios* refert. Sed emendanda omnino est editio Parisiensis Cassiodori Lib. 8. Var. Epist. prima: *Non vos maiorum purpuratus tantum ordo clarificat etc. quantum longe lateque potens gratia vestra nobilitat.* Lego *Non nos*; nam Athalarici pater Eutharicus consulatum gessit cum Iustino, Theodoricus avus cum Venantio, Theodemirus proavus et avus ipse Gotthorum reges fuere. Iustinus vero, ad quem ea epistola est (ut infra probabo), quibus maioribus natus sit, hinc liquet. [A]

3) *Zimarchus, Dityblstus et Iustinus*] Ubi Iustinus cum imperio fuit, socios et commilitones suos dignitatibus et honoribus auxit. Horum alter Zimarchus adhuc sub Iustiniano vivebat, comes Orientis; de quo haec Theophanes: συνέβαλον κατ' ἀλλήλων οἱ ὀρθόδοξοι καὶ οἱ Σευηριανοί, καὶ πολλοὶ φόνοι γεγόνασι, καὶ ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς Ζίμαρχον τὸν κόμητα τῆς ἀνατολῆς ἐκώλυσε τοὺς ἀτακτοῦντας, καὶ πολλοὺς ἐξώρισε καὶ ἐδήμευσε. *Insurrexerunt in orthodoxos Severiani, et multorum secutae sunt caedes. Quare Imperator Zimarchum Orientis comitem misit, qui seditiosos cohibuit, eorumque alios exilio, alios capite punivit.* Fuit is etiam curator domus Placidiae, ut infra. [A]

4) *Bederiana patria fuit*] Agathiae *Bederina*. Iustini patriam nominat etiam autor Chronici Alexandrini, Ἰουστῖνος ὁ Βενδαρίτης ὁ Θρᾷξ, lege Βεδερίτης. Corruptus codex fraudi fuit docto interpreti, qui vertit, *Iustinus tribunus seu vexillifer*, annotavitque βενδαρίτης videri *Vendrich.* Etiam Iustiniani patriam fuisse Bederinam, affirmat Agathias Lib. 5. Sed alii eum allucinatum putat Suvalembergius, aut Procopium, qui Lib. 4. de Aedif. Tauresium vel Taurisium scribit. Ortelius ut hos autores conciliet, unam urbem dicit Bederinam et Tauresium; sed utrumque in errorem induxit mutilus Procopii liber, quo nihilo sanior est editio Augustana: Codex Vaticanus emendatissimus sic habet: Ἐν Δαρδάνοις που τοῖς Εὐρωπαίοις, οἳ δὴ μετὰ τοὺς Ἐπιδαμνίων ὅρους ᾤκηνται, τοῦ φρουρίου ἄγχιστα ὅπερ Βεδεριανὰ ἐπικαλεῖται, χωρίον Ταυρήσιον ὄνομα ἦν. ἔνθεν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ὁ τῆς οἰκουμένης οἰκιστὴς ὥρμηται. τοῦτο μὲν οὖν τὸ χωρίον ἐν βραχεῖ τειχισάμενος κατὰ τὸ τετράγωνον σχῆμα, καὶ γωνίᾳ ἑκάστῃ πύργον ἐνθέμενος Τετραπυργίαν εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι πεποίηκε. παρ' αὐτῷ δὲ μάλιστα τῷ χωρίῳ πόλιν ἐπιφανεστάτην ἐδείματο, ἥνπερ Ἰουστινιανὴν ὠνόμασε πρίμαν. ταῦτα τῇ θρεψαμένῃ τὰ τροφεῖα ἐκτίνων. *Apud Dardanos Europaeos, qui post Epidamniorum terminos habi-*

*tant ad praesidium, quod Bederiana vocatur, oppidum est Taurisium nomine; hinc Iustinianus princeps orbis reparator ortus est; eum locum muro circumdans quadrangula figura singulis angulis turrim imposuit, effecitque ut esset et vocaretur Quadriturrita. Iuxta eundem locum urbem nobilissimam condidit, quam Iustinianam primam appellavit, atque nutricationis officium altrici patriae rependit.* De qua Agathias, nihil a Procopio discrepans, haec habet: *Πατρὶς ἦν αὐτῷ πόλις Ἰλλυρικὴ Βεδερίνη μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀνομαζομένη, ὕστερον δὲ πρώτη Ἰουστινιανὴ μετακληθεῖσα. Ἰουστινιανὸς γὰρ ἅτε δὴ κατ' αὐτὴν εἰς φῶς προηγμένος ἐκόσμησεν εἰκότως τὴν πατρίδα. Patria illi erat Illyrica civitas Bederina vetusto nomine dicta, deinde prima Iustiniana denominata. Iustinianus namque quia ibi primum editus in lucem est, mirifice patriam ornavit.* Procopius accuratius distinxit locum Iustiniani natalem, qui fuit Taurisium; nam ait, *ἔνθεν ὥρμηται, inde prodiit*: et locum in quo altus et educatus est, quae fuit Bederina, cui *τὰ τροφεῖα ἐκτείνεν, altrici debitum persolvit.* A Procopio et Agathia nihil discrepat Novella undecima de prima Iustiniana: nam provinciarum partitiones et nomina aliis alia sunt. Id saepe legis apud Strabonem aliosque geographos. [A]

5) *Numeris militaribus inscripti*] Theodorus Lector, *ἀπὸ στρατιωτῶν ἀρξάμενος καὶ μέχρι τῆς συγκλήτου προκόψας, ex militum ordinibus ad senatum pervenit.* Quare in diversis antiquis monumentis *Ταξιδάριν*, *ordinarium* vocatum Iustinum invenimus; quemadmodum et alios Imperatores Iulianum, Iovinianum, Valentinianum, Valentem, Theodosium, qui militari deposito sago purpuram induerunt. [A]

6) *Criminis reum*] Cuius? Neque ipse dicit, neque alii scriptores, qui satis ieiune de Iustini rebus egerunt. At vero ne calumnia Procopii silentio subesse videatur, unum de Iustini flagitiis, cum adhuc erat in castris, referam. *Ὁ μιαρὸς ἐκεῖνος μεταβολεὺς καὶ παλιγκάπηλος Ἰωάννης ἦν εἷς τῶν ὑπὸ Ἰουστῖνον τὸν στρατηγὸν τεταγμένων, ὃς αἰτήσας αὐτὸν ὀλίγον χρυσίον ὑπέσχετο τοὺς ἑπομένους τῷ στρατηγῷ τρέφειν, καὶ ἀποδοῦναι πάλιν τὸ χρυσίον ἐκεῖνο. περιϊὼν οὖν ἀνὰ τὰς κώμας ἔνθα βοῶν οὐδὲ ὄνομα ἠκούετο, ὅδε τούτων χάριν ὠνήσεως ἔλεγεν ἀφικέσθαι, ἐνέκειτό τε ἀπαιτῶν, καὶ χρυσίον προτεινόμενος ἕστ' ἂν οἱ δείλαιοι ἐκεῖνοι συναγαγόντες χρυσίον μόλις αὐτὸν ἔπειθον λαβόντα τοῦτο ἀπαλλαγῆναι. ἔπειτα οὕτω περιερχόμενος ἔνθα κάμηλοι οὐκ ἦσαν, τούτων ἕνεκα ἥκειν ἔφασκε, καὶ οὕτως ἠργυρολόγει τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τῶν ἀδικημάτων κατείσθιεν. ἥδετο δὲ αὐτῷ Ἰουστῖνος ἀπριάτην εὐωχούμενος. Scelestus ille negotiator et propola Ioannes erat ex militibus, qui Iustinum ducem sequebantur. Is ut paucas sibi pecunias concederet, Iustinum rogabat, pollicens non*

*solum pecuniam se illam redditurum, sed etiam annonam comitatui ministraturum. Ergo per pagos circumiens, in quibus boum ne nomen quidem notum esset, emendi boves causa illuc venisse se dictitabat, eosque petebat identidem instabatque et ostentabat pecuniam. Quare miseri pagani collatitio aere illi oblato, vel sic ab eo vix obtinebant, ut inde discederet. Tum eo pergebat, ubi cameli non essent, et ad hos ipsos coëmendos se advenisse affirmabat. Porro his artibus pecunias ab omnibus corradebat, victumque sibi parabat iniuste. Quin et Iustinus acceptum illum habuit, quod nullis expensis laute convivaretur.* Ex veterum Historicorum Collectaneis Cod. Vat. 96. [A]

7) *Dux ille narrare solebat*] Mirificam Iustini liberationem alii quoque scripserunt, Ioannes Zonaras, Cedrenus et Ephraemius in Chronico; verum alia plane ab hac est, quam Procopius contigisse affirmat in Isauros copias ducente Ioanne Gibbo, sub cuius potestate tum agebat Iustinus, nempe initio principatus Anastasii; nam extremo eiusdem imperio Iustinus erat patricius, senator et comes praetorianorum; idque magis ac magis confirmat quod Iustinianus Iustini nepos, cum Gibbus ductabat exercitum, plane puer erat, neque versabatur in castris, ut criminis aut carceris avunculi, quae illi narrant, socius esse posset: nam *candidata militia*, quemadmodum ait Victor Tunnensis, functus est sub initium imperii Iustini. Ergo secundo Iustinus in carcerem ab Anastasio coniicitur cum Iustiniano nepote tunc trigenario maiore perduellionis insimulatus. Eripitur vero non ea hominis specie apparente (ut Zonaras et alii scribunt), quam hic Gibbo militiae magistro apparuisse Procopius refert; sed visis per quietem Anastasio Imperatori Sergio et Baccho martyribus, quorum summa erat apud Dardanos et Illyrienses veneratio, et apud hos ipsos contribules atque gentiles Iustinum et Iustinianum, a quibus paulo post superbissimum templum ad urbem Scodram Barbenamque fluvium iisdem Sergio et Baccho martyribus excitatum fuit, ut pluribus narravit Theophilus Iustiniani praeceptor. Prima illa Ioannis Gibbi et secunda Anastasii Imperatoris visio in eo plane conveniunt, quod Iustinus eiusque propinqui futuri essent, ut Cedreni verbis utar, σκεύη χωρητικὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βουλῆς τε καὶ προνοίας, καὶ μέλλουσιν ὑπουργῆσαι τῷ Θεῷ ἕκαστος ἐν τοῖς καιροῖς αὐτοῦ, *vasa consilio providentiae divinae exequendo apta, et uterque suo tempore Deo esset operam navaturus.* [A]

8) *Praetorianis militibus praefectus*] Horum plures ordines, scholarii, domestici, protectores, Silentiarii, de quibus Procop. infra Cap. 24. et deinceps. Ex his alii in atrio et vestibulo regiae versabantur, alii pro cubiculis desidebant; hi σωματοφύλακες, *corporis custodes*, Latine vero *excubitores*, ut est apud Evagrium

Lib. 4. Cap. 1 et 2. Illi *φύλακες τοῦ παλατίου*, *custodes palatii*, *praetorii milites* seu *praetoriani*, *aulae* vel *aulici milites*, ut Evagr. ibid. praefectum his ordinibus, *Comitem praetorianorum* seu *excubitorum* appellat Iornandes; *ἄρχοντα τῶν φυλάκων τοῦ παλατίου*, *principem custodum palatii*, Procopius. Corippus *curam palatii* Lib. 2.

*Dispositorque novus sacrae Badoarius aulae*
*Successor soceri factus mox cura palati est.*

Graeci *κουροπαλάτην*, deinde *πρωτοκουροπαλάτην*, nimirum cum Imperatores eo nomine alios donare honoris ergo coeperunt. Male interpretatur Octavius a Rosberg *procuratorem palatii*. Glossarium Graecobarbarum confundit eum alio *cura palatii*, de quo Cassiodorus Lib. 7. Var. Epist. 5. qui fabricae palatii praepositus erat. Et errorem auget, cum illius magnam fuisse dignitatem credit: quod ante regem Theodoricum auream virgam gestans primus incederet. At Cassiodorus, *primus*, inquit *inter obsequia numerosa*, hoc est, non inter singulares et primarios viros patricios, senatores et consulares. Aurea vero virga est quam Codinus *δικανίκιον* appellat, inferioribus etiam ordinibus honoris ergo concessa; idque ex eodem Cassiodori loco colligere est. Quod foediore lapsu comprobare nititur ex Corippo:

*Par extans curis, solo diademate dispar.*

Sed hoc de alio est *cura palatii*, ordinum militarium. *Par*, inquit, et *dispar* non autoritate, nam is erat praefectus praetorio, ut dicam inferius, sed mutua Iustiniani Imperatoris benevolentia, et Iustini iunioris ex sorore nepotis fide, atque etiam dignitate, nam subdit Corippus:

*— — Dispositu nam Caesar erat.*

denique abusu, qui posteaquam Iustinus senior ex eo gradu ad imperium ascendit, primum coepit inolere, ut officium *curopalatae* gradus proximus esset ad imperii fastigium perveniendi; quamquam Caesares prius creabatur, ut de Tiberio Corippus ait Lib. 4. et 8. Nicephorus de Mauritio. Quis Iustino in ea dignitate successerit non liquet; sed Iustiniani tempore curopalatae fuerunt eiusdem nepotes Marcellus, Marcianus, Iustinus, de quibus infra in genealogia Iustiniani; post Iustinum Baduarius, Tiberius et Mauritius. Video eruditos viros confundere *praefectum praetorianorum*, qui est *cura palatii*, ac *praefectum praetoriorum*. Sed de hoc infra. [A]

9) *Senex capularis*] Annos natus octo et sexaginta. Theodorus Lector, *ἄνδρα πρεσβύτατον*, *homo qui ad summam senectutem vixerit;* infra Procopius, *ἐσχατόγηρων*. [A]

10) *Analphabetus*] Delevimus hic notam Alemanni defendentis Iustinianum ab hac criminatione plane supervacuam, cum nos de

Iustiniano, sed de Iustino maiore sermo sit, qui revera erat *Analphabetus.* [O]

11) *Proclus*] Alius est Proclus insignis mathematicus, qui hoc tempore florebat et Anastasii Imperatoris mortem coniecit, et Vitaliani classem miro artificio combussit, ut Marcellinus et Evagrius narrant. Hic vero fuit Pauli Byzantii filius iuris consultissimus, *ἀνὴρ δίκαιος καὶ χρημάτων ἀδωρότατος*, *homo iustus nullisque largitionibus corrumpendus*, qui Iustinum Imperatorem paratissimum ad Chesroëm Cabadae Persarum regis filium sibi adoptandum, a sententia deterruit, ne ad Persas, inquiens, Romanorum imperium veniret. Quod imperante Iustino universa Romana respublica ab huius ore, ut ait Procopius, penderet, sub eius signo aeneo scriptum id erat Constantinopoli:

*Πρόκλος ἐγὼ Βυζάντιος, ὃς περὶ δῶμα*
*τηλεθάοντα δίκης βασιλήϊος ἤρκασεν αὐλή,*
*ὄφ' εἴην στόμα πιστὸν ἐρισθενέος βασιλῆος.*
*ἀγγέλλει δ' ὅδε χαλκὸς ὅσον γέρας ἐστὶν ἀέθλων.*
*καὶ τὰ μὲν εἴκελα πάντα καὶ υἱέϊ καὶ γενετῆρι*
*ἐν δ' ὑπάτων ῥάβδοισι πάϊς νίκησε τοκῆα.*

Hoc epigramma, quod Ioannes Brodaeus parum intellexit, ex hoc Procopii loco illustratur. Quod ait de consulatu, de honorario intelligas necesse est. [A]

12) *A magistratu, qui id muneris habet*] Habebat id munus primarius a secretis, quem posteriores Orientis Imperatores *Κανικλείου* sive *τὸν ἀπὸ Κανικλίου* nominarunt. Frequens est eius mentio apud Gregentium episcopum Taphresem Codinum, Nicetam et recentiores historiae Graecae scriptores. Huius magistratus officium ac nominis rationem statim dicemus. [A]

13) *Formam quatuor litterarum*] Audieram in archivo Cassinensi haberi Iustini diplomata eiusdem manu consignata: ex quibus formam illarum quatuor litterarum excipere, earumque longitudinem latitudinemque, et apicum ipsorum ingenium summa qua fieri potuisset industria adamussim exprimere tibique Lector proponere constitueram. Sed perfertur ad me ibi Iustini nomen integrum esse. Quare diplomata, quae aliis etiam de causis suspectae fidei olim Baronio visa sunt, ex hoc Procopii loco imposturae iam quisque facile convincat. Caeterum Proclus quaestor quatuor illas tantum litteras tabellae incidendo non commoditati modo Iustini consuluit, sed etiam priscum Romanorum usum utrumque retinuit; qui, autore Plutarcho, praenomina integra non scribebant, sed una litera ut M. T. L., duabus ut CN., tribus ut SEX. SER. Ausonius:

*Lucius una quidem, geminis sed dissita punctis*
*Littera praenomen sic nota sola facit.*

Verum haec consuetudo paulo post intermissa est: nam Orientis

Imperatores integrum nomen arcanis quibusdam nodis et implicationibus litterarum scribere coeperunt, ut in antiquis eorum diplomatibus apparet; et mentio est in sexta synodo, actione 12. μονογράμμου Imperatoris Constantini Pogonati, quod continebat has voces, Κωνσταντίνου δεσπότου. Verum unica littera I. suum notare Iustinianum consuevisse nomen, Corippus indicare videtur libro primo extremo, quamobrem et Iota Iustinianum apicem vocat.

*Sic decus imperii sanctum, sic Iota resurgens*
*Exortum est de fine tuo seniumque reponens*
*Nominis et recti Iustino in principe vivit*
*Iustinianus apex domini.* — — [A]

14) *Quae legi Latine possent*] Etiamnum videmus ad calcem Graecarum Constitutionum subscriptiones Imperatorum, notasque consulum Latinas, sed non ita multo post obsoleverunt. [A]

15) *Colore imbutus, quo scribere mos est Imperatoribus*] Gregorius secundus ad Leonem Isaurum Imperatorem: *Litterae tuae, et non alienae sigillis imperatoriis obsignatae diligenter essent, et accuratae intus subscriptiones per cinnabarin propria manu tua, ut mos est Imperatoribus subscribere. Cinnabarin* vocavit ob coloris similitudinem; sed Imperatorium *encaustum* purpureum erat ex murice. *Sacri affatus quoscumque nostrae mansuetudinis in quacumque paginarum scripserit autoritas, non alio vultu penitus aut colore, nisi purpurea tantummodo inscriptione lustrentur; scilicet ut cocti muricis et triti conchylii ardore signentur. Hanc autem sacri encausti confectionem nulli sit licitum aut concessum habere.* l. 6. C. de Divers. Rescript. *Encaustum* hodie in Italia dicimus *enchiostro*; *encausta* et *encaustaria* legendum ad l. 9. C. de Agric. Liquor ille purpureus, quem hic non atramentum, sed purpuramentum vocare liceat, servabatur in atramentario; nisi dicere etiam malis purpuramentario; quod cum caniculi formam effigiemque prae se ferret (quales atramentariorum formas hodieque usurpamus), ob id *caniculus* est appellatum. Et *a caniculo* erat, qui Caesari eiusmodi purpuramentarium ministrabat. Anastasius bibliothecarius ad octavam synodum Act. 10. *Praepositus caniculi est, qui curam et custodiam gerit caniculi, id est, atramentarii, ex quo Imperator* PHOENICEAS *litteras scribit in chartis.* Ad nomen si quid praeterea Caesari subscribendum erat, id praepositus caniculi manu sua exarabat, quod in calce eiusdem synodi Christophorum Basilii Imperatoris a caniculo fecisse liquet. Praeficiebantur caniculo primarii a secretis, quorum magna dignitas et autoritas fuit, utpote quae solis tandem Imperatoris sanguine propinquis concederetur. Quae Iunius de hoc officio apud Codinum, nugae sunt. [A]

16) *Lupicinae*] Sanctus Nicephorus in Chronico *Euphemiam* appellat. Uterque bene; illud vocabulum natalitium fuit; hoc nomine a Iustino populoque Constantinopolitano Augusta consalutata est, ut habent Graeci scriptores quos infra laudabimus. Victor Tunnensis in Chronico: *Iustini coniux Lupicina nomine dicebatur, quam Constantinopolitani Euphemiam postea vocaverunt.* [A]

17) *Insignis homo stoliditatis*] Idem, sed modestius Lib. 1. Bell. Vand. *οὔπω μὲν ἥκοντι ἐς βασιλείαν, διοικουμένῳ δὲ αὐτὴν κατ᾽ ἐξουσίαν, ἐπεί οἱ ὁ θεῖος Ἰουστῖνος ὑπεργηρώς τε ὢν ἐβασίλευε, καὶ τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν πραγμάτων οὐ παντελῶς ἔμπειρος. Nondum ad imperii administrationem accesserat Iustinianus, eam tamen summa exercebat autoritate, quod Iustinus avunculus Imperator exacta iam esset aetate et reipublicae gerendae haud omnino peritus.* Vide infra. [A]

18) *Iustinianus sororis filius*] In Graeco est *ἀδελφιδοῦς*, sic etiam Evagrius et Cyrillus Scythopolitanus Procopii aequales; Theophanes vero et alii posteriores *ἀνεψιὸν*, Anastasius bibliothecarius vertit *nepotem*, Graecae vocis ambiguitatem secutus, quae tum ex fratre, tum ex sorore filium significat. Vide quae supra notavimus. Latini eius temporis historici explicatius, Marcellinus in Chronico *ex sorore nepotem* dixit: sic etiam Iornandes, qui anno Iustiniani vigesimo quarto scribebat et *avunculum* Iustinum appellavit, nempe matris Iustiniani fratrem. Andreas Alciatus Lib. 4. Dispunct. Cap. 7. et Hubertus Goltius in Fastis, Iustiniani parentem Iustinum fecerunt. Fortasse quia sic eum in Constitutionibus saepe Iustinianus nominavit; sed adoptatus est a Iustino, non genitus. [A]

19) *Aetate iunior*] Graece est *κομιδῇ νέος*, *plane adolescens.* Quoto aetatis anno ad rempublicam accesserit Iustinianus, inter antiquos scriptores non convenit; minus inter recentiores. Hubertus Giphanius in Comm. de Iustin. sub Zenone Imperatore consule Fausto natum, ex Marcellino refert; verum id in Marcellino nusquam legimus; Theophilus Iustiniani praeceptor licet sub Zenone et Acacio patriarcha dicat, consulatum tamen reticet. Panvinius Lib. 3. Fastorum, anno aetatis quarto et quadragesimo imperium cepisse, nullo autore narrat; fortasse accepit a Zonara, qui quintum et quadragesimum notat annum. Pugnare tamen secum Zonaras videtur, ubi narrat Iustinum avunculum recusasse Iustinianum imperii socium habere, atque id urgentibus Principibus dixisse: *Vobis optandum est ne hanc purpuram iunior aliquis induat;* nam non est iunior qui quinque et quadraginta annorum est. A Zonara parum discrepat Nicephorus, qui anno aetatis octogesimo secundo Iustinianum obiisse scribit. Scholium ab erudito viro descriptum olim offendi in manuscripto Vaticano. *Κωνσταντίνα* ἡ

*γαμετὴ Μαυρικίου ἐγέννησεν υἱὸν, ὃν ὁ Μαυρίκιος ἐπωνόμαζε Θεοδόσιον. τῶν οὖν Βενέτων κραζόντων Ἰουστινιανὸν καλεῖσθαι, οἱ Πράσινοι ἔκραζον Θεοδόσιον, διὰ τὸ Θεοδόσιον γενέσθαι καὶ πολλὰ ἔτι ζῆσαι. ἤρξαντο οὖν οἱ Βένετοι λέγειν, τὰ δωρηθέντα ἔτη τῷ Ἰουστινιανῷ ὁ Κύριος παράσχοι σοι ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἰσὶ ϛʹ ἔτη καὶ πλείω. ἡ γὰρ ζωὴ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἐγένετο ἔτη νʹ. Constantina Mauritii coniux filium genuit, quem Mauritius Theodosium nominavit; at Veneti Iustinianum appellandum contendebant: contra Prasini Theodosium, quod ille orthodoxus fuerit diuque vixerit. Tum Veneti acclamarunt, Iustiniani tibi Deus annos cum pace concedat; nam illius nonaginta et amplius anni fuerunt, Theodosii vero quinquaginta.* Pro nota ϛ repono non dissimilem, eidemque proximam in ordine numerorum π, ut sint anni octoginta; vereor enim ne in eo scholio mendum sit, vel in Venetorum acclamatione adulatio. Nam ut nonaginta Iustiniani vitae annos computemus, addendi sunt ad novem atque triginta eius imperii unum et quinquaginta: atqui virum unius et quinquaginta annorum *aetate iuniorem* Procopius minime dixisset. Quamquam, ut plane liquet, non tum *aetate iuniorem* fuisse dixit Iustinianum Procopius, cum Caesar declaratus est; sed cum in ipso Iustini principatus exordio per licentiam, vel avunculo permittente, sibi administrationem imperii sumebat. Quando *κραταιῶς ἀντείχετο τῆς πολιτείας, cum potestate rempublicam gerebat*, ut Cyrillus Scythopolitanus loquitur. Tunc vero quantum coniectura assequi possumus, tertium et trigesimum aetatis annum Iustinianus agebat. Nam sub finem Anastasii dominatus Byzantium venisse Iustinianum trigenario maiorem Theophilus eius praeceptor affirmat. In obscuro quidem est annus et consulatus; dies vero Iustiniani natalitius fuit quinto Idus Maii, ludosque ea die celebratos, apud Theophanem notatos habes ad annum vigesimum primum et vigesimum octavum. Ridiculum est commentum interpretis ad ea verba Suidae in voce *Τυμβογέρων. Πρὸ κδʹ. ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς τυμβογέρων ἦν ἤδη. Non constat*, inquit, *quid sibi velint haec πρὸ κδʹ. id est, ante viginti quatuor: fortasse legendum, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς πρὸ κδʹ. ἐτῶν ἦν τυμβογέρων, hoc est, Iustinianus autem Imperator ante vigesimum quartum aetatis annum erat iam ut senex decrepitus.* Nugae; Suidas citat huius historiae verba. Deinde de Iustino loquitur, non de Iustiniano. Tertio, dictio compendiaria, quam iste numerariam notam interpretatur, Procopii nominis (cuius verba citantur) compendium est; ita *Προκο*. [O]

20) *Qui summam moderabatur imperii*] Id constat ex loco, quem paulo ante laudavi Lib. 1. de Bell. Vand. et ex alio Lib. 1. de Aedif. ubi restaurationem templi Blacherniani a Iustino factam Iustiniano nepoti tribuens Procopius sic rem excusat, quod in im-

pressis non habetur: *αὐτῷ γὰρ λογιστέον καὶ τὰ Ἰουστίνῳ εἰργασμένα τῷ θείῳ, ἐπεὶ καὶ αὐτοῦ τὴν βασιλείαν κατ' ἐξουσίαν αὐτὸς διῳκεῖτο. Nam Iustiniano*, inquit, *adscribenda sunt Iustini avunculi gesta, cum huius imperium ille summa autoritate administraret.* Et Cyrillus Scythopolitanus ait Iustinianum antequam Caesar renunciaretur, fuisse *πατρίκιον, ὕπατον, στρατηγὸν, καὶ τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων κρατειῶς ἀντεχόμενον, patricium, consulem, ducem exercitus et cum potestate rempublicam rexisse.* [A]

21) *Ut cum subiectis sibi provinciis illas etiam gentes unum in exitium deturbaret*] Invidiose haec Procopium scripsisse bene monet Reinhartus. Nam non licitum tantum, immo officium fuit Iustiniano regiones ducum suorum incuria ac socordia amissas recuperare. [O]

22) *Amantium eunuchorum aulae principem*] Marcellinus *palatii praepositum* nominat, Evagrius *Imperatoris cubiculi praefectum.* Erat is eunuchus, eaque re cum sibi quaerere imperium non posset, id optabat Theocrito familiari suo; unde perduellionis suspicionem incurrens, a Iustino necatur; addit Marcellinus causam haeresis Manichaeorum. Quare *ἀντάρτης τῆς τριάδος, rebellis trinitatis*, a Tyriis vocatus est, et a Byzantiis *Zummas* ab insigni Manichaeo eiusdem nominis: Procopius iniuriam illatam Ioanni patriarchae; fortassis occasio necis captata hinc est. Huius Amantii domus erat, quae deinde Sancti Thomae ecclesia fuit Constantinopoli, ut est apud autorem Origenum CP. et Zanoras confirmat. [A]

23) *In Ioannem urbis antistitem*] Quem quod plurimum Iustinianus, ut hic vides, amabat, *Oecumenici* nomen tunc primum sibi arrogantem non compescuit, ut in praefatione diximus. Cum hic fuerit Cappadox, a nonnullis confunditur cum alio eiusdem cognomine et concive; sed hic presbyter fuit Constantinopolitanus, ut Theophanes narrat, et Timothei patriarchae Syncellus, et anno Iustiniani tertio moritur; alter vero Ioannes Cappadox praetorii praefecturam cepit primum sub Iustiniano; nam sub Iustino eam gessit Marinus, dein Appion patricius et alii. [A]

24) *Vitalianum tyrannum*] Numeratur a Procopio Lib. 1. Bell. Pers. inter duces exercitus Anastasii Imperatoris, adversus quem deinde arma sumpsit. Extincto Anastasio ad rempublicam revocatur a Iustino, septimoque receptionis suae die, ut Marcellinus ait, magister militiae ordinatur, deinde consul. Tantae fuit apud Iustinum autoritatis, ut eo instante Severum et Iulianum haereticos Imperator iusserit exulare; et Sanctus Hormisda papa ad eum scripserit de gravioribus ecclesiae rebus, ut est in epistola Iustiniani ad eundem Hormisdam: in qua cum *fratrem* eum Iustinianus appellet, Arnoldus VVion sic accepit, quasi de germano fratre dixerit; sed perperam. Nam Vitaliani et Iustiniani nepotes, nempe *Ioan-*

*nem* et *Germanum*, non modo consanguineos fuisse negat Procopius, sed familiae dignitate longe inter se distasse etiam affirmat supra. Praeterea fuit Vitalianus genere *Scytha*, ut Marcellinus habet, *Patricioli filius*, ut Procopius narrat Lib 1. de Bell. Pers. Iustinianus vero *Illyriensis* ex parte *Sabbatio*, ut infra dicemus. In ea vero epistola *frater* Iustiniani dicitur, non sanguine, sed ἀδελφοπιστίᾳ quam Graeci vocant, *iurata fraternitate*. Nam Vitalianus ob affectatam sub Anastasio tyrannidem sibi timens, publicam postulavit fidem, quam Iustinianus nomine Caesaris non solum dedit, sed etiam super sacram mensam, ritu Christianis consueto, ἀδελφοπιστίᾳ, id est, *iurata mutuo fraterna fide*, Vitalianum sibi devinxit; quod curiose Procopius illis verbis observavit, ᾧ δὴ τὰ πιστὰ πρότερον ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας παρέσχετο διαλαχὼν αὐτῷ τῶν ἐν Χριστιανοῖς μυστηρίων: *impunitate promissa, fide publica, una susceptis Christianorum mysteriis*. Sic et Strategium aerarii praefectum Iustiniani *fratrem* appellatum video in historia de templo Sanctae Sophiae, quem ibidem infra ἀδελφοποιητὸν autor nominat: nam Strategio Appius Aegyptius pater fuit, ut Innocentius Maronianus scribit in epist. ad Thematem. Hos etiam ἀγαπητοὺς nominare Christiani consueverant; quare Foelix papa quartus cum adhuc laïcus fraternam fidem Iustiniano iurasset, exinde dictus est Ἰουστινιανοῦ ἀγαπητὸς, ut in Romanorum pontificum serie Graece conscripta observavi. Hac eadem ratione et fide Iustiniani frater fuit Theodoricus Gotthorum rex, ut Theophilus Iustiniani praeceptor explicat. Ritum hunc ἀδελφοπιστίας antiquissimi patres hausto Christi poculo sacrum fecerunt, quibus curae fuit evertere illas humani cruoris potiones, quas adhibuerunt non solum barbari et Orientis populi, ut refert Lucianus in lib. de amicitia, cui titulus est Τόξαρις, sed etiam Romani ad amicitias, foedera et coniurationes stabiliendas. [A]

25) *Dato offensioni loco*] Haec acerbius Zacharias apud Evagrium Lib. 4. Cap. 3. Emendandus est Theophanes, qui populo Constantinopolitano Vitaliani caedem adscribit, διὰ τὸ πολλοὺς ἀνῃρηκέναι τῷ καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως αὐτοῦ κατ' Ἀναστασίου, quod inquit, *multos deleverit quo tempore in Anastasium arma sumpserat*. Sed Vitalianus quam fuerit populis acceptus, publicae illae acclamationes declarant: *Vitaliani patricii multi sint anni*, *Vitaliani orthodoxi multi sint anni*; quas Epiphanius Tyrius in epist. refert. [A]

26) *Eum in aula impie contrucidavit*] Victor Tunnensis eorum temporum aequalis: *Vitalianus Constantinopoli intra palatium, loco quem Delphicum Graeco vocabulo dicunt, Iustiniani patricii factione dicitur interfectus fuisse*. Extincto Vitaliano, qui erat magister militiae, Iustinianus designatus est dux Romanarum legionum. Ita Zonaras; Constantinus Porphyrogenitus Lib. 1. Them. 12. Ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ περιβόητος βασιλεὺς Ἰουστινια-

νὸς (ὅτε τῶν σκήπτρων ἐκράτει τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας ὁ τούτου θεῖος Ἰουστῖνος) μονοστράτηγος τῶν Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων Καῖσαρ ὢν ἐχρημάτιζε. *Magnus ille ac celebris Imperator Iustinianus (imperante Iustino avunculo) solus Romanarum legionum dux, cum iam Caesar esset, appellabatur.* Στρατηγὸν eum appellat in senatu Proclus quaestor apud Procopium Lib. 1. Bell. Pers. Sed corrigendus est Constantinus; nam Procopius ibidem diu post Iustinianum consalutatum fuisse Caesarem affirmat. Σίττας καὶ Βελισάριος νεανία μὲν καὶ πρώτω ὑπηνήτα ἤστην, Ἰουστινιανοῦ δὲ στρατηγοῦ δορυφόρω, ὃς χρόνῳ ὕστερον ξὺν Ἰουστίνῳ τῷ θείῳ τὴν βασιλείαν ἔσχεν. *Sittas et Belisarius primae lanuginis adolescentes satellites erant Iustiniani militiae magistri, qui diu post cum Iustino avunculo habuit imperium.* Clarius Cyrillus Scythopolitanus Procopii aequalis, Ἰουστῖνος Ἰουστινιανὸν ἀνθ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοκράτορα κατέστησε πατρίκιον, καὶ ὕπατον ὄντα καὶ στρατηγόν. *Iustinus Iustinianum ex sorore nepotem suo loco Imperatorem constituit, qui iam erat patricius, consul et magister militiae.* [A]

## CAPUT VII.

1) *Duae populi factiones*]. Duae, quae seditiones agitarent; nam alioqui quaternae Circensium aurigarum priscae factiones erant: adde *Prasinis et Venetis Albatos et Rusatos*, de quibus omnibus extant epigrammata in Lib. 5. Anthologiae. Domitianus τοῖς ἁρματηλάταις δύο γένη ἕτερα, τὸ μὲν χρυσοῦν, τὸ δὲ ἀργυροῦν ὀνομάσας προσκατέστησε. *Ad numerum aurigarum*, inquit Dio, *duos alios ordines adiecit, quorum alterum auratorum, alterum argentatorum vocavit.* Sunt qui efferant *Prasinos et Venetianos*: ita Antoninus Imperator in vita sua; et antiquus lapis:

VICTORIA
VENETIANORUM
SEMPER
FELICITER.

Prasinos, qui viridi colore utebantur, nonnunquam Marcellinus *Cereales* dixit. Dio Lib. 59. illorum vestem βατραχίδα, *ranuncularem* a ranarum viriditate vocat. Veneti a Graecis dicti Κυάνεοι, hoc est, *caerulei*, confirmatque Vegetius; quod Christophorsonus ad Cap. 31. Lib. 4. Evagrii parum animadvertit: Τὸ Βένετον ἀπὸ Βενετίας ὠνόμασται, ἐν ᾗ γίνεται κυανᾶ χρώματα. *Venetus color a Venetiis dicitur, ubi caerulei colores fiunt.* Male, nam ante conditas Venetias id nomen fuit; Venetae namque factionis meminit Suetonius in Vitellio Cap. 14. Prasinae Dio Lib. 59. De origine Venetorum ac Prasinorum sic in antiquis historiarum Collectaneis Cod. Vat. 96. legebam: Οἰνόμαος πρῶτος ἐφεῦρε τὰ τοῦ ἱππο-

δρόμου χρώματα, ἀγωνιζομένης γῆς καὶ θαλάσσης. ἐβάλλοντο κλῆροι, καὶ ὃν ἔλαχεν ὑπὲρ τῆς γῆς ἀγωνίζεσθαι ἐφόρει χλοανὸν, ὃς δὲ ὑπὲρ τῆς θαλάσσης κυάνεον, καὶ ἐποίει τὸν ἀγῶνα Μαρτίου εἰκοστῇ τετάρτῃ. Καὶ εἰ μὲν τὸ χλοανὸν ἐνίκα, τῆς γῆς εὐφορίαν ἤλπιζον· εἰ δὲ τὸ κυάνεον, τῆς θαλάσσης εὔπλοιαν. Καὶ ηὔχοντο οἱ μὲν γεωργοὶ τὸν χλοανὸν νικᾶν, οἱ δὲ αὖ πάλιν ναυτίλοι τῷ κυανέῳ ἐβούλοντο τὴν νίκην. *Oenomaus primus adinvenit Circensium colores, quibus terrae ac maris quasi certamen repraesentavit. Mittebantur sortes; quem vero contigisset terrae vicem agere certando, ille vestem viridem induebat; caeruleam autem qui vices maris agebat. Hoc certamen vigesima quarta die Martii Oenomaus constituit. Quod si color viridis vicisset, terrae fertilitatem omnes sperabant; si caeruleus, tranquillam maris navigationem. Quare agricolae optabant victoriam viridi colori, nautae caeruleo.* Praeter haec quae Procopius narrat de Venetorum Prasinorumque seditionibus, lege Lib. 1. de Bell. Pers. Evagrium ibidem, Marcellinum in Chronico, Theophanem et Zonaram in Iustiniano. [A] Genera aurigarum quatuor erant quatuor coloribus distincta, Venetorum qui caeruleum ferebant, coelo et mari (al. hyemi) sacra; Prasinorum qui viridem, terrae seu veri et floribus (Florae) dicati, Russatorum qui igni et Marti vel aestati, Alborum denique qui albos viridi mixtos gerebant pannos pruinoso autumno dicati. Vide, qui locus est classicus et amplissima descriptio talis spectaculi Cassiodor. Lib. III. Variar. Epist. LI. Conf. Rader. ad Martial. VI, 31. pag. 453. Studuit factioni Venetae Vitellius, *qui*, ut ait Suetonius, *quosdam de plebe ob id ipsum, quod Venetae factioni clare maledixerant, interemit, contemtu sui et nova spe id ausos opinatus.* Prasinis favit C. Caligula; Dio Lib. LIX. ἰσχυρῶς γὰρ τῷ τὴν βατραχίδα ἐνδύνοντι καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ χρώματος καλουμένῳ Πρασίνῳ προσέκειτο. Haec et plura adnotavimus ad Amphilochii Epistolam ad Seleucum v. 155. in Opusc. Vet. Graec. sententios. Tom. II. pag. 762. seq. [O]

2) *Ergo proritatis ab eo concitatisque Venetis*] Defendere ab hac culpa Iustinianum conatur Eichelius in Animadversionibus ad Procopii Historiam. Sed vera esse quae Procopius hic narrat, adstruit vox ipsius successoris Iustiniani, Iustini minoris in Circo exclamantis: *Heus, cives reipublicae calamitatum sit denique modus! Vobis obiisse, Veneti, Iustinianum; Prasini, vivus superesse sciatis!* [Reinhart.]

3) *Ut Massagetae solent, quare hunc habitum Hunnicum appellant*] Non Hunnorum, non Massagetarum, sed Saracenorum proprium alii hunc habitum fuisse narrant: gentilibus passim omnibus hoc tribuit Hieremias Cap. 10. *super omnem attonsum circa faciem suam.* Οἱ Σαρακηνοί (ad eum locum ait Theodorus Mopsue-

slenus) *τὴν κόμην κατὰ τὸ ὄπισθεν μέρος ἐῶντες μόνον ἀποκείρονται τὸ μέρος τὸ ἐπὶ τὸ μέτωπον, οἵ εἰσιν οἱ νῦν λεγόμενοι γεντίλιοι. Comam ad occipitium promittentes Saraceni, partem solummodo tondent, quae fronti imminet; hos hodie gentiles appellamus.* [A]

4) *Intenta manu etc. alios incitarent*]. Haec studia faventium in Circo festive Caesarius describit dialogo primo initio; sed hic ea tantum delibo, quae ad *χειρονομίαν* pertinent: *Τὴν χεῖρα,* inquit, *κατ' αὐτῶν παρατείνοντες καὶ τῷ λιχανῷ δακτύλῳ τοὺς ἐχομένους παίοντες, καὶ τὴν παρειὰν παρακνώμενοι, καὶ αὔτανδροι ἐπὶ τοὺς σταδιοδρομοῦντας διανιστάμενοι χειρονομοῦσιν αὐτοῖς τὰ δοκοῦντα πρὸς τὸ ἔπαθλον.* [A]

5) *Antehac armati fere omnes*] Haec de Venetorum Prasinorumque facinoribus narratio quaedam veluti tabula est, in qua contemplari licet, quid sceleratorum in urbibus licentia possit, quae principum favore studiisque foveatur. Neque ad haec Procopii confirmanda operaepretium est aliorum testimonia scriptorum in medium adducere. Satis sit haec Iustiniani tempora ex modestiore aetate et imperio Theodosii magni coniicere, quod licet hisce factionibus blanditum non sit, earum tamen gravissime damnum sensit, ut Amphilochius Iconii episcopus iambis declaravit ad Seleucum (a nobis editis in Opusc. vet. Graec. sententios. Tom. II. pag. 400. [O])

— — *θέαμα πωλικῶν ἱπποδρόμων*
*πόλεις διασπᾷ, δῆμον εἰς στάσιν φέρει,*
*μάχας διδάσκει, λοίδορον θήγει στόμα,*
*τέμνει πολιτῶν φίλτρα, συγκρούει γένη,*
*καταισχύνει γέροντας, ἐκμαίνει νέους,*
*ἔχθρας ἀνάπτει φιλτάτων, πατεῖ νόμους,*
*καὶ πρός γε τούτοις χρημάτων σαφὴς βλάβη.*
*πόσους μὲν οἴκους ἀθρόους κατέσπασε;*
*πόσους προσαιτεῖν πλουσίους ἠνάγκασε;*
*πόσας δὲ τὸ πρὶν εὐνομουμένας πόλεις*
*ἄρδην καθεῖλεν; ὡς γὰρ ἡβῶσα στάσις*
*φόνοις δυναστῶν ἔχρανεν δήμου χέρας,*
*χήρωσεν ἀνδρῶν τὰς πόλεις νόμῳ ξίφους,*
*πῦρ καὶ σίδηρος τὰς πόλεις ἐνείματο,*
*σφαγαῖς κολάζων τὰς σφαγὰς, φόνοις φόνους.* [A]

6) *Neque immunes hac violentia nuptae foeminae*] Et statim exemplo id confirmat Procopius. At illa mulier fuit violentia sceleratorum immunis, quae morte stuprum antevertit. Sed plane non deerant historico exempla, quae adamussin narrationi convenirent. Petrus Apamensis homo factionis Venetae, militis cuiusdam cognomento Psephae coniugem constupravit, *ἣ μὴ δυνηθεῖσα τὴν ἄτοπον ἐπιθυμίαν τοῦ ἀνδρὸς φυγεῖν εἰς σφαγὴν ἐπεχώρησεν, τραγῳ-*

δοῦσα τάς τε οἰκείας καὶ τοῦ γεγαμηκότος ἐπονειδίστους ξυμφοράς. *Quae cum scelerati hominis perditam vitare cupiditatem nequiverit, suae et mariti infamiae tragicum plane remedium adhibens in suam caedem prorupit.* Episcopi secundae Syriae in Epist. ad Conc. sub Iustiniano. [A]

7) *Iisque magnas elargiretur opes* etc.] Evagr. Lib. 4. c. 31. ὥστε καὶ μιαιφονίας αὐτοὺς ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ καὶ ἐν μέσῃ τῇ πόλει ἐργάζεσθαι τῶν ἀπεναντίας, καὶ μὴ μόνον ποινὰς μὴ δεδιέναι, ἀλλὰ καὶ ἀξιοῦσθαι γερῶν. *Ut impune possent ipsa meridie in media civitate adversarios trucidare, et non modo non poenas metuerent, verum etiam dignarentur praemiis.* [A]

## CAPUT VIII.

1) *Cum neque eorum sensum aliquem acciperet, quae se spectante in Circo fierent*] Non solum hoc ait de factiosorum caedibus, sed etiam de conviciis et contumeliis in principes, in Theodoram Augustam et in Iustinianum a vilissima plebe iactis. Chron. Alexandr. πολλῶν ὕβρεων γενομένων μεταξὺ τῶν μερῶν Βενέτων τε καὶ Πρασίνων, καὶ πολλὰ λοιδορήσαντες τὸν βασιλέα κατῆλθον οἱ Πράσινοι ἐάσαντες τὸν βασιλέα καὶ τοὺς Βενέτους θεωροῦντας. *Inde multis inter geminas factiones Venetorum et Prasinorum iactis conviciis, et in ipsum Imperatorem, Prasini ex Circo descenderunt relictis Imperatore et Venetis in spectaculo.* Haec in eo chronico diminuta, apud Theophanem vero cum integra habeantur, infra opportunius tibi dabimus cum nostra interpretatione. [A]

2) *Nam mire stolidus fuit*] At in rebus agendis Iustiniani peracre ingenium in hoc libro saepe Procopius laudat. Ibi florentis aetatis fervorem, hic senescentis languorem stuporemque notat. Menander Iustiniani protector, οὐ γὰρ ἔσφριγα οἱ τὸ σῶμα, οὐδὲ ἤκμαζεν ἡ ἀλκὴ, ἀλλ' ἤδη γηραλέος τε ἦν καὶ τὸ ἀνδρεῖον ἐκεῖνο φρόνημα μετεβέβλητο εἰς τὸ ῥᾳθυμότερον. *Neque enim amplius vegeto erat corpore viribusque florentibus, sed iam senuerat et fortis ille animus in segnitiem vecordiamque degeneraverat.* Agathias Lib. 5. ταῦτα Ἰουστινιανῷ νεάζοντι ἔτι καὶ ἐῤῥωμένῳ ἐξείργαστο· ἀμφὶ δὲ τὴν ἐσχάτην τοῦ βίου πορείαν ἀπειρηκέναι τοῖς πόνοις ἐδόκει. *Haec praeclare acta sunt Iustiniano adhuc iuniori ac aetate vigenti; verum is postremo vitae decursu a curis abhorruisse visus est.* Ut vero languori desidiaeque se dederit Iustinianus et quanto cum reipublicae damno, lege quae statim fuse scribit Agathias. De Iustiniani pene stolida senectute vide infra in fine notarum; ex quibus intelligas, quam frigide Corippus eam stoliditatem in sanctimoniam accipiat ac interpretetur.

*Plurima sunt vivo nimium neglecta parenti;*
*Nulla fuit iam cura senis, iam frigidus omnis*
*Alterius vitae solo fervebat amore,*
*In coelum mens omnis erat, iam corporis huius*
*Immemor hanc mundi faciem transisse putabat.* [A]

3) *Simillimus asino*]. Statimque subdit aures Iustiniano agitari solitas; quamobrem publice in theatro Prasini, cum illi conviciarentur, *asinum* appellabant. Fasti Siculi: *ἄλλοι δὲ ἔκραζον, ἐπιορκεῖς σγαύδαρι.* *Alii clamitarunt, Peieras Sgaudari.* lege *Γαύδαρε* sive *Γαυδάρη*. Matthaeus Raderus, *nescio*, inquit, *quid hoc vocis; videtur convicium.* Lingua Graecorum vernacula *γαύδερος* est *asinus.* [A]

4) *Hunnos qui saepius ad se adventarent*]. Lege quae infra notamus. [A]

5) *Marinis substructionum molibus*] Quas excitavit in Heraeo suburbano; eas in fine primi in Aedificiorum describit Procopius, ibique more suo per speciem commendationis tacitam parat vituperationem, quam aperte in hoc libro erat exaggeraturus: *Ἀλλ' ἀποχρήσει ταῦτα εἰπεῖν βασίλειά τε εἶναι καὶ πρὸς Ἰουστινιανοῦ γεγονέναι παρόντος τε καὶ ἐπιτεχνωμένου, καὶ οὐδενὸς ἀπεριόπτου ὅτι μὴ χρημάτων καθισταμένου.* *De hoc vero*, inquit, *aedificio illud satis sit dicere, regiam esse constructamque a Iustiniano assiduitate et arte rem urgente, omniaque praeter impensas diligentissime curante.* Si quis animum attendat, hac solet ambiguitate Procopius, vel etiam ex aliorum opinione, Iustiniani gesta laudare, quae in *ἀνεκδότοις* erat vituperaturus. v. c. de Aedificiis Lib. I. Cap. ult. [A]

6) *Huius hominis formae ducere lineamenta*]. Cedrenus: *οὗτος τὴν τοῦ σώματος ἀναδρομὴν εἶχε βραχὺ μείζονα τοῦ μέσου, ἐρυθρὸς τὴν χροιὰν, χαροπὸν καὶ εὐπερίστροφον βλέπων, καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς κόμης κάλλος μικρὸν ἐψιλωμένην.* *Fuit statura corporis aliquantulum mediocrem excedente, colore rubro, aspectu hilari et versatili, capite ad comae pulchritudinem nonnihil glabro.* Omnia respondent Procopianae descriptioni; quod vero addit Cedrenus de coma et capillitio, perpendemus accuratius infra. Fasti Alexandrini: *ἦν δὲ ἡ ἰδέα Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως κωνοειδὴς, εὔστηθος, λευκὸς, ὀλιγόθριξ, ἀναφαλὸς, στρογγύλοψ, εὔμορφος, ἀνθηροπρόσωπος, ὑπογελῶν, μιξοπόλιος τὴν κάραν, τὸ γένειον κείρων ὡς οἱ Ῥωμαῖοι, εὔρινος, ὑπόλευκος.* *Fuit Iustinianus rotunda facie, pectorosus, candidus, raro capillo, recalvaster, rotundis oculis, formosus, florido aspectu, subridens, subcanus, mento rasus ritu Romanorum, naso iusto, subalbus.* Sed haec tumultuarie ex diversis autoribus hinc inde decerpta videntur. Quod sit mento rasus ritu Romanorum, ita gentiles omnes Imperatores

praeter unum Adrianum, qui teste Dione primus barbam nutrire coepit; post Constantinum Iulianus Apostata, qui eam ob rem in Antiochenos μισοπώγωνα scripsit. Post Iustinianum passim Graeci Imperatores barbati. Porro calvitium in Iustiniano nummi, extremo eius imperio cusi, minime ostendunt. Eius imago (vid. tab. in calce operis additam, *Fig.* 1.) Ravennae secundo et vigesimo imperii anno musivo opere expressa est. [A] Conf. Ludovic. in Vita Iustiniani p. 718. [*Reinhart.*]

7) *Ne Domitiani nomen vel statua ulla extaret*] Suetonius in vita Domitiani Cap. XXIII. *Senatus adeo aetatus est, ut repleta certatim curia non temperarat, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere laceraret, scalas etiam inferri clypeosque et imagines eius coram detrahi, et ibidem solo affligi iuberet, novissime eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret.* Idem uberius Plin. in Panegyrico. Exstant tamen inscriptiones, in quibus nomen Domitiani solum comparet, v. c. in Corpore Gruteri, Tom. I. p. DCII.

D. M. S.
PARIS. IMP. DOMITIANI.
AUG. GERMANICI. SERVUS.
MINISTRATOR SIBI ET
CLAUDIAE AGATHAE TYCHE
CONIUGI BENE MERENTI
QUAE VIXIT ANNIS XXI.

Conf. Tom. I. p. DLXXIII et seqq. DCXXXI. Tom. II. pag. MLXXXI et MLXXXIV. [*Alem. et Reinhart.*]

8) *Erat Domitiano*] Haec unus omnium historicorum Procopius refert: nam necis Domitiani consciam Domitiam coniugem fuisse scribunt Dio Cassius, Philostratus, Sextus Aurelius, Georgius Syncellus et alii Graeci Latinique autores. De eius funere narrat haec Suetonius: *cadaver eius populari sandapila per vespilones exportatum Phyllis nutrix in suburbano suo Latina via funeravit.* Haec tamen fidem Procopianae narrationi non minuunt, cum ei contra nihil dicant, et Domitiani aeneam imaginem autor ad sua tempora in clivo Capitolino extasse affirmet, hoc ipsum quod narrat repraesentantem, non solum forma, sed etiam inscripto titulo: nam fuit Procopius homo Romanae antiquitatis curiosissimus, ut passim in libris de Bello Gotth. singulari diligentia descripserit Urbis moenia, portas, cloacas, vias, aedificia, suburbia; nullusque illo exactius prosequatur viam Appiam, Aeneae navigium, Mausoleum Adriani, Bovis Myroniani signum in foro Pacis; quae compluraque alia et haec ipsa de Domitiano uni Procopio debemus. [A]

9) *Ipse nihilominus fraudibus passim omnium expositus*] Hanc Procopius μωρίαν appellat, Eustathius Presbyter honestiore voca-

bulo ἁπλότητα, quam tamen exemplis quae narrat plus quam μωρίαν fuisse probat. [A]

10) *Mendaciis fallebat*] Ita ut in theatro per contumeliam ab irata plebe id illi obiiceretur. Fasti Alexandrini: ἄλλοι δὲ ἔκραζον, ἐπιορκεῖς Γάνδαρε. *Alii vero clamitarunt, Peieras asine.* idem infra repetit. [A]

11) *Aurum ardentissime sitivit*] Evagrius Lib. 4. Cap. 29. ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἦν μὲν χρημάτων ἄπληστος, καὶ τῶν ἀλλοτρίων οὕτως ἐκτόπως ἐραστής, ὡς καὶ τὸ ὑπήκοον ἅπαν χρυσίου πιπράσκειν. *In Iustiniano tam inexplebilis fuit pecuniae cupiditas et tam turpis rerum alienarum appetitio, ut subditos omnes pecunia venderet* etc. Eadem scribit Zonaras, quorum integras pericopas habes initio huius libri argumenti loco. Iuliana Anicia intelligens *hoc Imperatoris ingenium*, ut loquitur Gregorius Turonensis de Glor. Martyr. Cap. 133. magnam auri copiam, quam ab ea Iustinianus petierat, artificibus tradit; *Ite*, inquit, *et factis iuxta mensuram tignorum tabulis, ex hoc B. Polyeucti Martyris cameram exornate, ne haec avari Imperatoris manus attingat.* [A]

12) *Sitivit et sanguinem*] Hoc etiam Prasini populusque Constantinopolitanus publice Iustiniano inclamabant, eratque eis vox illa solemnis, quam Theophanes refert, εἴθε Σαββάτιος μὴ ἐγεννήθη, ἵνα μὴ ἔχῃ υἱὸν φονέα. *Utinam in lucem Sabbatius non venisset, certe filium te non habuisset sanguinarium.* Fuit Sabbatius Iustiniani pater, ut infra dicemus. Huc etiam illa S. Agapeti pontificis vox pertinet: *Ego ad Iustinianum Imperatorem venire desideravi, sed Diocletianum inveni.* Anastasius et Historia Miscell. Lib. 16. Et Vigilius: *Ut video, non me fecerunt venire ad se Iustinianus et Theodora piissimi Principes; sed hodie scio, quod Diocletianum et Eleutheriam inveni.* Anastasius in Vigilio. [A]

13) *Insana munificentia*] Iustiniani prodigentiam notant Evagrius et Zonaras, quos paulo ante laudavi. Marcellinus de largitionibus Iustiniani in primo consulatu: *Famosissimum hunc consulatum Iustinianus consul omnium orientalium consulum profecto munificentius his liberalitatibus edidit. Nam CCLXXXVIII. millia solidorum in populum inque spectacula sive in spectaculorum machinam distributa, XX leones, XXX pardos, exceptis aliis feris, in amphitheatro simul exhibuit. Numerosos praeterea phaleratosque in Circo caballos iam donatis quoque impertivit aurigis, una duntaxat ultimaque mappa insanienti populo denegata.* Theophanes vero de secundo consulatu: ἔδωκεν ὁ βασιλεὺς ὑπατείαν, καὶ τοσαῦτα ἔδωκε χρήματα ὅσα οὐδεὶς βασιλεὺς ὑπατεύσας. *Dedit populo Imperator congiarium, idque tam munificum, ut nullus Imperatorum, qui consulatum suscepit.* Quod subdit; *nullaque ratione barbaris effundebat*, vide infra. [A]

## CAPUT IX.

1) *Acacius quidam erat Byzantii*] Ex hoc loco colligere Theodorae patriam licet. Nam video Nicephorum, Zonaram nonnullosque alios, inter hos est Cuiacius ad Novellam 11. quibus huius historiae copia non fuit, asserere Theodoram in ea Cypri urbe natam, quae ob id secunda Iustiniana vocata deinde sit. At secunda Iustiniana est in Epiro, ut infra dicemus. Et ob natale solum Theodorae, ut aliae, sic ista *Theodorias* nuncupanda fuisset. [A]

2) *Ad venationes*] Addidimus *amphitheatrales*; nam de his intelligit Lib. 3. Bell. Gotth. τὸ τῆς πόλεως κυνηγέσιον, ὅπερ καλεῖν ἀμφιθέατρον νενομίκασι. *Urbanarum venationum locus, quem amphitheatrum nominare consueverunt.* Dio Cassius Lib. 43. Θέατρον κυνηγετικὸν ἰκριώσας, ὃ καὶ ἀμφιθέατρον ἐκ τοῦ πέριξ ἕδρας ἄνευ σκηνῆς ἔχειν προσεῤῥήθη. *Theatrum ad venationes circumsepsit; id et amphitheatrum vocatur, quod, nulla in medio scena, circumcirca habeat subsellia.* [A]

3) *Quem vocant ursarium*] In Graeco est ἀρκοτρόφον, *ursorum altorem.* Leontius quidam fuit ἀπὸ ἀρκοτρόφου, qui *ex ursorum altore* monachus evasit, hunc antiquus interpres concilii Chalcedonensis *ursarium* appellavit. [A]

4) *Comitona*] Hanc Iustinianus anno primo imperii tradit in matrimonium Sittae patricio Armeniae duci designato. Theophanes: προεβάλλετο δὲ ὁ βασιλεὺς στρατηλάτην Ἀρμενίας Σίτταν ἄνδρα πολεμικὸν καὶ ἱκανώτατον; ᾧ ἔζευξε γυναῖκα Κομιτὼ τὴν ἀδελφὴν Θεοδώρας τῆς Αὐγούστης. *Creavit autem Imperator exercitus Armeniae imperatorem Sittam virum bellicosum ac strenuum, cui dedit uxorem Theodorae Augustae sororem, nomine Comitonam.* An huius Comitonae, an vero Anastasiae filia fuerit Sophia Augusta Iustini iunioris uxor, quam Victor Tunnensis in Chron. *Theodorae neptem* appellat, obscurum est. Neque etiam liquet, utrius illarum liberi sint Ioannes consul codicillaris et Georgius xenodochii marinae curator, quos Theophanes ἀνεψιοὺς vocat Theodorae Imperatricis. En illos de quibus liquet in hoc diagrammate:

Acacius = N. . . . . Ursarii

Sittas = Comitona | Theodora = Iustinianus Imp. | Anastasia

Sophia = Iustinus iun. Imp. | N. . . . . filia

Iustinus Arabia | Anastasius.

Ex his corrige Pseudogordiani epistolas, quae habentur in calce Chronici Cassinensis. Is Theodoram non solum ex Aniciorum familia, sed etiam Tertulli primarii Romani patricii *cognatam* et Sanctum Placidum martyrem Theodorae *nepotem* mentitur. [A]

5) *Impositis puellarum capitibus manibusque coronis*] Ad maiorem conciliandam commiserationem aspectu trium puellarum virginum, quae infulatis olim coronis dignoscebantur; quas vel revinctas in capite vel solutas pro manibus, pendentibus infulis, Vestales virgines in antiquis lapidibus gestantes videmus, et alias etiam quascumque puellas inter sacrificia et religiones. In Christianarum virginum antiquis tumulis atque urnis sepulcralibus harum coronarum symbola Romae saepe memini animadvertisse me. [A]

6) *Humerisque subsellium detulit*] Quod ut commodius huc atque illuc portaretur plicatile fuit. Hoc sedium genus hodieque durat, sed circumferendi usus non item; fortasse paulo post Procopii tempora desiit. Vocant Graeci *θρόνους ὀκλαδίας*, ut notat Hesychius, et addit: *οὓς οἱ ἀκόλουθοι φέρουσι τοῖς ἐς τὰς ἀγορὰς ἐξιοῦσι πλουσίοις*, *quos divitibus in forum prodeuntibus servi deferunt.* Athen. Lib. 12. *Ὀκλαδίας τε αὐτοῖς δίφρους ἔφερον οἱ παῖδες, ἵνα μὴ καθίζοιεν ὡς ἔτυχε. Complicatiles sedes eis pueri ferebant, ne indecore temereque sederent.* Synes. de Regno: *τῶν ἀκολούθων οἱ τοὺς χθαμαλοὺς σκιμποδίσκους ὀκλαδίας ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνατιθέμενοι, ἐφ' ᾧ τοῖς ἐωνημένοις ἐν ταῖς ἀγυιαῖς εἶναι καθίζεσθαι, Σκύθαι εἰσί. Pedisequi, qui sellulas humiles atque plicatiles humeris imponunt, ut iis domini in foris insideant, Scythae sunt.* In hoc Synesii loco pro *ἀγυιαῖς* lego *ἀγοραῖς* ex Hesychio, ex quo et ex Procopii hoc loco tam perspicuus iam ille est, ut doctus interpres haerere non possit. [A]

7) *Inter prostibulas habetur*] Aimoinus Lib. 2. de Gest. Franc. Cap. 5. Theodorae meretricium refert; at id ipsum atque totam de Iustiniano, Belisario eorumque coniugibus historiam tam prodigiose narrat, ut potius ex aliorum sermone ac levi tenuique fama rem accepisse videatur, quam ex commendata litteris historia. *Iustinianus*, inquit, *et Belisarius quadam die cum coaequaevis sibi lupanar ingressi conspiciunt duas mulierculas ex gente Amazonum sorte captivitatis abductas inibi esse prostitutas; eas illi rapiunt atque ad proprias domos deducunt. Uni earum nomen Theodora, alia vocabatur Antonina. Et Theodoram quidem Iustinianus, Antoninam vero Belisarius accepit.* [A]

8) *Mimis in theatro*] In eorum spectacula saepe patres invehuntur; acrius Ioannes Chrysostomus; ea tamen Iustiniani temporibus maxime vigebant. Nam ex septem muneribus, quae a consulibus populo quotannis exhibebantur, quintum hoc erat, *Pornae*, vocatum, de quo Novella 105. *Quintum quoque faciet processum,*

*quod ad theatrum ducit, quem Pornas vocant: ubi in scena ridiculorum est locus tragoedis et thymelicis choris et spectaculis universis, et audibilibus apertum est theatrum.* [A]

9) *Inflictas alapas*] Hoc spectaculi genus carmine Gregorius Nazianzenus exposuit *ἐν τῷ Νικοβούλου πρὸς τὸν πατέρα:*

*— — — — — — — ὕβρεσιν ἄλλοι*
*ἀνδρῶν, θηλυτέρων, πολυκαμπέα τέρψιν ἔχοντες,*
*καὶ μίμων σκιεροῖσι ῥαπίσμασιν, οἷς ὕπο κόῤῥη*
*γυμνοῦται φοφέουσα γελοίιον ἀντὶ γόοιο.*
*Nunc in foemineis, nunc in probrisque virorum*
*Dum varios animi lusus et gaudia quaerunt,*
*Prospiciunt avidi colaphismata; queis sibi malas*
*Dum retegunt illi, sonitus crepitusque cietur,*
*Ex quo pro lacrymis oritur gemituque cachinnus.*

Et Amphilochius ad Seleucum v. 85. *μῖμοι γελοίων κονδύλοις εἰθισμένοι. Scurrae, quibus feriri mos pugnorum ictibus* (ubi vide quae observavimus in Opusc. Vet. Graec. sententios. Tom. II. p. 757. O). Tertull. Lib. de spectac.: *Contumeliis alaparum sic obiicit, quasi de praecepto domini ludat.* [A]

10) *Tumentibus genis*] Solebant enim veteres, quos alapis tundebant prius buccas inflare iubere, quod *os praebere* dicit Terentius Adelph. Act. II. Scen. 2. Conf. Burmann. ad Petron. p. 206. et Boettiger V. Cl. in Sabina Tom. I. p. 325 seq. [O]

12) *In mulierculas eiusdem theatri*] Ex Byzantiis meretricibus duas tantum habuit amicas Theodora, Chrysomallam et Indaram; quas post acceptum imperium in regia apud se continuit et socias habuit consiliorum. Suidas: *Χρυσομαλλὼ ὄνομα ὀρχηστρίδος, εἶτα ἑταίρας. ἤκμαζεν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδώρας. Chrysomalla, nomen est saltatriculae ac postmodum meretricis, quae celebris fuit Iustiniani et Theodorae temporibus.* Innuit huius historiae locum infra. [A]

13) *Pentapolis praefecto*] Eam intelligit, quae est in Aegypto et ab Alexandria decem dierum itinere distat. Vide infra ubi de reditu Theodorae ab Hecebolo expulsae. [A]

14) *Oriente toto peragrato Byzantium reducitur*] Orientis provincia, ex qua ultima Byzantium discessit, fuit Paphlagonia. *Τὸν ἅγιον παντελεήμονα Θεοδώρα ἡ γυνὴ τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ ἀνήγειρε, διότι ὅτε ἦλθεν ἀπὸ Παφλαγονίας ἐκεῖσε ἐν τῷ ἐμβόλῳ κατῴκει πένης οὖσα καὶ ἔρια νήθουσα, ἐξ ὧν εἶχε καὶ τὴν διατροφὴν, μετὰ δὲ τὸ βασιλεῦσαι ἔκτισε τὴν πενιχρὰν ἐκείνην οἰκίαν εἰς ναόν. Theodora uxor magni Iustiniani post reditum ex Paphlagonia in Embolo habitavit, ubi propter egestatem lanam nebat, ex quo opificio vitam sustentavit; ubi vero ad imperium pervenit, in abiecta illa domo templum construxit S. Pantaleonis.* Au-

tor de antiquitate urbis Constantinopolitanae. In *Embolo* Theodora commorabatur, ubi scilicet abiectissimae meretrices corpora prostituebant. Hinc apud Plinium *Mulier* EMBOLARIA, de qua tot criticorum eruditissimae nugae. *EMBOΛOI* (praeter alias eius vocis acceptiones) sunt *porticus*: Hesychius Milesius in πατρίοις Constantinum muros Byzantii protulisse narrat usque ad Τρωαδικοὺς ἐμβόλους, *porticus Troadenses* vocat autor antiquissimus descriptionis urbis Constantinopolis. Quemadmodum ergo a porticuum fornicibus *fornicariae* mulieres dictae sunt; sic a porticibus ipsis, hoc est *Embolis*, EMBOLARIAS alii vocarunt. [A] Adversus hanc criminationem Theodoram defendere conatur Ludovicus in Vita Iustiniani p. 154. [*Reinhart.*]

15) *Meretricum apud omnes mortales longe celeberrimam*] Laudatur tamen Novell. 8. Tit. 1. *reverendissima Iustiniani a Deo data coniux*. [*Reinhart.*]

16) *Ad patriciam dignitatem evecta*] Et hoc refellere conatur Ludovicus l. l.: „Quis (inquit) scripsisset, liceat Procopiano sermone uti, huic fameso prostibulo codicillos patriciae dignitatis? „Non Iustinianus, qui nondum fuerat Imperator, ut scribere liceret. Non Iustinus, qui cum uxore Theodoram habuere odio. Et „quaeso quo iure? Non legi mulieribus collatas fuisse dignitates „codicillares in coelibatu. Si vero collata unquam coelibi foeminae „nobilitas; num collata scenicae? meretrici? prostibulo, in lupanari, „in sorditie et egestate?“ Deinde efficere studet Ludovicus Theodoram fuisse natu patriciam ex Aniciorum gente, cuius pars deinceps in Cyprum Theodorae patriam migraverit. Sed haec omnia nauci sunt. Iustinianus enim vere imperavit viro Iustino, qui nonnisi nomen et vocabulum Imperatoris habuit. Et fuit quidem hoc extra ordinem, quod Iustinianus Theodorae suae dignitatem attribuebat patriciam, quod fecisse videtur vix antea quam illa liberalitate sua divitiis affluens vitam degeret femina honesta digniorem. Patriciatum tandem in imperio Constantinopolitano quod attinet, creatus ille ab ipso Constantino Magno, ut tradit Zosimus Libro II. deferebatur viris qui de republica bene meruerant, eratque dignitas post Imperatoriam maxima, ut qui *patres Imperatoris* haberentur et compellarentur. Conf. quae loca citavit Ducangius in Glossario med. Graecit. [*Reinhart.* et O]

17) *Uterque Venetae factionis*] Acacius Theodorae parens Prasinam secutus est; verum Theodora ad Venetos transiit, ubi post Acacii obitum cum matre sororibusque munus alendi bestias ab illis accepit. De Iustiniano miror Christophersonum ignorasse, qui ad Cap. 31. Lib. 4. Evagrii, ita interpretatus est: *Placuit Iustiniano in alteram factionum eorum, qui Prasini dicuntur, animo propendere.* In Graeco est Κυανέων, *Caeruleorum*: hi sunt Veneti.

Chosroes Iustiniano infensissimus Apameae cum esset, ἐπεὶ ᾐσθάνετο πολλῷ πρότερον Ἰουστινιανὸν βασιλέα χρώματος τοῦ Βενέτου (ὃ δὴ κυάνεόν ἐστιν) ἐκτόπως ἐρᾶν, ἀπεναντίας κἀνταῦθα αὐτῷ ἰέναι βουλόμενος, ἤθελε τῷ Πρασίνῳ τὴν νίκην ἁρμόσαι, *audissetque Iustinianum Imperatorem colori Veneto (qui caeruleus est) insane favere; ipse contrariis in hoc etiam studiis Prasino colori victoriam concedi volebat.* Vide has notas infra. Studuit factioni Venetae Aulus Vitellius, qui, ut ait Suetonius, *quosdam de plebe ob id ipsum, quod Venetae factioni clare maledixerant, interemit; contemptu sui et nova spe id ausos opinatus.* Prasinis favit C. Caligula, Dio Lib. 59. ἰσχυρῶς γὰρ τῷ τὴν βατραχίδα ἐνδύνοντι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ χρώματος καλουμένῳ πρασίνῳ προσέκειτο. *Vehementer propensus erat animo in eos, qui ranunculatam vestem induerent, qui et Prasini a colore nuncupati.* [A]

18) *Morbo Iustinianus urgebatur*] Cruris affectione gravissime laboravit, omni abiecta spe salutis. De hac Procopium intelligere certum est ex iis quae subdit, miro casu Imperatorem convaluisse, nempe adhibitis sanctorum martyrum reliquiis, quas effodi contigit, dum Sanctae Irenae templum instaurabatur. Rem totam ipse luculenter prosequitur Lib. 1. Aedif. Haec Iustiniani aegrotatio incidit in annum circiter vigesimum tertium vel quartum eius imperii; nam anno quinto et vigesimo, mense Septembre, indictione decima quinta illud Sanctae Irenae templum dedicatum fuit, ut Theophanes notat. Theodora suum iam diem obierat; quare alia plane Iustiniani haec est valetudo ab ea, de qua supra Procopius. Atque alia etiam fortassis est, a qua liberatus fuit ope Sanctorum Cosmae et Damiani, quibus et templum ex voto excitavit, ut eodem libro Aedif. primo narrat. Quartum Iustinianus aegrotavit post reditum e Thracia, quo ad restaurationem murorum, quos *longos* appellant, perrexerat; nempe anno imperii trigesimo quarto, Nonis Septembris, indictione nona. Vide Theophanem. [A]

19) *Absentis Caesaris*] Secesserit Iustinianus vel in suburbanum Heraeum, de quo infra, ad cruris vitium curandum, vel in Sycanum, ubi tum Sanctae Irenae templum construebatur, ibidemque fortasse veneratus est reliquias, de quibus modo dicebam. Saepe venit Calchedonem et anno primo et secundo diutius ibi commoratus est, ut ex plerisque eius constitutionibus patet; longius autem ab urbe Byzantio ad orientem raro discessit, semel anno trigesimo secundo, cum in Selymbriam ad excitandos muros *longos* terrae motu collapsos et abigendos barbaros, qui inde in Thraciam invaserant. Atque iterum anno trigesimo septimo, mense Octobre, indictione duodecima, ad Myriangelos (perperam *Myrangelos* in Historia miscella) hoc est, Germios in Galatia religionis et orationis causa; Theophanes. In Italiam venisse, cives Ravennates haud

probare possunt: etsi dedicationi ecclesiae S. Vitalis Iustinianum cum Theodora credant interfuisse, nempe anno post consulatum Basilii sexto, indictione decima, ut refert Hieronymus Rubeus Lib. 3. Nam Theodora eodem illo anno, iisdemque diebus Byzantii graviter aegrotans, suaeque vitae timens, in Italiam Belisario scribebat de Ioanninae illius filiae et Anastasii nepotis sui coniugio maturando, et tandem quarto Nonas Iulias diem clausit extremum. Vide Procopium Lib. 3. Bell. Goth. Theophanem ad annum primum et vigesimum Iustiniani. Venit quidem Ravennam Iustinianus plane adolescens, eoque missus est obses ad Theodoricum Gotthorum regem a Iustino avunculo exercitus duce, ut Theophilus Iustiniani praeceptor exponit. Theodora quando Byzantio digressa sit, dicemus infra. [A]

20) *Praefecto urbis Theodoto Cucurbitino* ]. De quo mentio fit in historia de templo Sanctae Sophiae, quam in Vaticana bibliotheca vidimus. Huic Theodoto in exilium, ut statim ait Procopius, abeunti succedit *Ioannes Cocorobius.* Plures legimus in antiquis monumentis, qui sub Iustiniano urbis Byzantii praefecturam gesserunt; insigniores sunt: *Patricius* post consulatum Belisarii, ad quem rescriptum fuit de secundis nuptiis; *Areobindus* Iustiniani neptis Proiectae maritus; *Tribonianus*, qui ob id expraefectus vocatur, ad quem extat edictum Iustiniani nonum; *Tryphon* in seditione Victoriatorum; *Theodori frater*, qui pridem eundem magistratum habuerat: Chron Alexandr.; *Longinus*, cuius praefecturae infra meminit Procopius; *Domnicus*, qui Apione consule cum potestate fuit; *Musonius*, ad quem scripsit Iustinianus Novellam 134; *Georgius* falso coniurationis in Imperatorem accusatus, ut prodit Theophanes; *Procopius* noster, qui successorem habuit *Andream* anno Iustiniani trigesimo sexto; post quem Victor Tunnensis ponit *Iulianum* trigesimo nono anno Iustiniani. [A]

21) *Miro sane casu convaluit* ] Testem huiusce mirifici casus ipsam Imperatoris purpuram fuisse, narrat Procopius Lib. 1. Aedif. quae in regia servabatur eo imbuta liquore, qui ex martyrum reliquiis vitiato cruri admotis abunde redundarat. [A]

22) *Quosdam ex familiaribus dire caesos impellit ad falsas illius accusationes* ]. Quis non credat, cum ecclesiasticos etiam his technis Iustinianus circumvenerit? narrat id Eustathius Presbyter in vita S. Eutychii: *οἱ τοῦ ἀγρίου θηρὸς ὑπουργοὶ συλλαμβάνουσι, σύρουσι τοὺς ἐπὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς, ὀφείλοντας αὐτοῦ καταμαρτυρῆσαι, ἵνα δείξωσι δῆθεν, μετ᾽ εὐλόγου προφάσεως αὐτὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἐξεωκέναι.* *Immanis belluae ministri comprehensos trahunt sancti viri famulos, ut adversus eum testimonium dicant. Ne sine iusta causa ille ex episcopatu pulsus videatur.* Sed cum re ipsa pulsus sit a Iustiniano Eutychius, et de eo sit iu-

stitutum iudicium, quemadmodum hic in Theodoti causa narrat Procopius, *τί περιεῖχον οἱ λίβελλοι ἀναγκαῖον ἀκοῦσαι, καὶ γελάσαι τρανῶς· ὅτι συκοτόκυλα ὀρνιθίων ἔφαγε, καὶ ὅτι πολλὰς ὥρας γονυκλισίας ποιῶν ηὔχετο, καὶ ἄλλα τούτων καταγελαστότερα: quid libelli continerent operaepretium est audire, ac tum effuse ridere. Eutychium gallinarum hepar et intestina comedisse, multasque horas de geniculis orando consumpsisse; haec in illum et his similia risu digniora.* Et mariti aemula Theodora iisdem artibus in Sylverium usa est, nam *misit iussiones ad Belisarium ita continentes: vide aliquas occasiones in Sylverium papam et depone illum ab episcopatu, aut certe festinus transmitte ad nos.* Anast. in Sylverio. [A]

23) *In hoc enim illa plane repugnabat*] Non solum Euphemia; sed etiam Iustiniani mater Biglenita, quod cum evincere illa nequivisset, ut Theophilus in vita Iustiniani affirmat, moerore contabuit. [A]

24) *Cum suo nomine sane ignominioso*] Id est, *Lupicinae* sive *Lupiciae*: nam vilissima scorta Latino *lupas* dicimus. Theodorus Lector: *σύμβιον εἶχεν ὀνόματι Λουπικίαν, ἣν γενομένην Αὐγούσταν Εὐφημίαν οἱ δημῶται ὠνόμασαν. Coniugem habuit nomine Lupiciam, quam creatam Augustam populus Euphemiam vocavit.* In publicis acclamationibus: IUSTINE. AUG. TU. VINCAS. EUPHEMIA. AUG. TU. VINCAS. et in antiqua inscriptione: DOMINI. TOTIUS. ORBIS. IUSTINUS. ET. EUPHEMIA. PP. AUGG. Pia foemina venerata est martyrem Euphemiam non solum nominis tessera, sed etiam templo Constantinopoli magnifice constructo, in quo sibi statuam posuit. *Εὐφημίας τῆς γυναικὸς Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκὸς στήλη ἵστατο ἐν τῇ ἁγίᾳ Εὐφημίᾳ τῇ ὑπὸ αὐτῆς κτισθείσῃ. Euphemiae uxoris Iustini Thracis statua est in templo Sanctae Euphemiae ab eadem aedificato.* Suidas. [A]

25) *Haec non ita multo post excedit e vita*] Non dubito quin ante annum imperii sextum, quo Cedrenus, ut mox dicam, Euphemiae obitum perperam notat. Nam falsum omnino illud etiam est, quod de secunda Iustini coniuge affirmat: *ἔστεψε δὲ καὶ Θεοδώραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Αὐγούσταν τῆς Εὐφημίας τελευτησάσης. Augustali quoque corona Theodoram uxorem suam ornavit, iam mortua Euphemia.* Ex hoc fonte Octavius a Rosberg et multi nostri temporis scriptores id hauserunt. Verum ut ingenium Iustini Procopius declararet, nihil ad rem magis fecisset, quam hominis confecti summa senectute ac pedis vulnere, ut statim dicemus, gravissime laborantis choreas, nuptiales faces tibiasque narrare. Sed hic, quod supra etiam monebam, viris gravissimis fraudem fecit illa Iustini ac Iustiniani nominum compendiosa vel mendosa scriptio librariorum; nam erat fortassis apud autores, quos Cedrenus compilavit, *Iustinianum* (non *Iustinum*) *Augustali corona*

*Theodoram uxorem suam ornasse, iam mortua Euphemia;* quod aptissime convenit cum hac Procopii historia, qui Euphemiam Iustiniano ait repugnasse in matrimonio, quod cum Theodora misceretur: idque demum illum confecisse, ubi naturae cessit Euphemia. Ne quid vero dissimulemus, Theophanes ad annum Iustini sextum, sic habet: *ἔστεψε δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Θεοδώραν Αὐγούσταν ἅμα τῷ βασιλεῦσαι αὐτόν. Coronavit autem Augustam uxorem suam Theodoram simulatque cepit imperium.* Hinc, ut vides, suam Cedrenus ipsis verbis rhapsodiam decerpsit; ubi Euphemiae mortis nulla mentio est, scilicet ad hunc annum sextum, id ex suo ille addidit: et quod minime debuit, extrema praetermisit Theophanis verba, *ἅμα τῷ βασιλεῦσαι αὐτὸν, simulatque cepit imperium;* quibus nodus huius difficultatis explicatur. Nam ex iis plane intelligimus Theophanem eo loco non agere de Iustini uxore. Qui enim potuit Theodoram Iustinus coronare simulatque cepit imperium, cum sextus ille esset annus eius imperii? At simulatque cepit imperium, Euphemiam Iustinus coronavit, ut sub ipso statim limine anni primi narrat ipse Theophanes: *σύμβιον δὲ ἔχων ὀνόματι Λουπικίαν ἔστεψεν Αὐγούσταν, ἣν οἱ δῆμοι ἐκάλεσαν Εὐφημίαν εἰς τὸ στέψαι αὐτήν. Coniugem vero habens nomine Lupiciam coronavit Augustam, eamque populus, dum coronaretur, Euphemiam appellavit.* Quare cum tota illa pars historiae Theophanis luxata sit, ita hunc locum puto restituendum: *ἔστεψε δὲ καὶ τὴν* (non *ἑαυτοῦ*, sed) *Ἰουστινιανοῦ γυναῖκα Θεοδώραν Αὐγούσταν ἅμα τῷ βασιλεῦσαι αὐτόν. Coronavit Augustam uxorem Iustiniani Theodoram simulatque cepit ille imperium.* Sed haec a Theophane per anticipationem narrata sunt ad annum sextum, quae anno Iustini nono contigisse clarum est. [A]

26) *Iustinus summa senectute confectus*] Simeon Metaphrastes in S. Sabae vita: *ὁ βασιλεὺς Ἰουστῖνος βαθύτατα ἤδη γηράσκων, ἄλλως τε δὲ καὶ νόσῳ τινὶ τοῦ σώματος βαρυνόμενος, καὶ οὐχ ἱκανὸς ὢν ἔτι πρὸς τὴν τῶν κοινῶν ἐξαρκεῖν προστασίαν, τὴν ἀρχὴν ἀποτίθεται Ἰουστινιανὸν ἀνθ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοκράτορα καταστήσας πατρίκιον, καὶ ὕπατον ὄντα, καὶ στρατηγὸν, καὶ κραταιῶς ἤδη τῶν τοῦ κοινοῦ πραγμάτων ἐπειλημμένον. Iustinus Imperator provecta cum esset senectute, et corporis morbo gravatus, neque amplius ad rempublicam gerendam aptus, deponit imperium, Iustiniano sororis filio Augusto constituto, qui tum erat patricius, exconsul militiaeque magister, et serio iam publicam ceperat rerum administrationem.* Vide quae notavimus supra. [A]

27) *Nam cum viris senatoriis (quod prisca lege cautum est) uxorem ducere meretricem non liceat*] Constantini rescripto ad Gregorium L. 1. Senat. C. de nat. Lib. et Valentiniani ac Martiani ad Palladium L. 7. C. de incest. et inutil. nupt. *Senatores seu*

*praefectos, vel quos in civitatibus duumvirilitas vel sacerdotii, id est, Phoeniciarchiae vel Syriarchiae ornamenta condecorant, placet maculam subire infamiae, et alienos a Romanis legibus fieri, si ex ancilla vel ancillae filia, vel liberta vel libertae filia, vel scenica vel scenicae filia, vel tabernaria vel tabernariae filia, vel humili vel abiecta persona, vel lenonis aut arenarii filia, vel quae mercimoniis publice praefuit, susceptos filios in numero legitimorum habere voluerint, aut proprio iudicio, aut nostri praerogativa rescripti.* Hanc legem Iustinus antiquavit. [A]

28) *Principem adigit ad legem nova constitutione evertendam* ] Innuit Procopius legem 23. C. de nupt. Verum quod hic repetere saepe cogor, quatuor illae litterae IUST. quibus nomen Iustinus senior notabat suum, quemadmodum supra Procopius narravit; quaeve illi praefixae constitutioni in antiquis manuscriptis libris erant et nos in Vaticano observavimus, doctis viris imposuerunt, qui eius notae ambiguitatem ad Iustiniani quam ad Iustini nomen interpretari maluerunt, eidemque constitutionem adscribere: et Hubertus Giphanius Theodorae suasu in commodum mulierum editam a Iustiniano etiam credidit. Sed Iustini omnino est: nam in codicem non semel irrepserunt falsae legum inscriptiones atque etiam subscriptiones. Dicam tantum in re praesenti exploratissimas quasque: L. 6. restituendae. C. de advoc. fisc. et L. 7. per hanc legem et L. 8. nemo, tum in epigrapha, tum in nota consulum ad calcem mendose est nomen Iustiniani; nam ex tribus illis constitutionibus prima sancita est anno Iustini primo, secunda et tertia anno sexto; notandique sunt duo Iustini Augusti consulatus, alter collega Eutharico, alter Opilione; ut recte est L. 23. consulta. C. de testib.; nam Iustinianus cum Valerio primum consulatum gessit anno Iustini avunculi tertio. Ad hanc normam emendandae et aliae sunt, et L. 7. legem. C. de nat. lib. Praeterea legem illam de scenicis mulieribus Iustini esse, prorsus evincit alia de iisdem scenicis Iustiniani constitutio, ab illa Iustini plane diversa, quippe quae non solum plura capita, sed etiam antinomiam contineat, ut infra dicam. Ea licet hodie non extet, summam tamen eius habemus in rescripto Iustiniani ad episcopos in eandem sententiam dato, ut statim declarabo. Quamquam vero Iustini constitutio, cuius hic meminit Procopius, nota consulis careat non solum in impressis libris, sed etiam in antiquo Codice Vaticano: tamen ex inscripto Demosthenis nomine promulgatam eam non dubitamus post annum Iustini tertium vel duobus sequentibus, quando praetorii praefecturam Demosthenes administravit, ut ex praetorum serie ad consulum tempus a nobis revocata videre licet infra. Ipsam Iustini constitutionem, quod ad illustrandam partem huius historiae praecipuam pertineat, hic integram damus. In qua duo velim animad-

vertas. Post legem Iuliam, Constantinianam et Martianam de senatorum matrimoniis, primum sub Iustino et Iustiniano auditam esse in orbe Romano sanctionem de senatorum nuptiis cum abiectis personis. Deinde licet in Constantiniana lege per hanc antiquata nominatim notentur *ancillae, libertae, scenicae; tabernariae, lenonum et arenariorum filiae, quaeque mercimoniis publice praefuerint;* tamen ut plane intelligeremus pro Theodora sancitam hanc legem fuisse, Iustinum solas hic nominare mulieres *scenicas*, ex qua nimirum faece Theodora fuerat.

## IMP. IUST. AUGUSTUS

DEMOSTHENI PRAEFECTO PRAETORIO.

Imperiali benevolentiae proprium hoc esse iudicantes, ut omni tempore subiectorum commoda tam investigare quam eis mederi procuremus: lapsus quoque mulierum, per quos indignam honore conversationem imbellicitate sexus elegerint, competenti moderatione sublevandos esse censemus: minimeque eis spem melioris conditionis adimere, ut ad eam respicientes improvidam et minus honestam electionem facilius derelinquant. Nam ita credimus Dei benevolentiam et circa genus humanum nimiam clementiam, quantum nostrae naturae possibile est, imitari, qui cotidianis hominum peccatis semper ignoscere dignatur et poenitentiam suscipere nostram et ad meliorem eam statum deducere. Quod si circa nostros subiectos imperio nos etiam facere differamus, nulla venia digni esse videbimur. Itaque cum iniustum sit, servos quidem libertate donatos posse per divinam indulgentiam natalibus suis restitui, postquam huiusmodi principale beneficium ita degere, quasi nunquam servissent, sed ingenui nati essent: mulieres autem, quae scenicis quidem ludis sese arte immiscuerunt, postea vero spreta mala conditione, ad meliorem migravere sententiam et inhonestam professionem effugerunt, nullam spem principalis habere beneficii, quod eas ad illum statum reduceret, in quo si nihil inhonesti peccatum esset, commorari potuerunt: praesenti sanctione clementissima principale beneficium eis sub ea lege condonamus, ut si derelicta mala et inhonesta conversatione commodiorem vitam amplexae fuerint honestatique sese dederint, liceat eis nostro supplicare numini, ut divinos affatus sine dubio mereantur, ad matrimonium eas venire permittentes legitimum: iis, qui eis coniungendi sunt, nullo timore tenendis, ne scitis praeteritarum legum infirmum esse videatur tale coniugium, sed ita validum huiusmodi permanere matrimonium confidentibus, quasi nulla praecedente inhonesta vita uxores eas duxerint, sive dignitate praediti sint, sive alio modo

scenicas in matrimonium ducere prohibeantur; dum tamen dotalibus omnimodo instrumentis non sine scriptis tale probetur coniugium. Nam omni macula penitus direpta et quasi suis natalibus huiusmodi mulieribus redditis, neque vocabulum inhonestum eis inhaerere de caetero volumus, neque differentiam aliquam eas habere cum iis, quae nihil simile peccaverunt. Sed et liberos ex tali matrimonio procreandos suos et legitimos patri esse: licet alios ex priore matrimonio legitimos habeat: ut bona eius tam ab intestato, quam ex testamento, isti quoque sine ullo impedimento percipere possint. Sed et si tales mulieres post divinum rescriptum ad preces earum datum, ad matrimonium venire distulerint, salvam eis nihilominus existimationem servari praecipimus tam in aliis omnibus, quam ad transmittendam quibus voluerint suam substantiam et suscipiendam competentem sibi legibus ab aliis relictam vel ab intestato delatam haereditatem. Similes vero tale merentibus ab Imperatore beneficium mulieribus, illas etiam esse volumus, quae dignitatem aliquam habent et si non Serenissimo Principi supplicaverint, ultroneam tamen donationem ante matrimonium meruerint; ex qua dignitate et aliam etiam omnem maculam, per quam certis hominibus legitime coniungi mulieres prohibentur, aboleri penitus oportet. His illud adiungimus, ut et filiae huiusmodi mulierum, siquidem post expurgationem prioris vitae matri suae natae sunt, non videantur scenicarum esse filiae, nec subiacere legibus, quae prohibuerunt filias scenicarum certos homines in matrimonium ducere. Si vera ante procreatae sint, liceat eis preces offerentibus Invictissimo Principi sacrum sine obstaculo ullo mereri rescriptum, per quod eis ita nubere permittatur, quasi non sint scenicae matris filiae: nec iam prohibeantur illis copulari, quibus scenicae filias vel dignitatis vel alterius causae gratia uxores ducere interdicitur: ut tamen omnimodo dotalia inter eos etiam instrumenta conficiantur. Sed et si a scenica matre procreata, quae usque ad mortem suam in eadem professione duraverit, post eius obitum preces Imperatoriae clementiae obtulerit et divinam indulgentiam meruerit, liberationem maternae iniuriae et nubendi licentia sibi condonantem: istam quoque posse sine metu priorum legum in matrimonio illis copulari, qui dudum scenicae filiam uxorem ducere prohibeantur. Imo etiam illud removendum esse censemus, quod in priscis legibus (licet obscurius) constitutum est, ut matrimonia inter impares honestate personas contrahenda non aliter quidem valeant, nisi dotalia instrumenta confecta fuerint. His vero etiam non intercedentibus, omnimodo firma sint sine aliqua distinctione personarum; si modo liberae sint et ingenuae mulieres, nullaque nefariarum vel incestarum coniunctionum suberit suspicio: nam nefarios et incestos coitus omnibus modis amputamus, sicut et

illos qui praeteritarum legum sanctione specialiter vetiti sunt: exceptis videlicet iis, quos praesenti lege permittimus legitimique matrimonii iure muniri praecipimus. His itaque per hanc generalem legem ita constitutis et de caetero conservandis, praeteritas etiam huiusmodi coniunctiones ex subiecto tempore factas secundum praedictam dispositionem iudicari praecipimus, ut si quis talem uxorem ab initio nostri imperii (prout dictum est) iam duxerit et liberos ab ea procreaverit; iustos eos et legitimos, et tam ab intestato quam ex testamento successores habeat, et legitima in posterum nihilominus ea uxore permanente, procreati quoque liberi legitimi sint.

Hanc legem Iustinianus saepius deinde confirmavit Novell. 89. Cap. 15. et Novell. 117. Cap. 6. Sed in primis celebri illa constitutione, quae, ut idem affirmat, olim erat in quinto libro Codicis, sed plane ab hac Iustini diversa; nam illa rescripta fuit πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς, *ad civiles magistratus*; haec vero Iustini ad Demosthenem praefectum praetorio. Deinde ad matrimonia scenicarum mulierum dotalia quidem instrumenta requisivit in illa Iustinianus, non autem Imperatoris rescriptum: in hac vero contra Iustinus sancivit. Haec explicatius habes in Iustiniani rescripto ad omnes episcopos, quod Graece tibi damus ex Vaticana Bibliotheca:

*Βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς τοῖς ἁπανταχοῦ γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις.*

*Θείαν ἐποιήσαμεν διάταξιν οὐδενὶ συγχωροῦντες ἄκουσαν γυναῖκα δούλην ἢ ἐλευθέραν εἰς σκηνὴν ἢ εἰς ὀρχήστραν καθέλκειν, οὐδὲ ἀπαλλαγῆναι βουλομένην κωλύειν τοὺς ἐγγυητὰς τῆς αὐτῆς, ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου χρυσίον ῥητὸν ὁμολογήσαντας ἀπαιτεῖν· ἀλλ' εἴ τι τοιοῦτο γένηται, κωλύεσθαι ταῦτα παρά τε τῶν λαμπροτάτων τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχόντων καὶ παρὰ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων διεταξάμεθα, δόντες ἄδειαν τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, ἅμα τῷ λαμπροτάτῳ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι, καὶ ἄκοντας ἄγειν πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς βιασαμένους ἢ τοὺς ἀπαλλάττεσθαι τῆς ἐργασίας κωλύοντας, καὶ δημοσίαν μὲν αὐτῶν ποιεῖν τὴν οὐσίαν, ἐκείνους δὲ τῆς πόλεως ἐξελαύνειν. εἰ δὲ ὁ τὴν ἐπαρχίαν ἰθύνων αὐτὸς ὁ βιαζόμενος εἴη ἢ τὴν ἐκ τῆς εἰρημένης ἐργασίας ἀπαλλαγὴν κωλύων, διδοῦσαν ἄδειαν καὶ μόνοις τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις προσιέναι τὴν ταῦτα παρασχοῦσαν ἢ τὸν αὐτῆς ἐγγυητήν. τὸν δὲ ἐναντιοῦσθαι τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι, καὶ μὴ συγχωρεῖν ἀδικεῖν, ἢ μὴ γένοιτο πρὸς τοῦτο ἱκανοί, μηνύειν εἰς τὴν βασιλείαν, ὥστε ἐξ ἡμῶν τὴν προσήκουσαν ἐξενεχθῆναι ποινήν, τῶν ἐγγυῶν καθάπαξ λυομένων καὶ τῶν ἐγγυητῶν*

*ἀζημίων φυλαττομένων, ἄδειαν διδόντες ταῖς ἀπαλλαττομέναις τοιαύταις γυναιξὶν, ἐλευθέραις καὶ εὐγενέσιν οὔσαις πρὸς γάμον χωρεῖν νόμιμον; καὶ εἰ τυγχάνοιεν ταῖς σεμνοτάταις ἀξίαις οἱ ταύτας λαμβάνοντες κεκοσμημένοι, μηκέτι δεομέναις βασιλικῆς ἀντιγραφῆς, ἀλλὰ κατ' ἐξουσίαν τὸν γάμον πραττούσαις, γαμικῶν μέντοι συμβολαίων ἐκ τρόπου παντὸς μεταξὺ αὐτῶν γινομένων. τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν θυγατέρων τῶν σκηνικῶν διαταξάμενοι, τὴν μὲν εἰρημένην διάταξιν καὶ ἐν τῷ ἑτέρῳ βιβλίῳ τῶν πασῶν διατάξεων, τούτου δὴ τοῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ἐπωνύμου βιβλίου πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς ἀνεγεγραμμένην τεθείκαμεν: ἐπειδὴ δὲ ἐχρῆν διὰ τῆς παρούσης νομοθεσίας καὶ ὑμῖν τοῖς πανταχοῦ γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ταῦτα ποιῆσαι φανερὰ, διὰ τοῦτο συνελόντες τὰ κατ' ἐκείνην ἀφηγήσει πλατυτέρᾳ νομοθετηθέντα τήνδε τὴν θείαν διάταξιν ποιούμεθα καὶ πρὸς ὑμᾶς, ὅπως τὴν ἱερατικὴν διασώζοντες σεμνότητα καὶ σωφροσύνης ἀντεχόμενοι ταῦτα φυλάττοιτε, τό τε ἐκ τοῦ μεγάλου θεοῦ δέος καὶ βασιλικὴν ἀγανάκτησιν, εἴτι τούτων παραβαίοιτε, λογιζόμενοι.* D. K. NON. CP. DN. Iustin. PP. A. IV. et Paulino Coss. [A] . . . . . .

29) *Cum avunculo Romanorum Caesar consalutatur*) Vir doctissimus Iustinianum tum Caesarem consalutatum putat, cum *Nobilissimus* est appellatus, ex eo loco Marcellini: *Anno regiae urbis conditae CXCVII. Iustinus Imperator Iustinianum ex sorore sua nepotem, iam dudum a se Nobilissimum designatum, participem quoque regni sui successoremque creavit.* Neque vidit *Caesaris* et *Nobilissimi* dignitates etiam tempore hic a Marcellino distinctas. Valentinianus iunior, ut refert Olympiodorus Thebanus apud Photium, adhuc in cunabulis ab Honorio Imperatore *Nobilissimus* dictus est, quinto vero post anno a Theodosio per Helium officiorum magistrum Thessalonicae *Caesar* pronunciatus fuit. Vide Marcellinum ad consulatum Maximi et Plintae, atque Victoris et Castini. Sanctus Nicephorus in histor.: *Τὸν υἱῶν αὐτοῦ τοὺς μὲν δύο Χριστοφόρον καὶ Νικηφόρον Καίσαρας; Νικήταν δὲ Νοβελίσσιμον. Duos e liberis suis Christophorum et Nicephorum Caesares, Nicetam vero Nobilissimum creat.* Sane multos legimus *Nobilissimos*, qui nunquam *Caesares* fuerunt; Eumathius, qui Nysminii et Nysminiae descripsit amores, *Protonobilissimus* erat. Ergo Iustinianus *Nobilissimus* appellatus est, cum a Iustino est adoptatus sub initium imperii; ut clare Procopius significat Lib. 1. Bell. Pers. *Caesar* autem pronunciatus fuit anno nono, ut est apud Evagr. Lib. 4. Cap. 9. *Τούτῳ τῷ Ἰουστίνῳ ὄγδοον ἔτος τῆς βασιλείας ἄγοντι ἐννέα τε μῆνας πρὸς τρισὶν ἡμέραις Ἰουστινιανὸς ἀδελφιδοῦς συμβασιλεύειν ἀναῤῥηθεὶς τῇ πρώτῃ τοῦ Ξανθικοῦ. Cum Iustinus octo annos, menses nouem et dies tres regnasset, Iustinianum sororis filium sibi in societatem imperii gerendi ascivit; qui Caesar decla-*

*ratus fuit prima die mensis Xanthici, id est Calendis Aprilis.* Idem comprobat antiquum nomisma (*Fig. 2.*), a viro humanissimo Dionysio Octaviano Sada nobis traditum, in cuius aversa parte est ἐπίσημον ς Graecum cum tribus Latinis notulis III. quibus colligitur summa novem annorum. [A]

30) *Metu ac minis S. P. Q. perterritus in eam impellitur sententiam*] Contrarium narrat Victor Tunnensis: *Iustinus Augustus Iustinianum nepotem suum ad senatorum supplicationem invitus Caesarem facit.* Cyrillus Scythopolitanus, συναινέσει πάσης τῆς συγκλήτου βουλῆς, *universo senatu comprobante.* Ita loqui solemus, cum in comitiis vel pauci aperte reclamant vel multi occulte adversantur. Sane in renunciatione suffragiorum universum senatum et populum in eandem minime ivisse sententiam par est credere; quare subindicare Procopius videtur, cum iis Iustinianum minis egisse qui refragarentur. [A]

31) *Suscepere dominationem tertio ante festum Paschatis die*] Hoc est, *feria quinta maioris hebdomadis*, ut Cyrillus Scythopolitanus declarat, τῇ ἁγίᾳ πέμπτῃ. Theophanes: τῷ δὲ Ἀπριλίῳ μηνὶ πρώτῃ τῆς αὐτῆς πέμπτης ἰνδικτιῶνος τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα ἀσθενήσας ὁ βασιλεὺς Ἰουστῖνος προεχειρίσατο ἔτι ζῶν εἰς βασιλέα Ἰουστινιανὸν τὸν ἴδιον ἀνεψιὸν, καὶ ἔστεψεν αὐτὸν, καὶ συνεβασίλευσεν αὐτῷ μῆνας τέσσαρας. *Die prima* (*quinta* Cyrillus habet) *mensis Aprilis, indictione quinta, die festo Paschae, Imperator Iustinus aegrotans, adhuc vivens ad imperium promovit Iustinianum nepotem eumque coronavit, et simul imperarunt menses quatuor.* A Procopio Theophanem discrepare non arbitror; nam ante Pascha designatum Caesarem Iustinianum crediderim; ipso vero Paschatis die a populo consulatatum; hoc Theophanes, illud Procopius narrare videtur. [A]

32) *Festum Paschatis*] In Graeco est τῆς ἑορτῆς. Nos addidimus *Paschatis*; nam festum Christianis omnium festorum celeberrimum ita per quandam excellentiam Graeci nominarunt. Hinc ἑορταστικαὶ epistolae et homiliae, quibus futurum Pascha praenunciatur. Iustinianus Novella octava: τὸν παρόντα νόμον ἐγράψαμεν θεῷ τε αὐτὸν ἀνατιθέντες καὶ ταῖς τῆς μεγάλης καὶ κοινοτάτης ἑορτῆς ἡμέραις. *Hanc legem scripsimus, quam Deo dicavimus et hisce magni et universalis festi diebus.* Nonnunquam etiam vocatur κατ' ἐξοχὴν *Dies*, ἡμέρα, ut in synodo Berytensi, ἐπειδὴ τεσσαρακοστὴ ἦν, ἐκέλευσε μετὰ τὴν ἡμέραν ἀπαντῆσαι. *Quoniam quadragesima erat, post Pascha iussit nos occurrere*, et statim addit, διὰ τὴν ἑορτὴν ἀπέλυσεν αὐτοὺς τῆς ἀκοινωνησίας. *Propter festum Paschae absolvit eos ab excommunicatione.* Chrysostomus dixit κυρίαν ἡμέραν. [A]

33) *Quando nulli dicere salutem vel pacem fas est*] In omen infaustum id accipere Procopius videtur, nempe bellorum, coniurationum, pestium, prodigiorum, terraeque motuum, quae Imperatore Iustiniano contigerunt. Innuit praeterea veterem ecclesiae ritum, quem consuetum iam olim habuit hodieque servat ecclesia Romana. Nam die, quem *Coenae Christi Domini* vocamus, nempe tertio ante Paschatis celebritatem, licet inter missarum solemnia pacem de more sacrorum antistes a Deo petat, qui tamen mysteriis intersunt sacri viri ac populus, ob moestitiam Christi passionis a laeto pacis osculo et salutatione temperant. *Agnus Dei dicitur, sed pax non datur*, libri Rituales. *Dicat, Agnus Dei, absque osculo.* Ordo Romanus. [A]

34) *Morbo Iustinus absumptus est*] Recrudescente vulnere, quod olim pugnans acceperat. Chronicon Alexandrinum: *συνέβη ἀσθενίσαντα τὸν βασιλέα Ἰουστῖνον, ἐκ τοῦ ἕλκους, οὗ εἶχεν ἐν τῷ ποδὶ αὐτοῦ ἐξ ἧς ἔλαβε σαγίτας, ἐν τῷ πολέμῳ τελευτῆσαι μηνὶ Λώῳ, κατὰ Ῥωμαίους Αὐγούστου πρώτῃ ἡμέρᾳ κατὰ ὥραν τρίτην τῆς παρούσης πέμπτης ἐπινεμήσεως. τελευτᾷ δὲ ἐτῶν ἑβδομήκοντα ἑπτά. Accidit ut Imperator Iustinus ex ulcere pedis, quod ex ictu sagittae in bello contraxit, extingueretur mense Loo, id est Augusti die primo* (*secundo*, ut habet Cyrillus) *sub horam diei tertiam, indictione hac quinta. Vixit annos LXXVII. ὁ θεῖος τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ ἔκτισε τὰ Προκοπίας σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Εὐφημίᾳ, ἔνθα καὶ θανὼν ἐτάφη. Avunculus magni Iustiniani aedificavit ecclesiam vocatam Procopiae una cum Euphemia coniuge, ubi post obitum conditus est.* ex *πατρίοις* CP. Nescio an haec Procopiae ecclesia eadem cum illa sit, de qua Cedrenus memorat: *ἐτελεύτησεν Ἰουστῖνος, καὶ ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν μονῇ τῆς Αὐγούστης ἐν λάρνακι πρασίνῃ μετὰ τῆς γυναικὸς Εὐφημίας. Mortuus est piissimus Iustinus: corpus eius in arca prasina repositum est in monasterio Augustae iuxta uxorem Euphemiam.* [A]

35) *Annis in principatu novem exactis*] Ita illorum temporum aequales Iornandes et Cyrillus; sed non solum annum nonum exegit, verum etiam excessit. Marcellinus Iustiniani cancellarius duos praeterea menses addit; Evagrius et ipse synchronus tres tantum dies, Lib. 4. Cap. 9. Sed in utriusque libris mendum inesse palam est. Nam ait Evagrius Iustinum anno imperii octavo, mense nono (is erat Martius) ac tertio die Iustinianum participem regni fecisse, et cum eo imperasse menses quatuor, id est a Calendis Aprilis ad Calendas Sextiles. Exegit ergo Iustinus in imperio annos novem, mensem unum, dies tres. Nempe decimum annum attigit, quo magistratus Cyzicenus cudebat nomisma, quod ab humanis-

simo viro Dionysio Octaviano Sada habuimus (*Fig.* 3.). — Aliud huic simile a Nicopolitis cusum profert Adolphus Occo:

D. N. IUSTINUS P. P. AUG.

A ✠
N
N M X
O B

Tertium vidimus, in quo eadem annorum summa Graeco erat numero notata:

D. N. IUSTINUS. P. P. AUG. VICTORIA AUGG. I.

Ad huius vero calculi rationem omnino restituas necesse est cum alios historicos, tum editionem Victoris Tunnensis, quae habet *annos octo, menses novem*. Corrigenda praeterea est editio Graeca de sectis Leontii scholastici, qui sub Iustiniano floruit; nam ex vocis ἐννέα similitudine ἕνα habet: Leunclavius male cautus mendum sua interpretatione confirmavit. [A]

36) *Solusque Iustinianus imperavit cum Theodora*] Dum haec Procopius scribebat, annum in imperio agebat Iustinianus secundum et trigesimum. Quid ergo in mentem venit Pseudogordiano in privilegio Cassinensi collegam Iustiniano, inde ab anno eius principatus duodecimo, dare Iustinum iuniorem? Adolphus etiam Occo nescio quem Tiberium Iustiniano nostro socium dedit imperii; nec animadvertit aureum illum nummum, ex quo id elicit, Iustiniani iunioris esse, quocum Tiberius filius regnavit. τοῦ αὐτοῦ κόμματος est alter quem profert cum hac inscriptione: D. N. IUSTINIANUS. ET. EKYCHRISTIUS. Denique frustra viri docti Caesar Baronius et Iacobus Gretserus ex Iustiniani nomismatis alios eius collegas quaerunt. Illud proferunt, in cuius aversa parte est: VICTORIA. AUGGG. B. Triplice littera G. tria Augustorum nomina denotari volunt, hoc est cum Iustiniano ac Theodora Iustinum. Quem Iustinum? Iuniorem? Reclamat cum Procopio Corippus, qui nonnisi extincto Iustiniano Caesarem et Imperatorem creatum Iustinum fuisse refert, solemnesque ritus inaugurationis carmine describit. Seniorem? Nonne vident illud nomisma anno Iustiniani. B. secundo cusum fuisse? Imo cum de hac re consulerem illustrissimum Cardin. Barberinum, virum de omni genere litterarum bene meritum, ex ditissimo suo Museo, in quo certant inter se rerum antiquitas et opulentia, duo protulit aurea nomismata quarto et sexto anno Iustiniani cusa; in quibus ter nihilominus repetita est littera G. Alterum hic accipe, alterum dabimus infra. Incisorum ille abusus est. In alio nummo ἐκ τοῦ ἐναντίου peccarunt ut vides (*Fig.* 4): D. N. IUSTINUS. ET. IUSTINIANUS. P. P. AUG. in quo litteras singulares et ex-

tremam AUG. geminare oportuisset. Verum haec curiosius persequi non huius est otii. [A]

## CAPUT X.

1) *Nullus ex senatu etc. prohibendam censuit rem detestabilem*] Contrarium Aimoinus Lib. 2. Cap. 5. *Quod factum vehementer abhorruit populus cunctusque senatus, adeo ut palam clamarent nefariam rem fecisse Augustum, ut publicae abiectionis scortum sibi copularet in matrimonium. Hac Caesar exagitatus iniuria, plerosque senatorum pertrahi iubet ad necem. Quae res in tantum perterruit plebem, ut sibi quisque metuens conatibus eius in posterum minime obviare auderet.* Haec vera siluisset Procopius? fortasse Aimoinus innuit iacta in Iustinianum eam ob rem convicia in Circo et theatro, quod et in aliis autoribus legimus. [A]

2) *Nullus antistitum*] Epiphanium Constantinopolitanum patriarcham hic praecipue carpit, quo ἐπιθέντος τὰς χεῖρας, *manus imponente* more maiorum Iustinianus adivit imperium, ut Cyrillus Scythopolitanus explicat. [A]

3) *Qui eam Dominam esset compellaturus*] Scilicet et hunc Procopii locum urgeant, qui illum Gregorii magni nobis obtrudunt, ubi Mauritium Imperatorem et Constantiam Augustam sanctissimus pontifex *Dominos* vocat. Procopius quam nominis illius fastum vituperet, habes infra; Gregorius aliique prisci pontifices et orientis episcopi quam modeste et συγκαταβατικῶς id egerint, omnes intelligunt. Plane fuerunt et quibus eo uti nomine non libuit, ut Leontio Tripolitano, quem sua aetas κανόνα τῆς ἐκκλησίας, *ecclesiae normam*, licet Ariana infectum labe, vocavit. Is (quoniam hic locus est de Graecis episcopis et Imperatrice Theodora) ad Eusebiam Constantii coniugem, foeminam in episcopos insolentis supercilii, ita scripsit: *Si ad te venire me volueris, debita episcopis reverentia conservata, ut ego quidem ingrediar: tu autem statim de sublimi isto solio descendens, reverenter mihi obviam procedas et caput meis manibus supponas, benedictionem acceptura, ac deinde ego sedeam, tu verecunde adstes; cum iussero, signo dato, sessura: si hae, inquam, tibi conditiones placuerint, veniam ad te: sin alio modo, non tam multa dabis, tam magna non poteris, ut nos honore episcopis conveniente neglecto, divinum sacerdotii institutum violemus.* Graeci autoris historiam habes apud Suidam in *Leontio*. Theodora et Iustinianus ab ecclesiasticis *Domini* dici voluerunt; an et oscula pedum ab iisdem ut a secularibus requisierint, dicam infra. [A]

4) *Erat Theodora venusta facie*] Procopius Lib. I. Aedif. de statua Theodorae a Byzantiis posita: Ἡ μὲν εἰκὼν εὐπρόσωπος,

ἀλλὰ τῆς βασιλίδος τῷ κάλλει ἐλάσσων, ἐπεὶ αὐτῆς τὴν εὐπρέπειαν λόγῳ τε φράσαι καὶ ἰνδάλματι ἀπομιμεῖσθαι ἀνθρώπῳ γε ὄντι παντάπασιν ἀδύνατον. *Praestantis quidem figurae imago est, sed a pulchritudine Augustae longe abest, cum eius formae praestantiam humanum non possit artificium vel sermone declarare vel exprimere simulacro.* Pauli Silentiarii poetae sub Iustiniano apprime illustris extant Lib. 4. Anthol. duo epigrammata de Theodorae pulchritudine. An Augustae, affirmare non ausim. Illius imaginem, musivo opere expressam Ravennae dum adhuc vivebat, vid. *Fig.* 5. [A]

5) *Nihil non in communi actitatum*]. Haec summa est litterarum Theodorae ad Zaberganem, quas supra Procopius retulit. Iustinianus autem in rebus gravissimis consiliorum participem habuisse se Theodoram saepe fatetur. Novell. 8. *Haec omnia apud nos cogitantes et hic quoque participem consilii sumentes eam quae a Deo data est nobis piissimam coniugem.* Zonaras in Iustiniano: οὐδὲν ἧττον τοῦ κρατοῦντος, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ἡ κοινωνὸς αὐτῷ τοῦ βίου δεδύνητο. *Nihil ipso Imperatore minus, nisi etiam plus, uxor pollebat.* Qui provincias et magistratus suscipiebant, aeque Iustiniano ac Theodorae fidem iuramenti religione publice profitebantur et suam utrique acceptam referebant dignitatem et utriusque servos sese appellabant. Novell. 8. in iuramento. Belisarius in duobus triumphis ad Iustiniani Theodoraeque vestigia sistit Gelimerem Vandalum Gotthumque Vittigem, idque opere musivo in Augustaeo praetorio exprimendum Iustinianus curavit, ut est Lib. 1. Aedif.: Κατὰ τὸ μέσον ἑστᾶσιν ὅ τε βασιλεὺς καὶ ἡ βασιλὶς Θεοδώρα, ἐοικότες ἄμφω γεγηθόσι τε καὶ νικητήρια ἑορτάζουσιν ἐπί τε τῷ Βανδίλων καὶ Γότθων βασιλεῖ δορυαλώτοις τε καὶ ἀγωγίμοις παρ' αὐτοὺς ἥκουσι. *Media vero in tabula sunt Imperator ac Theodora Augusta gestientibus similes et exultantibus ob devictos Vandalorum Gotthorumque reges, qui captivi per triumphum ad ipsos trahuntur.* Sic in publicis inscriptionibus communis utrique titulus. Lege apud Cedrenum inscriptionem, quae erat in templo Sophiae. In templo vero S. Sergii, quae domus pridem Iustiniani adhuc patricii fuit, haec extabat inscriptio, quam in manuscriptis Vaticanis codicibus legi:

ἄλλοι μὲν βασιλῆες ἐτιμήσαντο θανόντας
ἀνέρας, ὧν ἀνόητος ἔην πόνος· ἡμέτερος δὲ
εὐσεβίην σκηπτοῦχος Ἰουστινιανὸς ἀέξων
Σέργιον αἰγλήεντι δόμῳ θεράποντα γεραίρει
Χριστοῦ παμμεδέοντος. τὸν οὐ πυρὸς ἀτμὸς ἀνάπτων,
οὐ ξίφος, οὐχ ἑτέρη βασάνων ἐτάραξεν ἀνάγκη,
ἀλλὰ Θεοῦ τέτληκεν ὑπὲρ Χριστοῖο δαμῆναι
αἵματι κερδαίνων δόμον οὐρανοῦ. ἀλλ' ἐνὶ πᾶσι

κοιρανίην βασιλῆος ἀκοιμήτοιο φυλάξοι,
καὶ κράτος αὐξήσειε θεοστεφέος Θεοδώρας,
ἧς νόος εὐσεβίῃ φαιδρύνεται, ἧς πόνος ἀεὶ
Κἀκ κτεάνων θρεπτῆρες ἀφειδέες εἰσὶν ἀγῶνες. [A]

6) *Simulatis his ex adverso studiis*] Ex adversis studiis in rebus fidei licet colligere et in reliquis negotiis discrepantiam vel simulationem. Erat Iustinianus, ut ait Leontius de sectis, plane *συνοδίτης, conciliaris;* ita tum vocati sunt concilii Calchedonensis propugnatores. Contra Theodora (ut Victor Tunnensis affirmat) *occulta esse synodi Calchedonensis nunquam destitit inimica.* Evagr. Lib. 4. Cap. 10. *Ἰουστινιανὸς μὲν οὖν τῶν Καλχηδόνι συνεληλυθότων, καὶ τῶν παρ' αὐτῶν ἐκτεθειμένων μάλα γενναίως ἀντείχετο. Θεοδώρα δὲ ἡ τούτου σύνοικος τῶν μίαν φύσιν λεγόντων, εἴτε οὕτως ἔχοντες εἴτε καὶ κατά τινα συγκειμένην οἰκονομίαν, ὅμως δ' οὖν ἀλλήλοις οὐκ ἐνεδίδοσαν. Quemadmodum Iustinianus episcopis, qui Calchedone in unum convenerant, et decretis ab illis editis valde constanter adhaesit: sic Theodora eius coniux illis qui unam in Christo naturam asserebant; sive igitur ita re vera sentirent, sive dedita opera sic inter se convenissent, nemo tamen alteri cedebat.* Reliqua Iustiniano flagitia fortasse condones, hac simulatione nihil tum orbi Christiano perniciosius esse potuit. [A]

7) *Christianos inter se quaestionibus concitatos*] Praecipuae quatuor ferme fuerunt; duae sub Zenone et Anastasio eruperunt: *Concilium Calchedonense an referendum in Diptycha. Additio facta Trisagio num respuenda.* Duae sub Iustiniano excitatae: *Tria capita a Iustiniano proposita damnanda, necne. Christi corpus an corruptioni obnoxium.* [A]

8) *Ut paulo post dicam*] Ubinam? vel in codicibus Vaticanis hoc desideramus: vel hanc historiam ad umbilicum Procopius non perduxit. Neque enim memoria excidisse crediderim, quod dicturum se saepius promisit, iterum infra, et constituta eam ob rem Christianis supplicia. Vide quae infra disserimus. [A]

## CAPUT XI.

1) *Quae priscis legibus prohibita essent, in rempublicam introducere*] In antiquis mutandis legibus levitatem Iustiniani alii notarunt et Andreas Alciatus Lib. 4. Dispunct. Cap. 7. Quod statim subdit Procopius de magistratuum formis abrogatis. Lege Novellas 20. 24. et deinceps usque ad trigesimam primam, Iustinianus ipse fatetur: *A nobis inventos et in ampliorem formam redactos magistratus.* Novella 29. *Praeconsules ergo et praetores et moderatores, atque veterum huiusmodi nominum maiestas a nobis adinventa*

est. Novella 102. idemque repetit Novella 103. et edicto 4. magistratus ait multifariam mutasse παρὰ τὸ πάλαι κεκρατικὸς, *contra veterem consuetudinem*, quod id e re publica esse putarit. [A]

2) *Statis magistratuum formis abrogatis*] Eos fere omnes *Iustinianos* vocavit, de quibus in sequenti notatione dicam. Praeterea quaesitorem et praetorem plebis addidit ad magistratus urbanos, lege Novell. 13. et 80. [A]

3) *Ut omnia nova et de suo nomine dicerentur*] Quatuor urbes de Iustiniani nomine vocatas nonnulli recensent, idque nimia honoris cupiditate a gravissimo principe factum mirantur; quid si longe plures? ac praeterea oppida, domos, libros, scholares, magistratus, milites eodem nomine insignitos numerassent? Duodecim urbes ab Alexandro Macedone conditas ac de illius nomine dictas autor Chronici Alexandrini refert, et hunc numerum Iustinianus excessit.

## URBES.

Iustiniana prima, antea Bederina Iustiniani patria. Procopius Lib. 4. Aedif. Agath. Lib. 5. hist.

Iustiniana secunda, olim Ulpiana apud Dardanos Europaeos, Procop. ibid.

Iustiniana, post debellatos Vandalos, appellata est Carthago in Africa. Novell. 131.

Iustiniana in provincia Byzacena, olim Adrumetus. Procop. Lib. 6. Aedif.

Iustiniana in regione Lazica, antea Petreum dicta. Novell. 28.

Iustiniana in Armenia interiore, olim Bazanis seu Leontopolis. Novell. 31.

Iustiniana in campo Armeniae maioris Zumina vocata. Procop. Lib. 3. Aedif.

Iustiniana, quae Sycae quondam vocabatur, modo Galata. Novell. 59. Chron. Alexandr. Stephan. de urb. Hesych.

Iustinianopolis nova in insula Cypro. Synod. Trull. can. 39.

Iustinianopolis in Epiro, olim Adrianapolis. Procop. Lib. 4. Aedif.

Iustinianopolis seu Myloma in Pamphylia. in provincial. eccles. Orientis.

Iustinianopolis sive Spalaea in Galatia. Ibidem.

Iustinianopolis, quae et Evaria in Phoenicia Libani. Ibidem.

Iustinianopolis in secunda Cappadocia. Synod. V. Constant.

Iustinianopolis dicta Cypselon. Ibidem.

Iustinianopolis in Armenia. Ibidem.

Iustinianopolis Camulianorum. Ibidem.

Iustinianopolis in Bithynia. Ibidem. Quarum episcopi Theodosius,

Georgius, Gregorius, Basilius, Macedonius eidem interfuerunt synodo.

## OPPIDA.

Iustinianopolis oppidum in Mysia. Procopius Lib. 4. Aedif.

## PORTUS.

Iustinianeus portus Byzantii, ἐκεῖ Ἰουστινιανὸς κατῴκει πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι. *Ibi Iustinianus, antequam imperaret, habitabat, in* πατρίοις CP.

## DOMUS.

Iustinianeum palatium, in quo rescripta Imperatoris vulgabat Demosthenes praefectus praetorio. In Cod.

## LITTERAE.

Iustinianus apex I. littera dicta fuit, ut Coripp. Lib. I.

*Nominis et recti Iustino in Principe vivit*
*Iustinianus apex.* — — — —

## LIBRI.

Iustinianeum Digestum.
Iustinianeus Codex. Novell. 66. l. unica de nov. Cod. fac.

## SCHOLARES.

Iustiniani novi, iuris candidati, olim Dupondii. Prooem. Digest.

## DIADEMA.

Iustinianeum. Genus quoddam diadematis Imperialis. Georg. Codin. De quo dicam infra.

## MAGISTRATUS.

Proconsul Iustinianus Cappadociae. Novell. 30.
Moderator Iustinianus Helenoponti. Novell. 28.
Moderator Iustinianus Arabiae. Novell. 102.
Quaestor Iustinianus exercitus. Novell. 41.
Praefectus Iustinianus militum Mysiae et Scythiae. Novell. 1. Iustini II.
Praetor Iustinianus Pisidiae. Novell. 24.
Praetor Iustinianus Thraciae. Novell. 26.
Praetor Iustinianus Lycaoniae. Novell. 25.
Praetor Iustinianus Paphlagoniae. Novell. 29.
Comes Iustinianus Phrygiae Pacatianae. Novell. 24.
Comes Iustinianus primae Galatiae. Novell. 24.
Comes Iustinianus Isauriae. Novell. 27.
Comes Iustinianus tertiae Armeniae. Novell. 31.

## MILITES.

Vandali Iustiniani stationarii, quibus post triumphum Vandalicum praesidia in Oriente constituit. Procopius Lib. 2. Bell. Vand.

Non suum modo Iustinianus nomen, sed etiam Theodorae coniugis ita studuit immortalitati commendare; quod nimine referre piget.

Theodorias urbs prope Carthaginem novam, olim dicta Baga. Procopius 6. Aedif.

Theodorias urbs in confinibus Colchidis. Agath. Lib. 5.

Theodorias urbs in Asia minori. Synod. Const. V.

Theodoropolis dicta Laodicea. Ibid.

Theodoropolis urbs in Thracia. Procop. Lib. 4. Aedif.

Theodoropolis praesidium ad Danubium. Ibid.

Theodoropolis castellum in Thracia. Ibid.

Theodora oppidum in altera Danubii ripa. Ibidem.

Theodorianae Balneae in Africa. Procop. Lib. 6. Aedif. Ut nomina, sic et imagines ubique in imperio Romano extabant; idque passim curarunt subditi, cum suam Iustinianus vel in patinis poculisque ac vasis caelari vellet effigiem, ut refert Corippus libro tertio:

*Aurea purpureis apponunt fercula mensis*
*Pondere gemmarum plus gravia. Pictus ubique*
*Iustinianus erat.* — — — — — [A]

8) *Ut omnia nova et de suo nomine dicerentur*] Veterum Imperatorum nomina abolevit, ut suum induceret; nam Theodosii magni statua argentea, ut refert Zonaras, e superbissima columna detracta, suam equestrem imposuit, de qua extat Graecum epigramma. Praeterea suum nomen publice scribi voluit omnium fere exterarum gentium ac populorum satellitio stipatum, Iustinianus *Alamanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus*, non secus ac si de iis omnibus triumphasset, quamvis nonnullis nationum illarum ipse tributa solveret, alias vero nunquam devicerit. Quare Theodebertus Francorum rex id non solum aegre tulit, sed eam ob rem Longobardos aliosque populos ad inferendum Iustiniano bellum permovit, ut Lib. 1. narrat Agathias. Hunc Iustiniani fastum Chosroes Persarum rex cum ad eum scribebat, maiore solebat fastu contemnere, ut Menander protector exponit: *Θεῖος, ἀγαθὸς, εἰρηνοπάτριος, ἀρχαῖος Χοσρόης βασιλεὺς βασιλέων, εὐτυχὴς, εὐσεβὴς, ἀγαθοποιὸς, ᾧ τινι οἱ θεοὶ μετὰ τύχην καὶ μεγάλην βασιλείαν δεδώκασι, γίγας γιγάντων, ὃς ἐκ θεῶν χαρακτηρίζεται Ἰουστινιανῷ Καίσαρι ἀδελφῷ ἡμετέρῳ.* Denique rerum a se gestarum, ac praesertim aedificiorum multitudine atque splendore omnium obscurasse Imperatorum regumque nomina putavit. Quare post absolutum Sophiae templum, ut autor eius historiae narrat, illa Iustiniani vox fuit, *ΣΟΛΟΜΩΝ ΝΕΝΙΚΗΚΑ ΣΕ.* vici te Solomon. Quem etiam lapide expressum e regione S. Sophiae collocat, moestum at-

que *κρατοῦντα τὴν σιαγόνα αὐτοῦ καὶ ὁρῶντα τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ὅτι ἐνικήθη εἰς μῆκος καὶ κάλλος, genas dum eam βasilicam contemplatur, carpentem, quasi eius aedificii mole ac pulchritudine suum templum superatum doleret.* Autor Originum CP. [A]

4) *Quas fortunarum rapinas illico vel prodegit barbaris vel in insana aedificia insumpsit*] Ephraemius in Chronico pene ad verbum hanc sententiam, ab aliis licet scriptoribus acceptam, carmine expressit:

*Σωροὺς ἀπείρων χρημάτων χρυσαργύρου*
*ἐκ παντοδαπῶν ἠρανισμένως τρόπων,*
*ταῦτ' ἦν ἀφειδῶς ἐκκενῶν ὁσημέραι*
*εἰς βαρβάρων ἄμυναν εἰς κτίσεις δόμων.*

*Acervos infinitae pecuniae auri et argenti, quacumque ratione aggeratos, quotidie prodigus exhausit vel in barbaros vel in aedificia.* Agathias qui haec vidit Lib. 5. *Οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Ζαβεργὰν οὐ πρότερον ἀποστήσεσθαι ἔφασαν, πρὶν ἂν χρήματα πολλὰ παρὰ Ῥωμαίων κομίσαιντο, καθάπερ οἱ Κουρτίγουροι. ὁ δὲ βασιλεὺς χρυσίον αὐτοῖς ἀπέστειλεν ὁπόσον ἀποχρῆν ᾤετο, ὅπως εἰρηναῖοι ἀπαλλαγεῖεν τῆς χώρας. Miles Zaberganae non ante se discessurum affirmabat, quam multam pecuniam, quemadmodum Curtiguri, acciperet. Quare Imperator tantum auri ad eos misit, quantum sufficere putabat, ut barbari data pace inde excederent.* Is vero, qui ad barbaros munera detulit, Valentianus fuit *βασιλικὸς μαχαιροφόρος*, ut Menander protector narrat. Vide tres sequentes notas. [A]

5) *Barbaros inter se commisit*] Ioannes Antiochenus in Collectaneis: *Λογισάμενος Ἰουστινιανὸς τὴν δαπάνην τῶν τοσούτων χιλιάδων δεῖν ἔκρινε μᾶλλον δι' ὀλίγων δώρων συμβάλλειν ἀλλήλοις τοὺς τῶν ἐθνῶν ἄρχοντας, ἵνα αὐτὸς μὲν μήτε τοσαῦτα δαπανᾷ εἰς τὸν στρατὸν μήτ' ὀχλεῖται πέμπων κατ' αὐτῶν, ἐκεῖνοι δὲ ἀλλήλοις αἴτιοι φθορᾶς γίνοιντο, ὃ δῆτα τέως ἐπὶ τοῖς ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου Οὔννοις ἐποίησεν. Ἔγραψε γὰρ πρὸς ἕνα τῶν ἀρχόντων, ὅτι τῷ κρείττονι ὑμῶν πέπομφα δῶρα, καὶ ἐγὼ μὲν σὲ οἰόμενος εἶναι τὸν κρείττονα διὰ σὲ τοῦτο ἔγραψα, ἕτερος δέ τις ἀφείλετο ταῦτα βίᾳ λέγων ἐκεῖνος εἶναι κρείττων. Σπούδασον οὖν ὅτι σὺ πάντων ὑπερέχεις, καὶ λάβε τὰ ἀφαιρεθέντα τιμωρησάμενος αὐτὸν κατὰ λόγον. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσῃς, εὔδηλον ὅτι ἐστὶν ὁ μείζων, καὶ πάντως ἡμεῖς ἐκείνῳ προσκεισόμεθα, καὶ σὺ στερηθήσῃ τοσούτων. Ταῦτα μαθὼν ὁ Οὖννος ἐκρότησε πόλεμον κατὰ τῶν ὁμοεθνῶν, καὶ οὕτως ἐπὶ πολὺ μαχόμενα ταῦτα τὰ ἔθνη ὑπ' ἀλλήλων ἀπώλοντο. Revocans ad calculum Iustinianus quae expendebantur in tot militum multitudinem, iudicavit magis expedire paucis muneribus concitare inter se barbarorum tribunos, quam tot pecunias in exercitum, qui in eos immittendus esset, insumere, eaque cura vexari; quo illi sui forent interitus autores.*

*Id sane adversus Hunnos fecit, qui in altera sunt ripa Danubii. Nam scripsit ad unum ex tribunis: Munera vestrûm praestantissimo misi, te vero omnibus antecellere ratus, haec ad te potissimum destinavi. At alius, ut audio, vi ea diripuit se praestantissimum esse dictitans. Tuum ergo erit studium ostendere quod longe caeteris excellas. Sume tibi ablata et illum ulciscere, ut par est. Quod nisi feceris, plane manifestum erit, illum praestare; quare nos quidem ei favebimus, tu vero etiam muneribus privaberis. His auditis Hunnus bellum in suos populares excitavit; sicque ea gens diuturnis et intestinis bellis deleta est.* Iisdem artibus in Sandiclum et Zabergánem Cotrigurorum tribunos usus est, ut explicat Agathias Lib. 5. et Menander protector in eclogis, qui et Abares, inquit, *ἠφάνισεν ἂν, delevisset* Iustinianus, *εἴγε μὴ τῷ ὀφειλομένῳ τέλει πρότερον ἠφάνιστο αὐτὸς, nisi ipse prius morte deletus fuisset.* [A]

6) *Immanes pecunias perdita munificentia largitus est*] In libris ipsis, quos Iustiniano legendos Procopius tradidit, idem habet et Lib. 8. *Οὖννοι δῶρα πολλὰ ἀνὰ πᾶν ἔτος πρὸς βασιλέως κομίζονται, καὶ διαβαίνοντες ποταμὸν Ἴστρον καταθέουσιν ἐσαεὶ τὴν βασιλέως χώραν, ἔνσπονδοί τε καὶ πολέμιοι Ῥωμαίοις ὄντες. Hunni plurima quotannis a Principe accipiunt donativa, quamquam Danubium transgressi perpetuo in Imperatoris ditionem excurrant, semper foedera semperque inimicitias cum Romanis exercentes.* Toto sui imperii tempore id Iustinianus commisit, sed cum senescere coepit atque desidiae se dedere, haec una illi ad hostium vim repellendam fuit machina, ut ait Agathias Lib. 5. *ἀμφὶ τὴν ἐσχάτην τοῦ βίου πορεῖαν Ἰουστινιανὸς ἀπειρηκέναι τοῖς πόνοις ἐδόκει, καὶ μᾶλλον αὐτὸν ἤρεσκεν ξυγκρούειν ἐν σφίσι τοὺς πολεμίους, καὶ δώροις αὐτοὺς εἴ που δεήσοι καταθωπεύειν καὶ ταύτῃ ἀμωσγέπως ἀποκρούεσθαι, ἢ ἐφ' ἑαυτῷ πεποιθέναι, καὶ μέχρι παντὸς διακινδυνεύειν. Ad ultimum suae vitae cursum Iustinianus a laboribus visus est abhorruisse, cum potius haberet committere inter se hostes et muneribus delinitos tantisper repellere quam sibi fidere et in apertum se inferre discrimen.* Menander, *οἷς οὐκ ἐχρῆν τὸ μεγαλόδωρον ἐπεδείκνυτο. Quibus haud conveniebat munificentissimus erat.* De hoc saepe in reliqua historia Procopius et nos infra. [A]

7) *Qui acta praeda insuper incursionis mercedem consequerentur a munificentissimo Principe*] Quod aegro non solum animo tulit populus Constantinopolitanus, sed etiam publice in Imperatorem iis vocibus invectus est, ut scribit Agathias Lib. 5. *Οἱ βάρβαροι χρυσίον ἐκομίσαντο χαριστήριον, ὥσπερ ἡμῶν ἐς αὐτοὺς πεπλημμεληκότων: Barbari aurum dono tulerunt, quasi in eos iniurii nos fuerimus.* Qua in re cum excusare Iustinianum Agathias nitatur, eo magis accusat. [A]

8) *Multae provinciae quinta et amplius oppressae sint vastatione*] Plenae sunt illius temporis historiae; nec refert de provinciis dicere, quod una sensit urbs Roma. Hanc anno sexagesimo, quam ab Odoacro capta fuerat, Belisarius primo recuperat. Totilas deinde post secundam Belisarii in Gotthos expeditionem, pulsis Romanis occupat. Insequente anno, Belisarius dirutam peneque vacuam ingreditur. Rursum tertio post anno, Totilas a Belisario refectam invadit suoque tenet praesidio. Tandem Narses, fusis Gotthis profligatoque Totila, adserit imperio Romano. ex Procopio et Agathia. [A]

9) *Pro pace cum Chosroë stabilienda*] Pecunia Chosroae pro pace numerata fuit *δέκα καὶ ἑκατὸν κεντηνάρια.* Vide Lib. 1. de Bell. Pers. Iustinianus imperium Romanum Persis tributarium fecit; quanto id cum damno, sensit eius successor Iustinus. Nam arma in Romanos Persae ideo sumpserunt, ut Ioannes Epiphaniensis illorum temporum scriptor Lib. 1. narrat, *ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἰουστῖνος οὐδαμῇ ἠξίου χρυσίου λίτρας πεντακοσίας, ἐφ' αἷς πρότερον γεγόνασιν αἱ σπονδαὶ, παρέχειν Μήδοις ἐς ἕκαστον ἔτος, καὶ τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν Πέρσαις ὑπόφορον ἐσαεὶ καταστήσασθαι.* *Quia Iustinus Imperator solvere Persis quotannis recusabat quingentas auri libras, quibus stabilitae sub Iustiniano induciae fuerant, ne Romana respublica Persis tributaria perpetuo fieret.* Idem de Abaribus Menander in eclogis; quorum legatio barbarorum haec continebat: *Χρεὼν ὦ βασιλεῦ κληρονομοῦντά σε τῆς πατρῴας ἀρχῆς, καὶ τοὺς πατρῴους φίλους οὐκ ἄλλως ἤπερ ὁ πατὴρ ὁ σὸς εὖ ποιεῖν, καὶ ταύτῃ φαίνεσθαι μᾶλλον διάδοχον εἶναι τετελευτηκότος τῷ μηδὲν ἐναλλάττειν, ὧν ἐκεῖνος ἔπραττε περιών. οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς τῆς αὐτῆς ἀνθεξόμεθα γνώμης, καὶ οὐχ ἧττον τὸ τῆς εὐεργεσίας ὄνομα μεταθήσομεν, εἰ δὲ καὶ μετ' ἐκεῖνον εὐεργέτην ἀποκαλέσοιμεν πρός γε καὶ αἰσχυνθησόμεθα τῷ πεπονθέναι καλῶς μὴ τοῖς ὁμοίοις ἀμείβεσθαι τὸν δεδρακότα. Καὶ γὰρ πατέρα τὸν σὸν δώροις ἡμᾶς φιλοφρονούμενον ἀντεδωρούμεθα τῷ καὶ δυνάμενοι μὴ κατατρέχειν τὴν Ῥωμαϊκὴν, ἀλλὰ πλέον ἐνδείκνυσθαί τι· τοὺς γὰρ ἐκ γειτόνων ὑμῖν βαρβάρους τὴν Θράκην ἀεὶ περικόπτοντας ἠφανίσαμεν ἀθρόον, καὶ οὐδεὶς ὁστισοῦν αὐτῶν περιλέλειπται τὰ Θρᾳκῶν ὁρίσματα καταδραμούμενος· δεδίασι γὰρ τῶν Ἀβάρων τὴν δύναμιν φιλίως ἔχουσαν πρὸς τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. πεπείσμεθα δὴ οὖν ὡς ἐν τούτῳ μόνῳ καινοτομήσεις ἡμᾶς, τῷ πλέον παρέχειν ἡμῖν ἢ ὁ σὸς ἐδίδου πατήρ. ἀνθ' ὧν καὶ ἡμεῖς ἤπερ ἐκείνῳ γενησόμεθά σοι κατὰ τὸ πλέον ὑπεύθυνοι, καὶ μείζονας ἐποφλήσομέν σοι τὰς χάριτας. πάρεσμεν οὖν ληψόμενοι τὰ κατὰ τὸ εἰωθός. γνῶθι γὰρ ὡς ἄλλως οὐκ ἔστι δυνατὸν τὸν καθ' ἡμᾶς ἡγεμόνα σοί τε καὶ τῇ Ῥωμαίων εὐνούστατον ἔσεσθαι πολιτείᾳ, εἴγε μὴ ἐγχειρισθείη πρότερον αὐτῷ τὰ ἐφ' οἷς οὐ κινεῖν*

ὅπλα κατὰ Ῥωμαίων ἔγνω. Huiusce legationis sententiam in illis Corippi carminibus habes:

*Ad tua nos Princeps haec splendida moenia misit*
*Annus, perlargi patris solatia vestri*
*Sumere tempus adest. Sanctus quae praebuit ille,*
*Vos etiam praebere decet, si foedera pacis*
*Intemerata tibi, si mavis pacta manere,*
*Debita quaerenti transmittite munera regi.* [A]

10) *In societatem pertractis Alamundaro et Hunnis*] De Alamundaro et Hunnis in societatem vocatis, et de bello ob id recrudescente lege Lib. 2. Bell. Pers. ubi quasi ex aliorum sententia hoc idem Iustiniano flagitium improperat. Nam secundum caput conditionum pacis cum Chosroë stabilitae sic habebat: Ὡς ἂν οἱ σύμμαχοι Σαρακηνοὶ ἑκατέρας πολιτείας ἐμμένοιεν καὶ οἳ τοῖς βεβαιωθεῖσι, καὶ μήτε τοὺς Περσῶν κατὰ Ῥωμαίων μήτε τοὺς Ῥωμαίους ὁπλίζεσθαι κατὰ Περσῶν. ut narrat Menander protector. *Saraceni, utriusque reipublicae socii, haec stabilita capita observent, ut neque Persarum socii contra Romanos, neque Romanorum foederati contra Persas arma sumant.* [A]

11) *Montanistarum*] De Montanistis ita Philastrius de Haeres. 83. *Montanistae sunt, qui rebaptizant si quos seduxerint homines, et supra baptismum ecclesiae catholicae aliud suum baptisma insanientes promittunt, qui et Donatiani dicuntur a quodam Donato in Africa constituto, qui hanc haeresim seminavit.* [O]

12) *Sabbatianorum*] A Sabbatio, quem Cedrenus pag. 218. tempore Diocletiani vixisse dicit, deque eo sic scribit: καὶ Σαββάτιος ὁ τὴν αἵρεσιν τῶν Τεσσαρεσκαιδεκάτων κρατύνας ἐγνωρίζετο. *Tunc etiam Sabbatius inclaruit is, qui haeresin Quatuordecimanorum confirmavit.* Hi non die Dominica, ut reliqui Christiani, sed quarta decima luna, Pascha cum Iudaeis celebrabant, unde etiam Τεσσαρεσκαιδεκατῖται vocati. Harmenopulus de sectis: Οἱ περὶ τὸν Σαββάτιον καὶ Τεσσαρεσκαιδεκατῖται καλοῦνται, ὅτι μὴ κατὰ τὴν κυριακὴν, ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τῆς σελήνης τὸ πάσχα μετὰ Ἰουδαίων τελοῦσι. Plura vide in I. C. Suiceri Thesauro Eccles. v. Σαββατιανοί, Πάσχα, Ἀριστερός. [O]

13) *Hos omnes priori sententia decedere iussit*] Non damnat Procopius Iustiniani zelum, sed Apostoli censura carpit, quod is non secundum scientiam fuerit. Primo, ob exactas ab haereticis poenas non tam religionis causa, quam pecuniae cupiditate. Deinde, quod Samaritas et gentiles, qui verbi praedicatione ab erroribus erant abstrahendi, ipse legum et armorum vi ad pietatem cogere maluerit. Tertio, quod non tam falsas sectas aboleverit, quam Christianam religionem illorum colluvie polluerit, qui legum terrore et poenae formidine per simulationem ad ecclesiam transie-

runt. Denique quod ea severitate Romanam rempublicam flagitiosorum hominum coniurationibus perturbaverit, ac tot populorum sanguine caedibusque compleverit. Quae omnia prudens quisque Imperator nullo reipublicae periculo ac minimo subiectorum incommodo facile obtinuisset. Addit Theophanes, *δοὺς αὐτοῖς προθεσμίαν τριῶν μηνῶν πρὸς ἐπιστροφήν*, *constitutum his omnibus a Iustiniano fuisse trium mensium tempus ad conversionem.* [A]

14) *Arii secta*] Notissimi Ariani ab Ario presbytero Alexandriae, qui vixit sub Alexandro episcopo et Constantino magno Imperatore dicens „filium Dei Deo similem: nomine tenus similem autem dicens et non Dei ipsius Patris divinam credendo substantiam (*ὁμοιούσιον*, non *ὁμοούσιον*) haeresin periculosam incurrit.“ Verba sunt Philastrii de Haeres. C. 66. pag. 129. seq. ed. Fabric. [O]

15) *Quibus nemo Principum aliquando molestiam intulisset*] Non negat Procopius ab aliis Principibus animadversum olim in Arianos fuisse, quorum exiliis, bonorum publicationibus atque suppliciis plenae superiorum essent temporum historiae: sed indicat a Iustiniano haereticorum fortunas oppidatim populatimque et sub idem tempus confertim fuisse direptas; quod alii Principes nonnisi privatim et per occasionem parciusque fecissent. Caeterum non solum ecclesiastici ultimo supplicio afficiendos putarunt Haereticos; Dioscori siquidem Alexandrini in hominem religionis reum ea vox est, *οὐ μόνον τιμωρίας ἄξιός ἐστιν, ἀλλὰ πυρὸς*, *non qualicumque dignus poena est, sed igne.* Et contra Eusebium Dorylaei episcopum conclamatum est Ephesi: *ἆρον, καῦσον Εὐσέβιον. οὗτος ζῶν καῇ. οὗτος εἰς δύο γένηται. ὡς ἐμέρισε, οὕτω μερισθῇ.* *Tolle, incende Eusebium. Hic vivus ardeat. Hic in duo dissecetur; sicut divisit, ita dividatur.* Verum etiam Constantinopolitani Imperatores, ut Constantinus in Arii librorum lectores sectatoresque et Marcianus Augustus in Eutychianos capitali supplicio animadvertendum censuerunt. Hi vero neque a ridiculis tam perniciosarum pestium improperiis abstinuerunt. Nam Byzantii in publicis latrinis haereticorum antesignani ex marmore sculpti humi iacuerunt, ut in teterrima capita ventris onera plebs egereret: quod hic satis fuerit addidisse ad sexcenta alia, quae docti viri hac super re ex antiquis monumentis collegerunt: *Ἔνθα Ἄρειος τὸν αἴσχιστον θάνατον ἀπέλαβεν, ὑπὸ τοῦ θεοφιλοῦς Θεοδοσίου Ἄρειος ἐν μαρμάρῳ ἀναγλύφῳ γειτνιῶντι τῇ γῇ ἐτέθη, καὶ σὺν ἐκείνῳ Μακεδόνιος, Σαβέλλιος καὶ Εὐνόμιος πρὸς αἰσχύνην αὐτῶν, ὡς ἂν οἱ παρερχόμενοι κόπρον καὶ οὖρον καὶ ἐμπτύσματα ἐνρίψωσιν αὐτοῖς.* *Eo in loco ubi Arius abominandam mortem subivit, a piissimo Theodosio sculptus est ex marmore humi haerens et una cum illo Macedonius, Sabellius et Eunomius ad improperium, ut praetereuntes sputis, urina ac stercore eos deturparent.* in *πατρίοις* CP. Demum si qui

Principes, ut Procopius ait, Arianis vel aliis sectariis non intulerunt molestiam, ii vero non solum contra ecclesiasticas sanctiones, sed Imperiales etiam fecerunt; ut idem Iustinianus, qui lege adversus omnes Arianos lata, immunes tamen Hexacionitas Arianos pronunciavit. Theophanes: *ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἀπέσπασε πάσας τὰς ἐκκλησίας τῶν αἱρετικῶν, καὶ ἀπέδωκεν αὐτὰς τοῖς ὀρθοδόξοις, δίχα τῶν Ἑξακιονιτῶν Ἀρειανῶν. Imperator Iustinianus abstulit omnes haereticorum ecclesias, easque orthodoxis concessit, exceptis iis, quae Arianorum Hexacionitarum essent.* Hi nempe nobilissimi Arianorum erant, in quorum collegium adscribi Gotthorum reges Italici consueverant. Quare autor Chronici Alexandrini ad annum Zenonis undecimum Theodoricum *Hexacionitam* vocat; quem locum eruditus interpres Matthaeus Raderus parum intellexit. [A]

16) *A seditionum popularibus passim mactati*] In ecclesia Sancti Mocii a Constantino exaedificata et iam inde ab Arianis occupata; eorum *πολλοὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου, quamplurimi contrucidati sunt tempore Iustiniani magni.* In *πατρίοις* CP. ita legimus. [A]

17) *Cum iis temere conflagrarunt*] Similia in historiis habentur; Sallustius idem plane de Thalensibus scribit (Iugurth. Cap. 75.): *Hi postquam murum arietibus feriri, resque suas afflictas vident, aurum argentumque et alia, quae prima ducuntur, domum regiam comportant; ibi vino et epulis onerati, illaque et domum et semet igni corrumpunt et quas victi ab hostibus poenas metuebant, eas ipsi volentes pependere.* [A]

18) *Lege hac lata etiam in Samaritas*] Quid illa lex contineret, paulo ante Procopius dixit. *Hos omnes priore sententia decedere iussit, protervis tum alia minatus, tum et ne liberis aut propinquis bona relinquerent interdicens.* Iustiniani ergo constitutio contra Samaritas non est lex nona Cod. de Haeret. ut vir doctus Caesar Baronius opinatur. Accedit quod in Novella 129. singula numerantur capita constitutionis in Samaritas, quae in lege illa nona minime apparent. Porro tres de Samaritis video Iustiniani constitutiones. Prima de religione illis interdicta, cuius hic Procopius meminit; unde turbae et seditiones in Palaestina manarunt. Secundae singula capita in Novella 129. recensentur, quam, ut Cyrillus Scythopolitanus ait, instante sanctissimo viro Saba Palaestinorum legato Iustinianus sancivit, factam ab eis rebellionem et damna Christianis illata vindicaturus. Haec summa constitutionis fuit: *παύεσθαι τὰς τῶν Σαμαρειτῶν συναγωγὰς, καὶ πάσης τῆς πολιτείας ἀπελαύνεσθαι, καὶ μήτε κληρονομεῖν τοὺς ἰδίους, μήτε κατὰ δωρεᾶς δίκαιον αὐτοῖς παραπέμπειν. ἔτι δὲ ἀναιρεθῆναι αὐτοὺς, μάλιστα τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ἀτάκτους. Ut Samaritarum synagogae clauderentur. Ipsi vero a republica gerenda submoveren-*

*tur. Ne ad suos haereditates vel etiam donationis nomine transmitterent. Ut denique ipsorum primores et seditiosi occiderentur.* Tertia Iustinianus superiorem revocavit Sergii Caesareae praesulis rogatu. Nam Novella 45. quae de Iudaeis aeque ac Samaritis est, huc non pertinet. [A]

19) *Christianorum nomine cum suo permutato*] Iustinus iunior Novella de Samaritis: *Evaserunt, inquit, in tantam nonnulli eorum vesaniam, ut vel salutari baptismo dignati, denuo ad id mali unde discesserant, redierint, et eadem cum Samaritanis habere in pretio, eodem cum ipsis agitari furore dignoscantur.* Chronicon Alexandr.: *Τινὲς ἐξ αὐτῶν φοβηθέντες προσῆλθον ἐξ ἀνάγκης τῷ Χριστιανισμῷ, καὶ δεχθέντες ἐβαπτίσθησαν, καὶ ἕως τῆς σήμερον ἐπαμφοτερίζουσιν. καὶ ἐπ' αὐστηρίᾳ μὲν ἀρχόντων σχήματι διεψευσμένῳ ὑπούλως καὶ κακούργως ὡς Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς ἐμφανίζουσιν. ἐπὶ χαυνότητι δὲ ἀρχόντων φιλοχρημάτων Σαμαρεῖται καὶ μισοχριστιανοί, καὶ ὡς μὴ γνόντες Χριστιανισμὸν οὕτω διαπλάττονται τοὺς ἄρχοντας πείθοντες Σαμαρειτίζειν διὰ τῶν χρημάτων. Quidam ex illis sibi metuentes, urgente necessitate, se ad Christianam religionem contulerunt, qui recepti sacro fonte tincti sunt, hodieque utramque religionem consectantur in speciem quidem propter severitatem praesidum se subdole et perfide Christianos mentiuntur: nacti vero magistratus avaros et in religione remissos Samaritae sunt, pessimeque oderunt Christianos, itaque vivunt ac si Christum nescirent et provinciarum procuratores pecunia corrumpunt, ut Samaritis faveant.* Ex his, ut Cyrillus Scythopolitanus ait, fuit Arsenius homo singularis apud Iustinianum et Theodoram autoritatis, de quo Procopius infra. [A]

20) *Ad Manichaeos et quos vocant Polytheos*] Eosdem videtur dicere Procopius noster Manichaeos et Polytheos, quia sunt *Manichaei*, ut ait Philastrius Cap. 61. *de Perside a Mane surrexerunt — — qui duos Deos, unum bonum et unum malum, adserentes et pugnam inter Deum et Dominum* (qui legem per Moysen dedit) *esse praedicantes et hominis quidem animam de Deo esse proprie putantes, corpus autem a diabolo factum arbitrantur. Resurrectionem negantes, iudicium non sperantes, daemonia colentes, elementa adorantes, Deorum Dearumque nomina, ut Pagani, invocantes et masculofoeminas* (Hermaphroditos) *quasdam esse dicentes, et utriusque naturae participes, et nefandae turpitudini servientes* etc. [O]

21) *Agrestes agmine facto in Caesarem arripiunt arma*] Huiusce Samaritarum rebellionis omnes fere posteriores historici meminerunt. Theophanes accidisse ait anno Iustiniani secundo, mense Iunio. Chron. Alexandr. anno quarto Lampadio et Oreste consul. Uter verius, haud facile dixerim. *Τούτῳ τῷ ἔτει Σαμαρειτῶν στασιασάντων καὶ ποιησάντων, ἑαυτοῖς βασιλέα καὶ Καίσαρα,*

ἐπέμφθη. Εἰρηναῖος ὁ Πενταδίας στρατηλάτης, καὶ ἐθανάτωσε πολλούς. *Hoc anno Samaritanis tumultuantibus, sibique regem et Caesarem creantibus, Irenaeus Pentadiae dux exercitus missus est, qui multos interfecit.* Aliam refert Samaritarum seditionem Theophanes ad annum Iustiniani vigesimum nonum; quem locum ita vertit Anastasius bibliothecarius: *Vigesimo nono imperii Iustiniani anno seditionem concitavere Iudaei et Samaritae Caesareae Palaestinae, et facti quasi in ordine Prasinovenetorum irruerunt in Christianos eiusdem civitatis et multos interfecerunt et ecclesias combusserunt. Stephanumque praefectum ipsius urbis in praetorio peremerunt et substantiam eius surripuerunt. Uxor vero illius ascendens ad urbem adiit Imperatorem, qui iussit Adamantio magistro militum descendere in Palaestinam et occisionem exquirere Stephani* etc. In hac expeditione imperator fuit Adamantius; in priore illa Irenaeum Pentadiae Theophanes memorat, Cyrillus Scythopolitanus Theodorum et Ioannem. Sed huius, utpote eiusdem aetatis scriptoris integram audire narrationem praestat, quam e scriptis Vaticanis libris decerpsimus: Οἱ κατὰ Παλαιστίνην Σαμαρεῖται τὸ ἔθνος ἅπαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν στρατεύσαντες πολλὰ ἀθέμιτα διαπράξαντες, τὰς μὲν ἐμπιπτούσας ἐκκλησίας πραιδεύοντες, τοὺς δὲ συμπίπτοντας Χριστιανοὺς διαφόροις κολάσεσιν ἀφειδῶς ἀποκτείνοντες, καὶ χωρία ὁλόκληρα τῷ πυρὶ παραδιδόντες, ἐν τοῖς μάλιστα περὶ Νεάπολιν τόποις, ἔνθα τυραννήσαντες ἔστεψαν ἑαυτοῖς βασιλέα Ἰουλιανόν τινα σύνεθνον αὐτῶν. Τότε δὴ τὸν μὲν ἐπίσκοπον Νεαπόλεως Σαμμανᾶ κατέσφαξαν, τινὰς δὲ συλλαβόμενοι πρεσβυτέρους, καὶ τούτους κατακόψαντες ἀπετηγάνισαν μετὰ λειψάνων ἁγίων μαρτύρων, καὶ πολλὰ τοιαῦτα δεινὰ πεποιήκασιν, ὥστε τὰς βασιλικὰς καλουμένας ὁδοὺς ἀδιαβάτους τοῖς Χριστιανοῖς γενέσθαι. Τούτων οὖν ἁπάντων εἰς ἀκοὰς εἰσελθόντων τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ἐκελεύσθησαν Θεόδωρος καὶ Ἰωάννης οἱ ἐνδοξότατοι στρατὸν συναγεῖραι, καὶ τῶν Σαμαρειτῶν καταστρατεῦσαι, καὶ συμβολῆς γενομένης ἀνῃρέθη Ἰουλιανὸς καὶ πλῆθος πολὺ Σαμαρειτῶν. [A]

22) *Designatoque sibi Imperatore Iuliano* ] Sicuti multarum gentium a se profligatarum nomina sibi Iustinianus ascivit, ita et eius tyranni, ut habes in edicto septimo, *Imper. Caes. Flav. Iustinianus, Alem. Gotth. Franc. Germ. Ant. Alan. Vand. Affr. Pius, Foelix, Inclytus, Victor, Triumphator, semper Augustus, Iulianus.* Parum hoc animadvertit Henricus Agylaeus, vel quisquis alius ad illam inscriptionem notavit: *Quod Iulianus his adiicitur, vitiosum iudico.* Num (quod modo succurrit) ibi Iustinianus rescribit Iuliano praefecto praetorio? de quo nos infra. Octavius a Rosberg profert huius Iuliani antiquum nomisma; sed allucinatur; nam Iuliani Apostatae id esse cum reliqua omnia declarant, tum aversa nomismatis

facies gentilium simulacris insignita et *Votum Cybalae Turritae* ac *Palladi* nuncupatum. [A]

23) *Exactione nullo humanitatis modo imperata*] Non dissimulo Cyrilli Scythopolitani, qui haec pene vidit, narrationem plane contrariam. Is refert primae Palaestinae, ubi potissimum Samaritarum incursio desaevierat, *δώδεκα κεντηναρίων συγχώρησιν ἐποιήσαντο δημοσίων, duodecim centenariorum ex publicis vectigalibus remissionem factam fuisse:* Scythopoli vero quae hostium damna minus senserat, *ἑνὸς μόνου κεντηναρίου συγχώρησιν δοθῆναι συνοῖδον οἱ ἐπίσκοποι, unius tantum centenarii remissionem dandam episcopos decrevisse.* Episcopos ait decrevisse, nempe Antonium Ascalonitam et Zachariam Pellensem, quos pensitandis clericorum et ecclesiarum damnis Iustinianus praefecerat, ut idem Cyrillus narrat. Nam Sabas vir sanctus eam remissionem non pro clero tantum, sed etiam pro populis Palaestinae fidelibus fortasse petierat: Iustinianus instante tali tantoque viro ecclesiis negare veritus est; reliquis populis concedere noluit. Hoc est de quo Procopius conqueritur. Imo ea ipsa tredecim centenariorum remissio, si cum cleri, ecclesiarum et monasteriorum Palaestinae multitudine compareter, post tantam cladem minima et pene ridicula videbitur. De vectigali ab ecclesiasticis etiam persoluto dicam infra. [A]

24) *In gentiles saevitiam convertit*] Anno imperii sui tertio, indictione octava, ut scribit Theophanes, *ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς διωγμὸν μέγαν κατὰ Ἑλλήνων καὶ πάσης αἱρέσεως, καὶ τὰς τούτων οὐσίας ἐδήμευσεν ἁπάσας. Fecit Iustinianus Imperator persecutionem magnam adversus gentiles et omnes haereticos, illorumque substantias publicavit.* Mirum sane est primarios Imperatoriae aulae principes, hac lata lege, gentilitiae superstitionis reos actos fuisse. Inter hos, ut refert Hesychius, Procopius, Theophanes et Suidas, fuerunt *Tribonianus quaestor*, *Thomas magister officiorum*, *Ioannes praefectus praetorio* et *Phocas patricius magister militum* conficiendo Codici a Iustiniano praefecti. His addit Theophanes *Asclepiodotum praefectum praetorio, Macedonium referendarium et Pegasium Heliopolitanum patricium.* Falso Aimoinus numerat *Belisarium:* lege quae supra narrat Procopius de Theodosio e sacro lavacro suscepto ab Antonina et Belisario. [A]

25) *Inter libamina et sacrificia, atque impias religiones deprehensi sunt*] Hac infamia notatur Severus, quem unice amavit ac fovit Theodora Imperatrix. In ep. Monachorum ad Mennam. [A]

26) *Quae vero in Christianos ipsos commisit, infra dicturi sumus*] Saeviit etiam in Christianos; quod licet hic et rursus infra polliceatur, nescio tamen an oblivione promissum non fecerit. Hoc autem loco (quantum assequi coniectura possumus) dicturus erat Procopius de Christianorum caedibus, aliisque suppliciis ob tria ca-

pita et alias eo tempore controversas de dogmatibus quaestiones. Id ipse Procopius innuit Lib. Hist. 8. *Οἱ γὰρ ἄλλοι ἐν Ἰλλυριοῖς ἀμφὶ πόλιν Οὐλπιάναν βασιλέως ἐπαγγείλαντος διατριβὴν ἔσχον στάσεως ἐνταῦθα πρὸς τῶν οἰκητόρων γεγενημένης, ὧνπερ ἕνεκα ἐν σφίσιν αὐτοῖς οἱ Χριστιανοὶ διαμάχονται, ἧπέρ μοι ἐν λόγοις τοῖς ὑπὲρ τούτων γεγράψεται. Nam alii Ulpianae in Illyrico Caesaris iussu substituerunt; nempe excitata inibi a civibus seditione ob eas quaestiones, quibus inter se Christiani dissident; de quibus opportuno loco dicturus sum.* Scilicet iam tum librum *Ἀνεκδότων* moliebatur. Vide has notas infra. [A]

27) *Post haec turpes puerorum amores lege vetuit*] Duae hac de re constitutiones extant, 77. et 141. quarum altera cum per aliam occasionem scripta videatur, altera vero data sit anno decimo octavo post consulatum Basilii, haud dubito quin prima interciderit, quam sub initium imperii factam hic Procopius subindicat, ac Theophanes editam anno secundo aperte dicit et occasionem ferendae legis ita narrat: *Τούτῳ τῷ ἔτει Ἡσαΐας ἐπίσκοπος Ῥόδου, καὶ Ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος Διοσπόλεως τῆς Θρᾴκης καθῃρέθησαν ὡς παιδερασταὶ εὑρεθέντες, καὶ ἐτιμωρήθησαν δεινῶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως καυλοτομηθέντες καὶ πομπεύσαντες τοῦ κήρυκος βοῶντος· Ἐπίσκοποι ὄντες τὸ τίμιον σχῆμα μὴ ἐνυβρίζοιτε. καὶ ἐξέθετο ὁ βασιλεὺς νόμους σφοδροὺς κατὰ τῶν ἀσελγαινόντων, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐτιμωρήθησαν. Hoc anno Esaias episcopus Rhodi et Alexander episcopus Dispoleos in Thracia exautorati sunt, utpote masculorum corruptores deprehensi, et ab Imperatore severe puniti sunt; nam exsectis veretris per urbem ducti, praecone proclamante: Quicumque estis episcopi reverendam dignitatem ne dehonestetis. Quare Augustus in libidinosos severas leges edidit, multique supplicio affecti sunt.* Severas nominat leges quas hic Procopius refert ac detestatur, quibusque nescio an religiosissimus Imperator Constantinus magnus bonum factum adscripsisset; praesertim cum in episcopos tam indecore observarentur. Nam ille (ut Theodoretus narrat Lib. 1. Cap. 11.) *paludamento se obtecturum* affirmabat *eum episcopum, quem alienae uxori stuprum inferentem forte vidisset, ne facinoris aspectus eos, qui id ipsum cernerent, ulla ex parte laederet.* [A]

28) *Nullo prorsus decoro in eos facta animadversione*] Scilicet, ut statim subdit, pudendis truncati, publice ludibrio erant; sicuti modo ex Theophane diximus. Addit Cedrenus et Anonymus in Chronico, *τοῖς δὲ καλάμους ὀξεῖς εἰς τοὺς πόρους τῶν αἰδοίων διεπέρασε. Aliis vero acutos calamos in meatus genitalium ingessit.* Quod nescio quis detestatus, id cur faceret, ab Iustiniano quaesivit, *εἰ δὲ ἱεροσυλήκασιν, οὐκ ἂν τὴν χεῖρα τούτων ἀπέτεμον;*

*an non*, inquit ille, *si sacrilegium commisissent, manu illis amputandae fuissent?* Zonaras. [A]

29) *Senatores vero ut ab iisdem emungi fortunis potuerint, iam dico*] Licet de suppilatis senatorum bonis in hac tota historia sparsim complura disserat Procopius; hoc tamen loco quasi proprio ex praecipuis senatoribus nonnullos nominat. Inter alios fuit Iuliana nobilissima eademque piissima foemina; a qua tamen singulari prudentia atque religionis documento delusus est Iustinianus. Longior narratio est, tu eam lege apud Gregorium Turonensem de Gloria Martyrum Cap. 133. [A]

## CAPUT XII.

1) *Possessionem quasi haeredes adeunt, productis tabulis, quas ab eo minime confectas fama erat*] Hoc etiam supra. Horum scelerum minister fuit Anatolius domus Imperatoriae curator, ἄδικος ἐς τὰ μάλιστα γεγονὼς καὶ πολλοὺς ὅσους τῶν οἰκείων ἀφῃρημένος γραπτὰς σανίδας, καὶ ῥάκη ὑποπόρφυρα τοῖς τῶν εὐδαιμόνων οἴκοις θαμὰ ἐπέβαλε τὴν ἐς βασιλέα εὔνοιαν προϊσχόμενος, καὶ ταύτῃ ἅπαντα ἐσφετερίζετο βιαζόμενος μὲν ἀναίδην, καὶ ἀναῤῥηγνὺς τὰ βουλεύματα τῶν ἀποιχομένων, χαίρειν δὲ λέγων πολλὰ τοῖς νόμοις, οἱ δὴ τοὺς παῖδας κληρονομεῖν ἐθέλουσι τῆς τῶν φυσάντων περιουσίας: *homo iniustissimus, qui quam multorum bona expilavit et titulorum tabellas, vel purpurae segmenta divitum domibus saepe affixit, praelataque illorum in Caesarem benevolentia sic omnia furatus est, impudenter violatis atque abolitis defunctorum voluntatibus, necnon legibus pessumdatis, quae liberos paternae substantiae haereditatem adire volunt.* Agathias Lib. 5. Ut in aere Caesaris ea fuisse bona intelligerentur, scripti illi tituli vel appensa purpura declararunt. Hoc non est assecutus Christophorus persona interpres; ad quod illustrandum facit locus ille Novellae 28. ubi Iustinianus ait nemini licere titulos affigere praediis vel domibus alienis: μόνον γὰρ ἴδιον τοῦτο τοῦ τε δημοσίου τῶν τε βασιλικῶν οἴκων τῶν τε ἡμετέρων τῶν τε τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης, *id enim proprium esse fisci, domorum imperialium, nostrarum et piissimae Augustae.* ibique vocat *titulos* σανίδας, ut hoc loco Agathias. Iurisconsultus Graecus sic explicat: μηδεὶς τίτλους ἰδικοὺς τοῖς ἀγροῖς αὐτοῦ ἐπιθήσοι ἢ τοῖς τοῦ πέτρου. οἷον ἵνα τυχὸν θήσοι ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ἀγροῦ πινακίδιον ἢ σκουτάριν ἢ ἄλλο τι τοιοῦτο, καὶ γράφοι ἐν ἐκείνῳ ὅτι ὁ παρὼν ἀγρὸς τοῦ Σεβαστοκράτορός ἐστιν, ἢ τοῦ μεγάλου Δομεστίκου, ἢ κρεμάσοι βῆλον βασιλικὸν, ὥστε νομίζεσθαι αὐτὸν εἶναι βασιλικόν. [A]

2) *Tatiani, Demosthenis, Hilarae*] Tatianus vir ditissimus, magister officiorum, ad quem Iustinus et Iustinianus rescribunt l. 5.

Cod. de Mag. Offic. Demosthenes sub Iustino egit praefectum praetorio, atque iterum sub Iustiniano, ut dicemus infra. De Hilara in antiquis monumentis nihil occurrit. [A]

3) *Ioannis Basilii filii* ] Tantae fuerunt horum divitiae, ut passim ab Imperatoribus darentur obsides, et a barbaris perlibenter acciperentur. Basilius pater ab Anastasio Persis datus est, et anno eius imperii quinto decimo redemptus. Theophanes. Ioannes vero filius datus iisdem est a Belisario. Procopius Lib. 2. Bell. Pers. [A]

4) *Pretium id Daram convectum* ] De huius civitatis nomine nescio quid somniarit Aimoinus Lib. 2. de gest. Franc. nam *Persarum regi captas Romanorum urbes restituere neganti, Iustinianus,* inquit, *respondit, Daras. Pro cuius novitate sermonis civitas eo loci constituta est, cui Daras nomen est.* *Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς ἐτείχισε τὸ Δαρὰς χωρίον τῆς Μεσοποταμίας μέγα καὶ ὀχυρὸν μέσον τῶν ὁρίων κείμενον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν, καὶ ἐποίησεν ἐκκλησίας καὶ ἀποθήκας σίτου καὶ κιστέρνας ὑδάτων καὶ ἐμβόλους, ὀνομάσας αὐτὴν Ἀναστασιούπολιν, καὶ ἔδωκεν αὐτῇ δίκαια πόλεως. Anastasius Imperator Daras Mesopotamiae pagum magnum et munitum ad fines Persarum et Romanorum situm moeniis cinxit, ornavitque ecclesiis, horreis, cisternis ac propugnaculis, et Anastasiopolim vocatum donavit iure civitatis.* Idem habet Procopius Lib. 1. Bell. Pers. et Evagrius Lib. 3. Cap. 37. additque locum illum *Daras* ob id appellatum, quod Darius ibidem ab Alexandro rege Macedonum penitus devictus fuerit. Chron. Alexandr. Daras, quia *δόρατι*, *hasta*, Darius ab Alexandro confossus interierit. [A]

5) *Sed plane difficile memoratu est, quos hominum sese ultroneos haeredes instituerint* ] Etiam Evagrius Lib. 4. carptim breviterque tam uberem historiae partem perstringere maluit. Sed Lib. 5. Cap. 3. libere prodidit Aetherium patricium, qui Iustiniano tot scelerum ac furtorum minister fuit: *Αἰθέριος διὰ πάσης ἰὼν συκοφαντίας τάς τε τῶν ζώντων καὶ τελευτώντων οὐσίας ληϊζόμενος ὀνόματι τῆς βασιλικῆς οἰκείας ἧς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ προειστήκει. Aetherius nullum calumniae genus praeteriens, tum vivos, tum mortuos nomine Aulae Imperatoriae, cui regnante Iustiniano praefuit, fortunis spoliavit.* [A]

6) *Antequam seditio existeret Victoriatorum* ] In Graeco est: *ἡ τοῦ ΝΙΚΑ στάσις, seditio VINCE.* Evagr. Lib. 4. Cap. 13. *ἣ προσηγορίαν τὸ σύνθημα τῶν δήμων δέδωκε. τὸ Νίκα γὰρ ἐπίκλησιν ποιοῦσι τοῦτο τῶν δήμων ἀλλήλοις συναφθέντων σύνθημα δόντες τῆς ἐς ἀλλήλους γνώσεως. Quae nomen ex tessera populi accepit: quippe Nica, id est Vince, fuit propterea appellata, quod populus inter se congressus, hanc tesseram Nica sibi praescripsit, quo alter ab altero internosceretur.* Procop. Lib. 1. Bell. Pers. Cap. XXIV. [A]

*Seditionem Victoriatorum*] Procopius fuse prosequitur Lib. 1. Bell. Pers. l. 1. affirmatque in ea caesa fuisse Constantinopoli triginta hominum millia. Quam parva vero iurgii scintilla tantum incendium excitarit, Theophanes minutissime narrat ex antiquis et publicis urbis Constantinopolitanae monumentis: in quibus cum veluti in tabula videre sit eius imperii statum, Iustiniani mores, Circi et theatri licentiam, alia demum, quae ad hanc illustrandam historiam vehementer faciunt, eaque inedita sint, hic ex manuscriptis Vat. Codd. danda curavimus cum nostra interpretatione.

*Γέγονεν ἡ ἀνταρσία τοῦ Νίκα τρόπῳ τοιούτῳ. ἀνελθόντα τὰ μέρη ἐν τῷ ἱππικῷ ἔκραξαν οἱ τῶν Πρασίνων, ἄκτα διὰ Καλοπόδιον τὸν κουβικουλάριον, καὶ Σπαθάριον. ΠΡΑΣ. ἔτη πολλὰ Ἰουστινιανὲ Αὔγουστε*, tu vivas. *ἀδικοῦμαι, μόνε ἀγαθὲ, οὐ βαστάζω, οἶδεν ὁ θεός. φοβοῦμαι ὀνομάσαι, μὴ πλέον εὐτυχήσῃ, καὶ μέλλω κινδυνεύειν. ΜΑΝΔΑΤΩΡ. τίς ἐστιν; οὐκ οἶδα. ΠΡΑΣ. ὁ πλεονεκτῶν με τρισαύγουστε εἰς τὰ τζαγγάρια εὑρίσκεται. ΜΑΝΔ. οὐδεὶς ὑμᾶς ἀδικεῖ. ΠΡΑΣ. εἷς καὶ μόνος ἀδικεῖ με, Θεοτόκε, μὴ ἀνακεφαλήσοι ΜΑΝΔ. τίς ἐστιν ἐκεῖνος; οὐκ οἴδαμεν. ΠΡΑΣ. σὺ καὶ μόνος οἶδας, τρισαύγουστε, τίς πλεονεκτεῖ με σήμερον. ΜΑΝΔ. εἴτις ἂν ἐστιν, οὐκ οἴδαμεν. ΠΡΑΣ. Καλοπόδιος ὁ Σπαθάριος ἀδικεῖ με, δέσποτα πάντων. ΜΑΝΔ. οὐκ ἔχει πρᾶγμα Καλοπόδιος. ΠΡΑΣ. εἴ τίς ποτέ ἐστιν τὸν μόρον ποιήσοι τοῦ Ἰούδα. ὁ θεὸς ἀνταποδώσοι αὐτῷ ἀδικοῦντί με, διὰ τάχους. ΜΑΝΔ. ὑμεῖς οὐκ ἀνέρχεσθε εἰς τὸ θεωρῆσαι, εἰ μὴ εἰς τὸ ὑβρίσαι τοὺς ἄρχοντας. ΠΡΑΣ. εἴ τις δήποτε ἀδικεῖ με, τὸν μόρον ποιήσοι τοῦ Ἰούδα. ΜΑΝΔ. ἡσυχάσατε Ἰουδαῖοι, Μανιχαῖοι καὶ Σαμαρεῖται. ΠΡΑΣ. Ἰουδαίους καὶ Σαμαρείτας ἀποκαλεῖς; ἡ Θεοτόκος μετὰ ὅλων. ΜΑΝΔ. Ἕως πότε ἑαυτοὺς καταρᾶσθε; ΠΡΑΣ. εἴ τις οὐ λέγει, ὅτι ὀρθῶς πιστεύοι ὁ Δεσπότης, ἀνάθεμα αὐτῷ, ὡς τῷ Ἰούδα. ΜΑΝΔ. ἐγὼ ὑμῖν λέγω εἰς ἕνα βαπτίζεσθαι. ΠΡΑΣ. ἀνεβόησαν ἐπάνω ἀλλήλων, καὶ ἔκραζον, ὡς ἐκέλευσεν Ἄντλας, εἰς Ἕνα βαπτίζομαι. ΜΑΝΔ. ὄντως εἰ μὴ ἡσυχάσητε, ἀποκεφαλίζω ὑμᾶς. ΠΡΑΣ. ἕκαστος σπεύδει ἀρχὴν κρατῆσαι, ἵνα σωθῇ. καὶ εἴτι ἂν εἴπωμεν θλιβόμενοι, μὴ ἀγανακτήσοι τὸ κράτος σου, τὸ γὰρ θεῖον πάντων ἀνέχεται. λόγον ἔχοντες, αὐτοκράτορ. ὀνομάζομεν ἄρτι πάντα. ποῦ ἐστιν οὐκ οἴδαμεν, οὐδὲ τὸ παλάτιον, τρισαύγουστε, οὐδὲ πολιτείας κατάστασις. μίαν εἰς τὴν πόλιν προέρχομαι, ὅταν εἰς βουρδώνην καθέζωμαι. εἴθε μηδὲ τότε τρισαύγουστε. ΜΑΝΔ. ἕκαστος ἐλεύθερος ὅπου ἐθέλει, ἀκινδύνως δημοσιεύει. ΠΡΑΣ. καὶ θαῤῥῶ ἐλευθερίας, καὶ ἐμφανίσαι οὐ συγχωροῦμαι, καὶ ἐὰν ἐστιν ἐλεύθερος, ἔχει δὲ Πρασίνων ὑπόληψιν, πάντως εἰς φανερὸν κολάζεται. ΜΑΝΔ. ἑτοιμοθάνατοι, οὐδὲ τῶν ψυχῶν ὑμῶν*

Rebellio, quae dicta est Vince, ita contigit. Utraque factio in Circum convenerat: magnisque clamoribus rogabant Prasini, ut in Calopodium cubicularium et Spatharium ageretur ex lege. Prasini. Multos annos tu vivas Iustiniane Auguste. Iniusta patior, optime Caesar, nec sum ferendo; testis mihi Deus: sed nominare non audeo, ne et illi meliorem fortunam et mihi ob id periculum pariam. Mand. Quis ille est? nam ignoro. Pras. Qui me iniuriis afficit, in sutorum regione habitat, Augustae maxime. Mand. Nemo vos afficit iniuria. Pras. Unus ac solus est, qui mecum agit iniuste. Sic ille nunquam attollat caput, o Deipara. Mand. Quis vero ille est? plane non novimus. Pras. Imo tu solus nosti Auguste maxime, a quo ego his diebus premor iniuste. Mand. Quis tandem sit ille nescimus. Pras. Calopodius Spatharius, supreme Domine, ille iniurius in me est. Mand. Atqui laedit Calopodius neminem. Pras. Quisquis ille est, sic ut Iudas dispereat. Homini in me iniurioso vicem Deus reddat quantocyus. Mand. Huc non spectaturi vos acceditis, sed conviciis principes insectaturi. Pras. Quisquis, inquam, iniuria me vexat, sicut Iudas dispereat. Mand. Quiescite Iudaei, Manichaei, Samaritae. Pras. Iudaeos et Samaritas nos appellas? Et nobis propitia Deipara est. Mand. Quousque in vestra capita effundetis maledicta? Pras. Quisquis non recte credere Augustum dicat, ut Iudae, sic illi anathema sit. Mand. Si me auditis, in unum omnes baptizaminor. Pras. Tumultuose exclamarunt: sic ut Antlas iussit, in unum baptizor. Omnino, nisi quieveritis, capite puniemini. Pras. Quisque ambit imperium, ut securus vivat. At nos qui in aerumnis versamur, quidquid loquimur, aequi bonique consulat imperium tuum: nam et divinum numen sic omnes suffert. Quaestionem, Imperator, habemus, ideoque omnia hic loquimur. Quandoquidem, Auguste maxime, neque curiae neque reipublicae dignitatem ullam superesse videmus; tum solum prodeo in urbem, cum Burdoni insideo, utinam Augustae maxime, ne tum quidem. Mand. Quisquis liber, quocumque libitum illi est, secure prodire potest. Pras. Mea sane libertate fido, nec tamen mihi in publicum venire permittitur. Quisquis liber cui Prasinae factionis iniecta suspicio sit, statim luce palam punitur. Mand. Destinata

φείδεσθε; ΠΡΑΣ. ἐπαρθείσω τὸ χρῶμα τοῦτο, καὶ ἡ δίκη οὐ χρηματίζει. ἄνες τὸ φονεύεσθαι. καὶ ἄφες κολαζόμεθα. ἴδε, πηγὴ βρύουσα, καὶ ὅσους θέλεις κόλαζε. ἀληθῶς δύο ταῦτα οὐ φέρει ἀνθρωπίνη φύσις. εἴθε Σαββάτιος μὴ ἐγεννήθη, ἵνα μὴ ἔσχεν υἱὸν φονέα. εἰκοστὸς ἕκτος φόνος ἐστὶν ὁ γενόμενος εἰς τὸ ζεῦγμα, τῇ πρωΐας ἐθεώρει, καὶ τῇ δήλῃ ἐσφάγη, ὦ δέσποτα πάντων. BENET. τοὺς φονεῖς ὅλου τοῦ σταδίου ὑμεῖς μόνοι ἔχετε. ΠΡΑΣ. πότε οὐ σφάζεις, καὶ ἀποδημεῖς; BENET. σὺ δὲ σφάζεις καὶ διακενῆς. τοὺς φονεῖς γὰρ τοῦ σταδίου ὑμεῖς μόνοι ἔχετε. ΠΡΑΣ. δέσποτα Ἰουστινιανὲ αὐτοὶ παρακαλοῦσι, καὶ οὐδεὶς αὐτοὺς φονεύει. Νοήσει ὁ μὴ θέλων. τὸν ξυλοπώλην τὸν εἰς τὸ ζεῦγμα τίς ἐφόνευσεν, αὐτοκράτορ; ΜΑΝΔ. ὑμεῖς αὐτὸν ἐφονεύσατε. ΠΡΑΣ. τὸν υἱὸν τοῦ Ἐπαγάθου τίς ἐφόνευσεν, αὐτοκράτορ; ΜΑΝΔ. καὶ αὐτὸν ὑμεῖς ἐφονεύσατε, καὶ τοὺς Βενέτους πλέκετε. ΠΡΑΣ. ἄρτι Κύριε ἐλέησον. τυραννεῖται ἡ ἀλήθεια. ἤθελον ἀντιβάλαι τοῖς λέγουσιν, ἐκ θεοῦ διοικεῖσθαι τὰ πράγματα. πόθεν αὕτη ἡ δυστυχία; ΜΑΝΔ. ὁ Θεὸς κακῶν ἀπείραστος. ΠΡΑΣ. Θεὸς κακῶν ἀπείραστος. καὶ τίς ἐστιν ὁ ἀδικῶν με; εἰ φιλόσοφός ἐστιν, ἢ εἰρημήτης τὴν διαίρεσιν εἰπάτω τῶν ἑκατέρων. ΜΑΝΔ. βλάσφημοι, καὶ θεοχόλωτοι, ἕως πότε οὐχ ἡσυχάζετε; ΠΡΑΣ. ἂν θεραπεύεται τὸ κράτος σου, στέγω, καὶ μὴ θέλων τρισαύγουστε. ἄλα, ὅλα οἶδα, ἀλλὰ σιωπῶ. σῶζον δίκη, οὐκέτι χρηματίζεις. μεταβαίνω, καὶ τότε ἰουδαΐζω. μᾶλλον δὲ ἑλληνίσαι συμφέρει, καὶ μὴ βενετίσαι, ὁ θεὸς οἶδε. BENET. τὸ μισῶ, οὐ θέλω βλέπειν, καὶ ὁ φθόνος παρενοχλεῖ μοι. ΠΡΑΣ. ἀνασκαφείτω τὰ ὀστέα τῶν θεωρούντων. καὶ κατῆλθον οὗτοι, καὶ εἴασαν τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς Βενέτους θεωροῦντας ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ.

7) *Mihi et mei ordinis plerisque*] Nempe primariis viris illustribus et ordinis senatorii; nam et urbanam praefecturam gessit Procopius, ut in praefatione dixi. Medicum fuisse somniant Blondus et Sabellicus. [A]

8) *Perniciosi daemones et funestae hominum pestes*] Hanc fuisse consuetam hominum sui ordinis, hoc est, senatorum vocem, affirmat Procopius. Nam ex quodam usu et communi consuetudine, qui rempublicam atrocius vexarint principes, id ipsum olim etiam audierunt. Infra explicatius: *Alii genio huius hominis comiti adscriberent, pars dictitaret iratum mortalibus numen, Romanorumque exosum imperium perniciosis furiis potestatem fecisse tantorum ma-*

cruci capita, itane vestras animas devovetis? Pras. Scilicet de medio tollamur nos hoc insigniti colore. Interim nullus sit iustitiae locus. Tu a caedibus abstine; ac tum malefactorum nos poenas luamus. Ut illae ex fonte saliunt aquae, ita fluat illorum cruor, quos ad supplicium expetieris. Verum duo illa (iniustitiam et crudelitatem) humanum ingenium plane abhorret. Utinam in lucem Sabbatius non venisset, certe filium te non habuisset sanguinarium. Sexta et vigesima nunc caedes ad Zeugma patrata est. Mane ille in theatro spectabat; sub vesperum, supreme Domine, caesus fuit. Veneti. Apud vos duntaxat convenientium in stadio sunt homicidae. Pras. Tu vero sine sanguine, quando hinc abscessisti? Ven. Tu vere nulla etiam de causa in caedes prorumpis. Nam apud vos inquam, duntaxat convenientium in stadio sunt homicidae. Pras. Domine Iustiniane, isti alios irritant et a nemine trucidantur. Hoc, et qui nolit, intelligit, puto. Fabrum lignarium ad Zeugma quis interfecit, o Imperator? Mand. Vos illum occidistis. Pras. Filium Epagathi quis interemit, o Imperator? Mand. Et illum vos; in causam vero Venetos trahitis. Pras. Hem modo, propitius sis Deus, ut veritas conculcatur. Pene nunc velim cum iis disserere, qui divino nutu res humanas gubernari contendunt. Unde haec infortunia? Mand. Deus intentator malorum est. Pras. Ita sane, Deus malorum est intentator. At quis iniuste me opprimit? Age quisquis es philosophus vel eremita: cedo utriusque distinctionem. Mand. Blasphemi, impii, quando demum quiescetis? Pras. Dum tibi, Auguste maxime, ita cordi est, vel invitus quiesco. Omnia, singula novi, at obmutesco. Iustitia vale. Nullus iam tibi locus reliquus est. Discedam hinc, ut nomina Iudaeis dem. Omnino praestat et gentilium ritibus initiari; obtestor Deum, quam cum Venetis convenire. Venet. Tantum scelus non videam. Vestri tamen odium me ut id velim stimulat. Pras. Effodiantur illorum post mortem ossa, qui hoc in spectaculo subsederint. Sic Prasini abierunt, Caesare ac Venetis in Circo relictis. [A]

*lorum.* Et Ioannes Cappadox praefectus praetorio omnium sceleratorum postremus, id ipsum a senatu populoque Constantinopolitano audivit, ut idem Procopius indicat Lib. 1. Bell. Pers. extremo. Synesius epist. 57. *Ἀνδρόνικος δαίμων ἀρήϊος ἄπληστος συμφορῶν. Andronicus Martius daemon calamitatum insatiabilis.* Et rursus, *δαίμοσιν ἑαυτὸν ἄρας προσένειμε. Daemonum se numero aggregavit.* Et epist. 78. *Οὓς ἂν καὶ ὅστις ὠμότατος δαιμόνων ἠλέησεν, ἐξῃρήσθω τῆς λέγου Θόας τε καὶ Ἀνδρόνικος. Quorum vel crudelissimus quisque daemonum misertus esset, excipio Thoantem et Andronicum, qui soli daemonum implacabiles.* Denique eius gentis, ex qua fuit Procopius, nempe Syrorum Palaestinorumque, id

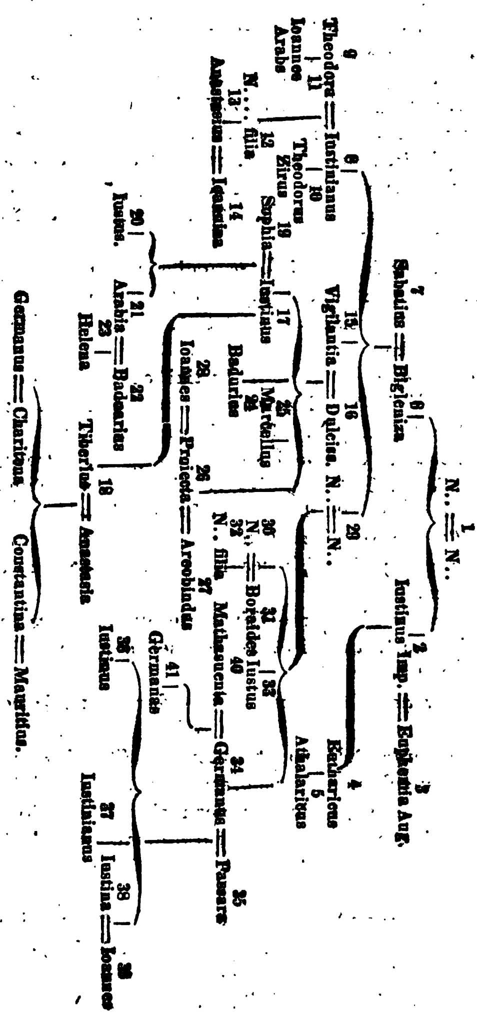
proprium est, homines notae improbitatis daemoniis comparare. Sicarii 3. Reg. Cap. 21. Magus Act. 13. *filii diaboli* vocantur. Imo Christus Dominus si quid non ad gratiam loquitur, statim Iudaeis, apud Ioannem, *Daemoniacus* est et appellatur. Christus de Iuda parricida: *Et unus vobis Diabolus est.* Ioannis 6. De Theodora ita Theophilus in vita Iustiniani: *Duxit Iustinianus Theodoram egregiam puellam, licet reclamante matre Bigleniza, quippe quae indolem puellae alioqui scitissimae et eruditissimae, sed levioris et arrogantioris ingenii aliquando obfuturam fortunae et pietati filii pertimesceret, praesertim quia vetula quaedam divinationibus addicta Theodoram futuram Daemonodoram Romano imperio, inflexuramque rectitudinem Iustiniani ex sortium augurio consulenti Biglanizae praedixerat.* [A] Atqui toto hoc loco superstitionem ridiculam prorsus ac vere anilem prodit Procopius noster. [O]

9) *Sabbatii coniugis*] Hic fuit Iustiniani Imperatoris pater. Arnoldus VVion gradu Aniciano vigesimo alium ita comminiscitur: *Anicius Germanus Probus, Anicii Iustiniani Probi filius. V. C. nulla alia re clarus memoratur, nisi quod ex ...... Anicia sorore Anicii Iustini Imperatoris, quae ei uxor fuit, filios tulerit Vitalianum, Germanum et Iustinianum Imperatorem et filiam Biglentiam. Nomen eius in historiis quidem non reperitur; addidimus tamen illud nos, tum filii Germani coniectura, tum etiam quod omnino arbitramur illum Germanum esse, ad quem extat Hormisdae papae epistola 54. tom. 1. Ep. Decret. in qua illustrissimus vocatur, hortaturque ad defensionem tam ecclesiae quam aliquot etiam episcoporum. Si quis tamen aliter repererit, contentioni cedo.* Ita sane. Nam et Iustinianus, eiusque parens et avunculus ex albo Aniciorum delendi. Germanus fratruelis Iustiniani dicendus, ut supra probavimus. Hormisdae epistola Germano viro consulari reddenda. De Vitaliano sentiendum, ut supra diximus. Iustiniani pater non Germanus, sed Sabbatius appellandus. De Biglentia rectius quam Panvinius, qui Iustiniani filiam esse credit: ἀδελφήν, *sororem* vocat Procopius Lib. 2. Bell. Vand. licet Graecorum more *Biglantiam* dixerit, quam Latine *Vigilantiam* nominamus; sic apud Mauritium in Strategicis βίγλα et βιγλίζειν, *vigilia*, *vigilare*. Corippus de Iustino iuniore:

> *Mater consilii placidis Vigilantia vestris*
> *Semper inest oculis; quamquam omni pectore gestas*
> *Alma Augusta tui convers sapientia regni.*

Nempe alludit ad nomina *Vigilantiae* matris; et *Sophiae* uxoris Iustini iunioris. Quanquam *Vigilantiae* nomen Latine inflexum puto ex Illyrico nomine *Bigleniza*, quod Iustiniani Imperatoris matris vocabulum fuit. Huius Vigilantiae maritum facit Arnoldus Dorotheum consulem; bene Victor Tunnensis in Chronico, *Iustinus iunior Vigilantiae sororis Iustiniani Augusti filius, patre Dulcissimo*

*natus.* Sed ne singulos errores, quos in Iustiniani Imperatoris genealogia texenda commiserunt Arnoldus, Panvinius, Thrithemius et alii, singillatim enumeremus, eam tibi ob oculos in diagrammate ponimus, eo sane veriorem auctioremque quo ex pluribus autoribus, iisque antiquioribus, nempe eiusdem aetatis, illam collegimus:



1. N. N. Parentes Iustini Imperatoris in historia prorsus obscuri.

2. 3. *Iustinus* Imperator, *Euphemia* Augusta coniuges. Procopius hic. Victor Tunnensis in Chron. Theodorus Lector.

4. *Eutharicus* Cillica Amalasuntae maritus, filius adoptivus Iustini Imperatoris. Cassiodorus Lib. 8. Var. epist. 1. *Desiderio quoque concordiae factus est per arma filius, quamvis vobis pene videbatur aequaevus.*

5. *Athalaricus* rex Gotthorum. *Tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia praestitistis.* Cassiod. ibidem; nam ea epistola est ad Iustinum, ut probavimus supra.

6. *Bigleniza* soror Iustini, mater Iustiniani Imperatoris, de qua hic Procopius nomine dissimulato, Iornandes lib. de success. Marcellinus ad Cons. Mavortii. Nomen *Biglenizae* Theophilus in vita Iustiniani prodidit.

7. *Sabatius* Iustiniani pater, cuius nomen bis legimus, semel hic apud Procopium: iterum apud Theophanem, quem paulo ante citavimus. *Istokus* etiam appellatus est ab Illyriensibus. Theophilus in vita Iustiniani.

8. *Iustinianus* Imperator Iustini ex sorore nepos et filius adoptivus; quare in Novellis patrem saepius eum appellat. *Upràuda* a suis gentilibus dictus est. Idem Theophilus.

9. *Theodora* Iustiniani Imperatoris uxor. Procopius Lib. 1. Bell. Pers. 1. Vand. 3. Gotth. Evagr. Lib. 4. Victor Tunn. in Chron. Perperam Aimoinus Lib. 2. de gest. Franc. *Antoniam* vocat.

10. *Theodorus Zirus* Iustiniani filius naturalis, quem extincta Theodora suscepit; Theophanes Byzantius apud Photium. Vide has notas supra.

11. *Ioannes* Theodorae filius naturalis ex patre Arabe.

12. N. filia Iustiniani et Theodorae Anonyma. Procop. supra et 2. Bell. Vand.

13. *Anastasius* Iustiniani et Theodorae ex filia nepos. Procopius supra.

14. *Ioannina* Belisarii et Antoninae filia Anastasio desponsa et cum illo clanculum a Theodora coniuncta; deinde ab Antonina post obitum Augustae ab eius amplexu abstracta. Procop. ibidem.

15. *Vigilantia* soror Iustiniani Imperatoris, Iustini secundi mater. Procop. Lib. 2. Bell. Vand. Victor Tunn. in Chron. fortasse ex Illyrico nomine *Bigleniza.*

16. *Dulcissimus* Vigilantiae maritus. Victor ibidem.

17. *Iustinus* iunior Augustus Iustiniani Imperatoris nepos ex sorore Vigilantia. Victor ibidem. Corippus, Evagr. Lib. 5. Ioannes scholast. Epiphanensis Lib. 1. Ioachimus Camerarius male vertit apud Nicephorum *fratris filium.* Menander protector Lib. 1.

Iustinianum Iustini μητραδέλφον appellavit, quasi τῆς μητρὸς Iustini ἀδελφόν.

18. *Tiberius* a Iustino est adoptatus. Qui uxorem habuit *Anastasiam*, ex ea duas filias susceperat antequam Caesar renunciaretur, *Charitonam*, quam Germano in matrimonium collocavit; et *Constantinam*, alii *Constantiam* Mauritio desponsam, qui a Tiberio Caesar creatus eidem in imperio successit. Evagr. Theoph. in Chron.

19. *Sophia* Theodorae neptis, Iustini secundi Imperatoris uxor. Victor Tunn. Corippus.

20. *Iustus* Iustini filius ex Sophia, antequam imperium parentes cepissent, natus ac mortuus. Theoph.

21. 22. *Arraba* seu *Arabia* filia Iustini iunioris et Sophiae, cuius maritus *Baduarius* Curopalates. Corippus Lib. 2. sed nomen quidem ipse reticet; in πατρίοις CP. nos invenimus

*— — — — similisque parenti,*
*— — — — nomen distabat et aetas,*
*Non tam egregiae distabat gratia formae.*

Graeci tamen historici Sophiam Imperatricem λωβὴν fuisse narrant.

23. *Helena* filia Baduarii et Arrabae neptis Iustini Imperatoris. in πατρίοις CP.

24. *Badurius*, alias Bidurius secundus Vigilantiae filius, Iustini Imperatoris frater et comes Imperatorii stabuli. Theophanes ad annum Iustini octavum.

25. *Marcellum* Iustini Imperatoris fratrem vocat Corippus Lib. 2.

*Fratris in obsequium gaudens Marcellus abibat.*

26. *Proiecta* Vigilantiae et Dulcissimi filia, Iustiniani Imperatoris neptis. Procopius Lib. 2. Bell. Vand. et 3. Bell. Goth.

27. *Areobindus* praefectus praetorio Orientis et Africae, primus Proiectae maritus. Marcellinus P. C. Basilii 6. Procop. Lib. 2. Bell. Vand.

28. *Ioannes* Pompei, filius Anastasii Imperatoris pronepos, secundus Proiectae maritus. Procop. Lib. 3. Bell. Gotth.

29. N. N. Iustiniani Imperatoris frater et eius uxor a nullo historicorum nominantur, licet eorum filii passim recenseantur a Procopio et aliis.

30. N. uxor Boraidis Iustiniani Imperatoris nepotis, cuius et filiae dissimulatis vocabulis, meminit Procopius Lib. 3. Bell. Gotth.

31. *Boraides* fratris Iustiniani Imperatoris filius primus. Procop. ibidem.

32. N. filia Boraidis, Iustiniani neptis, de qua Procopius ibidem.

33. *Iustus* fratris Iustiniani Imperatoris filius secundus. Procop. Lib. 2. Bell. Pers.

34. *Germanus* fratris Iustiniani Imperatoris filius tertius; passim de hoc Procopius: Marcellinus, Iornandes de rebus Get. lib. extremo.

35. *Passara* uxor Germani prior. Procop. Lib. 2. Bell. Gotth.

36. *Iustinus* primus Germani filius ex Passara. Procop. ibid. Marcell. in eius consulatu.

37. *Iustinianus* secundus Germani filius ex Passara. Procop. ibidem.

38. *Iustina* filia Germani ex Passara. Procopius supra.

39. *Ioannes* Vitaliani consulis nepos, Iustinae Germani filiae maritus. Procop. ibidem, et Lib. 3. Bell. Gotth.

40. *Mathasuenta* Eutharici et Amalasuntae reginae filia Vittigis Gotthorum regis relicta, posterior Germani uxor. Iornand. lib. de rebus Geticis extremo. Procopius Lib. 3. Bell. Gotth.

41. *Germanus* Germani filius posthumus ex Mathasuenta. Iornand. ibidem.

Legimus apud Theophanem in Chron. *Marciani* et *Marcelli* Iustiniani Imperatoris nepotum nomina, quorum hic contra Persas duxit exercitum, anno avunculi trigesimo quinto: ille anno trigesimo sexto missus est in Africam contra Mauritanos, qui nescio an alius ab eo sit, quem Theophanes alter Byzantius Iustini Imperatoris patruelem nominat. De *Marciano* ita Ioannes Epiphaniensis Lib. 1. *Ἰουστῖνος ἐς τὴν ἑῴαν ἐκπέμπει Μαρκιανὸν στρατηγὸν ἐν τοῖς πατρικίοις τῆς συγκλήτου βουλῆς τεταγμένον, αὐτῷ τε πρὸς γένος συνημμένον τῶν τε πολεμικῶν κινδύνων οὐκ ἄπειρον, καὶ ἄλλως ἀνδρεῖον ὄντα τε καὶ δοκοῦντα. Iustinus in Orientem Marcianum mittit imperatorem, qui inter patricios et senatores conscriptus erat, et sibi sanguine propinquus, belli vero periculorum minime expers, qui et vir strenuus fuit et eam apud alios opinionem est consequutus.* Hos in diagrammate non posuimus, quorum incerti parentes sunt. Legimus praeterea in *πατρίοις* CP. ad portam aeneam septem Iustiniani *συγγενῶν*, *consanguineorum*, posita fuisse signa, quorum silentur nomina. Pseudogordianus in epistolis, quas Theodorae ac Iustiniano falso adscribit, *Tertullum* patricium Romanum Iustiniani *exadelphum* et Sanctum Placidum *nepotem* mentitur. Sed facile est fraudem autoris detegere. Plures Theodorae liberos iste memorat; sed praeter unam foeminam, nulli eidem fuerunt. Sancti Sabae precibus ne vel unum quidem, ut infra dicemus, impetrare potuit marem regni successorem. Ea ipsa foemina praemature obiit, atque etiam Theodora vitam amisit quinquennio antequam quinta synodus Constantinopoli celebraretur, cuius patres a

Pseudogordiano illo vitam Theodorae liberisque eius precantes inducuntur. Sed infra plura de illarum epistolarum impostura. [A]

10) *Monachum Deo insigniter gratum*] Zosimus vir eximius, cuius diversa sanctitatis monumenta exponit Evagrius Lib. 4. Cap. 7. e Lycia destinatus est ad Iustinianum, ut in Novell. 5. Cap. 2. Sabas homo celebris sanctimoniae a Palaestinis ad eundem est allegatus, ut scribit Cyrillus Scythopolitanus: item alii. Euthymius, Theodosius aliique sanctissimi monachi sub Iustiniano floruerunt: nullius tamen fixum nomen expressit Procopius. [A]

## CAPUT XIII.

1) *Mansuetissimum hominis ingenium*] Cum in reliquis pertractandis negotiis, tum maxime in disputationibus, quando temperare calorem ingenii, impetum reprimere, sibique imperare perquam difficile est. Ipse de se Iustinianus apud Innocentium Maronianum aequalem suum. *Cognovistis*, inquit, *quantis propositionibus rationabilibus et pacificis cum omni mansuetudine et patientia prolatis a nobis episcopus Philoxenus persuasus est.* Qua mansuetudine adeo praestare sibi ipse videbatur, ut episcopus inter disputandum ad eam hortari veritus non sit; quod idem Maronianus episcopus refert. [A]

2) *Sacerdotibus indulgebat*] Non solum aliena occupantibus, ut hic narrat et infra Emessenorum clericorum exemplo explicat: sed etiam Constantinopolitanis patriarchis *Oecumenici* nomen per summam Romanorum pontificum iniuriam aucupantibus. Quod cum primus Ioannes Cappadox ausus fuisset, ipse qui tum Iustino avunculo superstite rempublicam administrabat aequo animo tulit, deinde imperium adeptus, ratum gratumque habuit, suisque legibus perniciosum nomen inscripsit. Quare iurisconsulti multis parcant interpretationibus, cum *Oecumenici* nomen in Iustiniani constitutionibus offendunt. [A]

3) *Si quando huiusmodi causas cognosceret*] Eadem licentia causas ecclesiasticorum Iustinianus cognovit, qua iisdem leges praescribere ausus est; nec solum civiles causas, sed etiam religiones et controversias de fide sibi sumpsit, *gaudebatque*, ut Liberatus ait, *se de talibus causis iudicium ferre;* adeo ut ab episcopis saepenumero scriptis gravissimisque verbis et aliorum Caesarum exemplo monitus nihil cesserit. Facundus Herminianensis duodecimum eius operis librum, quod de tribus capitibus Iustiniano nuncupavit, in hoc argumentum insumit; ex quo libro paucula delibare ad hanc historiae partem illustrandam operaepretium duximus: *Cognovit Marcianus quibus in causis uteretur Principis potestate et in quibus exhiberet obedientiam Christo et ideo ne impius atque sa-*

*crilegus videretur, post sacerdotum sententiam opinioni suae nihil reliquit.* Et statim: *Ob hoc itaque vir temperans et suo contentus officio ecclesiasticorum canonum executor esse voluit, non conditor, non exactor.* Deinde adlatis exemplis regis Oziae, Dathan, Abiron, Ozae et aliorum qui se sacris audacter ingesserunt: *His autem,* ait, *atque huiusmodi rationibus et exemplis augustae memoriae Marcianum commonitum et edoctum fuisse credibile est, ne imperii sibi commissi decorem alieni officii usurpatione foedaret. Quod si etiam minus eius animo quae memoravimus occurrerunt, modestum virum sua procul dubio ratio temperavit, qua nosse facile poterat Christi solius esse regnum cum sacerdotio simul habere et quae propria sunt sacerdotii regibus interdixisse.* Et infra profert exemplum Leonis Imperatoris: *Idcirco,* inquit, *piae memoriae Leo quietem non conturbavit ecclesiae, quin non suo arbitrio ac potestate praesumpsit doctrinae Dominicae decreta statuere, nec quidquam solis creditum sacerdotibus usurpavit. Neque solum non extorquere, sed nec praeire tentavit sententiam sacerdotum.* Et paulo post ita concludit: *Si quis ergo horum periculorum nescius, cum videri doctus appetit, importune ac nulla utilitate suadente spontaneis quaestionibus ecclesiam turbat, hic non dispensator familiae Dominicae, sed dissipator est, et mysteriorum Dei dispersor. Qua illi Principes esse timuerunt, et idcirco non tantum quia vires eorum superabat tanti negotii magnitudo, verum etiam quia non acceperant, non sibi assumpserunt huius dispensationis officium.* [A]

4) *Male parta aliorum bona templis addixit*] Evagr. Lib. 4. Cap. 29. narratis Iustiniani rapinis subdit: ἀφειδὴς δὲ χρημάτων ὑπῆρχεν ὥστε πρᾶξαί τε ἄλλα μυρία εὐσεβῆ καὶ Θεῷ ἀρέσκοντα, εἴπερ ἐξ οἰκείων δρῷεν οἱ τούτων ἐργάται, καὶ καθαρὰς τὰς σφῶν πράξεις καρποφορεῖεν. *Erat et prodigus ita, ut alia infinita exequeretur opera, sane pia Deoque accepta, si modo vel ille vel alii qui talia moliuntur, de suis ipsorum bonis efficienda curarent, suasque actiones vacuas a sceleris labe, tanquam hostias Deo offerrent.* [A]

5) *Illud etiam pugnavit, ut in unam omnes convenirent de Christo sententiam*] Etiam in historia de Bell. Gotth. aegre ferre videtur Procopius eam legationem qua Hypatius Ephesinus et Demetrius Philippopolitanus hac super re functi sunt apud Romanum pontificem. Has de fide quaestiones non solum inutiles esse, verum etiam publicae quieti non parum officere Procopius existimavit. De hac eius absurda sententia fuse disseruimus, cum de historia huc quid sentiremus, pronunciavimus. Iustinianus vero non ideo vituperandus quod pugnaverit, ut in unam omnes convenirent de Christo sententiam; sed quia id ut antistes et ecclesiae doctor egisse visus est, non ut Imperator; sicuti manifestum erit ex iis quae

infra notabimus et paulo ante ex Facundo Hermianense ostendimus. [A]

6) *Haud esse homicidium ratus, quod in alienae opinionis populares committeretur*] Haereticos extremo etiam supplicio puniendos perperam hic negat Procopius; ut ex iis quae ad Cap. X. notavimus perspicuum est. Fortasse de catholicorum caedibus dicere voluit, qui discreparent a Iustiniani opinione de incorrupto Christi corpore, de tribus capitibus, antequam quinta synodus celebraretur, ut infra dicemus. [A]

7) *Tribonianus vereri se vehementer affirmabat, ne ob singularem pietatem in coelum improviso surriperetur*] Hesychius Milesius Procopii aequalis in libello de viris illustribus: Τριβωνιανὸς κολακεύων Ἰουστινιανὸν τὸν βασιλέα ἔλεγεν αὐτὸν ὡς οὐκ ἀποθανεῖται, ἀλλ' εἰς οὐρανοὺς ἁρπαγήσεται. ἦν δὲ ὁ Τριβωνιανὸς Ἕλλην τε καὶ ἄθεος. *Tribonianus adulando persuadere Iustiniano Imperatori conabatur, eum non moriturum, sed in coelum assumptum iri. Erat quippe Tribonianus gentilis et atheus.* Idem refert Suidas: merito Agapetus diaconus illud Iustiniano saepe saepius inculcat, ut assentatores caveret. Scilicet ingenium hominis longa consuetudine didicerat Agapetus. [A] Vide notam Meursii ad locum citatum Hesychii Milesii pag. 202. ed. nostr. [O]

8) *Ob singularem pietatem*] Scilicet blandiebatur Caesari Tribonianus in ea maxime re, qua ipse summopere sibi Caesar placebat. Inde omnia consilia ducere, ad ea omnes a se sancitas leges referre non est ubi Iustinianus non dicat ac repetat. Suas ad Deum preces pro haereticorum conversione apud episcopos praedicare non desinit, ut Innocentius Maroniae praesul, qui eum coram audivit, in epistola ad Thematem narrat: *Ingressus sum* (aiebat Iustinianus) *in oratorium gloriosi Michaëlis archangeli, quod est in Cochilo, et rogavi Dominum dicens: Quia si in veritate uniri habent nobis, compunge eos velociter consentire etc. Et cognovistis quantis propositionibus rationabilibus et pacificis cum omni mansuetudine et patientia prolatis a nobis vir reverendissimus episcopus Philoxenus persuasus est* etc. Denique in ipso illo communi Imperatorum nomine, Pius, licet adscititio gloriam pietatis quaesivit Novella 78. Ἀντωνῖνος ὁ τῆς εὐσεβείας ἐπώνυμος, ἐξ οὗπερ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ τῆς προσηγορίας καθήκει. *Antoninus qui a pietate nomen invenit, a quo eiusdem nominis decus ad nos usque pertingit.* Sed Christiani Imperatores inde a Constantino magno, quasi tesseram religionis quam colerent, Pii nomen sibi vindicarunt. A gentilibus illa se accepisse fatentur: Flavius. Augustus. Caesar. [A]

9) *In coelum improviso surriperetur*] Consecrationem et ἀποθέωσιν, suo more, hoc est gentilium, significare Tribonianus

volebat, huiusmodi raptus in coelum etiamnum in Imperatorum nomismatis et in fornice Arcus Titi Romae videmus, et in suo ludo Seneca deridet. Sic quidem negator et ἄθεος Tribonianus. Verum ex Christianis non defuit Ioannes Calcedonii filius Constantinopolitanus patriarcha, qui (ut Nicephorus ait) abhinc annis quadringentis solemni ritu inter missarum religiones Instiniani quasi coelo recepti memoriam celebravit. In quo facto Graeculi Schismatici levitatem vides; nam in ecclesiasticis Romanis tabulis et in ipsis Graecorum Menologiis nullum Instiniani nominis vestigium apparet. Si unquam a quopiam Graecorum inscriptum et deinde abrasum et obliteratum est, hoc ipsum temerarium illius patriarchae factum explodit. Patres concilii Trullani in praefatione suorum canonum τῆς θείας λήξεως Instinianum dixere, et Patres concilii sexti CP. etiam Theodoram. Sed ea dicendi forma omnium Christianorum Caesarum memorias prosequi scriptores solent; etiam Anastasium Imperatorem haereticum ita nominatum supra notavi. Patres concilii sexti Constantinopolitani, ut in quibusdam manuscriptis Codicibus est, Instinianum ἐν ἁγίοις vocant. Sed quid est? etiam Andreas Ephesinus antistes actione decima synodi Chalcedonensis Theodosium iuniorem ἐν ἁγίοις semel atque iterum nominat, et autor vitae Sancti Nili Theodosium seniorem ἐν ἀγγέλοις, et concilium Romanum Gotthorum regem Theodoricum *Sanctum Principem* dixit; quorum nullus in album Sanctorum relatus est, et Theodoricus Arianus fuit. Quid plura? Imperatores passim SACRATISSIMI et DIVINISSIMI appellantur; ipsi de se, NOSTRUM NUMEN; eorum diplomata SACRAE, DIVINAE LITTERAE; Aula SACRUM PALATIUM, DOMUS DIVINA; ipsa Imperatorum VESTIGIA SACRA nuncupantur. Orbiculari illo diademate, quod Diis olim gentilitas, nos sanctis viris tribuimus, redimita Imperatorum capita in eorum nummis nonne videmus? Ea porro non meriti, sed Imperialis et regiae dignitatis praerogativa est. Nam sanctissimus martyr Dionysius Alexandrinus, ut autor est Eusebius, etiam Valerianum et Gratianum gentiles Principes *Sanctissimos* nuncupavit. Idque omnino est observandum apud ecclesiasticos scriptores eas dicendi formas, ὁ ἐν ἁγίοις, ὁ ἐν ὁσίοις, ὁ ἐν ἀγγέλοις, honoris tantum gratia nonnunquam usurpari. Quare nimis cautus est interpres octavae synodi CP. qui PIUM, SACRUM Imperatorem quam SANCTUM dicere mavult. Anastasius antiquus interpres bene retinuit SANCTUM et Adrianus pontifex Ambrosii testimonio ad Gratianum eam vocem tributam Imperatoribus fuisse demonstrat in resp. ad Carolum Magnum pro concilio Niceno secundo. [A]

10) *A quibus nullus eum cohibere unquam potuit*] Scilicet Romani pontifices, qui tum saepe Byzantium appulerunt, Ioannes, Agapetus, Sylverius, Vigilius, Pelagius Romanae ecclesiae archidiaconus, aliique Orientis episcopi divino zelo succensi: de his non du-

bito; nam Agapeti diaconi Constantinopolitani etiamnum libellus extat, censor Iustiniani morum ac vitae. [A]

11) *Hoc Romanorum Principe nulla firma de Deo fuit sententia vel fides*] Id ecclesiasticae illius temporis historiae loquuntur. Nam tum vel priores haereses invaluerunt, ut *Manichaeorum, Sabbatianorum, Monophysitarum* et aliorum. Vel aliae tum primum extiterunt, *Monothelitarum, Severianorum, Theodosianorum, Gaianitarum, Agnoëtarum, Theopaschitarum, Aphthartodocitarum.* Victor Tunn.: *Theodosius Sugas* (lego *Sycas*) *relegatus totum pene palatium et maximam regiae urbis partem sua perfidia maculavit. Quae occasio cunctis pene haeresibus licentiam tribuit, ita ut non solum Theodosianitae, sed et Gaianitae monasteria atque oratoria apud urbem regiam construxissent.* Sed praestat de uno Iustiniano hic dicere. Sensit ille cum Eutychianis, antequam Byzantium veniret Agapetus pontifex; a quo post diuturnas altercationes, recta est imbutus sententia. Anastasius in Agapeto, Paulus diaconus in Iustiniano. Theodoram coniugem multarum licet haeresum labe contaminatam, ut infra dicemus, et a summis pontificibus semel atque iterum religionis ream ob id pronunciatam, nunquam Iustinianus coërcuit. Evagr. Lib. 4. Ipse denique in Aphthartodocitarum impietatem lapsus, Eutychio praesule Constantinopolitano a quo redarguebatur in exilium pulso, conscriptoque edicto pro eadem haeresi statuenda, moritur. Evagr. Lib. 4. Victor Tunn. Eustathius Presbyter in vita Sancti Eutychii, qui Iustiniani aequales fuerunt; praeterea Theophanes, Zonaras, Cedrenus, Nicephorus et alii. [A] Atqui non Iustiniani culpa factum est, ut haereses in ecclesia existerent. Nam paulo ante ipse Procopius noster testatur Iustinianum pugnasse, ut omnes in unam convenirent de Christo sententiam. [*Reinhart*]

12) *Nullum stabile ius*] Quamobrem tot videmus ANTINOMIAS in Iustiniani constitutionibus. [A]

13) *Cibus potusque illi nunquam ad satietatem*] Idem habet Libro 1. de Aedif.: *οὐ μέν τοι οὐδὲ τούτοις κατακορὴς γέγονε πώποτε, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα δαῖτα αἴροιτο, ἀπογευσάμενος τούτων δὴ τῶν αὐτῷ ἐδωδίμων, εἶτα μεθίει, οὔπω ἐδηδοκὼς τὰ αὐτάρκη. Neque is unquam ad satietatem se explevit; sed cum cibum sumeret, delibata tantum fercula statim omittebat, nondum cibariis pro necessitate comestis.* [A]

14) *Saepe unum atque alterum diem noctemque cibo abstinuit*] Narrat idem fusius ibidem, eamque fuisse morbi caussam asserit, de quo nos egimus ad Cap. IX. [A]

15) *Horam somno indulgens*] Ibidem hoc etiam tangit Procopius: *πόῤῥω γὰρ τῶν νυκτῶν εἰς κοίτην ἰὼν ἐξανίστατο αὐτίκα μάλα, ὥσπερ χαλεπῶς ἔχων τοῖς στρώμασι. Post multam noctem*

*cubitum ivit, pauloque post surrexit, quasi cubili indignatus.* Haec de vigiliis atque ieiuniis ibi Procopius fuse atque luculenter, quod Iustiniano gratum id futurum non dubitaret, cum id ipse saepius et ambitiose repetat; Novell. 8. *Omnes nobis dies ac noctes contingit cum omni vigilantia et cogitatione degere etc.: Et non in vano vigilias ducimus, sed in huiusmodi eas expendimus consilia, pernoctantes et noctibus sub aequalitate dierum utentes.* Et Novella 30. *Neque quicquam detrectamus eorum, quae vel ad extremam pertingunt difficultatem: vigiliis simul et inediis caeterisque laboribus iugiter pro subditis nostris ultra quam naturae modus patitur, utentes.* Nescio quis illius aetatis poëta ἀκοίμητον βασιλέα, *Imperatorem insomnem*, Iustinianum dixit, ut est in epigrammate, quod supra dedimus. [A]

## CAPUT XIV.

1) *Nulla rebus agendis erat opportunitas, nullum vestigium antiquitatis*] Ex his illud etiam est, quod statim subdit, *exinde iam turba frequens complevit tribunal postulatura quaestionem, sed apud quos iudices instituèret, non habuit.* Haec in theatro magnis clamoribus Iustiniano plebs improperabat. Est apud Theophanem, quem supra laudavimus: λόγον ἔχοντες αὐτοκράτορ ὀνομάζομεν ἄρτι πάντα. ποῦ ἐστιν; ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν, οὐδὲ τὸ παλάτιον, τρισαύγουστε, οὐδὲ πολιτείας κατάστασις. *Quaestionem, Imperator, habemus; ideoque omnia hic loquimur: quandoquidem, Auguste maxime, neque curiae neque reipublicae dignitatem ullam superesse videmus.* [A]

2) *Nihil quod Imperatoriam deceret maiestatem vel habuit vel curarit*] De hoc argumento plura hic enumerat Procopius; sed longe complura in reliqua historia, quam eidem Iustiniano legendam tradidit; ex multis unum recitasse sit satis ex Lib. 2. Bell. Pers.: τοῦτο μέντοι τὸν Ἰσδιγούναν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς μάλιστα πρέσβεων ἁπάντων, ὧν ἴσμεν, ξύν τε πολλῇ φιλοφροσύνῃ εἶδε καὶ διὰ τιμῆς ἱκανῶς ἤγαγεν, ὥστε καὶ ἡνίκα δὴ αὐτὸν ἑστιῴη Βραδουκίωνα, ὅσπερ αὐτῷ ἑρμηνεὺς εἵπετο, ξὺν αὐτῷ ἐπὶ τῆς στιβάδος κατέκλινε, πρᾶγμα οὔποτε γεγονὸς πρότερον ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου. ἑρμηνέα γὰρ οὐδὲ τῶν τινι καταδεεστέρων ἀρχόντων, μήτι γε δὴ βασιλεῖ ὁμοτράπεζον γεγονότα οὐδείς ποτε εἶδεν, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπρεπέστερα ἢ κατὰ πρεσβευτὴν τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐδέξατό τε καὶ ἀπεπέμψατο, καίπερ ἐπ' οὐδενὶ ἔργῳ τὴν πρεσβείαν (ὥσπερ μοι εἴρηται) πεποιημένον. *Chosroae legatum Isdigunen ea humanitate et honore Iustinianus, quo nullum antehac legatum excepit; cum enim ille secum epulabatur, Braducionem eius assectatorem ac interpretem, in mensa apud se decumbere voluit; quod nunquam ex*

*omni anteacti temporis memoria usurpatum fuit. Nam interpretem, cum vel infimi ordinis magistratu, nedum cum Imperatore, ad mensam considere, nemo est qui viderit. Quin et Isdigunen ipsum longe honorificentius, quam pro legati conditione, excepit ac remisit; licet nullam, ut dixi, rem eius legatio contineret.* Haec minus accurate, ut saepe alia, interpretatus est Raphaël Volaterranus. Caeterum Chosroes Braducionem interpretem post reditum egit in crucem, iure suspectam habens immodicam et effusam in eum Iustiniani benevolentiam. Procop. Lib. 8. hist. [A]

3) *Ad barbarorum morem se citius comparavit sermone, habitu, ingenio*] Fortasse sermonem habitumque patrium indicat, hoc est Illyricum: nam passim Procopius eam gentem barbaram vocat, et hic Romanus sermo in rescriptis et mandatis Principis aliquandiu perduravit, in privatis vero collocutionibus apud Orientis Imperatores longe ante Iustinianum desueta res erat. In publicis conventibus Latine et Graece iidem orabant; ut Marcianus in concilio Chalchedonensi: Constantinus magnus in Nicena synodo post Romanam orationem, licet Graecam linguam calleret, Graeco tamen est usus interprete, ut autor est Eusebius Lib. 3. de Vit. Constant. Cap. 13. Qua itidem ratione rescripta, legesque nonnunquam utraque lingua proponebantur. Rei causam reddit Iustinianus Novella 66. Graece quidem διὰ τὸ τῷ πλήθει κατάλληλον, Latine vero διὰ τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας. In publicis inscriptionibus, praesertim ecclesiasticis, passim Iustinianus Graecam linguam admiserat. In nummis integrum servavit locum Romanis vocibus; ex quibus primi Mauritius et Heraclius eas coeperunt expungere. Quod ait de corporis habitu, curiosam in primis rem brevitate occultavit potius quam explicavit Procopius; nam ex antiquis Iustiniani nummis nonnisi Imperialem eius aetatis cultum observare est. En tibi Iustinum ipso pene Iustiniani ornatu ac suppellectile vestitum apud Corippum Lib. 2.

*Egreditur, tunicaque pius inducitur artus,*
*Aurea se veste tegens. — — — —*
*Purpureo surae resonant fulgente cothurno,*
*Cruraque puniceis induxit regia vinclis,*
*Parthica Campano dederant quae tergora fuco.*
*Augustis solis hoc cultu competit uti,*
*Sub quorum pedibus regum est cruor. —*
*Nobilibus gemmis et cocto lucidus auro*
*Balteus effulgens lumbos praecinxit heriles,*
*Substrictoque sinu vestis divina pependit*
*Poplite fusa tenus, pretioso candida limbo.*
*Caesareos humeros ardenti murice texit*
*Circumfusa chlamys, rutilo quae ornata metallo*

*Principis exerta vincebat lumina dextra,*
*Aurea iuncturas morsu praestrinxit adunco*
*Fibula et a summis gemmae nituere catenis,*
*Gemmae quas Getici felix victoria belli*
*Praebuit, atque favens dominis Ravenna revexit,*
*Quasque a Vandalica Belisarius attulit aula,*
*Signa triumphorum, pie Iustiniane, tuorum.*

Verum in Iustiniani veste nescio quid peculiare fuisse indicare Procopius videtur, quod vel a barbaris mutuatus sit, vel excogitarit ipse Iustinianus. Certe Ἰουστινιάνειον, *Iustinianeum*, diadematis quoddam genus dictum fuisse Georgius Codinus est autor. Quod eius interpres *doctorale* fuisse *capitium* divinat, ut saepe in eo libello divinare solet. Cedo in veste Imperatoria huiuscemodi capitii formam et usum. Iacobus Gretserus vir doctus invenisse se putat, profertque aeneum nomisma Iustiniani huic aureo nummo persimile (*Fig.* 6.), quem princeps utriusque linguae Cardinalis Barberinus ex museo suo aureis argenteisque nomismatis refertissimo mihi dedit; cristatamque illam, quam vides galeam, *Iustinianeam* dictam Gretserus existimat. Verum ante Iustinianum Theodosius, Marcianus, Leo, Zeno, Anastasius et Iustinus eandem πτερωτήν, *cristam*, in galea gestarunt, ut in eorum nomismatis apparet; atque illa est quam τροπαιουχίαν vocatam idem Codinus affirmat. Deinde illud Iustinianeum diadema non bellicum aut castrense fuit, sed civicum et quo in sacris et in ecclesiis utebatur. Quare eius formam hanc (*Fig.*7.) fuisse non dubito, quam nemo ante Iustinianum usurpasse videtur et in sacris et dum in ecclesiis munera antistiti offerebat, eum gestasse haec ex musivo tabula Ravennae testatur (*Fig.* 8.). Num *habitus corporis* indicat capillitium a fronte detonsum? Venetorum, quibus favebat Iustinianus, is erat habitus, ut supra docuit Procopius. Quare Cedrenus, τὴν κεφαλὴν πρὸς κόμης κάλλος μικρὸν ἐψαλλισμένην, *capite ad comae pulchritudinem nonnihil detonso;* nam lego ἐψαλλισμένην, non ut habent impressi libri, ἐψιλωμένην: nemo enim est, qui Iustiniani calvitium in antiquis nummis viderit. [A]

4) *Quae sibi rescripto respondenda forent, haec non, uti mos est, quaestori committebat*] Hinc liquet munus fuisse quaestoris edendarum legum formas componere et pleraque in senatu ore tenus pronunciare. Cassiod. Var. Lib. 6. Epist.: *Quaesturam toto corde recipimus, quam nostrae linguae vocem esse censemus.* Spartian. in Adriano: *Quaesturam gessit, in qua orationem imperato is in senatu agrestius pronuncians risus est.* Hinc etiam liquet, complures Novellarum Iustiniani, quas habemus, ab eo conscriptas esse. Certe illam, quam instante Saba Palaestinorum legato contra Samaritas tulit, cuius in 129. mentio est, cum Triboniano in aula

nuncupata Magnaura Iustinianus sub horam dici tertiam condebat, ut Cyrillus Scythopolitanus prodit. De numero et editione Iustiniani Novellarum hoc iurisconsulti scholium in calce τῆς ἑξήκοντα βίβλου τῶν βασιλικῶν legi: *Χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι ἑκατὸν ἑξήκοντα ὀκτὼ νεαραὶ συνετέθησαν παρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. ἐξ αὐτῶν ἑκατὸν τεσσαράκοντα μία ἐτέθησαν εἰς τοὺς προσφόρους τίτλους τῶν ἑξήκοντα βασιλικῶν βιβλίων. αἱ δὲ λοιπαὶ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι παρεσιωπήθησαν, ἤγουν α. β. στ. ζ. θ. ια. μ. μστ. ν. νδ. νε. νστ. νη. ξη. οδ. οε. οστ, οθ. πγ. πδ. στη. ϱστ. ϱκζ. ϱκθ. ϱλζ. ϱα. μα.* Hunc numerum si cum editis Novellis conferas, multo plures Iustinianum scripsisse invenies. Argumento sint eae, quas eruditi iurisconsulti nuper offenderunt, quasque nos partim integras legimus in Codice Vaticano manuscripto, ex quo rescriptum illud ad omnes episcopos de scenicarum nuptiis decerpsimus, quod supra cum Iustini constitutione collatum primi vulgavimus. Quod vero non omnino compta Iustiniani esset oratio, sed barbare sonaret, id aliquando deprehendere est in Novellis, quamquam eruditae alioqui sint, nihilque magis te in illis offendat, quam verbosa sententia et sane Asiaticum dicendi genus. [A]

5) *Turba frequens complevit tribunal*] Nam Iustinianus sibi plerumque sumebat munus non solum quaestoris, ut dixit, sed etiam iudicum, atque pro tribunali sedebat, audiebatque litigantes et sententias ferebat. Hoc ipse diserte narrat Novella 88. *Litem nuper audientibus nobis (id quod publice in regia raro non facimus) orta est controversia* etc. Vide etiam Novella 92. initio, et 73. [A]

6) *Sed consessum impleret, ad speciem quandam ex prisca lege*] Similiter Tacitus de reipublicae statu sub Tiberio Lib. III. Annal. Cap. X. *Tiberius vim principatus sibi firmans imaginem antiquitatis senatui praebebat, postulata provinciarum ad disquisitionem patrum mittendo.* [*Reinhart*]

7) *Ea, de quibus consulendum esset, Imperator ac Theodora sibi sumerent*] Argumento sit octava constitutio, quae licet de re gravissima sit, non sententiam senatus, sed unius Theodorae rogasse se Iustinianus affirmat. *Haec omnia apud nos cogitantes et hic quoque participem consilii sumentes eam, quae a Deo data est nobis, piissimam coniugem.* Lege quae supra notavimus ad Cap. IX. [A]

8) *Referendariis*] Quale fuerit referendariorum munus explicat. En tibi unum ex Iustiniani referendariis ob oculos ponimus suum munus exequentem in synodo quinta Constant. act. 1. *Theodorus circumspectus tribunus, notarius et referendarius piissimi D. N. dixit. Praesentes Venerabilissimi Monachi supplicationes porrexerunt Divinissimo ac Serenissimo et Victoriosissimo Imperatori nostro et ipsas sanciri imperium suum digne iudicavit et me accipere ac portare ad vestram Sanctitatem, docereque Venerabiles Mona-*

*chor, ut cum vos edocti eritis, quae ab ipsis facta sunt, canonice formetis ea, quae vestrae Beatitudini videntur bene habere. Has itaque cum ad manus habeam, vestrae Beatitudini porrigo ad legendum.* De referendariorum numero ac dignitate vide Novellam 10. [A]

9) *In regia curia conventis iudicibus*] Nam in porticibus Imperatoriae domus erat praefectorum praetorium, quaestorum tribunal, iudicum subsellia, referendariorum sedes, tabellionum archiva. Vide Procopium Lib. 1. Aedif. extremo et Agathiam Lib. 3. initio. Quare Palatii seu curiae nomine iudicia, tribunalia causaeque forenses notantur. Sic in theatro plebs inclamabat Iustiniano, τὸ παλάτιον ποῦ ἐστιν οὐκ οἴδαμεν. *Palatium, seu curia, ubi sit nescimus.* Hoc est, nulla superest iudiciorum forma. [A]

10) *Erat respublica quasi lascivientium puerorum regina*] Haec sententia et consimiles huic aliae fortasse dictae ὑπερβολικῶς videantur, et oratorie potius quam ad historiae ac veritatis modum expressae. Sed aequi rerum aestimatores, uti graviora, quae in hoc libello legunt, aliorum historicorum testimoniis comprobata vident; ita et leviora illa viderent, quae ob sepultam tenebris antiquitatis historiam invenire testimonium idem non potuerunt. At vero ut has ipsas sententias, quae veritatem excedere videntur, ab ea minime abhorrere lector intelligat; illud, velim, legat historiae fragmentum, quod ex Theophane ad Cap. XII. produximus; in eo sane velut in tabula adumbratam contempletur rempublicam Romanam, quasi lascivientium puerorum reginam fuisse Iustiniani temporibus. [A]

11) *Leo quidam genere Cilix*] Hic erat Imperatoris referendarius. [A]

## CAPUT XV.

1) *In maritima suburbana, praesertim in Heraeum secedebat*] Praecipua deliciarum loca sub urbe Byzantio haec Imperatoribus fuerunt: Ἕβδομον, *Septimum*: non septima Byzantii regio, ut opinatur Heribertus Rosueydus in not. ad vit. Pat. sed suburbanum septimo ab urbe lapide distans. Ita Socrates et Sozomenus, Idatius in Fastis, *Valens Augustus Constantinopoli in miliario septimo levatus est;* et infra: *his consulibus levatus est Arcadius Augustus Constantinopoli in miliario septimo.* Pleraque alia loca sunt, quae ex mensura certae ab urbibus distantiae nomen acceperunt. Id explicat Procopius in consimili nomine Lib. 4. Aedif.: φρούριον δὲ ἄλλο διαφερόντως ἐχυρὸν ἀνέστησε Σιγγιδόνος ὀκτὼ σημείοις διέχον, ὅπερ Ὀκτάβον λόγῳ τῷ εἰκότι καλοῦσι. *Praesidium aliud apprime munitissimum excitavit, quod ab urbe Singidone octo ferme milliari-*

*bus distat; quare Octavum apposite vocatur.* Ad rem modo. Βρυά, de quo Constantinus Porphyr. de Adm. Imper. Cap. 51. Πηγαὶ, *fontes*, quem locum primus exornavit Iustinianus; describit Procopius L. 1. Aedif. Ἡρία, *sepulcra*, de quibus statim. Ob aëris salubritatem Heraclius, ut ait Suidas, πειθόμενος ἀποθανεῖν ἐν τοῖς εἰς τὰ Ἡρία παλατίοις διέτριβε: *instare sibi mortem audiens in Erianis palatiis se continuit.* Saepe Chalcedonem Iustinianus et Theodora animi causa secesserunt, ut ex rescriptis, primis imperii annis ibidem datis, colligere est. Longius vero ab urbe regia semel Theodora digressa est ad Thermas Pythias (quarum amplissima descriptio exstat Pauli Silentiarii. O). Theophanes: Τούτῳ τῷ ἔτει Θεοδώρα ἡ εὐσεβεστάτη Αὐγούστα ἐξῆλθεν εἰς τὰ θερμὰ τῶν Πυθίων θερμῆσαι, καὶ συνεξῆλθεν αὐτῇ ὅ τε πατρίκιος Μηνᾶς ὁ ἔπαρχος, καὶ ὁ πατρίκιος Ἠλίας ὁ κόμης τῶν λαργιτιώνων, καὶ ἄλλοι πατρίκιοι καὶ κουβικουλάριοι καὶ σατράπαι χιλιάδες τέσσαρες, καὶ πολλὰ ἐχαρίσατο ταῖς ἐκκλησίαις καὶ πτωχείοις καὶ μοναστηρίοις. *Hoc anno, nempe Iustiniani sexto, Theodora piissima Augusta egressa est ad Thermas Pythiorum calefaciendi se causa; quam comitati sunt Menas patricius et praefectus praetorio, Elias patricius et comes largitionum, aliique patricii, cubicularii et satrapae; in comitatu vero fuerunt fere quatuor millia hominum, multaque dona largita est ecclesiis, ptochiis et monasteriis,* scilicet recuperandae sanitatis ergo. [A]

2) *Praesertim in Heraeum secedebat* ] Procopius uti maluit prisco eius loci nomine Ἡραῖον, *Heraeum*, in quo Ἥρας, id est *Iunonis*, fanum olim fuerat. Nam alii, ut Suidas et Cedrenus ἠρία, hoc est *sepulcra*, quod, ut in πατρίοις CP. legimus, τὸ πάλαι ἐκεῖ ἐθάπτοντο οἱ πολῖται. *Olim ibi civium monumenta forent.* Alii ἱερεῖον et ἱέρεια. Quare Maximus Planudes, vel quisquis εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἱερείας, *in ingressum Hieriae* titulum fecit epigrammati, quod Iustinianus inscripserat regiis aedibus in Heraeo a se constructis:

Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἱερείας.

Τοῦτον Ἰουστινιανὸς ἀγακλέα δείματο χῶρον,
Ὕδατι καὶ γαίῃ κάλλος ἐπικρεμάσας.

Ioannes Brodaeus Lib. 4. Anthologiae ad hoc epigramma ἱέρειαν dictam falso credidit aedem D. M. Virg. a Iustiniano constitutam. Sanctus Nicephorus Constantinopolitanus in hist.: ηὐλίζετο ἐν τῷ παλατίῳ τῷ καλουμένῳ τῆς Ἱερείας, *in palatio quod Hieriae dicitur mansit.* Sozomenus Lib. 7. Cap. 5. Demophilum episcopum Arianum a Theodosio urbe expulsum ad Ἱέρειαν cum suis secessisse narrat. Hunc locum, in quo sine interpellatoribus Iustinianus ac Theodora se oblectarent, tot instruxerunt deliciis, ut poëtis etiam illius celebrandi causam dederint. Extant etiamnum Pauli Silentia-

rii et Agathiae scholastici nobilium eius aetatis poëtarum epigrammata 4. Anthol. Lib. quamquam philologos, de quo potissimum suburbano in iis mentio sit, adhuc ignorare sciam: sed videant unam illorum esse sententiam et inscripti foribus distichi, de quo modo dicebam. His multam lucem affert locus Procopii libri primi Aedif. extremi.

PAULI SILENTIARII.

*Πόντος ὑποκλύζει χθονὸς ἕδραν, ἄπλωτα δὲ χέρσου*
*Νῶτα θαλασσαίοις ἄλεσι τηλεθάει.*
*Ὡς σοφὸς ὅστις ἔμιξε βυθὸν χθονὶ, φυκία κήποις,*
*Νηϊάδων προχοαῖς χεύματα Νηρεΐδων.*

EIUSDEM.

*Ἐνθάδ' ἐριδμαίνουσι, τίνος πλέον ἔπλετο χῶρος,*
*Νύμφαι Νηϊάδες, Νηρίδες καὶ Δρυάδες.*
*Ταῖς δὲ θεμιστεύει μεσάτη χάρις· οὐδὲ δικάζειν*
*Οἶδεν, ἐπεὶ ξυνὴν τέρψιν ὁ χῶρος ἔχει.*

AGATHIAE SCHOLASTICI.

*Εἶξον ἐμοὶ Δάφνης ἱερὸν κλέτας ἔκτοθι Πόντου*
*Κείμενον, ἀγραύλου κάλλος ἐρημοσύνας.*
*Ἐνθάδε γὰρ Νύμφαι δενδρίτιδες, αἵ τ' ἐνὶ πόντῳ*
*Νηρεΐδες ξυνὴν θέντο συνηλυσίην.*
*Ἀμφ' ἐμὲ γὰρ μάρναντο, δίκασσε δὲ Κυανοχαίτης,*
*Καί με παρ' ἀμφοτέρας μέσσον ἔθηκεν ὅρον.* [A]

Stephanus Byzantius: *Ἡραῖα — ἄκρα οὕτω λεγομένη καταντικρὺ Χαλκηδόνος. Ταύτην δ' ἐν τῇ συνηθείᾳ Ἡρειαν φασί τινες, κακῶς. Ἄλλοι δὲ Ἥριον, μυθοποιοῦντες ὡς ἐκεῖσε ὀρύξαντες τάφους, χύτρας εὗρον καὶ ὀστᾶ* etc. In hoc promontorio palatium exstruxit Iustinianus, cuius elegantiam pluribus commendat Procopius noster Lib. 1. de Aedificiis Cap. XI. ubi etiam novum portum ab eodem Imperatore conditum describit. Exornavit deinceps hoc palatium Iustinus iunior. Vide Banduri Imper. Orient. Tom. II. pag. 736. [O]

3) *Irrumpentis ceti periculis* ] *Porphyrionem* cete illud appellarunt Constantinopolitani; quod ex intervallo, annos ferme quinquaginta, ad utrumque Bospori sinum, magnas nautis atque civibus clades intulit. Vide quae fuse de illo narrat Procopius Lib. 3. Bell. Gotth. Cap. 29. *Τότε καὶ τὸ κῆτος, ὃ δὴ Βυζάντιοι Πορφυρίωνα ἐκάλουν. τοῦτο δὲ τὸ κῆτος πλέον μὲν ἢ ἐς πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς τό τε Βυζάντιον καὶ τὰ ἀμφ' αὐτὸ χωρία ἠνώχλει· οὐκ ἐφεξῆς μέντοι, ἀλλὰ διαλεῖπον (ἂν οὕτω τύχοι) πολύν*

τινα μεταξὺ χρόνον· καὶ πολλὰ μὲν κατέδυσε πλοῖα, πολλὰ δὲ τοὺς ἐπιβάτας ξυνταράττον καὶ βιαζόμενον, ὡς ἀπωτάτω ἀπήνεγκεν — — μῆκος μὲν πηχῶν μάλιστα τριάκοντα ὂν, εὖρος δὲ δέκα. [A et O]

## CAPUT XVI.

1) *Amalasuntha*] Filia Theodorici Veronensis regis Gothorum Orientalium, nupta Eutherico regi Gothorum Occidentalium in Hispania, filium peperit Athalaricum regem postea Italiae, post cuius obitum in regnum vocavit consobrinum Theodatum, sed ab eodem cuius rapacitatem coercebat in carcerem coniecta, dein cum Constantinopolin in tutelam Iustiniani proficisceretur a Gothis quibusdam, quorum propinquos occiderat, in itinere interemta. Haec omnia fuse narrat Procopius noster Lib. 1. de Bell. Goth. Cap. 1—V. Iussu Theodati in balneo strangulatam fuisse tradit Paulus Diaconus in continuatione Historiarum Eutropii Lib. XVII. pag. 568. in Epitome Historiae Romanae ex editione Blancardi, et Iornandes de rebus Geticis Cap. LIX. [O]

2) *Verae tunc locus narrationi non fuit*] Nimirum adhuc Theodora supererat, cum historiam de Bello Gotthico Procopius lucubrabat, ut in praefatione lectorem monuimus. [A]

3) *Theodatum rationibus mihi quidem obscuris in Amalasunthae caedem impellit*] De hac caede audire pene mihi videor submussitantem cum Theodora Theodatum, in Ep. 20. Lib. 10. Var. Cassiod.: *De illa persona, de qua ad nos aliquid verbo titillante pervenit, hoc ordinatum esse cognoscite, quod vestris credidimus animis convenire. Desiderium enim nostrum tale est, ut interveniente gratia non minus in regno nostro, quam in vestro iubeatis imperio.* De quo tamen nihil statuo. [A]

4) *Exinde Petrus ad magistri dignitatem evehitur*] Ad quem extant duae Iustiniani Novellae 123. 137. hoc titulo: *Petro Gloriosissimo Magistro divinorum Officiorum.* Venit cum aliis imperii primatibus Vigilium papam ad synodum Constantinopolitanam evocaturus, ut est ibidem Collat. 2. Alius est Petrus praefectus praetorio, de quo infra. Hic erat Illyriensis patria Thessalonica, ex advocatis ordinariis urbis Constantinopoleos, homo singulari prudentia et mansuetudine, et ad persuadendum comparatus, ut Procopius ait Lib. 1. Bell. Gotth. et Cassiod. Lib. 10. Var. epist. 19, *Vir eloquentissimus Petrus Legatus Serenitatis vestrae et doctrina summus, et conscientiae claritate praecipuus.* Vide Epist. 22. eiusdem libri 23. sed profunda avaritia. Post reditum ex Italica legatione ad Theodatum, magister officiorum creatur: tandem in Persidem legatus ad Chosroem mittitur. Scripsit historiam et de re-

publica, vide plura apud Suidam verbo *Πέτρος* et verbo *ἐμβριθής*. Eius historiam non vidi, sed quaedam fragmenta legi in bibliotheca Vaticana in eclogis de legationibus. Iterum eius mentio est infra. Huius filius Theodorus anno Iustiniani trigesimo quarto perduellionis insimulatus est. Quod illi manus altera esset brevior, *Κοντοχέρην* appellarunt. [A]

5) *Erat Iustiniano ab epistolis Priscus*] Idem de Prisco ita refert Theophanes, sed ex alio autore, quemadmodum tute lector intelliges; quare non frustra dolemus tot veterum autorum iacturam, qui eadem, quae Procopius de Iustiniano ac Theodora narrarunt. *Τούτῳ τῷ ἔτει Πρίσκος ὕπατος ἀπὸ νοταρίων τοῦ βασιλέως ἀγανακτηθεὶς ὑπὸ Θεοδώρας τῆς βασιλίσσης ἐδημεύθη, καὶ διάκονος Κυζίκου ἐχειροτονήθη κελεύσαντος τοῦ βασιλέως. Hoc anno, nempe Iustiniani septimo, Priscus consul et olim notarius Imperatoris, qui in se Theodorae indignationem converterat, publicatis fortunis, diaconus Cyzicenus initiatus est, iubente Caesare.* [A]

6) *Detondet, invitumque adigit ad sacerdotium*] Mos fuit Orientalium Imperatorum minime commendandus, ut quibus viam ad dignitates praecludere vellent, eos vel invitos sacris initiandos curarent. Ioannes Cappadox hac eadem arte a Theodora circumventus, a sacris faciendis abstinuit, ne ad imperium, quod sibi vane pollicebatur, impedimento id foret. Primus, quorum mihi modo venit in mentem, hoc egit Theodosius iunior, qui Cyrum praetorio praefectum, ab eam populi vocem, *Κῦρος καὶ εἰς ἄλλο νικήσει. Alia te manet Cyre victoria;* quam in tyrannidem Theodosius interpretatus est, Smyrnae fecit episcopum: posteriorum deinde Graecorum Caesarum nullus fere est, qui in rebelles amicos vel consanguineos absurdam hanc rem non commiserit. [A]

7) *In templum Michaëlis archangeli*] Plura templa Michaëli archangelo vel *ἀρχιστρατηγῷ* i. e. summo coelestis militiae principi Constantinopoli exstructa recenset Bandurius Imper. Oriental. Tom. II. p. 681. [O]

8) *Nervo bovino a fronte ad aures circumacto*] Hoc genus crudelitatis et in Bassum patricium exercuisse Theodoram, in *πατρίοις* CP. olim legimus; *Τὰ δὲ Βάσσου ἀνήγειρε Βάσσος πατρίκιος ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστινιανοῦ, εἰς ἔχθραν δὲ ἐλθούσης μετὰ τοῦ Βάσσου Θεοδώρας τῆς γυναικὸς τοῦ βασιλέως ἔσφιγξε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μετὰ κόρδας καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἔξω ἐπήδησαν. Ecclesiam, quae ad Bassum appellatur, aedificavit sub Iustiniano Bassus patricius: in quem Theodora Imperatoris uxor indignata, eidem caput chorda iussit astringi, quamobrem oculi eius exilierunt.* Is fortasse Bassus est, qui praetorianam gessit praefecturam, ut infra narrat Procopius. Eodem supplicio et Carpianum patricium affecit, ut autor explicat in *πατρίοις* CP. uberioribus. Cod.

Vat. 162. Simile genus carnificinae Anthemio interminata est Theodora: *Per viventem in saecula excoriari te faciam, nisi vinctum Vigilium pontificem Constantinopolim perduxeris.* Anastas. in Vigilio. [A]

## CAPUT XVII.

1) *Duo factiosi Ciciles*] Evagr. Lib. 4. Cap. 31. idem narrat, edicitque nomina duorum Venetorum, quos hic Procopius omisit; ut hinc Hubertus Giphanius intelligat, non ex hac historia Evagrium accepisse, quae de Iustiniani flagitiis memoriae prodidit: *Καλλίνικος δὲ τῶν Κιλίκων ἡγούμενος δύο ἀνδροφόνε Κίλικε Παῦλον καὶ Φαυστῖνον ἐπελθόντε οἱ καὶ διαχρήσασθαι βουλομένω, ἐπεὶ ταῖς ἐξ νόμων ποιναῖς ὑπέθηκεν, ἀνεσκολοπίσθη, ποινὴν ὑπὲρ ὀρθῆς συνέσεως καὶ τῶν νόμων ταύτην λαβών. Callinicus porro praefectus Ciliciae, cum duo Cilices Paulus et Faustinus, homicida uterque, in eum impetum facerent, occidereque in animo haberent, quoniam poena ex legibus constituta eos mulctavit, in crucem actus est, hoc quoque supplicio pro recta conscientia et legum observatione affectus.* [A]

2) *Retrusitque in monasterium*] Nomen fecit monasterio, *μετάνοια, Poenitentia;* in quo foeminae degerent, quas anteactae vitae poenituisset. Fuse hoc prosequitur Lib. 1. Aedif. Cap. 9. laudatque Iustiniani ac Theodorae pietatem: hic tamen vituperat violentiam illatam mulierculis minus ad meliorem frugem paratis. [A]

3) *In sacrum se condunt lavacrum, fontemque manibus praehensant*] Ut altaria in gentilium templis, sic in ecclesiis Christianorum baptisteria *(die Taufcapellen)*, in primis autem lebetes sacri *(Taufkessel, Taufbecken)* manu apprehendentibus praebuerunt ius asyli, quod ex hoc loco discimus. [O]

4) *Ut paulo post edisseram*] Ubinam? Infra enim licet nonnullos magistratus subiectis exosos enumeret; de illarum tamen foeminarum maritis nihil aperte. Ex quo et furtim conscriptam et non omnino absolutam hanc historiam intelligas. [A]

5) *Hac tempestate omnium fere mulierum mores corrupti*] Ita ut soror Sophiae Augustae Iustini uxoris et Theodorae neptis adulterii manifesta publice facta sit. Nam ut in *πατρίοις* CP. observavimus, erat Byzantii inde a Constantini temporibus Veneris statua; ad quam *παρθένοι ἐν ὑποψίᾳ οὖσαι ὅτε ἐπλησίαζον, εἰ μὲν ἄμεμπτοι, διήρχοντο ἀβλαβεῖς, τῶν δὲ διεφθαρμένων ἀθρόα ἐσηκοῦντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐδείκνυον τὰ αἰδοῖαν. ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἔχουσαι ἄνδρας ἐὰν λαθραίως ἐμοιχεύοντο, τοῦτο ἐγίνετο. ἐκεῖναι γὰρ εὐθὺς ὡμολόγουν. ἡ δὲ γυναικαδελφὴ Ἰουστίνου τοῦ ἀπὸ Κουροπαλατῶν συνέτριψε τὴν στήλην διὰ τὸ καὶ αὐτῆς φανῆναι*

λισαρίου τοῦ πατρικίου. Αὐτίκα ὁ βασιλεὺς γέγονεν ὑπὸ ἀγανάκτησιν Βελισαρίου. Τῇ πέμπτῃ τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Σιλέντιον ἐνέγκας καὶ τὸν ὁσιώτατον πατριάρχην Εὐτύχιον κελεύσας ἀναγνωσθῆναι τὰς αὐτῶν καταθέσεις, καὶ ἀκούσας Βελισάριος ὁ πατρίκιος μεγάλως ἐβαρύνθη. καὶ πέμψας ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἔλαβε πάντας τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν δὲ εἶχεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ παραφυλαττόμενον. *Suaserunt Sergio, ut Isaacium numularium et Belisarium gloriosissimum patricium conscios coniurationis indicaret, necnon Vitum numularium et Paulum Belisarii procuratorem. Hi comprehensi traditique Procopio urbis praefecto Belisarium patricium accusarunt. Quare Belisario Caesar iratus quinta die Decembris indixit senatum, vocatoque sanctissimo patriarcha Eutychio confessiones illorum legi iussit; quod Belisarius iniquissime tulit; nam iussu Imperatoris omni satellitio spoliatus, domi sub custodia detentus est.* Insequente vero anno τῇ δεκάτῃ ἐννάτῃ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἐδέχθη Βελισάριος ἀπολαβὼν πάσας τὰς ἀξίας, *decima nona die mensis Iulii conciliatus est Belisarius et in pristinum gradum restitutus.* Anno demum trigesimo octavo Iustiniani μηνὶ Μαρτίῳ τελευτᾷ Βελισάριος ὁ πατρίκιος ἐν Βυζαντίῳ, καὶ ἡ τούτου περιουσία ἦλθεν εἰς τὸν δεσποτικὸν οἶκον τὸν Μαρίνης: *decima tertia mensis Martii moritur Belisarius patricius Byzantii, cuius fortunae addictae fuerunt Augustae Domui Marinianae.* Idem habet Vaticanum Chronicon anonymum et Zonaras. Haec paulo fusius, ut falsae de Belisario historiae tandem facessant; neque in posterum fabellae de Belisarii obolo credamus, vel Aimoino, qui Lib. 2. de gest. Franc. Belisarium contrucidatum a Francis somniavit. [A]

3) *Censitores provinciae mittere*] De his, deque Arianis, ritibus interdictis, singulisque aliis capitibus, quae hic enumerat, agit autor Lib. 2. Bell. Vand. Porro quae de Arianis dicuntur, ut supra ad Cap. X. Not. 14. explicavimus, accipienda sunt. [A]

4) *Italia triplo libet Africa minor*] Africa et Λιβύη, ut Graecis, sic et Latinis autoribus nunc quidem est pars in orbe terrarum tripartito secunda; nunc vero regio eidem terrarum parti cognomen, in qua est Carthago urbs nobilissima. De hac modo intelligit. Quae sequuntur de variis provinciarum et populorum devastationibus, fusius habentur in aliis historiae Procopianae libris. [A]

5) *Saraceni*] Prima Saracenorum memoratio fit sub Marco Antonino. Ammianus Marcellin. Lib. XIV. Cap. IV. eos ita describit: *Saraceni nec amici nobis unquam nec hostes optandi, ultro citroque discursantes, quidquid inveniri poterat, momento temporis parvi vastabant, milvorum rapacium similes, qui si praedam dispexerint celsius, volatu rapiunt celeri, aut si impetraverint, non im-*

*morantur* — — *Apud has gentes, quarum exordiens initium ab Assyriis ad Nili cataractas porrigitur et confinia Blemyarum, omnes pari sorte sunt bellatores seminudi, coloratis sagulis pube tenus amicti, equorum adiumento pernicium, graciliumque camelorum per diversa reptantes in tranquillis et turbidis rebus; nec eorum quisquam aliquando stivam apprehendit, vel arborem colit, vel arva subigendo quaeritat victum, sed errant semper per spatia longe lateque distenta, sine lare, sine sedibus fixis aut legibus etc.*; ubi vide Notam Valesii. Conf. quae observavimus ad Arnob. Lib. VI. Cap. XXV. pag. 392. Tom. II. [O]

6) *Indicto bello inconsulte recidere*] Ob id, atque ob auxilia neglecta, sunt a Chosroë devastata complura Orientis oppida, ipsaque Antiochia, cuius miserandum excidium non tam narrat Procopius, quam deplorat, priore parte Lib. 2. Bell. Pers. [A]

7) *Animum ad sublimia traducere, Dei naturam curiosius perscrutari*] Brevissime, sed clare Procopius indicat Iustiniani studia theologica. Omnino illiteratum seu analphabetum non fuisse supra probavimus. Adde ex Anastasio in Ioanne II. misisse Iustinianum *fidem suam chirographo scriptam proprio ad sedem apostolicam*. Quod autem de rerum divinarum studio dixi: sic totus in illud Iustinianus incumbebat, ut Artabanes et coniurati hic eum neci opportunissimum se habituros sperarent. Procopius Lib. 3. Bell. Goth.: *Κάθηταί ἀφύλακτος ἀεὶ ἐπὶ λέσχης τινὸς ἄωρὶ τῶν νυκτῶν ὁμοῦ τοῖς τῶν ἱερέων ἐσχατογέρουσιν, ἄσχετον ἀνακυκλεῖν τὰ Χριστιανῶν λόγια σπουδὴν ἔχων: perpetuo sine custodibus desidet ad multam noctem in museo cum senioribus quibusque sacerdotibus attentissimo studio arcana Christianorum dogmatum investigans.* Male Procopium Antonius Concius redarguit; id Procopius hic vituperare videtur, quod Imperator neglectis reipublicae negotiis apprime necessariis, ecclesiasticis rebus sese immisceret; quod per summam ambitionem nunquam non factitavit. Liberatus in Breviar. Cap. 23. *Annuit Imperator facillime, gaudens se de talibus causis iudicium ferre;* nempe de ecclesiasticis. Qui disputantem de theologicis quaestionibus Iustinianum audire vult, et videre inter episcopos considentem, modo haereticos, modo catholicos praesules monentem, docentemque et pene exultantem, suis non modo disceptationibus, sed etiam fusis ad Deum precibus haereticorum conversionem adscribentem, legat epistolam Innocentii Maroniani episcopi ad Thematem Presbyterum, in fine. Cum forte Agapetus pontifex Romanus nondum Anthimi damnatione pronunciata diem obiisset; non defuerunt episcopi qui cum Paulo Apameae Iustiniano sic adulati sunt: *Agapetum ὁ Κύριος μετέστησεν, ἵνα τὸ πλήρωμα τῆς κατορθώσεως τῇ ὑμετέρᾳ φυλάξῃ γαληνότητι; Dominus transtulit, ut operis consummationem Vestrae Serenitatis re-*

*servaret.* Verum antequam imperium caperet, a Theophilo abbate praeceptore suo his erat iam studiis imbutus: nam cum sanctissimo pontifice Agapeto diu atque pugnaciter pro Eutychiana haeresi disputavit. Anastasius. Paul. Diac. In qua disputatione magistrum catholicae fidei Agapetum Romanum pravae de religione sententiae insimulare non erubuit inflatissimus scientia Iustinianus, quod ex auctore Appendicis ad Marcellinum colligere est: *Ipse Agapetus,* inquit, *extremum diem obiit in Domino; in nullo tamen, sicut ei a Principe obiiciebatur, sentiens contra fidem.* Imo quadriennio ante adventum Agapeti Constantinopolim libros de incarnatione Dominica edidit et Illyricianos episcopos ad subscribendum coegit. Victor Tunn. De his et aliis eiusdem libris eorum temporum aequalis Isidorus: *Iustinianus Imperator quosdam libros de incarnatione Domini edidit, quos etiam per diversas misit provincias. Condidit quoque et rescriptum contra synodum Illyricianam et adversus Africanos episcopos, in quo tria capitula contendit damnare.* Libelli Confessionis fidei a Iustiniano editi meminit Lib. 1. Facund. Hermian. Lib. vero 2. secernit ab hoc similem alium Iustiniani nomine ab haereticis praenotatum: ex his monumentis unum (quod ego sciam) tantummodo superest: nempe libellus pro tribus capitibus Graece et Latine editus; de quo Liberat. Cap. 24. Meminit aliarum Iustiniani disputationum cum Victore Tunnensi aliisque Africanis episcopis idem Victor in Chronico ad annum Iustiniani trigesimum octavum. Refert eiusdem theologicas disputationes cum Severianis episcopis Innocentius Maronianus in epistola ad Thomam Presbyterum. Eustathius in vita Sancti Eutychii: *Ἐπίστασθε πάντες οἱ μεμνημένοι τὸ ζητητικὸν τῶν θείων δογμάτων τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ λήξει Ἰουστινιανοῦ, πῶς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπὲρ τὴν τῶν ἄλλων ἁπάντων φροντίδα ταύτην εἶχεν ἀεὶ ὡς μίαν καὶ μόνην, τοῦ μετὰ πάντων τῶν αἱρετικῶν συζητεῖν, καὶ συναίρειν λόγον, ὧν κατίσχυεν ὡς τὰ πολλὰ διὰ συλλογισμῶν πιθανῶν καὶ ἀποδεικτικῶν, καὶ γραφικῶν μαρτυριῶν τροπούμενος αὐτούς.* *Nostis omnes quotquot meministis quam curiose piae memoriae Iustinianus in divinarum dogmatum investigatione versaretur; quodque diu noctuque posthabitis omnibus aliis curis illam unam et solam nunquam intermitteret, qua ad disputandum omnes provocabat haereticos et rationes in medium proferendas, quibus ille valde praevalebat; cum ut plurimum eosdem haereticos probabilibus modo ratiocinationibus, modo demonstrationibus, modo denique sacrarum testimoniis litterarum confutaret.* Hac scilicet divinarum rerum scientia inflatus ecclesiae tot leges praescribere, novaque dogmata tradere ausus est. De studiis vero philosophiae Agapetus Iustiniani contubernalis et ecclesiae Constantinopolitanae diaconus in Paraenesi: *ἐφ' ἡμῶν ἀνεδείχθη τῆς εὐζωίας ὁ χρόνος, ὃν προεῖπέ τις τῶν παλαιῶν*

ἔσεσθαι, ὅταν ἢ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἢ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσι. καὶ γὰρ φιλοσοφοῦντες ἠξιώθητε βασιλείας καὶ βασιλεύσαντες οὐκ ἀπέστητε φιλοσοφίας. *Nostris temporibus extensum est prosperae vitae tempus: quod praedixit quidam ex veteribus futurum, cum vel philosophi regnarent, vel reges philosopharentur. Nam philosophando digni habiti regno estis et regnando e philosophia non descivistis.* Tres tum orbis terrarum habuit reges philosophos, *Iustinianum*, *Chosroëm*, de cuius eruditione agit Agathias Lib. 2. et *Theodahatum*, cui hanc laudem tribuit Procopius Lib. 1. Bell. Gotth. Cassiod. Lib. 10. Var. De iurisprudentia, qua praeterea Iustinianus pollebat, diximus supra. De musicae peritia Theophanes profert Graecum Troparium, id est hymnum, quem de Christi divinitate et oeconomia ad ecclesiasticos modulos concinnavit, hodieque Graeci canunt inter missarum solemnia. Architecturam ita callebat, ut multorum aedificiorum ichnographias et sciagraphias ipse delinearit et modum artificibus praescripserit; de templo Sanctae Sophiae, de regiis aedibus Heraeanis et portu testatur Procopius Lib. 1. Aedif. de civitate Dara Lib. 2. de templo Deiparae Hierosolymis Lib. 5. et de aliis alibi. Ergo Iustinianum tot disciplinis ornatum merito Theodahatus rex Gotthorum modo *sapientissimum Imperatorem*, modo *Principem doctum* appellavit apud Cassiodorum Lib. 10. Var. Epist. 9. et 22. Et in vetustissimo manuscripto Cod. Vat. 1342. legi: *Quinta sancta synodus Constantinopolitana temporibus Iustiniani* DOCTISSIMI *Imperatoris.* Genuinos Iustiniani libros paulo ante numeravimus, ut spurios reiiciamus, hic locus postulare videtur. In calce Chronici Cassinensis circumferuntur nomine Iustiniani notatae epistolae ad Vigilium papam, ad Placidum martyrem et privilegium Cassinensi coenobio concessum; praeterea Theodorae ad eundem Placidum, et Vigilii ad Iustinianum, et si quae aliae ibi sunt Pseudogordiani litterae, qui Iustiniani iussu Sancti Placidi vitam scripsisse se mentitur. Is ergo Tertullum patricium Romanum Iustiniani *exadelphum* et Theodorae *cognatum*, Placidum vero utriusque *nepotem* vocat. Quid Tertullo cum Iustiniano Bederianae nato Iustini agricolae nepote? Quid cum Theodora meretricula scenica Acacii ursarii filia? Quam prolem, quos liberos suos Iustinianus ac Theodora identidem commemorant, qui Sancti Sabae precibus ne vel unum obtinere sibi successorem imperii potuerunt? Qui potest Vigilius et quintae synodi patres vitam Theodorae precari, quae vitam cum morte quintum iam annum ante eam synodum commutarat? Sedet autem Vigilius in eo concilio, ad quod nec sponte accessit et rogatus venturum se negavit? Ex patriarchis unus in eadem synodo defuit Eustochius Hierosolymitanus; Pseudogordianus male cautus cum reliquis patribus eum numerat, Domnum vero Antiochenum, qui conventui intererat, excludit. Ait epistolas Iusti-

niani et Theodorae ad Placidam in Siciliam per Belisarium missas fuisse anno imperii duodecimo; tum scilicet cum Belisarius Romae a Vitige Gotthisque dira obsidione premebatur. Quid de notis consulum, quid de ipsis consulibus dicam, quibus eae litterae consignatae habentur? In his nihil integri vel sani est. Privilegium Cassinensibus monachis datum iisdem illis subscriptionibus exploditur, quibus munitum illud voluit Pseudogordianus. Primus subscribit Iustinianus ex stirpe Aeneada. Quid ais? nisi plane nihil sapis, rem omnibus scriptoribus novam et plane inauditam narras. Secundus Iustinus Caesar. Iustinianum nullum imperii habuisse socium quis nescit? *pars curis* Iustinus fuit seni iam et pene diliro Iustiniano, sed *diademate dispar*; neque eius filius, sed Dulcissimi et Vigilantiae. Tertius Theodoricus rex Gotthorum, qui ante id tempus, quo datum fuit illud privilegium, viginti et amplius annos diem obierat. Quartus Belisarius, qui tum Romae, ut dixi, vallo septus tenebatur. Quintus Mauricius comes excubitorum. Hunc gradum Tiberio Principe est consecutus; anno vero illo Iustiniani duodecimo plane puer, nec primae militiae stipendia meruerat. Sextus Tiberius gener iam dicti Iustini. Id anno duodecimo Iustiniani? Deinde gener Iustini? unica filia Iustino fuit Arabia, haec Baduario nupsit. Tiberii uxorem quis nescit Anastasiam? filias vero Charitonam et Constantinam? Ex his reliqua, quae singillatim refellere nihil nunc mihi tanti est. [A]

7) *Dei naturam curiosius perscrutari*] Haec Iustiniano curiositas obfuit, nec minus obfuit ecclesiae. Felices fortasse sunt respublicae, quarum reges philosophantur; sed plane infelix ecclesia est, cum seculares Principes ita theologiae vacant ut Iustinianus. Disputavit ille de rebus divinis cum ecclesiae doctoribus, ac tandem dirimere quaestiones imperiali fastu et tyrannica vi licere sibi putavit. Agapeto Romano pontifici duas in Christo naturas asserenti contra Monophysitas quibuscum Iustinianus sensit, ita minatus est: *aut consenti nobis, aut exilio te deportari faciam.* Anastas. in Agap. Post theologicas disquisitiones cum Eutychio Constantinopolitano patriarcha, ut eius temporis scriptor Eustathius refert, *προέβαλεν ὁ βασιλεὺς ὃν ἐποίησε χάρτην περιέχοντα τὴν βλάσφημον ἐκείνην δογματοποιίαν, λέγων τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἐξ αὐτῆς ἑνώσεως ἄφθαρτον. ἀναγνοὺς δὲ πᾶσι τὸν τοιοῦτον λόγον, ἠνάγκαζε τὸν Εὐτύχιον δέξασθαι, καὶ σύμψηφον αὐτῷ τῆς βλασφημίας ταύτης γενέσθαι. Protulit Imperator a se compositum edictum, quo blasphemum illud dogma de incorruptibili, post unionem, Domini humanitate continebatur, quod cum omnibus perlegisset, Eutychium id ratum habere, sibique in tanta blasphemia consentire cogit. Id illum respuentem deportari iussit.* Caeteros episcopos, qui in disceptationibus de fide ac religione a se dissentirent, vel coniecit in vin-

cula, vel cruciatibus aut nece affecit; experto credamus Victori Tunnensi Africano episcopo in Chronico. Vide has notas infra. [A]

8) *Quod ulterius partis populares magis Caesari studerent*] Nempe Veneti, quibus et Caesar ipse magis studebat, quam Prasinis: quod studium placuit Evagrio nominare *μανίαν*, *dementiam*, et *θηριώδη γνώμην*, *belluinam immanitatem*. De qua cum Procopio et aliis saepe in his notis disseruimus. Unum hic addam, Iustini Imperatoris illustre testimonium, quod pene me praeterierat. Theophanes: *ἱπποδρομίας ἐπιτελεσθείσης, καὶ φιλονεικούντων τῶν μερῶν πρὸς ἀλλήλους ἔπεμψε μανδάτωρα εἰς ἑκάτερα τὰ μέρη ὁ βασιλεὺς λέγων, εἰς μὲν τοὺς Βενέτους, ὅτι Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς παρ' ὑμῖν ἐτελεύτησεν; εἰς δὲ τοὺς Πρασίνους, ὅτι παρ' ὑμῖν Ἰουστινιανὸς ἔτι ζῇ, καὶ ἀκούσαντα τὰ μέρη ἐσίγησαν, καὶ οὐκέτι ἐφιλονείκησαν. Aurigarum curriculo absoluto, factiosi inter se tumultuabantur; quare Iustinus utrique factioni per mandatorem sic intermipatus est: Vobis defunctum iam esse Iustinianum scitote Veneti: superesse etiamnum vobis, Prasini, Iustinianum credite. Quo illi audito quieverunt, neque amplius altercati sunt.* Vide mandatoris officium ac munus, qui Caesaris nomine tumultus sedaret in Circo, quid facto opus esset praescriberet, Imperatoris veluti vox in theatro erat, quemadmodum quaestor in senatu. Suidas: *Μανδάτωρ εἶδος ἀξιώματος. Mandator est genus dignitatis.* Lege Cassiodorum Lib. 7. Var. Epist. 10. de tribuno voluptatum. Et Theophanis fragmentum supra. [A]

9) *Ad urbem Edessam Scyrtus exundavit*] De hac atque aliis fluminum eluvionibus, urbium ruinis, terraeque motibus, vide Lib. 3. Bell. Gotth. Evagr. Lib. 4. Theoph. Zonar. Cedr. et alios. Non *Scyrtus*, ut habet Codex Vat., sed *Scirtus*, quasi a *σκιρτῶ*, quod est *salio*, huc enim Sibyllinum carmen alludit, quod subsidente fluvio lapidi incisum cives invenerunt, ut ait Theophanes:

*Σκιρτὸς σκιρτήσει τε κακὸν σκίρτημα πολίταις.*
*Saltabit civi saltum saltator acerbum.*

De hac inundatione fuse Lib. 2. Aedif. et ibidem Lib. 5. de Cydno. [A]

## CAPUT XIX.

1) *Iustinianum in medio extantem freto, totamque ingurgitantem maris vim*] Amicus ille Procopii per somnium id vidit; Agathias vero quod vigilans observarat, eadem verborum translatione declaravit Lib. 5. extremo: *Καθάπερ ἐν κολύμβοις ὑδάτων, αὐτὸ δὴ τὸ μέτρον τῆς παρασχεθείσης τοῖς σώμασι διαμαφορίας οὐκ εἰδ' ὅντινα τρόπον ἐς τὸ φαῦλον μεταχεῖται, καὶ ἐπαυξεῖ*

ὅθεν δὴ καὶ ἐῤῥύη. *Haec tota summa stipendiorum, quae militibus numerabatur, quod solet in fluxu aquarum atque refluxu contingere, retrorsum manabat, ac tandem eo unde defluxerat refluebat.* [A]

2) *Marinis minime necessariis substructionibus*] Alia Iustiniani aedificia mire Procopius celebravit, hoc unum saepissime in hac historia vituperat, quod infinitam vim pecuniarum in illud Iustinianus insumpserit, voluptatibus potius atque deliciis, ut supra diximus, quam publicae utilitati. Nam aliis adhuc integris portubus, *huius* (quippe non necessarii) *ad hanc usque diem molium et brachiorum vestigia quidem extant, magna tamen ex parte diruta, quae nullam stationem navibus accommodent,* ut refert Petrus Gillius Lib. 3. de Bosporo Thracio. Caeterum huius et aliorum omnium suburbanorum luxum, quae sibi extra urbem Byzantium Magnates aedificabant, aliam ob causam vituperare Procopius videtur Lib. 4. Aedif. quod nimirum ea referta cum essent immensis divitiis et pretiosissima supellectile, incitamenta barbarorum erant, qui quotidie ad vicinorum oppidorum depraedationem excurrebant. [A]

3) *Tercentum et viginti millia auri pondo*] Idem de C. Caligula narrant Tranquillus et Dio, Lib. 59. *Thesaures maximos brevissimo tempore exhausit; quippe vicies ter millies sestertium (alii tradunt vicies semel millies sestertium, ac cccxx insuper sestertia) cum accepisset, in thesauris nullam eius summae partem in tertium annum servavit.* [A]

4) *Iustino etiamnum superstite, ea Iustinianum profudisse*] In alios et Ildericum Vandalum familiarissimum. Procop. Lib. 1. Bell. Gotth.: Ἰλδέριχος φίλος ἐς τὰ μάλιστα Ἰουστινιανῷ καὶ ξένος ἐγένετο, χρήμασί τε μεγάλοις ἀλλήλους ἐδωροῦντο. *Ildericus hospes Iustiniani, eidemque familiarissimus, magnis se mutuo pecuniarum largitionibus augebant.* [A]

5) *Falsorum criminum reos egit*] Multa criminum capita hic Procopius enumerat; quae ita breviter complexus est Evagrius Lib. 4. Cap. 29. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦν χρημάτων ἄπληστος, καὶ τῶν ἀλλοτρίων οὕτως ἐκτόπως ἐραστὴς, ὡς καὶ τὸ ὑπήκοον ἅπαν χρυσίου πιπράσκειν τοῖς ὅσοι ἀπ' οὐδεμιᾶς αἰτίας ῥάπτειν ἐπιβουλὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐθέλουσι. πολλοὺς δὲ καὶ ἀναρίθμους τῶν τὰ πολλὰ κεκτημένων προφάσεις ἀπροφασίστους ἐπιχρώσας τὰς οὐσίας ἁπάσας ἐζημίωσε. *In Iustiniano vero tam inexplebilis fuit pecuniae cupiditas et tam turpis rerum alienarum appetitio, ut omnium subiectorum bona ob auri amorem vendiderit iis, qui nulla de causa insidias hominibus struere volebant. Complures, imo vero innumerabiles, qui multa bona possidebant, causa falsa commentitiaque conficta, omnibus fortunis mulctavit.* [A]

6) *Quosdam scelerati coitus*] Tam indignis modis pecuniam Iustinianum aeruscasse, pene Procopio non crederetur, nisi eius-

dem temporis scriptores id comprobarent. Evagr. Lib. 4. Cap. 29. ἦν δὲ γυνὴ ἑταιριζομένη ἐποφθαλμίσασά τῳ ὁμιλίαν τινὰ ἢ μίξιν ἀνέπλασεν εὐθὺς ἅπαντα φροῦδα τὰ τῶν νόμων καθίσταντο, καὶ τὸν Ἰουστινιανὸν προσεταιρισαμένη τοῦ ἀτόπου κέρδους ὅλον τὸν πλοῦτον συκοφαντηθέντος οἴκοι μετεσκευάζετο. *Quod si quae meretrix oculos cupiditatis ad alicuius bona adiiciens consuetudinem se ullam cum eo vel coniunctionem* (adde ex Procopio illicitam) *habuisse simularet, statim omnia iura ac leges, modo Iustinianum turpis lucri socium constitueret, eius causa eversae iacuerunt, facultatesque omnes illius, qui falso in crimen adductus erat, fuerunt in eius domum translatae.* [A]

7) *Barbarorum gentes, quae ad ortum et occasum*] Reges barbaros vel eorum legatos, qui ex universo terrarum orbe Byzantium sub Iustiniano venerunt et publica pompa excepti sunt et magnificentissimis (ut subdit) lautiis onerati, in antiquis monumentis hos invenio, scilicet ex multis paucos: Gretes Erulorum rex anno Iustiniani primo, magno suorum comitatu Byzantium appulit, e sacro baptismi lavacro ab Imperatore susceptus est, et ex illius propinquis atque principibus viris duodecim uno fonte lustrati sunt. Eodem anno Gordas rex Hunnorum, qui Bosporo adiacent, Constantinopolim ingressus, dedit Christo nomen, firmataque cum populo Romano societate munificentissime a Iustiniano dimissus est. Anno octavo rex Iberorum Zamanarsus cum uxore et sui regni primatibus Byzantii acceptus, Romanorum societatem petiit. Subdit Theophanes: ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν τοιαύτην προαίρεσιν ἀποδεξάμενος πολλὰ αὐτὸν ἐφιλοτιμήσατο, καὶ τοὺς αὐτοῦ συγκλητικούς, ὁμοίως καὶ ἡ Αὐγούστα τῇ αὐτοῦ γυναικὶ κόσμια παντοῖα διὰ μαργάρων ἐχαρίσατο. *Iustinianus gratam rem habuit, eumque ac illius Principes magnis largitionibus cumulavit. Theodora vero Zamanarsi uxori quamplurima donavit ornamenta gemmis distincta.* Anno decimo tertio Mundus Gepaedarum rex a Iustiniano non solum civili Romanorum societate, sed etiam magna auri copia auctus Byzantio discessit. Anno trigesimo primo rex Abarorum ad eandem societatem adiungitur a Iustiniano humanissime habitis eius legatis: de quibus (quod hic innuit Procopius) Theophanes ait: Εἰσῆλθον ἔθνος ἐν Βυζαντίῳ παράδοξον τῶν λεγομένων Ἀβάρων, καὶ πᾶσα ἡ πόλις συνέτρεχεν εἰς τὴν θέαν αὐτῶν, ὡς μηδέποτε ἑωρακότες τοιοῦτον ἔθνος. εἶχον γὰρ τὰς κόμας ὄπισθεν μακρὰς πάνυ δεδεμένας κρανδίοις καὶ πεπλεγμένας. ἡ δὲ λοιπὴ φορεσία αὐτῶν ὡς δὴ καὶ τῶν λοιπῶν ἐστιν Οὔννων. *Gens Abarorum nunquam antea visa, ingressa est Byzantium, totaque urbs ad eius conspectum confluxit. Habebant ad humeros valde promissas comas, taeniisque colligatas atque compexas: reliqua veste Hunnis similes.* Anno decimo sexto Adadii regis Axumitarum legati magnificentissime accepti cum

Ioanne episcopo dimittuntur, ut ab eodem Christianorum sacris initiarentur. Anno trigesimo sexto regis Ermechiorum legati publice recepti. De Persarum legationibus, quae pene quotidianae fuerunt, nihil attinet dicere: ἣν γάρ τις τάς τε δαπάνας διαριθμήσαιτο καὶ τὰ δῶρα ὅσα ἐνθένδε κεκομισμένος Ἰσδιγούνας ἀπιὼν ᾤχετο, πλέον αὐτὰ καταλείποντα ἢ ἐς χρυσοῦ κεντηνάρια δέκα εὑρήσει. *Nam expensas pro uno legato Isdigune, atque munera eidem discedenti collata, ad calculum si quis revocet, excedere inveniat decem auri centenaria.* Procopius Lib. 2. Bell. Pers. Has publicas celebresque pompas et populi equitationes et occursus innuunt Prasini cum in theatro illud obiiciunt Iustiniano, *μίαν εἰς τὴν πόλιν προέρχομαι ὅταν εἰς βουρδώνην καθέζομαι. εἴθε μηδὲ τότε τρισαύγουστε. Tum solum prodeo in urbem, cum burdoni insideo, utinam, Auguste maxime, ne tum quidem.* [A]

## CAPUT XX.

1) *Praefectus urbis*] Est in Graeco: ἡ τῷ δήμῳ ἐφεστῶσα ἀρχή, *magistratus plebi praefectus.* Quod vero in urbe omnem quaestionem haberet, Iustinianus vocavit πολιαρχίαν. Novell. 13. et Leontius in Epigram. *Καί σε σοφὴ πολίαρχε γράψαι γραφικὴ τέχνη.* eadem ratione alii πολιοῦχον. Iustinianus ibidem ἔπαρχον τῆς πόλεως. sic passim distinguitur ab ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων. Saepissime vero per excellentiam ἔπαρχος a bonis autoribus appellatur. [A]

2) *Duos alios invexit*] Atqui contra has Procopii calumnias optime defendit Iustinianum Eichelius p. 170. Praetorem plebis quod attinet, Iustinianus non rem sive munus, sed nomen tantum mutavit. In antiqua Romanorum republica functi hoc munere triumviri, nonnunquam aediles etiam et tribuni plebes; Augustus ordinavit primus 7 cohortes, quibus assignabat urbis Romae 7 partes tuendas, illisque praefecit praefectum Vigilum, quem mutato nomine Iustinianus praetorem plebis appellavit Novell. 13. Cap. 1. Nec etiam quaesitorum quos instituit Iustinianus functio erat cognoscendi de eiusmodi facinoribus, qualia hic enumerat Procopius. Immo constituebatur, ut refert Harmenopulus Lib. VI. Titul. de dignit. 4. *Ut in regia civitate pauperes inquirat et scrutetur, et iuniores ac valentes corpore mancipibus et olitoribus et aliis id genus artificibus tradat, imbecilles ac senes sinat, laesis ac iniuria affectis ius reddi procuret, et iis qui auxilio egent, operam suam accommodet et peregrinos in sua loca remittat.* [Reinhart]

3) *Horum alterum praetorem plebis vocavit*] Quem Romani praetorem, sive praefectum Vigilum, Graeci νυκτέπαρχον. Cassiod. Lib. 7. Var. epist. 7. De huius magistratus institutione extat Novell. 13. Ante Iustiniani tempora curam, quae praetori plebis

demandatur, gesserunt vicomagistri et collegiati, qui singulis urbis Byzantii regionibus praefecti erant, ut autor Descriptionis Constantinopolis indicat: *Collegiati, qui ex diversis corporibus ordinati incendiorum solent casibus subvenire. Vicomagistri, quibus per noctem tuendae urbis cura mandata est.* Hos primus Augustus, ut Suetonius ait, instituit. [A]

4) *Alterum quaesitorem*]. Antonius Augustinus ad Novell. 80. pro *quaesitore* legendum censet *quaestorem*. Et Iacobus Cujacius a *quaestore palatii* et *quaestore exercitus* hunc nititur distinguere. Nos retinuimus Codicum Vaticanorum lectionem *Κυαισίτωρα*, cui Iulianus Antecessor adstipulatur Novell. 74. Rem ipse Iustinianus evincit Novell. 80. *Τῷ μὲν οὖν ἀρχῇ καὶ τῷ ταύτην παραλαμβάνοντι τὸ τοῦ* quaesitoris *ἐπιτίθεμεν ὄνομα· οὕτω γὰρ δὴ καὶ οἱ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν εὑρόντες, φαμὲν δὴ καὶ ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις Ἐρευνάδας ἐκάλουν τοὺς ἐς ταύτην ἀφικνουμένους τὴν τάξιν. Huic ergo magistratui et illum capessenti quaesitoris nomen imponimus, sic enim qui hunc magistratum invenerunt priscis temporibus, ereunadas, id est quaesitores, vocarunt eos, qui ad hoc munus pervenissent.* Lege Harmenopulum Lib. 6. de variis legibus Tit. 1. Virgilius 6. Aeneid.

*Quaesitor Minos urnam movet, ille silentum*
*Conciliumque vocat, vitasque et crimina discit.*

Emendandae sunt etiam editiones Schringeriana et Conciana. Illud hic habet difficultatem, quod in Novell. 80. de quaesitoris institutione, nulla mentio sit criminum, ad quae cognoscenda hunc institutum magistratum fuisse Procopius docet. At de acceptis, non scripto, sed verbo, Principis mandatis Procopius loquitur, ut liquet ex iis, quae statim de praetore plebis et urbi praefecto narrat. [A]

5) *Quaesturae munus*] Alii sunt quaestores urbani et castrensis aerarii praefecti. Hoc vero munere fungebantur viri legum consultissimi, eosque Principis *παρέδρους*, *assessores*, passim vocat Procopius; qui, quod ex legum praescripto faciendum esset, Principem monerent. Lib. 1. Bell. Goth.: *Ὃς δὴ Ἀταλαρίχῳ πάρεδρος πρότερον, Κυαισίτωρα τὴν ἀρχὴν ταύτην καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Athalarici assessor; hanc vero dignitatem Romani quaestorem appellant.* Evagr. Lib. 4. Cap. 12. *Ὃς παρήδρευεν Ἰουστινιανῷ* (lego *Ἰουστίνῳ*) *Κυαίστωρ καθειστήκει.* Hic perperam Christophorsonus: *qui assiduus cum Iustiniano fuit.* Iustini *assessor* et *quaestor* fuit. Hunc primus Constantinus quaestorem vocavit. Zos. Libro 5. *Σάλβιος ὁ τὰ βασιλεῖ δοκοῦντα τεταγμένος ὑπαγορεύειν, ὃν Κυαίστωρα καλεῖν οἱ ἀπὸ Κωνσταντίνου δεδώκασι χρόνοι. Salvius, cuius munus erat Imperatoris sententias pronunciare. Hic vocari quaestor coepit tempore Constantini.* Et tamen apud Spartianum in Hadriano legimus: *quaesturam gessit, in qua orationem Imperatoris*

*in senatu agrestius pronuncians, risus est.* Unde quaestor στόμα βασιλέως dicebatur, *os Imperatoris*, ut est in epigrammate Graeco, quod citavi infra. Theophylact. Simocatta apud Photium, *Κυαίστωρ δς πρὸς τὸν δῆμον τὴν ἐν τῷ λόγῳ τάξιν ἐνάχθη πληρῶσαι τοῦ βασιλέως.* Sunt et minorum magistratuum quaestores et πάρεδροι, ut proconsulis Cappadociae, comitis Isauriae, praetoris Pisidiae et aliorum in Novellis; Procopius Belisarii fuit. [A]

6) *Primum quaesturae Tribonianum praefecit*] Nam sub Iustino et aliquandiu sub Iustiniano quaestorem egit Proclus, de quo plura diximus ad Cap. VI. Huic sufficitur Tribonianus; cui propter Victorianorum seditionem exautorato succedit Basilides in paucos dies: sedatis turbis, iterum Tribonianus: ab eius obitu Iunilus Afer; deinde Constantinus. *Τριβωνιανὸς ἔτη πολλὰ ἐπιβιοὺς τῇ ἀρχῇ ἐτελεύτησε νόσῳ. Tribonianus in ea dignitate, ubi vixit complures annos, morbo periit.* Quot annos? coniiciamus. Constantinus anno Iustiniani sexto et vigesimo cum dignitate erat, ut habes coll. 2. synodi quintae Constantinopolitanae; septennium Iunilus in eo gradu exegit, ut hic affirmat Procopius: quare ad annum Iustiniani undevigesimum, vel circiter, obiisse Tribonianum verosimile est. Quo potissimum tempore urbanam gesserit praefecturam, non liquet; fortasse ante quaesturam. [A]

7) *Cuius facinora alibi dicta sunt*] Nempe de Bello Pers. Lib. 1. Cap. XXIV. ubi mores eius ita describit: *Τριβωνιανὸς δὲ φύσεως δυνάμει ἐχρῆτο, καὶ παιδείας ἐς ἄκρον ἀφίκετο τῶν κατ' αὐτὸν οὐδενὸς ἧσσον· ἐς δὲ φιλοχρηματίαν δαιμονίως ἐσπουδακὼς, οἷός τε ἦν κέρδους ἀεὶ τὸ δίκαιον ἀποδίδοσθαι. τῶν τε νόμων ἡμέρᾳ ἐκ τῶν ἐπὶ πλεῖστον ἑκάστῃ τοὺς μὲν ἀνῄρει, τοὺς δὲ ἔγραφεν, ἀπεμπολῶν τοῖς δεομένοις κατὰ τὴν χρείαν ἑκάτερον.* [O]

8) *Constantinus legum haud imperitus*] Quem tali elogio Iustinianus in constitutione de Digestorum confirmatione commendat: *Constantinum virum illustrem comitem sacrarum largitionum et magistrum scrinii libellorum sacrarumque cognitionum, qui semper nobis ex bona opinione et gloria sese commendavit.* De eodem lege coll. 2. synodi quintae Constantinopolitanae. [A]

## CAPUT XXI.

1) *Praefectus praetorio*] Graece est: *ἐπάρχου τῶν πραιτωρίων, Principis praetoriorum.* Lib. 1. Bell. Vand. et alibi saepe ἔπαρχον τῆς αὐλῆς, *aulae principem* eundem vocat. Mirum quanta sit veterum librorum inconstantia, modo ἔπαρχον, modo ὕπαρχον eadem pagina legas. eam varietatem secutus est Scheringerius in editione Novellarum. Putarim ἐπάρχους hos dictos fuisse, penes quos summa autoritas et legum condendarum ius esset, et ad quos pro-

vinciales provocarent a suis praefectis; qui quasi minorum gentium iudices ὕπαρχοι vocarentur. Rem tamen in medio relinquo. Sed omnino distinguendi sunt *praefecti praetorianorum*, qui deinde vocati sunt *comites aulicorum*, ut supra ad Cap. VI. Not. 8. diximus, et tandem circa Iustiniani tempora *curopalatae*. Nam ex Latinis scriptoribus Corippus, ex Graecis Evagrius primi extulerunt eam vocem. Evagr. Lib. 5. Cap. 1. Ἰουστῖνος τὴν φυλακὴν τῆς αὐλῆς ἐμπεπιστευμένος ὃν κουροπαλάτην ἡ Ῥωμαίων λέγει φωνή. *Iustinus, cui credita erat aulae cura, quem Romano sermone curopalatem appellamus. Praefecti* vero *praetoriorum* dignitas, ab Evagrio Lib. 3. Cap. 42. κορυφαία ἀρχὴ dicitur, *summus magistratus*; et ab Eunapio in Proaeresio βασιλεία ἀπόρφυρος, *imperium cui purpura deest;* a Cassiodoro Lib. 6. Var. epist. 3. *pater imperii*. Haec distinctio sensim post Constantini tempora increbuit. Lege Zosim. Lib. 2. Cum vero audis Simocattam et Sanctum Nicephorum in historia, πρώτην μετὰ βασιλέα ἀρχὴν, *primam post Imperatorem dignitatem curopalatae*, id est *comitis*, seu *praefecti praetorianorum* fuisse a Iustini temporibus, id coeptum intelligas necesse est, ut ad Cap. VI. monuimus. [A]

2) *Aërium*] Vectigal seu tributum a Iustiniano excogitatum. Ioannes Mercerus in editione sui Harmenopoli Lib. 1. Tit. 4. meminit tituli περὶ ἀερικῶν ζημιῶν, *de mulctis aëricis*, qui aliquam huic loco dare et hinc accipere lucem fortasse poterat. Sed ille rem, quam se fatetur non intellexisse, omisit; nos diu perquisitam in Vaticanis Codicibus manuscriptis, nusquam offendimus: fortasse hoc illud est tributi genus, quod iam olim abolitum revocavit deinde Michael Paphlago Imperator, de quo vide Cedrenum. [A]

3) *Duos excipio, Phocam, et Basum*]. Alios infra nominat praefectos praetorio, qui ob imperii Iustiniani diuturnitatem et rerum vicissitudinem frequentes sub eo fuerunt: illorum autem notititia multam et huic historiae lucem affert, et Iustiniani constitutionibus, qua nonnullorum Iustiniani atque Iustini rescriptorum ψευδεπιγραφίας, *falsas inscriptiones*, supra observavimus: quare in hac tabella praetorum eius temporis nomina diligenter conquisita et ad notas consulum digesta proponenda tibi lector curavimus.

## IUSTINUS IMP.

| CONSULES | PRAEF. PRAET. |
|---|---|
| Iustinus Aug. Eutharicus. | MARINUS Syrus, iterum; nam fuit primum sub Anastasio. Evagr. Lib. 3. Cap. 42. Auctor vectigalis ἐπιβολῆς, Cyrill. Scythopolit. |
| Vita | |

| Consules | Praef. Praet. |
| --- | --- |
| Vitalianus Rusticus. | Appion Aegyptius in exilium ab Anastasio pulsus, revocatus a Iustino licet sacerdos praetorio praeficitur. Theoph. Procop. Lib. 1. Bell. Pers. |
| Iustinianus Valerius. | Demosthenes. De quo hic Procopius supra Cod. qui testam. fac. poss. |
| Symmachus Boëtius. | |
| Maximus. | |
| Iustinus Aug. II. Opilio. | Theodorus, Archelaus. { extant ad utrumque constitutiones falso nomine Iustiniani L. 7. C. de Advoc. Fisc. et L. 8. C. eod. |
| Polyxenus Probus. | |
| Olybrius. | Theodorus iterum ad quem Iustinus anno imperii octavo rescripsit de sepulchris non violandis. |
| Mabortius. | |
| | **IUSTINIANUS IMP.** |
| Iustinianus Aug. II. | Menas patricius, qui praefecturam gessit usque ad mensem Augustum sequentis consulatus. Atarbius ex constitutione ab Ant. Concio edita. |
| Decius. | Demosthenes iterum. |
| Lampadius Orestes. | Demosthenes, Iulianus, Ioannes Cappadox. { Tres eodem anno. Mirum est, eodem die, Kal. Mart. (nisi mendum sit) extare rescripta ad Iulianum et Ioannem. L. 3. C. de Verb. sign. l. 29. de testam. |
| P. C. Lampadii et Orestis I. | Ioannes Cappadox. Ab hoc anno Procopius incipit numerare decennalem praefecturam Ioannis, nempe ad consulatum Basilii. Lib. 1. Bell. Pers. |
| P. C. Lam | |

| Consules | Praef. Praet. |
| --- | --- |
| P. C. Lampadii et Orestis II. | Seditio Victoriatorum; in qua Ioannes removetur ab officio mense Ianuario, indictione decima, et substituuntur ad paucos menses |
| Iustinianus Aug. III. | Phocas et Bassus. Procop. Lib. 1. Bell. Pers. et hic supra. |
| Iustinianus Aug. IV. Paulinus. | Ioannes Cappadox iterum; nam hoc anno coepta est expeditio Africana; a qua cum in dignitate esset, revocare Iustinianum Ioannes nitebatur. Procop. Lib. 1. Bell. Vand. |
| Belisarius. | |
| P. C. Belisarii. | |
| P. C. Belisarii II. | |
| Ioannes. | Idem consul, idemque praef. praet. |
| Apion. | |
| Iustinus iun. | |
| Basilius. | Ioannes, Theodorae factione, insimulatus perduellionis, exulat; Procop. ibid. succeditque |
| Post Cons. Basilii. | Theodotus ad paucos menses Procop. hic. Deinde Petrus Barsames Syrus. ibid. Post Basilium quoniam nulli fuerunt consules, non libuit ordine numerare praefectos praetorio Barsamae successores; eorum tantum nomina tibi lector damus ex historiis. Areobindus, qui et Orientis fuit praetor et Africae, ubi diem obiit. Gabriel, de quo extat Graecum epig. Lib. 4. Anthol. Bassus, iterum. Petrus Barsames secundo. Diomedes, de quo mentio est in constitutionibus. Domnicus, ad hunc extat Iustiniani Novell. 162. sc. Asclepiodotus, de quo Theophanes. Addaeus, ut in Cod. Vat. 1185. legebam. De aliis huius officiis Procopius hic supra. et Evagr. Lib. 5. Cap. 3. |

4) *Perquam maximi praefecturas locavit*] Evagr. Lib. 4. Cap. 39. τὸ ὑπήκοον ἅπαν χρυσίου ἐπίπρασκε τοῖς τὰς ἀρχὰς ἐπιτροπεύουσιν. *Subiectos omnes ob pecuniam iis vendebat, qui praefecturas administrabant.* [A]

5) *Acceptis mutuo praefecturarum pretiis*] Iustinianus Novella 8. *Plurimas necesse est manus circumire eum, qui donationem facit, et hoc non de suo forte praebere, sed mutuatum et usuras mutuare possit damnificatum, et computare apud se, quia convenit eum tantum ex provincia percipere quantum liberet quidem eum debito, sortes et usuras, et damna pro ipso mutuo: computabit autem et in medio expensas largitores.* [A]

6) *Legem scripserat*] In hac edenda lege (est autem Novella 8.) multum ipse sibi placuit Iustinianus; diebus Paschatis, ceu rem populis gratissimam, evulgari voluit; incisam lapidibus, in ecclesiarum porticibus, publice haberi; exemplum in membranis descriptum servari cum sacra supellectile in omnibus ecclesiis orbis Romani; ad gratias Deo agendas universos populos excitari. Illud plane iactanter: *dedignantes imitari eos, qui ante nos imperaverunt, qui pecuniis ordinabant administrationes.* Nam in universum, quam verum sic nescio: Theodosius enim legem eadem super re scripsit: idemque de Marciano testatur Theodorus Lector: ἄρχοντα ἐπὶ δόσει μὴ γίνεσθαι ἐκέλευσε, *magistratum pretio creari vetuit*; et de Anastasio: τὰς ἀρχὰς ὠνίους οὔσας προῖκα παρέσχειν, *magistratus, qui venales fuerant, gratis contulit.* [A]

7) *Sacramento profiterentur*] Etiamnum extat iuramenti formula ad calcem Novell. 8, quam integram exscribere liceat: *Iuro ego per Deum omnipotentem, et filium eius unigenitum dominum nostrum Iesum Christum, et Spiritum sanctum, et per sanctam gloriosam Dei genitricem et semper Virginem Mariam, et per IV Evangelia, quae in manibus meis teneo, et per sanctos archangelos Michaëlem et Gabrielem, puram conscientiam germanumque servitium me servaturum sacratissimis nostris dominis, Iustiniano et Theodorae coniugi eius, occasione traditae mihi ab eorum pietate administrationis, et omnem laborem ac sudorem cum favore sine dolo et sine arte quacunque suscipio in commissa mihi ab eis administratione de eorum imperio atque republica; et communicator sum sanctissimae Dei catholicae et apostolicae ecclesiae: et nullo modo vel tempore adversabor ei, nec alium quemcunque permitto quantum possibilitatem habeo. Iuro quoque iusiurandum, quod nulli penitus neque dedi neque dabo occasione dati mihi cinguli, neque occasione patrocinii, neque promisi neque professus sum de provincia mittere, neque mittam, neque occasione dominici suffragii, neque famosissimis praefectis administrationem habentibus, neque iis qui circa eos sunt, neque alii hominum ulli: sed sicuti suffragio percepi cin-*

*gulum, sic etiam purum me exhibebo circa subiectos piissimorum nostrorum dominorum, contentus iis, quae statuta sunt mihi de fisco annonis. Et primum omne habebo studium, ut fiscalia vigilanter inspiciam, et indevotos quidem et indigentes necessitate cum omni exigam vehementia, nequaquam subinclinatus, neque ob hoc lucrum ipsum considerans, aut per gratiam vel odium exigens aliquem citra quam competit, aut concedam alicui: devotos autem paterne tractabo et subiectos piissimorum nostrorum dominorum illaesos undique quantum possibilitatem habeo custodiam: et aequus ero causis utrique parti et in publicis disciplinis ero, nullique parti citra quam iustum est praestabo, sed exsequar universa delicta omnemque aequitatem praestabo, secundum quod mihi visum fuerit iustum; et eos quidem, qui innoxii sunt undique innoxios illaesosque conservabo, noxiis autem imponam supplicium secundum legem; et omnem iustitiam sicut iam dictum est, in publicis et privatis contractibus eis servabo, et si comperero fiscum iniustitiam pati, non ego solum hoc ago, sed etiam semper mihi assidentem adsessorem studebo assimilem esse circa me omnes, ut non ego purus quidem sim, qui vero circa me sunt, furentur et delinquant. Si quis autem inveniatur circa me talis, et quod fit ab eo, me sanare et eum expellere. Si vero non haec omnia ita servavero, recipiam hic et in futuro seculo in terribili iudicio Magni Domini Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi, et habeam partem cum Iuda et lepram Giezi et tremorem Cain, insuper et poenis, quae lege eorum pietatis continentur, ero subiectus.* [Reinhart]

8) *Qui omnes ad eum locorum proventus contraherent*]. Hos indicat Evagrius Lib. 4. Cap. 29. Τὸ ὑπήκοον ἅπαν χρυσίου ἐπίπρασκε τοῖς τοὺς φόρους ἐκλέγουσι. *Subiectos omnes auro vendebat iis, qui colligabant tributa.* [A]

9) *Ut quisque sine controversia sceleratissimi rebus praeessent*] Tribonianus, Ioannes Cappadox, Addaeus, Petrus Barsames, Aetherius, in summis gradibus Iustiniano semper charissimi fuerunt, quorum flagitia omnes loquuntur historiae. Si vero ab his numerandi principium ducas, aliosque hic addas, quos Evagrius, Agathias, Procopius in reliquis historiarum libris, Theophanes, Suidas aliique scriptores commemorant, explorata plane res erit. [A]

## CAPUT XXII.

1) *Theodotum in eo gradu collocant*] Ad hunc extant aliquot Iustiniani Novellae, nempe 112. de litigiosis et quinque huic proximae; quae datae sunt Iust. Aug. Ann. xv. Basilio V. C. cons. Eodem scilicet anno, quo Ioannes Cappadox in exilium pulsus est, qui fuit decimus eius praefecturae, ut habet Procopius Lib. 1. Bell. Pers.: Ἰωάννης δέκατον ἔτος τὴν ἀρχὴν ἔχων, *Ioannes decem in*

*dignitate annos exegit:* totidem enim numerabis ab anno primo post consulatum Lampadii et Orestis, quando cepit Ioannes praefecturam, ad consulatum Basilii. [A]

2) *Petrus quidam genere Syrus cognomento Barsames*]. Habemus ad hunc plurima Iustiniani rescripta. De eodem ita legi in πατρίοις CP. c. τὸν παλαιὸν Πέτρον Πέτρος τις πατρίκιος ἐπὶ τοῖς χρόνοις Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου ἔκτισεν. Ἔλεγον δὲ αὐτὸν Βαρσυμιανὸν τὸν Σύρον, πολλὰς ἀρχὰς τῷ τότε χρόνῳ ἀνύσαντα. *Veterem ecclesiam Sancti Petri tempore Iustiniani magni Petrus quidam patricius aedificavit; cui cognomen erat Barsymiano Syro, qui tunc multos gessit magistratus.* Praefecturam aerarii eundem administrasse paulo post Procopius commemorat. Bis praefectum praetorio, bis comitem largitionum fuisse, diversi Novellarum tituli demonstrant. [A]

3) *Nomine collector*] Locus in Graeco est corruptissimus, ὄνομα τεθεὶς μὴν πρᾶξιν τὴν συλλογὴν, *nomen imponens rei collectionem.* Suidas: Συλλογὴ ὄνομα ἀρχῆς. *Collectio nomen est magistratus.* [A]

4) *Magister officiorum*] De magistro officiorum locus classicus est epistola Theodorici regis apud Cassiodorum. Var. VI. 6. *Reverendum honorem sumit quisquis magistri nomen acceperit, quia hoc vocabulum semper de peritia venit, et in nomine cognoscitur quid sit de moribus aestimandum. Ad eum nimirum palatii pertinet disciplina: ipse insolentium scholarum mores procellosos moderationis suae terminis prospere disterenat. Tam multi ordines sine confusione aliqua componuntur et ipse sustinet onus omnium — —. Per eum senator veniens nostris* (Imperatoris) *praesentatur obtutibus, admonet trepidum: componit loquentem, quinetiam verba solet inserere, ut nos decenter omnia debeamus audire. Aspectus regi haud irritus, promissor collocutionis nostrae, gloriosus donator aulici consistorii, quasi quidam lucifer: nam sicut ille venturum diem promittit, sic iste desiderantibus vultus nostrae serenitatis attribuit. Causarum praeterea maximum pondus in eius audientiae finibus maxima securitate reponimus, ut eius curis fidelibus sublevati utilitatibus publicis vivacius occupemur. Venetorum quinetiam opportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentiae suae districtione custodit: ut sollicitudines nostras, quas consilio iuvat, beneficio celeritatis expediat. Per eum exteris gentibus ad laudem reipublicae nostrae ordinatur humanitas, et nolentes redeunt, quos merentes exceperit. Per eum quippe nobis legatorum quamvis festinantium praenuntiatur adventus: per eum nominis nostri destinatur evectio: et isti principaliter creditur, quod tam necessarium esse sentitur — — — — — — —. Subdidit antiquitas eius arbitrio aliena iudicia, ut ad ipsum rediret, quod alter visus*

*est praestitisse. Molestias quidem non habet exigendae pecuniae, sed aperte fruitur bono potestatis indeptae, credo ut ex diversis titulis defloraretur dignitas ad levamen principis instituta. Peraequatores etiam victualium rerum in urbe regia propria voluntate constituit, et tam necessariae rei iudicem facit. Ipse enim gaudium populis, ipse nostris temporibus praestat ornatum* etc. etc. Conf. Panciroll. Notit. Dignit. orient. C. 63. Bulenger de Imp. Rom. Lib. III. C. 14. [*Reinhart et O*]

5) *Hoc onus vocari annona consuevit*] Codex manuscriptus Graecus habet *συνωνεῖν* et infra *συνωνή*: sed utrumque quid est? Nos *ἀννώνην* seu *ἀννώναν* legimus, et interpretati sumus apposite ad rem. Ille librariorum est lapsus, qui Latinam vocem non sunt assecuti. Miror Suidam in suo Codice mendum non animadvertisse; nam in dictionario in littera Σ posuit vocem *συνωνή*, hac integra huius historiae descripta pericopa. Vide infra notam ad Cap. XXIV. [A]

6) *Manichaeos*] Manichaeos a Magiae criminatione vindicare studet Beausobre Histoire da Manicheisme. T. II. L. IX. Cap. 13. pag. 801. seq. [*Reinhart*]

7) *Nulla propinquis vel amicis in illo firma certaque spes ostenderetur*] De propinquis et consanguineis nullo loco habitis a Iustiniano, lege coniurationem Arsacianam, quam Procopius describit Lib. 3. Bell. Gotth. [A]

8) *Imminuta pecunia, quae sublevandis multorum rebus quot annis impartienda erat*] Fortasse hoc est quod Theophanes narrat ad annum Iustiniani trigesimum quintum: *Τῷ δὲ Μαρτίῳ μηνὶ ἐπανέστησαν αἱ σχολαὶ τῷ κόμητι αὐτῶν διά τινας συνηθείας ἃς ἐλάμβανον, καὶ ἀπέκοψεν αὐτάς. Mense Martio insurrexerunt scholae in suum comitem ob largitiones quasdam consuetas sibi dari, quae sublatae fuerunt.* [A]

## CAPUT XXIII.

1) *Septennalem, ut Anastasius*] Procopius Lib. I. Bell. Pers.: *φόρους γὰρ τοὺς ἐπετείους ἐς ἔτη ἑπτὰ ἀφῆκε τῇ πόλει, tributa annualia ad septennium omnia dimisit civitati Amidae Anastasius.* [A] De Cabade rerum Persarum eiusque expeditionibus vide Procop. de Bell. Pers. Lib. I. et II. [O]

2) *Cabades enim sartis tectis focis arisque*] Procop. Lib. 1. Bell. Pers. notat solum templum Sancti Simeonis incensum sub Cabade fuisse. [A]

3) *Ubi miles stationem habet convehendi*] Non militaris annonae pensionem, sed exigendi modum subditis perniciosum damnat Procop. Sane superiores Imperatores non ita subditos oppres-

sisse, testatur Libanius in epist. ad Aristaenetum: Σταθμὸς τίς ἐστι περὶ τὸν Εὐφράτην, Καλλίνικος ὄνομα αὐτῷ. τοῦτο τὸ χωρίον ἔχει στρατιὰν ἱδρυμένην, ἣν δεῖ τρέφεσθαι πρὸς ἡμῶν οὐκ ἐκεῖσε κομιζόντων, ἀλλ' ἑτέρωσε τὴν τροφήν. ἐκεῖθεν δὲ εἰς Καλλίνικον ἄγειν νόμος τὸν ἄρχοντα τὸν περὶ τὸν Εὐφράτην. Nam alimenta pro militibus, qui Callinici stationem habebant, Euphratesiae praefectus a subditis accepta Callinicum convehenda curabat. [A]

4) *Exercitus optionibus*] Erant et optiones domestici, quorum meminit Procopius Lib. 1. Bell. Vand.: Ὃς ἐπεμελεῖτο τῆς περὶ τὴν οἰκίαν δαπάνης, ὀπτίωνα τοῦτον καλοῦσι Ῥωμαῖοι: *qui familiarum expensarum curam gerebat, hunc Romani optionem vocat.* Exercitus optionum dignitatem Nicolaus Pepugomenus in Panegyrico Sancti Isidori declarat, et ab optionibus fisci distinguit; sic enim ibi legendum φίσκου, non φύσιν. De optionibus exercitus vide Novellam 130. [A] *Optiones* proprie appellabantur erogatores militaris annonae, qui annonas militibus distribuebant. Vide Ducange in Glossar. h. v. [O]

5) *Annonam hanc rem appellant*] Mendose in Graeco habes συνωνή, ut supra monuimus. Nos quam recte ἀννώναν legamus, videre est ex Novella 130. ubi Iustinianus de hac ipsa re agit. [A]

6) *Impositio quaedam est veluti improvisa pestis*] Graece est ἐπιβολή. Quid illa sit, quis eius autor, quaeve eius instituendae occasio, Simeonis Metaphrastae locus declarat, quem nondum iurisconsulti viderunt: Λιμὸς ὁμοῦ καὶ λοιμὸς τὰ δύο ταῦτα κακὰ, καὶ ἀναιρεῖν ὁμοίως δυνάμενα τισὶ τῶν κειμένων ὑπὸ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ χωρίων ἐνσκήψαντα, πολλοὺς μὲν οἴκους ἀνθρώπων ἐκένωσε, κώμας δὲ ὅλας καὶ συνοικίας, καὶ ἀγροὺς ἐρήμους τῶν οἰκούντων εἰργάσατο. Σκεψάμενοι τοίνυν οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμεληταὶ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς, ὅπως μὴ τὸ κοινὸν τοὺς δι' ἔτους ἐκείνων φόρους ζημιωθῇ, ψηφίζονται τοὺς πλησιοχώρους καὶ αὐτὰ τὰ ἐκτριβέντων τέλη καὶ οἰχομένων εἰσπράττεσθαι, καὶ τοῦτο κατὰ πάσης ἐκράτει τῆς ὑπηκόου, καὶ πᾶς ὁ ἐκ γειτόνων οἰκῶν καὶ τοὺς τῶν πλησίον παρέχειν ἠναγκάζετο φόρους, εἴτε ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ καὶ τῆς ἐνδείας ἐκτριβέντες ἦσαν, εἴτε τῶν οἰκιῶν ἀνάστατοι διὰ τὴν ἀνάγκην γεγενημένοι. *Pestis et fames, duo haec mala aeque perniciosa, grassabantur in quasdam partes imperio Romano subiectas; unde multae domus sine hominibus erant, necnon pagi integraeque familiae ac villae habitatoribus vacabant. Quamobrem reipublicae curatores, necnon Imperator ipse praecaventes ne publicum aerarium annuis istorum vectigalibus privaretur, decreverunt a vicinis exigere tributa illorum, qui deperissent. Idque in universo imperio obtinebat et quisque vicinus cuiusque propinqui pendere tributa cogebatur, sive illi ob pestem, atque indigentiam deleti fuissent, seu a propriis sedibus excessis-*

*sent ob necessitatem.* Hoc iniquum tributum Sabae viri sanctissimi rogatu tollere volentem Anastasium repressit Marinus praefectus praetorio, ut scribit Cyrillus Scythopolitanus. Is affirmat ecclesiis idem tributum impositum fuisse. Rem non editam placet hic in gratiam iurisconsultorum describere: *Οἱ κατὰ καιρὸν τρακτευταὶ καὶ βίνδικες τῶν κατὰ Παλαιστίνην δημοσίων, ἑκατὸν χρυσίου λίτρας ἐξ ἀπόρων προσώπων καὶ δυσπράκτων ἀνυσθῆναι μὴ δυναμένας εἰσπραττόμενοι, ἠναγκάσθησαν ἐπιῤῥῖψαι τὴν τούτων εἴσπραξιν τοῖς κατὰ Ἱεροσόλυμα συντελεσταῖς κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἑκάστου δυνάμεως. Τῶν τοίνυν ἑκατὸν χρυσίου λιτρῶν καθ' ὃν εἴρηται τρόπον διανεμηθεισῶν περισσοπρακτία, ἀπεγράφησαν ἥ τε ἁγία ἀνάστασις καὶ οἱ λοιποὶ σεβάσμιοι τόποι καὶ οἰκήτορες, πλὴν ὅτι μέρος μὲν αὐτῆς συνεχωρήθη ὑπὸ τοῦ εὐσεβῶς βασιλεύσαντος Ἰουστίνου ἀναφορᾶς γινομένης ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Σάβα καὶ τῶν λοιπῶν τῆς ἐρήμου ἡγουμένων. τοῦ δὲ λοιποῦ αὐτῆς τελεία συγχώρησις γέγονεν ἐπὶ τῆς παρούσης βασιλείας Ἰουστινιανοῦ διὰ τῆς τοῦ παπᾶ Εὐσεβίου μεσιτείας. Qui pro tempore in Palaestina publicorum tributorum tractatores et vindices fuerunt, cum auri centum librae exigendae sibi relinquerentur a personis egenis quae solvendo non essent, coacti sunt eam imponere exactionem tributariis Hierosolymitanis pro cuiusque facultate. Ergo illo centum auri librarum residuo, eo quo diximus modo, singulis imposito, ecclesia etiam Sanctae Resurrectionis et reliqui venerabiles loci, eorumque habitatores descripti sunt. Caeterum tempore pii Imperatoris Iustini supplicantibus patre nostro Saba et reliquis Eremi Hegumenis pars eius tributi remissa fuit. Tandem reliquae partis absoluta remissio rogatu Eusebii Presbyteri ab hodierno Imperatore Iustiniano condonata est.* Condonata est ecclesiasticis Hierosolymae duntaxat, de his enim Cyrillus loquitur; nam alioqui longe secus se res habet; extant enim formae praefecti praetorio sub Iustiniano περὶ ἐπιβολῆς; eius vere exactionem provinciarum praefectis inculcat idem Iustinianus. Lege Novellam 17. et 128. Corrige Suidam, qui ante Iustiniani tempora nullum ἐπιβολῆς usum fuisse ex hoc Procopii loco videtur colligere in voce ἐπιβολή. [A] Neque impositionem, ἐπιβολήν, neque annonam institutam fuisse a Iustiniano, sed iam sub antecessoribus eius in usu fuisse, pluribus docet Eichelius, Iustinianum vindicans a criminationibus Procopii pag. 208. [*Reinhart*]

7) *Militem pulchrioribus* etc.] Haec vel militum erat effrenata licentia, vel indulgentia Principis, contra quam ab eo cautum lege erat Novella 130. [A]

## CAPUT XXIV.

1) *Censitores (hos logothetas vocavit)*] *Λογοθέτην ἐλληνί-*

ζοντες τὴν τιμὴν ταύτην καλοῦσι Ῥωμαῖοι. *Eum qui publicarum rationum curam gerit, logothetam Graeco vocabulo Romani vocant.* Procop. Lib. 3. Bell. Gotth. In edicto 12. legimus λογοθέσιον πολιτικῶν πόρων. Quod Theophanes vocat γενικὸν λογοθέσιον. S. Nicephorus δημοσίων λογιστήν, *publicarum rationum ministrum*, quem vulgo nominari dicit λογοθέτην. [A]

2) *Duodecima quaque parte ipsis constituta*] Ut eo avidius inhiarent lucro, militemque expilarent. Et optionibus, qui annonam militibus erogabant, πέντε καὶ δεκάτην μοῖραν, *quintam decimam partem*, ut est in Novella 130. constituerat Iustinianus. [A]

3) *Exercitus numero exiguus esset*] Ioannes Antiochenus in Collectaneis: Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως σὺν Οὔννοις ἑπτακισχιλίοις διαβὰς τὸν Ἴστρον Ζαβεργὰν ἐγγὺς τῆς βασιλίδος ἔφθασε ληλατῶν τὰ μεταξὺ, ἅτε μὴ στρατιᾶς που φρουρούσης, ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ἑξακοσίας καὶ τεσσαράκοντα πέντε χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν ὁ τῶν Ῥωμαίων ἐκορυφοῦτο στρατός. Ἰουστινιανὸς δὲ μόλις εἰς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα περιέστησεν. ὥστε μηδὲ δύνασθαι ἐξαρκεῖν ἔν τε Λαζικῇ καὶ Ἀρμενίᾳ καὶ Λιβύῃ καὶ Γότθοις καὶ Ἰταλίᾳ. *Sub Iustiniano Imperatore Zaberganes cum septem millibus Hunnorum traiecto Danubio usque ad regiam urbem pervenit, interiecta omnia devastans, quippe cum militum praesidio destituta essent. Siquidem tempore priorum Caesarum Romanus exercitus reducebatur ad summam sex millium, et quadraginta quinque bellatorum. Iustinianus vero vix ad centum et quinquaginta reduxit; ita ut satis non essent ad praesidia Colchidis, Armeniae, Africae, Gotthorum et Italiae.* Idem testatur Agathias Lib. 5. idque factum ait τῇ τῶν κρατούντων ὀλιγωρίᾳ, *Imperatoris negligentia.* [A]

4) *Damnis milites afficerentur*] Totum hunc locum de militibus, eorumque damnis, et de corruptela militaris disciplinae illustrabit alter Agathiae locus libro quinto extremo; quae omnia mala Iustiniani ῥαθυμίᾳ, *desidiae*, eiusdemque et ministrorum avaritiae ille adscribit. [A]

5) *Graecumque nomen ut probrum aliis obiectaretur, quasi nullum Graecia ferret strenuum militem*] De qua Graecia dicit? Num de tota illa orbis parte, quae Graece loquitur, an de ea, in qua, ut Aristoteles 1. Meteor. cap. ult. ait, ᾤκουν οἱ Σελλοὶ, καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν Γραικοὶ, νῦν δὲ Ἕλληνες, *habitabant Selli et qui olim Graeci, nunc vero Hellenes vocantur?* Horum fines ponit Constantinus Porphyr. Lib. 1. Them. 17. hinc Sestum, Abydum et Propontidem; inde vero Cyzicum et Granicum fluvium. Graecorum et Graeciae nomine raro, vel nunquam veteres autores Graeci, frequenter Romani usi sunt: seculis posterioribus etiam illi vocem usurparunt et universae quae Graece loqueretur genti accommoda-

runt, ut est apud Iulianum Apostatam, Athenaeum, Theodorum Studitam in epistolis et alios. Sic accipiendum hic arbitror. Et hoc sensu primum Iustiniani tempore Romanum imperium Graecorum dici imperium coepit a Romanis, quod eius gentis dominationem et fastum stomacharentur. Anast. biblioth. [A]

6) *Alexander, qui eo censitor missus est*] Hic Alexander est Psallidius, sive Forficula, de quo infra Procopius et fuse ac libere de eius moribus Lib. 3. Bell. Gotth. initio, ab accisa moneta et forfice detonsa vulgo Forficula vocatus. [A]

7) *Limitaneos*] Zosimus Lib. 2. a Constantino magno limitaneorum numerum diminutum fuisse narrat. Lege quae paulo ante notavimus. [A]

8) *Quadriennalia et quinquennalia stipendia illis a quaestoribus differrentur*] Ob id milites Berrhaeae praesidiarii ad Chosroëm defecerunt. Lib. 2. Bell. Pers. Dagistaeus de eadem re queritur per epistolas ibidem circa finem libri. [A]

9) *Quos vocant scholarios*] Quasi σχολάζοντας, bellico ab opere *vacantes*, et veluti feriatos milites. Nam, ut ait Agathias Lib. 5. *Οὗτοι στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται, καὶ ἐγγεγράφαται τοῖς τῶν καταλόγων βιβλίοις, εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστικοί τε καὶ φαιδροείμονες, καὶ μόνον οἶμαι ὄγκου τοῦ βασιλείου ἕνεκα, καὶ τῆς ἐν ταῖς προόδοις μεγαλαυχίας ἐξευρημένοι. Hi milites quidem nominantur et in albo conscripti sunt, verum quamplurimi eorum urbem colunt et vestium ornatu gaudent, atque ut reor ad pompam duntaxat Principis, eiusque in processibus maiestatis adinventi fuerunt.* Horum in palatio uti munia diversa, sic nomina: *praetoriani milites, custodes palatii, excubitores, corporis custodes*, de quibus supra. Horum alii erant qui stipendia merebantur, alii codicillares: quare mirum non est ad tria millia et quingentos fuisse, atque iis supernumerarios a Iustiniano additos esse, cum honoris ergo eum gradum atque nomen ambirent quamplurimi. Horum denique ordines modo appellantur *officia*, atque ab horum praefectura dicitur *magister officiorum*; quem Graeci *μάγιστρον τῶν ἐν παλατίῳ τάξεων*: modo *scholae*, *σχολαί*, atque inde *σχολάριοι*. Procopius Lib. 8. *οἱ περὶ τῆς τοῦ παλατίου φυλακῆς λόχοι, οὕσπερ σχολὰς ὀνομάζουσι. Militum manipuli qui ad palatii custodiam destinati sunt; hos scholas vocant.* [A]

10) *Inerti et imbelli cuique nomen id sibi adsciscere licuit*] Scilicet tempore Zenonis; adstipulatur Agathias Lib. 5. et rem exacte narrat; nam a Zenone *γνώριμοι* et *συνήθεις*, *noti* ac *familiares*, ea militia donati sunt. Deinde alii *οὐ πρὸς ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς χάριν, non pro dignitate eligi coeperunt, sed ad gratiam.* Denique a Iustiniano *εἰς ἐμπορείαν μετέστη τὸ χρῆμα, ad negotiationem redacta res est, ὡς μηκέτι ἄλλως ἐν τοῖσδε τοῖς στρατεύ-*

*πᾶσι καταλέγεσθαι τοὺς βουλομένους πρὶν ἂν χρυσίον τι μέτρον καταθεῖεν: ita ut nullus in iis numeris inscriberetur, nisi qui prius certam auri summam solvisset.* [A]

11) *Certa stipendia Caesari condonarunt*] Saepissime in reliquis suae historiae libris hoc Procopius repetit. Nec mirum, quando et militi in stationibus et in castris degenti eadem stipendia Iustinianus negavit. Lege Lib. 1. et 2. Bell. Pers. et Lib. 8. historiae. [A]

12) *Sunt in Imperatoria domo dignioris ordinis milites*] Nominat hic *domesticos* et *protectores*, infra *silentiarios:* iique omnium dignissimi fuerunt, quippe qui ab intimo Imperatoris cubiculo essent, ob idque *cubicularii* etiam appellati. Porro cubiculum anterius, ex quo statim in ipsum Imperatoris ibatur cubiculum, ob silentium quod Principis reverentia servabatur, vocatum fuit *silentium*, et Graeci corrupto vocabulo *σιλεντιαρίκιον*: et intimi illi cubicularii, *silentiarii*, quamobrem *ἐπιστάτας τῆς ἀμφὶ τὸν βασιλέα σιγῆς*, *praepositos silentii quod Imperatoribus impenditur*, hos Agathias nuncupavit. Cyrillus Scythopolitanus, *εἰς τὸ λεγόμενον σιλεντιαρίκιον φθάσαντας οἱ ἐπὶ τῶν θυρῶν σιλεντιάριοι ἔνδον εἰσεδέξαντο. Qui cum ad silentium pervenissent, a silentiariis ostio praepositis introducti sunt.* Hic locus dicebatur *ad secundum velum;* nam *primum velum* erat in primis ipsis et exterioribus cubiculis, quod *consitorium* vocabatur a consistente multitudine et Principis audientiam praestolante; haec ibidem Cyrillus declarat. Silentiariorum dignitas et honor praecipuus fuit, ut eorum tituli ostenduut. Magnus silentiarius, *θαυμασιώτατος*, in actis concilii Calchedonensis et in antiquissimo volumine ex corticibus arborum ita legi: *Ego Romulus V. C. silentiarius his instrumentis testis subscripsi.* Cum Zonaras ergo *χαμαίζηλον ἀξίωμα* dixit, ad praefectos urbis et praetorii, patriciosque et senatores et huiusmodi superiores gradus respexit; inter quos tamen numerare silentiarios Dorotheus non dubitavit doct. 23. *Τὴν σύγκλητον, τοὺς πατρικίους, στρατηλάτας, ὑπάρχους, σιλεντιαρίους, εἰσὶ γὰρ αὗται πολύτιμοι στρατιαί. Senatum, patricios, praefectos, silentiarios, quae omnes sunt honestissimae militiae.* [A] Conf. Ducange Glossar. h. v. [O]

13) *Sed plura de his ad hoc unum caput revocemus*] Quae Procopius praetermittit lege apud Agathiam Lib. 5. extremo; licet et ille quae praeterit, duobus verbis complectatur: *περιεώρα Ἰουστινιανὸς τὰς τάξεις διαφθειρομένας, ὡς δὴ τὸ λοιπὸν ἥκιστά γε αὐτῶν προσδεησόμενος. Militarium ordinum exitium et corruptelam perinde Iustinianus negligebat, ac si nunquam in posterum illi futuri sibi essent necessarii.* [A]

14) *Duo iam et triginta excurrunt anni*] Iterum ac tertio idem in hac historia repetit. Imperium autem Iustiniani perduravit novem et triginta totos annos, ita ut extremo eius anno Narses Pontem Salarium tertio ab urbe lapide refecerit; sic enim ibi legimus: IMPERANTE. D. N. PIISSIMO. AC. TRIUMFALI. SEMPER. IUSTINIANO. PP. AUG. ANN. XXXVIIII. Hos annos Iustinianum integros exegisse testatur illorum temporum scriptor Ioannes Epiphaniensis scholasticus, quem Evagrius Lib. 5. extremo civem suum atque cognatum nominat: Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐννέα καὶ τριάκοντα τοῖς πᾶσιν ἔτεσι Ῥωμαίων ἄρξας ἐτελεύτα τὸν βίον. *Iustinianus Imperator novem et triginta integros annos cum Romanum imperium tenuerit, vita functus est.* Unde Zonaram, Chronicum Alexandrinum aliosque corrigas. Verum cum Idibus Novembris diem Iustinianus obierit, ad trigesimum nonum annum septem praeterea menses ac dies tredecim addamus oportet. Nam anni imperii Iustiniani numerandi sunt a Calendis Aprilis consulatus Mabortii, quando Caesar et imperii collega a Iustino renunciatus est; quod non solum Marcellinus comes et Evagrius tradunt, sed etiam Cyrillus Scythopolitanus, Iustiniani aequalis, qui anno secundo post consulatum Lampadii et Orestis sextum Iustiniani computat. Ipse Iustinianus Novella 47. imperii sui annum undecimum in secundum P. C. Belisarii annum incidere affirmat; publicasque eius anni tabulas ita notari iubet: *Imperii Iustiniani Divinissimi Augusti et Imperatoris anno undecimo P. C. FL. Belisarii V. INL. anno secundo.* Ergo ad quadragesimum annum imperii Iustiniani defuerunt menses quatuor, dies decem et septem. [A]

15) *Suo quique in ordine perpetuo succedunt*] De Asterio scriba praetoriano Synesius epist. 61. τῆς συμμορίας τῶν ταχυγράφων Ἀστέριος εἰς οὐκ ἔσχατος, ἀλλ᾽ ἐν αὐτοῖς τρίτος ἢ τέταρτος, νῦν δὲ κἂν πρῶτος εἴη. *Ex ordine scribarum Asterius, in quo non postremus est, sed tertius ferme vel quartus, nunc fortasse primus.* Nam ex quo tempore illinc Synesius discesserat, conĳicit Asterium gradum aliquem in suo ordine fecisse. [A]

## CAPUT XXV.

1) *Ad utrumque fretum publicanorum ordines instituti*] Theophanes de Irene Imperatrice, τῆς Ἀβύδου καὶ τοῦ ἱεροῦ τὰ λεγόμενα κουμέρκια ἐκούφισε. *Abydi et templi vectigalium, quae commercia vocantur, modum statuit.* Templi Blacherniani scilicet, quod est ad ostia Euxini maris, ut supra dixi. [A] Sed vide notas criticas. [O]

2) *Addaeum gente Syrum*] Aliis est Audius. Evagr. Lib. 5. Cap. 3. *Non longo tempore post, Aetherium et Addaeum utrumque*

*ex ordine senatorio, qui principem locum apud Iustinianum diu tenuerant, in iudicium ob piaculum quoddam adduxit Iustinus. Quorum alter, Aethaerium dico, confessus est se animo instituisse, Imperatorem veneno conficere, habuisseque Addaeum illius conatus socium et in omnibus adiutorem. Verum Addaeus gravi cum iureiurando affirmat, se istius rei prorsus ignarum esse. At uterque tamen securi percussus est: atque Addaeus, cum iam caput abscinderetur, dixit ingenue, se licet falso de iis rebus esset accusatus, iusta tamen debitaque a Deo facinoris cuiusque contemplatore et vindice sibi inflicta supplicia. Theodotum namque aulae praefectum se praestigiis quibusdam medio sustulisse. Caeterum ista ita ne se habeant, an secus, non possum equidem pro certo affirmare: attamen uterque scelestus fuit: quippe Addaeus insano puerorum amore exarsit: Aetherius autem nullum calumniae genus praeteriens, tum vivos, tum mortuos nomine aulae Imperatoriae, cui regnante Iustiniano praefuit, fortunis spoliavit.* [A]

3) *Unciam serici sex aureis dabat*] Ante Iustinianum carius. Nam sub Aureliano, ut Vopiscus ait, *libra auri, libra serici fuit*, et in lege Rhodia est, ὁλοσηρικὰ ὅμοια τῷ χρυσίῳ, *sericum et aurum tantundem valent*. Ex his locis corruptissimum hunc Procopii locum emendavimus. Nam quod in Graeco est τὴν οἰκίαν, restituimus τὴν οὐγκίαν, *unciam*: cum enim imperante Iustiniano sericum per totum Romanum orbem distractum fuerit, minus quam tempore Aureliani pendebatur; scilicet aureis octo et viginti minus. Nam si tunc libra auri, libra serici fuit, ut affirmat Vopiscus, centum circiter aureis libra serici erat; ex quibus si octo et viginti aureos detrahas, duobus et septuaginta aureis libra sub Iustiniano vendebatur. Quam summam colliges, si cum Procopio sex aureis constitisse dicamus unciam serici: quare ex coniectura et historia οὐγκίαν reposuimus. [A]

4) *Quem holoverum vocant*] Ergo holoverum tinctura serici et color est, non sericum, ut ad hanc diem multi existimarunt, inanibusque rationibus id astruere conati sunt. [A]

## CAPUT XXVI.

1) *Causidicorum ordinem statuit evertendum*] In pragmatica Iustiniani sanctione a Petro Pitheo edita Cap. 21. medicis, causidicis, grammaticis annonae restituuntur: ergo ablatae fuerant. Zonaras, *de consilio praefecti stipendia liberalium artium magistris olim constituta in omnibus urbibus sustulit.* Anonymus in Chronico: ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς πέμψας εἰς Ἀθήνας ἐκέλευσε μηδένα τολμᾶν διδάσκειν φιλοσοφίαν καὶ ἀστρονομίαν. *Iustinianus Imperator nuntios Athenas misit, qui prohiberent philosophiam et astronomiam doceri.* [A]

2) *Duo Romanis consules creabantur, Romae quidem alter, alter Byzantii*] Saepè quidem unus sine collega consul vel in Oriente vel in Occidente fuit. Sed quid causae est, quod antiquorum epistolae et pleraque alia monumenta extant unico tantum consulis nomine consignata iis etiam annis, quibus duos fasti consules habent? Ex hoc Procopii loco peti posse causa videtur. Quia scilicet aliquo opus erat spatio temporis, quo consulum creatorum nuncii ultro citroque perferrentur; interim provinciales consulem solum notabant, cuius primum notitiam habuissent. Synesius epist. 132. *χθὲς καὶ πρῴην ἐπὶ τῶν ἔναγχος ὑπάτων, ὧν ἅτερός ἐστιν Ἀριστταίνετος, τὸν γὰρ συνάρχοντα ἀγνοῶ. Nudiustertius, novis consulibus, quorum alter est Aristaenetus, collegam enim ignoro.* Ad hunc locum vir eruditissimus Dionysius Petavius: *συνάρχων Aristaeneti Honorius Imperator fuit anno* 404. Bene est, sic habent fasti; subdit: *Nec mirum ignorari ab Synesio; etenim consularis honos principali fastigio, velut sidus solis lumine condebatur.* Sed ludi, venationes, munera statim initio consulatus ab Honorio de more data, publicae tabulae eius nomine consignatae consulem nonne prodebant? Dicamus ex Procopio quod est. Synesius Orientis consulem commode statimque habere potuit, consulem Occidentis nec commode nec statim. In tabulis vero publicis consulis, cuius nomen ignorabatur, sic mentio fiebat: *Φλαβίου Πρωτογένους καὶ τοῦ δηλωθησομένου ὑπάτου. FL. Protogene et declarando Conss.* Act. 7. concilii Constantinop. sub Flaviano. Chalcedonensis concilii actiones notatae sunt, *Marciano et qui fuerit nunciatus Conss.* in calce diplomatis Theodosii sic legimus, *FL. Antiochi et alterius declarandi consulatu.* [A]

3) *Diu quis multumque consulatum gerit*] Novella quidem 105. Iustinianus sumptus consulum coercere conatus interdixit iis pecuniam spargere in populum. Cui edicto autem multi non paruerunt, adeo ut ob nimios sumptus familiae eorum in extremam paupertatem delaberentur. Tandem plane abrogatus est consulatus anno Christi 541. Ultimus fuit Basilius. [*Reinhart*]

4) *Non est omnino comitia videre consularia*] Ut donativis, strenisque parceretur, quod hic narrat Procopius et Iustinus apud Corippum confirmat:

*Non solum optati iubeo spectacula Circi,*
*Praemia sed populis et maxima dona parabo.* [A]

5) *Nam de commissis ab eo in sacerdotes infra locus erit*] Ubi tandem? tertio hic iam idem pollicetur; neque ullum in hac historia huiusce rei vestigium extat. Nempe de Iustiniani ac Theodorae saevitia in sacerdotes dicere animus erat. Theodora iussit Sylverium occidi, Vigilium fune per urbem trahi. Iustinianus quam plurimos episcopos Africanos custodiis inclusit; viros sanctis-

simos Eutychium Constantinopolitanum et Anastasium Antiochenum ecclesiis expulit. Lege Vict. Tunn. in Chron. Liberatus Diac. in Breviar. cap. 24. *Caetera vero*, inquit, *quae subsequenter in episcopos et catholicam ecclesiam a Iustiniano facta sunt, quomodo consentientes episcopi in trium damnationem capitulorum muneribus ditabantur, vel non consentientes depositi in exilium missi sunt, vel aliqui fuga latitantes in angustiis felicem exitum susceperunt, quoniam nota sunt omnibus, puto nunc a me silenda.* [A]

6) *Effracto aquarum ductu*] Fortasse intelligit de Adrianaeo aquae ductu, quem initio sui imperii Iustinianus restauraverat. Anonymus in Chronic.: Ἰουστινιανὸς ἀνενέωσε τὸν τοῦ Ἀδριανείου ὕδατος ἀγωγὸν, ὃν πρὸ τοῦ τὸ Βυζάντιον βασιλεῦσαι Ἀδριανὸν βασιλεὺς ἐποίησε τοῖς Βυζαντίοις χαριζόμενος. *Iustinianus restauravit Adrianaeum aquae ductum, quem, antequam Byzantium imperii sedes esset, Adrianus Imperator fecerat in gratiam Byzantiorum.* Lege Chron. Alexandr. [A]

7) *Frequens multitudo aquatum veniens, sese ad fontes opprimeret*] Theophanes anno Iustiniani trigesimo sexto, μηνὶ Νοεμβρίῳ ἀβροχία πολλὴ ἐγένετο καὶ λεῖψις ὑδάτων, ὥστε γενέσθαι μάχας πολλὰς ἐν τοῖς ὑδρείοις. *Mense Novembre nullae pluviae fuerunt, et ob id aquarum penuria, ita ut ad fontes multae pugnae extiterint.* Et eodem anno mense Augusto, γέγονε λεῖψις ὑδάτων, ὥστε σφαλισθῆναι τὰ δημόσια λουτρὰ καὶ ἐγένετο φονοκοπία εἰς τὰ ὕδατα. *Talis fuit aquae penuria, ut publicae clauderentur balneae et ad fontes caedes patrarentur.* [A]

8) *Regia non caperet, in qua priores Caesares diutius perque libenter versati fuissent*] Ante Iustinianum in diversis urbis Byzantii regionibus quinque regiae numerantur, quas autor Descriptionis vocat *palatia;* praeterea *domus divinae Augustarum* sex, *Nobilissimae* tres. Celebres inter has erant domus *Placidiae* et *Marinae* in regione prima; domus *Pulcheriae* in regione tertia et undecima; domus *Arcadiae* in regione nona et decima, in qua et *Eudociae* domus fuit. Has domos apud historicos δεσποινικὰς et δεσποτικὰς, *dominicas*, appellatas reperies: in quarum aliis Imperatores sedes habuerunt; aliae recondendis Caesarum divitiis erant destinatae; harum praefecti *curatores* dicti et ex primaria electi nobilitate. Imperante Iustino domus Placidiae curator Zimarchus fuit, Iustini senioris commilito, domus Marinae Georgius Theodorae Augustae consanguineus. Marinae domui Belisarii bona, post eius obitum, addicta fuerunt, ut Theophanes ait, τοῖς βασιλικοῖς θησαυροῖς, Zonaras; eam ob causam quam modo dixi. Ad has omnes regias suas Iustinianus adiecit munificentissime constructas in suburbano *Heraeo* et in *Iucundiano*, quod deinde *Iustinianeum* vocatum est, hodie *Galata* et *Pera*. Procop. Lib. 1. Aedif. extremo. [A]

9) *Ad Petri Apostoli templum*] Intelligit fortassis templum S. Apostolorum Petri et Pauli proxime Hormisdae palatium instauratum a Iustiniano. Vide Procop. de Aedif. Lib. 1. Cap. IV. et Banduri Imper. Orient. Tom. II. pag. 676. [O]

10) *Alexandrinos id perpetuo contra usurpasse atque liceret, reique publicae interesset*] Impudentissime mentitus est Hephaestus; Iustinianum vero ab eo decipi turpe fuit. Nam ea Diocletiani largitas in egenos erat omnibus nota. Et cum alii, tum Dioscorus Alexandrinus paucis ante annis in concilio Chalcedonensi eiusdem factus est criminis reus, in quod Iustinianus incurrit. Nam ille in suam rem convertebat, ut in dato libello narrat Ischyrion, τὸν παρεχόμενον παρὰ τῶν βασιλέων σῖτον πρὸς τὸ τοὺς παρεπιδημοῦντας, ἔτι δὲ καὶ ἐντοπίους πένητας παραμυθεῖσθαι, *frumentum ab Imperatoribus concessum cum ad convenarum, tum ad provincialium pauperum solatium.* Conc. Chalced. Act. 3. [A]

## CAPUT XXVII.

1) *Dederat Paulum Alexandrinis antistitem*] Cyrillus Scythopolitanus in Vita S. Sabae. Miror Evagrium synchronum in serie episcoporum Alexandriae hunc praetermisisse. Licet Iustinianus Paulum Alexandrinae praeficiendum ecclesiae curaverit, vide tamen in eo initiando canonum ecclesiasticorum observantiam. *Paulus quidam* (ait Liberatus in Breviar. Cap. 23.) *unus Abbatum Tabennensium monachorum, ad Alexandrinam sedem ordinatur episcopus Pelagio interveniente apocrisario Romano, plane orthodoxus suscipiens Chalcedonensem synodum. Ordinatus est a Mena Constantinopoli praesente eodem Pelagio responsario Vigilii et apocrisariis Ephraemii Antiocheni et Petri Hierosolymorum.* [A]

2) *Cuius opera facile Alexandrinorum primatum studia ad Chalcedonensis concilii firmitatem crederet excitanda*] *Atque ob id Paulus accepit ab Imperatore potestatem super ordinationem ducum et tribunorum, ut removeret haereticos, et pro eis orthodoxos ordinaret, per illos enim populi invalescebant.* Liberat. in Brev. Cap. 23. [A]

3) *Arsenius quidam*] Cyrillus Scythopolitanus, Ἀρσένιός τις Ἰλλουστρίου ἀξίωμα ἔχων πολλὴν οὐκ οἶδα ὅθεν πάροδον ἔχων παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ Θεοδώρᾳ τῇ βασιλίσσῃ παραδιδάξας τὴν αὐτῶν εὐσέβειαν εἰς ὀργὴν κατὰ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Χριστιανῶν ὀρθοδόξων πιστῶν κεκίνηκε. *Arsenius quidam dignitate illustris facilem nescio qua ex causa aditum habuit apud Imperatorem et Theodoram Augustam, quos falsis narrationibus contra Christianos, qui in Palaestina degunt, concitavit.* Subdit Procopius, sentiebat ille cum Samaritis, verum ne tantae potentiae iacturam faceret, Christianorum sibi consulto nomen adsciverat. Nempe, ut idem Cyril-

lius narrat, cum Sanctus Sabas Constantinopolim pervenisset Christianorum Palaestinae causam acturus, a quo sibi etiam atque etiam timebat, ob parentis et fratris in Christianos Palaestinae saevitiam, quodque ambo crudelissimum ea de causa supplicium dedissent; Scythopoli enim a Christianis incendio interierunt, quod idem Sabas multo ante praedixerat: *Σιλβανὸς ὡς ἐπὶ εἰρήνης ἐν Σκυθοπόλει εἰσελθὼν χωρὶς κελεύσεως βασιλικῆς ἁρπαγεὶς ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὸ μέσον ἐκαύθη τῆς πόλεως.* Silvanus Arsenii pater fuit, ut Cyrillus ibidem. [A]

4) *Nullo principes affecerunt incommodo, nisi quod regia prohibuere*] Addit Cyrillus, *Ἀρσένιος ἀφανὴς ἐπὶ χρόνον γέγονε τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ἀναιρεθῆναι αὐτὸν κελεύσαντος. Arsenius se ad tempus occuluit, quod eum interfici iusserit Imperator.* Id fortasse per speciem; quare per simulationem et ipse Christianorum mysteriis tum est initiatus. [A]

5) *Theodoram offendit, quae contrariis Caesaris studiis, ut infra dicam, ea in re niti visa est*] Id est, in causa Chalcedonensis concilii; nam Iustinianus *συνοδίτης*, *conciliaris*, erat: contra, Theodora damnabat eam synodum, amplectebatur Severum, Acephalos, Monophysitas, Theopaschitas et alios eius temporis haereticos. Vide Evagr. Lib. 4. Victor Tunn. ad consulatum Basilii, et ad consulat. Decii: *Theodorae Augustae factio unum de trinitate passum asserens non secundum quid, sed absolute, suscipiendum cunctis generali lege imponit, et a clericis atque monachis subscriptiones violenter exegit.* Sanctus Sabas, ut Cyrillus refert, orare noluit pro sobole, quam sibi Theodora concedi a Deo petebat, *ἵνα μὴ οἱ υἱοὶ αὐτῆς τῶν Σευήρου θηλάσωσι δογμάτων, καὶ χεῖρον Ἀναστασίου ταράξωσι τὴν ἐκκλησίαν. Ne, inquiens, eius quoque filii Severi dogmata gustarent, et quam Anastasius periculosius ecclesiam perturbarent.* Quare bis anathemate perculsa est, semel ab Agapeto, ut idem Victor affirmat ad consulatum Iustini; iterum a Vigilio. Sanctus Gregorius Lib. 9. epist. 36. *recordandae memoriae Vigilius papa in urbe regia constitutus contra Theodoram tunc Augustam et Acephalos damnationis promulgavit sententiam.* Quod hic de concilio Chalcedonensi, et de contrariis factionibus dicturum se pollicetur Procopius, omnino desideramus; idem octavo libro superioris historiae innuebat, ut ad Cap. XI. Not. 23. notavi. [A] Lucem Procopio nostro affundit inprimis Evagrius Hist. eccl. Lib. IV. Cap. X. *Ἰουστινιανὸς μὲν οὖν τῶν ἐν Καλχηδόνι συνεληλυθότων καὶ παρ᾽ αὐτῶν ἐκτεθειμένων μάλα γεννικῶς ἀντείχετο. Θεοδώρα δὲ ἡ τούτου σύνοικος τῶν μίαν φύσιν λεγόντων, ἅτε καὶ ἀληθῶς οὕτως ἐχόντων.* [O]

6) *Psoëm diaconum Rhodoni praefecto necandum tradit*] Bene cum tota hac historia de Psoë conveniunt quae Liberatus

eodem loco narrat: *Cogitante Paulo episcopo removere Eliam magistrum militum, Psoius diaconus quidam et econumus ecclesiae, amicus Eliae per portitores litterarum velocissimos pedestres, quos Aegypti Symmacos vocant, omnia molimina Pauli Eliae scribebat. Contigit autem Paulum invenire litteras eius Aegyptiace scriptas et legere, et timens quod de Proterio contigerat, sollicitus de eo factus est, et coepit Psoium compellere, facere rationes ecclesiae, quem tradidit iudici et Imperatori de eo retulit. Eo tempore apud Alexandriam Rhodo erat Augustalis. Qui eum accipiens custodiendum usque ad Imperatoris praeceptum, consilio cuiusdam prioris civitatis nomine Arsenii acceptis muneribus, inscio, ut fertur, episcopo, clam nocte totis viribus eum magno cruciatu occidit. Cuius filii et affines Imperatorem interpellantes, suggesserunt ei qua vi eorum parens mortis debitum persolvisset. Quod audiens Imperator vocavit Liberium, et fecit Augustalem, misitque eum Alexandriam inquirere causam. Ad quam urbem Liberius cum venisset, Rhodonem ad se venire iussit, et ab eo requirebat quomodo occidisset diaconum. Ille vero respondit, iussione episcopi fuisse factum: habere se Imperatoris delegationem aiebat, ut quidquid iuberet episcopus, modis omnibus impleret. Sed negante Paulo episcopo, et se nescire clamitante, prior ille civitatis Arsenius homicidii illius autor inventus, morte mulctatus est. Porro Paulo episcopo Gazam in exilium misso Rhodo cum gestis de eo actis directus est Constantinopolim. Cuius gesta cum intra palatium Principi legerentur, iussit eum ab scurrone duci et foras regiam civitatem occidi.* [A]

7) *Antistites viros probatos, Alexandriam de causa cognituros mittit*] Causa quidem Alexandriae, ut ait Procopius, cognita est; sed Gazae, ubi Paulus exulavit, depositus est, ut idem Liberatus narrat et Cyrillus Scythopolitanus. [A]

8) *Iustiniano libuit Christianorum sanctiones pervertere*] Etsi passim in Novellis vindicem atque custodem canonum ipse se appellet. Utrum gravius fuit ecclesiasticas sanctiones pervertere, an praescribere? Hoc tam licenter fecit Iustinianus, ut quidquid insigne in ecclesiasticis canonibus est, sua voluerit autoritate stabilitum, declaratum ac poenis vindicatum. Inde factum est, ut ecclesiarum Orientis episcopi eas sibi regularum collectiones concinnare coeperint, quas **νομοκανόνια** sive **νομοκάνονας** vocant. Quorum primus autor fuit Ioannes Scholasticus, qui Eutychio CP. in exilium pulso suffectus a Iustiniano est. Extat in Vaticana bibliotheca Ioannis illius **νομοκάνων** in quinquaginta titulos distributus. Sed ea Iustiniani immoderata licentia quemadmodum in Occidentis ecclesias minime pervasit, ita in Oriente patriarcharum vel oscitantia vel adulatione invaluisse videtur. [A]

## CAPUT XXVIII.

1) *Alienae manus mentiendae peritus*] Horum infinitam suo tempore fuisse multitudinem, Iustinianus ipse confirmat ea lege quam contra eosdem tulit. Novell. 73. [A]

2) *Ille accepta pecunia mox legem scribit* etc.] Centenariae praescriptionis ecclesiis a Iustiniano concessae, occasionem hic vides. Praeterea non tantum ecclesiae Romanae, ut ex Novella 9. quidam colligunt praescriptionem centum annorum amplificatam fuisse; sed hanc legem in universo Romano imperio perinde valuisse. [A]

3) *Quibus ex tanta temporum distantia, atque nocte rerum olim gestarum, nulla defensio suppeteret*] Adeo incommodum atque absurdum hoc visum est, ut vel hac de causa centenariam praescriptionem Iustinianus revocare coactus sit, atque omnino tollere, ut habes in edicto quinto, cui falsus est titulus *De litigiosis* praefixus. *Ἐπειδὴ δὲ*, inquit, *διὰ τοσούτου διαστήματος τοῦ αἰῶνος μᾶλλον ἤπερ τοῦ χρόνου, οὔτε ἡ ἀκεραιότης τῶν ἀποδείξεων, οὔτε ἡ πίστις τῶν πεπραγμένων, οὐδὲ ἡ ἡλικία ἰσχύει βοηθῆσαι τοῖς μάρτυσι.* Mirum est a Procopio de revocatione huius centenariae praescriptionis nihil dici. Fortasse id Iustinianus curavit post annum imperii secundum atque trigesimum, quando haec Procopius scripserat. [A]

4) *Si quando enim Paschatis celebritatem*] Non Hebraeis modo, sed ipsis etiam Christianis vertentem Paschatis diem invertere Iustiniano placuit. Nam anno eius imperii undevigesimo, ut narrat Theophanes, *ἐγένετο διαστροφὴ περὶ τοῦ ἁγίου Πάσχα, καὶ ἐποίησαν οἱ δῆμοι τὴν ἀποκρεώσιμον μηνὶ Φεβρουαρίῳ τετάρτῃ. ὁ δὲ βασιλεὺς προσέταξεν ἑτέραν ἑβδομάδα πραθῆναι κρέα, καὶ πάντες οἱ κρεωπῶλαι ἔσφαξαν καὶ προέθηκαν, καὶ οὐδεὶς ἠγόραζεν, οὔτε εἴσθιε. τὸ δὲ Πάσχα γέγονεν ὡς ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσε, καὶ εὑρέθη ὁ λαὸς νηστεύων ἑβδομάδα περιττήν.* *Facta est eversio*, ut vertit Anastasius, *de sancto Pascha, et a carnibus coepit vulgus abstinere mense Februario die quarta. Imperator autem praecepit alia hebdomada carnem apponi, et omnium carnium venditores occidere et apposuere, et nemo emebat aut edebat. Porro Pascha factum est, ut Imperator iussit et inventus est populus ieiunans hebdomada superflua.* Ex hoc loco corrige Nicephorum Callisti Lib. 17. Cap. 32. qui idem perperam narrat. [A]

## CAPUT XXIX.

1) *Liberio de quo paulo ante memoratum*] (in Libris scil. de Bello Gothico. O) Erat patricius Romanus a Theodahato Gottho-

rum rege ad Iustinianum ablegatus. Diversis magistratibus in Oriente functus est. Tandem contra Gotthos senex licet et bellorum inexpertus in Italiam mittitur. [A]

2) *Eudaemon frequenti numero propinquorum relicto paulo post intestatus decessit*] Cuius ob id omnia bona Iustinianus rapuit nulla habita propinquorum ratione; idem narrat de Euphrata eunucho; de Triboniano et ex Agathia, de aliis diximus supra. Iustinus iunior tantam non tulit Iustiniani impietatem, ut Corippus scribit; verum

— — — — *aliena pecunia, dixit,*
*Reddenda est, vivus patri qui substitit haeres,*
*Thesauros fidis privatos ferre ministris*
*Imperat.* — — — — — — [A]

3) *Euphratas*] De quo mentio est Lib. 3. historiae non longe a principio. [A]

4) *Irenaei*] Vide Evagr. Lib. 4. et Chron. Alexandr. ad consulatum Iustiniani 3. et ad consulatum Lampadii et Orestis, et Procop. Lib. 1. Bell. Pers. [A]

5) *Quartam haeredes haberent*] Lege Novell. 38. Anonymus in Chron.: Δοκῶν εὐνομεῖν Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς πράγματι ἐπεχείρει παρανομωτάτῳ, τῶν γὰρ τελευτώντων τὰς περιουσίας οὐκ εἶα κληρονομεῖν τοὺς ἐκ γένους, ἀλλὰ τῷ δημοσίῳ προσαφώριζε. *Iustinianus Imperator specie pietatis rem iniquissimam aggressus est; nam haereditates defunctorum cognatos adire minime permisit, sed fisco eas addixit.* Sic Belisarii bona Augustae domui Marinae, ut supra diximus, addicta sunt a Iustiniano. [A]

6) *Malthanes*] In inscriptione Novellae 142. est *Μαρθάνη*, in epistola Iustiniani et actis synodi Mopsuestenae, *Marthanii*, unde colligitur, Malthanem anno imperii Iustiniani vigesimo quarto in Cilicia fuisse; nam Mopsuestia oppidum est secundae Ciliciae, ubi concilium adversus Theodorum celebratum est, cui Malthanes iussu Caesaris interfuit. [A].

## CAPUT XXX.

1) *Priores Romani Principes*] De Augusti cura hac super re lege Suetonium. Pius, ut Capitolinus ait, *vehicularium cursum summa diligentia sublevavit.* Severus, ut scribit Spartianus, *vehicularium munus a privatis ad fiscum traduxit.* Imperatores ipsi Caesar, Nero et alii per dispositos equos vel vehiculis ac rhedis prope incredibili celeritate itinera longissima emensi sunt. Vide Val. Max. Lib. 5. Cap. 5. Plin. Lib. 7. Cap. 5. Plutarch. in Caes. [A] At falluntur qui opinantur ab Augusto institutam fuisse

rem veredariam (*das Postwesen*), v. c. Orlandus Malavolta in historia urbis Sienae. Nam diu ante Augustum in Persia extitisse tales veredarios ἀγγάρους a Cyro institutos, liquet ex loco classico Xenophontis Cyropaed. Lib. VIII. Cap. IX. *Κατεμάθομεν δὲ αὐτοῦ καὶ ἄλλο μηχάνημα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, ἐξ οὗ ταχέως ᾐσθάνετο καὶ τὰ πολὺ ἀπέχοντα ὅπῃ ἔχοι· σκεψάμενος γάρ, πόσην ἂν ὁδὸν ἵππος καταννύτοι τῆς ἡμέρας ἐλαυνόμενος, ὥστε διαρκεῖν, ἐποιήσατο ἱππῶνας τοσοῦτο διαλείποντας, καὶ ἵππους ἐν αὐτοῖς κατέστησε, καὶ τοὺς ἐπιμελουμένους τούτων· καὶ ἄνδρα ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τόπων ἔταξε, τὸν ἐπιτήδειον παραδέχεσθαι τὰ φερόμενα γράμματα καὶ παραδιδόναι καὶ παραλαμβάνειν τοὺς ἀπειρηκότας ἵππους, καὶ ἄλλους πέμπειν νεαλεῖς. ἔστι δ' ὅτε οὐδὲ τὰς νύκτας φασὶν ἵστασθαι ταύτην τὴν πορείαν, ἀλλὰ τῷ ἡμερινῷ ἀγγέλῳ τὸν νυκτερινὸν διαδέχεσθαι. Τούτων δὲ οὕτω γιγνομένων φασί τινας θᾶττον τῶν γεράνων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύτειν. εἰ δὲ τοῦτο ψεύδονται, ἀλλ' ὅτι γε τῶν ἀνθρωπίνων πεζῇ πορειῶν αὕτη ταχίστη, τοῦτο εὔδηλον.* Conf. Herodot. Lib. VIII. Cap. 98. et Nicolaus Demascen. in Excerpt. pag. 24. ed. nostrae et notas pag. 177. [*Reinhart et O*]

2) *Ut quam celerrime ex nunciis cognoscerent*] Suetonius in Augusto eandem sententiam sic extulit: *Et quo celerius, ac sub manum annunciari cognoscique possit, quid in provincia quaque gereretur, iuvenes primo modicis intervallis per milliarias vias, dehinc vehicula disposuit commodius* etc. [A]

3) *Octona ferme stabula*] Graecam vocem σταθμὸν cum de veredariis sermo est, a bonis autoribus *stationem* vel *mansionem* dici non ignoro; sed *stabulum* tam trito usu prisci dixerunt, ut de Romanis vocabulis, quae ad Graecos transierunt, hoc etiam sit. Autor vitae sancti Hypatii, qui Arcadii Imperatoris tempore floruit, *πλησίον τῆς μονῆς στάβλος ὑπῆρχεν ἐν ᾧ εἴσιν οἱ ἵπποι τοῦ δρόμου. Prope monasterium stabulum erat in quod equi publici cursus divertunt.* Procop. Lib. 5. Aedif. *καταλυτήριον τῶν βερεδαρίων, diversorium veredariorum.* Byzantio in Asiam iter facientibus statim occurrebant stabula in Rufiniano, Chalcedone, Dacibizae, Nicaeae, Helenopoli, Sasimis. Qui vici et urbes σταθμοὶ a scriptoribus hac de re vocantur. De quo nomine, deque aliis publici cursus incommodis suam Sasimorum ecclesiam ita describit Gregorius Nazianzenus:

*Σταθμός τίς ἐστιν ἐν μέσῃ λεωφόρῳ*
*Τῆς Καππαδοκῶν, ὃς σχίζεται εἰς τρισσὴν ὁδὸν* etc.
*Κόνις τὰ πάντα, καὶ κόνις σὺν ἅρμασι,*
*Θρῆνοι, στεναγμοί, πράκτορες, στρέβλαι, πέδαι,*
*Λαὸς δ' ὅσοι ξένοι τε καὶ πλανώμενοι,*
*Αὕτη Σασίμων τῶν ἐμῶν ἐκκλησία.*

*In regiae medio viae est vicus situs,*
*Qui scindit in tres se vias, etc.*
*Hic cuncta strepitus, pulvis hic cum curribus,*
*Lamenta, fletus, carnifex et compedes,*
*Tormenta. Cives hospites hic et vagi.*
*Erat haec meorum Sasimorum ecclesia.*

Σταθμὸν, *vicum* Bilius transtulit, *mansionem* vel *stationem* verius dixisset; sic enim efferendam puto commodius eam vocem, cum de urbibus vel oppidis, ubi stabula veredariorum erant, auctores loquuntur. [A]

4) *Equis quam exercitatissimis aliis aliunde succedentibus feruntur*] Synesius Epist. 132. Οὐδεὶς βασιλέως ἀγγελιαφόρος δημοσίαν ἵππον ἀμείβων ἔξεισι τῆς πόλεως, ᾧ μὴ τὰ πρὸς τὴν σὴν λογιότητα μέρος γίνεται τοῦ κατόπιν φορτίου. *Nullus Imperatoris veredarius equum publicum mutans urbe proficiscitur, cui non humeralis sarcinae pars aliqua sit quod ad eruditionem tuam mittitur.* Non solum equis cursum conficiebant, sed curribus, ut Nazianzeni locus ostendit, et rhedis, unde veredi. [A]

5) *Porphyrionem maritimum pagum*] Talis fuit ut episcopum haberet. Iustiniani tempore Theodorus eam rexit ecclesiam, qui in epistola Epiphanii tum Tyriorum antistitis subscriptus habetur. Huic deinde successit sub eodem Iustiniano Christophorus, qui concilio Constantinopoli a Menna celebrato interfuit, ut ex hac eius manu liquet, Χριστοφόρος Πορφυρεῶνος Φοινίκης παραλίας. Vide Notas censorias. [A]

6) *Cum in conspectum Iustiniani Theodoraeque venirent tum alii etc. utrumque Principis pedem osculo prosequebantur*] Alios inferioris ordinis id observasse credibile est, quando patriciorum hic usus erat, ut hic habes, et Cap. XV. Corippus Lib. primo:

*— — — — et poplite flexo*
*Plurima divinis supplex dabat oscula plantis.*

De Persarum legatis idem narrat Menander Protector lib. primo. Ab ecclesiasticis idem servatum ostendere videntur episcoporum et monachorum litterae ad Iustinianum, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀγαπητὸς ὁ ἀξιωθεὶς τῶν εὐσεβῶν ὑμῶν ἰχνῶν. *Archiepiscopus veteris Romae Agapetus qui ad priorum vestrorum vestigia pedum admissus est.* Et monachi, ἐδεήθημεν τῶν εὐσεβῶν ὑμῶν ἰχνῶν, *piis vestris vestigiis supplicavimus.* Et alibi, ἅμα πᾶσιν ἡμῖν τοῖς πρεσβυτέροις εἰς τὰ ἴχνη τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως δραμεῖν, *simul cum nobis presbyteris ad vestigia piissimi Imperatoris nostri accurrere.* Ab ecclesiasticis hoc genus obsequii minime requisivisse Iustinianum palam est, imo a patriarcha in ingressu discessuque benedici consuevisse Innocentius Ma-

ronianus eius temporis scriptor testatur in epist. ad Thematem: *Piissimus atque amator Dei Imperator noster accersito sanctissimo patriarcha Epiphanio praecepit nos ingredi eum ipso, et postquam locutus est ei quae Deus illi inspiravit, ipsum quidem dimisit, secundum morem oratione facta pro eius pietate.* Si hoc est, qui credere Graecis possumus Agapetum Romanum Iustiniani vestigia veneratum fuisse, cum ad eum patris prae se ferens autoritatem accesserit? nam in epistola ad Petrum Hierosolymitanum; *cum itaque pervenissimus*, inquit, *ad comitatum Serenissimi Imperatoris filii nostri* etc. Sic Imperatores Romanos appellavere Romani pontifices; quod dicere neque Epiphanius patriarcha, neque alius Graecorum severissimus censor et ecclesiasticae dignitatis vindex unquam posset. Illa vero loquendi consuetudo est, et Graeca quaedam adulatio. Orientis episcopi suis Imperatoribus ita semper blanditi sunt. Photius Tyrius Marciano Augusto, *δέομαι οὖν προκαλινδούμενος τῶν ὑμετέρων ἰχνῶν. Oro igitur ad vestrorum pedum vestigia provolutus.* Eustathium episcopum Beryti non puduit Imperatoris etiam ministros illa dicendi forma venerari *τῶν ποδῶν ὑμῶν*, *per vestra vestigia*, qui nonnisi usu Graecanico excusari potest, dummodo usus ipse dignus excusatione sit. Qui etiam ante Iustiniani tempora sic invaluit, ut Sabas vir sanctus consueta suae genti locutione Anastasio Imperatori haeretico dixerit: *ἦλθον εἰς τὸ προσκυνῆσαι τὰ ἴχνη τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας. Vestrae pietatis vestigia adoraturus veni.* Agatho pontifex Romanus in summo catholicae fidei discrimine hoc usus est Orientalium more per epistolam, ut eo vehementius Constantini Augusti animum ad religionis defensionem permoveret. *Tanquam praesentialiter prostratus*, inquit, *et vestris vestigiis provolutus, quaeso.* [A]

7) *Romanorum opes: pars direptas a barbaris, pars a Caesare in diversis latebris retrusas affirmare.* Quidquid alii opinarentur, grave aes alienum Iustinianus reliquit, quod Iustinus successor dissolvit, ut Corippus affirmat Lib. 2.

*Plurima sunt vivo nimium neglecta parenti,*
*Unde tot exhaustus contraxit debita fiscus,*
*Reddere quae miseris moti pietate paramus.*

et Paulo post:

*— — Innumerae mox advenere catervae*
*Fortia centenis onerataque brachia libris*
*Deposuere humeris. Turmae glomerantur in unum,*
*Et totus fuso Circus resplenduit auro.*
*Tunc posita ratione palam, populoque vidente*
*Debita persolvit genitoris, cauta recepit.* [A]

8) *Ex rebus humanis excesserit*] De Iustiniani morte nihil Procopius, nam post hunc librum ab eo absolutum, totum septennium Iustinianus superfuit. Antiqui scriptores silent; ex recentioribus Sabellicus Enneade 8. Lib. 4. et Octavius a Rosbergh mente captum obiisse affirmant. Id quidem de Iustino Iustiniani nepote etiam veteres narrant; et illius aetatis historicus Menander Protector Lib. 2. Num, sicut inscitia Iustini senioris, ita iunioris dementia ob nominis similitudinem (ut supra saepe notavimus) Iustiniano adscripta est? At legisse me memini apud Suidam antiqui et boni autoris haec verba: Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς εἴτε ὑπὸ γήρως τὰ καίρια μὴ φρονῶν, εἴτε ἄλλως ἔμελλε τὴν ὀρθογνώμονα περὶ Χριστοῦ δόξαν διακυκήσειν, εἰ μὴ ἐξ ἀνθρώπων ᾤχετο. *Iustinianus vero vel propter senectutem, vel alia de causa minime sana mente paratus erat ad orthodoxam de Christo sententiam perturbandam, nisi ex humanis excessisset.* Nescio an ex Evagrio id confirmari possit Lib. 4. extremo, ἀοράτως τρωθεὶς τὸν βίον κατέστρεψε, *ex occulto perculsus hanc vitam finivit;* et Lib. 5. Cap. 1. Οὕτω μὲν δὴ Ἰουστινιανὸς ἀπαξάπαντα ταράχου καὶ θορύβων πληρώσας, καὶ τὰ ἐπίχειρα τούτων πρὸς τῷ τέρματι τοῦ βίου κομισάμενος εἰς τὰ κατωτάτω μετεχώρησε δικαιωτήρια. *Iustinianus igitur cum omnia omnino turba ac tumultu complevisset, mercedemque his rebus debitam in extremo vitae suae tempore reportasset, ad supplicia iusto Dei iudicio apud inferos luenda profectus est.* [A]

# FRAGMENTA
## HISTORIAE ARCANAE
### PROCOPII
### EX SUIDA.

P. 6. l. 8. *Suidas verb.* Ἐγγυήσασθαι.] Προκόπιος· ἡ δὲ ἐγγυητὴ ὕστερον Βελισαρίῳ γυνὴ γέγονεν, ἤδη παίδων μήτηρ γενομένη πολλῶν· εὐθὺς οὖν ἠξίου μοιχεύτρια τὸ ἑξῆς εἶναι.

lin. 26. Ἔλουσε] τὸν δὲ Εὐνομιανὸν ἔλουσε Βελισάριος τὸ θεῖον λουτρὸν, χερσὶ δὲ οἰκείαις ἀνελόμενος εἰσποιητὸν ἐποιήσατο παῖδα, ἧπερ εἰσποιεῖσθαι Χριστιανοῖς νόμος.

pag. 8. l. 1. Ἐκτόπως] εἶθ' ὕστερον ἐρασθεῖσα αὐτῆς ἐν παραβύστῳ. Haec memoriter Suidam descripsisse, nemo est qui non videat.

lin. 2. Κατακορής] ἐν τῷ διαπλῷ τούτῳ κατακορὴς γενομένη τῷ πάθει.

lin. 4. Ἐν παραβύστῳ] ἠράσθη αὐτοῦ τὰ μὲν πρῶτα ἐν παραβύστῳ, τελευτῶσα δὲ καὶ οἰκετῶν παρόντων. Memoriter etiam haec describebat et alia infra: adeo Suidae familiaris fuit hic liber.

lin. 6. Κάτοχος] κάτοχος ἤδη τῷ πόθῳ τούτου γεγενημένη καὶ διαφανῶς ἐρωτόληπτος οὖσα, οὐδὲν ἔτι κώλυμα ἔβλεπε.

lin. 8. Ἐπ' αὐτόπτῳ] ὅδε ἐπ' αὐτοφώρῳ τὴν πρᾶξιν λαβὼν ἐν Καρχηδόνι ἐξηπάτητο πρὸς τῆς γυναικὸς ἑκὼν γε εἶναι.

lin. 15. Ἀναξυρίς] καίπερ τῷ Θεοδοσίῳ ἐκλελυμένον τὸν ἱμάντα τὸν ἀμφὶ τὰ αἰδοῖα τὰς ἀναξυρίδας δέοντα.

pag. 10. l. 11. Σκορπιαίνεσθαι] ἦν δὲ ἄρα ἡ Θεοδώρα σκορπιώδης (τουτέστι πληκτική) καὶ ὀργὴν σκοτεινή. Memoriae lapsus, nam haec Procopius de Antonina.

pag. 12. l. 5. Ἐξεῤῥωγυῖα] Προκόπιος· γυνὴ τὸν τρόπον ἐξεῤῥωγυῖα. Haec aliter Procopius. [*Alem.* cf. p. 6. l. 6.]

pag. 14. l. 24. Σταθμᾶσθαι] οὐ ῥήμασιν, ἀλλ' ἔργοις ἀεὶ εἰώθασι τὴν ἐς ἀλλήλους σταθμᾶσθαι ὀργὴν οἱ ἄνθρωποι. De hoc loco dixi in Notis Censoriis.

p. 14. l. 25. Ὥρα] Προκόπιος· ὥρα σοι μὴ περιιδεῖν, ἐμὲ μὲν πρὸς τῇ τῆς αἰκίας διαφθορᾷ, καὶ χρημάτων ἐστερημένον τοσοῦτον πλῆθος.

lin. 28. Ἀναδουμενος] Προκόπιος· αἶσχος ἀναδουμένην οὕτω μέγα πρὸς πάντων ἀνθρώπων.

lin. 30. Ἀμαρτάδες] Προκόπιος· αἱ τῶν γυναικῶν ἁμαρτάδες οὐκ ἐπὶ τοὺς ἄνδρας ἵενται μόνον, ἀλλὰ καὶ παίδων ἅπτονται μᾶλλον, οὕς γε καὶ δόξαν τινὰ φέρεσθαι ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον συμβήσεται, ὡς φύσει τρόπου ταῖς γειναμέναις ἐοίκασι.

p. 16. l. 8. Καταπροήσεσθαι] ὠμοσάτην ὅσοι δεινότατοι Χριστιανοῖς ὅρκοι ὀνομάζονται, μήποτε ἀλλήλων καταπροήσεσθαι ἄχρι τῶν ἐς ὄλεθρον φερόντων.

p. 26. l. 20. Δεξαμενή] εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Σοφίας ἥκων, εἰς αὐτήν που τὴν θείαν δεξαμενὴν ἐξαπιναίως ἐκάθισεν, ἀλλὰ κἀνθένδε ἀφέλκειν αὐτὸν ἴσχυσε. Subdit Suidas: τουτέστιν ἡ τράπεζα ἡ τὰ θεῖα δεχομένη. Quod verum non esse ostendimus in Notis historicis.

p. 32. l. 22. Ὀξυρεγμία] ἡ δὲ περιπάτους ἐποιεῖτο συχνοὺς ὀξυρεγμίαν προσποιουμένη.

p. 34. l. 25. Κῆδος] ἐς κῆδος γὰρ ἀλλήλοις συνηλθέτην εὐθύς.

p. 36. l. 23. Τύχη] οὐκ ἂν ἀνθρώπων βουλαῖς, ἀλλὰ τῇ ἐκ θεοῦ ῥοπῇ πρυτανεύεται τὰ ἀνθρώπεια, ὃ δὴ τύχην καλεῖν εἰώθασιν ἄνθρωποι, οὐκ εἰδότες ὅτου δὴ ἕνεκά τῳ πρόεισι τὰ ξυμβαίνοντα, εἴπερ αὐτοῖς οὐκ ἔνδηλα γίνεται· τῷ γὰρ ἀλόγῳ δοκοῦντι εἶναι φιλεῖ τὸ τῆς τύχης ὄνομα προσχωρεῖν.

p. 46. l. 6. Ἐνδελεχέστατα] πράγμασιν ἐνδελεχεστάτοις ἀπὸ τῆς πενίας μαχόμενοι ἀπαλλαξείοντες ἐς Βυζάντιον ᾖεσαν.

lin. 9. Σισύρα] οἱ δὲ ἐς Βυζάντιον ᾖεσαν, σισύρας ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοὶ φέροντες, ἐν οἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν ὅτι μὴ διπύρους ἄρτους οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο.

p. 48. l. 8. Τυμβογέρων] πρὸ κδά (lege Προκόπιος.) ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς (lege Ἰουστῖνος) τυμβογέρων ἦν ἤδη. Vide nostras Notas historicas, nam hic Suidae interpres labitur.

ibid. Ἰουστῖνος] ἦν δὲ ἀμάθητος γραμμάτων ἁπάντων, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, ἀναλφάβητος.

p. 50. l. 5. Νεοχμοῦν] ὁ δὲ φυλάσσειν τῶν καθεστώτων οὐδὲν ἠξίου, πάντα δὲ νεοχμοῦν ἐσαεὶ ἤθελε.

lin. 7. Ἐπισκήπτεσθαι] τὸν μὲν οὖν λοιμὸν καίπερ ἐπισκήψαντα ἐς τὴν ξύμπασαν διέφυγον οἱ ἄνθρωποι, οὐχ ἥσσους ἢ ὅσοις διαφθαρῆναι τετύχηκε.

p. 52. l. 15. *Ἀπόνοια*] *Προκόπιος· ἀδικούμενοι εἰώθασιν εἰς ἀπόνοιαν τρέπεσθαι οἱ ἄνθρωποι.*

lin. 23. *Εὐπάρυφα*] *καὶ πρῶτον μὲν τοῖς στασιώταις τὰ ἀμφὶ τὴν κόμην εἰς νεώτερόν τινα παραβέβληται τρόπον· ἀπεκείροντο γὰρ αὐτὴν οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις. τοῦ μὲν γὰρ μύσταχος καὶ τοῦ γενείου οὐδαμῆ ἥπτοντο, ἀλλ' αὐτὸν καταχομᾶν ἐπιπλεῖστον, ὥσπερ οἱ Πέρσαι, ἐσαεὶ ἤθελον. τῶν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ τριχῶν τὰ ἔμπροσθεν ἄχρις ἐς τοὺς κροτάφους ἀποτεμνόμενοι, τὰ ὄπισθεν ἀποκρέμασθαι σφίσιν ἐπὶ μακρότατον λόγῳ οὐδενὶ εἴων, ὡς οἱ Μασσαγέται· διὸ καὶ Οὔννιον ἐκαλεῖτο τὸ αὐτὸ εἶδος. καὶ τὰ ἱμάτια εὐπάρυφα ἠξίουν εἶναι.*

lin. ult. *Suid. eod. v.*] *ἔπειτα ἐς τὰ ἱμάτια ἠξίουν ἅπαντες εὐπάρυφοι εἶναι, κομπωδεστέραν ἢ κατὰ τὴν ἑκάστου ἀξίαν ἐνδιδυσκόμενοι τὴν ἐσθῆτα· κτᾶσθαι γὰρ αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα ἐξ οὐ προσηκόντων παρῆν· τοῦ δὲ χιτῶνος τοῦ ἀμφὶ τὼ χεῖρε μέρος αὐτοῖς, τὰ μὲν εἰς τὸν καρπὸν ξυνῄει σφίσιν ἐν στενῷ μάλιστα· τὰ δὲ ἐνθένδε ἄχρις ἐς ὦμον ἑκάτερον ἐς ἄφατόν τι εὖρος διεκέχυτο, ὁσάκις αὐτοῖς ἡ χεὶρ σείοιτο ἀναβοῶσιν ἐν τοῖς θεάτροις τε καὶ ἱπποδρομίαις, τοῦτο τὸ μέρος ἀτεχνῶς ᾕρετο, αἴσθησιν παρεχόμενον τοῖς ἀνοήτοις, ὅτι δὴ αὐτοῖς οὕτω καλόν τε τὸ σῶμα καὶ ἁδρὸν ἂν εἴη, ὥστε δεῖν τε αὐτοῖς πρὸς τῶν τοιούτων ἱματίων καλύπτεσθαι· καὶ οὐκ ἐνενόουν ὅτι δὴ αὐτοῖς τῷ τῆς ἐσθῆτος ἠραιωμένῳ τε καὶ κενῷ πολλῷ ἔτι μᾶλλον τὸ τοῦ σώματος ἐξίτηλον διελεγχθείη.*

p. 54. l. 14. *Ἐπωμίς*] *ἐπωμίδες δὲ καὶ ἀναξυρίδες καὶ τῶν ὑποδημάτων τὰ πλεῖστα ἐς τῶν Οὔννων τό τε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀποκέκριται σφίσι, Προκόπιός φησι.*

p. 58. l. 4. inf. *Ἧσσον*] *ἧσσον δὲ ταῦτα τοὺς παραπεπτωκότας ἠνία ἢ τὰ πρὸς Ἰουστινιανοῦ ἐς τὴν πόλιν.*

p. 60. l. 19. *Ἠλίθιος*] *ἠλίθιός τε γὰρ ὑπερφυῶς ἦν, καὶ νωθὴς ὄνῳ ἐμφερὴς μάλιστα, καὶ οἷος τῷ χαλινὸν ἕλκοντι πείθεσθαι, συχνὰ οἱ σειομένων τῶν ὤτων.*

p. 64. l. 20. *Μωροκακοήθης*] *ἦν δὲ κακοῦργός τε καὶ εὐπαράγωγος, ὃν δὴ μωροκακοήθη καλοῦσι.*

lin. 31. *Σκότιος*] *ἦν δὲ Ἰουστινιανὸς δολερὸς, κατάπλαστος, σκότιος ὀργήν.*

p. 68. l. ult. *Χιτὼν*] *χιτωνίσκος χειριδωτὸς, οἷος πρέπει δούλῳ παιδί.*

p. 72. l. 10 inf. *Λορδουμένη*] *φησὶ Προκόπιος περὶ Θεοδώρας τῆς Ἰουστινιανοῦ γαμετῆς· ἀποδυσαμένη ξὺν τοῖς μίμοις ἐν τῷ μέσῳ ἑστήκει, λορδουμένη τε καὶ τὰ ὀπίσω ἀποκοντῶσα.*

p. 74. l. 4. *Σκορπιαίνεσθαι*] ἐς μέν τοι τὰς συνθεατρίας εἰώθει ἐσαεὶ σκορπιαίνεσθαι· βασκανίᾳ γὰρ πολλῇ εἴχετο. Προκόπιος.

p. 94. l. 27. *Ἐπίδοξος*] καὶ Προκόπιός φησι· παρεχομένη χιλίας ἀργύρου λίτρας τὸν υἱωνὸν ὠνεῖσθαι ἐπίδοξος ἦν.

p. 96. l. 14. *Παλαμναῖος*] οὐκ ἄνθρωποι ἔδοξαν εἶναι, ἀλλὰ δαίμονες παλαμναῖοί τινες.

lin. 15. *Βροτολοιγός*] ὥσπερ οἱ ποιηταὶ λέγουσι, βροτολοιγὼ ἤστην.

lin. 18. *Ἀνθρωποδαίμονες*] Ἀνθρώπειόν τε ἠμπείσχοντο σῶμα, καὶ ἀνθρωποδαίμονες γεγενημένοι τῷ τρόπῳ τούτῳ ξύμπασαν κατέσεισαν τὴν οἰκουμένην.

p. 98. l. 2. *Πόῤῥω που*] τινὲς δὲ τῶν αὐτῷ παρόντων πόῤῥω που τῶν νυκτῶν δηλονότι, οἷσπερ ἐν καθαρῷ ἦν ἡ ψυχή, φάσμα θεάσασθαι δαιμόνιον.

lin. 9. *Δίαυλος*] τούτους δὴ τοὺς μακροὺς διαύλους ποιεῖσθαι.

lin. 19. *Ἰσχυρίζομαι*] ταῦτα γράφω οὐκ αὐτὸς θεασάμενος, ἀλλὰ τῶν θεάσασθαι ἰσχυριζομένων ἀκούσας.

lin. 30. *Παραπλήξ*] παραπλῆγι ἐοικότα ἐνθένδε ἀπαλλαγῆναι.

lin. ult. *Ἀλιτήριος*] ἢ πῶς οὐκ ἔμελλεν ὅδε ἄνθρωπος δαίμων τις ἀλιτήριος εἶναι.

p. 100. l. 3. *Δαιμονίως*] ὁ δὲ ἐς τὰ ἀφροδίσια δαιμονίως ἐσπουδακώς.

p. 102. l. 28. *Φθόρος*] οὕτως ἦν κατεσπουδασμένος ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀείφθορος.

p. 106. l. 19. *Κατακορής*] σιτίοις καὶ ποτῷ κατακορὴς οὐδαμῇ γέγονεν, ἀλλὰ σχεδὸν ἄκρῳ δακτύλῳ γευσάμενος ἀπηλλάττετο.

lin. 21. *Ἄγγαρος*] ὥσπερ γάρ τι αὐτῷ πάρεργον τὸ ἐσθίειν, τῆς φύσεως αὐτὸν ἀγγαρευούσης περὶ τὰ βρώματα, ἐφαίνετο εἶναι.

lin. 23. *Ἀπόσιτος*] ὁ δὲ ἀπόσιτος ἡμέρας καὶ νύκτας δύο πολλάκις ἔμενε, καὶ ταῖς τοῦ πάσχα ἡμέραις ἀπόσιτος ἦν ὕδατι βραχεῖ ἀποζῶν.

p. 108. l. 23. *Ἀνάδικα*] Ἀνάδικα τὰ δεδικασμένα ποιῶν, αἰσχροκερδίας ἡσσώμενος.

p. 114. l. 2. *Τριγονία*] διαδεξάμενος ὥσπερ ἄλλο τι τοῦ πατρὸς ἐς τριγονίαν παρέπεμπε τὸ ἔχθος.

lin. 4. *Λωφῆσαι*] ἦν δὲ Ἰουστινιανὸς ἐς μὲν ἀνθρώπων φθορὰν ἑτοιμότατος, ἐς δὲ τὸ λωφῆσαι ἀμήχανος.

lin. 9. *Ἀκρατίζω*] ἡ δὲ Θεοδώρα ἀκρατισαμένη ἡσυχίαν ἦγε.

lin. 14. *Ἀκρασία*] οὕτω τε ἐς πᾶσαν ἀκράσιον ἐκπεπτωκυῖα τρίβον.

p. 124. l. 10. *Ἐπικαλῶ*] οὐδὲν ἐπικαλεῖν ἐπαγγείλασα πλὴν ὅτι παιδεραστοίη.

lin. 16. *Οὐράνιον ὅσον*] ὡς δὲ ἀνέκραγον οὐράνιον ὅσον.

p. 134. l. 18. *Τεκμήριον*] ὅτι δὲ δαίμων ἦν ἀνθρωπόμορφος ἡ Θεοδώρα, τεκμηριώσαιτο ἄν τις τῷ μεγέθει σταθμώμενος, ὧν ἐς τοὺς ἀνθρώπους κακῶν ἔδρασεν· ἐν γὰρ τῷ ὑπερβάλλοντι τῶν πεπραγμένων καὶ ἡ τοῦ δεδρακότος δύναμις εὔδηλος γίνεται. Non de Theodora, sed de Iustiniano haec scribit Procopius.

lin. 25. *Θᾶσσον*] θᾶσσον γὰρ ἄν τις τὴν πᾶσαν ψάμμον ἐξαριθμήσειεν, ἢ ὅσους οὗτος ἀνῄρηκε. τὴν δὲ χώραν διαριθμούμενος ἔρημον οὖσαν τῶν ἐνοικούντων, μυριάδας μυριάδων μυρίας φημὶ ἀπολωλέναι.

p. 140. l. 7. *Ἐξαρτήσας*] ἐν εἰρηνικαῖς σπονδαῖς ἐξαρτώμενος ἀεὶ νῷ δολερῷ ἐπὶ τοὺς πέλας πολέμου αἰτίας.

lin. 9. *Ἀναπεπτωκώς*] ὁ δὲ ἐν τῷ πολέμῳ ἀναπεπτωκώς τε καὶ οὐδενὶ λόγῳ, καὶ ὁ τὴν τῶν ἔργων παρασκευὴν ὀκνηρῶς ἄγαν διὰ φιλοχρηματίαν ποιούμενος.

p. 144. l. 19. *Ὑποσπανίζων*] χρημάτων ὑποσπανίζων τοὺς ὑπηκόους ἐληΐζετο.

p. 146. l. 3. *Ἀέναος*] ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς, ὥσπερ ποταμὸς ἀέναος, ἐς ἡμέραν ἑκάστην ἐδῄου τε καὶ ἐληΐζετο τοὺς ὑπηκόους.

lin. 13. *Πρασίνου*] ἄλλοις στάσεως ἀφορμὴν ἢ μέρους Πρασίνου στοργὴν Ἰουστινιανὸς ἐπενεγκὼν ἀνῄρει.

p. 160. l. 18. *Θεόδοτος*] ὃς πάλαι μὲν ἐπὶ τῆς τοῦ χαλκοῦ τραπέζης καθήμενος κέρδη αἴσχρότατα ἐκ ταύτης διεπορίζετο τῆς ἐργασίας, τὴν περὶ τοὺς ὀβολοὺς κλοπὴν εὖ μάλα τεχνάζων καὶ τοὺς αὐτῷ ξυμβάλλοντας ἀεὶ τῶν δακτύλων τάχει ἐκκρούων· δεξιὸς γὰρ ἦν κλέψαι μετὰ τῶν αὐτῷ περιπεπτωκότων ἀναίδην, ἁλοὺς δὲ ὀμόσαι καὶ τῶν χειρῶν τὸ ἁμάρτημα τῷ τῆς γλώττης περικαλύψαι θράσει. ἐν δὲ τοῖς τῶν ὑπάρχων στρατηγοῖς καταλεχθεὶς ἐς τοσοῦτον ἀτοπίας ἐλήλακεν, ὥστε τῷ βασιλεῖ ἀρέσκειν ἐς τὰ μάλιστα, καὶ ἐκ τῶν ἀδίκων αὐτῷ βουλεύματα ῥᾷστα ὑπουργεῖν τὰ ἀμήχανα. τούς τε στρατευομένους ἀποστερῶν τὰς συντάξεις ἁπάσας καὶ ὠνίους τὰς ἀρχὰς ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον προσθήσας. Haec eadem Suidas describit in v. Δεξιός.

p. 164. l. 9. *Συνωνή*] ἐνδεεστέρως ἢ κατὰ χρείαν ὁ σιταγωγὸς στόλος ἀφίκετο. ἀπορούμενος δὲ τοῖς παροῦσιν ἔν τε Βιθυνίᾳ καὶ Φρυγίᾳ καὶ Θρᾴκῃ χωρίων πειρᾶσθαι μέγα τι χρῆμα σίτου ἠξίου. ἦν τε ἀναγκαῖον τοῖς ταύτῃ οἰκοῦσι μέχρι μὲν εἰς τὴν θάλασσαν πολλῷ πόνῳ τὰ φορτία

φέρειν, ἐς Βυζάντιον δὲ ξὺν κινδύνῳ ταῦτα ἐσκομίζεσθαι. καὶ βραχέα μὲν τιμήματα δῆθεν τῷ λόγῳ πρὸς αὐτοῦ φέρεσθαι, τὴν ζημίαν δὲ αὐτοῖς ἐς τοσόνδε μεγέθους καθίστασθαι, ὥστε ἀγαπᾶν, ἤν τις αὐτοὺς ἐφῇ τόν τε σῖτον οἴκοθεν τῷ δημοσίῳ χαρίζεσθαι καὶ τίμημα ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ κατατιθέναι. τοῦτό ἐστι τὸ ἄχθος ὅπερ συνωνὴν καλεῖν νενομίκασι.

p. 172. l. 12. Ἐπιβολή] ἐπὶ δὲ Ἰουστινιανοῦ τὸ τῆς ἐπιβολῆς ὄνομα ὄλεθρος ἦν ἀπρόοπτος, ἐξαπιναίως τοῖς τὰ χωρία κεκτημένοις ἐπιγινόμενος, πρόῤῥιζόν τε αὐτοῖς ἐκτρίβων τὴν τοῦ βίου ἐλπίδα. χωρίων τε γὰρ τέλος τῶν ἐρήμων τε καὶ ἀπόρων γεγενημένων, ὧν δὴ τοῖς τε κυρίοις καὶ τοῖς γεωργοῖς ἤδη τετύχηκεν ἀπολωλέναι τὴν γῆν πατρῴαν ἀπολιποῦσιν, ἢ τοὺς ἐγκειμένους σφίσι διὰ ταῦτα κακοὺς κρύπτεσθαι, οὐκ ἀπηξίουν φέρειν τοῖς οὔπω διεφθαρμένοις παντάπασι· καὶ τοῦτο ἐκάλουν ἐπιβολήν.

p. 178. l. 6. Λιμιτανέοι] ὡς Ῥωμαίων βασιλεῖς ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις πανταχόσε τῶν τῆς πολιτείας ἐσχατιῶν πάμπολυ κατεστήσαντο στρατιωτῶν πλῆθος ἐπὶ φυλακῇ τῶν ὁρίων τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, καὶ μετὰ τὴν ἑῴαν μάλιστα μοῖραν ταύτῃ τὰς ἐφόδους τῶν Περσῶν τε καὶ Σαρακηνῶν ἀναστέλλοντες, οὕσπερ λιμιταναίους ἐκάλουν. τούτοις Ἰουστινιανὸς οὕτω δὴ παρέργως καὶ φαύλως ἐχρῆτο, ὥστε τεσσάρων ἢ πέντε αὐτοῦ ἐνιαυτῶν συντάξεων τοὺς χορηγοὺς ὑπερημέρους εἶναι. ἐπειδὰν δὲ Ῥωμαίοις τε καὶ Πέρσαις εἰρήνη γένοιτο, ἠναγκάζοντο οὗτοι χρόνου ῥητοῦ τὰς ὀφειλομένας συντάξεις μὴ λαμβάνοντες τῷ δημοσίῳ χαρίζεσθαι.

lin. 23. Σχολάριοι] Σχολάριοι τρισχίλιοι πεντακόσιοι ἐπὶ φυλακῇ τοῦ πάλλαντος ἦσαν τεταγμένοι, ἀριστίνδην ἐπιλεχθέντες ἐξ Ἀρμενίων, οἷς συντάξεις ἀνέκαθεν πλείους ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τὸ δημόσιον ἐχορήγει.

p. 180. l. 1. Ὑπεράριθμος] οὗτος ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολαρίων καλουμένων τρισχιλίων πεντακοσίων ὄντων. ἑτέρους δισχιλίους ἐντέθεικεν Ἰουστινιανὸς οὓς οὕτως ἐκάλεσε.

p. 182. l. 25. Πορθμός] πορθμὼ δύο ἔστον, ὁ μὲν ἐφ' Ἑλλησπόντου ἀμφὶ Σηστόν τε καὶ Ἄβυδον, ὁ δὲ δὴ ἕτερος ἐπὶ τοῦ στόματος τοῦ Εὐξείνου πόντου, οὗ τὸ ἱερὸν ὀνομάζεται. ἐν μὲν οὖν τῷ Ἑλλησπόντῳ τελωνεῖον ἥκιστα ἦν, ἄρχων δέ τις ἐκ βασιλέως στελλόμενος ἐν Ἀβύδῳ καθῆστο, διερευνώμενος ἕκαστα, ὁ δὲ ἐπὶ πορθμοῦ τοῦ ἑτέρου στελλόμενος μισθὸν ἀεὶ πρὸς βασιλέως κεκομισμένος ἦν οὐδὲν πρὸς τῶν τῇδε ναυτιλλομένων κομιζόμενος.

p. 184. l. penult. *Κίρματα*] τῶν ἀργυραμοιβῶν πρότερον δέκα καὶ διακοσίους ὀβολοὺς, οὓς φόλεις καλοῦσιν, ὑπὲρ ἑνὸς στατῆρος χρυσοῦ προΐεσθαι τοῖς ξυμβάλλουσιν εἰωθότων, αὐτὸς ἐπιτεχνώμενος κέρδη οἰκεῖα, π' καὶ ρ' μόνους ὑπὲρ τοῦ στατῆρος δίδοσθαι τοὺς ὀβολοὺς διετάξατο, χρυσοῦ ἕκτην ἀποτεμόμενος μοῖραν.

p. 190. l. 1. *Διώμοτος*] διωμότους συνίστασθαι τοῖς διαφερομένοις ἐκέλευσε τοὺς ῥήτορας.

p. 206. l. 9. *Πρίσκος Ἐμεσηνὸς*, ὅσπερ ἀλλότρια γράμματα ὑπερφυῶς ἐξηπίστατο μιμεῖσθαι, τεχνίτης τε ἦν περὶ τὸ κακὸν τοῦτο δεξιὸς ἄγαν. ἐτύγχανε δὲ ἡ τῶν Ἐμεσηνῶν ἐκκλησία τῶν τινὸς ἐπιφανῶν κληρονόμος γεγενημένη χρόνοις τισὶ πολλοῖς ἔμπροσθεν. ἦν δέ τις ἀνὴρ πατρίκιος μὲν τὸ ἀξίωμα, Μαμιανὸς δὲ ὄνομα, γένει λαμπρὸς καὶ περιουσίᾳ χρημάτων. ἐπὶ δὲ Ἰουστινιανοῦ ὁ Πρίσκος διαριθμησάμενος πόλεως τῆς εἰρημένης τὰς οὐσίας πάσας, εἴ τινας εὗρε πλούτῳ περιακμάζοντας καὶ πρὸς ζημίαν μεγάλην χρημάτων διαρκῶς ἔχοντας, τούτων διερευνησάμενος εἰς τὸ ἀκριβὲς τοὺς προπάτορας, γράμμασιν αὐτῶν παλαιοῖς ἐντυχὼν, βιβλίδια πολλὰ ὡς παρ' ἐκείνων γεγραμμένα πεποίηται, ὁμολογούντων πολλὰ χρήματα τῷ Μαμιανῷ ἀποδώσειν, ἅτε παραθήκης λόγῳ ταῦτα παρ' ἐκείνου κεκομισμένοι. τό τε ὡμολογημένον ἐν τούτοις δὲ καταπλάστοις γραμματίοις ξυνῄει οὐχ ἧσσον, ἢ ἐς ἑκατὸν κεντηνάρια. καὶ ἀνδρὸς δὲ τινὸς, ὅσπερ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τηνικάδε χρόνου καθήμενος, ἡνίκα ὁ Μαμιανὸς περιῆν, δόξαν τε πολλὴν ἐπί τε ἀληθείᾳ καὶ ἀρετῇ ἔχων, ἅπαντα ἐπετέλει τὰ τῶν πολιτῶν γραμματεῖα, ἕκαστον αὐτῶν ἐπισφραγίζων αὐτὸς οἰκείοις γράμμασιν, ὅνπερ ταβελλίωνα καλοῦσι Ῥωμαῖοι, τὰ γράμματα δαιμονίως μιμησάμενος, τοῖς διοικουμένοις τὰ πράγματα τῆς τῶν Ἐμεσηνῶν ἐκκλησίας παρέδωκεν, ὡμολογηκόσι μοῖραν αὐτῷ τινὰ κεῖσθαι τῶν ἐνθένδε πορισθησομένων χρημάτων.. ἐπεὶ δὲ ὁ νόμος ἐμποδὼν ἵστατο, τὰς μὲν ἄλλας δίκας ἁπάσας ἐς τριακοντοῦτιν παραγραφὴν ἄγων, ὀλίγας δὲ ἄττας καὶ τὰς ὑποθηκαρίας πάσας ἐνιαυτῶν μήκει ἐκκρούων, ἐς Βυζάντιον ἀφικόμενοι καὶ χρήματα τῷ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ προέμενοι μελήσει οὐδεμιᾷ ἔπεισαν γράψαι νόμον, οὐ χρόνοις τὰς ἐκκλήτας τοῖς καθήκουσιν, ἀλλ' ἐνιαυτῶν ἑκατὸν πλήθει δικῶν τῶν αὐταῖς προσηκουσῶν ἀποκεκλεῖσθαι. κεφάλαιον Ἰουστινιανοῦ ρε' τῷ πλήθει κρατυνόμενον.

---

# INDEX
## RERUM SCITU DIGNIORUM, QUAE IN PROCOPII HISTORIA ARCANA CONTINENTUR.

L.

Fig. 1



Fig. 2.



Fig. 3.




Fig. 4.



Fig. 5.



Fig. 6.




Fig. 7.

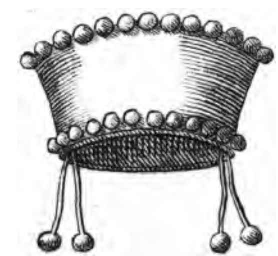


Fig. 8.

